

ИСЛОМ КАРИМОВ

ОЗОД ВА ОБОД
БАТАН, ЭРКИН
ВА ФАРОВОН ҲАЁТ-
ПИРОВАРД
МАҚСАДИМИЗ

8

"ЎЗБЕКИСТОН"

Узв.2

32

K-26

8

ИСЛОМ КАРИМОВ

ОЗОД ВА ОБОД
ВАТАН, ЭРКИН
ВА ФАРОВОН ҲАЁТ-
ПИРОВАРД
МАҚСАДИМИЗ

8

ТОШКЕНТ

ТошДУ
ЎЗБЕКИСТОН - 2000

КОТОБХОНАСИ

66.3(5У)
К25

ISBN 5-640-02822-X
К $\frac{0804000000 - 45}{M351(04)2000}$ 2000

© “ЎЗБЕКИСТОН” нашриёти, 2000

ИРОДА ВА ИЙМОН- ЭЪТИҚОДИМИЗ СИНОВИ

Маълумки, 1999 йилнинг 16 февраль куни соат 11 да Ватанимиз пойтахти Тошкентда Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил якунларига бағишланган мажлиси бўлиши керак эди. Мажлисда мамлакат раҳбарияти, вилоят ҳокимлари, республика миқёсидаги идора ва ташкилотларнинг раҳбарлари, оммавий ахборот воситаларининг вакиллари ҳозир бўлган эдилар. Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов маъруза қилиши кутилаётган эди.

Мажлис бошланишига 5 дақиқа қолганда Вазирлар Маҳкамаси биноси пойида ва шаҳарнинг яна беш жойида кучли портлашлар юз берди. Кейинги воқеалар тафсилоти, бу қўп-рувчилик хуружларини кимлар ва қандай ёвуз ниятда уюштиргани бугунги кунда жамоатчиликка яхши маълум.

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, бу машъум воқеалар мамлакатимиз ҳаётини издан чиқаролмади, халқимиз қалбига ваҳима ва саросима сололмади. Икки соатдан сўнг Вазирлар Маҳкамасининг йиғилиши Олий Мажлис биносида ўтказилди. Мажлисда Президент Ислоҳ Каримов кун тартибидаги масалага ўтишдан олдин рўй берган фожияли воқеалар хусусида нутқ сўзлади.

Ҳали ҳаяжонлар сўнмасдан туриб, ҳеч қандай тайёргарликсиз, юрак-юракдан, катта эҳтирос билан сўзланган бу нутқ нафақат залдагиларни, балки бутун халқимизни ларзага солди. Чунки Юртбошимизнинг бу оташин сўзларида айни пайтдаги долзарб вазифалар билан бирга ҳаётнинг маъно-мазмуни, инсон умрининг қадр-қиммати, Ватан ва миллат тақдири ҳақида теран фалсафий фикрлар ҳам билдирилди.

Ассалому алайкум, қадрли дўстлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Авваламбор, менинг сизларга айтадиган гапим шуки, нима учун хомуш кўринасизлар? Журъатли, довюрак одамлар бўла туриб, бугунги рўй берган ҳодисалардан қандайдир ташвиш ёки саросимага тушиш — бизнинг миллатимиз табиатига, шаънига тўғри келмайди. Айниқса, бугунги Ўзбекистон сиёсатини олиб бораётган, халқимиз, юртимиз учун, Ватанимиз учун қилинаётган ишларнинг етакчилари бўлмиш фидойиларга ярашмайди.

Сизларга ҳозир айтмоқчи бўлган асосий гапим шуки, бундай ҳолатларни, яъни бутун юз берган ҳодисаларни, албатта, ҳеч биримиз кутмаган эдик.

Нега деганда, бунинг ўзи ваҳшийлик, ёвуз ҳаракатлар, ёвуз ниятларнинг ҳеч ақлга сиймайдиган бир намоёиши. Такрор айтаман, ҳеч ким, авваламбор халқимиз буни кутмаган эди.

Лекин бизнинг вазифамиз, бу ерда ўтирган раҳбарларнинг вазифаси шундан иборатки, юртимиз, халқимиз бошига тушадиган ҳар қандай хавф, бало-қазоларга қарши тайёр туришимиз зарур. Ҳар қандай кутилмаган ҳодисаларга қарши бизнинг иродамиз бақувват бўлиши керак.

Негаки биз ҳақли сиёсат олиб бораёلمиз, халқимизни ҳимоя қиляёلمиз. Олдимизга улугвор мақсадлар қўйиб, муқаддас орзу-ниятлар билан яшайёلمиз. Яъни ҳаётимизни фаровон ва эркин қилиш йўлида, юртимиз учун, халқимиз учун, керак бўлса жонимизни ҳам фидо этишга тайёр эканимизни ҳар қадамда амалий ишлар билан исботлашимиз керак.

Шу каби мудҳиш ҳодисалар рўй берганда ўзимизни йўқотмасдан, иймон-этиқодимизни сақлашимиз керак. Бизга қасд қилган ғаразли кучларга қарши ўзимизнинг мустаҳкам жипслашганимизни намоён этиб, жамоатчилик, халқимизнинг ишончини оқлашимиз керак. Бундай пайтларда ҳар қайси миллатнинг, ҳар қайси халқнинг иродаси ва иймон-этиқоди синалади.

Биз мана шу етти ярим йил давомида кўп машаққатли йўллардан ўтдик. Бошимизга турли синовлар тушди, биз-

ни чалғитишга уринадиган, йўлдан урадиган, керак бўлса, ёвуз ниятларини ҳам бизга намоён қилишдан тап тортмайдиган ҳар хил кучларни, оқ-қорани кўрдик, яхши-ёмон кунларни бошимиздан кечирдик.

Биз бутун қандай ютуқларга-натижаларга эришаётган бўлсак — бу барчага аён. Бошқаларга нисбатан бизнинг ҳаёtimиз қадам-бақадам, кундан-кунга яхши бўлаётганини кўролмаётган кимсалар ҳар қандай жирканч ишга ҳам қўл уришга тайёр эканини биз олдиндан тасаввур қилиб, билиб олишимиз керак. Ва ана шундай кучларга қарши, яна бир бор айтаман, иймон-иродамизни бақувват қилишимиз керак.

Орқамизда ким турибди? Тоғдек халқимиз турибди. Тоғни ким ҳам ўрнидан сура олиши мумкин, халқни ким ҳам бу танлаган йўлидан қайтара олиши мумкин? Ҳеч ким! Мен мана шу минбардан туриб, мана шу дақиқаларда айтмоқчиман: кимки ўз йўлидан қайтса, у — номард!

Танлаган йўлимиз энгил ва осон эмаслигини ҳаммамиз олдиндан билардик. Мен ҳозир мана шу лаҳзаларда рўй берган ҳодисаларни таҳлил қилиш, бутунги ҳодисаларнинг туб сабаблари тўғрисида батафсил гапириш, уларнинг орқасида кимлар тургани ҳақида сизларга ўз фикримни, ўз қарашимни билдириш ниятидан йироқман. Нимага деганда бу масалаларни албатта чуқур ўрганишимиз керак. Бу ҳодисаларнинг ҳали илдизига етиб боришимиз керак.

Аммо бир фикрни аниқ айтишим мумкин. Бизда бир бепарволик кайфияти борки, мен бу ҳақда доимо огоҳлантириб келаман. Лекин одамнинг бошига синов ёки кулфат тушмаса, кўзи очилмас экан.

Асрлар давомида кўп қийин, оғир кунларни кўрган халқимиз мана шундай ҳикматли бир мақолни айтган: "Бошга тушганни кўз кўради". Бу мақол маъзини ҳар ким чуқур ўйлаб кўрса, унинг тўғрилигига иқроор бўлиши, агарки бошига бир кулфат тушса, ҳаёлига келтириши табиий ҳол.

Мақсадимизга эришиш йўлида қилаётган ишлар билан бир қаторда, боя айтганимдек, бизда қандайдир лоқайдлик, бепарволик кайфияти пайдо бўлганки, кўпинча

ҳамма ишлар худдики ўз йўли билан, осонлик билан амалга ошяпти, деб ўйлаймиз.

Мана, қаранглар, тинчлик-осойишталик, барқарорлик шароитида яшаяпмиз. Худога шукр, ҳаётимизда тинчлик-хотиржамлик ҳукм сурмоқда, деган гапларни ҳар қадамда эшитиб турамиз. Аслида бу ҳам авваламбор Парвардигоримизнинг неъматидир. Одамзот табиати тинч-тотув ҳаётни хуш кўради, бундай ҳаёт унинг ички дунёсига, хоҳиш-иродасига, интилишларига тўғри келади. Нега деганда, ҳар бир инсон, миллатига, жинсига, динига қарамасдан, нимани хоҳлайди? Инсон яна нимани истайди? Бола-чақасининг бахтини кўришни, эзгу ниятларини амалга оширишни истайди. Шунинг учун ҳам тинчлик-осойишталик одамзот учун табиий бир ҳол. Лекин, минг афсуски, бундай ҳол гўё ўз-ўзидан, ҳеч қандай қийинчиликсиз, ойдан тушгандек юз берапти, деб ўйлаймиз баъзан... Очиқ айтиш керак: шундай кайфият бизда бир касалликка айланди.

Бунақанги беғамликка дуч келганда беихтиёр: "Эй одамзот, теваганинга қара, нима бўляпти? — деб хитоб қилгингиз келади. — Ахир, ён-атрофингда нотинчлик, тўстўполон, одамлар бир-бирини ўлдирипти — мана, йигирма йилдирки, Афғонистонда уруш кетяпти, етти йилки, Тожикистонда нотинчлик. Шуларга қараб фикр қил, кўзингни оч".

Жануб томонда жойлашган баъзи бир экстремистик кучлар, ўзларича, Ўзбекистон энди мустақил, эркин бўлди, биз ҳам шундан фойдаланиб ҳукмимизни сурайлик, уларни ўз йўлимизга юргизайлик, уларнинг бойлигидан фойдаланайлик, деган хомхаёлда юргани барчамизга аён бўлиши керак. Бизнинг ҳаётимизда ислом давлатини, ислом ақидаларини жорий қилиб, улар бу ерда ўз сиёсатини, ўз ҳукмронлигини ўрнатмоқчи бўлади.

Биз эса, таассуфки, уларнинг бундай ёвуз ниятлари ва ҳаракатларидан беҳабардай юрамиз. Нима учун? Ахир, ҳаёт ҳамма нарсага одамларнинг кўзини очиб беради-ку! Мен бир нарсага ачинаманки, фақатгина одамлар бошига мана шундай фожиа, кулфат тушгандан кейин биз кўзимизни каттароқ очиб қарагандай бўламиз.

Мен, эй одамзот, огоҳ бўлинглар, огоҳ бўлинглар, огоҳ бўлинглар, деб доим куйиб-ёниб даъват этаман. Бу гап эҳтимол баъзи бировлар учун ортиқчадай туюлар. Лекин мен огоҳлик, огоҳ бўлиш ҳақида гапирганимда бугунгига ўхшаш воқеаларни назарда тутаман. Нега деганда, бир бегуноҳ одамнинг ўлими — бу кечирилмас фожиа. Чунки инсон табиати ноҳақлик, зулмни қабул қилмайди. Авваламбор, Худонинг ўзи буни қабул қилмайди.

Яна такроран айтмоқчиманки, бугун кўпгина жойларда ҳаётимизда ана шундай бепарволик, фақат ўзини билиш, фақатгина ўзини ўйлаш, ўзи билан банд бўлиш кайфиятлари пайдо бўлди. Ҳаммаси ўзича кетяпти-ку, бугун кечаги кунга нисбатан ўсиш бор, пировард мақсадимизга ҳали тўла эришмаган бўлсак-да, сезиларли суръатлар билан ривожланишимиз, яна нима керак, деган қарашлар бизнинг сезгир, ҳушёр бўлишимизга халақит бераётганини пайқамасдан қолдик.

Ҳолбуки, бу тинчлик учун курашиш керак, бу тинчлик учун, айтишлик, зарур бўлса, жон бериш керак. Тинчлик учун инсон ўзининг бутун кучини, ақл-идрокини сафарбар этиб, ҳаракат қилиши, меҳнат қилиши керак. Бу ҳаётни ҳимоялаш керак. Ҳимоялаш деганда мен нимани назарда тутяпман? Тинчлигимизни ҳимоя қилишимиз керак. Келажак авлодимизни ҳимоялашимиз керак. Оиламизнинг тинчлигини ҳимоялашимиз керак.

Ҳимоя дегани нима? Ҳимоя дегани — аввало, огоҳ бўлиш дегани. Мана шу каби бемаъни ишларни, қабих ниятларни сездингми, ёвуз кучларнинг хатти-ҳаракатини, башарасини кўрдингми, бепарво бўлма! Нимага деганда, эртага шулар туфайли сенинг бошингга кулфат тушиши мумкин.

Бепарволик ҳеч қачон яхшиликка олиб келмаган. Кўҳна тарих бу борада бизга кўп сабоқ беради. Бизнинг миллатимиз, халқимиз оғир ва машаққатли тарихни бошидан кечирди. Фарзандларимизга шу тарихни ҳаққоний тарзда ўргатиш, мактабларда ўқитиш, китоблар, матбуот, телевидение орқали яққол кўрсатиш керак.

Гоҳ-гоҳ журналистларга, боринглар, Афғонистонни, у ердаги аҳволни кўринглар, билинглар, дейман. Телеви-

зорда кўрсатинглар, одамлар қандай ҳаёт кечиряпти, бегуноҳ инсонлар нобуд бўлиб кетяпти, деб айтаман. Нима учун кўрсатмайсизлар? Нима учун шу тўғрида гапирмаймиз? Бир воқеани билиш учун одам уни ўз кўзи билан кўриши керак, кўзини очиб қараши керак.

Худдики биз бир орол сифатида алоҳида яшаймиз: атрофимизда шундай нохуш ишлар, шунча ёвузликлар бўляпти, кишиларнинг тинчлиги бузиляпти, ҳар қадамда беқарорлик, одам ўлдириш, инсон ҳаётини икки пулга олмаслик каби ҳолат ҳукм сурияпти-ю, гўё уларнинг бизга дахли йўқдай, биз беғам-бефарқ ўтирибмиз. Шу тўғрида гапириш керакми-йўқми? Нега ҳеч ким бу ишни қилмайди, ҳаётнинг аччиқ ҳақиқатини кўрсатмайди?

Бугун нима қилишимиз керак? Биринчи навбатда ҳар қайси маҳаллада, ҳар қайси қишлоқда, керак бўлса, ҳар қайси хонадонда барчамиз бу ҳақда яна бир бор ўйлаб кўришимиз, очиқ фикр алмашиб олишимиз зарур. Барака тоштурлар, биз бугунги ҳаётга эришгунча қанча-қанча пешона теримизни тўқдик, қанча-қанча синовлардан ўтдик, қанча-қанча оғир машаққатларга сабр-тоқат билан бардош бердик, қандай қийин кунларни бошимиздан кечирдик. 1990 йилларни эсланг, Фарғона фожиаси, Ўш, Ўзган воқеаларини яна бир бор кўз ўнгингизга келтиринг. Айтинглари, шулар ҳақида ўйламаслик — ҳозирги кунларнинг қадрига етмаслик эмасми?..

Бугун мана, қаранг, осмонимиз мусаффо, заминимиз тинч. Мен ўзимга гоҳ-гоҳ бериб турадиган бир саволни мана шу минбардан туриб сизларга ҳам бермоқчиман. Бундай мусаффо, тиниқ осмон, бугунги ҳаётимиз учун ҳар кун эрталаб туриб, покланиб, Худога минг бор шукроналар айтишимиз керакми-йўқми? Бир вақтлар бир бурда нонга муҳтож бўлиб юрганимизда, очликдан ўлиб кетганимиз учун шукроналар айтардик. Мана, бугун ҳамма нарса бор, одамларнинг юришини, кийинишини кўринглар, одамларнинг яшашини, ейиш-ичишини кўринглар.

Албатта, ҳали кўп камчиликларимиз ҳам бор, олдимизда турган мақсадларга эришиш учун ҳали кўп меҳнат қилишимиз керак. Буни ҳеч ким инкор қилмайди. Кўп нуқ-

сонларни, хатоларни бартараф қилишимиз, ҳаммамиз фидокор бўлишимиз зарур. Биз орзу қилган фаровон, эркин турмушга етиб бориш учун ҳали анча-мунча қийинчиликни бошимиздан кечиришга тўғри келади. Лекин бутунги ҳаётимизнинг, Худо барчамизга берган неъматларнинг қадрига етишимиз керакми-йўқми?

Бу гапларни айтишдан мақсад нима? Сабаби шуки, ҳамма нарсани тушуниш, билиш учун яна бир бор ўзимизга қарашимиз, воқелигимизни танқидий кўз билан баҳолаб, ҳозирги ҳаётимизни қадрлай оляпмизми, бутунги куннинг қадрига етяпмизми-йўқми, деган саволларга жавоб қайтаришимиз зарур.

Нега деганда, шу ҳақиқатни сезган, уни қалбидан, юрагидан ўтказган одам ҳаётни ҳимоя қилишга тайёр бўлади. Ҳар қандай босқинчи, ҳар қандай товламачи, ҳар қандай разил кучларга қарши чиқишга ҳам кучи етади ва керак бўлса, бизлар олиб бораётган сиёсатни қўллаб-қувватлайди. Шундагина ҳар бир фуқаро муқаддас ислом динимизни ниқоб қилиб олиб, бизнинг тинчлигимизни бузишга ҳаракат қилаётган кучларга қарши ўз фикрини, аниқ муносабатини билдиради.

Биз бутунги машъум ҳодисаларнинг илдиизига албатта етиб боришимиз керак. Мана шундай қабиҳ усул билан — балки буни усул деб ҳам бўлмас — шундай аблаҳона намойиш билан бизни танлаган йўлимиздан қайтариш, қўрқитиш, ваҳимага солиш мақсади орқасида кимлар турганини очиб беришимиз зарур. Мен шуни ўзимга аниқ тасаввур қиламан. Бутунги қабиҳ ҳаракатларнинг асосий мақсади менга қарши, мени йўқ қилишга қаратилган.

Чунки мен бошлиқман, бинобарин, кимгадир ёқаман, кимгадир ёқмайман. Қандайдир кучларнинг йўлини тўсиб турибман. Мен раҳбарман, халқимизнинг ишонч-иродаси билан сайланган одамман. Демак, юртимиздаги ҳаёт учун, барқарор турмуш, тинчлик-осойишталик учун авваламбор мен жавобгарман. Билмадим, гапимни қандай тушунасизлар, лекин бу бинода, шу минбардан туриб ёлгон гапириш мумкин эмас. Негаки бу залда халқ ноиблари — халқ вакиллари ўтиришибди. Улар юртимизнинг

турли шаҳар-қишлоқларида, бевосита халқ орасида меҳнат қилишади ва айтиш мумкинки, улар сиймосида халқимизнинг нафаси, аждодларимизнинг руҳи мана шу зал, шу бинода парвоз қилиб юрганига менинг ишончим комил.

Бу улуғ даргоҳда фақат рост гапириш керак. Бу даргоҳда одамлар ҳақида, уларнинг дардини ўйлаб, ярасига ҳам бўлиш ҳақида гапиришимиз керак. Бу бино халқнинг бутун дарду армонларини, орзу-умидларини мужассамлаштирадиган маскан, десам, тўғри бўлади. Бутун шу минбарга чиққан ҳар бир инсон виждонан гапириши керак. Чин қалбдан гапириши керак.

Мен шу юксак минбардан туриб айтмоқчиманки, мавжуд тинчлик, барқарорликни сақлаб қолиш учун, эртанги кунимизни ҳимоя қилиш учун мен жонимни ҳам беришга тайёрман! Бу шунчаки қуруқ гап эмас. Бу — қалбимдан, бутун вужудимдан чиққан гап. Шу муносабат билан бир фикрни айтмоқчиман: шахс сифатида, инсон сифатида менга суиқасд қилиш бошқа, халқимизга, олиб бораётган сиёсатимизга суиқасд қилиш — бу мутлақо бошқа нарса.

Мени қийнайдиган, қалбимни ўртайдиган энг оғир фожиа шуки, бутунги машъум воқеалар туфайли қанча бегуноҳ одам ҳалок бўлди, ота-она, оила, бола-чақаси бағридан жудо бўлди? Уларни кутилмаган мотамга солди. Нима учун? Уларнинг гуноҳи нима?

Бу машъум, разил ишни бажарганлар ва уларнинг ортида турган кучлар ўйламайдики, ахир бегуноҳ одамнинг ўлими учун нафақат бу дунёда, у дунёда ҳам муқаррар жавоб бериш керак-ку! Бутун ҳеч қандай айби йўқ, тинч юрган одамларнинг қони тўкилди. Майли, душман бўлса, менга душман бўлсин, лекин бу одамларнинг гуноҳи нима? Нима учун улар ёвуз қотиллар қўлида қурбон бўлиши керак?

Шуни яна бир бор таъкидламоқчиман: агар бу ёвуз ният ва ҳаракатлар ортида фақат Президентга суиқасд қилиш мақсади бўлса, мен буни тушунишим мумкин. Қабул қилишим эмас, тушунишим мумкин. Бу курашда қурбонлар

ҳам бўлиши мумкин. Мана шу сиёсатнинг бошида турган, уни амалга оширадиган, қалбидан, юрагидан ўтказадиган, керак бўлса, шу сиёсатни охирига етказиш учун, фаровон ҳаёт, улуғ келажак учун жонини, бутун борлигини беришга тайёр бўлган одамга қарши курашиш — бу ҳам тарихда бўладиган ҳодисалар сирасига киради. Аммо қарши чиқса, курашмоқчи бўлса, очиқ майдонга чиқмайдими? Бундай қабих, фирром йўл билан эмас, ошқора, қонуний йўл билан курашса бўлмайдими? Яна бир бор айтаман, нима учун бегуноҳ одамларнинг қони тўкилиши керак? Ким жавобгар бунга?

Албатта, талафотлар битиб кетади, шикастланган бинолар тикланади. Лекин мени бир савол қийнайди: ҳалок бўлган одамларнинг оила аъзолари, қариндош-уруғлари, яқинлари, ёру биродарлари юзига қандай қарайман? Уларнинг айби нима?!

Сизларга очиқ айтишим керак: мен ақлли, кўпни кўрган баъзи одамлардан "Сенга нима керак? Нима қиласан ҳамма нарсанга ўзингни уриб? Нима қиласан ўз принципингда бунчалик қатъий туриб? Сиёсатда андиша, мурсои мадорага риоя қилсанг бўлмайдими, ўзингни ўтга-чўққа уриб нима қиласан, бари бир бу ҳаётни ўзгартира олмайсан", деган гапларни кўп эшитганман. "Минг йиллардан буён ҳаёт шу тарзда давом этиб келяпти, уни ўзгартириб бўлмайди, нима қиласан ўзингни бунчалик куйдириб, жонингда қасдинг борми?" деган гапларни ҳозир ҳам айтиб туришадди.

Буларга жавобан мен шу фурсатдан фойдаланиб айтмоқчиманки, одамлар ҳар хил бўлади. Борингки, мана шундай ҳаракатлар билан бировни қўрқитиш, йўлидан қайтариш мумкиндир. Лекин баъзи бир одамлар борки, уларни асло ўзгартириб бўлмайди, жумладан, менга ўхшаган одамни ўзгартириб, йўлидан қайтариб бўлмайди!

Менинг ҳаётим — иш, уй. Шу халқ, шу миллат ташвиши. Менда яна нима бор, қандай ҳузур-ҳаловат бор? Ўйлайман. Кўп ўйлайман, кечалари ухламасдан чиқаман баъзан. Менинг ҳам болаларим, учта набирам бор. Мен ҳам болаларимнинг бахтини кўрмоқчиман, набираларим-

ни уйлантирмоқчиман. Бу ҳам табиий бир орзу. Лекин бунга ниманинг эвазига, қандай қилиб эришиш мумкин? Ўз эътиқодини, ўзининг иродасини, иймонини сотиб ҳам бунга етиб бориш мумкин. Лекин, ўйлайманки, ҳар қайси иродам бор, иймоним бор, деган виждонли одам бу йўлга асло кўнмайди, рози бўлмайди. Менинг шу гапимга, ҳозир билдирган фикримга онгли яшайдиган, иймони бутун одамлар қўшилади, деб ўйлайман.

Мен яна бир масала хусусида кўп фикр қиламан: одам-зот бу ҳаётдан ҳар хил яшаб ўтиши мумкин. Инсоннинг ёши улғайган сари бу ҳақда кўпроқ ўйлайди. Кимдир эрталаб туради, кечгача ҳар хил юмушлар, керак-нокерак ташвишлар билан банд бўлади. Лекин ҳаётнинг мазмуни ҳақида ўйлаб кўрмайди. Ҳаётда бўладиган воқеа-ҳодисаларни юракдан қабул қилиш, ҳис қилиш туйғусини Худо ҳаммага ҳам беравермайди. Бу ҳам табиий ҳол. Аллоҳ таоло ҳаммамизни ҳар хил қилиб яратган. Лекин бутунги кунда кўпчилик, аксарият халқимиз орасида, Ватан, эл-юрт ҳақида, иймон ҳақида, шу тушунчаларни фарзандларимиз, ёшларимиз онгига сингдиришга ҳаракат кучаймоқда. "Ҳаётнинг мазмуни нимадан иборат?" деб бош қотирадиган, ўзини ўзи қийнайдиганлар сони кўпайиб борапти. Ўйлайманки, ана шу руҳда тарбия топадиган ёшларимизнинг эртанги куни ёруғ бўлади.

Кўпгина одамлар ўз умрининг охирида: "Мен ҳаётимни қандай кечирдим, бошқалар эса қандай ўтказди?", деб ўзига ўзи савол беради. Мен умрбод ўзимни қийнаб, азаллий муаммоларга жавоб топаман, деб яшадим, булар эса ҳаётнинг барча лаззатларидан, яхшиликларидан, қулайликларидан баҳраманд бўлиб яшади, деган саволларга дуч келади.

Хўш, ўйлаб кўрайлик, аслида ким бахтли? Бу икки тоифа инсондан қай бири бахтли?

Мен ўйлайманки, авваламбор ҳаёт мазмунини ўйлаб яшаган одамлар бахтли. Бу ҳаётдан енгил-елпи яшаб ўтиш ҳам мумкин. Аммо ҳаётнинг моҳияти, умр маъноси, охи-рат ҳақида қайғурадиган, келажак мазмуни, фарзандлар истиқболи ҳақида ўйлайдиган, нима қилсам шу болала-

рим мендан кейин бахтли-саодатли, соғ-саломат, тўқ-фаровон бўлади, деган ташвиш билан яшайдиган одамларнинг сони эса, ишончим комилки, кўпроқ. Бундай одамларни ўзгартириш қийин. Мен ҳам шундай одамман. Худо таоло мени шундай қилиб яратган. Хоҳлардимки, мени ҳаёт ҳам, халқимиз ҳам шундай қабул қилсин.

Агар одамнинг бахти нимада, деб сўралса, мен кимки ўз ички дунёси, бошқача айтганда, иймон-этиқоди амрига бўйсуниб яшаса, шундан розилик, қаноат туйса, шубҳасиз, ана шундай инсон бахтлидир, деб жавоб берган бўлардим.

Инсон ўз виждони, иродаси, иймонига қулоқ солмасдан ҳаёт кечирса, ўйлайманки, охир-оқибатда, боши ташвишу ғурбатдан чиқмай қолади, пушаймонлик ва надоматлар ўтида ёниб-куяди, ўзидан ўзи, ўтган умридан норози бўлади.

Азиз дўстлар!

Бугунги воқеалар муносабати билан айрим одамлар хавотирга тушиб, кўнглида ҳар турли саволлар пайдо бўлиши мумкин. Шунини инобатга олиб, айтмоқчиман: бу ёвуз ҳаракатни содир этган кучларнинг яна бир мақсади — одамларни қандайдир ваҳимага солиш, халқимизни, авваламбор Тошкент аҳолисини саросимага тушириб, юрагига ғулғула солиб, шу орқали ҳозирги ҳаётимизга, олиб борилаётган сиёсатга кишиларнинг ишончини сусайтириш. Бугун амалга ошираётган бунёдкорлик ишларимизга, мустаҳкамланиб бораётган иродамиз, иймон-этиқодимиз, айниқса келажакка бўлган ишончимизга зарба беришдир.

Бугунги учрашувдан асосий мақсад — телевидение, радио, матбуот воситалари орқали халқимизга бугунги воқеалар тўғрисида ҳақиқий маълумот бериш, одамларимизни ваҳимага тушмасликка, саросимага берилмасликка, барқарорликни сақлашга чақириш, ёвуз ниятли кимсаларнинг кирдикорларига қарши иродамизни янада бақувват қилишга даъват этишдан иборат. Бу тўғрида энг таъсирчан, энг самарали воситаларни қанча тез ишга сололсак — шунча яхши. Мен матбуот ходимларидан бу бўлган воқеа

ғаразли кучларнинг қабих бир намоиши эканини халққа етказиш ва тўғри тушунтиришни илтимос қиламан.

Мен барчангиздан бир нарсани сўрайман: ваҳимага тушмаслик керак. Ҳеч ким ваҳимага берилмасин, токи юрагимизда ғулула пайдо бўлмасин. Аксинча, одамларда бу разил қўпоровчилар ва уларнинг ортида турган кучларга нисбатан қаҳр-ғазаб уйғотиш керак, бутунги ҳаётни, тинчликни, барқарорликни, осойишталикни қадрлашга, ҳар қайси хонадон, маҳалла, қишлоқдаги осудалик, бир-биримизга бўлган меҳр-оқибатни янада мустаҳкамлашга ҳаракат қилишимиз керак. Жамоатчилигимизга, бутун халқимизга телевидение орқали айтадиган гапим шу — қалбингизга ваҳима тушмасин. Ёвуз кучларнинг иддизига етиб бориш, иддизи билан суғуриб ташлаш қўлимиздан келади!

Шунинг учун, энг аввало, маҳаллаларда, меҳнат жомалари ва ўқув даргоҳларида бўлиб ўтган воқеани атрофлича муҳокама қилишимиз керак. Фақат ҳодисанинг ўзи ҳақида эмас, балки унинг нима мақсадда содир этилгани тўғрисида фикр юритиш, бундай хавфдан одамларни огоҳ қилиш зарур.

Гап шундаки, биз ҳаммамиз бир халқнинг фарзандлари, вакилларимиз. Шу жумладан, жиноятга қўл урганлар ҳам, адашиб шу йўлга тушганлар ҳам. Уларни тарбиялаш, тўғри йўлга солиш — барчамизнинг вазифамиз.

Шу нуқтаи назардан қараганда, маҳаллаларда ўтказиладиган мажлисларда нима тўғрида гапириш керак? Мана шу манфур кучлар нима қилмоқчи, уларнинг мақсади нима, масжидларда нима гаплар бўляпти? Бизнинг имомхатибларимиз одамларнинг кўзини очиб бериш борасида ўз бурчларини бажаряптими, йўқми? Одамларимизни, муқаддас динимизни ёт ва зарарли таъсирлардан ҳимоя қила оляптими, йўқми?

Бутун ҳам бир маърифатли, виждонли инсон ақидапарастлик балосига қарши курашиши, халқнинг кўзини очиб, уларга бор ҳақиқатни тушунтириб бериши, одамларнинг руҳини, онгу тафаккурини ҳимоя қилиши зарур. Хўш, жамоатчилигимиз, зиёлилар, шоир-ёзувчиларимиз, дин пеш-

воларимиз, муаллим-мураббийларимиз, матбуот ходимлари шу ҳақда жиддий ўйлаётими? Шу ҳақда ошкора, теран ва холис фикр юритиб, халқни огоҳликка даъват этишми?

Ҳар қайси маҳалла ўз ҳудудидаги масжид фаолиятига алоҳида эътибор бериши керак. Аслида масжид ким учун керак? Масжид имом учун эмас, сўфи учун эмас, халқ учун керак, мўмин-мусулмонлар учун керак. Маҳалланинг ҳаётини, инсоннинг икки дунёсини обод қилиш, охират деган тушунчани одамлар онгига сингдириш — масжид мана шунинг учун керак. Виждонни уйғотиш, инсонни инсонийлик руҳида тарбия этиш — мана бу масжидларнинг иши.

Шунинг учун яна бир бор айтаман: ҳар қайси маҳалла аҳли ўз масжидининг ишидан, у ердаги маънавий муҳитдан хабардор бўлиб туриши керак. Шуни унутмаслик керакки, маҳалла ўзини ўзи бошқарадиган ташкилот. Бинобарин, масжидлар фаолиятини тўғри йўлга қўйиш уларнинг бевосита вазифасига киради. Табиийки, маҳалла аҳли ҳам, маҳалла раҳбари ҳам шу масжидга қатнайди. Масжидга борадиган маҳалла раҳбари мусулмонлик фарзларини адо этиш билан бирга ўзининг хизмат бурчини ҳам эсдан чиқармасин. Масжидларда бўлаётган ташвиқотлар, тарғиботлар қандай мазмунда, улар бизнинг тушунчамизга, авваламбор Куръони карим оятларига, Имом Бухорий тўплаган ҳадисларга тўғри келадими, йўқми? Бизнинг динимиз авваламбор Куръони каримга, унинг илоҳий оятларини тушунтириб, маъно-мазмунини бизга аён қилиб берадиган Ҳадиси шарифга асосланади. Диний-руҳий ҳаётда шу қоидаларга қанчалик амал қилинаётгани тўғрисида ҳам кимдир ўйлаши керак-ку, ахир!

Бир сўз билан айтганда, ҳар томонлама тушунтириш ишларини йўлга қўйиш, кўпроқ ташвиқот олиб бориш зарур. Одамларнинг онгига ҳақиқатни етказиш керак.

Бу бадқирдор, қўпоровчи кучларнинг бутунги воқеалардан кўзлаган яна бир нияти шундаки, ҳозир Ўзбекистонга катта миқдорда чет эл сармоялари кириб келмоқда. Хорижий мамлакатларнинг кўпдан-кўп вакиллари келиб, биз

билан ҳамкорлик қилаётгани, янги жамият қуришда фаол иштирок этаётгани баъзиларга ёқмайди. Бу нафақат ёвуз ниятли душманларимизга, нафақат ақидапарастларга, балки ўзини бизга яхши томондан кўрсатаётган бошқа айрим кучларга ҳам ёқмайди. Уларнинг асосий мақсади — Ўзбекистонда тинчликни издан чиқариш. Агар юртимизда бугунгидек нохуш ишлар юз бериб, нотинчлик пайдо бўлса, бу кучлар дарров чет эллик сармоядорларга, ажнабий ҳамкорларимизга қарата, бу мамлакатга сармоя сарфлаш хатарли, деган гапларни тарқатиб, юртимиз, халқимиз шаънига қандайдир доғ туширишни кўзлайди. Биз буни ҳам эсимиздан чиқармаслигимиз керак. Чунки мамлакатимизга чет эл сармоялари келишининг асосий шarti — Ўзбекистондаги барқарорликдир. Бугунги воқеалар ҳам биздаги вазиятга зарба беришга қаратилган. Буни ижрочилар тушунмаса ҳам, уларнинг ортида турганлар яхши англайди.

Бу қабиҳ кучларнинг яна бир нияти — ёшларимизнинг бугунги ижобий ҳаётий интилишларига зарба беришдан иборат. Чунки уларга ёш авлодимизнинг тараққиётга интилиши, ҳаётга бошқача, замонавий кўз билан қараши ёқмайди. Уларнинг мақсади — бугунги энг тараққий топган давлатлар билан ўрнатган алоқаларимизни узишга, ёшларимиз тарбиясини издан чиқаришга, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини йўққа чиқаришга қаратилган.

Қаранглар, ҳозир ёшларимиз қандай кўз билан, қандай пок ният билан, қандай эзгу орзу-умидлар билан эртанги кунга интиляпти. Мен телевизорда уларнинг юрак сўзларини эшитиб, беихтиёр ҳаяжонга тушаман, ўз ҳаётимдан рози бўламан. Нега деганда, бу ёшлар — эртанги ҳаётимиз. Эртанги кунимиз мана шу ёшларнинг қўлида, ёшларнинг ҳаракатида, ёшларнинг қурбида, керак бўлса, қудратида. Қаранг, шундай ҳаракат ҳозир бутун Ўзбекистонимизни қамраб олди. Мен шундан ғурурланаман. Бу ҳаракат, бу интилишни асло тўхтатиб бўлмайди. Лекин унга зарба бериш, ёшларни бу йўлдан қайтариш — ғанимларимизнинг ёвуз нияти. Буни ҳам чуқур ўйлаб кўриш, унинг сабаб-оқибатларини ўзимизга яққол тасаввур қилишимиз зарур.

Душманларимиз шуни яхши билиб қўйсинки, биз ёшларимизни ҳеч кимнинг қўлига бермаймиз! Ёшларимизни ҳимоя қиламиз!

Агар биз шу ерда бўш келсак, ёш авлод тақдирига бепарқ қарасак, бу кечириб бўлмайдиган гуноҳи азим бўлади. Такрор айтаман: ёшларимизни, болаларимизни, фарзандларимизни ҳеч кимнинг қўлига бермаймиз! Уларни ўзимиз, ўз қўлимиз билан тарбия қиламиз!

Нега деганда, булар бизнинг фарзандларимиз. Менинг фарзандим, сизларнинг фарзандларингиз. Нима учун мен ўзимнинг боламини қандайдир ақидапараст қўлига, разил ният билан юрган одамларнинг қўлига бериб қўйишим керак?!

Мен қатъий ишонч билан айтаманки, Ўзбекистонда яшаётган миллион-миллион ёшлар менинг болаларим, менинг фарзандларим!

Жинойтчиларни ушлаш, уларни жавобгарликка тортиш, ақли-ҳушини киргизиб қўйиш — бу ўз йўлига. Бунга мана шу ерда ўтирган тегиншли ташкилотлар, органлар, мутасадди раҳбарларнинг кучи етади, мен бунга ишонаман. Халқимиз ҳам ишонади. Биз 1990 ёки 1991 йилда яшаётганимиз йўқ. Ҳарбий кучларимиз, керак бўлса, хавфсизлик ташкилотлари, ички ишлар идоралари, прокуратура, бошқа ташкилотларнинг кучи етади.

Лекин бугунги энг муҳим масала — халқимизни ғанимларимизнинг ёвуз ниятлари, ёвуз ҳаракатларидан, хавф-хатардан огоҳ этиш, эл-юртимизни ҳар қандай бало-қазолардан асраш учун одамларни жипслаштириш ва олдимизда турган эзгу мақсадлар йўлига бошлашдан иборат.

Бизнинг энг катта таянчимиз — халқимизнинг иродаси, халқимизнинг ишончидир.

Менинг Аллоҳдан сўрайдиганим — эл-юртимизни, унинг тинчлигини, тотувлигини ўзи асрасин, барчамизни паноҳида сақласин.

ҲУШЁРЛИККА ДАЪВАТ

Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги мухбирининг саволларига жавоблар

САВОЛ. *Муҳтарам Президент, Ўзбекистондаги сўнги воқеалар муносабати билан юртимиздаги сиёсий-иқтимоий вазиятга жаҳон жамоатчилиги ва хорижий матбуот вакилларининг қизиқиши сезиларли даражада кучайди. Бу ҳусусда турлича қарашлар, фараз ва талқинлар бор. Сизнинг фикрингизча, бу воқеаларни қандай тушуниш ва баҳолаш мумкин?*

ЖАВОБ. Дарҳақиқат, бугун жамиятимиз кескин сиёсий жараёнларни бошидан кечирмоқда. Буни ҳаётимизда рўй бераётган ўзгаришлар, одамларимизнинг сиёсий фаоллиги ортиб бораётгани, эртанги кунга ишончи тобора мустаҳкамланаётгани мисолида кўриш мумкин. Шу билан бирга, афсус билан қайд этиш лозимки, мамлакатимиз хавфсизлигига таҳдид солаётган, ҳаётимизни издан чиқаришга уринаётган, халқимизнинг миллий манфаатларига тажовуз қилмоқчи бўлаётган айрим ички ва ташқи кучлар ҳам жонланиб қолди.

Биз мустақил тараққиёт йўлини танлаб олган дастлабки кунларданоқ энг олий мақсадимиз — юртимизда эркин ва фаровон ҳаёт қуриш, замонавий талабларга жавоб берадиган демократик жамият барпо этиш, жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорликда яшаш ва халқаро майдонда ўзимизга муносиб ўрин эгаллаш ғояларини очиқ-ойдин баён этганмиз. Ўтган саккиз йил мобайнида қийинчиликлар ва тўсиқларга қарамасдан, танлаган йўлимиздан изчиллик билан бормоқдамиз. Бу йўлнинг ўзига хос жиҳатларини, дуч келиши муқаррар бўлган машаққатлар ва турли синовларни, хавф-хатарларни назардан четда қолдирмасликка, уларнинг олдини олиш ва бартараф қилишга интилиб келмоқдамиз.

Мен Ўзбекистон давлатининг раҳбари сифатида, халқимизнинг тинчлиги ва омонлиги учун, Ватанимиз сарҳадларининг дахлсизлиги учун жавобгар шахс сифатида, қолаверса, шу азиз ва бетакрор юртнинг бир фарзанди сифатида ўз фаолиятимда авваламбор аҳолимиз ва халқаро ҳамжамият диққат-эътиборини мана шу қалтис, ўта мураккаб, ҳаёт-мамотимизни ҳал қиладиган масалаларга қаратиш, уларнинг тўғри ва оқилона ечимини топиш ҳақида ҳамина бош қотириб келаман.

Хусусан, “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” китобимда, кейинги вақтдаги нутқ ва чиқишларда, “Тафаккур” журнали, “Туркистон” газетаси, “Туркистон-пресс” ахборот агентлиги вакиллариининг саволларига беришган жавобларда, Олий Мажлисимизнинг XIV сессиясидаги “Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда” номли маърузада мен бу ҳақда алоҳида ва батафсил тўхталиб ўтган эдим.

Бундан кўзланган асосий мақсад — юртимиздаги турли миллат, ижтимоий тоифа ва касбу корга мансуб бўлган кенг оммани огоҳликка чақириш, мавжуд хавф ва таҳдидларнинг моҳиятини англаб етиш, улар ҳақида жамоатчилик фикрини уйғотиш, энг муҳими, миллий ғоя, миллий мафкура асосида халқимизни бирлаштириш, янада жипс-лаштиришдан иборатдир.

Ўйлайманки, бугун юртимизда яшаётган ҳар бир оғли инсон мамлакатимизнинг олға босиши, тараққий топган давлатлар билан ҳамкорликда ривожланиши учун зарур шартларни англаш билан бирга, шу қадамларимизга тўсиқ бўлиб турган сабаб ва кучларни, уларнинг бизга қарши очиқ ва пинҳона қилаётган ҳаракатларини ўзича тасаввур қила олиши мумкин.

Ўзбекистон мустақил тараққиёт йўлига қадам қўйгандан буён ўтган даврга назар ташлайдиган, уни танқидий баҳолайдиган бўлсак, кўп ҳолларда кундалик муаммолар, асосан моддий ташвишлар билан ўралашиб, давлатимиз, халқимиз бошидан кечираётган тарихий жараёнларни тўла англаб етолмаётганимизни сезиш мумкин. Очиқ тан олишимиз даркор: баъзи бир хомхаёл, эскича фикрлайдиган

одамларнинг назарида мамлакатимиздаги ижтимоий вазият гўёки 80-йиллардан буён теп-текис, силлиқ, ҳеч қандай курашларсиз ўз йўли, ўз табиий оқими билан давом этиб келаётгандек туюлади.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар ва уларнинг дастлабки самаралари, улкан қурилиш ва иншоотлар қандай машаққатли меҳнат эвазига, мамлакатимиз тараққиёти йўлида, халқаро майдонда муносиб нуфузга эга бўлиш йўлида ҳеч қутилмаган, оғир тўсиқларни енгиш эвазига қўлга киритилаётганини баъзи бир кишиларнинг тасаввур қилиши ҳам қийин.

Бу ҳақиқатни одамларга гоҳ-гоҳ эслатиб турилса, фойдадан холи бўлмайди.

Ваҳоланки, кейинги саккиз-ўн йил ичида давлатимиз, шу заминда яшаётган ҳар бир инсон ва оила тақдирида қандай мураккаб синовлар бўлганини, халқимиз не-не қийинчилик ва тўсиқларга дуч келиб, уларни сабр-бардош ва матонат билан енгиб келаётганини, энг муҳими, жамиятимиз ҳаётида, унинг турли тоифа ва босқичларида, одамларимиз тафаккурида оғир кураш кечаётганидан огоҳ бўлиш, бундан тегишли хулоса ва сабоқлар чиқариш нақадар зарур эканини барчамиз яхши англаб олмоғимиз даркор.

Мен ҳозир умумий ривожимиз, ҳаётимизни янгилаш, давлат ва жамият қурилиши борасидаги кенг қўламли ўзгаришлар ҳақида батафсил тўхталмоқчи эмасман. Мен фақатгина бир фикр аҳолиимизнинг доимий диққат-эътиборида бўлишини истардим: агар биз бугунги ҳаётимизга, бунёдкорлик ишларимизга, эришаётган ютуқларимизга тўғри баҳо бермасак, уларнинг қадрига етмасак, ўз ҳушёрлигимизни йўқотиб, бизни ҳар қадамда кутаётган таҳдидларни, тинч турмушимизга, хавфсизлигимизга раҳна солаётган, оёқ остида чикаётган ҳар хил бало-қазоларни ҳам пайқамай-сезмай қолишимиз мумкин.

Шу билан бирга, бундай ёндашув одамларимизни ташвишга солаётган маълум воқеаларни, уларнинг негизида ётган сабаб-оқибатларни тасаввур этиш, тушунишга қўмак беради.

Ёдингизда бўлса, Олий Мажлиснинг XIV сессиясидаги маърузамда мен бу масалага муносабат билдириб, халқимиз эътиборини иккита хавф-хатарга қаратган эдим.

Булардан **биринчиси** мамлакатимиз ташқарисидаги тажовузкор, ақидапараст кучлар бўлиб, улар ислом дини халқимиз учун муқаддас қадрият эканидан фойдаланиб, ота-боболаримиз динини ниқоб қилиб, Ўзбекистонни демократик маърифий тараққиёт йўлидан оғдиришга, уни орқага қайтаришга уринмоқдалар.

Бу фикрнинг тасдиғини Ўзбекистонда сўнгги йилларда пайдо бўлган, бизнинг динимизга ёт турли ақидапарастлик оқимига мансуб — ваҳобийлик дейсизми, “Ҳизбуттаҳрир” дейсизми, “Мусулмон биродарлар” дейсизми — ҳаракатлар мисолида яққол кўриш мумкин.

Бугун бизда мавжуд маълумотлар ва шу диний-экстремистик ҳаракатларнинг қўлга тушган баъзи бир маҳаллий “доҳийлари” берган кўрсатма ва иқроорларга кўра, бу оқимлар юртимизда кечагина эмас, балки 80-йиллардан илдиш ота бошлаган. Уларнинг ортида айрим чет мамлакатларда жойлашган, бизни ўз таъсирига олмоқчи бўлган марказлар турган.

Ўша марказларнинг тузоғига илиниб, уларнинг садақалари ҳисобидан тирикчилик қилган ва шундан манфаат кўрган бу маҳаллий “доҳийлар” ўз фаолиятини юртимизда ўта махфий ва пинҳона тарзда олиб борган.

Бугунги маълумотларга қараганда, бу бир тўда сотқинлар аввало ўзлари ишонмайдиган ғоя ва ақидаларни аҳоли ўртасида тарқатиб, иродаси бўш, онги паст айрим ёшларни алдаб-сулдаб, уларга қасам ичириб, сохта эътиқодга кўндириб, ўз тарафдорлари сонини кўпайтиришга уринганлар.

Яна бир бор шуни таъкидламоқчиманки, бундай махфий тарзда кўпоровчилик фаолияти олиб бораётган ташкилотларни чет эллардаги экстремистик кучлар ва марказлар бошқариб тургани, улар ўзининг ёвуз мақсадларини амалга ошириш учун катта куч ва маблағ сарф қилаётгани биз учун аён. Бугунги кунда бизда буни тасдиқловчи етарли далиллар бор. Тергов ва суд жараёнлари

тутаганидан сўнг бу маълумотлар кенг жамоатчилик ва халқимизга, албатта, маълум қилинади.

Иккинчи хавф-хатар бизнинг мустақил йўлимизни кўролмайдиган, турли баҳоналар билан Ўзбекистонга ўз сиёсатини, таъсирини ўтказиш ва ҳукмронлик қилишга интилаётган кучларнинг мавжудлигидир.

Юртимизга таҳлика солиши мумкин бўлган мана шу икки омил ҳақида чуқур фикр-мулоҳаза юритган одам ўзини қийнаётган кўп-кўп саволларга жавоб топиши мумкин. Зийрак, дунё ишларидан озми-кўпми хабардор юртдошларимиз буларнинг қандай кучлар эканини, уларнинг сиёсий башарасини, ғаразли мақсадларини яхши билади. Биз халқимизнинг хоҳиш-иродаси билан танлаган ўз йўлимизда қатъиймиз: яъни Ўзбекистон ақидапарастликнинг — у хоҳ диний, хоҳ коммунистик шаклда бўлсин — ҳар қандай кўринишларига қарши. Шунингдек, биз ҳар қандай шовинистик, бизни менсимаслик, империя кўзи билан қараш интилишларини, минтақада ҳукмронлик ва зўравонлик қилиш даъволарини ҳам кескин рад этамиз. Аввало, яқин кўшниларимиз, дунёдаги барча давлатлар билан тенг ҳуқуқли, ўзаро манфаатли ҳамкорликка эса доимо тайёرمىз.

САВОЛ. *Шу кунларда 16 февраль воқеаларини содир этишда айбланаётган бир гуруҳ кимсалар устидан суд жараёни давом этмоқда. Судланувчиларнинг аксариятини ёшлар ташкил қилади.*

Албатта, бу ҳол барчамизни ҳам қийнаётгани табиийдир. Бугун Ўзбекистон аҳлини бир савол ўйлантирмоқда: қандай қилиб айрим ёшларимиз бундай зарарли оқимлар таъсирига тушиб, жиноят кўчасига кириб қолди?

ЖАВОБ. Мен кўҳна бир ҳақиқатни яна эслатмоқчиман: табиатда бўшлиқ бўлмаганидек, инсоннинг онгу тафаккурида ҳам бўшлиқ вужудга келишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Ҳар бир онгли одамнинг воқеликка ўз муносабати, мақсад ва интилишлари бўлиши табиий.

Орзу-умидлар билан яшаётган, дунёқараши, руҳий олами шаклланаётган ҳар қайси инсон ёшлик чоғида ҳаётнинг маъно-мазмунини ҳақида ўйлайди, жамиятда ўз ўрнини топишга ҳаракат қилади, шунга қараб турмуш режала-

ри, интилишлари пайдо бўлади. Кўп нарсa, албатта, инсоннинг ўзига ва унинг тарбиясига боғлиқ. Аммо бир ҳақиқатни чуқур англаб олиш даркор: ҳар бир одам, оила, қолаверса, бутун эл-юртимизнинг бахту саодати, жамиятимизнинг барқарорлиги кўп жиҳатдан одамзод таяниб яшайдиган ғоя ва маслакнинг қанчалик тўғри ва инсонийлигига, бу эътиқод унинг оиласи, фарзандлари, халқининг эзгу мақсадларига, ҳаётий манфаатларига нечоғли мос келишига узвий боғлиқдир.

Одамзод қандай тизим, қандай муҳитда яшамасин, барибир ўз қалбида муайян бир ғояга, маслак-мақсадга эҳтиёж сезади. Минг афсуски, бу жараён ҳаммада ҳам бир хил кечмайди, бу тушунча ва фикрлар айрим инсонларнинг қалбига кечроқ кириб боради. Содда қилиб айтганда, уларнинг эс-хуши кечроқ, яъни бошига бир мусибат тушганида ёки бирор синовга дуч келганида киради.

Биз мустақилликнинг биринчи кунлариданоқ моддий-иқтисодий масалаларга кўпроқ эътибор беришга мажбур бўлдик. Чунки халқимизни ўтиш даври ларзаларидан асраш, кундалик зарур маҳсулотлар билан таъминлаш энг асосий масала бўлиб турар эди.

Бизга эски тузумдан пахта яккаҳокимлиги, заҳарли дори­лар билан қопланган далалар, қишлоқдаги ачинарли аҳвол, мураккаб демографик вазият, уюшган жиноятчилик, Орол муаммоси каби экологик офатлар оғир мерос бўлиб қолган эди. Айниқса, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш, ички сиёсий вазиятни барқарор ушлаб туриш, ташқи сиёсат ишларини ташкил этиш, миллий валюта жорий этилгунга қадар бўлган молиявий муаммолар сингари ҳаёт-мамотимизни ҳал қиладиган масалалар ғоят катта куч, маблағ, энг муҳими, вақт сарфлашни талаб этарди.

Шукурки, халқимизни ана шу оғир йиллардан бурнини қонатмай, бировга тобе-қарам қилмай, бугун собиқ шўро маконида ҳукм сурган ижтимоий тўфонлардан омон-эсон олиб ўтишга муяссар бўлдик. Бугун бу ҳақиқатни кенг жамоатчилик ва халқаро ҳамжамият эътироф этмоқда.

Шундай мураккаб ва кескин муаммолар билан банд бўлганимизга қарамасдан, биз озодлигимизнинг илк кунларида-

ноқ маънавият, таълим-тарбия соҳасига жиддий эътибор бердик. Бу улкан тарихий ишлар шу жараёнларнинг бево-сита иштирокчиси бўлган халқимизга яхши маълум. Шу боис уларни бирма-бир санаб ўтиришга ҳолат йўқ. Лоақал мил-лий қадриятларимизни, тилимиз, тарихимиз, дин-диёнатимиз-ни тиклаш, баркамол авлод тарбияси борасида амалга оши-рилаган ишларни эслаш кифоя, деб ўйлайман.

Кишилар онгини эски тузум асоратларидан халос этиш, улар қалбига янгича тафаккур, янги мафкура ғояларини сингдириш бир-икки йиллик иш бўлмай, балки узоқ да-вом этадиган жараён эканига бугун ишонч ҳосил қилмоқ-дамиз. Аммо мафкура-маърифат соҳасидаги вазифамиз фақат одамларимизнинг заҳарланган онгини эски муста-бид тузум асоратларидан халос қилишдангина иборат эмас. Бундай деб ўйлаш енгил-елпи фикрлаш билан баробар.

Ҳозирги энг муҳим, энг долзарб вазифамиз —жамияти-миз аъзоларини, авваламбор, вояга етиб келаётган ёш ав-лодни камол тоғтириш, уларнинг қалбида миллий ғоя, мил-лий мафкура, ўз Ватанига меҳр-садоқат туйғусини уйғо-тиш, ўзлигини англаш, миллий ва умумбашарий қадриятлар руҳида тарбиялашдан иборатдир.

Албатта, биз фикрлар ва қарашлар ранг-баранглиги принципига тарафдормиз. Аммо бу фикр ва қарашларни бирлаштирадиган, уларнинг муштарақ жиҳатларини уйғ-ушлаштирадиган ягона мезон борки, бу миллий ғоя ва мил-лий мафкурадир.

Миллий ғоя ва миллий манфаатга зид, ёт ҳаракат ва интилишларни биз асло қабул қилмаймиз.

Бизнинг тарғибот-ташвиқот ишларимиз кўпинча тор доираларда қолиб кетяпти, ҳаётнинг кенг қатламларига кириб боролмаяпти, тажрибасиз, ғўр, билими, дунёқара-ши чекланган айрим ёшларнинг онгига етиб бормаяпти. Натижада улар бизга ёт бўлган ташқи таъсирларга, буз-ғунчи ғояларга кўр-кўрона берилиб, ҳатто ўз ота-онасига, халқи ва Ватанига қўл кўтарувчи ёвуз қотилларга айлан-моқда.

Биз барча маърифий мамлакатларда бўлганидек, ғояга қарши ғоя билан курашиш тарафдоримиз. Афсуски, мута-

ассиб, насл-насабини унутган кимсалар билан ғоявий мунозарага киришишнинг ўзи бир азоб. Чунки уларнинг онги шу даражада заҳарлаб ташланганки, улар миясига ўрнашиб қолган ақидадан ўзга бирон-бир ҳақиқатни тасаввурига ҳам сиғдиролмайди. Агар улар билан баҳсга киришмоқчи бўлсангиз, иккита саволга жавоб беради-ю, кейин қотиб тураверади — учинчи саволга жавоб беришга нэ билим бор, на идрок, на ҳаётий тажриба.

Халқимиз мустамлакачилик жабрини, қарамлик фожиасини беҳад кўп тортган. Шунинг учун у тутқунликнинг ҳар қандай шаклини, ҳар қандай кўринишини юрак-юрагидан рад этади. Бошқача айтганда, энди елкасига офтоб тегиб, эркин нафас ола бошлаган халқ қуллик кипшанини қайтадан киймайди.

Давлатимиз адашиб хато йўللарга кириб қолган кимсаларни тўғри йўлга қайтариш учун уларга барча имкониятларни берди. Ўзининг бағрикенг, кечиримли эканини, тузумимизнинг инсонпарварлик моҳиятини яна бир карра тасдиқлади. Чунки ана шу адашганлар ҳам ўз фуқароларимиз, ўз фарзандларимиз. Уларни элу юрт қорига ярайдиган одамлар қилиб тарбиялаш ҳам бизнинг бурчимиздир.

Сизнинг саволингизга қайтиб, қўшимча қилмоқчиман: бутунги ҳаёт шиддати, воқеалар ривожини шу қадар жўшқинки, биз маънавият ва мафкура борасида қанчалик муҳим ва зарур ишларни амалга ошираётган бўлсак-да, баъзи ўринларда, афсуски, кеч қолаяпмиз.

Нима учун кеч қолаяпмиз, деган савол туғилади. Биз таълим-тарбия соҳасини тубдан ислоҳ қилишга қаратилган Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини ишлаб чиқдик. Дастурни амалга ошириш юзасидан жиддий ишлар қилинмоқда. Истиқлол йилларида ташкил этилган янгича гимназия, лицей ва мактабларимизда таълим олаётган ўғил-қизларимиз билан учрашганда, уларнинг эркин, мутеликдан озод дунёқараши билан танишганимда ўзимни ҳаётдаги энг катта орзуси ушалган одамдек ҳис қиламан. Шу болалар сиймосида умрим мазмунини, ҳаётимнинг асосий самараси—меvasини кўргандек бўламан.

Айни пайтда бошқа бир муаммо ҳам мени ўйлантиради: мана шу таълим-тарбия тизимида рўй бераётган буюк ўзгаришлар жараёнидан, афсуски, барча фарзандларимиз ҳам баҳраманд бўлолмаяпти. Қанчалик аччиқ бўлмасин, бу — бор ҳақиқат.

Мен замонавий фикрлайдиган, Ватанга садоқат руҳида тарбия олаётган, жаҳон тараққиёти ва маданияти билан ҳамқадам бўлишга интилаётган юз минглаб ёшларимиз билан бир қаторда ҳали шу даражага етмаган қанчадан-қанча фарзандларимиз ҳам борлигини ўйласам, олдимизда нақадар катта муаммолар турганини яққол тасаввур этаман. Бу ишни амалга ошириши лозим бўлган ўқитувчи-мураббийларни кўз олдимга келтирсам, уларни чинакам замонавий билим соҳибларига айлантириш учун ҳали ниҳоятда кўп иш олиб боришимиз кераклигини ҳам англайман. Бир сўз билан айтганда, бу борада қанча иш қилмайлик, шу соҳада оқсоқлигимизни тан олишимиз, кўпдан-кўп муаммолар ечими айни шу масалага тақалиб қолаётганини эътироф этишимиз зарур.

Шунинг учун ҳам таълим-тарбия соҳасидаги Миллий дастуриимизни кечиктирмасдан дарҳол ҳаётга тўлиқ татбиқ этиш — бу борадаги фаолиятимизнинг асосий мезони эканини англаб олишимиз шарт.

Агар биз ўз кучи, салоҳиятига ишонадиган, боқимандаликни ор деб биладиган, энг ривожланган мамлакатларнинг илғор кишилари билан теппа-тенг муомала қила оладиган, оқни қорадан, яхшини ёмондан ажрата биладиган, бу мураккаб, бешафқат ҳаётнинг пасту баланд, тангу тор кўчаларидан Аллоҳ берган ақл-заковати билан тўғри йўлни адашмай топа олишга қодир бўлган баркамол авлодни тарбиялаб етиштирсак, ўйлайманки, ўз мақсадимизга тўла эришган бўламиз.

Айтинг-чи, шундан кейин биз, ота-оналарда яна қандай армон бўлиши мумкин? Бундай ёруғ фикрли, миясиниқ, эътиқоди соғлом болаларни сохта оқимларга эргаштириб бўладими? Улар пана-пастқамларда писиб юрган ҳар хил жохил одамларнинг гапига кирадими? Умрида бирорта китоб ўқимаган нодон кимсалар уларни йўлдан

оздириши мумкинми? Бу авлод вакиллари ўз Ватанига, ўзини оқ ювиб, оқ тараган эл-юртига қўл кўтариши, унга ёмонлик соғиниши мумкинми? Ота-онасини зор қақшатиб, оқпадар, падаркуш бўлиши мумкинми? Дунёдан ўтиб кетган аждодларининг қабрларини беҳурмат қилиб, уларнинг арвоқларини чирқиратиши мумкинми? Ўз насл-насабидан, она-юртидан воз кечиши мумкинми?

Йўқ. Ҳеч қачон. Онгли инсон, юрагида имон-инсофи, диёнати бор одам асло бундай қилмайди. Қилолмайди.

САВОЛ. *Ҳурматли Ислон Абдуғаниевич, мавжуд вазиятда маънавий-мафкуравий, таълим-тарбия ишларининг янада катта аҳамият касб этиши шубҳасиз. Сизнинг назарингизда, бу борадаги ишларни такомиллаштириш, янги босқичга кўтариш учун нималарга эътибор бермоқ лозим?*

ЖАВОБ. Биз зўравонликка, коммунистик ақидапарастликка асосланган етмиш йиллик даврни бошимиздан кечирдик. Бу даврда оммани сохта ғояларга ишонтириш, уларга итоат қилдириш учун қанча-қанча куч, қанчадан-қанча маблағ сарф бўлмаган, дейсиз. Бу иш билан бутун бошли бир тизим шуғулланар эди. Жамиятнинг энг юқори бўғинидан энг қуйи қатламларигача бу тизим ўзининг кучли таъсирини ўтказар эди. Эҳтимол, бутунги ёшларимиз билмас, лекин нисбатан ёши улуғроқ одамлар у пайтлардаги ҳар турли сиёсий ахборот ва ўқишлар, машғулотлар, лекция ва матрузаларни яхши эслайди. Матбуот, радио-телевидение, адабиёт ва санъатнинг ҳам бор эътибори шу масалага — одамлар онгида бўшлиқ пайдо бўлмаслигига қаратилган эди. Бошқача айтганда, бу тизимнинг ягона мақсади — шу режимга керак бўлган мафкурани кишилар онгига зўрлик билан сингдиришдан иборат эди. Ўзбек халқини ҳар тонгда “Ассалом, рус халқи, улуғ оғамиз!” деган нағмалар билан уйғотишдан қўзланган ният ҳам аслида ана шу эди.

Шўро даврида мафкура масаласида шундай бир механизм мавжуд эдики, у одамларни фикрлашга чорламасада, сохта ғояларни ҳар бир фуқаро онгига сингдиришга эриша оларди.

Бу ҳақда ўйлаганда мени бир савол қийнайди. Нега энди шўро ҳукумати ўз сохта ғояларини омма онгига сингдира

оларди-ю, биз эса халқимизнинг асл манфаатларини ифодалайдиган, унинг фаровон турмуши ва бахтли келажаги учун хизмат қиладиган ҳаққоний миллий ғоямизни одамларимиз қалбига сингдира олмаймиз?

Менингча, бунинг асосий сабаби шундаки, биз демократик жамият қурар эканмиз, мафкуравий зўравонликни рад этдик. Биз кишиларнинг сиёсий онги, дунёқарашини бошқариш эмас, балки бойитиш, юксалтириш, инсонийлик руҳида, умумжаҳоний меъёрлар асосида тарбиялаш йўлидан бордик. Жамият аъзоларининг қонун олдидаги масъулиятини ҳаётимизнинг устувор тамойиллари деб билиб, бунга қатъий амал қилишга интилдик.

Бизнинг пировард мақсадимиз — инсон ҳуқуқлари ҳар томонлама ҳимоя қилинадиган маърифатли жамият барпо этишдан иборат. Иншооллоҳ, биз бу мақсадимизга эришамиз. Чунки бутун маърифий дунё айнан шундай қонунлар асосида яшайди ва тараққий қилади. Чунки бундай жамият аъзолари билан баҳс қилиш, мунозара юритиш, умумий тил топиш мумкин. Аммо миясига хомхаёл васвасаси зулукдай ёпишиб олган, на қонунни, на реал ҳаёт талабларини тан оладиган мутаассиб тўдалар билан қандай мурося қилиш мумкин?

Мен халқни бирлаштирувчи, юксак мақсадлар сари чорловчи мафкура — миллий ғоянинг жамият ҳаётидаги аҳамияти тўғрисида илгари ҳам қайта-қайта айтиб ўтганман. Биз унинг мазмун-моҳияти, уфқларини умумий тарзда белгилаб олдик. Энди ижтимоий соҳа олимлари, мутахассислар, илғор фикрли зиёлилар бу борадаги изланишларни чуқурлаштириб, умумлашган назарий ҳулосаларни ишлаб чиқишлари, қисқача айтганда, мафкурамизнинг асосий мақсадларини халққа содда, ҳаққоний, тушунарли тарзда ифодалаб беришлари лозим.

Айтинг-чи, миллий мафкурани аниқ тасаввур қилмасдан, унинг назарий асосларини тўғри белгилаб олмасдан туриб бу масалани ҳал қилиб бўладими? Йўқ, албатта. Миллий ғоя, миллий тафаккурни шакллантирмай, таълим-тарбия соҳасини ислоҳ қилиш, одамларнинг онгини ўзгартириш, уларни умумбашарий мақсадлар сари йўнал-

тиришдек мураккаб ижтимоӣ вазифаларни ечиш мумкин эмас.

Аёнки, бу муаммо тарғибот-ташвиқот орқали амалга оширилади. Лекин биз нимани ва қандай тарғибот қилишни аниқ ва пухта тасаввур этишимиз керак. Яъни, агар таъбир жоиз бўлса, мафкуравий озиқ нимадан иборат бўлишини, уни одамлар онгига қай тариқа етказиш усуллари ни ишлаб чиқиш даркор.

Содда қилиб айтганда, мустақиллик ҳар қайси одам, ҳар қайси оила, юртимиз учун, келажагимиз учун нима берди ва нима беради, деган масалани оддий ҳаётий мисоллар асосида кишилар онгига етказиш, қалбига сингдириш орқали уларнинг дунёқарашини ўзгартириш, кўзини реал ҳақиқатга очиб бериш мумкин.

Таъкидлаш жоизки, жамиятимиздаги бугунги вазият, мавжуд хавф-хатарлар ва уларнинг олдини олиш чоралари ҳақида олимларимиз, пешқадам зиёлиларимиз халққа ўз сўзларини айтишлари керак. Улар бу борада жамият олдида қарздор эканликларини унутмасликлари лозим. Яна шунинг ҳам унутмаслик керакки, мафкуравий озиқнинг мезонини ҳақиқат ва фақат ҳақиқат бўлиши зарур. Яъни, халққа бор ҳақиқатни очиқ айтиб, шунга кўндириш, ишончини қозониш ва шу асосда уни янги марраларга чорлаш керак.

Бунинг учун эса авваламбор миллий ғоя, миллий мафкура негизида одамларнинг эркин ҳаёт, обод ва озод ватан қуриш йўлидаги саъй-ҳаракатлари, интилишларини умумлаштирадиган, таҳлил этадиган, шу ғояларни бойитиб-ривожлантирадиган ва кучайтирадиган идоралар фаолиятини ташкил этиш зарур.

Бу ишни қандай йўлга қўймоқ даркор?

Биринчидан, мавжуд вазиятни, яқин истиқболимизнинг ривожланиш тамойилларини, керак бўлса, ундаги салбий ҳолатларнинг ижтимоӣ сабабларини холис ўрганадиган нодавлат, мустақил ташкилотлар фаолиятини такомиллаштириш, уларнинг имкониятидан тўла фойдаланиш зарур. Токи бу ташкилотлар ҳар қандай манфаатдан ёки таъсирдан холи бўлиб, бизга реал ҳаёт ҳақида, муайян ижтимоӣ ҳодиса ва воқеаларни келтириб чиқарадиган омиллар ҳақида

аччиқ бўлса-да, холисона, ҳаққоний ҳулосалар берсинлар. Ва жамиятни эски асоратлардан халос этиш, дунёқарашимиз, маънавиятимиз ва мафкурамизни юксак босқичга кўтариш йўлларини пухта ишлаб чиқишлари ва тавсия этишлари даркор. Бу ишга Тарихчилар, Файласуфлар кенгашлари, яқинда тузилган Маърифатпарварлар жамияти каби жамоат ташкилотларини жалб этиш керак.

Иккинчидан, вилоят ва туман ҳокимликларининг бевосита кўмагида республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилиқ марказининг жойлардаги бўлимлари қошида **маърифий тарғибот кенгашларини тузиш лозим.** Бу кенгашлар таркиби эл-юрт орасида обрў-эътибор қозонган, юксак савияли, кўпни кўрган, жонкуяр, оташин, энг муҳими, одамларнинг юрагига ҳаққоний сўзи, ёрқин фикри билан йўл топа оладиган фидойи инсонлардан иборат бўлиши керак.

Учинчидан, мактаблар, лицей ва коллежларда бевосита маънавият масалалари билан шуғулланадиган мутасадди мутахассислар лавозимларини жорий этиш зарур.

Тўртинчидан, мактаб, лицей ва коллежларда болаларимизнинг онгини юксалтириш, уларни ижобий ишлар ва тарбиявий тадбирлар билан банд қиладиган турли ташкилот ва тўғараклар тузиш керак. Улар ўғил-қизларимизни ўзлигини англашга, мустақил, онгли фикрлашга ўргатиши, уларнинг тафаккурида бўшлиқ вужудга келишига йўл қўймаслиги лозим.

Модомики, ёшларни фикрлашга ўргатиш, тафаккур тарбияси ҳақида сўз борар экан, биз муҳим бир нуқтани ҳам назардан қочирмаслигимиз зарур. Фикримни очиқроқ айтадиган бўлсам, ҳар қандай тарбияда, ҳатто юксак ривожланган демократик тарбия тизимида ҳам озми-кўпми бажарилиши шарт бўлган белгилар мавжуд. Масалан, болани гўдаклигидан юз-қўлини ювишга ўргатмасангиз, керак бўлса, мажбур қилмасангиз, ювуқсиз ҳолда дастурхон атрофига ўтириш унга одат бўлиб қолади. Халқимизга азалдан хос бўлган шарму ҳаё, андиша, ота-онага ҳурмат, катталарга иззат-эҳтиром, кичикларга шафқат каби олижаноб фазилатлар ҳам ўз-ўзидан шаклланиб қолмайди.

Кўриб турганимиздек, бу усул тарғибот-ташвиқот ишларида маълум ўринларда ўзини оқлайди. Чунки тарғибот-ташвиқот ҳам таълим-тарбиянинг бир кўринишидир. Шундай қилмасак, биз ёшларимизни ёт таъсирлардан асрай олмаймиз.

Ҳар қайси шахс, аввало, ёш авлод қалбида жамият, эл-юрт, қўйингки, ота-она олдида масъулият уйғотиш, иймон ва ирода тушунчаларини мустаҳкамлаш ҳаётимизни янгилашнинг муҳим шартидир.

Биз келажақ ёшларники, деган гапни кўп айтамиз. Келгуси наслларга биздан озод ва обод Ватан қолишини орзу қилиб яшаймиз. Барча эзгу ишларимиз замирида ана шу олижаноб мақсад мужассам. Биз шу азиз диёрда нафақат фарзандларимиз, балки невара-чевараларимиз, йироқ-йироқ авлодларимиз ҳам тинч-омон, фаровон, бахтли-саодатли, маърифий ҳаёт кечиришини, Ўзбекистон деган юрт, ўзбек деган ном дунё турғунича туришини истаймиз.

Биз бутун айрим давлатлардан моддий нуқтаи назардан орқароқда бўлсак-да (бунга кўпгина тарихий объектив сабаблар бор), маънавият нуқтаи назаридан қараганда улкан ғурур билан айтишимиз мумкин: буюк аجدодларимиздан мерос қолган қадриятлар ва урф-одатларга, насл-насабимиз ва қонимизга сингиб кетган буюк ҳаёт-бахш кучга эгамиз. Бу борадаги устунлигимиз бутун маърифий дунёда эътироф этилган. Ана шу қутлуғ меросга муносиб бўлиб яшаш, бу беқиёс бойликни янада бойитиб-ривожлантириш, миллий ўзлигимиз ва умуминсоний қадриятлар асосида келажагимиз биносини барпо этиш муқаддас бурчимиздир.

ТИНЧЛИК ВА БАРҚАРОРЛИК — МИНТАҚАМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ БОШ ОМИЛИ

Муҳтарам делегация раҳбарлари!

Хонимлар ва жаноблар!

Менга халқимиз, ҳукуратимиз ҳамда шахсан ўз номимдан сизларни — мазкур учрашув қатнашчиларини Ўзбекистон диёрида самимий қутлаб, барчангизга юксак эҳтиромимни изҳор этишга рухсат бергайсиз.

Биз бугун бу ерда юксак ва олижаноб мақсад — жафокаш Афғонистон заминидан кўпдан бери қутилаётган тинчлик ўрнатиладиган кунни биргаликда яқинлаштириш учун тўпландик.

Тинчлик ва барқарорлик, энг аввало, афғон халқининг орзуси. Чунки бу халқ йигирма йиллик уруш, азоб-уқубат ва муҳтожликни бошидан кечирмоқда. Бу халқ ўзининг бугун тарихи ва мислсиз бардоши билан чинакам ҳурмат ва ҳамдардлик уйғотади.

Фуқаролар уруши туфайли вужудга келган беқарор вазият аллақачон Афғонистон чегараларини ошиб ўтиб, минтақадан анча нарида ҳам ўзининг салбий таъсирини кўрсатмоқда.

Бугун Афғонистон ва унинг атрофида юз бераётган халқаро терроризм ва экстремизм муаммолари ҳам, наркотик моддаларни тарқатиш ва қурол-ярғ савдоси муаммолари ҳам, тобора таҳдидли тус олаётган исломни радикаллаштириш жараёнлари ҳам жаҳон жамоатчилигини ташвишга солмай қолмайди.

Бугунги кунда Афғонистонда юз бераётган воқеаларни кузатиб турган ҳар бир кишини бу мамлакат аҳолиси, уни вайронгарчилик ва муҳтожликка маҳкум этган, иқтисодиёт ва кишилар ҳаётини ўнлаб йиллар орқага улоқтириб

ташлаган уруш ва қарама-қаршилик туфайли Ватанидан жудо бўлган барча миллат ва элат вакилларини ташвишга солмай қўймайди.

Баъзи давлатларнинг Афғонистондан жуғрофий узоқлик ўзларининг хавфсизлигига таъсир қилмайди деган умидлари асоссиз эканини вақт кўрсатди.

Муҳтарам анжуман иштирокчилари!

Афғонистонда кўп йил давом этган танглик сабабларини аниқлаш ушбу анжуман вазифасига кирмайди, десам, фикримга қўшилсангиз керак. Ҳозирги вақтда, энг муҳими, Афғонистондаги вазиятни қайта-қайта таҳлил этиб, бир-бирига қарши курашаётган томонларни яраштириш учун дастлабки қадам бўлиши мумкин бўлган ўша элас-элас кўри-наётган келишув омилларини топишдан, янада аниқроқ айтганда — қарама-қаршилик ва урушни бундан кейин ҳам давом эттириш бемаънилик эканлигини уларга кўрсатиб ва исботлаб беришдан иборатдир.

Ўзбекистон ва Афғонистон халқларини кўп асрлик тарихий муштараклик анъанавий равишда бир-бирига боғлаб туради. Шунинг ҳам айтмоқчиманки, ўзбеклар ва афғонлар ўртасида ҳеч қачон ғанимлик бўлмаган — Амударё неча юз йиллар давомида бизни фақат бирлаштириб турган.

Ҳозир ҳам бизнинг энг эзгу ва энг катта истагимиз тинч, барқарор ва хавфсиз Афғонистонни кўришдир. Биз Кобулда миллий тотувлик ва ички барқарорликни таъминлашга қодир бўлган, халқаро ҳуқуқ меъёрларини ҳурмат қиладиган ва чегарадош мамлакатлар билан яхши қўшничилик муносабатларини таъминлашга кафолат берадиган барча томонлар вакилларида иборат нуфузли ва кучли ҳукуматни кўришни истаймиз.

Афғонистон муаммосини тезроқ ҳал этиш минтақавий ҳамкорликни йўлга қўйиш учун, биринчи навбатда Марказий Осиёни қўшни ҳудудлар ва мамлакатлар билан боғлайдиган транспорт коммуникацияларига доир узоқ муддатта мўлжалланган лойиҳаларни амалга оширишга зарур шарт-шароит яратиш ишига чинакам омил бағишлаган бўлар эди.

Ўзбекистоннинг минтақада хавфсизлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш, хусусан БМТ шафелигида “6+2” гуруҳини тузиш бўйича саъй-ҳаракатлари ва ташаббуслари ана шу ёндашувларга асосланган.

Катта мамнуният билан таъкидламоқчиманки, бу гуруҳ қисқа вақт ичида афғон муаммосини ҳал этиш йўллариини излашда биргаликда ҳаракат қилишда етарли тажриба тўплади.

Фақат бир фактнинг ўзи, яъни гуруҳдаги уч мамлакат — АҚШ, Россия ва Хитой — БМТ Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзолари шу минтақа мамлакатлари билан биргаликда “6+2” гуруҳи доирасида Афғонистон муаммосини тинч ҳал этиш йўллариини излашда фаол иштирок этаётгани — бу халқаро тажрибада жуда камдан-кам учрайдиган, айтишим мумкинки, мислсиз воқеадир.

Ўз-ўзидан равшанки, бу гуруҳни тузиш ва унинг ишини ташкил этишда, жумладан мазкур анжуманнинг бутунги мажлиси ўтказилишида БМТ ҳал қилувчи ўринда турибди.

Шу муносабат билан БМТнинг Афғонистон бўйича махсус миссияси аҳамиятини, шунингдек унинг раҳбари — БМТ Бош котибининг махсус вакили Лаҳдар Браҳимининг афғон диёрида тезроқ тинчлик ўрнатилишига қаратилган самарали ишини алоҳида таъкидламоқчиман.

Бутунги учрашувимиз жаноб Лаҳдар Браҳимининг БМТ шафелигида “6+2” гуруҳида иштирок этувчи мамлакатлар вакиллари билан биргаликда икки йил давомида олиб борган қизғин ишнинг яқинидир. Бу гуруҳнинг мақсади Афғонистон муаммосини ҳал этиш йўллариининг умумий тамойиллари ва ягона ёндашувини ишлаб чиқишдан иборат.

Анжуманнинг кўп иштирокчилари фикримга қўшиладилар деб ўйлайман — Афғонистондаги бутунги вазиятни асосан Афғонистон жамиятининг таркибий қисмини ташкил этувчи икки куч — “Толибон” ҳаракати ҳамда унга қарши турган Аҳмад Шох Маъсуд раҳбарлигидаги бирлашган гуруҳ шакллантирмоқда.

Ҳозирги вақтда Афғонистон можаросининг кўпгина иштирокчилари, шунингдек, уларнинг орқасида турган

кучлар Афғонистон можаросини ҳарбий йўл билан ҳал қилиб бўлмаслигини тушуниб етмоқда. Афғонистон можароси бошлангандан то бутунги кунгача бўлган даврдаги мисли қўрилмаган бу вазиятни тўғри баҳоламаслик мумкин эмас.

Афғонистон ичидаги кучлар ўртасидаги уруш ҳаракатларини тўхтатиш ва музокарани қайтадан бошлаш зарурлиги бир-бирига қарши курашаётган томонлар ўртасида музокаралар жараёнини бошлашга ана шу ноёб имкониятни тушуниб етиш ва англашнинг тақозо қилмоқда.

Айни ҳозирги вақтда вужудга келган вазият мазкур анжуманнинг барча иштирокчиларидан, бизнинг фикримизча, асосий вазифани — музокаралар жараёнини бошлаш, бутун Афғонистон халқи, ундаги этник гуруҳлар манфаатларини кўзлаган ҳолда қарашларнинг ўхшаш нуқталарини, ўзаро мақбул бўладиган келишувларни излаш йўли билан музокаралар жараёнини шакллантириш бўйича ўзаро мақбул умумий ёндашувларни ишлаб чиқиш вазифасини ҳал қилишда катта масъулиятни талаб қилмоқда.

Бу ёндашувларни ишлаб чиқишда воқеалар тақозоси билан Афғонистон можаросига бошқаларга нисбатан кўпроқ жалб этилган икки мамлакат — Покистон ва Эроннинг қарашларининг яқинлиги алоҳида аҳамиятга эга бўлади, десам фикримга қўшилсангиз керак.

Айни пайтда “Афғонистон қўшнилари ва дўстлари” гуруҳи фаолиятининг асосий тамойили мустақил давлат ички ишларига аралашмаслик, унинг ҳудудий яхлитлигини сақлаб қолиш эканини таъкидлаш зарур. Кўп йиллар давомида Афғонистоннинг ички ишларига четдан аралашиб афғонларда табиий равишда воситачиларга ишончсизликни вужудга келтиргани эътиборга олинса, бу тамойил алоҳида аҳамият касб этади.

Афғон халқи ва унинг раҳбарлари ўз мамлакатлари тараққиётнинг қайси йўлидан боришини ва тинч ҳаёт қандай ҳукумат бошчилигида тикланишини ўзлари мустақил равишда танлаб олишлари керак.

Биз ҳозир йигирма йилдан ортиқ давом этаётган беҳуда хунрезлик ва вайронагарчилик даврида вужудга келган

ҳамда илдииз отган жуда кўп эски муаммолар мавжуд бўлган узоқ ва мураккаб йўлнинг бошида турганимизни тушунамиз.

Назаримизда, Афғонистон жамиятининг тинч ҳаёт йўлига қайтиш жараёни **шошма-шошарликсиз**, босқичма-босқич амалга оширилиши лозим.

Биз “6+2” гуруҳининг ташқи ишлар вазирлари ўрин-босарлари даражасидаги бундай учрашувларни мунтазам равишда навбати билан гуруҳнинг бошқа мамлакатларида ўтказиш лозим, деб ҳисоблаймиз. Навбатдаги учрашувни балки Ашгабадда ўтказиш мумкин бўлар. Ҳозирги учрашув чоғида Тошкент Декларациясини имзолашдан ташқари, барчамиз музокаралар жараёни механизмини ишлаб чиқиш тўғрисида ўйлаб кўришимиз лозим.

Назаримизда, музокаралар механизмида аввалгидек БМТ Бош котибининг Афғонистондаги махсус вакили ва махсус миссияси асосий ўринда туриши керак. Олдига қўйилган янги вазифаларни ҳисобга олиб, уларнинг мандатлари ва ваколатларини қайта кўриб чиқиш ва кенгайтириш лозим бўлади.

Шундай қилиб, “6+2” гуруҳи воситачилигида тинчлик жараёнини янада ривожлантириш ҳар бир янги босқичга Тошкент Декларацияси тамойилларига мувофиқ равишда аниқ натижалар билан чиқишимизга имкон берган бўлур эди.

Шу муносабат билан БМТ шафелигидаги “6+2” гуруҳи ёрдамида бундан кейинги тинчлик жараёни истиқболлари, назаримизда қандай бўлишини айтишга рухсат этгайсиз, бу тинчлик жараёни қуйидаги босқичлардан иборат бўлиши мумкин:

Биринчидан, БМТ Бош котибининг махсус вакили воситачилигида бугун Афғонистонда бир-бирига қарши қурашаётган **икки асосий куч** ўртасида ўт очишни тўхтатиш, ҳарбий асирларни айирбошлаш, Афғонистонга инсонпарварлик ёрдамини етказиб бериш учун йўлларни очиш ва ички тўсиқларни олиб ташлаш тўғрисида битимлар тузиш зарурий дастлабки босқич бўлади.

Иккинчидан, кейинги босқичда Афғонистоннинг давлат тузуми ва барча томонлар вакилларида иборат ҳуку-

мат тузишнинг асосий тамойиллари бўйича умумий ёндашувларни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Учинчидан, Афғонистондаги можарони бартараф этиш, шу жумладан қочоқларни қайтариш, миналардан тозалаш, қуролсизланиш ва шу каби бошқа масалалар тўғрисида қарама-қарши томонлар ўртасида Умумий битимлар якунловчи мажмуини қабул қилиш. Афғонистон томонлари рози бўлган тақдирда, уларнинг ўртасидаги Умумий битимлар “6+2” гуруҳига аъзо мамлакатлар ташқи ишлар вазирлари иштирок этадиган учрашувда имзоланиши мумкин бўлур эди.

Тўртинчидан, Афғонистондаги ички тинчлик жараёни билан бир вақтда “6+2” гуруҳига аъзо мамлакатлар Афғонистонни урушдан кейинги тиклашга қаратилган кенг кўламли инсонпарварлик ҳамда молиявий иқтисодий ёрдам кўрсатиш бўйича халқаро дастур ишлаб чиқишлари мумкин. Шу муносабат билан биз Япония ҳукуматининг Токиода Афғонистонга ана шундай ёрдам кўрсатиш хусусида халқаро конференция ўтказиш тўғрисидаги ташаббусини қўллаб-қувватлаймиз.

Бешинчидан, воқеалар ана шу тарзда ривожланиб борса, якунловчи босқичда БМТ Бош Ассамблеясининг Афғонистон бўйича махсус сессиясини ўтказиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиш мумкин бўлур эди. Бундай сессиянинг ўтказилиши мазкур мамлакатда тинчлик ўрнатиш бўйича якунловчи битимлар халқаро ҳамжамият томонидан сиёсий жиҳатдан эътироф этилганининг рамзи бўлур эди.

Бундай сессияни чақириш Бош Ассамблеянинг 1980 йилдаги олтинчи фавқулудда махсус сессиясида қабул қилинган, хусусан, “Афғонистон халқига ташқаридан ҳеч қандай аралашувсиз, қўпоровчилик фаолиятсиз, мажбур қилмасдан ёки тазйиқ ўтказмасдан ўз бошқарув шаклини белгилашга, ўз иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий тизимини танлаб олишга имкон бериш”га даъват этувчи резолюциясининг мазмунига тўла-тўқис мос келур эди.

Ушбу анжуман иштирокчилари эътиборига ҳавола этилган “Афғонистондаги можарони тинч йўл билан бартараф

этишнинг асосий тамойиллари тўғрисида” ги Тошкент Декларацияси лойиҳаси Бирлашган Миллатлар Ташкилотида узоқ вақт тер тўкиб қилинган ишнинг натижасидир, у “6+2” гуруҳига бирлашган деярли барча “Афғонистон қўшинлари ва дўстлари”нинг позициясини ифодалайди.

Бу ҳужжатни ва унда кўзда тутилган узоқ муддатли истиқболга мўлжалланган дастурни маъқуллаш ва қабул қилиш Афғонистонда тинчликка эришиш бўйича музокара жараёнига ишончли ва адолатли пойдевор қўйишига аминман.

Хонимлар ва жаноблар!

Ушбу анжуманнинг барча иштирокчиларига: Афғонистон вакилларига, АҚШ делегациясига, Россия делегациясига, ХХР делегациясига, Эрон Ислом Республикаси, Покистон Ислом Республикаси, Тожикистон Республикаси ва Туркменистон делегацияларига, табиийки, БМТ вакилларига Афғонистон муаммосини ҳал этиш йўлидаги ҳаракатлари учун чуқур эҳтиром ва миннатдорлик туйғуларини яна бир бор изҳор этишга ҳамда барчангизга кўзланган мақсадни амалга оширишда — Афғонистонда тинчлик, барқарорлик ва хавфсизликка эришишда катта сабр-қаноат тилайман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

*Афғонистон бўйича “6+2” гуруҳи Тошкент учрашуви очилиши маросимида сўзланган нутқ,
1999 йил 19 июль.*

ТАДБИРКОРЛИК — ЮКСАЛИШ ГАРОВИ

Хурматли мажлис қатнашчилари!

Бугун сиз билан мамлакатимизнинг 1999 йил биринчи ярмидаги иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш яқунларини муҳокама қилмоқдамиз. Бу йил янги аср арафасида иқтисодиётимизни ислоҳ қилиш ва такомиллаштиришга қаратилган йирик миқёсдаги дастур учун мустаҳкам замин ва пойдевор бўлиб хизмат қилиши керак.

Шу сабабли ана шу пойдеворни бунёд этишда нималарга эришганимиз ва эришаётганимизни танқидий нуқтаи назардан таҳлил этиш, жорий йилга мўлжалланган устувор вазифаларни қай даражада амалга ошира олганимизни баҳолаш, ислохотлар йўлида изчил олға ҳаракат қилишимизга нималар халақит бериб, нималар тўсқинлик қилаётгани ҳақида очиқ-ойдин гаплашиб олиш катта аҳамиятга эга.

Бир сўз билан айтганда, биз бугун ўз фаолиятимизга ҳолисона ва ошкора баҳо беришимиз, ижобий силжишларни эътироф этиш билан бирга, энг муҳими, ишимиздаги заиф ва оқсоқ жойларни ҳам аниқлаб, уларни бартараф қилиш чораларини белгилаб олишимиз зарур.

Мен бутунги мажлиснинг асосий маъноси ҳамда вазифаси мана шунда деб биламан.

Агар шу нуқтаи назардан ярим йиллик натижаларини таҳлил қиладиган бўлсак, мен, **аввало, жамиятимизни ислоҳ қилиш, макроніқтисодий барқарорликка эришиш, мамлакатимиз иқтисодиётининг амалдаги барча соҳаларининг изчил ривожланишини таъминлаш йўлида яна бир муҳим қадам қўйилди, деб айтган бўлардим.**

Ярим йиллик мобайнида ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши 3,8 фоизни ташкил этди. Саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш ҳажми 5,6 фоизга, қишлоқ хўжалик маҳсулотла-

ри ишлаб чиқариш — 6,8 фоизга, қурилиш-пудрат ишлари — 2,4 фоизга ошди.

Жорий йилда кимё ва нефткимё саноати, машинасозлик ва металлларга ишлов бериш, енгил саноат, озиқ-овқат, ўрмончилик, ёғочни қайта ишлаш ва целлюлоза-қоғоз саноати каби тармоқлар изчил суръатлар билан ривожланди. Саноатда меҳнат унумдорлиги 9,6 фоизга ошди. Газ қазиб олиш, бензин, дизель ёқилғиси, сукултирилган газ, енгил машиналар, лифтлар, фосфат ўғитлар, бир қатор истеъмол моллари ишлаб чиқариш ҳажмлари ўсди.

Ярим йиллик мобайнида қўлга киритилган ижобий ютуқлар сифатида молия ва пул-кредит тизимининг янада мустаҳкамланганини ҳам айтиб ўтиш лозим. Солиқ ва пул муомаласини тартибга солиш сиёсати соҳасида қўрилган қатъий чоралар натижасида биз давлат бюджетини ялпи ички маҳсулотга нисбатан 2,2 фоиз камомад билан тўлдиришга муваффақ бўлдик. Бу мўлжал қилинган кўрсаткичлардан анча пастдир.

Пул-кредит сиёсати соҳасида пул ҳажмининг ўсишини назорат қилувчи самарали механизм ишлаб чиқилди ва у инфляцияни жиловлаш учун кучли омил бўлиб хизмат қилди.

Биринчи ярим йиллик давомида ўртача ойлик инфляция кўрсаткичи 1,9 фоизни ташкил этди, эмиссион натижалар бўйича 3,4 миллиард сўм иқтисод қилинди.

Кўп вақтдан буён Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкалари ойига 3 фоиз миқдорида барқарор бўлиб келмоқда. Бу эса ўз навбатида банкларнинг инвестицион кредитлари ҳажмини кенгайтириш ва умумий кредит ресурслари ҳажмида уларнинг улушини 55,2 фоизга ошириш имконини берди.

Иккинчидан, макроиқтисодий барқарорликка эришилгани жорий йилда йилнинг энг устувор вазифаси — аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш масаласини муваффақиятли ҳал этиш учун реал шароит яратди. Халқимизни ижтимоий жиҳатдан муҳофаза этиш масаласи эса, ўзингизга яхши маълумки, ислохотлар жараёнининг асосий тамойилини, керак бўлса, маъно-моҳиятини ташкил этади.

Ялпи ички маҳсулотнинг аҳоли сонига нисбатан тез суръатлар билан ўсиши туфайли одамларнинг турмуш даражасини изчил ва барқарор равишда оширишга имкон туғилди. Иш ҳақи, нафақалар ва стипендияларни ошириш юзасидан қабул қилинаётган қарорлар ҳам бунга амал қилмоқда.

Куни кеча 1 августдан эътиборан ўртача иш ҳақи, стипендиялар, пенсия ва нафақаларни 1,4 баробар ошириш ҳақида Фармон қабул қилинди. Агар январь ойидаги иш ҳақи ва пенсия, стипендияларнинг оширилганини қўшиб ҳисоблайдиган бўлсак, бу рақам йил бўйича 1,7 баробарни ташкил этади. Бу тахмин қилинган инфляция, яъни нарх ошиши суръатларига нисбатан 3 марта кўпдир. Иш ҳақини ошириш учун қўшимча 50 миллиард сўмлик бюджет маблағлари қидириб топилди.

Аҳолининг ночор табақалари — кам таъминланган oilалар, ногиронлар, ёлғиз нафақадорларга давлат томонидан кўрсатилаётган ижтимоий ёрдамнинг аниқ бориб етишига катта аҳамият берилмоқда. Аҳолини ижтимоий муҳофаза қилишни таъминлаш учун мустаҳкам меъёрий-ҳуқуқий замин ва самарали механизм яратилди. **Ижтимоий муҳофазанинг жамият ўзаги бўлмиш oilага қаратилгани унинг асосий хусусиятидир.**

Ўтган олти ой давомида аҳолининг ёрдамга муҳтож қатламларини ижтимоий қўллаб-қувватлаш мақсадларига қарийб 19 миллиард сўм маблағ ажратилди. Бугунги кунда амалга оширилаётган кучли ижтимоий сиёсат туфайли 16 ёшга тўлмаган фарзандлари бўлган бир миллиондан ортиқ oilа, 260 мингдан зиёд кам таъминланган oilа ва икки ёшга тўлмаган гўдакларни тарбия қилаётган, 540 минг ишламайдиган она давлатдан ёрдам пули олмоқда.

Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишга қаратилган давлат дастури изчиллик билан ҳаётга жорий қилинмоқда. Республика, вилоят ва туманлар миқёсида жадал тиббий ёрдам кўрсатишнинг яхлит тизими ишлаб чиқилмоқда. Қишлоқ жойларда қишлоқ врачлик пунктларини ташкил этиш ривожланиб бормоқда.

Тиббий хизматнинг амбулатория-поликлиника ва бошқа кундузги шаклларда медицина ёрдами кенгаймоқда. Бу соҳада хусусий тиббиёт муассасаларининг фаолияти ҳам жонланиб бормоқда. Бутунги кунда мамлакатимизда 1300 дан зиёд хусусий тиббиёт муассасалари мавжуд ва 3000 дан ортиқ врач хусусий тарзда фаолият кўрсатмоқда.

Соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш ва мустаҳкамлаш борасида кўрилган чора-тадбирлар натижасида оналар ва чақалоқлар ўлими, бир қатор ўткир инфекцион касалликлар камайиб бормоқда.

Аҳолини ижтимоий муҳофаза қилишга қаратилган тадбирлар тизимида ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, аҳолини, биринчи галда, қишлоқ аҳлини ичимлик сув ва табиий газ билан таъминлашга алоҳида эътибор берилмоқда. Шу мақсадда ҳар бир аҳоли манзилини ичимлик сув ва табиий газ билан таъминлашни кўзда тутадиган махсус дастур қабул қилинган.

Фақат ўтган ярим йиллик мобайнида 900 километр атрофида водопровод ва 2 минг километрдан зиёд газ қувури тармоқлари ишга туширилди. Бу рақам қишлоқ жойларда тегишли тарзда 850 ва 1950 километрни ташкил этади. Эътибор қилган бўлсангиз, барча водопровод ва газ қувури тармоқларининг 95 фоизи айнан қишлоқ жойларда ётқизилди.

Шу билан бирга, водопровод ва газ қувурлари ётқизиш бўйича мўлжалланган дастурнинг атиги 47 фоиз даражасида бажарилганини таассуф билан қайд этиш лозим. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятларнинг ҳокимликлари, Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги ва аҳолини ичимлик сув ва газ билан таъминлашга масъул бўлган бошқа вазирлик ҳамда идоралар йил охирига қадар йўл қўйилган қолоқликни бартараф этиш, водопровод ва газ қувурлари ётқизиш бўйича белгиланган топшириқларни сўзсиз адо этиш юзасидан барча чора-тадбирларни кўришлари шарт.

Учинчи. Жорий йилда галла мустақиллигини мустаҳкамлаш, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш ва ислоҳ қилиш бўйича яна бир дадил қадам қўйилди.

25 июлгача бўлган маълумотга кўра, мамлакатимиз деҳқонлари 3,6 миллион тонна ғалла маҳсулотини йиғиб-териб олдилар. Давлатга 2,2 миллион тоннадан зиёд ғалла топширилди, яъни белгиланган марралар шараф билан бажарилди.

Бу, энг аввало, мамлакатимиз аҳлини озиқ-овқат билан таъминлаётган ғаллакорларимиз, барча деҳқонларимизнинг фидокорона меҳнати самарасидир.

Бутун мана шу минбардан туриб, ғаллакор — деҳқонларимизга фидойи меҳнатлари учун таъзим қилишни ўз бурчим деб биламан.

Қишлоқ хўжалиги соҳасида эришилган бундай ютуқлар қишлоқ ҳаётини ислоҳ қилиш бўйича амалга оширилган ишларимизнинг ижобий натижасидир десақ, асло хато бўлмайди. Бутун барчамиз иқтисодий ва аграр соҳадаги муносабатларни тубдан ўзгартириш, ширкатларни шакллантириш, қишлоқда оила пудрати ва мулк пайларини жорий этиш, ташаббускорлик ва тадбиркорликни, бир сўз билан айтганда, хўжайинлик, эғалик туйғусини қайта тиклаш биз учун нақадар катта аҳамиятга эга эканига қайта-қайта амин бўлмоқдамиз.

Бу — моҳият-эътиборига кўра, бутун ўзимиз учун чиқаришимиз керак бўлган энг муҳим хулосадир.

Мен шуни таъкидлашни истардимки, қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, бу шунчаки бир мақсад эмас. Бу соҳадаги энг муҳим вазифа — қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида меҳнат унумдорлигини ва самарадорликни оширишдир, деҳқонларнинг турмуш ва меҳнат шароитини тубдан ўзгартиришдир.

Ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалиги корхоналарини ислоҳ қилиш, ҳақиқий мулк эгалари синфини шакллантириш жараёни тезлашиб бормоқда. Бутунги кунга келиб, 502 жамоа хўжалигининг қишлоқ хўжалиги ширкатларига айлантирилгани бунинг яққол далилидир.

Қишлоқда мулк эгаларини шакллантириш сезиларли даражада оила пудратини шакллантириш, боғ ва токзорларни узоқ муддатга ижарага бериш эвазига таъминланмоқда. Ғалла экиладиган майдонларнинг 95 фоизидан ор-

тиги, пахтазорларнинг эса 87 фоизидан оила пудрати шароитида ҳосил олинмоқда. Хўжаликларда сарф-харажатларни чек усулида ҳисоб-китоб қилиш тажрибаси кенг жорий этилмоқда. 54 минг гектарга яқин боғлар, 28 минг гектардан зиёд тоқзорлар узоқ муддатли ижарага берилган.

Қишлоқларда 28,5 минг фермер хўжалиги тузилиб, уларга 580 минг гектардан ортиқ ҳосилдор ер ажратиб берилди. 984 мингдан зиёд деҳқон хўжаликлари ёки бундай хўжаликларнинг 30 фоизи қайта рўйхатдан ўтказилди.

Жамоа хўжаликларини ширкатларга айлантириш натижасида 158 минг нафар киши қишлоқ хўжалиги ишларидан озод этилди.

Қишлоқ хўжалигининг мамлакатимиз иқтисодиётидаги етакчи ўрни ва ҳал қилувчи аҳамиятини инобатга олиб, бу соҳага давлатимиз томонидан ҳар томонлама ёрдам берилмоқда. Биргина мисол: 1998 йил якунлари бўйича паст самарали ва зарар кўрган қишлоқ хўжалиги корхоналарининг молиявий аҳволини яхшилаш мақсадида уларнинг бюджетга ва бюджетдан ташқари жамғармаларга тўловларидан кечиб юборилди.

Давлат эҳтиёжлари учун сотиб олинадиган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари учун ўз вақтида ҳисоб-китоб ишларини амалга ошириш мақсадида Молия вазирлиги қошида махсус Жамғарма ташкил этилди. Мазкур Жамғарма томонидан ўтган ярим йилнинг ўзидаёқ пахта ва ғалла етиштирувчи хўжаликларга 64 миллиард сўм миқдорида, шу жумладан, пахта ҳам ашёси сотиб олиш учун 37,7 миллиард сўм, ғалла сотиб олиш учун 24 миллиард сўм, шоли сотиб олиш учун эса 2,4 миллиард сўм миқдорида аванс берилди. Бу хўжаликларнинг қишлоққа етказиб берилган ёнилғи-мойлаш материаллари, кимёвий ўғитлар, қишлоқ хўжалик техникаси учун аванс тўловларини таъминлаб-гина қолмасдан, хўжаликларнинг уларга хизмат кўрсатадиган бошқа корхоналардан қарзларини қисқартириш имконини ҳам берди ва қишлоқ хўжалигида ишловчиларга меҳнат ҳақини ўз вақтида тўлаш учун 12 миллиард сўм миқдоридаги маблағни йўналтиришга шароит яратди.

Қишлоқда хўжаликларнинг молиявий аҳволини яхшилаш борасидаги ишлар изчил амалга оширилмоқда. Бу

ишда, аввало, уларни санация қилиш ижобий натижа бермоқда. 1998 йили 104 ҳўжалик, бу йил эса 150 дан ортиқ ҳўжалик санацияга тортилган эди. Деҳқончиликда янги технологик хариталарни жорий этиш, ҳисоб-китоб ишларини пухта йўлга қўйиш, ташқи бошқарувчиларни тайинлаш ва бошқарувни тубдан такомиллаштириш ҳисобига санацияга тортилган ҳўжаликларнинг молиявий аҳволи сезиларли даражада мустаҳкамланди.

Санацияга тортилган ҳўжаликлар билан ишлаш тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, қаерда ҳўжаликни юқори малакали, масъулиятли раҳбарлар бошқарса, ҳисоб-китоб ишлари аниқ ва пухта олиб борилса, бепарволик ва боқимандаликка йўл қўйилмаса, ўша ерда ишлаб чиқариш ва молия-ҳўжалик фаолияти кўрсаткичлари юқори бўлаверади. Бугунги кунда мана шу омил қишлоқ ҳўжалигидаги аҳволни яхшилашда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Сизларнинг эътиборингизни яна ҳўжаликлар, тайёрловчилар ва қишлоқ ҳўжалигига хизмат кўрсатувчи ташкилот ва корхоналар ўртасидаги шартнома мажбуриятларини тузиш ва уларни бажариш борасидаги ишларнинг аҳволи қониқарсиз эканига қаратмоқчиман.

Вазирлар Маҳкамасининг агросаноат комплекси Адлия вазирлиги билан биргаликда жуда қисқа муддатда шартнома муносабатларини яхшилаш, раҳбарларга нисбатан шартномалар тузиш ва ўз зиммасига олган мажбуриятларини бажариш юзасидан қатъий тартиб ўрнатиш борасида талабчанликни оширишга қаратилган амалий тадбирларни ишлаб чиқиши ва ҳаётга жорий этиши лозим.

Шунга эришиш керакки, шартнома мажбуриятларини бузиш тўғрисидаги ҳар бир аниқланган факт атрофлича муҳокама қилиниши, бунга йўл қўйган раҳбар ёки шахслар эса амалдаги қонунга биноан жавобгарликка тортилиши лозим.

Деҳқон ва фермер ҳўжаликлари уюшмаси, туман ҳокимликларининг фермер ҳўжаликларини ривожлантириш ва деҳқон ҳўжаликларини шакллантириш борасидаги ишлари бугунги кун талабларига жавоб бермайди. Ҳўжаликлар ва фермерлар ўртасидаги муносабатларни, шартнома муно-

сабатларини тўғри йўлга қўйиш бўйича аниқ механизм ишлаб чиқилмаган.

Деҳқон ва фермер хўжаликларини кичик техника воситалари ва ўғитлар билан таъминлаш қониқарсиз аҳволда қолмоқда. Ҳозиргача нефть маҳсулотларини, ёнилғи-мойлаш материалларини товар ишлаб чиқарувчиларга етказиб бериш қоидалари ишлаб чиқилмаган.

Энг муҳими — етиштирилган мева-сабзавот маҳсулотларини йиғиш ва тайёрлаш билан шуғулланадиган кенг воситачи тизимлар тармоғини яратиш бўйича берилган топпириқ бажарилмаётти. Қишлоқ аҳолиси ўрта-сида юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган деҳқон хўжаликларининг афзалликларини тушунтириш ишлари ёмон аҳволда.

Акс ҳолда, бутун рўйхатдан ўтган 1 миллионга яқин деҳқон хўжаликларидан атиги 4,5 мингтаси, яъни 0,5 фоизи юридик шахс низомини олганини нима билан изоҳлаш мумкин?

Тўртинчи. Иқтисодийнинг таркибий жиҳатдан янгилash, корхоналарни модернизациялаш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш дастурий чора-тадбирлари изчил амалга оширилмоқда. Ярим йил мобайнида 221 миллиард сўмдан ортиқ капитал маблағлар, шу жумладан хорижий инвесторлар ишгиирокидаги лойиҳалар бўйича 58 миллиард сўм атрофида капитал маблағ ўзлаштирилди.

Ўзлаштирилган хорижий инвестициялар ҳажми ўтган йилнинг шу пайтига нисбатан 1,6 марта ўсди. Ялпи капитал маблағларнинг 26 фоизи хорижий инвесторлар зиммасига тушмоқда.

Ярим йил мобайнида ялпи инвестицияларнинг қарийб 60 фоизи иқтисодийнинг ишлаб чиқариш тармоқларига жалб этилдики, бу шаҳар автобуслари ва енгил юк машиналари ишлаб чиқарадиган “СамКўчавто” қўшма корхонасини, Хўжаобод ер ости газ омборини, “Палфен” ил йиғирув қўшма корхонасини ишга тушириш имконини берди. Хоразм вилоятида қурилган “Даритал” қўшма корхонасида эркаклар учун пойабзал, Тошкент вилоятида гранит плиталар ишлаб чиқарила бошланди.

Ангрен шаҳрида каолинни бойитиш фабрикасининг биринчи навбати ишга туширилди. “Косонсой-Текмен” қўшма корхонасида жун газламалар, Фарғона қимёвий тола заводида полиамид, “ЎзСамсунг Электроник”, “СМГ-Оникс”, “Восток-Оникс” қўшма корхоналарида мураккаб маиший электрон техникалар, сув ва газ ўлчагичлари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Шўртан газ-қимё мажмуи, Қўнғирот сода заводи, Қизилқум фосфорит комбинати, “ЎзДЭУавто” қўшма корхонаси учун бугловчи қисмлар тайёрловчи заводлар, Фарғона нефтни қайта ишлаш заводи, Тошкент — Андижон — Ўш — Иркиштом автомобиль йўли ва шунга ўхшаган қатор стратегик объектлар қурилиши жадал суръатлар билан давом эттирилмоқда.

Бешинчи. 1999 йилнинг устувор йўналишларидан бири — Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишда муайян силжишлар рўй берди.

Давлат таълим андозалари бўйича 348 та лойиҳа, ўрта профессионал таълим бўйича 704 та мутахассисликка оид, 350 та янги ўқув режалари ва дастурлари тайёрланди. 1999 йилда ташкил этилаётган 14 та академик лицей ва 103 та касб-хунар коллежларини кадрлар билан таъминлаш мақсадида 2,6 минг инженер-педагог кадрлар қайта тайёрлашдан ўтказилди.

Таъмирланадиган ва янги қуриладиган академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг аниқ рўйхати тузилди. Қурилажак барча объектларни тендер асосида лойиҳалаш ишлари ниҳоясига етказилиб, экспертлар назоридан ўтказилди. Кенг қўламда пудрат савдоси амалга оширилди. 1999 йилда ишга тушириш режалаштирилган 115 та объектнинг барчасида қурилиш-монтаж ишлари деярли ниҳоясига етказилмоқда.

Айни пайтда касб-хунар коллежлари ва академик лицейлар қурилиши учун ажратилган капитал маблағларнинг йиллик ҳажми мамлакат бўйича 48,6 фоизга, жумладан, Сурхондарё вилоятида атиги 37,3 фоизга, Навоий ва Наманган вилоятларида 38,5 фоизга, Қашқадарё вилоятида эса 42,7 фоизга ўзлаштирилгани бизни ташвишлантirmай қолмайди.

Ижтимоий мажмуа (Ҳ.Кароматов), қурилиш ва саноат материаллари мажмуи (А.Исаев) раҳбарлари, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри, барча шаҳар ва туман ҳокимлари 1999 йилда қуриб ишга тушириш мўлжалланган академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг қурилишини ниҳоясига етказиш, уларни янги ўқув йилига тайёрлаш бўйича шошилинч чоралар кўришлари керак.

Ҳурматли мажлис иштирокчилари!

Иқтисодий ислохотларнинг боришини чуқур ва атрофлича таҳлил қилиш шунинг кўрсатмоқдаки, 1999 йилга мўлжалланган устувор дастурларнинг барчаси ҳам муваффақиятли ҳал этилмаяпти. Муаммолар, нуқсонлар ҳали жуда кўп.

Гап нима ҳақда кетмоқда?

Аввало, шунинг айтмоқчиманки, бу йилга мўлжалланган давлат мулкнинг хусусийлаштириш ва бу жараёнга чет эл инвесторларини жалб этиш суръатлари бизни қониқтирмайди. Ўта муҳим бу нисбатда изчиллик етишмаяпти.

Бу ҳақда Ислохотлар ва инвестициялар бўйича идоралараро кенгашнинг махсус мажлисида ҳам гапирилган, Давлат мулки қўмитаси, хусусийлаштириш бўйича бошқа жавобгар тузилмалар шаънига танқидий фикрлар билдирилган эди.

Бугунги кунда хусусийлаштириш жараёнларини тезлаштириш бўйича қатор чора-тадбирлар кўрилмоқда. Тендер савдолари ўтказиш бўйича давлат комиссиясининг ваколатлари бирмунча кенгайтирилди. Ўз таркибига Қимматли қоғозлар марказий депозитарийси ҳамда 23 та иккинчи даражали мустақил тижорат депозитарийларини олган қўш босқичли депозитарий тизими ташкил этилди. Корхона акцияларини ишлаб чиқариш ва жойлаштиришга ихтисослашган, давлат активларини тендер ва танлов асосида сотишни ташкил этувчи, хусусийлаштириш дастурларини амалга оширишда сансалорлик, тўрачилик ил-

латларини аниқлаш ва уларни бартараф этиш асосий вазифаси бўлган “Давинком” инвестиция фирмаси ташкил этилди.

Корхона акцияларини тайёрлаш ва сотиш жараёнига чет эл молия маслаҳатчилари ва экспертлари, жумладан, халқаро молия институтлари кенг жалб этилмоқда. Бу иш ўзининг ижобий натижаларини бермоқда.

Йилнинг биринчи ярмида 263 та объект хусусийлаштирилди. Фонд бозорида корхоналарнинг 1,5 миллиард сўмдан ортиқ акцияси сотилди. Давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштиришдан тушган ялпи тушум 2,7 миллиард сўмни ташкил этди. Акция пакетларини реализация қилишга мўлжалланган махсус республика Фонд биржасида умумий акция ҳажми 158,7 миллион долларни ташкил этувчи 116 та ҳиссадорлик жамияти тайёрланди.

Кўрилаётган чора-тадбирларга қарамасдан, Давлат мулки қўмитаси ва унинг таркибий қисмларида, вазирлик ва идораларда, ассоциация ва ҳўжалик бирлашмаларида ўз ечимини кутаётган муаммолар ҳали кўп. Хусусийлаштиришгача бўладиган жараёнлар жуда чўзилиб кетмоқда. Акцияларга харидор бўлиши мумкин бўлган чет эл инвесторларини излаб топишда ҳўжалик бирлашмаларининг саъй-ҳаракатлари мутлақо сезилмаяпти. “Ўзбекмебель”, “Ўзгўштсутсаноат”, “Ўзбек ипаги”, “Ўзмашсаноат”, “Ўзэлтехсаноат” ва бошқа ассоциацияларнинг чет эл инвесторларини етарли даражада жалб эта олмаганликлари сабабли, мазкур корхоналарнинг акция пакетлари чет эл инвесторларига сотилмаяпти.

“Ўзмашсаноат”, “Ўзэлтехсаноат”, “Ўзавтосаноат” ва бошқа ассоциация ва корхоналарнинг биржа бозорида суи ҳаракат қилаётганлари оқибатида акцияларни реализация қилиш белгиланган ҳажмининг атиги 10 фоизини ташкил этмоқда. Идоралараро ишчи гуруҳи, республика Кўчмас мулк биржаси, Кўчмас мулк ва инвестициялар агентлиги, банклар ва бошқа идораларнинг фаоллигини кескин ошириш зарур.

2. Кичик ва ўрта бизнес соҳасидаги ишлар ҳам бизни қониқтирмайди. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик-

нинг ривожланиш суръатлари бутунги кун талабига жавоб бермаяпти. Мазкур соҳаларга бор-йўғи 400 минг киши ёки иш билан банд бўлган аҳолининг 5 фоизигина жалб этилган. Ишсизлик муаммосини ҳал этишда, хусусан, қишлоқ жойларида бу масалани ечишда кичик бизнес ҳал қилувчи омилга айланмаяпти.

Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш, мулкдорлар синфини, шакллантириш қишлоқда ҳам, шаҳарда ҳам иқтисодий-сиёсий ислохотларнинг муваффақиятига гаров бўлиши лозим. Афсуски, бу соҳадаги ишларимиз умумий гапдан нарига ўтмаяпти. Қабул қилинган қонунлар, фармонлар ҳамда тадбиркорларни рағбатлантириш, уларга зарур шарт-шароит яратиш ва давлат йўли билан ёрдам бериш тўғрисидаги қарорлар қониқарсиз ба-жарилмоқда.

Тадбиркорлар моддий ресурслардан, ўз маҳсулотларини сотиш учун бозорлардан кенг ва тенг равишда фойдалана олмаётирлар. Маҳаллий ҳокимият органлари уларга тегишлича мадад кўрсатмаяпти. Жойларда ҳокимият ва бошқарув органларининг тадбиркорлик субъектларининг молия-ҳўжалик фаолиятига аралашуви каби мутлақо йўл қўйиб бўлмайдиган фактлар мавжуд.

Ярим йил ичида кичик ва ўрта бизнес субъектларининг сони фақат Қорақалпоғистон Республикасида, Жиззах, Наманган вилоятларида ва айниқса, Сирдарё вилоятида сезиларли даражада ортди. Айни пайтда, умуман, республика бўйича рўйхатта олинган кичик ва ўрта корхоналар сони амалда кўпаймаяпти.

Статистика органлари маълумотларининг кўрсатишича, рўйхатга олинган кичик ва ўрта корхоналарнинг ҳар тўрттасидан бири ўтган ярим йиллик давомида ишламаган. Бундай корхоналар улуши Қорақалпоғистон Республикасида (52 фоиз), Самарқанд (37,6 фоиз), Навоий (33,7 фоиз), Хоразм (30,3 фоиз), Андижон (21,6 фоиз), Наманган (19,3 фоиз) вилоятларида ва Тошкент шаҳрида (29,5 фоиз), айниқса, юқори даражададир.

Бу соҳада Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси ҳам кўнгилдагидек ишлямаяпти. Унинг фаолия-

тида тўрачилик ва расмийчилик иллатлари тутатилмаган. Палата кичик ва ўрта бизнес корхоналари учун инвестицияларни жалб этиш, кучли бошқарувчилар — ҳақиқий бизнесменлар тайёрлаш соҳасидаги вазифаларни ҳам тўла бажармаяпти.

Европа Қайта тиклаш ва тараққиёт банки ҳамда Осиё тараққиёт банки томонидан очилган кредит линиялари бўйича тадбиркорлар орасида танлов ўтказиш асосида инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш механизми жорий этилмаган. **Тижорат банклари** ва **Марказий банк** томонидан йўл қўйилаётган тўрачилик, сансалорлик ҳақида гапирмаслик мумкин эмас.

Мазкур банklar уларнинг олдида турган энг муҳим ва долзарб вазифа — ишбилармон ва тадбиркорларга, авваламбор, манфаатдор шерик ва ҳамкор бўлиш вазифасини ечишдан ҳали-бери олис ва оқиздир.

Содда қилиб айтганда, банklar амалда оддий тўлов операцияларини бажарувчи идорадан, ўз маблағларини тадбиркорлик, кичик ва ўрта бизнес ривожига инвестиция қилишдан манфаатдор ҳақиқий сармоядор идорага айланиши даркор.

Лойиҳаларни молиялаштириш, тадбиркорларга юридик ва аудиторлик хизмати кўрсатиш бўйича малакали мутахассислар, айниқса, қишлоқ жойларда етишмаяпти.

Буларнинг ҳаммаси учун Кичик ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш бўйича республика мувофиқлаштириш кенгаши (Ҳ. Султонов), Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси, Фермер ва деҳқон ҳўжаликлари уюшмаси, Марказий банк ва тижорат банклари ҳамда биринчи навбатда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, барча даражадаги ҳокимликлар жавоб бериши керак.

3. 1999 йил учун қабул қилинган республика инвестиция дастурини амалга ошириш борасидаги ишларнинг аҳволи яхши эмас. Биринчи ярим йилликда маблағ билан таъминланган барча манбалар ҳисобидан йиллик капитал маблағ сарфлаш ҳажмининг атиги 32 фоизи ўзлаштирилган.

Марказлаштирилган инвестициялар ва ҳукумат кафолатидаги кредитлар ҳисобидан қурилишларнинг аниқ дастурига киритилган 108 иншоотдан 82 тасида иш бошланмаган. Бевосита хорижий инвестициялар ва кредитлар бўйича амалда ўзлаштирилган маблағ салкам 20 фоизни ташкил этди.

Қолоқликка йўл қўйган буюртмачи вазирликлар ва идоралар орасида “Ўзпаррандасаноат”, “Оби ҳаёт” республика ишлаб чиқариш бирлашмаси, “Қўмир” ҳиссадорлик жамияти, “Ўзавтосаноат”, “Ўзкимёсаноат”, “Ўзқишлоқхўжаликмашҳолдинг”, “Ўзқурилишматериаллари”, “Ўзавтотранс”, “Ўзмойтамакисаноат”, Наманган ва Хоразм вилоятлари ҳокимиятлари ва бошқалар бор.

Баъзи вазирликлар, идоралар ва корхоналар 1998 йилга тасдиқланган инвестиция дастури, айниқса, унинг бевосита хорижий инвестицияларини ўзлаштириш қисмининг бажарилмаганлик сабабларини кўриб чиқиш натижаларидан айрим раҳбарлар ўзлари учун етарли хулоса чиқармаганга ўхшайдилар.

Вазирлар Маҳкамаси инвестиция дастурлари департаменти Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги билан биргаликда (Б.Ҳамидов, А.Исаев) ярим йиллик якунлари бўйича инвестиция дастурига киритилган барча лойиҳалар ҳамда улар орасидан молиялаштириш манбалари аниқланмаган ёки техник-иқтисодий асослари тасдиқланмаган лойиҳалар бўйича батафсил инвентаризация ўтказишлари зарур.

Бу лойиҳаларни инвестиция дастуридан чиқариш ва бўшаб қолган марказлаштирилган инвестицияларни устувор иншоотларга, аввало коллежлар ва лицейлар қурилишига қайта тақсимлаш юзасидан таклифлар киритишлари лозим.

Инвестиция дастурларини шакллантириш тартиби тўғрисидаги низом қисқа муддатда қайта кўриб чиқилсин, унга техник-иқтисодий асослари тасдиқланган ҳамда молиялашнинг аниқ манбалари билан таъминланган лойиҳаларнигина киритиш кўзда тутилсин. Бу ишларнинг натижалари тўғрисида 1 сентябргача ахборот берилсин.

4. Ташқи иқтисодий фаолиятимиз алоҳида эътибор беришни талаб қилади. Биринчи ярим йилликда ташқи савдода 105 миллион АҚШ доллари миқдорида ижобий сальдога эришилганига қарамай, экспорт ҳажмининг камайиши каби салбий жараён давом этмоқда. Ўтган йилга нисбатан экспорт 15 фоиз камайди.

Бу биринчи ярим йиллик яқунлари бўйича қўзда тутилган экспорт кўрсаткичи 81 фоизга, жумладан, марказлаштирилган экспорт ҳажми 90,5 фоизга, марказлаштирилмаган экспорт ҳажми эса атиги 73 фоизга бажарилганининг оқибатидир.

“Ўзбекенгилсаноат”, Ўзбекистон Почта ва телекоммуникациялар агентлиги, “Ўзбектуризм”, “Ўзбек ипаги”, “Ўзбекмебель”, “Ўзбекбирлашув” каби тузилмаларнинг маҳсулотни экспорт қилиш бўйича ижобий ишларини таъкидлаш лозим.

Айни пайтда экспорт имкониятига эга бўлган бир қанча идоралар ва ҳўжалик бирлашмалари экспорт борасидаги кўрсаткичлар бажарилишини таъминлашда қолоқликка йўл қўйди. “Ўзмашсаноат”, “Ўзқўшлоқҳўжаликмаш-холдинг”, “Ўзавтосаноат”, “Ўзметкомбинат”, “Маҳсус қотишма” республика бирлашмаси, “Кўмир” ҳиссадорлик жамияти, “Ўзқурилишматериаллари”, “Ўзфармсаноат”, “Ўзавтотранс” ва бир қатор қўшма корхоналар ва бошқалар шулар жумласидандир.

Айрим корхоналар, шу жумладан, қўшма корхоналар ишида боқимандалик қайфияти мавжудлиги, валюта ресурсларини ўзи ишлаб топишга интилишнинг йўқлиги ҳақида қайта-қайта гапиришга тўғри келмоқда.

Вазирлар Маҳкамаси (Ў. Султонов), экспорт бўйича маҳсус комиссия тегишли тузилмалар билан биргаликда шу фактларга тегишли баҳо беришлари лозим. Кўрилган чора-тадбирлар ҳақида 1 сентябрғача ахборот берилсин.

5. Тўлов ивтизомини мустаҳкамлаш муаммосини тубдан ҳал қила олмаганимизни ва ўзаро ҳисоб-китобларнинг бозор иқтисодиётига хос маърифий тизимини йўлга қўя олмаганимизни таъ олиш керак.

Корхоналарнинг ўзаро қарзларини, бюджетта тўловлар ва бюджетдан ташқари жамғармаларга тўловлар бўйича қарзларини камайтириш юзасидан қарзларни кечиб юбориш ва тўлаш муддатини кечиктириш, аниқ мақсадларга қаратилган кредит бериш ва ҳатто ашаддий қоидабузарларни маъмурий ва жиноий жавобгарликка тортишгача ғоят хилма-хил чора-тадбирлар бутун йил давомида амалга оширилди.

Биринчи ярим йилликда прокуратура органлари маблағни дебиторлик қарзларига ўтказганлик учун 295 та ҳужалик юритувчи субъект материаллари бўйича айбдор шахсларга нисбатан жиноий иш қўзғатди. 404 нафар корхона раҳбари интизомий жавобгарликка тортилди, ташкилотларнинг 2,5 минг раҳбарига нисбатан маъмурий жазо чоралари кўрилди.

Солиқ органлари 8 мингдан ортиқ мансабдор шахсни маъмурий жавобгарликка тортди ва улардан 69,7 миллион сўм миқдорида жарима ундирди. Албатта, булар жуда каттиқ жазо чоралари, лекин биз шундай қилишга мажбурмиз. Акс ҳолда бу аҳвол иқтисодиётнинг бутунлай издан чиқишига, бутун молия ва пул-кредит тизими барбод бўлишига, натура айирбош қилиш ва бартер операцияларига ўтишга олиб келиши мумкин.

Муддати ўтган дебиторлик қарзларининг энг кўп миқдори (96,5 фоиз) бир-бири билан узвий боғлиқ 7 вазирлик ва идора — “Ўзбекнефтгаз”, Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги, “Ўзкимёсаноат”, “Ўзбекистон темир йўллари”, “Ўзқишлоқхўжаликтаъминоттаъмир” ҳамда Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги ҳиссасига тўғри келади.

Ярим йилда бюджетта тўловлар бўйича қарзлар 1 июлга қадар 89,6 миллиард сўмни ташкил қилди. Бюджет олдига асосий қарздорлар — Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, “Ўзсувқурилиш”, “Ўзбекенгилсаноат”, Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги, “Ўзбекнефтгаз”, “Ўзкимёсаноат” ва бошқалардир.

Муддати ўтган тўловларнинг мавжудлиги бир қанча корхоналарнинг молиявий аҳволи ғоят қониқарсиз эканлиги-

дан, ўз айланма маблағлари сақланишини таъминлашга доир иш яхши ташкил этилмаганидан, рақобатга бардош бермайдиган маҳсулот ишлаб чиқаришининг кўпайиши давом этаётганидан, ишлаб чиқаришни бошқариш яхши ташкил этилмаётганидан далолат беради.

Муддати ўтган қарзлар ва кредитларнинг қайтарилмаслиги масалаларини тубдан ҳал қилиш зарур. Ва бу масалаларни ечиш мақсадида бугун тегишли чоралар кўрилмоқда.

6. Биз иқтисодий жиҳатдан ночор, зарар келтирувчи корхоналарга қарши изчиллик билан мурасасиз кураш олиб боришимиз лозим.

Афсуски, Корхоналар банкротлиги ва санация масалалари бўйича ҳукумат комиссияси ва Корхоналар иқтисодий ночорлиги ишлари бўйича қўмита ҳамда Олий ҳўжалик суди банкрот корхоналарга нисбатан мураса қилиб келмоқда. Мен буларнинг ишидан мутлақо қониқмаяпман. Давлат улуши бўлган 312 корхонада йил бошида инвентаризация натижалари бўйича банкротлик аломатлари аниқланган бўлиб, ҳукумат комиссиясига шундан 142 тасини тугатиш тавсия қилинган эди. Ярим йил ичида шундан атиги 29 таси банкрот деб эълон қилинди ва фақатгина 3 таси тугатилди.

Судларда банкрот деб эътироф этилган корхоналарни тугатиш жараёни ҳалдан ташқари чўзилиб кетмоқда. Масалан, 1998 йилда банкрот деб эълон қилинган 436 корхонадан бор-йўғи 177 таси тугатилди, 1999 йилнинг биринчи ярмида эса банкротга учраган 410 корхонадан атиги 93 таси тугатилди.

Банкротлик тўғрисидаги амалдаги қонунларни, хусусан, “Банкротлик тўғрисида”ги қонунни қайта кўриб чиқиш, унда иқтисодий ночор корхоналарга қўйиладиган талабларни кучайтириш, тугатиш муддатларини қисқартириш, пировард натижалари учун ҳўжалик судлари ва тугатиш комиссиялари масъулиятини ошириш юзасидан ўзгартишлар киритиш зарур.

Корхоналарнинг иқтисодий ночорлиги тўғрисидаги ишлар бўйича қўмитанинг ишини тубдан қайта кўриб

чиқиш, уни Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлигига бўйсундириб, профессионал, билимли, ташаббускор, қатъиятли ва талабчан кадрлар билан мустаҳкамлаш лозим.

Муҳтарам кенгаш иштирокчилари!

Ўтган даврда амалга оширилган ишларга танқидий назар ташлаб, шу даврда иқтисодий тараққиёт кўрсаткичларига салбий таъсир қилган объектив сабаблар ва қийинчиликларни рўкач этиш мумкин, албатта.

Жануби-Шарқий Осиё мамлакатлари, Россия ҳамда атрофимиздаги бошқа давлатларда рўй бераётган иқтисодий инқирозни ҳам бунга баҳона қилиб кўрсатиш мумкин.

Қимматбаҳо ва рангли металлларни, пахта, кимёвий ўғитлар ҳамда экспорт қилиш айрим ҳолларда фойда келтирмаётган бошқа маҳсулотларга жаҳон бозоридаги нархнинг пасайгани ҳақида ҳам гапириш мумкин.

Аммо асосий сабаб, мен буни қайта-қайта такрорлайман, бизнинг ўзимиздадир. Кўпгина корхоналар ва ҳатто бутун бошли тармоқлар бундай аҳволга тайёр эмаслиги маълум бўлиб қолди. Улар вазиятни ўз вақтида ҳолисона баҳолаб, олдиндан зарур чораларни кўра олмадилар. Биринчи навбатда ҳамкорларни, аввало, хорижий ҳамкорларни излаш, ишлаб чиқаришни техника билан қайта жиҳозлаш ва такомиллаштириш, корхоналарни рақобатбардошли маҳсулот ишлаб чиқаришга ўтказиш, ўз экспорт салоҳиятини ошириш, бўлажак харидорларни излаш, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга келгусидаги буюртмаларни ўз вақтида тўплаш билан шуғулланмоқ керак.

Маҳсулот ишлаб чиқарувчи кўп корхоналарнинг энг асосий нуқсони, фожиаси шундаки, талай корхоналаримиз аввалгидек, ҳозир ҳам жаҳон бозори у ёқда турсин, ички бозорда ҳам сотилмайдиган касод маҳсулот ишлаб чиқаришни давом эттирмоқда.

Бундай ҳол биринчи галда ўтмишдан қолган асоратдир. Эски тизим биз нимани ишлаб чиқарсак ҳам, ҳамisha харидор топилишига ўргатиб қўйган эди. Агар харидор маҳсулотни олишни хоҳламаса, марказдаги ва жойлардаги ҳокимият олишга мажбур қиларди.

Ҳар бир корхона аслини олганда ўз маҳсулоти бозорида монополиячи бўлиб, айтгани айтган, дегани деган бўлгани олдинги тизимнинг яна бир иллоти эди. Афсуски, бу ҳолат ҳозир ҳам давом этмоқда. Ярим йил ичида монополиячи корхоналар сони камаймадигина эмас, балки кўпайди ва ҳозир улар 711 тага етди. Маҳсулотлар, товарлар, ишлар ва хизматларнинг икки мингдан ортиқ тури монополия ҳисобланади.

Бу ерда гап табиий монополиялар тўғрисида бораётгани йўқ. Бундай монополиялар бўйича Олий Мажлиснинг навбатдаги сессиясида илгари қабул қилинган қонун ҳужжатларига зарур тузатишлар киритилиши кутилмоқда.

Истеъмоал моллари, масалан, чой, гутурт, тамаки маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган корхоналар, улгуржи савдо ташкилотлари ва ҳатто аҳолига хизмат кўрсатувчи корхоналар ҳам монополиячидир. Бозор иқтисодиёти ривожланишини, мана, кимлар исканжага олиб, тўсқинлик қилмоқда. Тараққиётнинг, ишлаб чиқаришни янгиланишнинг, умуман, бозор муносабатларини ривожлантиришнинг асосий ҳаракатлантирувчи кучи бўлиши лозим бўлган рақобат қаерда?

Биз кундалик ишларимизда ислоҳотларга пассив қарама-қаршилиқнинг ўзига хос шаклига дуч келямиз. Бу қотиб қолган эски андозаларни, мавжуд бошқарув тизимини, ҳўжалик юритиш механизмларини ўзгартиришни хоҳламасликда кўринмоқда.

Фикримни тасдиқлаш учун кўп мисолларни келтиришим мумкин. Капитал қурилишдаги қарама-қарши туришни ўзгартириш, ҳеч кимга кераги бўлмаган “Ўзсаноат-ҳўжаликқурилиш”, “Ўзагроқурилиш”, “Ўзколхозқурилиш” ва бошқаларни тугатиш, йиллар давомида таркиб топган тизимни бузиб ташлаш, пудрат ишлари бозорини барпо этиш, буюртмаларни тендер шартлари билан жойлаштириш учун қанчалик куч сарфлаганимизни эслашнинг ўзи кифоя. Бугун ҳам худди шу сабабга кўра, уй-жой-коммунал ҳўжалигида ислоҳотлар оқсамоқда.

Ҳар сафар гапиришга тўғри келаётган оддий бир ҳақиқатни ҳаммамиз яхши тушуниб олишимиз лозим. Ҳозир эски билим ва тажриба билан узоқда бориб бўлмайди.

Вақт шиддат билан тўхтовсиз олға бормоқда, уни ҳеч нарса тўхтата олмайди. Ҳаёт ўзгармоқда, шароит ўзгармоқда, бозор иқтисодиётига, демократик янгиланишларга ва биринчи навбатда раҳбарларга ҳамда бошқарув ходимларига қўйиладиган талаблар ўзгармоқда.

Гап бизнинг профессионал савиямиз ҳақида бормоқда. Амалга оширилаётган ислохотларни, ўзимиз яшаётган жамиятни янгиланиш тушуниб етишимиз тўғрисида бормоқда. Гап фуқаролик мавқеямиз тўғрисида, ниҳоят, халқ ва жамият олдидagi бурчимиз ҳақида бормоқда.

* * *

Азиз дўстлар!

Айтилган гапларни умумлаштириб, эътиборингизни қуйидаги масалаларга қаратмоқчиман.

Бугунги кундаги асосий вазифамиз — танлаб олган ислохотлар ва янгиланиш йўлимиздан орқага қайтмаслик, Олий Мажлиснинг XIV сессиясидаги “Ўзбекистон ХХI асрга интиломоқда” маърузасида баён қилинган иқтисодий ва ижтимоий тараққиёт стратегиямизнинг асосий йўналишларини амалга оширишдир.

Бугунги кундаги асосий вазифамиз — халқ турмушини яхшилашдир, токи диёримизда яшаётган ҳар бир инсон ўзи ва ўз оиласи мисолида ўз фаровонлиги ортиб бораётганини ҳис қила олсин.

Бугунги кундаги асосий вазифамиз — мустақиллигимизни янада мустаҳкамлаш, мамлакатимизнинг халқаро обрўсини ошириш, хонадонимиздаги хавфсизлик, барқарорлик, тинчлик ва тотувликка нисбатан бўлаётган ҳар турли таҳдид ва хавф-хатарларга нисбатан огоҳ ва ҳушёр туришдир.

Эътиборингиз учун раҳмат.

*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг
1999 йил биринчи ярмидаги иқтисодий ислохотлар
якунига бағишланган йиғилишидаги маъруза,
1999 йил 27 июль*

ВАТАН ОЗОДЛИГИ — ОЛИЙ САОДАТ

Ҳурматли депутатлар!

Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг охириги — XV сессияси улуғ байрамимиз — Мустақиллик кунининг саккиз йиллиги арафасида ўтмоқда.

Тарих учун саккиз йил катта муддат эмас. Лекин, ҳолисона айтадиган бўлсак, шу қисқа давр мобайнида ҳаётимиз тубдан ўзгарди.

Ўзбекистонга ярим мустамлака, хом ашё етиштирувчи ўлка деб қараган, халқимизнинг миллий туйғуларига ҳос бўлган барча қадриятларни менсимасдан, тарихимиз, тилимиз ва маданиятимиз, анъана ва одатларимизни поймол этган зўравон ва манфур тизим барбод бўлди.

Таянчиси лаббайчи тўралар, амалдорлар, пойдевори маъмурий буйруқбозлик бўлган эски, ўта мафкуралашган, халқни юввош, итоаткор оломон деб биладиган тизим ўтмишда қолди.

Бугун юртимизда демократик, фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий давлатнинг мустаҳкам пойдевори қўйилмоқда, кўпукладди, барқарор ривожланаётган бозор иқтисоди асослари шаклланимоқда.

Ҳаётимизнинг барча жабҳаларида, шаҳарларимиз, қўрғонларимиз ва қишлоқларимиз, ишлаб чиқариш ва иқтисодиётнинг бугун бошли йирик тармоқларида кишини лол қолдирадиган ўзгаришлар рўй бермоқда.

Бир сўз билан айтганда, янгиланиш, ислохотлар жараёни амалда турмушимизнинг деярли барча — сиёсий, иқтисодий, ижтимоий-маънавий соҳалари, жамият ва давлат қурилиши соҳаларини қамраб олмоқда.

Энг муҳими, шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, ушбу жараёнлар билан биргаликда биз ўзимиз ҳам ўзгаришмиз,

дунёқарашимиз, янгиликларга муносабатимиз мутлақо ўзгармоқда.

Мазкур ўзгаришларнинг муҳим жиҳати шундаки, кишилар авваламбор ўз кучига суяниб ўз тақдири, оиласи келажагини ўзлари белгилайдиган бўлмоқдалар, ҳаётимизни демократлаштириш жараёнларини онгли равишда қабул қилмоқдалар.

Хуллас, халқимиз бутун ўз ҳаёти, келажагининг ҳақиқий ижодкорига айланмоқда. Бу, менимча, бундан кейин ҳам одамлар онгида ривожлантириш керак бўлган энг катта ютуқдир.

Азиз ватандошлар!

Бугун ўтган даврни кўз ўнгимиздан ўтказиб сарҳисоб қилар эканмиз, аввало, барчамизни мана шу кунларга етказган, эзгу ниятларимизни амалга оширишда, рўёбга чиқаришда ўзи мададкор бўлган Яратганимизга минг-минг шукроналар, ҳамду санолар айтишимиз лозим.

Ўтган давр мобайнида улуг ва ягона мақсад учун — Ватанимиз келажаги, эртанги ёруғ кунимиз, турмушимизни фаровон, юртимизни обод қилиш, халқаро майдонда ўзимизга муносиб обрў-эътибор топиш, Ўзбекистонни улуғлаш, ўзбек номини бутун жаҳонга тараннум этиш йўлида сиз халқ ноиблари билан бирга баҳамжиҳат иш олиб бордик.

Энг муҳими, биринчи чақириқ асосида ташкил топган парламентимиз фаолиятининг асосий мезони шундан иборатки, ўтган давр мобайнида кўппартиявийлик шакллانган, турли ҳаракатлар, жамоат бирлашмалари сиёсат майдонига чиққан, турли ижтимоий тоифа ва табақалар вужудга кела бошлаган мураккаб бир шароитда, Олий Мажлис ҳокимиятнинг бошқа тармоқлари билан ҳамкорликда жамиятимизда сиёсий мувозанатни, тинчлик ва барқарорликни сақлаб туришда ишончли омил бўлди.

Мамлакатимизнинг сиёсий-ижтимоий, маънавий ва маданий ҳаётида, янгиланиш жараёнида, ислохотларга қонуний асос барпо этиш ва уларни изчиллик билан давом эттиришда, барча самарали ишларимизда Олий Мажлиснинг бош-қош бўлиб турганини биз бугун катта мамнуният билан қайд этамиз.

Олий Мажлиснинг бутун тақдим этган беш йиллик ҳисоботини, сўзга чиққан халқ депутатларининг билдирган фикрлари ва берган баҳоларини, бир сўз билан айтганда, Олий Мажлиснинг беш йил давомидаги фаолияти, амалга оширган тadbирлари ва халқаро майдонда тобора ошиб бораётган обрў-эътиборини, авваламбор, Ўзбекистонда демократик давлатларга хос парламентаризм шаклланиб бораётганининг тасдиғи деб биламан.

Ҳаёт, замон шиддат билан ўзгариб бормоқда. Шунга монанд равишда жамиятимиз, унинг узлуксиз қисми бўлмиш парламентимиз ҳам, депутатлар ҳам ўзгариб бормоқда.

Мен бутун сиз азизларнинг юзингизга, кўзингизга қараб, сизга ишонч билдирган миллионлаб сайловчилар олдида шуни айтишим керакки, мамлакатимиз, халқимиз ўтган даврда қандай ютуқларга эришган бўлса, уларнинг барчасида парламентимизнинг муносиб ҳиссаси бор.

Халқимиз, сайловчиларингиз олдида, ўз виждонингиз олдида — мен бурчимни ҳалол ва сидқидилдан бажо этдим деб айтишга ҳаққингиз бор, албатта. Мен бу ҳақиқатни катта фахр ва катта ифтихор билан таъкидлаш лозим деб биламан.

Муҳтарам халқ ноиблари!

Бутун мана шу минбарда туриб сиз азизлар билан олдимизда турган ўта муҳим бир вазифа бўйича фикр алмашиб олмоқчиман.

Ҳаммангизга маълумки, мамлакатимиз, халқимиз ҳозир муҳим сиёсий-ижтимоий воқеалар арафасида турибди. Бугунги сессияда Президентлик лавозими ва Олий Мажлис депутатлигига бўлажак сайловларнинг муддати белгиланади. Бу сайловлар бизнинг мустақиллик даврида демократия бобида орттирган тажрибаларимизни, демократик тамойиллар ҳаётимизга қанчалик кириб бораётганини, аҳолиимизнинг сиёсий савияси нечоғли юксалганини бутун дунёга яна бир бор кўрсатадиган имконият ва синов бўлади.

Сайловлар жараёнида ҳар қайси давлат, ҳар қайси жамиятда эркин тафаккур, хилма-хил фикрлар, одамларнинг хоҳиш-иродаси, орзу-умидлари, ижтимоий кайфи-

ятлар, шу билан бирга, сиёсий ҳаракатлар ва кучларнинг интилишлари, айниқса, яққол намоён бўлади.

Шуларнинг барчасини инobatга олган ҳолда биз бугун мамлакатимизда мавжуд бўлган вазиятга, танқидий баҳо бериб, саккиз йил давомида барпо этилган, авваламбор Конституциямиз, қабул қилинган қонунлардан иборат ҳуқуқий базага ва халқаро андозаларга суяниб, таяниб, олдимизда турган улкан сиёсий синовдан ёруғ юз билан, мамлакатимиз обрўсига обрў қўшиб чиқишимиз учун зарур моддий, маънавий ва интеллектуал салоҳиятимизни сафарбар қилишимиз даркор.

Модомики биз демократик ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти барпо этиш каби эзгу мақсад сари интилаётган эканмиз, демократиянинг бош талаби бўлмиш эркин сайловларни муносиб ташкил қилиш биз учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Мана шу масалаларга муфассалроқ тўхталиш лозим деб ўйлайман.

Албатта, бизда нуфузли халқаро ташкилотлар томонидан, демократия талабларига тўла жавоб беради, деб тан олинган ўз Конституциямиз, ўз қонунларимиз борки, уларда сайлов масалаларига доир умумэътироф этилган халқаро меъёрлар, илғор демократик давлатларнинг ижобий тажрибаси, мукамал тартиблар ва талаблар ўз ифодасини топган.

Шундай экан, бизнинг энг муҳим вазифамиз — қабул қилинган қонунларимизга, эътироф этилган талабларга, демократик андозаларга қатъий риоя этишни таъминлашдир.

Шу ўринда демократия принциплари, тараққий топган давлатларнинг қўлашга арзийдиган тажрибаси бизга ёрдамга келиши керак.

Бу тажрибанинг биз учун энг муҳим жиҳати шундаки, бундай мамлакатларда аҳолининг, аввало сайловчиларнинг ўтказилаётган сайловларга муносабатлари, сайловларнинг жамият ҳаётидаги ўрни, уларга тайёргарлик ва ўтказиш тартиблари кўп — ўн, балким юз йиллар давомида шаклланигани ва кўп синовлардан ўтганини ҳисобга олишимиз даркор.

Ҳисобга олиш дегани, аввало, уларни синчиклаб ўрганиш, танишиш, сайловчилар орасида тушунтириш ишларини олиб боришда, мутасадди ташкилотлар ва фаоллар билан ўқув машғулоти ва семинарларини ўтказишда бу илғор тажрибаларга суянишдир.

Яна бир бор шуни таъкидлашни истардимки, бутунги кунда ўз миллий қонунчилигимиз ва халқаро андозалар асосида одамларимизнинг, сайловчиларимизнинг сиёсий савияси ва маданиятини ошириш, уларнинг ўз конституцион ҳуқуқларини чуқур англаши энг муҳим ва долзарб масала бўлиб қолмоқда.

Шу ўринда ҳаётимизда учраб турадиган баъзи бир хунук ҳолатларга тўхталиб ўтмоқчиман.

Мамлакатимизда қабул қилинган қонун ва тартибларга биноан, кўппартиявийлик асосида ташкил қилинган сайловларда бир депутатлик ўрнига камида тўрт-беш номзод бўлишини кутишимиз табиийдир. Шунинг ҳисобга олсак, сайловларга тайёргарлик пайтида баъзи номаъқул ишларга берилиш, сохта ваъдабозлик, одамларнинг мойиллигини уйғотиш мақсадида ғайриқонуний ишларга қўл уриш каби носоғлом кураш авж олишига асло йўл қўйиб бўлмайди.

Сайловлар одамларнинг маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик, қабилачилик белгилари асосида ажралиб кетишига ҳам сабаб бўлмаслиги керак. Асоссиз равишда бир-бирининг обрўини тўкиш, ҳақоратлаш, андишасизлик, ҳар хил бемаъни “уйинлар” уюштириш сингари нохуш ҳолатларга йўл қўйилмаслиги зарур.

Халқимизга хос вазминлик, сиполик, камтарлик фазилатлари инсонни улуғлайди. Минбарда туриб, тилга эрк бериб, ваколати бўлмасдан туриб халқ номидан гапиришга ҳеч кимнинг, ҳеч қандай ҳаққи йўқ.

Депутат бўлишни истаган одам, аввало, ҳалол-поклиги, маънавий етуклиги, теран билими, қобилияти, эл-юрт манфаатини шахсий манфаатидан устун қўйиш каби хусусиятлари билангина сайловчиларнинг ишончига сазовор бўлиши мумкин.

Сайловлар, уларга тайёргарлик ҳақида гап борар экан, кўраётган барча тадбирларимизнинг асосий мезони, асо-

сий мақсади деб ягона муҳим вазифани кўрмоғимиз ва шунга эришмоғимиз даркор.

Барча сайловолди тайёргарлигимизнинг асосий мақсади — ҳар қайси овоз берадиган инсон, у кимга овоз беришдан қатъи назар, Президент номзодигами ёки депутат номзодигами — аввало, ўз хоҳиш-иродасига суяниб, ўз иймониغا суяниб, мустақил ва онгли равишда овоз берсин.

Мана шу мақсадга эришган ҳолда сайлов натижаларидан қониқиш ва мамнуният ҳосил қилиш мумкин.

Яна бир муҳим фикрни такроран айтишни лозим деб биламан. Ҳар қандай партия, агар у ўзини том маънодаги сиёсий партия деб ҳисобласа, авваламбор аниқ ғояга эга бўлиш билан бирга нимагадир ёки кимгадир муҳолиф бўлиши зарур. Бундан қўрқмаслик керак.

Мана шундай ҳолат ва мана шундай ёндашиш партиянинг тарафдорлари ва унга ишонган, инонган одамлар ҳамда жамоага аниқ-равшан маълум бўлиши даркор.

Янада содда қилиб айтганда, партия тарафдорлари ўзлари кўнгил қўйган партия ёки шахс нима учун курашаётгани ва нималарга қарши чиқаётганини яхши билишлари ва аниқ позицияларга эга бўлишлари керак.

Урра-уррачилик, яшасинчилик кайфияти, бутунги сиёсатни орқа-ўнгига қарамай фақат мақташ билан ҳеч нарсани ҳал қилиб бўлмайди, бирорта муаммо ҳам ечилмайди. Шунинг барчамиз яхши англаб олишимиз зарурки, айтиш вақтда минбарбозлигу митингбозлик, турли хил ҳавойи бақариқ-чақариқлар билан ҳам бирор туп дарахт кўкариб ёки бирорта иморат битиб қолмайди.

Шунинг учун ҳаётимизга танқидий кўз билан қараш, сиёсий-ижтимоий воқеликни ҳар томонлама таҳлил қилиб, бутун халқимизни қизиқтирадиган долзарб масалалар бўйича — у сиёсатга тегишлими, давлатни, жамиятни бошқаришга, ҳаётни яхшилашга дахлдорми — вазмин мулоҳазалар, пухта ўйланган ҳулосалар билдириш керак. Уларни асослаб, кенг жамоатчиликни ўз фикрига тарафдор этиш, авваламбор миллий манфаатларимизга хизмат қиладиган ғояларнинг амалий кучга айланиши учун кураш олиб бориш даркор.

Мен бу сайловларда барча партияларимизга омад тилар эканман, уларнинг битта ақидага амал қилишларини истар эдим: сиёсий курашлар тарихидан маълумки, жаҳондаги кўплаб партиялар ур-йиқит, жанжал-сурон орқасида “обрў” топишган бўлса, сизлар эса, барака топкурлар, бунёдкорлик, яратувчилик иши билан обрў топинг.

Албатта, сайлов каби ғоят муҳим воқеа ва масъулиятли ишда шошма-шошарликка сира ҳам йўл қўйиб бўлмайди.

Яна бир марта такроран айтиб ўтмоқчиман: зарур бўлса, жаҳон тажрибасига мурожаат қилиш, республикамиздаги халқаро вакилликлар, ташкилотлар иштирокида, кенг омма иштирокида тушунтириш ишларини, учрашувлар, семинарлар ўтказишни кўпайтириш, кенгайтириш керак.

Бу жараёни пухта, халқ учун тушунарли тарзда ёритиб бориш оммавий ахборот воситалари зиммасига ҳам муҳим вазифалар юклайди.

Сайловларда совет давридан қолган асоратларга йўл қўймаслик керак. Кўпинча маҳаллий ҳокимият идоралари вакилларининг билиб-билмас аралашуви, ҳайбаракаллагчилиги қонун талаблари бузилишига олиб келади.

Ҳар бир сайловчи ўз бурчини собиқ иттифоқ даврида бўлгани каби сайлов бюллетенларини оила-оила бўлиб қутига ташлашдан иборат деб билмай, аввал айтганимдай, бу жараёнга онгли равишда ёндошмоғи, ўз овози, жамият ва давлат ҳаёти учун, келажак учун аҳамиятли эканини, сайловчи сифатида зиммасида катта масъулият борлигини англаб етишга эришмоғи даркор.

Хулоса қилиб айтганда, сайловларни ўтказишда илгари тўпланган ижобий тажрибага суяниш, йўл қўйилган нуқсонларни такрорламаслик, илғор жаҳон тажрибаси ва демократия тамойиллари устуворлигига эришиш олдимизда турган ғоят масъулиятли вазифадир.

Азиз дўстлар!

Барчамизнинг саъй-ҳаракатларимиз, интилишларимиз, ақл-заковатимиз мана шу заҳматкаш ва бағри кенг халқимизнинг оғирини енгил қилишга, уни янада ёруғ кунларга олиб чиқишга қаратилган.

Чунки бу халқнинг бахт-саодати йўлида, фаровон келажаги йўлида ҳар қанча меҳнат қилсак, заҳмат чексак арзийди.

Севимли халқ ёзувчимиз Саид Аҳмад акамининг иборасини ишлатиб айтсак: “Ўзбек халқи шундай табиатга эгаки, унинг меҳр дарёсидан бир қатра сув ичган одам бу халққа бир умр муҳаббат қўяди. Бизнинг заминимиз шундай муқаддас заминки, бу тупроқ тафтидан баҳраманд бўлган киши бир умр ўзини қарздор сезади, унга садоқатли бўлиш бурчини ҳис қилади”.

Шу боис буюк боболар, азиз-авлиёлар меросини асраб-авайлаб келаётган, уларнинг ҳаётбахш ўғитлари асосида ўз миллий қадриятларини шакллантириб, авлодларини шу руҳда тарбиялаётган меҳнаткаш, заҳматкаш халқимизга мансуб эканимиздан ҳар биримиз чексиз фахрланишимиз, унга таъзим бажо келтиришимиз ҳам фарз, ҳам қарз-дир.

Шу ҳаяжонли дақиқаларда сизларга кўнглимдаги яна бир гапни айтмоқчиман.

Мен умрбод она халқим билан бирга, унинг ҳурматига муяссар бўлганимдан, таъбир жоиз бўлса, унинг қорига яраганимдан ўзимни бахтли ҳисоблайман.

Бу ҳаётда бева-бечоранинг пешонасини силаган, етим-есирларга ёрдам берган, одамларнинг оғирини енгил қилган инсон ўзини бахтиёр санашга албатта ҳақлидир.

Аммо тарихнинг бурилиш нуқтасида, улуғ бир миллатни **ноҳақ тақдир ва хўрликдан асраш**, унинг ўзлигини англаб, қадди-қоматини кўтариб мағрур яшашга даъват этиш, буюк марраларга чорлаш, содда қилиб айтганда, озодлик ва эркинлик, мустақиллик ва истиқлол йўлига бошлаш — ҳар кимга ҳам насиб этмайди.

Менинг пешонамга ана шундай тақдир, ана шундай қисмат битган экан. Мен бу қисматни ўзим учун ҳам бахт, ҳам шараф деб биламан. Чунки мен учун Ватан озодлиги, халқимнинг омонлиги, юртимнинг равнақи, мана шу муқаддас заминимизда яшайдиган ҳар бир оиланинг фаровонлигидан бошқа олий саодат йўқ.

Менинг бир армоним борки, шу ҳақида айтмасам бўлмайди. Кўпчилилик қаторида менинг ҳам ёшим, умрим ўтмоқда. Давлат ишлари билан, мураккаб, оғир, ўзининг ечимини талаб қилиб турган кундалик муаммолар билан банд бўлиб, бир нарсадан вақти келиб афсусланаман.

Менинг энг катта армоним оддий, содда кишилар орасида кўпроқ бўлиш. Бугун ҳаёт қийинчиликларига бардош бериб яшаётган оила — хонадонларда бўлиш, ҳаётнинг аччиқ-чучутини бошидан кечирган отахон, онахонларимиз, фахрийларимиз, энди ҳаётга кириб бораётган ёш йигит-қизларимиз билан суҳбат қуришдир.

Шу оилаларнинг хурсандчилик кунларини бирга ҳам кўриш. Кўп жойларда, одамлар билан учрашганда, қарими, ёшми — агар мени ҳам тўйларингизга таклиф қилсангиз, мен ўзимни бахтиёр сезаман деганим бекорга айтилган гаплар эмас.

Мисол учун, Америка Қўшма Штатларида, шу мамлакатнинг энг нуфузли ўқув юртларида таҳсил олаётган йигит-қизларимиз билан учрашганда мени албатта тўйларингизга чақирасиз, деб айтганим ҳам бежиз эмас.

Азиз дўстларим! Азиз ҳамюртларим!

Аҳил ва баҳамжиҳат, ўзаро ҳамдарду ҳамнафас бўлиб меҳнат қилганингиз, мени қўллаб-қувватлаганингиз учун, халқимиз, Ватанимиз равнақи йўлида кўрсатган барча саъй-ҳаракатларингиз учун сизга яна миннатдорлик билдиришга ижозат бергайсизлар.

Сиздек фидойи инсонлар билан ишлаганимдан, орангизда қалбимга жуда яқин, қадрдон бўлиб қолган инсонлар кўплигидан фахрланаман.

Халқимиз, Ватанимиз бахтига ҳамиша омон бўлинг, азиз юртдошларим!

Яна бир бор барчангизни, сизлар орқали бутун халқимни яқинлашиб келаётган энг азиз, энг буюк байрамимиз — Мустақиллик куни билан чин қалбимдан табриклайман.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ САККИЗ ЙИЛЛИГИГА
БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА
СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Ҳурматли меҳмонлар!

Аввало барчангизни энг улуғ, энг азиз айём — Мустақиллигимизнинг саккиз йиллик байрами билан чин қалбимдан муборакбод этаман.

Аждодларимиз асрлар давомида орзу-умиди билан яшаган озодлик ва эркинлик даври халқимизга қанот бағишлади, унинг мудраб ётган салоҳияти ва куч-қудратини намоён этишга имкон берди.

Ҳеч шубҳасиз, шу қисқа вақт ичида Ўзбекистон тарихий бир масофани босиб ўтди.

Бунинг тасдиғи олдин ўзимизга тасаввур этишимиз ҳам қийин бўлган тараққиёт йўлида, ислохотлар йўлида, янгиланиш йўлида эришилган ютуқларимизда, кундалик ҳаётимизда ўз аксини топмоқда.

Аввало, юртимиз, шаҳар ва қишлоқларимизнинг чеҳрасини тобора очиб бораётган қурилишларда, кенг ва равон йўлларда;

иқтисодий ва ижтимоий ривожимизга улкан ҳисса қўшаётган янги-янги тармоқ ва иншоотларда, замонавий технологиялар билан қуролланган йирик корхоналарда;

халқаро майдонда мустақил Ўзбекистон қўяётган қадамларда, унга нисбатан ҳурмат ва эътибор ўсиб бораётганида бундай ўзгаришларни яққол кўриш мумкин.

Бизнинг юксалиб бораётган куч-қудратимиз, салоҳиятимиз дунё спорт майдонида қўяётган, жаҳон жамоатчилигини ҳайратда қолдираётган қадамларимизда ҳам намоён бўлмоқда.

Айтинглар, ўзингизга бир тасаввур қилинглар, азиз юртдошларим, узоқ Америка заминида куни кеча эришган ютуғимиз — бир йўла икки ўзбек паҳлавони — Ўткир Ҳайдаров ва Муҳаммадқодир Абдуллаевлар миллатимиз, халқимиз куч ва маҳоратини кўрсатиб, бокс бўйича жаҳон чемпиони деган юксак унвонни қўлга киритганини бир неча йил олдин ҳаёлимизга келтириш ҳам қийин эди.

Амир Темур бобомизнинг чуқур маъно-мазмунли иборасини қўллаб: “Кимки бизнинг куч-қудратимизни билмоқчи бўлса, ўзбек паҳлавонларининг жаҳон спорт майдонларида эришган ютуқ-зафарларига эътибор берсин, англаб олсин”, деб бугун баралла айтишимиз мумкин.

Бугун ҳаётимизда эришилган энг катта ютуғимиз, янгиланишнинг энг ёрқин намунаси — бу жамиятимизнинг мафқурасида, кенг омма дунёқарашида, юртимизда яшаётган барча инсонларнинг онгу шуурида, тафаккурида содир бўлаётган ижобий сиёҳишлар, ўзгаришлардир.

Биз кеча ким эдигу, бугун ким бўлдик?

Бугун биз эркинлик ҳавосидан нафас олиб яшаётган, ўз қадр-қимматини, инсоний шаънини, не-не улуг зотларнинг ворислари эканини, ўзлигини англаган, миллий ғурур ва ифтихорини тиклаган, жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин эгаллаб, ХХІ асрга дадил қадам қўяётган буюк халқмиз.

Ота-боболаримизнинг ҳаётбахш ўғитлари, умумбашарий андозалар, юксак маънавий руҳ асосида бирлашган, янги эзгу мақсадларга интилган, ўз кучи ва салоҳиятига ишониб, аниқ ва равшан ислохотлар йўлида бораётган халқмиз.

Бу — ҳақиқат. Бу ҳақиқатни ҳозиргача англамаган ёки англашни хоҳламайдиган, озодлигимизни, истиқлолимизни кўролмайдиган, ҳали-ҳануз хомхаёлда юрган баъзи бир ғанимларимиз эшитсин, қулоғига қуйиб олсин: Аллоҳ назари тушган эл-юртимизнинг олдинга юришига, тараққий топган, тўқ, эркин яшайдиган мамлакатлар қаторида тинч-тотув ҳаёт қуришига ҳеч ким ва ҳеч нарса тўсиқ бўлолмайд.

Азиз юртдошларим!

Биз адолатли ва маърифатли демократик жамият барпо этишни ўзимизга олий мақсад қилиб белгилаб олдик.

Буюк орзуларга етиш учун ҳали кўп-кўп меҳнат қилишимиз, кўп-кўп тўсиқ ва ровларни енгиб ўтишимизга тўғри келади.

Бундай мақсадларга етиш учун барчамиз бутун борлигимизни, Аллоҳ берган ақл-заковатимизни, куч-қудратимизни давлатимиз, миллатимиз манфаати учун, халқимизнинг фаровон ҳаёти, Ватанимизнинг гуллаб-яшнаши, унинг халқаро майдондаги обрў-эътиборини янада юксалтириш учун сафарбар этишимиз керак.

Ҳар биримиз, Ватан менга нима берди, деб эмас, мен ўзим халқим, Ватаним учун, эл-юрт тараққиёти ва истиқболли учун нима қилмоқдаман, мустақиллигимизни мустақкам қилишга қандай ҳисса қўшмоқдаман, деган туйғу билан яшашга эришмоғимиз даркор.

Авваламбор бизнинг таянчимиз ва суянчимиз, умидимиз ва келажагимиз бўлмиш фарзандларимизни, ёш авлодимизни шу туйғу ва шу мақсад руҳида тарбиялашимиз ҳам қарз, ҳам фарздир.

Уларни миллий ва умуминсоний қадриятларимиз асосида, ўз фикру тафаккури ва замонавий билимга эга бўлган ватанпарварлар этиб вояга етказиш — барчамизнинг оталик ва оналик бурчимиздир.

Жаҳон — кенг, дунёда мамлакат — кўп, лекин бу оламда бетакрор она юртимиз, Ўзбекистонимиз — яккаю ягона. Бу гўзал юрт, бу муқаддас замин фақат бизга ато этилган. Мана шу улуг туйғу ҳар биримизнинг дилимизга жо бўлиши, ҳаётимиз мазмунига айланиши лозим.

Қадрли юртдошлар!

Бизнинг тараққий топган давлатлар, маърифатли дунё билан бирга яшашимиз, ҳамкорлик ва дўстлик ришталарини кучайтиришимизни бутун ҳаётнинг ўзи тақозо қилмоқда.

Биз барча мақсад ва ютуқларимизнинг замини бўлмиш юртимиздаги тинчлик, осойишталик, барқарорликни кўз қорачиғидай асрашимиз, уни ён-атрофдаги қўшнилари-

миз, узоқ-яқин биродарларимиз билан биргаликда янада мустақкамлашимиз даркор.

Саккиз йиллик мустақил ҳаётимиз давомида кўп нарсаларга қўзимиз очилди, оқни қорадан, дўстни душмандан, муҳимни номуҳимдан ажратишга, кимга суяниш, нимага таяниш мумкинлигига ақлимиз етди.

Саккиз йиллик истиқлол йўли халқимизнинг иймони-ни янада бақувват, иродасини мустақкам қилди. Чеккан машаққатларимиз, қилган меҳнатларимиз ўз ижобий самарасини бера бошлади. Бу эса халқимизнинг танлаган йўлимиз тўғри эканига, эртанги кунимиз ёруғ бўлишига ишончини янада оширмоқда.

Азиз ватандошларим!

Мана шу ҳаяжонли ва қутлуғ дақиқаларда, шу юксак минбардан туриб, мустақиллигимиз ва ҳаётимиздаги янги-гиланиш ижодкори бўлмиш меҳнаткаш, бағрикенг, матонатли, ор-номусли халқимга таъзим қиламан.

Барчангизни Истиқлол байрами, Озодлик айёми билан яна бир бор қутлайман!

Ватанимизни, халқимизни, барчангизни Яратганнынг ўзи паноҳида асрасин!

Мустақиллигимиз абадий бўлсин!

1999 йил 31 август

ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ТАВАЛЛУДИНИНГ 800 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Қадрли меҳмонлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Аввало, барчангизни қадимий ва муқаддас Хоразм заминида туриб, Ватан озодлиги учун жон фидо қилган буюк аждодимиз Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йиллиги билан муборакбод этаман.

Ватанимизнинг кўпминг йиллик тарихи эл-юртимизни босқинчи, ёвуз кучлардан ҳимоя қилиш, миллатимизнинг эркинлиги ва ор-номусини асраш йўлидаги буюк воқеаларни, бу курашларда жасорат ва мардлик кўрсатган буюк шахсларнинг номларини асрлар давомида ўзининг ёрқин хотирасида сақлаб келмоқда.

Жалолиддин Мангуберди — она юрт ҳимоячиси, жасур саркарда ва давлат арбоби, халқимизнинг Спитамен, Муқанна, Нажмиддин Кубро, Амир Темур сингари тарихда ўчмас из қолдирган миллий қаҳрамонидир.

Жалолиддин Мангуберди — бор-йўғи ўттиз икки йиллик қисқа ҳаёти давомида элу юрт учун, халқ озодлиги учун сўнмас хизмат қилишга улгурган улўф аждодимиздир.

Азиз дўстлар!

Жалолиддин Мангубердининг беҳиёс жасоратини англаш учун, аввало, у яшаган тарихий давр, шу даврларнинг машаққатли ва бешафқат саҳифаларини ўзимизга тасаввур қилиб кўрайлик.

Шу пайтгача ҳеч қайси давлат, ҳеч қайси эл бас келолмаган, Хитой ва бепоён Сибирь ерларидан бошлаб бугунги Каспий ва Қора денгиз бўйларигача бўлган ўлка-

ларни забт этган, йўлида учраган шаҳар-қишлоқларни ёндирган, даҳшати ўзидан олдин етиб, не-не шоҳу шаҳаншоҳлар, амиру султонлар, саркардалар юрагига ваҳима солган Чингизхон лашкарининг Хоразм устига балоқазодай ёпирилиб келаётганини кўз олдингизга келтиринг.

Бир томондан, бой-бадавлат, иккинчи томондан, пароканда бўлиб ётган юртимизнинг ўша пайтдаги аҳволини ҳам бир ўзингизга тасаввур қилиб кўринг.

Чингизхон шундай бир машъум куч эдики, дунёдаги манаман деган қанча зотлар унинг қаршисида тиз чўкиб, қуллуқ қилиб яшашга тайёр эди.

Муҳаммад Хоразмшоҳ атрофидаги кўплаб беклар ҳам ёв қўлига таслим бўлишни афзал кўрганларида, Жалолиддин бу фикрга қарши чиқиб, ўзининг беқиёс жасорати ва қатъиятини намоён этди. Шу пайтгача мағлубиятга учрамаган мўғул лашкарига қарши ўн бир йил муттасил жанг қилди. Ва ғанимларга шундай қақшатқич зарбалар бердики, ҳатто Чингизхондай маккор ва бешафқат, дунёнинг ярмини забт этган фотиҳ ҳам унга тан беришга мажбур бўлди.

Айтинглар, азиз дўстлар, ана шундай қалтис вазиятда ўзи каби фидойи, ботир инсонларни жипслаштириб, Хоразм заминини топташга шай турган ёвуз душманга қарши чиқиш учун одамда қандай журъат, қандай юрак, қандай ирода, қанчалар бақувват иймон-эътиқод бўлиши керак?

Айтинглар, бунинг учун инсонда Ватанга муҳаббат, элу юртга садоқат, фидойилик, озошликка интилиш туйғуси нечоғли юксак бўлиши керак?

Қани, айтинглар, дўстларим, қадрдонларим, олдиндан ўзининг қурбон бўлишини билатуриб, лекин Ватан учун, унинг ор-номуси, унинг тарихи ва истиқболи учун зиммасига шундай оғир қисматни олган зотларни тарихда кўп учратиш мумкинми?

Аминман, бундай шижоатли ва мард ўғлонни дунёга келтирган, вояга етказган халқ ҳар қанча ҳурмат-эҳтиромга, ҳар қанча тасанноларга муносибдир.

Хурматли меҳмонлар!

Кадрли дўстлар!

Султон Жалолиддин Мангуберди ўз элининг бахту саводати учун ҳаёт-мамот жангларида жон фидо этди. Лекин дунёда ҳеч қандай хайрли иш беиз кетмайди. Миллат руҳи, одамзотнинг озодлик сари интилиши абадийдир.

Орадан бир аср ўтиб, соҳибқирон Амир Темур Жалолиддин Мангуберди бошлаган озодлик курашини янги шароит ва улкан миқёсларда давом эттирди. Она юрти-мизни босқинчилардан халос қилиб, марказлашган қудратли давлат барпо этди.

Муҳтарам жамоат!

Жалолиддин Мангубердининг ҳаёт йўлини таҳлил қиладиган, ўша тарихий воқеаларга бутунги кун кўзи билан қараб баҳо берадиган бўлсак, улар бизни мана шундай табиий ва ибратли сабоқ-хулосалар чиқаришга ундайди.

Биринчи хулоса шуки, ҳаёт бор экан, давлат, эл-юрт бор экан, шу эркин, осуда ҳаётни кўролмайдиган, ҳасад ва фитна билан яшайдиган, зўравонлик билан ўз ҳукмронлигини ўрнатишга, халқ тинчини бузишга уринадиган ёвуз кучлар ҳамиша бўлади.

Бу — ҳаёт. Бу — ҳаётнинг аччиқ ҳақиқати. Уни ҳеч ким инкор этолмайди. Буни нафақат ўз тарихимиз ва ҳаётимизда, балки бошқа халқлар тарихи ва ҳаёти мисолида ҳам кўриш мумкин.

Иккинчи хулоса шуки, ҳаёт бор экан, давлат, эл-юрт бор экан, ўзинг туғилиб ўсган, ота-боболаринг хоки ётган, эртага фарзандларинг камол топадиган тупроқнинг ҳар бир қаричини муқаддас билиб, уни ҳимоялаш, зарур бўлса, бу йўлда жон фидо этишга тайёр туриш керак.

Учинчи аччиқ хулоса шуки, ҳар қайси эл, ҳар қайси юрт четдан келадиган ёвуз офатдан кўра, ўз ичидан чиқадиган сотқин, иймонсиз, ўзининг манфаатини ҳамма нарсадан устун қўядиган, керак бўлса, энг яқин кишиларини ҳам сотадиган, ўзини ўстирган, вояга етказган Ватанига қўл кўтарадиган қабих кимсалардан ниҳоятда эҳтиёт бўлиши керак. Бундай кучлар, разил шахсларнинг кибру ҳавоси, манфур мақсадлари эл-юрт тинчлиги ва тараққиётига қандай хавф-хатар эканини бутунги ҳаётимизда кўриб турибмиз.

Такроран айтаман, бу нафақат кечаги тарихимиз, балки бугунги ҳаётимиз билан ҳамоҳанг аччиқ сабоқдир.

Яна бир сабоқ шуки, эл-юрт ва давлат учун, унинг тақдири ва келажаги учун қайғурадиган, одамларнинг эзгу ниятларини ўзига олий мақсад қилиб қўйган, элим, деб, юртим деб ёниб яшайдиган, ҳар қандай вазиятда ҳам халқни бирлаштириб, турли бало-қазолардан асраш учун сафарбар эта оладиган шахсларгина тарихда ўчмас ном қолдиради. Бу — ҳақиқат.

Жалолиддин Мангуберди ана шундай мардларнинг ёрқин тимсоли ва ибратли намояндасидир.

Султон Жалолиддиннинг бизга қолдирган **яна бир даявати шуки**, у барчамизни она юртимизнинг беғубор осмонини ва осуда ҳаётини қадрлашга, ўсиб келаётган, эртага бизнинг ўрнимизни эгаллайдиган, дунёда ҳеч кимдан кам бўлмаган фарзандларимизнинг келажагини, бахт-саодатини ҳимоялашга, ёруғ истиқболга интилиб яшашга чорлайди.

Қадрли ватандошлар!

Тарихи қарийб уч минг йилга борадиган, буюк фан ва маданият ўлкаси бўлган, жаҳон цивилизациясига бебаҳо ҳисса қўшган улуғ зотлар ватани, “Авесто”дек ўлмас асар яратилган табаррук тупроқ — Хоразм замини бутун дунёга маълум ва машҳур.

Бу юрт тенгсиз алломалар, азиз-авлиёлар, подшоҳу саркардалар, ботир ва паҳлавонларни кўп кўрган. Улар орасида миллий қаҳрамонимиз Жалолиддин Мангубердининг бетакрор номи юлдуздек чарақлаб туради.

Султон Жалолиддин сиймоси нафақат Хоразм, балки бутун Ўзбекистоннинг фахру ғуруридир. У бизнинг озодлигимизга, истиқлолимизга тажовуз қилмоқчи бўлган ҳар қандай ёвуз кучга қарши тик туриб курашишга, мардона зарба беришга қодирлигимизнинг тасдиғи ва тимсолидир.

Бу баҳодир зотнинг муборак номи, унинг қаҳрамонлиги келажак авлодларга, биринчи галда сиз билан бизга, тарихий хотира олдида бошимизни мағрур тутиб яшамомиз учун тўла ҳуқуқ беради.

Азиз юртдошларим!

Азиз қадрдонларим!

Шу ҳаяжонли, унутилмас лаҳзаларда дунёга Мангуберди каби қаҳрамон ўғлонларни берган Хоразм элига, бутун халқимизга таъзим қиламан.

Биз бутун юртимизда Жалолиддин Мангуберди хотирасини ҳурматлаб, муаззам ёдгорлик мажмуини бунёд этдик. Кўриб турганингиздек, бу улугвор ҳайкал тимсолида мард ва жасур саркарда, зўр ирода, беқиёс матонат соҳиб бўлган буюк инсоннинг сўнмас шижоати мужассам топган.

Бу гўзал ёдгорлик обидасини барпо этишдек хайрли ишга ҳисса қўшган муҳандис ва меъморларга, моҳир усталарга, қурувчи ва боғбонларга чин қалбимдан самимий ташаккурлар билдиришга рухсат бергайсизлар.

Бизнинг буюк аجدодларимизга кўрсатаётган ҳурмат-эҳтиромимиздан, озод ва обод Ватан, фаровон жамият қуриш борасидаги эзгу ишларимиздан, жамики азиз болаларимиз қатори, Жалолиддин Мангубердининг ҳам руҳи поки шод бўлғай, иншоолло.

Ишончим комилки, уларнинг ўлмас руҳи билан чароғон хонадонларимизда бутун вояга етаётган минглаб жалолиддинлар юртимизга меҳру садоқат билан хизмат қилиб, унинг шону шуҳратини бутун дунёга тараннум этади.

Ишончим комилки, Мангубердининг беқиёс жасорати юртимиз тинчлиги, халқимиз омонлиги, сарҳадларимиз дахлсизлигини кўз қорачиғидек асраб келаётган довюрак аскарларимиз, эл-юрт посбонлари, жасур ўғлонларимиз сиймосида давом этаверади.

Ишончим комилки, дунёга буюк фарзандларни берган, киндик қони томган заминни, аجدодларининг муқаддас мазорларини жонидан ҳам ортиқ кўрадиган, ўз ватанига бутун борлигини бахш этишга ҳамиша тайёр турадиган, қадоқ қўшлари билан тупроқдан олтин ундираётган бундай халқнинг обрў-эътибори ва ҳурмати ошаверади.

Муҳтарам юртдошлар!

Ватан ва халқ озодлиги йўлида жон фидо этган қаҳрамонларга шон-шарафлар бўлсин!

Ана шундай баҳодирларни камолга етказган она халқимиз мангу яшасин!

Азиз дўстлар!

Бугун Хоразм заминида қўшалоқ байрам. Вилоят деҳқонлари, бутун Хоразм аҳли лафзи ҳалоллигини яна бир бор исботлаб, ўз зиммасига олган мажбуриятларини, Ватанимиз учун “оқ олтин” бўлмиш пахта тайёрлаш режаларини шараф билан бажарди. Мана шу улкан ғалаба билан сиз азизларни, сиз орқали бутун Хоразм аҳлини чин қалбимдан табриклашга рухсат бергайсизлар.

1999 йил 5 ноябрь

“АЛПОМИШ” ДОСТОНИНИНГ 1000 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Муҳтарам меҳмонлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Кечагина биз халқимиз озодлиги йўлида жон фидо этган миллий қаҳрамонимиз Жалолиддин Мангуберди таваллудининг 800 йиллигини кенг нишонладик.

Бутун эса аجدодларимиз бадиий даҳосининг бебаҳо ёдгорлиги — “Алпомиш” достонининг 1000 йиллиги байрамида сиз, азизлар билан дийдор кўришиб турганимдан гоят мамнунман.

Ҳар қайси миллатнинг ўз афсонавий баҳодир, севган паҳлавони бор. Алпомиш номи ҳам бизнинг шууримизга мунис оналаримиз айтган аллалар билан кирган. Аждодлар ёди, фахру ғурури бизнинг хотирамизга Алпомиш тимсолида жо бўлган.

“Алпомиш” — ўзбекнинг ўзлигини намоён этадиган, мард ва танти халқимизнинг юрак-юрагидан чиққан, ота-боболаримиз авлодлардан авлодларга ўтказиб келаётган қаҳрамонлик қўшиғидир.

Халқимиз азалдан ўз вужуди, ўз томирида мавжуд илоҳий қудратга муносиб бўлмоққа интилиб яшади. Ўз ўғлонларини мардлик ва ҳалоллик, жасурлик руҳида, эл-юрт учун жонини ҳам аямайдиган асл паҳлавонлар этиб тарбиялаб келди.

“Алпомиш” достони бизга инсонпарварлик фазилатларидан сабоқ беради. Одил ва ҳақгўй бўлишга, ўз юртимизни, оиламиз қўрғонини қўриқлашга, дўсту ёримизни, ор-номусимизни, ота-боболаримизнинг муқаддас мазорларини ҳар қандай тажовуздан ҳимоя қилишга ўргатади.

Муҳтарам биродарлар!

“Алпомиш” достони — бутун ўзбек халқининг маънавий мулкидир. Лекин нима учун биз унинг тўйини айнан Термиз шаҳрида, Сурхон воҳасида ўтказаямиз?

Негаки, Сурхон воҳаси, аввало, “Алпомиш” достони туғилган қутлуғ маскан. Алпомиш мана шу бепоеън яйловларда, баланд тоғ дараларида гумбурлатиб от чопган, шу юртнинг зилол кўлларида сув ичган, шу мағрур элга муносиб паҳлавон бўлиб етишган.

Шунинг учун ҳам Барчиной душманларга қарата ғурур билан: “Менинг ёрим билсанг Бойсун султони”, деб айтади.

Сурхон жаҳон цивилизациясининг қадимий бешиклари — милоддан аввалги Кушон ва Бақтрия давлатларига замин бўлгани билан оламга машҳур. Воҳадаги Далварзинтепа, Холчаён, Тиллатепа, Зараутсой, Тешиктош, Фаёзтепа сингари қўҳна маконлар, у ерларда топилган археологик ашёлар кўпнинг йиллик тарихимизнинг ноёб ёдгорликларидир.

Бу тупроқ азалдан илму ҳунар, ҳикмат ва санъат руҳи билан йўғрилган. Имом Ат-Термизий, авлиё Ҳаким ота каби улуг зотларнинг ўлмас руҳи, ҳаётбахш ўғитлари баркамол авлодларни вояга етказди. Шубҳа йўқки, “Алпомиш”дек буюк обидалар, Алпомишдек мард паҳлавонлар айнан мана шундай муҳитда дунёга келади.

“Алпомиш” тўйининг Термиз шаҳрида ўтаётганида мен яна бир рамзий маъно кўраман.

Қачонки ўлкамизга жануб тарафдан ёв ҳамла қилган бўлса, Термиз унинг қаршисида метиндек қўрғон бўлиб келган. Термиз бугун ҳам она юртимизнинг жанубий сарҳадларида мустақкам қалъа бўлиб турибди.

Мана шу чегара ҳудудларида кўксини қалқон қилиб табиатан оғир-вазмин, аммо Ватан бошига синов тушса, жон фидо этишга ҳам тайёр ориятли халқ яшайди.

Бу довжорак ва ўктам халқнинг — Сурхон аҳлининг юрагида Алпомиш каби паҳлавонлардан мерос қолган шижоат яшайди.

Бу юртда дунёнинг кураш майдонларида кураги ерга тегмасдан зафар қозониб, ўзбек номини бутун оламга тараннум этаётган юзлаб полвонлар яшайди.

Ишончим комилки, бундай қудрат соҳиби бўлган халқни ҳеч қандай ёвуз куч енголмайди.

Ҳурматли меҳмонлар, азиз ватандошлар!

Бугун биз сизлар билан “Алпомиш” достонининг 1000 йиллик тўйини нишонлаяпмиз. Лекин бу достонда тасвирланган воқеалар юртимизнинг неча-неча минг йиллик шонли тарихидан дарак беради.

Асардаги кичик бир далилга мурожаат қилайлик. Халқимизнинг қадимий тасаввурларига кўра, ўқ-ёй — ҳокимият нишони ҳисобланган. Алпомиш етти ёшида ўн тўрт ботмон биричдан — бронзадан ясалган ёйдан ўқ отиб, “алп” деган унвонга эга бўлади. Алп дегани — ҳокимият эгаси эканини инобатга олсак, бу достон кўп асрлик миллий давлатчилигимизнинг бадиий ифодаси эканига ишонч ҳосил қиламиз.

Аслида, халқимизнинг қадимий ва шонли тарихи туганмас бир достон бўлса, “Алпомиш” ана шу достоннинг шохбайтидир. Бу мумтоз асарда тарих тўфонларидан, ҳаёт-мамот синовларидан омон чиқиб ўзлигини йўқотмаган халқимизнинг бағрикенглик, матонат, олижаноблик каби эзгу фазилатлари ўз ифодасини топган.

Муҳтарам юртдошлар!

Бугунги муборак айёмда биз “Алпомиш”дек сўз дурдонасини яратган, уни асрлар оша авлодларга етказиб келган ижодкор халқимиз даҳоси олдида бош эгамиз.

Бугун биз минг йиллар давомида бу достонни куйлаб, гавҳардай асраб-авайлаб, бойитиб келган, номлари бизга номаълум бўлган юзлаб халқ бахшиларининг истеъдоди қаршисида таъзим қиламиз.

Агар иложи бўлса, мен ана шу инсонларнинг номларини маънавиятимиз тарихига олтин ҳарфлар билан ёзган бўлур эдим.

Муҳтарам жамоат!

Бахши-шоирлар ўз халқининг бийрон тилидир. Улар юртимизда доимо “Бахшили эл — яхшили эл” деб улуғланган.

Бугун биз Ёдгор баҳши ва Тилла кампир, Жоссоқ шоир ва Амин баҳши, Шерна баҳши ва Эргаш Жуманбулбул, Фозил Йўлдош ва Пўлкан шоир, Ислом шоир ва Абдулла шоир, Саидмурод Паноҳ ва Бекмурод Жўрабой ўғли, Берди баҳши ва Раҳматулла Юсуф ўғли, Қодир шоир ва Шоберди баҳши каби достончиларнинг номларини эҳтиром билан тилга оламиз. Уларнинг ноёб қобилияти, юксак маҳорати туфайли “Алпомиш” бор салобати ва нафосати билан яшаб келмоқда.

Бугун биз бу ўлмас асарни ёзиб олиш, нашр этиш, илмий ўрганиш, таржима ва тарғиб қилиш ишига улкан ҳисса қўшган Ҳоди Зариф, Ҳамид Олимжон, Музайяна Алавия, Мансур Афзалов каби заҳматкаш инсонларни, қўллаб хорижий олимларни ҳам миннатдорлик билан эслаймиз.

Ҳурматли юртдошларим!

Термиз — Самарқанд, Бухоро, Хива сингари халқимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини бутун дунёга намоён этган кўҳна шахримиздир.

Мен бугун сизларнинг ҳузурингизда шуни маълум қилишдан бахтиёрманки, биз ҳадемай Термиз шахрининг 2500 йиллигини халқаро миқёсда кенг нишонлаймиз. Шу маънода бугунги Алпомиш тўйи бўлажак катта тўйнинг дебочаси, десам, хато бўлмайди.

Бугун биз ўз афсонавий баҳодиримизга бўлган чексиз эҳтиром ифодаси сифатида бунёд этилган Алпомиш ёдгорлик мажмуини тантанали суратда очдик.

Кўз ўнгимизда енгилмас, жасур Алпомиш ўз уйи, ўз ёри, ўз юртини ёвуз ниятли ғанимдан ҳимоя қилмоққа шай бўлиб, шижоат ва қатъият билан қад ростлаб турибди.

Унинг тимсолида Ватанимизни ёмон кўзлардан, балоқазолардан асрашга қодир, керак бўлса, бу йўлда жонини ҳам фидо қилишга тайёр бўлган азамат ўғлонларимиз — бугунги алпомишларнинг маънавий қиёфаси мужассам.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, мажмуани барпо қилишда юксак маҳорат ва санъатини намоён этган қўлигул усталарга, моҳир қурувчиларга, меъмор-муҳандислар-

га ўз номимдан, бутун халқимиз номидан ташаккурлар айтишга ижозат бергайсизлар.

Мен алоҳида мамнуният билан мана шундай савобли ишларимизда бизга ҳамиша хайрихоҳлик кўрсатиб келаётган ЮНЕСКО вакилларига, бутунги шодиёнамизга узоқ-яқиндан ташриф буюриб, қувончимизга шерик бўлган барча хорижий меҳмонларга чуқур миннатдорлик изҳор этаман.

Муҳтарам ватандошлар!

Йиллар, асрлар ўтади, она Ўзбекистонимизда янги-янги авлодлар вояга етади.

Ишонаман, ҳар бир авлод мана шу қаҳрамонлик дostonини асраб-авайлаб келгуси авлодларга етказад.

Ишонаман, халқимиз бутунги шодиёнадан руҳланиб, қадр-қимматини янада чуқурроқ англайди, ўзининг беқиёс жасоратини, букилмас иродасини, мустаҳкам иймон-этиқодини намоён этиб, ёруғ келажақ сари қатъият билан бораверади.

Ишонаман, ҳар қайси қишлоқ, ҳар қайси шаҳар, ҳар бир хонадондан янги-янги алпомишлар дунёга келади, ватанга садоқатли, жасур ва енгилмас инсонлар бўлиб улғаяди.

Сурхон воҳасининг бетакрор табиати, Боботоғ, Бойсун, Вахшивор сингари баланд тоғлари, Олтинсой, Сангардек, Сайроб, Хонжизза каби гўзал гўшаларини бир бор кўрган одам беихтиёр бу юртга мафтун бўлиб қолади.

Бу заминда яшаб, фидокорона меҳнати билан унинг кўркига кўрк, чиройига чирой қўшаётган инсонларга, айниқса, ёш ўғил-қизларимизга менинг ҳавасим келади.

Ҳар қандай инсон бу юраги очик, мард ва танги, ҳам жисмонан, ҳам маънавий жиҳатдан соғлом одамлар билан чин кўнгилдан яқин бўлишни истайди.

Шу унутилмас, ҳаяжонли дамларда Алпомишдек баҳодирларни камолга етказган она халқимга яна бир бор таъзим қиламан.

Юртимиз осмони доим мусаффо, халқимиз ҳамиша омон бўлсин!

ЕВРОПАДА ХАВФСИЗЛИК ВА ҲАМКОРЛИК ТАШКИЛОТИНИНГ ИСТАМБУЛ САММИТИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Муҳтарам Раис!

Муҳтарам давлат ва ҳукумат раҳбарлари!

Хонимлар ва жаноблар!

Энг аввало, мазкур саммитнинг ташкил этилишига ўз ҳиссасини қўшган барча кишиларга, шунингдек, Туркия Президенти жаноб Сулаймон Демирэлга самимий кутиб олганлари ва меҳмондўстликлари учун миннатдорлик изҳор этишга ижозат бергайсиз. Биз даҳшатли зилзила офатларига матонат билан дош берган Туркия халқига ўз бирдамлигимизни изҳор этамиз.

Ишончим комилки, Истамбулда мазкур учрашувнинг ўтказилиши, кун тартибидаги асосий масала — Европа Хавфсизлик Хартияси лойиҳасининг муҳокама этилиши, тобора ривожланаётган ҳамкорлик ва давлатлараро интеграция жараёнлари билан бирга, халқаро хавфсизлик ва барқарорликка қилинаётган таҳдидлар ҳам кучайиб бораётган бир пайтда ЕХҲТнинг ўрни ва мавқеини ошириш борасидаги янги қадамдир.

Ўйлайманки, бугунги кунда халқаро майдонда “совуқ уруш” кўринишлари ўрнини бир-бири билан бирлашиб, тобора кенг қўламли ва ҳужумкор моҳият касб этаётган ашаддий миллатчилик ва сепаратизм, диний экстремизм ва халқаро терроризм каби иллатлар эгаллаётганини исботлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ.

Бунинг ёрқин исботини Марказий Осиё ва бошқа минтақалар мисолида кўриб турибмиз.

Бугунги кунда биз радикал кайфиятдаги марказларнинг диний экстремизм ва терроризмни тарқатишга қаратилган узоқни кўзловчи режаларига, минтақа давлатларини

ўзлари танлаган демократик, ҳуқуқий ва дунёвий тараққиёт йўлидан қайтаришга уриниши ҳолларига дуч келмоқдамиз.]

Буни Тожикистондаги воқеалар, яқинда Тошкентда юз берган портлашлар, босқинчилар гуруҳларининг мустақил Қирғизистон жанубига сурбетларча бостириб кириши ҳамда барчага маълум бошқа фактлар исботлаб турибди.

Бундай режаларнинг амалга оширилиши учун Афғонистон асосий майдон вазифасини ўтамоқда. 20 йилдан буён фуқаролар уруши давом этаётган бу мамлакат турли тоифадаги халқаро террористлар ва ақидапарастлар бошпана топиб, тайёргарлик кўраётган синов лагерига, асосан наркотик моддалар етиштириш ва сотишдан олинган даромад ҳисобига кун кўрадиган мамлакатга айланиб қолди.

БМТ маълумотларига кўра, жаҳонда гиёҳванд опиумнинг 75 фоизи Афғонистонда етиштирилмоқда. Унинг 90 фоизи бевосита Европада тарқатилмоқда.]

Барчага шу нарса яхши аён бўлиши керакки, токи Афғонистонда уруш давом этар экан, хавфсизлик ва тинчликка, қўшни Марказий Осиё давлатларидаги демократик янгиланишлар ва ислохотларга бўлган хавф, халқаро терроризм манбаи сақланиб қолаверади ҳамда терроризмнинг минтақа чегарасидан ташқарига тарқалиши хавфи ҳам йўқолмайди.

Шу муносабат билан, Янги Хавфсизлик Хартияси лойиҳасини муҳокама этар эканмиз, қуйидаги масалаларга эътибор қаратиш зарур, деб ҳисоблайман:

1. ЕХХТ минтақавий хавфсизлик, жумладан, Марказий Осиё бўйича минтақавий хавфсизлик тизимини шакллантиришда янада фаолроқ бўлиши лозим.

Бу ўринда ЕХХТ масъулияти остидаги минтақаларда барқарорлик ва тинчликни издан чиқаришга қодир бўлган ташқи таҳдидларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш масаласига алоҳида эътибор бериш зарур.

2. ЕХХТ ва унинг тузилмалари томонидан инсон ҳолатини тобора яхшилаш масалаларига берилаётган ниҳоят-

да катта эътибор, айниқса, яқинда демократик янгила-ниш йўлига кирган янги мустақил давлатлар учун ўта му-ҳим ва зарур эканига шак-шубҳа йўқ.

Шу билан бирга, мазкур ташкилотнинг асосий мақса-дини ҳисобга олган ҳолда, ЕХХТнинг фаолияти халқаро зиддиятларнинг олдини олишга қаратилган халқаро орган сифатидаги вазифаларини аниқ белгилаб олиш, шунинг-дек, унинг иқтисодий ва экология соҳаларида тутган ўрни-ни мустаҳкамлаш зарур, деб ҳисоблаймиз.

Бу вазифаларни амалга оширишда АҚШнинг ЕХХТ доирасида Тезкор фуқаролик корпусини (REACT) таш-кил этиш тўғрисидаги ташаббуси қўл келиши мумкин.

3. Халқаро терроризмга қарши кураш марказини таш-кил этиш масаласини кескин қўйиш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Марказнинг асосий вазифаси терроризм кўринишла-ри билангина эмас, энг аввало, халқаро терроризмни маб-лағ билан таъминлаётган, қўллаб-қувватлаётган, қурол-яроғ билан таъминлаб, жойларга жўнатаётган манбаларга қарши кураш бўйича қабул қилинган қарорларнинг сўзсиз бажарилиши бўйича фаолиятларни мувофиқлаштиришдан иборат бўлиши лозим.

ЕХХТнинг Марказий Осиё бўйича амалдаги раисининг элчи Вильгельм Хойнг бошчилигидаги махсус комиссия томонидан тайёрланган Маърузаси ҳақида тўхталмоқчи-ман.

Биз Маърузадаги Марказий Осиё давлатларининг ЕХХТ томонидан қабул қилинган умумий хавфсизлик концеп-циясини сўзсиз бажариш асосида ЕХХТ институтлари ва тузилмаларига интеграциялашувига доир баҳо ва таклиф-ларни қўллаб-қувватлаймиз.

Айни пайтда таклиф этилаётган “ЕХХТнинг йиллик тадбирлари тақвими”ни ЕХХТнинг бевосита шафелигида минтақанинг бой табиий захираларидан, биринчи галда, энергетика ва сувдан фойдаланиш, транспорт коммуни-кациялари, газ ва нефт қувурларини қуриш, экологик муаммоларни ҳал этиш бўйича аниқ иқтисодий лойиҳа-ларнинг ишлаб чиқилиши ва амалга оширилишига доир

чора-тадбирлар билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўлур эди. Марказий Осиёдаги беш мамлакатнинг барчаси, шунингдек, Европа Иттифоқи бўйича ҳамкорларимиз ҳам бундан манфаатдордир. }

Шу билан бирга, хавфсизликнинг бўлинмас, ягона экани борасидаги асосий тамойил ҳамда янги Хартияда бизнинг ЕХХТнинг эркин демократик ва ягона маконини барпо этишни қатъий равишда қўллаб-қувватлашимизни ҳисобга олган ҳолда, фақат Марказий Осиё учун мўлжалланган қўшимча бюрократик тузилмаларни ташкил этиш мақсадга мувофиқ эмас, деб ҳисоблаймиз.

Жаноб Раис!

Ўзбекистон онгли равишда Европага интеграциялашувга интилоқда, у ўз келажагини демократик давлатлар ҳамкорлигида кўради.

Биз бунда жамиятимизни демократлаштиришнинг зарур шарт-шароитларинигина эмас, Марказий Осиё минтақаси ҳамда бутун ЕХХТ маконининг хавфсизлиги кафолатини ҳам кўрамиз.

Биз ЕХХТ қадриятлари ва идеалларига садоқатимизни яна бир бор изҳор этамиз.

Эътиборингиз учун ташаккур.

1999 йил 18 ноябрь

СОҒЛОМ АВЛОД — ХАЛҚИМИЗ КЕЛАЖАГИ

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Муҳтарам ватандошлар!

Аввало, барчангизни бугунги муборак айём — Конституция байрами билан чин қалбимдан самимий табриклайман.

Ҳақиқатан ҳам 8 декабрь — Конституция кунини юртимизда нишонлаш биз учун катта анъана ва одатга айланмоқда. Буни биз катта мамнуният билан таъкидлашимиз керак.

Бунинг сабаби нимада? Нима учун йилдан-йилга кундалик ҳаётимизда Конституциямизга муносабатимиз ўзгармоқда, унга ҳурматимиз ошиб бормоқда?

Бу саволларга жавоб топиш қийин эмас, деб ўйлайман.

Аввало, барчамиз бир ҳақиқатни англаб, тушуниб бормоқдамиз — бугун жамиятимизда қандай ютуқ ва марраларга эришаётган бўлсак, буларнинг пойдеворида Конституциямиз — буюк Ҳаёт қомусимиз турибди.

Шу билан бирга, яна бир тушунча ҳаётимизга кириб бормоқда. Биз жамиятимизда чиндан ҳам адолат ва ҳақиқат ҳукмронлигини ўрнатмоқчи эканмиз, юртимизда эски тузумдан қолган ноинсофлик, порахўрлик, таъмагирлик, коррупция, зўравонлик, маҳаллийчилик, уруг-аймоқчилик каби барча ярамас унсур ва иллатлардан халос бўлмоқчи эканмиз, аввало, Конституциямиз ва қонунларимизга итоат этиш, қонун устуворлигини амалда ҳаётимизда таъминлаш зарурлигини ҳаммамиз яхши англаб олмоқдамиз.

Гап шундаки, халқимиз, жамоатчилигимиз бу борада олиб бораётган ҳаракатларимизни тезлаштириш, амалий ишларимизнинг самарасини оширишни талаб қилмоқда.

Гап биринчи навбатда, ҳуқуқни ҳимоя қилувчи идораларнинг, шу жумладан, прокуратура, суд, милиция, солиқ, божхона ва бошқа назоратчи ташкилотларнинг жавобгарлигини, масъулиятини ошириш, ҳокимиятларда ўтирган нопок мансабдорларнинг танобини тортиш ҳақида кетмоқда. Бутунги ҳаётнинг паст-баландини биладиган, халқнинг орасида юрган инсонлар яхши биладики, бундай талабларга асос бўладиган мисоллар ва фактлар жойларда етарли.

Қонунга беписандлик билан қарамаслик, уларга сўзсиз роя қилиш талабларини кучайтиришни аввало шу идоралардан бошлаш кераклиги табиий, деб ўйлайман.

Конституциямиз ва унинг асосида қабул қилинган қонунларимизни ҳаётимизга татбиқ этиш, амалга ошириш ҳақида гапирар эканмиз, яна бир муҳим масалага эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Конституциямизнинг халқаро, демократик андоза ва талабларга жавоб бериши, унинг олдинги Конституциялардан мутлақо фарқ қилиши ҳақида сўз борар экан, биз аввало унда инсон ҳуқуқи, уни ҳимоялашга қаратилган барча кафолатлар алоҳида ўрин тутганини, асосий Қомусимиз инсон манфаатини давлат манфаатидан устун туришини муҳрлаб қўйгани ҳақида гапиришимиз керак.

Лўнда қилиб айтганда, эски замондан қолган, онгимизга, шууримизга ўрнашган асоратлардан воз кечиб, бир тushунчани аниқ англаб олишимиз даркор. Яъни, давлатимиз ва жамиятимиз қурилиши, янгиланиши йўлида олиб бораётган ислохотларимизнинг пировард мақсади — аввало инсон манфаатига, инсонга ва халққа хизмат қилишдир.

Шундай экан, Конституциямиз ва тегишли қонунлар билан мустаҳкамланган ҳуқуқ ва кафолатлар, халқимизнинг манфаатларига бевосита дахлдор бўлган масала ва муаммоларнинг қандай ҳал этилаётганини таҳлил қилиш, унинг натижаларини кенг жамоатчиликка, бутун халқимизга етказиш ҳам ҳақиқий демократия ва адолат ҳукмронлигининг тасдиғи, деб айтса бўлади.

Бугун биз Конституциямизнинг 7 йиллигини нишонлаётимиз. Етти йил ҳазилакам вақт эмас. Демокриманки, ки-

шиларимизнинг дунёқарашни ўзгариб бориши нуқтаи назаридан мазкур давр бесамар ўтмади. Энди Конституциямиз халқаро андозалар, демократик тамойиллар талабларига тўлиқ жавоб беради, дейиш билан иш битмайди. Одамларни бугун мутлақо бошқа нарсалар қизиқтиради: Демократик Конституция экан, у бизга амалда нима берди? Конституциямиз асосида қабул қилинган қонунлар оғиримизни енгил қиляптими? Бу қонунлардан шахсан менга, оиламга, меҳнат жамоамга, яшаб турган қишлоғим, шаҳрим, мамлакатимга қандай наф етмоқда?

Ўйлайманки, агар биз Конституцион суд бошчилигида мамлакатимизнинг энг нуфузли назорат қилувчи органлари, яъни Олий Мажлис, вилоят ва туман кенгашлари, суд ва прокуратура идоралари, шу билан бирга, ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат ташкилотлар вакилларидан иборат бир гуруҳ тузиб, унга йил давомида кузатиб келинган масалалар бўйича танқидий, холисона бир доклад — маъруза тайёрлаш ва уни жамоатчилик эътиборига тақдим этиш вазифасини топширсак, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Конституциянинг барча модда ва талабларининг бажарилиши ҳақида бирданига ҳисобот тайёрлаб бўлмас, лекин ҳар йили муайян бир соҳани алоҳида-алоҳида олиб таҳлил қилиш мумкин-ку!

Масалан, бир йили инсон ҳуқуқлари, яна бир йили ижтимоий масалалар, келаси йили эса аҳолининг иқтисодий ва маънавий эҳтиёжларини таъминлаш, шу тариқа кенг маънода ташқи ва ички сиёсатнинг олиб борилиши масалаларининг ҳал этилиши бўйича ҳисоботимизни тайёрлаб жамоатчилигимиз муҳокамасига қўйсак, бутунги замон талабига жавоб берадиган иш бўлур эди.

Нима учун бу масалалар бўйича кимдир четдан келиб бизга туртки бериши керак, ақл ўргатиши керак! Ҳар қандай чет назоратчилардан кўра, ўз камчилигимиз ва заифлигимизни ўзимиз яхши билишимиз ва уларни ошкора тан олиб, ўзимиз бартараф этишимиз керак эмасми?

Ахир, биз, ҳар биримиз аввало ўз виждонимиз олдида, халқимиз, жамоатчилигимиз олдида қилаётган ишларимиз ҳақида жавоб беришимиз керак.

Буни барчамиз яхши тушуниб олишимиз даркор.

Ҳурматли юртдошлар!

Энди рухсатингиз билан Конституциямизни амалга оширишга бевосита алоқадор, икки кун аввал бўлиб ўтган Олий Мажлис ва маҳаллий кенгашларга сайловлар ҳақида икки оғиз айтиб ўтсам.

Куни кеча сайловчиларимиз ўз Конституцион ҳуқуқларини адо этиб, сиёсий етуқлигини намоён қилиб, халқ ноибларига, яъни халқ номидан ваколат олиб иш юритадиган, унга ҳалол ва виждонан хизмат қиладиган, унинг хоҳиш-иродасини бажарадиган депутатларга овоз берди.

Бутун сайловлар ҳақида гапирар эканмиз, энг аввало шу сайловлар пайтида оддий сайловчилар билдирган фикр ва мулоҳазалар ҳақида сўз юритишимиз, одамларнинг билдирган хоҳиш-иродасини инобатга олиб хулоса чиқаришимиз лозим.

Авваламбор, ўзимизга шуни яққол тасаввур қилишимиз керакки, ҳар қайси инсон сайлов қутиси олдида яхши орзу-ниятлар билан келади. Содда қилиб айтганда, у, мен ишонч билдирган бўлғуси депутатлар менинг кундалик ҳаётимни яхшилашда, халқимизнинг оғирини енгил қилишда, муаммоларни ечишда, эл-юрт фаровонлигини оширишда хизмат қилади, деб умид боғлайди.

Бундан чиқадиган хулоса — аввало, куни-кеча халқимиз ишонч билдирган депутатлар мана шу содда, лекин энг буюк ҳақиқатни ўз ҳаёти ва фаолиятида асос қилиб олиши даркор.

Бундай хулосани нафақат сайланган депутатлар, балки барчамиз — ким қаерда, қайси раҳбарлик курсисида ўтирмасин, яна бир бора айтаман, барчамиз, халқ ишончига сазовор бўлган одамлар чуқур англаб, амалий ишларимизда мана шу юксак ишончни оқлашимиз керак.

Яна бир муҳим масала ҳақида. Марказий сайлов комиссияси ҳисоботи пайдо бўлгандан кейин, сайловларимиз ҳақида ноҳолис фикрлар, аччиқ-нордон гаплар бўлиши мумкин. Биз шунга тайёр туришимиз, оғир-вазмин бўлиб, танқидга чидашимизга тўғри келади. Нега десангиз, халқаро ташкилотлар, идоралардан келган кузатувчи-

лар сайловларимиз ҳақида ижобий фикр билдиришса, камчилик топишмаса, ўз бурчларини бажармаган, еган нонларини оқламаган бўлишади. Бу бор гап. Ундан кейин, демократия йўлидаги илк қадамларимизни вакиллари орқали диққат билан кузатиб турган давлатлар, сиёсий кучлар ҳам йўқ эмас. Кимдир — хайрихоҳ, кимдир — бизни кўролмайди. Кўзи бизга ўнг бўлмаганларга айтмоқчиман: амалга ошираётган ислохотларимиз, барча саъй-ҳаракатларимиздан мақсад, ўзимизни кўз-кўз этиш, демократман, деб кўкракка уриш, кимгадир ёқиш учун эмас! Оддий одамни, дейлик олис тоғларда юрган қўйчивонни ўзи яшаб турган жамиятнинг қандай аталиши қизиқтирмайди. Демократик бўладими ёки бошқачами, унга барибир. Қўйчивон учун мазмун-моҳият муҳим. Эрк берибдими, енгиллик берибдими, ўз ҳаётини ўз қўли билан қуриш, болаларининг бахтини, кўриш, Ўзбекистондай мамлакатни дунёга танитиш имконини берибдими, менга шу тузум маъқул, деган тасаввурда бўлади.

Майдонларда, кўчаларда баъзан бир пиорга кўзим тушиб, кўнглим тоғдек кўтарилади: "Ўз кучига, ўзининг эртанги кунига ишонган халқнинг бағри кенг бўлади!"

Дарҳақиқат шундай. Ўзбеклар бағри кенг халқ.

Албатта, танқид ҳам керак. Умум ишимизга фойдаси тегадиган, туртки берадиган танқидни биз бажонидил қабул қиламиз. Биз фақат танқиднинг таҳқирга, камситишга айланиб кетишига қаршимиз. Давлат раҳбари сифатида менинг дўстларимиздан ҳам, муҳолифларимиздан ҳам талабим битта: барака топгурлар, Ўзбекистонни ҳурмат қилинглар, ўзбек халқини, унинг тарихини, бутунги ҳаётини, келажагини ҳурмат қилинглар!

Кези келганда, куни-кеча Олий Мажлисга ўтган сайловлардан рози эканлигимни айтмоқчиман. Мазкур сайловлар халқимизнинг сиёсий савияси, маданияти сўнгги йилларда нечоғли юксалганини халқаро миқёсда намойиш этди. Фуқароларимиз номзодлар билан юзма-юз бўлиб, уларнинг дастурлари, амалий ишлари, дунёқараши, лаёқати билан яқиндан танишиб, ўзлари маъқул кўрган номзодга овоз бердилар.

Мана энди бир ойдан кейин Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайловлар бўлади. Наилож, замон талаби шу экан: тарғибот, ташвиқот ишлари билан шуғулланмасанг, худди бекор юрганга ўхшайсан. Албатта, тарғибот, ташвиқот керак. Лекин телевидение, бошқа оммавий ахборот воситалари вакилларига қараб, демоқчиман: барака топгурлар ҳар бир нарсанинг меъёрида бўлгани маъқул, ошириб юборманглар. Яхши биласизларки, мен мақтовга ўч эмасман, шахсга сиғинишга эса, мутлақо қаршиман.

Эътиборингиз учун раҳмат, лекин яна бир бор эслатмоқчиман: ошириб юборманглар, ҳаммаси қонун доирасида бўлсин.

Митинглар ўтказиш, президентликка номзодлар суратларини кўтариб, майдонларга чиқиш демократик сайловларга хос ҳодисадир. Билмадим, балки мен демократ эмасдирман, бу менга ёқмайди. Чунки овоз бераётганда ҳар бир сайловчи виждони амрига қулоқ тутиши керак. Самимий, илиқ сўзларингиз учун ташаккур, сизлардан, халқимдан розиман. Фурсатдан фойдаланиб, яна такрорлайман: ҳаммаси халқнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ. Халқ нима деса, шу бўлади.

Муҳтарам дўстлар!

Бугун биз янги аср, 2000 йил арафасида турибмиз. Янги аср бўсағасида туриб барчамиз Оллоҳ таолодан аввало юртимизга тинчлик-осойишталик ато этишини, мамлакатимизнинг равнақ топишини, халқимизнинг ризқ-рўзи бутун бўлишини сўраймиз.

Ҳаммамизга маълумки, биз 1997 йилни Инсон манфаатлари йили, 1998 йилни Оила йили, 1999 йилни эса Аёллар йили деб эълон қилган эдик.

Бу йилларни шундай деб эълон қилишдан мақсад — биринчи навбатда Янги йилга пок ва ёруғ бир ният билан қадам қўйиш, шу йилда кўп-кўп муаммолар, жумбоқларнинг ечими билан бир қаторда, энг муҳим устувор йўналиш, ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган алоҳида масалаларга эътиборимизни қаратиш, бор куч ва имкониятимизни шунга сафарбар этишдан иборат эди.

Айни вақтда бундай тадбирларнинг яна бир асосий мақсади — барчамиз бир ёқадан бош чиқариб, халқимизга азалдан мансуб бўлган энг олижаноб хусусият ва фазилатларни намоён этиш, янада маънавий юксалишимиз учун замин яратиш.

Одамларимиз қалбида меҳр-оқибат, раҳм-шафқат, сазолик, одампйлик каби хусусиятларни кучайтириш ва халқимизни бирлаштирадиган савобли ишларни амалга ошириш.

Бир сўз билан айтганда, бундан кўзланган муддао халқимизнинг маънавий юксалишига замин туғдириш, жамиятимизда аҳиллик, инсонпарварлик туйғуларини янада юксалтириш, ота-боболаримиздан қолган, халқимизга хос қадриятларни қайта тиклаш ва ривожлантиришдир.

1999 йилни Аёллар йили деб эълон қилганимиз одамлар қалбида мудраб ётган қанча-қанча олижаноб, эзгу ният ва умидларни рўёбга чиқаришга шароит яратиб берганига барчамиз гувоҳ бўлдик.

Ўйлайманки, мана шу жорий 1999 йилнинг халқимиз учун қут-баракали бўлганига аёлларимизнинг шаънини мана шундай бошимизга кўтарганимиз ҳам сабаб бўлди, десак, хато қилмаймиз.

Азиз биродарлар!

Энди сизлар билан 2000 йил ҳақида келишиб олсак. Шубҳа йўқки, ўтган йилларда эълон қилинган устувор йўналишлар, яъни Инсон манфаатлари, Оила ва Аёллар йилида белгиланган мақсадларни амалга ошириш борасидаги эзгу ишларимиз Янги йилда ҳам давом этади. Чунки бу масалалар бир ёки бир неча йил билан чекланмайди, доимо давлатимиз, жамиятимизнинг диққат марказида бўлади.

Мана шу эзгу орзу-ниятларимизнинг узвий давоми сифатида мен янги — **2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилишни таклиф этаман.**

Хўш, 2000 йилда Соғлом авлод масаласини энг зарур, энг муҳим вазифа сифатида кун тартибига қўяётганимизнинг сабаби нимада?

Биз мустақиллигимизнинг илк йиллариданоқ соғлом авлод тарбиясини энг устувор вазифа деб белгиладик.

Баркамол авлодни тарбиялаш масаласини давлат сиёсати даражасига кўтардик. Мустақил Ватанимизнинг биринчи ордени “Соғлом авлод учун” деб аталгани, “Соғлом авлод учун халқаро жамғармаси” тузилгани бунинг тасдиғидир.

Бир сўз билан айтганда, олдимизга қўйган барча мақсадларимизнинг, сиёсий, иқтисодий ва маънавий ҳаётимизда, давлатимиз, жамиятимиз қурилишида амалга оширилаётган ўзгаришларнинг, эзгу туйғуларимизнинг маъномоҳияти соғлом авлодни тарбиялаб вояга етказиш эмасми? Кадрлар тайёрлаш миллий дастуриимизни ишлаб чиққанимиз ва ҳаётга татбиқ этаётганимиздан мақсад ҳам айнан шу эмасми?

Азиз дўстлар!

Биз соғлом авлод деганда нимани тасаввур қиламиз? Соғлом авлод ғояси орқали биз олдимизга қандай мақсадларни қўямиз?

Соғлом авлод деганда, шахсан мен, энг аввало, соғлом насли, нафақат жисмонан бақувват, шу билан бирга, руҳи, фикри соғлом, иймон-эътиқоди бутун, билимли, маънавияти юксак, мард ва жасур, ватанпарвар авлодни тушунаман. Буюк давлатни фақат соғлом миллат, соғлом авлодгина қура олади.

Аслида Оллоҳ таоло инсон зотини табиатан соғлом, мукаммал яратади. Лекин, афсуски, аввало одам боласининг ўзи, қолаверса, носоз муҳит бу мукаммалликни бузади. Одамзот кўп жойларда, таассуфки, нафс, кибру ҳаво, жаҳолатга берилиб, ўзини ўзи турли балоларга гирифтор қилади.

Ҳеч шубҳа йўқ: соғлом авлод орзуси аجدодларимиздан бизга ўтиб келаётган, қон-қонимизга сингиб кетган муқаддас интилишдир. Агар ота-боболаримизнинг турмуш тарзига, тафаккурига назар солсак, улар насл-насаб, етти пуштнинг тозалигига, авлоднинг соғлигига жуда катта эътибор берганини кўрамиз.

Лекин соғлом авлод тарбияси осон иш эмас. У ҳар бир инсон, ҳар бир оила, бутун жамиятдан жиддий эътибор ва узлуксиз меҳнат талаб қилади.

Фақат жисмоний жиҳатдан бақувват бўлган одамни тарбиялаш унчалик қийин эмас. Аммо уни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан камол топтириш гоят мураккаб вазифа. Айниқса бугунги кунда — мафкуравий курашлар гоҳ ошкора, гоҳ пинҳона тус олган ҳозирги нозик, қалтис шароитда, таҳликали замонда бу масала ниҳоятда долзарб аҳамиятга эга.

Муҳтарам юртдошлар!

Бу ҳаёт жуда тез — бошдаги дўппини бир айлантиргунча ўтади-кетди. Шу қисқа фурсатда инсон халқ учун, Ватан учун, ўз фарзандлари ва келгуси насллар учун савобли ишлар қилиб улгуриши керак. Олижаноб халқимизнинг эзгу тасаввур ва тушунчасига кўра, ҳар бир одам дунёга келиб, учта хайрли ишни адо этиши лозим.

Биринчиси, соғлом ва оқил фарзанд тарбиялаб вояга етказиш.

Иккинчиси, ўз оиласи, фарзандлари учун иморат қуриш.

Учинчиси, келажакни ўйлаб, яхши ният билан дарахт ўтказиш.

Бу инсоний интилишларда миллатимизнинг баркамол авлод ҳақидаги орзу-умидлари ўз аксини топган.

Қисқаси, ўзбекнинг ҳамма орзу-ҳаваслари, ҳаётининг мазмунида фарзандларининг келажаги, бахту саодати билан боғлиқ мақсадларни кўрамыз.

Халқимиз азалдан бўй-баста келишган, ботир ва полвон ўғлонларни “қиличдек йигит” деб эъзозлаган, улар билан ғурурланган.

Соҳибқирон Амир Темури бобомиз: “Аскарлари бақувват эл қудратли бўлур, қудратли элнинг аскарлари бақувват бўлур”, деган. Шу фикрни давом эттириб, мен “Фарзандлари соғлом юрт қудратли бўлади, қудратли юртнинг фарзандлари соғлом бўлади”, деб айтмоқчиман.

Менимча, бу гап, бу шиор бугунги ҳаётимизга, бугунги мақсадларимизга тўла мос келади.

Тақрор айтаман, соғлом авлодни, соғлом наслни бирданига тарбиялаб бўлмайди, албатта. Бунинг учун кенг миқёсдаги кўпдан-кўп вазифаларни бажаришимиз, узоқ-

ни кўзлаб иш тутишимиз керак. Энг аввало, ҳар бир одам ўз соғлиғи ҳақида қайғуриши, ҳар бир оила ўзидан соғлом насл, соғлом зурриёд қолдиришни ўйлаши зарур.

Минг афсуски, баъзи оилаларда ота-оналар на ўзларининг, на фарзандларининг саломатлигини ўйлайди. Улар билмайдикки, қатор-қатор машиналари, данғиллама иморатлари бор одам бой эмас, балки оиласи тинч, соғлом, одобли, ақлли фарзандлари бор инсон чинакам бойдир. Барака топкур, эртага бошинг ёстиққа тегса ёки фарзандинг дардманд бўлса, молу дунёнг, бойлигинг кимга керак? Одамнинг саломатлиги, фарзанд соғлиғи олдида ҳар қанча бойлик икки пулга қиммат эмасми?

Азиз биродарлар, ўзингиз ўйлаб кўринг, бу ёруғ дунёда инсондан нима қолади? Йиққан-терганинг бир кун тугайди. Сендан ёдгорлик бўлиб, умрингнинг давомчиси бўлиб, чирофингни ёқадиган фарзанд қолади. Агар фарзанд соғлом, оқил, иймон-эътиқодли бўлса, ота-онасига фақат раҳмат келтиради, одамларга наф келтиради, эл-юрт назаридан ҳеч қачон қолмайди.

Барчамиз бу ҳақиқатни яхши билсак-да, уни яна ва яна айтишга тўғри келади.

Соғлом боланинг туғилиши, энг аввало, онанинг соғлиғига боғлиқ. Худо таоло яратган табиатнинг буюк мўъжизаси бўлмиш аёл дилбандини тўққиз ой ўз бағрида, юрак остида авайлаб дунёга келтиради. Уни вояга етказиш учун ўзини аямасдан, бутун ҳаётини бахшида этади. Ана шу жараёнда аёл неки яхшилик ёки ёмонлик кўрса, она вужуди орқали ҳомилага ўтади. Соғлиғи но-чор, хўрланган, изтироб чеккан онадан соғлом фарзанд туғилмайди.

Шу маънода аёлларни, оналарни асраш керак, дегани — бу фарзандларни асраш, наслни асраш, охир-оқибатда миллатни асраш демакдир.

Ўз умр йўлдошини, аёлини эъозлаган эркак ўз зурриёдини, ўз фарзандларини эъозлаган бўлади. Аёлни қадрлаш, оғир ишлардан халос этиш, ёмон иллатлардан ҳимоя қилиш — эр кишининг, бутун жамиятимизнинг бурчидир. Бу ҳақиқат қуруқ гапга айланиб қолмаслиги учун барча-

миз жавобгарликни сезишимиз, уни амалий ишларимизда намоён қилишимиз даркор.

Соғлом боланинг дунёга келиши отанинг ҳам қони тоза, тани ва руҳи соғлом бўлишига боғлиқ. Бошқача айтганда, оилада соғлом гўдак кулгиси янграши учун она ҳам, ота ҳам соғлом ва аҳил бўлиши керак.

Бир сўз билан айтганда, соғлом фарзанд фақат соғлом оилада туғилади. Оиланинг соғломлигини ундаги муҳит, ота-онанинг тотувлиги, бир-бирини тушуниши, қўлаб-қувватлаши, ўзаро иззат-ҳурмати белгилайди.

Биз янги ҳаётга қадам қўяётган ёш оилаларни эъзозлашимиз, оёққа туриб олишлари учун уларга давлат томонидан ёрдам кўрсатишимиз лозим. Бу давлатимиз сиёсатининг узвий қисмидир. Албатта, давлат ёрдами, ота-онанинг кўмаги, оқ фотиҳаси ўз йўли билан, аммо бахтли оила қуриш, соғлом фарзанд ўстириш кўпроқ ҳар қайси йигит-қизнинг ўз қўлидадир. Бу уларнинг ақл-заковати, интилиш-мақсадлари, орзу-ниятлари, иймон-этиқодига боғлиқ.

Шу фурсатдан фойдаланиб, мен қадим-қадимдан ота-боболаримиздан қолган бир одатимизга эътиборингизни қаратмоқчиман.

Таклифим шундан иборатки, одамлар истиқомат қиладиган ҳар қайси жойда — у шаҳар бўладими, туман маркази, қишлоқ ёки овул бўладими — чақалоқ дунёга келиши билан унинг ота-онаси ўз яқинлари, ёру биродарлари билан биргалашиб, шу жойларнинг энг кўзга кўринарли, алоҳида ажратилган ерида, унумли тупроқда шу беғубор гўдакка атаб яхши ният, орзу-умид билан дарахт экса.

Агар бу тадбир халқимизнинг одатига айланса, у рамзий маъно касб этиб, ҳар бир экилган дарахт ҳаёт абадийлигининг тимсоли бўлиб қолади десак, асло хато бўлмайди.

Энг муҳими шуки, ота-она ўз фарзандини қандай меҳр билан парвариш қилса, у ўз қўли билан ўтқазган дарахтга ҳам ана шундай муносабатда бўлади.

Азиз ватандошларим!

Мен бу гапларни айтиб, шу фикрларни билдириб, сиз азизлар учун балки ҳеч қандай янгилик очиб бераётганим йўқдир.

Лекин мени доимо қийнайдиган, тинчлик бермайдиган орзу-ниятим, керак бўлса, Худодан сўрайдиган энг катта илтижоим шуки, бетакрор, гўзал, саховатли, Оллоҳнинг назари тушган мана шу юртда албатта ҳар томонлама соғлом, ўзининг куч-қудрати, қадди-қомати билан, баркамоллиги билан ўзгаларнинг ҳавасини уйғотадиган эл яшаши керак.

Нега деганда, бутун дунёнинг кўп жойларини, турли эл-юртларни кўрган одам сифатида агарки мендан, ер юзининг энг гўзал, энг латофатли ва нафосатли, оқила аёллари, сулув ва дилбар қизлари қаерда яшайди, деб сўрасангиз, мен ҳеч иккиланмасдан фахру ғурур билан: “Ўзбекистон заминида”, деб жавоб бераман.

Юртимизнинг мард эркаклари ҳам, вояга етиб келаётган паҳлавон йигитларимиз ҳам ҳеч кимдан кам эмас.

Мана, энди менга жавоб беринглар: мана шундай чиройли ёшларимиз чиройли оила қуриши, бу оилаларда бир-биридан чиройли насл пайдо бўлиши, вояга етиши керак эмасми?

Албатта, Худонинг марҳамати билан энг гўзал, энг соғлом авлод бизнинг ватанимизда камол топиши ниҳоятда табиийдир.

Бундай олижаноб мақсад билан яшаш, ҳаёт кечирish, бундай орзу-ниятларни амалга ошириш — ҳар қайси оила, авваламбор ёш оилаларнинг ивсоний, керак бўлса, миллий бурчига айланишини истардим.

Менга қолса, бутун дунёнинг энг нуфузли олий ўқув юртларида таҳсил олаётган ёшларимиз, жаҳон спорт майдонларида юксак шохсупаларга кўтарилаётган паҳлавонларимиз, бизнинг миллий ғуруримизга ғурур қўшаётган йигит-қизларимизга тарбия берган ота-оналарга тасаннолар айтиб, юртимизнинг мана шундай етук фарзандларини ўстириб вояга етказганлари учун уларни энг нуфузли мукофотлар билан тақдирлаган бўлур эдим.

Азиз дўстлар!

Бизнинг эзгу ниятимиз — келажаги буюк давлат ва эркин жамият қуриш. Бизнинг тараққиёт стратегиямиз соғлом авлод тарбиясига таянади ва уни ривожлантиришга қаратилган.

Албатта, бу эзгу мақсадларимизни амалга ошириш ниятида биз янги йилда бу борада махсус ҳукумат дастурини ишлаб чиқамиз ва амалга оширамиз. Бу дастурда ёшларимизни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, уларнинг билим ва касб-ҳунар эгаллаши учун тегишли шароит яратиб бериш, зарарли, ёт таъсирлардан муҳофаза қилиш, бузғунчи ғоялардан асраш, онгу шуурини илму маърифат нури билан мунаввар этиш каби кўп-кўп масалаларга асосий эътибор қаратилади.

Энг муҳими, шу умуммиллий Дастурни амалга ошириш учун керакли маблағ ва сармояларни жалб қилишимиз, йил давомида унинг бажарилишини назоратга олишимиз лозим.

Мана шу олижаноб мақсадларни амалга оширишда, барчамиз учун ягона бўлган шу азиз, муқаддас ватанимиз равнақи ва халқимиз бахт-саодати йўлида ҳаммангизга, азиз қадрдон юртдошларим, куч-қувват, омад доим ёр бўлсин!

*Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кунига
бағишланган тантанали маросимда сўзланган кутқ,
1999 йил 7 декабрь*

**МЕН ЎЗИМНИ НАФАҚАТ ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ,
БАЛКИ ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИНИНГ ҲАМ
ФАРЗАНДИ, ДЕБ БИЛАМАН!**

Ассалому алайкум, муҳтарам дўстлар!

Авваламбор, бепоеъ қорақалпоқ заминидан сиз — азизлар билан дийдор кўришиб турганимдан беҳад хурсандлигимни изҳор этмоқчиман.

Менга юксак ишонч билдириб, Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодимни қўллаб-қувватлаган Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесига, бутун қорақалпоқ халқига чин қалбимдан миннатдорлик билдиришга ижозат бергайсиз.

Шу кунларда мамлакатимизда Олий Мажлис ва маҳаллий кенгашларга бўладиган сайловлар қизғин паллага кирди. Айни пайтда мамлакатимизда Президентликка номзодларнинг сайловчилар билан учрашувлари ҳам бошланди. Мана шу учрашувларни, сайловчилар билан мулоқотимни илк бор қорақалпоқ диёрида, сиз — Қорақалпоғистон вакиллари билан бошлаганимдан хурсандман.

Албатта, бунинг ўзига хос рамзий маъноси бор. Чунки мен ўзимни тили бир, дили бир, қисмати бир бўлган қорақалпоқ халқининг ҳам фарзанди, деб биламан.

Шу муносабат билан бир воқеани эслаб ўтмоқчиман.

Мен бундан ўн йил муқаддам — 1989 йили Ўзбекистон Республикасининг янги сайланган раҳбари сифатида Мўйноққа борган эдим. Орол фожиаси оқибатида рўй берган оғир экологик ҳолатта қарамасдан, туғилган ерига меҳри туфайли шу заминда сабот билан яшаётган Мўйноқ халқининг ҳаёти билан атрофлича танишдим. Ўшанда: "Шу одамларнинг оғирини енгил қилсам, армоним қолмас эди!" деган фикрни кўнглимга тутиб қўйган эдим. Вазиятни чуқур ўрганиб, одамлар билан суҳбатлашиб, бу аҳволдан чиқиш йўларини маҳаллий халқ билан муҳокама қишдик. Бу

гапларга гувоҳ бўлган овул оқсоқоли мен Мўйноқдан кетгач, овулдошларига: "Ҳойнаҳой, бу одам қорақалпоқ бўлса керак!" — деган экан. Бу гапни менга ҳурматли академигимиз Собир Камолов айтиб берган эди. Мен буни эшитиб, оддий бир инсон сифатида хурсанд бўлиб, муҳтарам олимимизга жавоб қилган эдим. Шу жавобни сиз — азиизларга ҳозир яна такрорламоқчиман: "Агар қорақалпоқлар мени "қорақалпоғим" деса, ўзимни роят бахтли одам, деб биламан!"

Қадри дўстлар!

Бугунги сизлар билан учрашувимиздан асосий мақсад мамлакатимизда ўтказилаётган муҳим сиёсий тадбир — Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайловлар масаласи бўйича фикр алмашиб олишдан иборат.

Яхши биламизки, демократия, демократик жамиятнинг бош талаби — бу одамларнинг ўз хоҳиш-иродасини эркин ифода этиш, сайлаш ва сайланиш ҳуқуқини таъминлашдан иборат.

Шу маънода бугун юртимизда кечаётган сайлов жараёнлари демократик тамойиллар ҳаётимизга чуқур кириб бораётганидан, халқимизнинг сиёсий тафаккури юксалаётганидан далолат бермоқда. Албатта, бу жараёнда турли ижтимоий-сиёсий кучлар, уларнинг намояндалари ўртасида тортишувлар, баҳс-мунозаралар, бир сўз билан айтганда, ўзаро рақобат бўлиши табиий. Ўйлайманки, сайловчи сифатида барчангиз бундай ҳолатларга гувоҳ бўлиб турибсиз. Биз буни тўғри тушунамиз.

Лекин менинг бу борадаги истагим, қатъий фикрим шундан иборатки, ҳар қандай кескин кураш чоғида ҳам ҳалоллик, бир-бирига ҳурмат, инсоннинг шахсиятига тегмаслик каби халқимизга хос азалий фазилатларни унутмаслигимиз лозим. Энг муҳими, сайловлар халқимизни пароканда ва бир-бирига қарши қилишга эмас, балки элу юрт манфаати йўлида янада бирлаштиришга хизмат қилиши зарур.

Ҳурматли биродарлар!

Мен Президентликка номзод сифатида гапни сайловолди дастуримининг мазмун-моҳияти, унда кўзда тутилган устувор йўналиш ва вазифалардан бошлашим керак

эди. Аммо бу масала таҳлилига киришишдан олдин, рухсат берсангиз, мен ўтган даврда сизлар билан биргаликда, бир ёқадан бош чиқариб қилинган ишларимиз ҳақида, шу билан бирга, йўл қўйилган камчиликларимиз, муаммоларимиз ҳақида қисқача тўхталиб ўтсам.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида рўй берган тарихий ўзгаришлар, жамиятимизни янгилаш, маънавий қадриятларимизни қайта тиклаш, халқ фаровонлигини юксалтириш, дунё ҳамжамятидан муносиб ўрин эгаллаш йўлидаги, Ватанимизнинг қудратини ошириш, уни янада обод этиш, соғлом авлодни тарбиялаш борасидаги катта-катта ишларимиздан, ўйлайманки, ҳар бирингиз етарли даражада хабардорсиз.

Шу даврда, гўзал мамлакатимизнинг барча вилоятлари, шаҳар ва қишлоқларида бўлгани каби, Қорақалпоғистон диёрида ҳам улкан ўзгаришлар амалга оширилди.

Қорақалпоғистон ҳақида сўз юритганда, мен илгари ҳам айтган, ўзим учун муҳим бўлган бир фикрни яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман. Бизнинг Ўзбекистонимиз ягона давлат, ягона мамлакат бўлиши билан бирга, ҳар қайси минтақа ва ҳудуд, вилоят ва воҳамизда яшайдиган халқнинг ўзига хос хусусиятлари, фазилатлари, уларнинг ҳар бири мамлакатимиз ва жамиятимиз ҳаётида ўз ўрнига эга эканини ҳеч ким инкор қилолмайди. Давлат манфаатлари нуқтаи назаридан қараганда, биз ҳар бир вилоятнинг мана шундай ўзига хос жиҳатларига алоҳида эътибор беришимиз, уларни инобатга олишимиз — ҳам қарз, ҳам фарз.

Мен мамлакат раҳбари сифатида иш бошлаган биринчи кунданок бу муҳим масалада ана шундай сиёсат йўлини танлаганман.

Лекин Қорақалпоғистон давлатимиз, жамиятимиз ҳаётида, ҳудудларимиз ўртасида бошқалар билан солиштириб бўлмайдиган алоҳида ўрин ва алоҳида ҳуқуққа эга. Биз бу ҳақиқатни асло унутмаслигимиз ва бу борадаги ишларни жой-жойига қўйишимиз даркор. Чунки Қорақалпоғистон Республикаси кўпмиллатли Ўзбекистон оиласида,

Ўзбекистон давлати ва жамиятида ўзига хос, ўзига мос алоҳида эътиборга молик.

Бизнинг умумий миллий хусусиятларимиз жуда яқин бўлса-да, қорақалпоқ халқи ўзининг қадимий тарихи, урфу одатлари, анъаналари, тили, маданиятига хос бетакрор жиҳатлар билан ажралиб туради.

Шу нуқтаи назардан қараганда, нафақат бугунги ҳаётимиз, балки узоқ ва давомли истиқболни кўзлаб Қорақалпоғистоннинг келажак режаларини тузаётганда, бу масалага алоҳида аҳамият бериш зарур. Ўзбекистоннинг давлат сиёсатини амалга оширишда, жамият қурилишини ислоҳ қилишда биз бу ҳолатни асло эътибордан чиқармаслигимиз лозим.

Ўзбекистоннинг истиқболи — Қорақалпоғистоннинг истиқболи, Қорақалпоғистоннинг истиқболи — Ўзбекистоннинг истиқболи, десак, хато бўлмайди. Бу ҳақиқат барчамиз учун раҳнамо бўлиши даркор.

Муҳтарам дўстлар!

Қорақалпоғистон Республикасининг иқтисодий имкониятлари беқиёс эканини ҳаммамиз яхши биламиз. Бугунги кунда бу ерда чорвачилик маҳсулотлари, пахтачилик, шоли ва буғдой етиштириш маданияти юксалиб, янги босқичларга кўтарилмоқда, саноат тобора раванқ топмоқда.

Миятақада табиий маъданлар, темир, фосфоритлар, туз, нефть ва газнинг улкан захиралари мавжуд. Бу саноатимизнинг янги тармоқларини яратиш имконини беради. Истиқлол йилларида барпо этилган, Марказий Осиёда ягона бўлган Қўнғирот сода заводи, Хўжайли шиша заводи, "Марказий Осиё безак тошлари" қўшма корхонаси, Қўнғиротдаги карбид, Нукусдаги ун ва кабель заводлари сингари корхоналар мамлакат салоҳиятини янада оширишга хизмат қилади.

Биргина Қўнғирот сода заводининг лойиҳа қиймати 600 миллион АҚШ долларини ташкил этади. Шу билан бирга, чўл қўйнида завод ишчилари учун беш минг киши истиқомат қиладиган замонавий шаҳарча ҳам қад ростламоқда.

Урга газ конининг биринчи навбати ишга туширилганига кўп бўлгани йўқ, лекин ҳозирдаёқ кондан ҳар куни 1,5 миллион куб метр табиий газ қазиб олинмоқда. Республикада ун, мармар, тиббий бинт ва спирт ишлаб чиқариш ҳам изчил йўлга қўйилди. Қорақалпоғистонда барпо этилган "Элтекс", "Катекс" каби хорижий технология билан жиҳозланган йирик корхоналарда юзлаб қорақалпоқ қизлари меҳнат қилаётгани ҳаммамизни қувонтиради.

Қўнғирот автомобиль йўли ҳам, Нукус мармар заводи ҳам, Навоий — Учқудуқ — Нукус темир йўли ҳам биз орзу қилиб яшаётган буюк келажакка пойдевор бўлиб хизмат қилади, албатта.

Азиз ватандошлар!

Қорақалпоғистон мамлакатимизнинг энг шимолий ҳудуди бўлиб, унинг табиати ва иқлими ғоятда мураккаб. Бу ерда деҳқончилик қилиш, ҳосил ундириш осон иш эмас. Унинг машаққатини шу залда ўтирганлар яхши билади.

Бу йил қорақалпоқ меҳнаткашлари ўтган йилдагига нисбатан 40 минг тонна пахта, 35 минг тонна кўп шоли ҳосили етиштирдилар. Ғалла тайёрлаш йиллик режасини бажардилар. Келгуси йил миришкор деҳқонлар шолиторларни кўпайтириб, уларнинг майдонини 114 минг гектарга етказиш, умумий экин майдонини эса яна 1000 гектарга кенгайтириш тadbирларини кўрмоқдалар.

Қорақалпоғистон иқтисодиёти, унинг истикбол — келажаги ҳақида гапирганда, ечимини кутиб турган муаммолар орасида учта масалага алоҳида эътибор беришимиз даркор.

Биринчидан. Қорақалпоғистон халқининг ўсиш суръатларини эътиборга олган ҳолда, аввало, Қорақалпоғистон иқтисодиётининг таркибини қайта кўриб чиқишимиз керак. Шу заминда самарали ривож топиш имконияти ва салоҳияти бор бўлган тармоқларни, янги-янги соҳа корхоналарининг ривожини таъминлаш даркор. Ҳам саноат, ҳам қишлоқ хўжалиги, ҳам хизмат кўрсатиш соҳаларида бозор инфратузилмасини ривожлантириш муҳим масала.

Иккинчидан. Барча соҳаларда олиб борилаётган ислотларнинг самарадорлигини ошириш. Қишлоқ хўжалигида — фермер ва деҳқон хўжаликларини тараққий эттириш, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш.

Учинчидан. Энг муҳим, энг долзарб масала — оддий ишчиларнинг, оддий меҳнаткашларнинг ишга муносабатини ўзгартириш, уларни ҳар томонлама рағбатлантириш. Бу борада мутлақо янги механизмлар, аввало, иш ҳақини ўз вақтида тўлаш юзасидан янги чора-тадбирлар тизимини ишлаб чиқиш.

Бу масалалар бўйича масъул ҳукумат комиссиясини тузиш даркор.

Қорақалпоқ халқининг оғир табиий шароитда ҳам ўз юртига содиқ бўлиб, шу заминни севиб-ардоқлаб келаётгани, қийинчиликларга мардона чидаб ҳаёт кечираётгани, астойдил меҳнат қилаётгани — чинакам қаҳрамонлик, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди. Бу сабр-матонат ҳар қанча ҳурмат ва эҳтиромга арзийди.

Биз барчамиз Қорақалпоғистон халқидан қийинчиликларга бардоцли бўлиш ва уларни енгиб, она заминни обод қилиб яшашни ўрганишимиз лозим. Шу юртда яшаётган халқнинг жасоратини тан олишимиз керак.

Ўзинглар айтинглар, азиз дўстлар, Орол фожиаси биринчи навбатда кимнинг бошига катта кулфат ва синов бўлиб тушди? Ким бу экологик офатнинг жабрини ҳаммадан кўра кўпроқ тортмоқда?

Албатта, бу фақат сиз билан бизнинг кулфатимиз эмас, балки Орол денгизи атрофларида яшайдиган қарийб 35 миллион бошқа халқларнинг ҳаётига ҳам ҳалокатли таъсир кўрсатиши мумкин бўлган экологик таҳдиддир.

Кўпгина халқаро анжуманлар минбаридан, аввало, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти минбаридан туриб, Орол муаммоси — агар уни бартараф этиш чорасини кўрмасак, нафақат Марказий Осиё, балки Европа, қолаверса, бутун жаҳон ҳаво ҳудудини бузадиган, умумбашарий фожиага айланиши муқаррар, деб бежиз бонг ураётганимиз йўқ.

Кейинги йилларда биз бу минтақавий муаммога жаҳон ҳамжамиятининг эътиборини қаратиш бўйича бир қанча муҳим тадбирларни амалга оширдик. Хусусан, Марказий Осиё давлатлари ўртасида Орол муаммосига бағишланган Битим имзоланди, Давлатлараро Кенгаш ва Оролни қутқариш Халқаро фонди ташкил этилди.

Марказий Осиё республикалари давлат бошлиқларининг Нукусда бўлиб ўтган иккинчи йиғинида қабул қилинган Орол ҳавзасидаги экологик вазиятни яхшилаш, минтақани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастури дастлабки самараларини бермоқда.

Бу муаммони ҳал этиш бўйича Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, Жаҳон банки ва бошқа халқаро ташкилотлар билан амалий ҳамкорлик қилинмоқда.

Лекин ҳали бу борадаги ишларни қониқарли, деб бўлмайди. Орол фожиаси дунё миқёсидаги муаммо экан, уни ҳал қилишда жаҳон ҳамжамияти, Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик ташкилоти, Халқаро солиқни сақлаш ташкилоти, Халқаро болалар фонди сингари нуфузли халқаро ташкилотларнинг фаол иштироки зарур.

Орол фожиаси, Орол муаммоси сақланар экан, биз нафақат Қорақалпоғистон, бутун Ўзбекистон ҳудудида ҳаётимизнинг барча-барча жабҳалари ва жараёнлари тараққиётини таъминлаш масалаларида бу фожианинг таъсирини ҳар қадамда сезиб турамиз.

Ҳаммамиз бундан тегишли хулоса чиқаришимиз зарур. Лекин таассуф билан шуни тан олишимиз керакки, бугунги кунда нуфузли халқаро ташкилотларнинг бу муаммони ечиш учун керакли сармоялар ажратишида, халқаро жамоатчиликнинг эътибор ва имкониятларини бу масалага жалб қилишда биз ўз мақсадларимизга етиб борганимиз йўқ.

Аммо шуни алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиманки, бу йўлда биз ҳеч қачон чарчамаймиз, бошлаган ишимизни охиригача олиб борамиз.

Айни вақтда ҳукуматимиз Қорақалпоғистон заминида яшайётган одамларнинг сиҳат-саломатлигини асраш, уларга муносиб турмуш шароити яратиб бериш мақсадида белгиланган амалий ишларни давом эттирмоқда.

Аввало, ўз кучимиз, ўз салоҳиятимизга суяниб, хусусан, 243 километр узунликдаги Туямўйин — Нукус, 112 километр узунликдаги Нукус — Тахтақўпир сув тармоқлари қурилиб, ишга туширилди. Шу йилнинг ўтган тўққиз ойи ичида яна 81 километр тоза ичимлик суви, 193 километр табиий газ тизимлари аҳоли хизматига топширилди.

Кейинги беш йил ичида Оролбўйи минтақасида 70 минг гектардан зиёд яшил ҳудуд барпо этилди. Аҳолини табиий газ билан таъминлаш 86 фоизни, ичимлик суви билан таъминлаш эса 60 фоизни ташкил этди.

Ҳатто, энг шимолий ҳудудда жойлашган Тахтақўпир тумани қишлоқларига ҳам табиий газ етиб боргани, бу ерда йирик сув тозалаш иншооти ишга тушгани ана шу саъй-ҳаракатларимиз натижасидир.

Кадрли юртдошлар!

Ёш авлод тарбиясига давлатимиз, халқимиз, жамиятимиз муҳим эътибор бераётгани сизларга яхши маълум. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш борасида Қорақалпоғистонда қилинаётган катта ишлар диққатга сазовор. Чунки республикада мактаб ёшидаги болалар аҳолининг учдан бир қисмини ташкил этади. Демак, беш-ўн йилдан кейин фақат Қорақалпоғистоннинг ўзида 400 мингга яқин ёш йигит-қиз улғайиб, сафимизга қўшилади. Улар янги асрда ҳаётда, жамиятимизда ўз муносиб ўрнини топиб олиши, Ватанимиз равнақида хизмат қиладиган инсонлар бўлиб етишиши учун ҳозирдан замин яратишимиз керак. Бу олдимизда турган энг муҳим, энг масъулиятли ва долзарб вазифадир.

Шу мақсадда республикада 23 та лицей, 11 та касб-хунар коллежи фаолият кўрсатмоқда. Янги йилда яна иккита академик лицей, 14 та касб-хунар коллежи ишга туширилади. 2005 йилга бориб, коллежлар сони 114 тага етади. Уларнинг аксарияти қишлоқ жойларида барпо этилаётгани жуда яхши, лекин бир масалага эътиборингизни қаратишни истар эдим — академик лицейларни қишлоқларда ҳам кўпайтириш керак.

Нима учун биз бутун Ўзбекистон миқёсида коллежлар — касб-хунар ўқув юртлари барпо этиш масаласини давлат сиёсати даражасига кўтармоқдамиз?

Аввало, мақсад — болаларимизга замонавий билим ва тарбия бериш, уларнинг бошқалардан кам бўлмаслигига эришиш. Лекин, шу билан бирга, бизнинг мақсадимиз — фарзандларимизга замонавий касб-хунар бериш, уларни бугунги мураккаб ҳаётда ўз ўрнини топишига кўмаклашиш. Келажакда ўз хоҳиш-иродасига қараб, қобилиятига қараб иш жойини топишига кўмаклашиш. Шу тариқа бугунги энг долзарб масала — жойлардаги ишсизлик муаммосини ҳал этиш.

Бу мақсадга эришиш учун узоқ муддатга мўлжалланган, давомли режа-дастуримизни амалга ошириш, таълим-тарбия соҳаларини бутунлай ислоҳ қилиш даркор.

Бу соҳада меҳнат қилаётган ўқитувчи, домлалар ва олимларимизнинг моддий ва маънавий масалаларини ҳал қилишимиз, уларга муносиб шароит туедириб беришимиз керак.

Бугунги кунда иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишини қўллаб-қувватлаш "Умид" жамғармаси орқали қорақалпоқ элининг 21 нафар ўғил-қизи Америка, Буюк Британия, Япония, Германия каби мамлакатларнинг энг нуфузли олий ўқув юртларида таҳсил олмоқда.

Эсимда, бир йилча муқаддам физикларнинг халқаро олимпиадасидан учинчи бор олтин медаль олиб қайтган Нукус Давлат университетининг талабаси Алишер Санетулдаевга компьютер совға қилган эдим. Мана бугун шу йигитчамиз АҚШнинг Мичиган университетида таҳсилни давом эттираётган экан!..

Ўзингиз ўйланг, етмиш йил мобайнида бирорта қорақалпоқ йигити Америкага бориб таълим олганмиди?

Муҳтарам дўстлар!

Сўнгги йилларда соғлиқни сақлаш соҳасида қабул қилинган ҳукумат дастурини бажариш юзасидан Қорақалпоғистонда сезиларли ишлар амалга оширилди.

Нукусда Оналар ва болалар шифохонаси, Беруний туманида Жарроҳлик маркази, "Тахиятошдон" ҳиссдорлик жамиятига қарашли соғломлаштириш маркази, қишлоқ жойларда 40 қа яқин янги тиббий хизмат пунктлари ишга туширилди. Ақчақўл соҳилида "Орол болалари" халқаро таълим-соғломлаштириш маркази қад ростламоқда.

Инсон саломатлигини мустаҳкамлаш, уни ҳар жиҳатдан баркамол этиб тарбиялашда жисмоний тарбия ва спортнинг роли катта. Ўзбекистонда бу соҳанинг қандай равнақ топаётгани, қанча-қанча йигит-қизларимиз халқаро мусобақаларда юртимиз шарафини улуглаб келаётганини кўриб турибсиз. Улар орасида бокс бўйича ХII Осиё ўйинлари чемпиони бўлган Алишер Авазбоев, оғир атлетика бўйича жаҳон кубогини қўлга киритган Бауржон Каздаев билан Фозилбек Ўразимбетов, тай-бокс бўйича уч марта жаҳон чемпиони Эркин Қутибоев каби қорақалпоқ йигитларининг борлиги ҳаммамизни қувонтиради, ғуруримизга ғурур қўшади.

Шу фурсатдан фойдаланиб, ўзгалар ҳавас қилиб қарайдиган, жаҳон майдонига чиқаётган мана шундай қорақалпоқ ўғлонлари, йигит-қизларини вояга етказаётган ота-оналарга, бутун қорақалпоқ элига ўзимнинг самимий ҳурматимни билдириб, таъзим қилишга рухсат бергайсиз.

Албатта, жисмоний тарбия соҳасида, спортнинг кенг ривож топишида, уни оммалаштиришда ҳали кўп камчилик ва нуқсонлар мавжуд. Улар ҳақида алоҳида сўз юртишимиз керак.

Мисол учун, Қорақалпоғистонда 379 та футбол майдони мавжуд бўла туриб, республика шарафини ҳимоя қиладиган кучли бир футбол жамоаси йўқлиги кишини ачинтиради.

Кадрли ватандошлар!

Бугун бошимиздан ошиб-тошиб ётган муаммоларимиз, аввало, аҳолининг ҳаёт даражасини оширишда, самарадор иқтисодиётни барпо этиш борасида ечимини кутиб турган масалалар ҳали жуда кўп. Албатта, буларнинг барчасини тан оламиз.

Лекин, шунга қарамасдан, юртимизнинг қаерига борманг, кўндан-кўп қудратли корхоналар, коммуникация иншоотлари, маданий-маиший бинолар, янги тураржойлар, спорт мажмуалари, боғ-роғлар барпо этилаётганига гувоҳ бўламиз.

Нега деганда, ёшлар муаммоларини ечиш, уларни соғлом қилиб вояга етказиш, ҳаётда муносиб ўрин эгаллаб

олишига кўмаклашиш — бизнинг энг муҳим ишимиздир. Энг муҳим оталик бурчимиздир. Буни ҳеч ким унутмаслиги керак.

Биз янги аср арафасида — янги буюк ўзгаришлар бўсафасида турибмиз. Мамлакатимизнинг ички ва ташқи аҳволини танқидий кўз билан таҳлил қилиб, сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳалардаги дастурий вазифаларни аниқ белгилаб олишимиз зарур.

Менинг ҳурматли ишончли вакилим — мухтарам адибимиз Ибройим Юсупов Ўзбекистон Президентлигига номзод сифатидаги дастурим билан сизларни таништирди. Бу дастур "Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда" номли рисоламда батафсил баён этилган.

Албатта, дастурдаги устувор йўналиш ва стратегик вазифалар умумдавлат миқёсида ишлаб чиқилган. Бинобарин, унда барча вилоятлар, жумладан, Қорақалпоғистон Республикасини 2005 йилгача ривожлантириш тамойиллари, бу заминда яшаётган одамларнинг эҳтиёжлари, талаб ва интилишлари ҳам ўз амалий ифодасини топади. Шунинг учун ҳозир бу ҳақда батафсил тўхталишга зарурат йўқ, деб ўйлайман.

Лекин мухтасар қилиб шунини айтмоқчиманки, бу дастурнинг асосий мақсади — халқимизнинг турмуш фаровонлигини ошириш, унинг оғирини енгил қилиш, озод Ватанимизни янада обод этишдан иборат ҳаракатларимиз қорақалпоқ заминида яшаётган эл манфаатини ҳам кўзда тутати, шу манфаатларни амалга оширишга хизмат қилади.

Азиз биродарлар!

Қорақалпоқ халқи бағри кенг, қалби дарё, донишманд ва сахий халқ. Бу халқ Султон Увайс, Ҳаким ота каби азиз-авлиёларнинг ўғитларидан баҳра олиб, маънан ва руҳан юксалган. Шу муқаддас замин муҳаббати Кунхўжа, Ажиниёз ва Бердақни булбулзабон шоир қилган, Эрназарбий, Оллоёр Дўстназаров каби баҳодирларни озодлик учун курашга ундаган.

"Қирққиз"дай ўлмас дostonлар қорақалпоқ халқининг теран маънавияти, ақл-заковати, мардлик ва матонатидан далолат беради.

Бунга бир мисол келтироқчиман.

Бизнинг катта байрамларимиз, тўй-сайилларимизда, анъанага кўра, ҳар қайси вилоят, жумладан, Қорақалпоғистон ҳам ўз санъати намуналарини намойиш этади. Мен шундай сайиллар гувоҳи бўлган барча кишилар номидан айтишим мумкинки, қорақалпоқларнинг ўзига хос санъати, куй-қўшиқлари, хонандаларнинг ёқимли ва жарангдор овозлари ҳаммани ҳайратда қолдиради.

Ибройим Юсупов ва Тўлепберген Қаипбергенов, Жўлдосбек Куттимуратов ва Қуватбой Абдураимов, Байрам Матчонов ва Замира Давлетмуратова, Турсунбой Эшхонов ва Саригул Баҳодирова, Вадим Ягодин каби фан ва маданият арбоблари нафақат қорақалпоқ халқининг, балки бутун Ўзбекистонимизнинг фахри-ғуруридир.

Мана шундай гўзал санъат ва маданиятни яратган, уни асраб-авайлаб, асрлар давомида янги-янги авлодларга етказиб келаётган қорақалпоқ ижодкор зиёлиларига, авваламбор, шоир ва адибларига, рассом ва бастакорларига, атоқли санъаткорлару ёш, ёрқин истеъдод эгаларига олқишлар айтсак, билдирсак, арзийди.

Ишончим комилки, мана шундай адабиёти, мана шундай санъати, мана шундай маданияти бор экан, қорақалпоқ халқи ҳеч қачон кам бўлмайди.

Муҳтарам дўстлар!

Мен, боя айтганимдек, ўзимни нафақат ўзбек, балки қорақалпоқ халқининг ҳам фарзанди, деб биламан. Ҳар бирингизни бағримга босиб, дилимдаги энг эзгу тилакларимни, сизга бўлган ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этар эканман, шу азиз Ватанимизнинг гуллаб-яшнаши, шу буюк халқимизнинг ёруғ келажаги, бахту саодати йўлида сизлар билан биргаликда ҳамиша хизмат қилишга тайёрман.

Барчангизга соғлиқ-омонлик, хуш кайфият, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

ЖИЗЗАХ ХАЛҚИНИНГ ҚАЛБИДА ВА ДИЛИДА

Ассалому алайкум, азиз юртдошлар!

Аввало, барчангизни неча йиллардан буён орзиқиб кутилган катта меҳнат ғалабангиз — пахта ва ғалла йиллик шартнома режаларини бажарганингиз билан чин қалбимдан самимий табриклайман.

Бу билан сизлар Жиззах эли, чиндан ҳам, гурурли, ўз қадр-қимматини биладиган, ор-номусини ҳамма нарсадан баланд қўядиган халқ эканини яна бир карра исботладингиз.

Азиз дўстлар!

Сизлар билан халқимиз ҳаётидаги муҳим воқеа — Ўзбекистон Республикаси Президентлигига бўладиган сайлов арафасида, масъулиятли бир пайтда учрашиб турибмиз.

Бу ҳақда гапирганда, мен сайлов жараёнида учраётган айрим ҳолатлар хусусида ўз фикр-мулоҳазаларимни билдирмоқчи эдим.

Сайловолди чиқиш ва учрашувларида, музокара ва маърузаларда бир масалага алоҳида эътибор бериш зарур, деб ўйлайман.

Сайловчилар, эртага сенга овоз берадиган одамлар олдидаги чиқишларда, халқ билан мулоқот ва суҳбат кураётганда, кўпчиликка яхши кўриниш учун, уларнинг кўнглини ром этиш учун осон йўлга, яъни бугунги камчилик ва нуқсонларни, муаммо ва етишмовчиликларни рўкач қилиб, уларни кескин танқид остига олиб, одамларнинг оғирини енгил қилиш бобида катта-катта ваъдалар бериш ва сохта обрў олиш йўлига ўтиб кетиш қийин эмас.

Лекин мен бунни жуда қалтис ва нопок йўл, деб биламан.

Чунки бундай йўл тутиш, **биринчидан**, одамларни алдаш, уларнинг энг эзгу ниятларини топташ демакдир. Мен буни ҳақиқат ва инсон виждони олдида хиёнат, деб тушунаман.

Иккинчидан. Бундай сохта ваъдабозлик охир-оқибатда, албатта, фош бўлади, албатта, ҳаётнинг ўзи бунга аниқлик киритади. Шунда қуруқ ваъда берган, нопок йўллар билан амал-мансабга интилган кимса эртага одамларнинг кўзига қандай қарайди, эл-юрт олдида қандай қилиб бош кўтариб юради?

Учинчидан. Ваъда бериш, танқид қилиш, масалага реал, амалий ҳаётдан йироқ назарий нуқтаи назардан қараш ва умумлаштириш, бир қарашда, тўғри, ўта ақлли бўлиб туюладиган гаплар билан одамларнинг ҳаёлини чалғитиш ҳам мумкин.

Лекин мана шу ақлли, тўғри хулоса ва таклифларни қандай амалга ошириш йўлларини кўрсатиб бериш, аниқ ва ҳар томонлама асосланган амалий дастурлар билан уни чуқур, атрофлича ҳисоб-китоблар орқали тасдиқлаб бериш — бундай вазифа камдан-кам одамнинг қўлидан келади.

Бунга эришиш учун, аввало, ҳаёт мураккаблиklarини теран англаш, бугунги ўта таҳликали замонни китоб ва матбуотдан эмас, ўз тажрибасида кўриб, бевосита ўз бошидан кечириш талаб қилинади.

Шунинг учун ҳам бундай вазиятда жуда тўғри айтилаётган танқидлар ёки ваъдаларга қараб эмас, балки бу ваъдаларни ҳаётда қандай қилиб жорий қилиш ҳақидаги фикрларга қараб баҳо бериш, кўпроқ амалий ҳаёт ҳақида гапиришга даъват этиш керак, деб ўйлайман.

Қадрли биродарлар!

Мен Жиззах деганда, аввало, шу юртда яшайдиган минглаб лафзи ҳалол, мард, заҳматкаш инсонларни тасаввур қиламан. Шунинг учун бугун сизнинг тимсолингизда ана шундай одамлар билан учрашиб турганимдан ҳаят мамнунман. Чунки, ҳар қайси инсон учун ўзига руҳан яқин бўлган кишилар билан дийдор кўришишдан ортиқ бахт бўлмаса керак.

Жиззах воҳасининг гўзал ва бетакрор гўшаларини, Бахмал ва Зомин манзараларини, Форишнинг баланд тоғларини бир бор кўрган киши бу жойларга мафтун бўлиб қолиши муқаррар.

Ҳурматли юртдошлар!

Бугунги кунда Ўзбекистон халқ ҳўжалигини Жиззах вилоятисиз тасаввур эта олмаймиз. Лекин яқин ўтмишимизда шундай вилоятни тугатиб юборишга уринишлар бўлганини соғлом ақлга сиғдириб бўлмайди.

Жиззахнинг вилоят сифатидаги мақоми қандай саъй-ҳаракатлар билан қайта тикланганини ҳаммангиз яхши эсласангиз керак. Бу хайрли ишга ҳисса қўшган бир одам сифатида алоҳида таъкидлаб айтмоқчиманки, Жиззахни харитадан ҳам, тарих саҳифасидан ҳам ҳеч ким ўчиролмайди.

Нега деганда, бу замин қадимий ва шонли ўтмишга эга. Биргина Жиззах шаҳрининг ўзи икки минг йиллик тарихдан гувоҳлик беради. Жиззах ҳақида Х асрда араб сайёҳлари ёзиб қолдирган ноёб маълумотлар мавжуд. Бу маскан араблар истилосига қадар Усрушоннинг йирик шаҳарларидан бири бўлган.

Жиззах — табаррук аждодларимиз қадами етган муқаддас маскан. Вилоятда буюк боболаримиз номлари билан боғлиқ кўплаб қадамжолар бор. Буюк Амир Темур номи билан аталувчи дарвоза манзилидаги тошларда Мирзо Улутбек томонидан битиб қолдирилган эсдалик лавҳаси шонли ўтмишимиздан дарак бериб туради.

Шу муносабат билан мен бир мулоҳазани сизлар билан маслаҳат қилмоқчиман. Халқимиз азалдан бу жойни "Темур дарвозаси" деб келади. Агар сизлар рози бўлсангиз, менда бир таклиф бор. Яъни бу жойга расман "Соҳибқирон Амир Темур дарвозаси" деган ном бериб, олтин ҳарфлар билан ёзиб қўйсак, бу ерда бир ёдгорлик ўрнатиб, уни қутлуғ зиёратгоҳ, қадамжога айлантирсак, нима дейсизлар?

Ўйлайманки, бу ҳар томонлама — ҳам тарихий, ҳам маънавий жиҳатдан тўғри бўлади. Соҳибқирон бобомизнинг арвоҳи ҳам биздан шод бўлади.

Қадрли юртдошлар!

Шуниси эътиборга сазоворки, ҳар қандай давр, ҳар қандай шароитда ҳам Жиззах халқи ўзининг эзгу фазилатларини, барҳаёт анъаналарини сақлаб қолган. Чунки бу замин одамлари азалдан озодликка, хурриятга интилиб келади.

1916 йилги Жиззах кўзғолони миллий озодлик йўлида халқимиз олиб борган кураш тарихининг шонли саҳифасини ташкил этади.

Зулм ва ҳақсизликка қарши, мустақиллик йўлидаги бу тарихий ҳаракатда фаол қатнашган, бу йўлда жонини қурбон қилган Назирхўжа Абдусалом ўғли, Қосим Хўжа, қирғиз фарзанди Дониёлбек, Абдурахмон Абдужаббор ўғли, Туротбек Турдибек ўғли каби юзлаб фидойи, жасур ва ориятли инсонларни миллатимиз ҳеч қачон унутмайди.

Азиз ватандошлар!

Ҳар бир вилоят ёки ҳудуднинг ўзига хос қиёфасини, керак бўлса, мавқе-эътиборини, аввало, шу заминда яшайдиган меҳнаткаш инсонлар, уларнинг ақл-заковати, истеъдоди, эл-юрт ишига садоқати белгилайди.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Жиззах вилоятидан етишиб чиққан фан ва маданият арбоблари, кўп-кўп таълиқли ижодкорлар, ишлаб чиқариш илмлари ўз юрти довуғини бутун мамлакатимизга таратдилар.

Улар орасида, айниқса, дилбар шоир Ҳамид Олимжоннинг ижоди минглаб адабиёт мухлислари қалбидан мустаҳкам жой олган.

Жиззах номи шу заминдан чиққан, халқимиз, мамлакатимиз тарихида ўчмас из қолдирган буюк инсон Шароф Рашидовнинг номи билан чамбарчас боғланиб кетган. Бутунги Ўзбекистон тараққиётига ҳал қилувчи таъсир ўтказаётган корхона ва иншоотларнинг қурилишига, юртимиз ривожига, унинг обод бўлишига улкан ҳисса қўшган бу инсонларвар зотнинг хотираси халқимиз юрагида тоабад яшайди.

Мамлакатимизда биринчилар қатори Ўзбекистон Қаҳрамони унвонига сазовор бўлган Парда Зиёдов, номдор пахтакорлар Ортиқбой Раҳматов, Инъомжон Исоқов,

шоира Шарофат Ботирова, таниқли илм-фан вакиллари Ўктам Орипов, Носир Рашидов, Ўрол Носиров, Тоир Муқимов, Қаҳҳор Ҳожиматов, Саримбек Наврўзов каби эл-юрт ҳурмати қозонган фидойи инсонлар бугунги кунда ҳам Жиззах шуҳратига шуҳрат қўшмоқдалар.

Вилоятда 70 дан зиёд миллат вакиллари яшаб меҳнат қилмоқда. Қозоқ оқсоқоли Бегим Сериков, қирғиз Саттор Усмонов, тожик Шоди Шавқиев, корейс Ольга Хван каби ватандошларимиз халқларимиз ўртасидаги дўстлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашда ибрат кўрсатмоқда.

Бир сўз билан айтганда, Жиззах даштларини ўзлаштириб, обод қилишда унутилас хизматлар қилган кишиларнинг, шу заминга меҳр ва садоқат кўрсатиб яшаётган барча юртдошларимизнинг меҳнатига ҳар қанча таҳсин айтсак, арзийди.

Ҳурматли дўстлар!

Жиззах вилояти ўзининг моддий ва маънавий салоҳияти, ишлаб чиқариш қўлами ва деҳқончилик маҳсулотлари етказиш бўйича юртимиз халқ ҳўжалигида салмоқли ўринга эга.

Бу ҳақда сўз юритишдан олдин мамлакатимизда, хусусан, Жиззах вилоятида ҳозиргача қилинган ишларга ҳолисона баҳо берсак, йўл қўйилган хато ва камчиликларни бартараф этиш чораларини белгиласак, мавжуд имкониятларимиз, ҳали ишга солинмаган ички ресурсларимиздан келиб чиққан ҳолда, истиқбол режаларимизни аниқлаб олсак, мақсадга мувофиқ бўлади, деб ўйлайман.

Бу борада биргина мисол келтирмоқчиман.

Маълумки, 90-йилларнинг бошида собиқ шўро ҳудудида рўй берган иқтисодий таназзул натижасида бизнинг юртимизда, жумладан, Жиззахда ҳам айрим ишлаб чиқариш корхоналари тўхтаб қолган эди. Вилоят марказидаги ишқорли аккумуляторлар ишлаб чиқарадиган завод бир неча йил давомида маҳсулот бермади.

Бугунги кунда шу завод негизида Американинг "Эксайд" фирмаси билан ҳамкорликда йилига 1 миллион дона кўргошинли аккумулятор батареялари ишлаб чиқарадиган ҳамда 8 минг тонна иккиламчи кўргошинни қайта ишлаш қувва-

тига эга бўлган "Узэксайд" қўшма корхонаси ташкил этилди. Бунга 78 миллион АҚШ доллари миқдоридаги хорижий сармоя жалб қилинмоқда.

Насиб этса, 2000-2001 йилларда 450 киши меҳнат қиладиган бу корхона ишга тушади. Завод маҳсулотининг 50 фоизи экспорт қилинади.

Айтиш мумкинки, ҳали бу корхона қошида яна янги-янги ишлаб чиқариш қувватлари, хизмат кўрсатувчи соҳалар, маданий-маиший тармоқлар ривожланади. Бу эса яна қўшимча минг кишини иш билан таъминлаш имконини беради. Айни вақтда, мавжуд қийинчиликларга қарамасдан қурилган бу заводни валюта ишлаш ва янги иш жойлари ташкил қилишнинг бир намунаси десак, хато бўлмайди.

Ёки яна бир мисол.

Жиззахдаги қуёв-механика заводи қурилиши ҳам тугалланмай ётган эди. У Ўзбекистон Фанлар академияси тасарруфига ўтказилиб, ишлаб чиқариш марказига айлантирилди. Ҳозирги кунда бир неча турдаги халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарилмоқда. Айниқса, бу ерда тайёрланаётган йўлак плиталарига талаб катта.

Ёнгил саноат тармоқлари, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаларида хорижий сармоялар иштирокида яна бир неча қўшма корхоналар барпо этилди. Айни пайтда "Жизантеп", "Жибри", "МК Трайдинг" каби 16 та қўшма корхона саноат маҳсулотлари ишлаб чиқармоқда.

Умуман олганда, 1991 йилдан 1999 йилгача бўлган даврда ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми уч баробар ортди.

Ҳозирги кунда Учқулоч конидан йилига 2 миллион тонна кўрғошин-рух рудаси олинмоқда. Оқтош, Қоратош, Узук мармар конларида ҳам харидоргир маҳсулот ишлаб чиқарилмоқда. Вилоятда, шунингдек, йилига 100 минг тонна оҳак тайёрловчи завод ишлаб турибди. Жиззах пластмасса заводи қошида эса йилига 300 минг дона чинни буюмлар ишлаб чиқарадиган цех ишга туширилди.

Қишлоққа саноатни олиб келиш — ислохотларнинг муҳим бир қисмидир. Шу маънода Бахмал туманида 10 мил-

лион дона ғишт ишлаб чиқарадиган, Зарбдор туманида 8 минг тонна пахта толасини қайта ишлайдиган, Фориш туманида эса 860 минг тонна оҳактошни парчалайдиган корхоналар ишлаб тургани эътиборга молиқдир.

Жиззах вилоятида қазилма бойликларнинг катта миқдордаги захиралари мавжуд. Бахмал, Ғаллаорол, Зомин, Фориш ва Зафаробод туманларида жойлашган конлар бағрида олтин, кумуш, вольфрам, қўрғошин, рух, темир, гранит, корунд каби ноёб моддалар бор. Улардан халқ манфаати йўлида фойдаланиш истиқболдаги муҳим вазифаларимиздан биридир.

Замонавий алоқа воситаларини кенгайтириш соҳасида қилинган ишлар ҳақида алоҳида гапириш ўринли, деб ўйлайман. Кунни кеча Жиззахда индонезиялик ҳамкорлар билан Япониядан 35 миллион АҚШ доллари миқдоридagi мукамал алоқа ускуналари олиб келиниб, ишга туширилгани — бунинг яна бир далилидир.

Бу катта ишнинг бошланиши, холос. Вилоятда 2003 йилгача яна 150 миллион АҚШ доллари ҳажмида хорижий сармоя ўзлаштирилиб, янги алоқа тармоғи вужудга келтирилади. Натижада Фориш, Бахмал, Ғаллаорол сингари туманларимизнинг энг чекка қишлоқларида ҳам дунёнинг исталган нуқтаси билан боғланиш имконияти туғилади.

Муҳтарам биродарлар!

Вилоятда қишлоқ хўжалигини замон талаблари асосида ислоҳ қилиш борасида ҳам сезиларли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, узоқ вақтлардан бери ўз ҳолига ташлаб қўйилган ариқ-зовурлар, дренаж қувурлари тозаланиб, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш бўйича дастлабки муҳим қадамлар қўйилди. Лекин бу борадаги ишлар ҳали етарли эмас.

Қишлоқ хўжалиги самарадорлигини оширишда мулкчиликнинг шаклини ўзгартириш, ерни ўз эгасига топшириш, илғор технологияларни қўллаш ижобий натижа бериши шубҳасиз.

Шу маънода бутун вилоят далаларида Американинг 128 та "Кейс" ғалла комбайни, 107 та пахта териш комбайни,

206 та "Магнум" трактори юксак унум билан ишлатилаётгани эришилган ютуқларда муҳим омил бўлди.

Вилоятдаги мавжуд 128 та ҳўжалиқдан 125 таси бутунги кунда нодавлат мулк шаклига эга.

Вилоятда ерга бўлган муносабат ўзгараётганини фермер, деҳқон ҳўжалиқларининг сони тобора ортиб бораётганидан ҳам билса бўлади.

1994 йилда вилоятда 1600 га яқин деҳқон ва фермер ҳўжалиғи бўлиб, уларнинг ихтиёрида 50 минг гектар ер бўлган бўлса, 1999 йилда бу рақам икки ярим баробар ортиб, улар тасарруфидаги ер майдони 116 минг гектардан ошгани кўп нарсани англатади.

Агар ер ўзининг ҳақиқий эгасини топса, у қандай натижаларга олиб келишини қуйидаги мисолда яққол кўриш мумкин.

Яхши биласизлар, Арнасой тумани кўп йилдан буён пахта тайёрлаш режасини бажармай келарди. Бу йил тумандаги 11 та қолоқ ҳўжалиқ тарқатилиб, уларнинг ер майдони деҳқон ва фермерларга бўлиб берилди. Бунинг натижаси бир йилдаёқ кўзга яққол кўринди-қолди. Туман пахта, ғалла топшириш бўйича шартнома режаларини ортиғи билан бажарди.

Зафаробод туманида ҳам бу тажриба ижобий самара берганини алоҳида айтиб ўтмоқчиман.

Ёки яна бошқа бир мисол.

Дўстлик туманидаги "Манас" ижара ширкатлар бирлашмасида Гадейбой Шодиев бошлиқ фермер ҳўжалиғи бор. У ўз фарзандлари ва набиралари билан 21 киши бўлиб деҳқончилик қилади. Тўрт йилдирки, бу фермер ҳўжалиғи юқори ҳосил олади. Бу йилги ҳосилдорлик 41 центнерни ташкил этди. Албатта, даромад ҳам шунга яраша бўлди. Ҳозирги кунда бу ҳўжалиқнинг битта "КамАЗ" машинаси, иккита "Алтай", учта "Беларусь" трактори, учта енгил машинаси бор.

Ҳалол меҳнати билан ўзига ҳам, oilасига ҳам, элу юртга ҳам катта наф келтираётган шундай одамларга ҳар қанча ҳавас қилсак, уларга раҳмат айтсак, арзийди.

Муҳтарам биродарлар!

Яхши биласизларки, Жиззах вилоятининг иқлим шароити бир қанча ўзига хос хусусиятларга эга. Мисол учун, бир жойда ҳосил тақдири ёғингарчилик билан боғлиқ бўлса, яна бир жойда суғориш артезиан қудуқлари, бошқа ҳудудда эса дарё суви ҳисобидан амалга оширилади. Шу сабабли деҳқончилик ривожини Жанубий Мирзачўл канали, Жиззах, Зомин, Қоровултепа сув омборлари, Жиззах бош насос станцияси каби муҳим ва йирик суғориш иншоотларидан қай даражада омилкорлик билан фойдаланишимизга боғлиқ.

Ҳўш, қишлоқ ҳўжалиги самарадорлигини ошириш, мўлқўл маҳсулот етказиш учун, аввало, нима талаб қилинади? Табиийки, ер керак. Бу масала бўйича, айтишлик, Фарғона водийси вилоятларида қийинчилик бўлиши мумкин, аммо сизларда бундай муаммо йўқ.

Шу муносабат билан вилоят иқтисодиётини ривожлантириш билан боғлиқ, ҳаммамизни ўйлантириб турган куйидаги муаммоларни ҳал этиш зарур.

Биринчидан. Вилоятдаги ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган чора-тадбирлар тизимини ишлаб чиқиш ва уни босқичма-босқич амалга ошириш. Бунда хорижий инвестициялар ва ички имкониятларимиздан фойдаланиш.

Иккинчидан. Ер ресурсларидан оқилона, тежамкорлик билан фойдаланиш. Қишлоқ ҳўжалигида мулк шаклини ижобий самара берадиган асосда ўзгартириш борасидаги ишларни изчил давом эттириш.

Учинчидан. Қишлоқ ҳўжалигидаги сув танқислиги билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилиш мақсадида аниқ чоралар кўриш. Жумладан, 2001-2005 йиллар мобайнида Зомин сув омбори ҳавзаси ва Зарафшон дарёсидан тортиладиган 213 километрлик минтақавий сув ўтказиш тармоғи қурилишини тугаллаш.

Тўртинчидан. Аҳолини иш билан банд қилиш, биринчи навбатда, қишлоқ жойларида янги иш ўринларини яратиш, меҳнат бозорини шакллантириш. Бу борада вилоят бўйича махсус дастур ишлаб чиқиш ва амалга ошириш. 2005 йилгача қўшимча 60 минг янги иш ўринларини ташкил этиш.

Хурматли сайловчилар!

Менинг сайловолди дастурида бу долзарб масалага алоҳида эътибор қаратилган. Ҳозирги вақтда Жиззах вилояти бўйича 12 минг 300 кишининг бандлик хизматларида рўйхатда тургани муаммонинг нечоғлиқ муҳимлигини кўрсатади.

Шу ўринда бир ҳақиқатни айтиб ўтсам. Бу рақам — статистика идораларининг берган маълумоти. Ҳаётда эса, афсуски, кўпинча бундай қоғозлар ҳақиқий аҳволни акс эттиролмайди. Буни очиқ тан олиб айтишимиз керак. Ҳатто, шундай одамлар ҳам борки, иш сўраб бориладиган идора қаердалигини ҳам билмайди. Демак, меҳнатга лаёқатли бу одамларга муносиб иш топиб бериш, уларнинг муаммоларини ҳал қилиш — энг муҳим вазифамиздир.

Хурматли Жиззах аҳли!

Юртимизда амалга оширилаётган жамики ўзгаришлар, ислохотларнинг бош мақсади — халқимизга муносиб турмуш шароити яратиб беришдан иборат эканини яхши биласизлар. Айниқса, бу борада аҳолини тоза ичимлик суви ва газ билан таъминлаш масаласи алоҳида аҳамиятга эга.

Вилоятда аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш юзасидан катта ишлар қилинди. Таққослаш учун эътиборингизга иккита рақамни ҳавола этмоқчиман. Ўйлайманки, уларни қиёслаб, ўзингиз бу ҳақда аниқ тасаввур ҳосил қиласиз.

Мисол учун, 1995 йили вилоят аҳолисини табиий газ билан таъминлаш 52 фоизни ташкил этган бўлса, бугунги кунга келиб бу кўрсаткич 72 фоизга етди. Тоза ичимлик суви билан таъминлаш эса шу давр мобайнида 56 фоиздан 76 фоизга кўтарилди.

Ўзингиз бир ўйлаб кўринг, ўтиш даврининг ҳозирги қийин иқтисодий шароитида, бор-йўғи тўрт йил ичида бундай катта ҳажмдаги ишларни амалга ошириш ўз-ўзидан бўлмайди.

Албатта, бу соҳада қилган ишларимиз ҳали бизни қониқтирмайди. Шу сабабли 2000-2005 йиллар мобайнида вилоят бўйича аҳолини газ ва ичимлик суви билан таъ-

минлаш даражасини тегишли тарзда 91 ва 92 фоизга етказиш мўлжалланмоқда. Бунда 7 миллиард сўм капитал маблағ сарфланиб, 2003 йилда ишга тушириладиган 30 мин — Даштобод — Зарбдор ҳамда Зарафшон — Мирзачўл ичимлик суви тармоғи муҳим аҳамият касб этади.

Ўйлайманки, мўлжалдаги ана шу ишлар амалга оширилгач, Жиззах вилоятида бу борадаги аҳвол тубдан яхшиланади.

Кадрли дўстлар!

Хабарингиз бор, биз 2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилдик. Ёш авлод ҳақида доимий ғамхўрлик — ижтимоий сиёсатимизнинг узвий қисмидир.

Ёшлар тарбияси, баркамол авлод деганда, биз Ўзбекистоннинг буюк келажагини назарда тутамиз. Ўсиб келаётган ёш авлоднинг эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда, 2005 йилгача қўшимча равишда 36 минг ўқувчи ўрни ташкил этиш кўзда тутилмоқда. Вилоятдаги 2 та олий ўқув юртида 3 минг 360 нафар талаба, 16 та ўрта махсус ўқув юрти ва коллежларда 11 минг 600 дан зиёд ёшлар таълим олмоқда.

Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастурига мувофиқ, ҳозирги кунда вилоятда 4 та касб-ҳунар коллежи ва битта академик лицей фаолият кўрсатмоқда. Шу кунларда вилоятнинг барча туманларида биттадан, жами 12 та коллеж ва 1 та академик лицей қурилиши бошлаб юборилган. 2005 йилгача эса яна 89 та касб-ҳунар коллежи ва 5 та академик лицей қуриш режалаштирилган.

Бугунги кунда вилоятдан 21 нафар ўғил-қизимиз "Умид" жамғармаси йўлланмаси билан дунёнинг манаман деган олий ўқув юртларида таҳсил олаётгани жиҳзаҳлик фарзандларимизнинг билимга чанқоқлиги ва тиришқоқлигидан далолатдир.

Мактаб-маориф ҳақида сўз юритар эканмиз, мен ҳозирги ўтиш даврида ҳаёт қийинчиликларига мардона бардош бериб, ўз касбига садоқат кўрсатиб, ёш авлодга билим ва тарбия бериб келаётган минглаб фидойи муаллимларимизни, мураббий ва устозларни алоҳида ҳурмат билан тилга олмоқчиман.

Шуни таъкидлаб ўтмоқчиманки, Ўзбекистонни 2005 йилгача бўлган даврда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурида бу тоифа вакилларига муносиб моддий шарт-шароит ва имтиёзлар яратиб бериш алоҳида кўзда тутилган.

Ҳурматли дўстлар!

Халқ саломатлигини сақлаш масаласига Жиззах вилоятида, бутун мамлакатда бўлгани каби, устувор вазифа деб қаралмоқда. Ҳозирги вақтда бу ерда 59 та касалхона, 170 дан ортиқ амбулатория-поликлиника, жумладан, 72 та қишлоқ шифокорлик амбулаторияси ва 32 та қишлоқ шифокорлик пункти ишлаб турибди.

Айни пайтда Жиззах шаҳрида замонавий тез тиббий ёрдам маркази реконструкция қилинмоқда. Марказ янги йилнинг биринчи чорагида фойдаланишга топширилади.

Вилоятда соғлиқни сақлаш тизимини такомиллаштириш мақсадида 2002 йилгача 112 та қишлоқ врачлик пункти куриш кўзда тутилмоқда. Бу мақсад учун 1 миллиард 600 миллион сўм капитал маблағ ажратилади. Шунингдек, 2000 йилда Бахмал туманида 260 ўринли шифохона беморларга хизмат кўрсата бошлайди.

Жиззах табиати соғломлаштириш масканлари яратиш учун жуда қулай. Вилоятнинг тоғ ва тоғ ёнбағирларидан иборат жойларида таркибида темир, олтингугурт, водород, радий, кремний кислотаси, карбон газы, турли ишқорли маъданлар мавжуд бўлган бир қатор шифобахш сув манбалари бор. Зомин, Ғаллаорол, Фориш, Мирзачўл туманларида шундай шифобахш сув ва маъданлар билан даволловчи сифатгоҳлар ишлаб турибди. Бундай шифо масканларини кўпайтириш бўйича вилоятда ҳали фойдаланилмаётган имкониятлар мавжуд. Бинобарин, бу соҳада кўп иш қилишимизга тўғри келади. Бунга биз алоҳида эътибор беришимиз керак.

Муҳтарам юртдошлар!

Биз ҳар бир янги йилга яхши ният билан ном берамиз. Ўтиб бораётган йилимизни Аёллар йили деб атаган эдик. Шу муносабат билан вилоятда хотин-қизларимизнинг мавқеини кўтариш, уларга муносиб турмуш шароитлари яратиб бериш бўйича кўп-кўп савобли ишлар бажарилди.

Жумладан, "Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш маркази"ни таъмирлашга 111 миллион сўм, барча қулайликларга эга бўлган 200 ўринли замонавий туғруқхона қурилишга 250 миллион сўм маблағ сарфланди. Вилоят, туман миқёсида хотин-қизлар масалалари бўйича ҳоким ўринбосарлари фаолият кўрсатишини яхши биласизлар. Жиззах вилоятида эса бундай лавозимлар ҳар бир хўжалик бўйича таъсис этилгани диққатга сазовордир.

Ўзбекистондаги энг ёши улуг момо — Тоқчилик қишлоғида яшайдиган 122 яшар Лутфи Шодиева юртимизнинг табаррук инсонларидан биридир. Чунки, юз йилдан ортиқ умр кўриш — ҳаммага ҳам насиб этавермайдиган бахт.

Вилоятда бир асрдан ортиқ умр кўраётган 90 дан зиёд пиру бадавлат отахону онахон, 79 минг 400 нафақадор бор. Уларга алоҳида ҳурмат-эҳтиром кўрсатиш, дуосини олиш — барчамизнинг инсоний бурчимиздир.

Азиз юртдошлар!

Ватанимизнинг хавфсизлигини таъминлаш — барчамизнинг бугунги энг асосий ишимиз бўлмоғи шарт. Халқимизнинг осуда ҳаётини сақлаш йўлида туну кун амалга ошираётган ишларимиз барчангизга маълум. Эндиликда одамларимиз дўст қим, душман қимлигини яхши билиб олди.

Мамлакатимиз ҳаётига таҳлика солиши мумкин бўлган турли хавф-хатарлар ҳақида гап борар экан, мен биринчи галда жамиятни ичидан емирадиган бепарволик, лоқайдлик, ўзибўларчилик асоратларини, амалдорлар орасидаги коррупция, порахўрлик, таъмагирлик каби ярамас иллатларни йўқ қилишга алоҳида эътибор қаратиш зарурлигини таъкидлайман.

Ватанни ҳимоя қилиш — Ўзбекистон ҳар бир фуқаросининг муқаддас вазифасидир. Бу ҳақиқат, айниқса, ҳозирги кунда чегара ҳудудида жойлашган Жиззах вилоятида янада муҳим аҳамият касб этмоқда.

Айнан Жиззах вилоятида Марказий ҳарбий округ ташкил этилгани эл-юрт тинчлигини, сарҳадларимиз дахлсизлигини сақлаш борасида қилинаётган амалий ишларимизнинг яна бир кўринишидир.

Яхши биласизки, Жиззахда истиқлолнинг дастлабки йилларида ҳарбий учувчилар тайёрлайдиган олий билим юрти ташкил этган эдик. Мазкур билим юртида таҳсил кўраётган ботир ўғлонларимиз осмонимизнинг мусаффолигини, халқимизнинг осойишта ҳаётини садоқат билан ҳимоя қилиши шубҳасиз.

Айтмоқчиманки, чегараларимиз мустаҳкам, посбонларимиз ҳар қандай тажовузларни бартараф этишга қодир. Бу масалада Жиззах халқи, бутун мамлакатимиз аҳли беҳавогир ва хотиржам бўлиб, ўз тинч меҳнати билан банд бўлавериши мумкин.

Хурматли биродарлар!

Жиззахлик спортчилар эришаётган катта ютуқлар ҳақида ҳам икки оғиз айтиб ўтмоқчиман. Жаҳон бокс майдонларида Ўзбекистон байроғини баланд кўтарган, давлатимиз мадҳиясининг янграшига сабаб бўлган жаҳон чемпиони Лазиз Зокиров ҳам Жиззах фарзандидир. Бугунги кунда бу азамат йигитимиз эришган зафарлар билан бутун Ўзбекистон фахрланади.

Миллий спорт турларига, халқ ўйинларига Жиззахда алоҳида эътибор берилляпти. Яқинда Жиззах шаҳрида республика хотин-қизлари ўртасида ўтказилган "Тўмарис мусобақалари" ҳам ана шу ишларнинг мантиқий давомидир.

Вилоят марказида спортнинг жуда кўп турлари билан шуғулланиш имконини берадиган улкан спорт мажмуи жадал суръатлар билан барпо қилинмоқда. Бу қурилишга 1 миллиард 200 миллион сўм ҳажмидаги капитал маблағ сарфланаётгани аҳоли саломатлигини мустаҳкамлашга қаратилётган катта эътибордан далолат беради. Насиб бўлса, бу иншоот Наврўз кунларида жиззахликларга хизмат қила бошлайди.

Қадрли дўстлар!

Истиқлол йилларида мамлакатимизда кўплаб янги-янги қурилишлар, тураржой бинолари, боғ-роғлар, маданий-маиший иншоотлар, равон йўللари муҳташам кўприклар барпо этилмоқда. Халқимиз: "Биздан озод ва обод Ватан қолсин!" деган улуғ шиорни, буюк интилишни қалбига жо қилиб, беқиёс ишларни амалга оширмоқда.

Сизнинг вилоятингизда ҳам бу борада қилинаётган салмоқли ишлар кишини қувонтиради. Вилоят марказининг ўзида 20 та бир-биридан чиройли маҳалла гузари, Истиқлол боғи, болалар аквапарки, Сангзорқўл дам олиш маскани, ёпиқ сув спорти саройи, халқаро талабларга жавоб берадиган теннис корти, Хотира хиёбони, “Маънавият ва маърифат” маркази вилоят бўлимининг муҳташам биноси барпо этилгани бунинг тасдиғидир.

Муҳтарам биродарлар!

Бугун бағри кенг, ғурури баланд, заҳматкаш Жиззах халқи янги-янги марраларга эришиш мақсадида астойдил бел боғлаб меҳнат қилмоқда. Албатта, барчамиз яхши тушунамиз — ҳаётимизда ҳали бошимиздан ошиб-тошиб ётган муаммо ва қийинчиликлар мавжуд. Олдимизда ҳали кўп синовлар турибди.

Лекин мен ўзимга бир ҳақиқатни англаб олганимни сизларга аён қилмоқчиман. Агар Жиззах эл-юртининг ишончини қозониб, уларнинг қалбида бўлган орзу-умидларини англаб, ғурур ва ифтихорини уйғотиб, юрак-юрагига етиб борсангиз, бу халқ, бу эл ҳар қандай қийинчиликлар ва синовларга бардош бериб, кўзланган марраларни эгаллайди, ўз мақсадларига албатта етади.

Бу ҳақиқатни мен ўз ҳаётимда, ўз тажрибамда кўп йиллар давомида кузатдим, бу халққа ишондим — инондим.

Сиз — азизларга соғлиқ-омонлик, бахту саодат, янги-янги зафарлар тилайман.

Ҳамиша осмонимиз мусаффо, юртимиз тинч, хонадонларимиз обод бўлсин!

*Жиззах вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 9 декабрь*

ХАЛҚҚА ХИЗМАТ ҚИЛИШ — ОЛИЙ БАХТ!

Ассалому алайкум, қадрли дўстлар!

Муҳтарам ватандошлар!

Авваламбор, бутун гўзал Сирдарё заминида сиз — муҳтарам юртдошларим билан учрашганимдан хурсанд бўлганимни ва барчангизга, сиз орқали бутун Сирдарё аҳлига ўз ҳурмат-эҳтиромимни билдирмоқчиман.

9 январь куни бўладиган Президентлик сайловида биз давлат раҳбари, халқ тили билан айтганда, Юртбошини сайлаймиз.

Мен Юртбоши деганда, аввало, бутун бир мамлакат, бутун бир давлат тақдири учун масъул, шу юртда яшайдиган, ҳаёт кечирадиган миллионлаб одамларнинг дунёқарашини, тафаккурини, халқнинг энг эзгу орзу-умидларини ўзида мужассам этадиган ва шу интилишларни рўёбга чиқаришга қодир бўлган одамни тушунаман.

Юртбоши деганда, том маънода катта ҳаётий тажрибага, кенг ва чуқур билимга эга бўлган, бошқаларга нисбатан узоқроқни кўрадиган раҳбарни кўз ўнгимдан ўтказаман.

Мен Йўлбошчи деганда, бугунги ўта мураккаб, таҳликали замонда ғоят муҳим, шу билан бирга, нозик ва қалтис муаммоларни чуқур таҳлил қилиб, негизига етиб бориб, ҳар қандай вазиятда ҳам — сиёсий, иқтисодий, маънавий ҳаётимизнинг барча йўналиш ва жараёнларида ҳам — ягона тўғри йўл, оқилона ечим топа оладиган одамни назарда тутаман.

Мен давлат раҳбари, Президент деганда, фақат хорижий ўлкаларга бориб, у мамлакатларнинг бошлиқлари билан учрашиб қўл олинадиган кишини эмас, балки ўз дав-

латининг, ўз халқининг миллий манфаатларини тўла ифода эта оладиган ва қатъият билан ҳимоя қила оладиган одамни тасаввур қиламан.

Қисқа қилиб айтганда, Юртбоши — ниҳоят даражада оғир, мураккаб ва масъулиятли бир вазифани ўз зиммасига олиб, унга инонган одамларнинг ишончини оқлаш учун — бу баландпарвоз гап бўлиб туюлмасин — шу олий мақсад йўлида ўз ҳаётини фидо қилишга ҳам тайёр туриши зарур.

Менинг номзодимни ана шундай юксак масъулиятли лавозим — Президентликка кўрсатган, қўлаб-қувватлаган Халқ депутатлари Сирдарё вилояти кенгашига, барча сирдарёлик фуқароларга чин қалбимдан ташаккур айтаман.

Мана, ҳозиргина ҳурматли ишончли вакилим Сайдулла Абдуқодиров сизларни менинг таржимаи ҳолим ва сайловолди дастури билан таништирди.

Ўйлайманки, менинг таржимаи ҳолим, ҳаёт йўлим, фаолиятим, Ватанимизнинг мустақиллиги, халқимизнинг тинч ва фаровон турмуши йўлида нимаики иш қилган бўлсам, буларнинг барчаси сизларга озми-кўпми маълум.

Чунки бу улғувор ишларни биз бутун халқимиз, жумладан, вакиллари мана шу залда ўтирган Сирдарё аҳли билан биргаликда, бир ёқадан бош чиқариб амалга оширдик. Нималарга, қандай марраларга эришган бўлсак, барча-барчасининг негизида бағри кенг, танги халқимизнинг меҳнати, орзу-умидлари, интилишлари мужассамдир. Барчамизни бирлаштирадиган ягона мақсад — Ўзбекистонимизни буюк ва қудратли давлатга айлантириш, эл-юртимиз учун фаровон ҳаётга эришиш, жаҳон ҳамжамиятида ўзимизга муносиб ўрин эгаллашдир.

Қадрли дўстлар!

Менинг бутунги учрашувдан асосий мақсадим — аввало, сиз — азизлар билан дийдор кўришиш. Чунки мана шу залда ўтирганларнинг аксариятини, узоқ-яқиндан бўлса ҳам, танийман, кўп йиллар давомида, қаерда бўлса ҳам, учрашганман, суҳбат қурганман. Ва шундан бахтиёрман.

Шу учрашувлардан фойдаланиб, мана шу тупроқда яшаётган инсонлардан ҳол-аҳвол сўраш, бутунги ҳаёт му-

аммолари ҳақида, эртанги режаларимиз, орзу-ниятларимиз, мақсадларимиз ҳақида фикр алмашиб олишдир.

Мақсад аниқ — қандай қилиб бугун ҳаётимизда йўл қўйилаётган хато-камчиликлар, нуқсонлар, адолатсизликни бартараф этиш, ишимизнинг самарасини ошириш ҳисобидан халқимизнинг оғирини енгил қилиш, одамларни рози қилиш мумкин?

Рухсатингиз билан, аввало, Сирдарё вилоятининг салоҳияти ва имкониятлари ҳақида тўхталиб ўтсам.

Бугунги кунда Сирдарё мамлакатимиз иқтисодиётида салмоқли ўринга эга.

Саноат соҳасини олсак, ўнлаб йирик ишлаб чиқариш корхоналари Сирдарё вилоятида жойлашган.

Шу маънода Ўзбекистонда ишлаб чиқариладиган электр қувватининг қарийб учдан бир қисmini етказиб берувчи Сирдарё ГРЭСи ҳақида гапирсак, ҳар томонлама ўринлидир.

Вилоятда ялпи маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 1991 йилда тўрт миллиард сўмни ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 1999 йилга келиб қирқ миллиард сўмга етди.

Охириги йилларда Гулистондаги ёғ-экстракт, қурилиш ашёлари, пахта тозалаш заводлари қаторига хорижий ҳамкорлар билан биргаликда ташкил этилган йигирмадан ортиқ янги-янги корхоналар қўшилди.

Ҳозирги вақтда Сирдарё вилояти бўйича машинасозлик комплексида 2 миллиондан ортиқ, кимё саноатида 6 миллиондан кўпроқ, электротехника саноатида тахминан 2 миллион АҚШ доллари миқдоридаги бир қанча йирик лойиҳаларни ишлаб чиқаришга жорий этиш мўлжалланмоқда.

Шунингдек, пахтани қайта ишлаш ва тўқимачилик саноати бўйича 55 миллион, паррандачиликка ихтисослашган ҳўжаликлар базасида умумий миқдори 10 миллион, балиқчилик соҳасида 700 минг доллар миқдорида хорижий инвестициялар киритилиб, қўшма корхоналар ташкил қилиш ишлари давом этмоқда.

Мана шу лойиҳаларни амалга ошириш натижасида ўн минг, кичик корхоналар ҳисобидан эса ўн беш минг янги иш ўринлари ташкил этиш режалаштирилган.

Лекин, шуни алоҳида таъкидлашимиз лозимки, бандлик хизмати идораларида ҳали кўпгина кишининг рўйхатда тургани бу масаланинг долзарблигини кўрсатади.

Ва шу муаммоларни ҳал қилишда Сирдарё вилоятида ҳали кўп масалаларни ечиш, аввало, кичик ва ўрта бизнес ҳаракатини ривожлантириш, бозор инфратузилмасини барпо этиш йўлида кўпгина тўсиқ-қовларни олиб ташлаш бугун кун тартибда энг зарур вазифа бўлиб турибди.

Ҳурматли дўстлар!

Сирдарё вилояти мамлакат агросаноат мажмуида муҳим ўрин эгаллайди, дейишга барча асосимиз бор. Чунки вилоят пахта, ғалла ва чорвачилик маҳсулотлари етиштириш бўйича кенг имкониятларга эга.

Вилоятда давлатга пилла, ғалла топшириш режалари бажарилмоқда. Аммо, афсуски, сирдарёликлар бир неча йилдан буён пахта тайёрлаш режаларини уddалай олмаяптилар. Гарчи жорий йилда ўтган йилдагига нисбатан 80 минг тонна кўп пахта тайёрланган бўлса-да, вилоят бўйича режа бажарилмади. Бу ҳол, табиийки, одамларнинг даромадига, уларнинг турмуш даражасига салбий таъсир қилади. Бу ҳақда ҳаммамиз биргаликда жиддий бош қотиришимиз керак.

Лекин Боёвут, Ховос, Гулистон ва Сайхунобод туманлари пахтакорларининг йиллик режани uddалагани, боёвутлик Мирзаев ва Бойматов, сайхунободлик Норов ва Тошпўлатов бошлиқ оилавий пудрат жамоалари, Гулистон туманидаги Абзалов ва Қудратов, ховослик Хўжамуродов ва Ҳотамов бошлиқ фермер хўжаликларида ҳосилдорлик 35-40 центнерни ташкил этгани бу борада амалий имкониятлар борлигини кўрсатади.

Шу билан бирга, адолат юзасидан бир ҳолатни тан олиш лозим: Сирдарё вилояти деҳқонлари мамлакатимизнинг бошқа минтақаларидан жиддий фарқ қиладиган — ёзи иссиқ ва қуруқ келадиган оғир бир шароитда ҳосил етиштирадilar.

Сугориладиган ерларнинг аксарият қисми турли даражада шўрлангани, мавсумий гармсел ва Бекобод шамоли деҳқончилик учун ноқулай шароитларни келтириб чиқаради.

Кадрли Сирдарё аҳли!

Албатта, қийинчиликлар ва турли муаммолар ўз йўли билан, лекин, авваламбор, шу заминда, шу диёрда яшайдиган, кун кўрадиган аҳолининг тақдирини, ҳаёт тарзини, эртанги истиқболини инобатта олган ҳолда, қўл қовуштириб ўтормасдан, мана шундай оғир вазиятда барча куч-қудратимиз ва имкониятларимизни сафарбар қилиб, шу масалаларнинг ечимини топишимиз зарур.

Сирдарё вилоятининг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини жадаллаштириш, бу борадаги мавжуд муаммоларни ҳал этиш учун қуйидаги вазифаларни амалга ошириш зарур, деб ўйлайман:

Биринчидан. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ҳисобидан унумдорликни ошириш. Табиийки, бунга жуда катта маблағ талаб этилади. Чунки, йиллар давомида тўпланиб қолган муаммони бирданига ҳал қилиб бўлмайди. Лекин уни хорижий сармоялар ва ўз ички имкониятларимиздан фойдаланиб, изчил режа асосида, босқичма-босқич бажариш мумкин.

Бу йўлда дастлабки муҳим қадам қўйилди. Яқинда Ўзбекистон ва Осиё Тараққиёт банки ўртасида имзоланган шартномага кўра, республикамиз учун ажратилган 72 миллион АҚШ долларининг 48 миллиони айнан шу муаммонини ҳал этиш учун сарф қилинади. Бу иш тупроқ шароити энг оғир бўлган Оқолтин туманидан бошланади.

Иккинчидан. Вилоят ҳудудида етиштирилаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг таркибини ўзгартириш масаласи турибди. Бунда кам ҳосил берадиган ерларга яхши ҳосил берадиган бошқа экин турларини экиш тажрибасини кенг қўллаш кераклигини ҳаётнинг ўзи тақозо қилмоқда.

Масалан, гектаридан ўн центнердан ортиқ пахта бермайдиган ерларга бошқа харидоргир, серҳосил экинлар экиш. Мисол учун, аввало, ана шундай ерлар ҳисобидан вилоятдаги шолизорларни кўпайтириб, маълум даражада қишлоқ хўжалиги самарадорлигини ошириб, деҳқоннинг косасини оқартириш мумкин.

Учинчидан. Сирдарё вилоятида бошқа вилоятларга нисбатан энг долзарб масала — фермерлик ҳаракатини

кенг кўламда ривожлантириш, ана шу мақсадда барча имтиёзли шарт-шароитларни ташкил қилиб бериш. Минг афсус, шуни барчамиз тан олишимиз керакки, кечаги совхоз, яъни давлат хўжаликлари Сирдарёда ўз номини ўзгартирган бўлса ҳам, амалда эски иш услублари сақланиб қолмоқда. Аввало, деҳқонларда эгалик ҳиссиётини тарбиялаш, уларга тегишли шароит яратиб бериш масаласида биз ҳали-бери амалий ишларга ўтаётганимиз йўқ.

Тўртинчидан. Қишлоқ хўжалигини замонавий техника воситалари билан таъминлаш даражасини ошириш. Вилоятда сув ресурслари ва ишчи кучининг чекланганлигини ҳисобга олиб, илғор технологияларни жорий этиш. Оқар сув захираларидан оқилона фойдаланиш муаммоларини ҳал қилиш учун махсус дастур ишлаб чиқиш кераклигини ҳаётнинг ўзи талаб этмоқда.

Бешинчидан. Қишлоқ хўжалиги ишларига мавсумий ишчи ва ҳашарчиларни жалб этиш тажрибаси катта сарф-харажатларга сабаб бўлаётганини ҳисобга олиб, бу маблағларни қишлоқ инфратузилмасини яхшилашга йўналтириш кўпроқ самара беради. Аввало, шу заминда, шу тупроқда яшаётган, хизмат қилаётган меҳнаткашларнинг дардини ўйлаб, уларга муносиб маиший шарт-шароит туғдириб бериш кераклигини яхши англаб олишимиз даркор.

Мисол учун, биргина жорий йилнинг ўзида четдан олиб келинган турли ёрдамчи ва ҳашарчиларга 500 миллион сўм миқдорида маблағ сарфланган. Аммо бунинг қандай натижа бергани сизларга яхши маълум.

Ўзингиз ўйланг, агар биз зарур имкониятни яратиб берсак, уй-жойини тўғрилаб берсак, йўли, гази, сувини ҳал қилиб берсак, айтайлик, Фарғона, Андижон ёки Наманган вилоятларидаги иш тополмай юрган, лекин тоғни урса, талқон қиладиган одамлар бу жойларга доимий яшаш, ишлаш учун жон-жон деб келмайдими?

Сирдарё вилоятига тегишли мана шу ва бошқа муҳим муаммоларни ечиш учун махсус бир ҳукумат комиссиясини тузиб, беш-ўн йиллар давомида амалга оширишга қаратилган алоҳида дастур ишлаб чиқиш вақти келди, деб ўйлайман.

Азиз биродарлар!

Бир нарсани барчамиз яхши англаб олганмиз: ҳар қандай ислоҳот, иқтисодиётдаги ҳар қандай натижанинг пировард мақсади — инсон, унинг манфаатларига, кишилар турмушини, маиший шароитини яхшилаш, фаровонлик даражасини юксалтиришга хизмат қилиши даркор.

Шу нуқтан назардан қараганда, охириги йилларда Сирдарё вилоятида амалга оширилган ишларга ҳолисона баҳо берсак, долзарб ижтимоий масалаларни ҳал қилиш борасида сезиларли силжишлар бўлаётганини эътироф этишимиз керак.

Буни биргина мисол, яъни аҳолини тоза ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш масаласи бўйича кўриб чиқайлик.

Вилоятда аҳолининг тоза ичимлик суви билан таъминланиши 1991 йилда атиги 64 фоиз бўлган бўлса, ҳозирги кунда бу кўрсаткич 93 фоизга етказилди.

Яъни эски замонда ўн йиллар давомида бажарилмаган ишларни бор-йўғи охириги етти-саккиз йилда бажарганимиз, шу билан аҳолининг, одамларимизнинг қанча-қанча юмушлари, муаммоларини, жумбоқларини ечиб берганимизни ҳисобга олсак, кўп нарсани англаб олишимиз мумкин. Шундай ижобий гапларни аҳолини табиий газ билан таъминлаш хусусида ҳам айтиш мумкин.

Биргина шу йилнинг тўққиз ойи мобайнида вилоятда 100 километрдан ортиқ газ қувурлари ётқизилди. Газ билан таъминлаш даражаси 1991 йилда 66,5 фоиз бўлган бўлса, ҳозирга келиб 86 фоизга етказилди.

2005 йилгача бу кўрсаткични ҳам 96 фоизга етказиш мўлжалланмоқда.

Кейинги саккиз йил мобайнида вилоят бўйича 63 минг оилага томорқа ва уй-жой қуриш учун 12 минг гектарга яқин ер ажратилгани алоҳида эътиборга молик. Бу — аҳолининг турмуш шароитини яхшилаш, қўшимча даромад топиш, бошқача айтганда, одамларни рози қилиш йўлида қўйилган муҳим қадамдир. Бундай тажрибани ҳар томонлама қўллаб-қувватлашимиз даркор.

Ҳурматли дўстлар!

Аҳоли саломатлиги тўғрисида қайғуриш, соғлом авлодни тарбиялаб, вояга етказиш соҳасида қилинаётган ишлардан хабардорсиз, албатта.

Бу борадаги ишларга ҳам қиёслаб баҳо берадиган бўлсак, шуни айтиш мумкинки, 1991 йили вилоят бўйича 40 та амбулатория ва фельдшерлик пункти бор эди. Сўнгги уч йилда яна 42 та янги қишлоқ врачлик пункти ишга туширилиб, уларнинг умумий сони 82 тага етди.

Энг замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган, кардиология, неврология, травматология бўлимларига эга бўлган 100 ўринли вилоят соғломлаштириш-реабилитация маркази 2000 йилнинг биринчи чорагида фойдаланишга топширилади.

Биз аҳоли соғлиғини сақлаш ҳақида қайғуриш билан бирга, шифокорлар, қишлоқ касалхоналарида хизмат қиладиган тиббиёт ходимларининг моддий-маиший эҳтиёжларини тўлароқ таъминлаш, уларнинг ўз фаолиятини самарали олиб бориши учун зарур шарт-шароитлар яратиб беришимиз керак. Бу ҳақда менинг сайловолди дастурида алоҳида кўрсатиб ўтилган.

Муҳтарам юртдошлар!

Вилоят аҳолисининг қарийб ярмини 18 ёшгача бўлган йигит-қизлар, болалар ташкил қилади. Таълим-тарбия соҳасида ҳам кўзга кўринарли ишлар амалга оширилмоқда.

Сўнгги йилларда Сирдарё шаҳридаги педагогика билим юрти, Гулистон тумани ва Ширин шаҳридаги ҳунар-техника билим юртлари, Ширин шаҳридаги энергетика техникуми реконструкция қилиниб, коллежларга айлан-тирилди.

Вилоятда айни вақтда замон талабларига жавоб берадиган битта академик лицей фаолият кўрсатмоқда. 2005 йилгача вилоят бўйича 64 та коллеж ва 5 та академик лицей қуриш режалаштирилган.

Ёш авлодимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва, албатта, бахтли бўлишлари учун олдимизга қўйилган мақсад, ўйлайманки, ҳаммамизнинг ҳаётимиз мазмунига айланиши керак. Ана шу эзгу орзуимизни рўёбга чиқариш

мақсадида 1997 йили иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш "Умид" жамғармасини ташкил этган эдик. Бу борада катта ишлар амалга оширилаётганини жамоатчилигимиз билади, сизлар ҳам бундан яхши хабардорсиз.

Шу пайтгача 643 нафар иқтидорли фарзандимиз "Умид" жамғармаси танловида ғолиб чиқиб, чет элларда таълим олиш ҳуқуқини қўлга киритгани барчамизни қувонтиради, албатта. Лекин ана шу ёшлардан атиги 13 таси сирдарёлик йигит-қизлар эканига нима дейсизлар? Сирдарёдек катта бир вилоят учун бу оз эмасми?

Қўриниб турибдики, бу борадаги ишларни кучайтириш, болаларимизга чуқур билим бериш, айниқса, чет тилларни пухта ўргатиш, лицей ва коллежларнинг сонини кўпайтириш ва уларга энг яхши мутахассисларни таклиф қилиш керак, деб ўйлайман.

Азиз биродарлар!

Халқимизда: "Ўнга бўлса, ўрни бошқа", — деган нақл бор. Ушбу мақолни республикамиз вилоятларига нисбатан ҳам ишлатиш мумкин. Шу маънода Сирдарё вилояти ҳам мамлакатимиз ҳаётида бетакрор ўрин ва салоҳиятга эга.

Мен тарихчиларимиз ишлатадиган бир маълумотни сира қабул қилолмайман. Нима эмиш, Сирдарёнинг тарихи 1963 йилдан бошланар эмиш! Гўёки, бу ерда вилоят ташкил этилгунча ҳаёт бўлмагандек. "Ҳой, барака топкур, бунақа бемаъни гапни қаёқдан олдинг?" — дейдиган одам йўқ.

Сирдарё тарихи — халқимиз тарихининг узвий бир қисми сифатида узоқ ва қадимийдир. Зардуштийликнинг муқаддас китоби "Авесто"да Сирдарё Дану деб, қадимги юнон тарихчилари асарларида эса Яхартес — Яксарт деб аталган. Юртимизга араблар кириб келганидан сўнг бу дарё солномаларда "Сайхун" деб юритила бошлаган.

Ана шу даврларга оид манбаларда Сирдарё атрофида яшаган халқлар, уларнинг турмуш тарзи, урф-одатлари ҳақида муайян маълумотлар учрайди.

Тарихимиз ҳақида мушоҳада юритар эканман, яна бир ҳолат доимо эътиборимни ўзига тортади. Мустабид тузум

мафкурачилари ўтмишимизни камситишга, миллий қадриятларимиз ва урф-одатларимизни менсимасликка, донишманд аждодларимизнинг теран тафаккури, ҳаёт фалсафаси билан йўғрилган анъаналаримизни топташга, бир сўз билан айтганда, тарихимизни сохталаштиришга урингани сизларга яхши маълум.

Мисол қидириб узоққа боришнинг ҳожати йўқ. Мана шу Мирзачўлнинг ўзлаштирилиши ҳам етмиш йилга яқин пролетар доҳийсининг номи билан, гўёки у тузган режа билан боғлаб келингани ҳам ана шундай сиёсатнинг бир кўриниши эди.

Аслида, XV асрдаёқ темурий ҳукмдорлардан Шохрух ва Улуғбек Мирзо Сирдарёдан Мирзачўлга канал орқали сув чиқаргани, шу ҳудудда жуда кўплаб ободончилик ишларини амалга оширгани инкор этиб бўлмайдиган тарихий ҳақиқатдир. Ўринбойўғуз, Искандарариқ каби қадимий каналлар XV — XVI асрларда қурилган, Мирзачўлдан ўтадиган карвонлар сув ичган "Сардоба" ва бошқа тарихий ёдгорликлар халқимиз тарихининг ёрқин бир саҳифаси, чўлни ўзлаштириш йўлида асрлар давомида олиб борган фидокорона курашининг тасдиғи эмасми?

Азиз биродарлар, ана шу буюк аждодларимизнинг хотирасини қадрлаш мақсадида Сирдарё вилоятини обиҳаёт билан таъминлаётган катта каналлардан бирини соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг ўғли Шохрух Мирзо номи билан атасак, нима дейсизлар?

Ўйлайманки, бу савобли бир иш бўлур эди. Сирдарё тарихи — меҳнаткаш, мард ва фидойи, бағрикенг халқ тарихидир. Шундай экан, бу тарихни чуқур ўрганиш, билиш, уни ҳолисона ёритиш, ёдгорликларни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш бизнинг фарзандлик бурчимиз, келажак авлодлар олдидаги қарзимиздир.

Қадрли дўстлар!

Менинг зиммамга юклатилган масъулиятли вазифалар тақозосига кўра, кўп-кўп хорижий давлат арбоблари, сиёсатчилар, бизнесменлар, нуфузли халқаро ташкилотлар раҳбарлари, чет эл журналистлари билан учрашиш, керак бўлса, баҳслашишга тўғри келади. Ўзбекистоннинг дунё

майдонидаги манфаатларини ҳимоя қилиш нуқтаи назаридан бу ҳам зарур, албатта.

Лекин, шуни очиқ айтишим керакки, мен кўпроқ оддий, содда, кўнгли беғубор юртдошларим билан самимий суҳбат қуришни, уларнинг дилидаги фикр-мулоҳазалар билан танишишни афзал биламан.

Чунки бу ошкора мулоқотлар, содда қилиб айтганда, жайдари гурунглار бағри кенг ва танги халқимизнинг олижаноб фазилатларини намоён этади.

Бизнинг мамлакатимиз — кўп миллатли мамлакат. Уларнинг тинч-тотув, баҳамжиҳат ва аҳил яшаб меҳнат қилаётгани — бизнинг улкан бойлигимиз. Сирдарё вилоятида истиқомат қилаётган 30 дан ортиқ миллат вакиллари Мирзачўлни гулистонга айлантиришда қўлни қўлга бериб, бир тану бир жон бўлиб фидокорлик кўрсатаётгани бунинг далили эмасми?

Мана, ҳозир шу залда ўтирган қирғиз биродаримиз, республикада хизмат кўрсатган пахтакор Эргаш Умаров, "Эл-юрт ҳурмати" ордени соҳиби, тожик Одил Нуруллаев, қишлоқ ҳўжалигига қирқ беш йиллик меҳнати сингган рус Николай Кузьмич Комаров, қозоқ Абдугани Турскулов, ўзбекча қўшиқлар айтиб, олқишга сазовор бўлаётган корейс қизи Альбина Сон каби ажойиб инсонлар ана шу дўстликнинг тимсолидир, десам, муболаға бўлмайди.

Мамлакатимизда яшаётган ҳар бир миллатнинг маданий-маънавий эҳтиёжларини таъминлаш доимий диққат марказимизда бўлиб келмоқда. Шу кунларда Гулистон шаҳрида вилоятдаги барча миллий-маданий марказларни ҳамда мустақиллик музейини ўз ичига олган муҳташам сарой — "Маънавият ва маърифат" маркази вилоят бўлими барпо этилаётгани бунинг яна бир далилидир.

Муҳтарам ватандошлар!

Сирдарё замини — ўзининг боғу роғлари, ширин-шаркар мевалари билан машҳур.

Айниқса, тилими тилни ёрадиган Мирзачўл қовунини ким билмайди, дейсиз? Ўз вақтида қовун сайли ўтказишдек ажойиб анъанамиз бор эди. Ана шу анъанани тиклаб,

Сирдарё вилоятида республика бўйича доимий қовун сайилларини ўтказиб турсак, ўйлайманки, барчангиз бу фикрга қўшиласизлар. Агар мана шу сайилга мени ҳам таклиф этсангиз, бажонидил келган бўлур эдим.

Азиз биродарлар!

Асрлар давомида қақраб ётган Мирзачўл ерларини ўзлаштириб, уни обод этишда катта хизмат қилган заҳматкаш одамларга ҳар қанча раҳматлар айтсак — оз.

Мен, айниқса, Назира Йўлдошева, Абдурашид Синдоров, Гулсара Умарова, Нуъмонхўжа Мирзахўжаев каби қишлоқ хўжалиги миришкорларининг номларини алоҳида ҳурмат билан тилга олмоқчиман.

Сирдарё заминини гуллаб-яшнатишда мамлакатимизнинг барча вилоятларидан келиб, бу ерни ўзига ватан билиб яшаётган юртдошларимизнинг ҳам беқиёс ҳиссаси бор.

Шунинг учун ҳам бу ернинг деҳқончилик мактабида, ўзига хос маданиятида, урф-одатларида, тўй-томошалаарида бутун Ўзбекистоннинг энг яхши хусусиятлари муҷассам. Бу ҳам ҳар қандай элга насиб бўлавермайдиган бир бойлик, десам, хато бўлмайди.

Муҳтарам халқ шоиримиз Тўра Сулаймон каби ижодкорларни, Шафоат Раҳматуллаева, Ақида Ҳайитова каби таниқли санъаткорларни, Анқабой Кулжонов, Қозоқбой Йўлдошев, Ҳакимжон Муродов, Маҳмуд Нурназаров сингари олимларни камолга етказишда ана шу илмий-маданий муҳит замин бўлгани шубҳасиз.

Вилоятда жисмонан соғлом, маънавий баркамол авлодни тарбиялаш ишига ҳам катта эътибор берилмоқда.

Сирдарёлик 25 нафар спортчи халқаро мусобақаларнинг совриндори, 89 нафари эса ҳар хил спорт турлари бўйича республика ғолиби бўлгани бунинг тасдиғидир.

Бокс бўйича халқаро мусобақалар ғолиби Тўлаш Донийёров, велотрек бўйича икки марта олтин медаль совриндори Қаҳрамон Мўминов, кикбоксинг бўйича олтин медаль совриндорлари Жаҳонгир Кўчмуродов, Жонибек Юсупов, армлестлинг бўйича икки карра жаҳон чемпиони Умиджон Аҳмедов, сузиш бўйича Осиё чемпиони Ана-

стасия Королёва, кураш бўйича Осиё ўйинлари чемпиони Баҳри Орзуев, миллий кураш бўйича республика чемпиони Шерали Бўронов сингари спортчилар номини республикамизда яхши билишади.

Вилоят спортчилари халқаро мусобақаларда янада фаролроқ, янада самаралироқ иштирок этишлари учун етарли ва пухта замин яратилмоқда.

Шу мақсадда Гулистон шаҳридаги стадион кенгайтирилиб, қайта реконструкция қилинди. Спортнинг ўн беш тури билан шуғулланиш мумкин бўлган "Алпомиш" спорт мажмуи, Бокс саройи ва Сузиш бассейнлари ишга туширилди.

Шу ўринда Гулистон шаҳрининг бугунги кунда номига муносиб равишда чирой очиб, тобора кўркамлашиб бораётганини алоҳида айтиб ўтмоқчиман. Сўнгги йилларда вилоят марказида ота-боболаримиз руҳини ёд этиш, уларни қадрлаш ниятида барпо қилинган муҳташам Хотира мажмуини, кўплаб янги уй-жойлар, маданий-маиший иншоотлар, кўприкларни кўриб, кейинги уч йил ичида мингта яқин оила янги қурилган замонавий уйларга кўчиб ўтганини билиб, шахсан мен Сирдарё халқининг меҳнатсевар ва бунёдкорлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдим. 1991 йили вилоятда олтинта бозор бор эди. 1999 йилга келиб 38 та замонавий услубда қурилган бозор фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг таркибида 100 дан ортиқ маиший хизмат тармоғи мавжуд. Гулистон шаҳрида эса уч минг савдо ўрнига эга бўлган улгуржи савдо бозори ишлаб турибди.

Бир сўз билан айтганда, олдинги Гулистонни ҳозирги Гулистон билан мутлақо қиёслаб бўлмайди. Мана шундай қиёслаш қийин бўлган, инсонларга хизмат қиладиган, уларнинг руҳини шод этадиган олижаноб ишларда бошқош бўлган раҳбарларга, аввало, Ўктам Исмоиловга, қўли гул меъмор ва қурувчиларга алоҳида раҳматлар айтмоқчиман.

Қадрли дўстлар!

Янги асрда Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий тараққиётда янги, улкан марраларни кўзламоқда. Бунинг учун бизда хоҳиш-истак, мақсад, ирода ва барча имкониятлар

мавжуд. Эртанги кунга ишонч ва қатъият билан интилаётган, буюк келажагимиз пойдеворини яратаётган олижаноб халқимиз бор. Шу халққа садоқат билан хизмат қилиш — барчамиз учун олий бахтдир.

Сирдарё вилоятида яшайдиган халқ кўпини кўрган, оғир синовларда тобланган, меҳнаткаш, матонатли халқдир.

Бундай одамлар билан ҳар қандай машаққатни енгиб ўтиш, янги-янги марраларни қўлга киритиш, янада улғувор ишларни амалга ошириш мумкин.

Ватанимизнинг қудратини юксалтириш, халқимиз фаровонлигини ошириш йўлидаги хайрли ишларингизда барчангизга, сиз орқали бутун Сирдарё вилояти аҳлига улкан зафарлар, соғлиқ-саломатлик, бахт-саодат тилайман.

*Сирдарё вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 10 декабрь*

МАҚСАДИМИЗ — ВАТАНИМИЗ РАВНАҚИ, ХАЛҚИМИЗ ФАРОВОНЛИГИНИ ЯНАДА ЮКСАЛТИРИШ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Бугун шу муқаддас Бухоро заминида сиз — азизлар билан яна бир бор кўришиб турганимдан бениҳоя мамнунман.

Авваламбор, сиз, бухоролик миришкор деҳқонларни кўпдан орзу қилиб кутилган меҳнат ғалабаси — 404 минг тонналик пахта, 296 минг тонналик ғалла хирмони бунёд этиб, шартнома режаларини шараф билан бажарганингиз муносабати билан чин қалбимдан муборакбод этаман.

Мураккаб иқлим ва тупроқ шароитига қарамай, пахтадан республика бўйича энг юқори — гектарида 31 центнердан зиёд ҳосил олинганини назарда тутсак, бу ютуқнинг аҳамиятини янада яққол тасаввур қиламиз.

Кадрли дўстлар!

Бухорои шариф — ўзининг буюк фарзандлари, азиз-авлиёлари, бетакрор тарихий обидалари билан миллатимиз, халқимизни бутун дунёга танитган табаррук маскандир.

Бухоролик деганда, аввало, қўли меҳнатда-ю, дили Аллоҳда бўлган, иймон-эътиқоди мустаҳкам, тақдирнинг кўп-кўп синовларини бошидан ўтказган, сабр-матонатли, бунёдкор халқ кўз ўнгимизга келади.

Шу фурсатдан фойдаланиб, бир нарсани сизларга алоҳида айтишни зарур, деб биламан.

Кўп йиллар давомида мен учун истараси иссиқ мана шу халқ билан кўпгина синов ва қийинчиликларни, етишмовчиликларни, ҳаётнинг тўфон ва савдоларини бошимиздан ўтказдик, нималарни кўрмадик, нималарга бардош бермадик.

Лекин мана шундай оғир ва мураккаб иқлим шароитида кун кечириб, мардонавор, қаҳрамонона меҳнат қилаётган халқдан, одамлардан, Бухоро аҳлидан бирон марта ҳаётдан нолиш, ҳаётдан норози бўлиш, тўс-тўполон кўтариш ҳолатларини кўрганим йўқ.

Мана шундай халқни кўпни кўрган, бағрикенг, матонатли, сабр-бардошли, меҳр-оқибатли халқ, дейди.

Мана шундай халққа хизмат қилиш, унинг оғирини енгил қилишда ўзимни аямаслик, мана шундай халққа таъзим қилиш — шахсан мен учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Мен бугунги сайловолди учрашувимиздан асосий мақсад — сиз қадрдонлар билан суҳбат қуриш, шу азиз юртда яшаётганларнинг ҳол-аҳволидан, ташвиш, муаммо ва кайфиятларидан хабардор бўлиш, шу муаммоларни, эртанги кунимиз масалаларини ечишда ўз ҳиссамни қўшишдан иборат, деб биламан.

Азиз биродарлар!

Шуни ҳолисона таъкидлашимиз керакки, Бухоро вилояти аҳли охириги йиллар давомида амалга оширган улкан ишлари ва хизматлари билан Ватанимизнинг равнақи ва тараққиёти йўлида, олдимизга қўйилган буюк мақсадларга, аввало, халқимизнинг фаровон ҳаётини таъминлаш ишига салмоқли ҳисса қўшмоқда. Ва мамлакатимизнинг ҳам сиёсий-ижтимоий, ҳам иқтисодий, ҳам маънавий-маданий ҳаётида ўзига хос ва ўзига мос ўрнини мустаҳкамлашда эътиборга сазовор қадамлар қўймоқда.

Авваламбор, сўнгги уч-тўрт йилда саноат тармоқларини ривожлантиришда, уларни замон талабига жавоб берадиган ўринга чиқариш мақсадида чет эл сармояларини жалб қилиш бўйича амалга оширилган ишлар ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга лойиқдир.

Хабарингиз бор, 1997 йили Қоровулбозорда лойиҳа қиймати 550 миллион АҚШ доллари бўлган Бухоро нефтни қайта ишлаш заводининг биринчи навбатини қуриб ишга туширган эдик. Бу улкан корхона йилига 2,5 миллион тонна нефть ва газ конденсатини қайта ишлаш қувватига эга.

Бор-йўғи икки йил ичида бу ерда 627 минг тоннадан зиёд нефть маҳсулотлари ва 3 миллион 750 минг тоннадан ортиқ газ конденсати қайта ишланди. Бу — вилоятда ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотлари ҳажмининг учдан бир қисмини ташкил этади. Завод шу қисқа вақт мобайнида давлат бюджетига қарийб 30 миллиард сўмлик ҳисса қўшди.

Чет эллик ҳамкорлар иштирокида бунёд этилган, энг замонавий технологиялар билан жиҳозланган бу корхонанинг мамлакатимиз нефть мустақиллигига эришишдаги беқиёс ўрни ва аҳамияти ҳақида гапириб ўтиришнинг зарурати йўқ, деб ўйлайман.

Умуман, сўнгги йилларда Бухоро вилоятида 26 та қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда. Эътиборли жиҳати шундаки, уларнинг аксарияти маҳаллий хом ашёни қайта ишлаб, экспортбоп маҳсулот тайёрламоқда.

Хитойлик ишбилармонлар билан биргаликда тузилган "Хадан" қўшма корхонаси пиллани қайта ишлашга ихтисослашган. АҚШ бизнесменлари билан ҳамкорликда ташкил қилинган "Мармар" қўшма корхонаси юксак сифатли мармар плиталар ишлаб чиқармоқда.

Вилоятда самарали иш олиб бораётган бундай корхоналар қаторига "Гуфик-Авиценна", "Зиёбахш Унитарейдинг", "Вардонзе" қўшма корхоналарини киритиш мумкин.

Бухоро қадимдан қўлигул ҳунармандлари, зардўзу чеварлари билан оламга машҳур бўлиб, бу соҳада ўзига хос мактаб яратган, десак, асло муболаға бўлмайди. Мана шу асрий анъаналар бугун ҳам зардўзлик, тўқимачилик, тикувчилик тармоқларида давом эттирилмоқда.

Биргина "Бухоротекс" ҳиссадорлик жамияти корхоналарида 15 минг киши, асосан, хотин-қизлар меҳнат қиладди. Машҳур зардўз Муяссар Темирова ҳамда моҳир тўқувчи Мартия Раҳматоваларнинг "Ўзбекистон Қаҳрамони" деган юксак унвонга сазовор бўлганлиги Бухоро енгил саноати ходимларининг меҳнатига берилган муносиб баҳодир.

Ҳурматли дўстлар!

Бухоро вилояти қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми бўйича мамлакатда тўртинчи ўринни эгаллайди. Вилоят иқтисодиётида юз бераётган туб таркибий ўзгаришлар, табиийки, қишлоқ хўжалиги ривожига ҳам таъсир этмоқда.

Ерга ишлов беришни яхшилаш, пахта ва ғалланинг эртапишар, унумдор навларини қўллаш, деҳқончиликда илғор технологияларни жорий қилиш, замонавий техника воситаларидан оқилона фойдаланиш натижасида салмоқли ютуқлар қўлга киритилмоқда.

Шу мақсадда кейинги икки йил ичида "Кейс" компаниясининг 110 та "Магнум" ҳайдов трактори, 58 та ғалла ўриш комбайни, шунингдек, ўзимизда ишлаб чиқарилган 600 та янги русумдаги "ТТЗ-100" чопиқ трактори сотиб олиниб, вилоят далаларида унум билан ишлатилмоқда.

Барчамизга аёнки, Бухоро шароити ва иқлимида қишлоқ хўжалигини сув билан таъминлаш масаласи — бутунги кунда деҳқончилик соҳаси олдида турган энг долзарб, ҳал қилувчи муаммолардан биридир.

Бу масалани ҳал этиш учун биринчи галда 60—70-йилларда қурилган, ҳозирги вақтда эскирган 27 та насос станцияларини таъмирлаш ва уларнинг ишини назоратга олиш даркор.

Биз, Вазирлар Маҳкамасининг махсус қарорига биноан, ана шу насос станцияларидан 7 та энг йиригини таъмирлаш бўйича чора-тадбирлар белгиладик. Бу ишга зудлик билан киришиш зарур.

Қолган насос станцияларини таъмирлаш ишлари ҳам имкониятимизга қараб, босқичма-босқич амалга оширилади.

Шу билан бирга, Бухоро шароитида ҳар бир томчи сувнинг қадрига етиб, сув захираларидан тежаб-тергаб фойдаланишнинг самарали технологиясини қўллашни ҳаётнинг ўзи талаб этмоқда. Сув харажати, сув сарфлашнинг ҳисоб-китобини жойига қўйиш ва бунда экинларга сарфланадиган сувни тежаш мақсадида рағбатлантириш тизимини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш масаласи кун тартибида долзарб вазифа бўлиб турибди. Яъни оз сув сарфлаб, мўл ҳосил етиш-

тириш борасидаги дунё тажрибасини ўрганиб, маҳаллий шароитга мослаб жорий этишимиз зарур.

Кадрли юртдошлар!

Ҳаммангиз биласизки, Бухорода одамларни анча вақтдан бери ташвишга солиб, қийнаб келаётган бир муаммо бор эди. У ҳам бўлса, ер ости сувларининг юзага кўтарилиши натижасида ерларнинг шўрланиши ортиб бораётгани билан боғлиқдир.

Бу экологик хатар, аввало, экин майдонларини яроқсиз қолга келтирибгина қолмай, Бухоро вилоятидаги асрий обидаларнинг, тураржой ва турли иншоотларнинг емирилишига сабаб бўлаётгани, энг ёмони, аҳоли саломатлигига салбий таъсир кўрсатаётганини яхши биламиз.

Агар ёдингизда бўлса, азиз дўстлар, бундан роппа-роса уч йил бурун — 1996 йилнинг 15 декабрь куни — мана шу залда сизларнинг эътиборингизни бу масалага қаратиб, бу хатарнинг олдини олиш учун зудлик билан зарур чора-тадбирлар кўриш лозимлигини таъкидлаган эдим.

Бутун сизнинг ҳузурингизда айтишим керакки, шундан сўнг ҳукумат миқёсида бу муаммонинг ечими ишлаб чиқилди ва бюджетдан 1 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилди.

Натижада ўтган давр мобайнида қарийб 7 минг километр узунликдаги зовурлар тозаланиб, 9 минг гектардан зиёд экин майдонининг тупроқ таркиби — мелиоратив ҳолати яхшиланди.

Бу муаммони ҳал этиш учун Бухоро шаҳрида ҳам 169 миллион сўм маблағ сарфланиб, шаҳар ичидан ўтган, сизлар "Сакович" деб атайдиган ёпиқ зовурлар тармоғи бутунлай қайта қурилди. Шу тариқа Бухоронинг беқиёс меъморий обидалари, бошқа кўп-кўп иморатлар шўр балосидан асраб қолинди.

Шуни қайд этиш лозимки, бу муаммони бутун вилоят ҳудудида ҳал этиш учун ҳали кўп иш қилишимиз керак. Бу 2005 йилгача мўлжалланган ирригация-мелиорация тадбирларида алоҳида кўзда тутилган. Уни амалга ошириш учун куч ҳам, маблағ ҳам топамиз. Чунки инсон соғлиғи, инсон ҳаёти ҳамма нарсадан азиздир.

Муҳтарам дўстлар!

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоят аҳолисини табиий газ ва тоза ичимлик суви билан таъминлашда ҳам сезиларли ишлар қилинди.

Бу ишларнинг кўлами ва аҳамиятини ўзимизга аниқроқ тасаввур этиш учун, бир нарсани таққослаб кўрайлик. 1991 йили вилоят бўйича аҳолини табиий газ билан таъминлаш 46,4 фоизни ташкил этган. Қишлоқ жойларда эса бу кўрсаткич бундан ҳам ачинарли бўлиб, бор-йўғи 17,2 фоиздан иборат эди.

Ваҳоланки, ўша пайтда Бухорода, Газлида газ қайнаб, одамнинг қулочи етмайдиган улкан қувурлар, яъни Газли — Марказ, Газли — Урал магистрал қувурлари орқали қаёққа оқиб ётганини, ўйлайманки, ҳаммангиз яхши биласиз.

Бу адолатсизликка чек қўйиш, одамларимизнинг, биринчи галда, мунис оналаримиз, опа-сингилларимизнинг оғирини енгил қилиш мақсадида кейинги йилларда бутун Ўзбекистонда, шу жумладан, Бухоро вилоятида ҳам салмоқли ишлар амалга оширилганига ўзингиз гувоҳсиз.

Ана шу сабъ-ҳаракатлар натижасида қисқа вақт мобайнида аҳолини табиий газ билан таъминлаш даражаси 85,3 фоизга етди. Қишлоқ жойларда эса бу рақам бутунги кунда 77 фоизни ташкил этмоқда.

Аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш масаласига келсак, аҳвол бундан ҳам оғир эди. 1991 йили бу кўрсаткич қанча бўлганини айтсам, кўпчилик ишонмаслиги мумкин. Вилоят аҳолисининг атиги 12 фоизи тоза ичимлик суви билан таъминланганини, қишлоқ жойларида бу кўрсаткич 1 фоизга ҳам етмаганини қандай тасаввурга сиғдириш мумкин?

Биз пухта режалар асосида амалга оширган чора-тадбирлар натижасида аҳоли сув таъминотини вилоят бўйича 66,2 фоизга, қишлоқ жойларида эса 42 фоизга етказишга эришдик.

Бу, албатта, катта иш қилинганидан далолат, лекин биз бу билан чекланиб қолмаслигимиз зарур. Менинг сайловолди дастурида 2005 йилгача бўлган даврда мамлакат

бўйича аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш даражасини 85 фоизга етказиш белгиланган. Бунда Бухоро вилоятининг бу борадаги эҳтиёжлари ҳам ҳисобга олинган, албатта. Хусусан, Дамхўжа — Навоий — Бухоро сув қувурининг иккинчи навбатини қуриб битказиш аҳолини тоза, сифатли ичимлик суви билан таъминлашни янги босқичга кўтаради.

Кадрли юртдошлар!

Аҳолини иш билан таъминлаш муаммосини ҳал қилиш — энг муҳим вазифалардан биридир. Шу мақсадда вилоятда бандлик дастури асосида кейинги икки йил мобайнида 36 мингдан зиёд янги иш ўринлари очилди.

2005 йилгача бўлган даврда одамларимизни иш билан банд қилиш мақсадида яна 268 минг иш жойлари ташкил қилиш кўзда тутилган.

Ҳозирги ўтиш даврида халқимизнинг ёрдамга муҳтож қатламларини муҳофаза қилиш вазифаси давлат сиёсатимизнинг устувор йўналишларидан этиб белгиланган.

Бухоро вилоятида биргина жорий йилнинг ўзида жами 6 миллиард сўмдан зиёд маблағ пенсия сифатида, 1,5 миллиард сўмдан ошiq маблағ эса маҳаллалар орқали кам таъминланган oilаларга ёрдам тарзида берилгани фуқароларимизга давлатимиз, жамиятимиз гaмхўрлигининг, инсонпарварлик сиёсатимизнинг яна бир кўринишидир. Бу билан қарийб 174 минг ижтимоий ҳимояга муҳтож кишининг эҳтиёжлари таъминланмоқда.

Куни кеча бу масала юзасидан Вазирлар Маҳкамасининг 2000-2005 йилларга мўлжаллаб қабул қилинган қарори бу борадаги ишларни янада кучайтириш имконини беради.

Муҳтарам юртдошлар!

Вилоятда таълим-тарбия соҳасини ислоҳ этиш борасида ҳам сезиларли ишлар амалга оширилмоқда. Замонавий талабларга жавоб берадиган мактаблар, лицей ва коллежлар барпо этилмоқда.

Бугунги кунда вилоят бўйича 527 та мактаб, 6 та коллеж, учта олий ўқув юрти, битта академик лицей фаолият юритмоқда. Ҳолбуки, 1991 йилда 433 та мактаб бўлиб, ҳатто, баъзи жойларда ўқиш уч сменада олиб борилар эди. Утган давр

мобайнида вилоятда 90 дан зиёд янги мактаб қурилиб, фойдаланишга топширилгани натижасида ҳозирги вақтда ўқувчиларнинг 85 фоизи биринчи сменаларда ўқишмоқда. Фарзандларимиз камолини ўйлаб қилинаётган бундай хайрли ишлар, ишончим комилки, бундан буён ҳам давом этади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига мувофиқ, 2005 йилгача вилоятда 8 та академик лицей, 86 та касб-ҳунар коллежи қуриш кўзда тутилган.

Кези келганда, бир нарсани мамнуният билан таъкидламоқчиман. Мутахассисларимизнинг маълумотига кўра, Бухоро вилояти мактабларининг битирувчилари 1997 йилдан буён республикамиз олий ўқув юртларига кириш чоғида тест синовлари бўйича энг юқори рейтингни эгаллаб келаётгани барчамизни қувонтиради.

Бугунги кунда бухоролик ёшлардан 42 нафари "Умид" жамғармаси орқали дунёнинг энг нуфузли университетларида таълим олмоқда.

Азиз юртдошлар!

Хабарингиз бор, 2000 йил мамлакатимизда "Соғлом авлод йили" деб эълон қилинди. Чунки Ватанимиз келажаги, миллатимиз тақдири ҳар жиҳатдан баркамол инсонларни тарбиялаб вояга етказишимизга боғлиқ.

Вилоятда халқ саломатлигини мустаҳкамлаш, тиббиёт тизимини ислоҳ қилиш борасида бирмунча ишлар бажарилди. Жумладан, Вобкент туманида "Она ва бола" соғломлаштириш маркази, республика "Тез ёрдам" тиббий марказининг вилоят бўлими, Аёллар соғлиғини тиклаш маркази, юрак хасталиклари шифохонаси, онкология диспансери, шунингдек, 269 та қишлоқ врачлик, 98 та фельдшер-акушерлик пункти, 31 та қишлоқ амбулаторияси қурилиб, фойдаланишга топширилди.

2005 йилгача бўлган даврда вилоят бўйича бу соҳада яна кўпгина иншоотлар, жумладан, Бухоро шаҳри ва Жондор туманида янги туғруқхоналар, Шофиркон туманида юкумли касалликлар шифохонаси, Бухоро шаҳрида радиология маркази қуриш, Олот ва Қорақўл туманларининг марказий шифохоналарини кенгайтириш кўзда тутилган.

Қадрли биродарлар!

Ҳар доим барчамиз учун мўътабар Бухоро тупроғига қадам қўяр эканман, мана шу юртнинг донғи азал-азалдан бутун дунёга тараннум бўлганини, бу юртнинг ҳар қарич ери муқаддаслигини, бу юрт буюк авлиёлар ва мутафаккирлар, фузалар ва олимлар, улуғ зотлар Ватани эканини ҳеч қачон ҳаёлимдан чиқармайман.

Бу заминда туғилиб камол топган Имом Бухорий, Абдулоҳиқ Гиждувоний, Баҳоддин Нақшбанд, Абу Али ибн Сино, Муҳаммад Наршахий сингари ўнлаб буюк зотлар билан нафақат халқимиз, балки бутун мусулмон дунёси фохр-ифтихор қилади.

Бу юрт соҳибқирон Амир Темури ҳазратларини дунёга келтирган муҳтарам зот — Тегина Моҳбегимнинг ватани сифатида ҳам барчамиз учун азиз ва мўътабар.

Аҳмад Дониш, Абдурауф Фитрат, Садриддин Айний, Иброҳим Мўминов сингари маърифатпарвар алломалар, Олим Ҳўжаев, Мухтор Ашрафий, Раззоқ Ҳамроев, Марям Ёқубова, Амина Фаёзова, бутунги кунда фан ва маданиятимиз равнақи йўлида самарали меҳнат қилаётган Мутаваккил Бурҳонов, Мустафо Бафоев, Неъмат Аминов, Комил Муқимов, Тўра Мирзаев, Шаҳобиддин Ҳамроев, Ҳамид Неъматов каби инсонлар ҳам шу замин фарзандларидир.

Бугун Бухоронинг буюк фарзандларини ёдга олар эканмиз, Ватан озодлиги орзуси билан яшаб, шу йўлда қурбон бўлган Файзулла Ҳўжаев номини алоҳида ҳурмат билан тилга олишимиз даркор.

Истиқлол даврида вилоятда миллий қадриятларимизни, халқимизнинг ғурурини тиклаш борасида ҳам кўпгина ижобий ишлар қилинди.

Биз озодлигимизнинг дастлабки йилларидаёқ буюк сўфий Хожа Баҳоддин Нақшбанд ҳазратлари таваллудининг 675 йиллигини кенг нишонладик. Бу улуғ зотнинг қаровсиз, вайрона бўлиб ётган қадамжоси мутлақо янгитдан таъмирланиб, унинг атрофида муҳташам бир ёдгорлик мажмуи бунёд этилди. Бугунги кунда бу табаррук маскан нафақат халқимизнинг, балки бутун мусулмон оламнинг муқаддас зиёратгоҳига айланди.

Қадим Бухоронинг 2500 йиллик юбилейи диёримизда, дунё миқёсида кенг нишонлангани, жумладан, ЮНЕСКОнинг Париждаги бош қароргоҳида бу санага бағишлаб анжуман ва кўргазмалар ўтказилгани, уларда кўплаб хорижлик олимлар, давлат ва жамоат арбоблари, маданият ва дин намояндаларининг иштирок этгани илмий, меъморий ва маданий меросимизга жаҳон жамоатчилигининг қизиқиши ва эътибори ҳолат катталигини яна бир бор кўрсатди.

Бир сўз билан айтганда, Бухоронинг бу улуг тўйи халқимизнинг ўз ўтмишига чексиз эҳтироми ва буюк аجدодларимиз хотирасига ҳурматининг ажойиб намунаси бўлди.

Энг муҳими, бу хайрли ишлар Ватанимизнинг, халқимизнинг халқаро обрў-эътиборини янада оширишга хизмат қилди.

Азиз биродарлар!

Бухоро асрлар давомида ислом динининг асосий марказларидан бири бўлиб келгани, "Қуббат ул-ислом", яъни "Ислом динининг гўмбази", деб ном олганини ҳаммамиз яхши биламиз. Кейинги йилларда Бухоронинг бу борадаги қадим шухратини тиклаш йўлида ҳам кўп эзгу ишлар амалга оширилди.

Мен шу ўринда биргина мисолни айтиб ўтмоқчиман.

Бир йўла 10 минг одамни бағрига оладиган Масжиди Калон шўро даврида вайронага айлантирилган эди. Икки йил муқаддам 153 миллион сўм маблағ сарфланиб, бу ноёб тарихий обида қайтадан таъмирланди ва мўмин-мусулмонларнинг муборак масканига айланди.

Худди шундай бунёдкорлик ва ободончилик ишлари бугунги кунда Чор Бақр тарихий обидалар мажмуида ҳам давом эттирилмоқда. Бу хайрли ишда давлат сармояси билан бир қаторда, кўплаб савобталаб юртдошларимиз, ҳомий ташкилотларнинг ҳам муносиб ҳиссаси қўшилаётгани эътиборга молик.

Гарчи ислом дини Арабистон заминида пайдо бўлган бўлса ҳам, у айнан бизнинг юртимизда юксак раванқ топди. Бунда бухоролик алломаларимизнинг унутилмас ҳиссаси борлигини бутун дунё эътироф этади.

Ана шу буюк имомларнинг, фозил зотларнинг ворислари бўлган, дин илмида катта билим ва обрўга эга уламолар Бухоро тупроғида бугун ҳам кўплаб топилади.

Ўйлайманки, халқимизга, айниқса, ёшларимизга ислом динининг моҳиятини тўғри тушунтириб бериш, иймон-эътиқодимиз поклигини сақлаш, муқаддас динимиздан ўзининг ғаразли мақсадлари йўлида фойдаланмоқчи бўлган кимсаларга қарши курашда, аввало, ана шу муҳтарам домла-мударрисларимиз ўз илм ва тажрибаларини сафарбар этишлари — ҳам қарз, ҳам фарз.

Қадрли юртдошлар!

Бухоро сўнгги йилларда турли миқёсдаги анжуманлар ўтадиган маданий марказга айланиб бормоқда. Мана, икки йилдирки, бу ерда ўзбек миллий фильмлари фестивали ўтказиб келинмоқда. Бундай нуфузли кино анжуманини ўтказиш анъанага айланиб бораётгани ибратлидир.

Энг муҳими, бу фестиваль миллий кино санъатимизнинг ривожига, айниқса, санъаткорларнинг ижодига баҳо бериш, уларни рағбатлантириш, янги ижодий марралар сари руҳлантириш, ёш кино ижодкорларини тарбиялаш ишига хизмат қилади.

Вилоятда туризмни замонавий талаблар даражасида ривожлантириш масаласи ҳам ҳозирча етарли равишда фойдаланилмаётган имкониятлардан биридир.

Агар уч-тўрт йил муқаддам бу ерга келаётган туристлар сони йилига 5 минг атрофида бўлган бўлса, бу кўрсаткич бугунга келиб 35 минг туристни ташкил этмоқда. Бухорода эса йилига 70 минг нафар туристни қабул қилиш имконияти бор.

Бу борадаги ресурсларни тўла ишга солиш учун 2005 йилгача бўлган даврда туризмни ривожлантиришга қаратилган давлат дастурига асосан зарур инфратузилмани шакллантириш, Самарқанд, Хива ва Бухоро шаҳарларига сайёҳлик соҳасида эркин иқтисодий ҳудуд мақомини бериш тўғрисидаги ҳукумат қарорининг бажарилишини таъминлаш керак.

Ҳурматли биродарлар!

Бухоро қадим-қадимдан шерюрак баҳодирлар, мард паҳлавонлар юрти бўлиб келган. Бугун дунё миқёсида эъти-

роф этилаётган ўзбек миллий курашининг ватани ҳам мана шу заминдир.

Ўзбек кураши бўйича илк бор мамлакатимизда ўтказилган жаҳон чемпионатида зафар қозонган уч нафар паҳлавон йигитимизнинг иккитаси — Камол Муродов ва Ақобир Қурбоновнинг айнан Бухоро фарзанди экани бежиз эмас, албатта.

Алпиомининг бугунги авлодлари бўлган полвонларимиз майдонда рақибининг курагини ерга теккизганида, ростини айтсам, минг-минглаб ватандошларимиз қатори менинг ҳам кўксим тоғдай кўтарилиб, қалбим фахру ғурурга тўлади.

Курашчилар Шухрат Хўжаев, Ботир Хўжаев, боксчи Наримон Отаев, "Ситора" чим хоккей жамоасининг чавгончи қизлари нафақат бухороликларнинг, балки бутун Ўзбекистонимизнинг ифтихоридир.

Фурсатдан фойдаланиб, юртимиз шухратига шухрат қўшаётган ана шундай спортчи йигит-қизларимизга, уларни тарбиялаб вояга етказган ота-оналарига, устоз-мураббийларига чин қалбимдан ташаккур айтмоқчиман.

Вилоятда спорт соҳасида эришилаётган бу ютуқларда сўнгги йилларда куриб битказилган "Олимпия" спорт мажмуи, чим хоккей стадиони, бадий гимнастика спорт мажмуи, "Семурғ" сув ҳавзаси, "Хумо" теннис комплекси каби иншоотлар мустаҳкам замин бўлиб хизмат қилмоқда.

Қадрли юртдошларим!

Бухоро заминиди турли миллат кишилари — тожиклар, туркманлар, руслар, яҳудийлар, қозоқлар, корейслар, арманлар ва бошқа ўнлаб миллат вакиллари ўзбеклар билан қўлни қўлга бериб, аҳил, ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшаб келмоқда.

Миллатлар ўртасида қарор топган бу тотувлик — бизнинг энг катта бойлигимиз, барча ютуқларимизнинг гаровидир, десак, асло хато бўлмайди.

Бухородек табарруқ заминда яшаш, ҳар бир фуқаро учун ҳам фахр, ҳам улкан масъулиятдир.

Нега деганда, Бухоронинг шонли тарихи ҳар бир фуқарони, айниқса, ўсиб келаётган ёш авлодимизни бой

маданий меросимизни ардоқлашга, уни кўз қорачиғидек асраб-авайлашга, бу тенгсиз бойлик билан ҳамиша ифтихор қилишга ўргатади.

Халқимизнинг буюк ўтмиши, ўлмас қадриятларидан ўзига мадад ва ибрат олишга имкон беради. Ҳар биримизнинг қалбимизда эзгулик туйғуларини уйғотиб, бизнинг қандай улўф зотларнинг авлоди ва ворислари эканимизни англашга даъват этади.

Азиз ватандошлар!

Биз бугун ХХІ аср арафасида тақдирини ўз қўлига олган ягона халқ бўлиб буюк келажагимиз сари интилмоқдамиз.

Халқимизнинг илм-зиё салоҳияти, теран маънавияти ва бунёдкорлик қудратига, шу билан бирга, жаҳон умумбашарий ютуқларига асосланган ҳолда, тараққиётимизнинг мақсад ва марраларини белгилаб олддик.

Барчамиз учун бу мақсадлар равшан ва аниқ: бу — Ватан, юрт тараққиёти, халқ фаровонлиги, жаҳон ҳамжамиятида ўзимизга муносиб ўрин эгаллашдир.

Мен сизларнинг барчангизга, ғурури баланд, илм-парвар, мард ва танти Бухоро аҳлига мана шу марралар ва барча эзгу орзуларингизга эришини йўлида сиҳат-саломатлик, бахту саодат, янги зафарлар тилайман.

*Бухоро вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 15 декабрь*

САХОВАТЛИ ЗАМИН — ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДА

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Авваламбор, мана шу фурсатдан фойдаланиб, сиз — навоийлик миришкор деҳқонларни, вилоятнинг барча меҳнаткашларини мўл пахта ва ғалла ҳосили етиштириб, жорий йилдаги шартнома режаларини адо этганингиз билан табриклайман.

Сизларнинг барчангизни бағримга босиб, нафақат деҳқончилик, айни вақтда саноат, чорвачилик, хизмат кўрсатиш, маданият ва маърифат соҳаларида қилаётган ишларингиз, фидокорона меҳнат туфайли эришган ютуқларингиз билан қутлаб, сиз орқали бутун вилоят халқига ўз ҳурмат-эҳтиромимни билдиришдан бахтиёрман.

Бугунги сайловолди учрашувимиздан асосий муддао — аввало, вилоятдаги ҳозирги аҳвол, ечимини қутаётган муаммолар, мамлакатимиз, жумладан, Навоий вилояти олдида турган вазифалар ҳақида фикрлашиб олишдан иборат.

Ҳурматли биродарлар!

Навоий вилояти деганда, аввало, кўз олдимизга буюк шоиримиз Алишер Навоий номини шарафлаб келаётган, кўнгли очиқ, заҳматкаш, саховатли инсонлар, бунёдкорлик билан банд бўлган, кўпмиллатли халқни ўзимга тасаввур қиламан.

Навоий вилояти деганда, бу гўзал воҳанинг бетакрор табиати, чексиз чўл ва далалар, бепоён яйловлар билан бирга, улкан саноат минтақаси кўз ўнгимизда намоён бўлади.

Навоий вилоятини ўзимизга тасаввур қилмоқчи бўлсак, унинг мамлакатимиз салоҳияти ва ишлаб чиқариш соҳа-

ларида тутган ўрни ва аҳамиятини англаш учун қуйидаги рақамларга эътибор бериш лозим.

Бугун вилоят мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган цементнинг 42 фоизини, минерал ўғитларнинг 35 фоизини, қимматбаҳо ва рангли металлларнинг 73 фоизини бермоқда.

Бу ерда ҳар йили 300 минг тоннадан зиёд минерал ўғит, 400 минг тоннадан ошиқ синтетик аммиак, 1 миллион тоннадан ортиқ цемент ишлаб чиқарилмоқда.

Шу йилнинг ўн бир ойида саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 18 фоизга кўпайиб, 52 миллиард сўмни ташкил этди. Бунда Навоий кон-металлургия комбинати, "Навоийазот", "Қизилқумцемент", "Электрокимё" каби йирик саноат корхоналарининг ҳиссаси айниқса катта бўлмоқда.

Навоий вилоятида Аллоҳ ўзи халқимизга инъом этган, юртимиз салоҳиятини юксалтиришга хизмат этадиган, бошқача айтганда, белимизни бақувват, қадр-қимматимизни баланд, қўлимизни узун қиладиган, одамларимизнинг фаровон турмушига асос бўладиган кўп-кўп табиий бойликларнинг улкан захиралари мавжуд.

Булардан энг асосийси — ўзининг юксак сифати билан бутун дунёда машҳур бўлган Қизилқум олтинидир.

Шу ўринда бир гапни айтиб ўтишни жоиз, деб биламан.

Ўтган йили нуфузли Токио биржаси ўзбек олтинига сифат сертификати бериб, уни олтин эталони — яъни бутун дунё бўйича тилла сифатини баҳолашнинг мезони қилиб белгилаб қўйди.

Бундай бойлик, бундай замин ҳар кимга ҳам насиб этавермайди. Шунинг ўзи ҳам Ўзбекистонимиз Аллоҳ назар қилган юрт эканининг яна бир тасдиғи эмасми?

Азиз дўстлар!

Менинг ҳаётимда ҳаяжонли дақиқалар, унутилмас воқеалар кўп бўлган. Аммо 1995 йилнинг 14 июни ҳеч қачон ёдимдан чиқмаса керак.

Чунки худди шу кун Учкудук шаҳридаги 3-гидрометаллургия заводининг биринчи навбати ишга туширилган эди.

Мен ўшанда мана шу саховатли заминимиз қаъридан қазиб олинган олтин ёмбиларини икки қўлимга олиб, бошим узра кўтарар эканман, диёримиз чексиз бойликларга эга эканидан, бу бойликларни мустақилликка эришганимиз туфайли халқимизнинг фаровон турмуши ва бахт-саодати йўлида ишлатиш имкони туғилганидан юрагим ғурур ва ифтихорга тўлди.

Бундай туйғулар ўша дамда кўпчиликнинг, бутун элимизнинг кўнглидан ўтган, десам, ўйлайманки, адашмаган бўламан.

Қадрли биродарлар!

Навоий вилоятида саноатни ривожлантириш ҳақида гапирганда, шунини таъкидлаш жоизки, биз мустақиллигимизнинг биринчи йиллариданоқ, бошимиздан кечираётган мураккаб иқтисодий шароитга қарамасдан, мавжуд улкан корхоналаримизнинг илгариги қувватини сақлабгина қолмай, уларнинг салоҳиятини янада ошириш, янги конлар, корхоналар ва ишлаб чиқариш тармоқлари очиб йўлидан бордик.

Америкалик шериклар билан ҳамкорликда бунёд этилган "Зарафшон-Ньюмонт" қўшма корхонаси бир йилу саккиз ой ичида қурилиб, фойдаланишга топширилгани бунга бир мисолдир.

Шунингдек, "Зариспарк", "Агама" қўшма корхоналари, ўтган йили ишга туширилган фосфорит комбинати ва бошқа ўнлаб иншоотлар Қизилқум минтақасидаги минерал бойликларни ўзлаштириш борасида қилаётган салмоқли ишларимизнинг натижасидир.

Бутун биргина "Навоийазот" кимё корхонаси йилига 16 миллиард сўмликдан ортиқ маҳсулот ишлаб чиқармоқда. Энг муҳими, корхона олтин қазиб олиш саноати ва бошқа тармоқлар учун илгари валюта ҳисобига четдан олиб келинган 8 хил кимёвий бирикмаларни тайёрлаб, ҳар йили 3 миллион АҚШ доллари миқдоридаги маблағни тежаб қолиш имконини бермоқда.

Маълумки, ҳозирги шароитда хорижий сармояларсиз иқтисодиётни ривожлантириб бўлмайди. Шу йилнинг ўтган тўққиз ойида вилоят иқтисодиётига қарийб 40 мил-

лион АҚШ доллари миқдоридаги хорижий сармоя жалб этилди.

Шундай саъй-ҳаракатлар натижасида кейинги йилларда вилоятда 27 та қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда. Улар томонидан шу йилнинг ўн бир ойи давомида 24 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди.

Бугунги кунда вилоятнинг экспорт салоҳияти 183 миллион АҚШ долларини ташкил этади. Бунда ана шу корхоналарнинг ҳам салмоқли ҳиссаси бор.

Италиянинг илғор технологияси асосида қайта жиҳозланган "Нурота мрамор" корхонаси шу йилнинг ўн бир ойи мобайнида 65 миллион сўмлик сифатли маҳсулот ишлаб чиқарди.

Вилоятда "Навоий — Султон Увайс — Нукус" темир йўли, Учқудуқдаги халқаро аэропорт қурилиши жадаллик билан олиб борилмоқда. Бу иншоотлар ишга тушгач, мамлакатимиз иқтисодий қудратини ошириш, одамларнинг узоғини яқин қилиш йўлида хизмат қилиши шубҳасиз.

Қишлоқ жойларга саноатни олиб келиш, қишлоқ инфратузилмасини шакллантириш борасида амалга оширилётган ишлар ҳам эътиборга лойиқ.

Бунга кейинги йилларда биргина Қизилтепа туманида 2 та гишт заводи, 2 та консерва заводи, 3 та тикув цехи, 1 та сутни қайта ишлаш цехи қурилиб, ишга туширилганини мисол сифатида айтиш мумкин.

Истиқлол йилларида халқимиз куч-қудрати билан яратилган улкан замонавий корхоналарни, завод-фабрикаларни, муҳим ижтимоий аҳамиятта эга бўлган кўплаб иншоотларни кўрганимизда, ҳаммамизнинг кўнглимиз тоғдек юксалади. Нега деганда, бу — ўз қўлимиз билан қураётган эртанги кунимизнинг, келажагимизнинг ишончли пойдеворидир.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Албатта, юртимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлиги йўлида амалга ошираётган ишларимиз барчамизни қувонтиради. Лекин мен шу борадаги муҳим бир масалага алоҳида эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Янги-янги корхоналар, завод-фабрикалар барпо этилиши, вилоятнинг йирик саноат корхоналарида ишлаб чиқариш миқдорларининг кўпайиши билан бирга, бу жойларда янгича фикрлайдиган, юксак малакали, мустаҳкам меҳнат жамоалари ҳам шаклланимоқда.

Шу маънода Қизилқум цемент заводида 2 мингдан ортиқ, "Навоийазот"да 10 мингдан зиёд, кон-металлургия комбинати тизимида эса 53 минг нафар турли миллатга мансуб ватандошларимиз ягона аҳил оила бўлиб меҳнат қилаётгани қувончлидир.

Уларнинг ўзаро дўстлиги, аҳил-тотувлиги жамиятимиздаги барқарорликни сақлаш ва мустаҳкамлашда муҳим омил бўлмоқда, десак, асло муболаға бўлмайди.

Муҳтарам дўстлар!

Вилоят меҳнаткашлари кейинги йилларда қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш борасида ҳам сезиларли натижаларга эришмоқда. Буни пахта етиштириш бўйича бир неча йил давомида бажарилмай келинган шартнома режаларининг бу йил адо этилгани ҳам тасдиқлайди.

Жорий йилнинг 11 ойи давомида 27 миллиард сўмлик яппи қишлоқ хўжалиги маҳсулоти ишлаб чиқарилиб, бу борадаги ўсиш суръати 1998 йилга нисбатан 9 фоизни ташкил қилди. Жумладан, пахта етиштириш бўйича 8 фоиз ўсишга эришилди.

Халқимизда: "Яхшидан боғ қолади", — деган мақол бор. Бу йил вилоятда 1000 гектардан ортиқ ерга мевали, манзарали кўчат ўтқазилди, янги боғлар, 1 минг 120 гектар теракзор, 25 минг гектар саксовулзор барпо этилди.

Бундай ижобий ишлар ҳақида кўп гапириш мумкин.

Лекин бугун биз Навоий вилоятининг бепоён ҳудудида пахтачилик, ғаллачилик, чорвачилик, пиллачилик тармоқларини ривожлантириш борасида мавжуд катта-катта имкониятлар, улардан оқилона фойдаланиш йўллари ҳақида фикр алмашсак, менимча, ўринли бўлади.

Масалан, ўтган йили вилоятда 578 гектар ерга тақрорий экинлар экилган бўлса, бу йил бундай экин майдонлари 3 минг 680 гектарга етди. Табиийки, бу — маҳсулот

салмоғининг ортиши билан бир қаторда, одамларнинг реал даромадларини кўпайтириш имконини ҳам беради. Демак, ана шундай ишларни изчиллик билан давом эттириш керак.

Ёки яна бир мисол.

Ҳозирги вақтда вилоят бўйича қўшимча 20 минг гектар ерни ўзлаштириб, у жойларда ҳам ҳосил етиштириш имконияти мавжуд. Бунинг учун вилоят ҳокимлиги тегишли вазирликлар билан биргаликда бу масалани пухта ўрганиб, ҳисоб-китобини қилиб, республика ҳукуматига асосли таклифларини бериши лозим.

Навоий вилоятининг кенг яйловлари чорвачиликни ҳар томонлама ривожлантириш учун қулай шароитга эга. Бу йўлда муайян ишлар ҳам қилинмоқда. Агар 1996 йили вилоятда 954 минг бош қўй-эчки бўлган бўлса, ҳозирга келиб уларнинг сони 1 миллион 64 мингга етгани фикримизнинг тасдиғидир.

Бунда Вазирлар Маҳкамасининг махсус қарорига биноан Учқудуқ ва Томди туманларининг қорақўлчилик ҳўжаликларига амалий ёрдам кўрсатилгани ҳам ўз самарасини бермоқда.

Жорий йилда вилоят чорвадорлари 119 минг дона, шу жумладан, 65 минг донаси жаҳон бозори талабларига жавоб берадиган қорақўл тери тайёрлаб топширдилар.

Чорвадорларда мулкка нисбатан эгалик ҳисси шаклланимоқда. Натижада бу икки туманда ушоқ моллар сони 63 мингга ортди. Бу ўз навбатида янги отарлар, янги иш ўринлари демакдир.

Азиз биродарлар!

Дунёда ҳар бир касбнинг ўзига яраша қийинчилиги бор. Лекин йил бўйи дашту саҳро кезадиган, қишнинг қаҳратонию ёзнинг жазирамасига бардош бериб, керак бўлса, қўй-қўзисини бағрига босиб, жалаю дўлдан асрайдиган чўпон-чўлиқлар меҳнатини ҳар қанча улуғласак, арзийди.

Учқудуқлик Саидмурат Турдимуратов, Малик Жанаев, томдилик Шулибай Картбоев, Тоғай Турдибеков ана шундай фидойи инсонлардир.

Қадрли дўстлар!

Мен ўтган сафар Навоий вилоятига келганимда, фозгонлик синглимиз Латифа Ҳожиева: "Бизнинг оғиримизни ҳам енгил қилиб берсангиз, хонадонларимизда газ ёнса!" деб илтимос қилган эди.

Бугун вилоят марказидан 60 километр олисда жойлашган Нуротаю Фозгонда ҳам табиий газ ёниб турибди.

Ҳозирги кунда вилоят аҳолисининг 72,4 фоизи табиий газ, 64 фоизи тоза ичимлик суви билан таъминланган. Ҳатто, олис Конимех тумани хўжаликларига, чўпон-чўлиқлар хонадонига ҳам тоза ичимлик суви, табиий газнинг кириб боргани, Зарафшон шаҳрини тоза ичимлик суви билан таъминловчи 220 километрли тармоқнинг ишга туширилгани, бу шаҳарга табиий газ ўтказилгани, албатта, кишини мамнун қилади.

Ҳурматли Навоий аҳли!

Шу ўринда бир муҳим муаммо тўғрисида тўхталиб ўтсам. Бугунги кунда амалга ошираётган барча ишларимизни инкор этмаган ҳолда, аёлларимизга қулай турмуш шароити яратиб бериш, уларнинг жамиятимизда муносиб ўрин эгаллаши учун етарли иш қиляпмиз, деб айта оламизми?

Демоқчиманки, опа-сингилларимиз, оналаримизнинг оғирини енгил қилиб, дуосини олиш, уларни рози қилиш учун бу борадаги ишларни давом эттиришимиз зарур.

Шу мақсадда 2005 йилгача бўлган даврда вилоят аҳолисини тоза ичимлик суви билан таъминлашни 85 фоизга, табиий газ билан таъминлашни эса 82 фоизга етказиш кўзда тутилган.

Муҳтарам юртдошлар!

Маълумки, мамлакат бўйича ҳар йили 400-500 мингга яқин ёш йигит-қиз мактаблар, турли ўқув юртларини битириб чиқмоқда. Уларни иш билан таъминлаш, ҳаётда ўз ўрнини топиб кетишига шарт-шароит яратиш нафақат энг долзарб вазифамиз, балки оталик бурчимиз ҳамдир.

Навоий вилоятида кейинги йилларда барпо этилган янги корхоналар 8 мингга яқин одамни иш билан таъминлаш имконини берди. Шу йилнинг 11 ойи мобайнида эса вилоят бўйича 9 минг 300 га яқин янги иш ўринлари

ташқил этилди. Бундан 3 минг 700 га яқини қишлоқ жойларида экани муҳимдир.

Лекин бу, вилоятда мавжуд меҳнат ресурсларини иш билан банд этиш масаласи тўла ечилди, деган маънони билдирмайди.

Шу масалада сизларнинг эътиборингизни қуйидаги фактларга қаратмоқчиман. Жорий йилда вилоят бандлик хизмати идораларига 27 мингга яқин киши иш сўраб мурожаат қилган. Шундан 6 минг 320 одам иш билан таъминланган. Мингдан ортиқ киши эса янги касб-ҳунар эгаллаш учун ўқитилган. 3 минг 287 киши турли вақтинчалик ишларга жалб қилинган. 16 мингдан кўпроқ киши эса расман ишсиз сифатида рўйхатга олинган.

Бундай ҳолат барчамизни хавотирга солиб, безовта қилиб, бугунги кунда мана шу энг оғир, энг масъулиятли масалани атрофлича таҳлил қилиб, унинг ечимини топишимизни тақозо этмайдими?

Бу борада Навоий вилоятида ишга солинмаган резерв ва имкониятлар талайгина. Узоққа бориб ўтирмасдан, ана шундай имкониятлардан бирини айтиб ўтмоқчиман.

Мана, 40 минг гектарлик Ўртачўл ҳудуди. Бу жойда бир пайтлар ўзлаштириш бошланган, уй-жой, асфальт йўллар қурилган. Аммо, афсуски, бу борадаги ишлар охирига етказилмаган.

Ҳозир бу ерда 1 минг 500 киши яшайди. Ўтган йили 320 гектар янги ер ўзлаштирилиб, 70 та янги фермер хўжаликлари ташқил этилди.

Ахир, ер бўлса, сув бўлса, вилоятдаги ортиқча ишчи кучларини, юрагида ғайрати бор ёшларимизни мана шу ҳудудга жалб этиш — муаммони ҳал қилишнинг йўллари-дан бири эмасми?

Чорвачилик туманларида жун ва тери хомашёсини қайта ишлаб, кийим-кечак тикадиган замонавий кичик корхоналар очиш ҳам аҳолини банд этиш борасида ҳали ишга солинмаган имкониятлар кўпчилигидан далолат беради.

Яна бир ана шундай имконият ҳақида тўхталайлик.

Кейинги йилларда вилоят бўйича 21 мингга яқин кишига 4 минг 300 гектар ер қўшимча томорқа сифатида берилган.

Хўш, биз ҳар бир қаричи олтинга тенг бўлган бу ердан қандай фойдаланяпмиз? Сир эмаски, томорқани ўз қолига ташлаб қўйиб, ернинг ҳам, ўзининг ҳам умрини беҳуда ўтказаятган одамлар, афсуски, йўқ эмас.

Бундай нохуш ҳолатлар мавжудлиги ҳақида гапирар эканмиз, мен яна бир нарсага эътиборингизни қаратмоқчиман.

Вилоятда, авваламбор, мансаб курсисида ўтирганлар орасида, Навоий воҳасининг истиқболини ўйлайдиган, замон талабига, бозор муносабатларига мос ислохотларнинг самарасини ошириш, биринчи навбатда, кичик ва ўрта бизнес ҳаракатини жонлантириш, бозор инфратузилмасини шакллантириш, банк ва молия тизимларини ривожлантириш ҳақида қайғурадиган, бу йўлда тўсиқ бўлиб турган расмийчилик, бюрократлик, порахўрлик, таъмагирлик каби иллатларни йўқ қилиш мақсадида одамларни, барча соғлом кучларни бирлаштириш учун бош қотирадиган раҳбарлар, минг афсуски, кўринмайди.

Ишонаманки, Навоий вилоятида ҳам бизнес соҳасида иш бошламоқчи бўлиб юрган кишилар кўп. Лекин бирор кичик корхона ёки ўзининг шахсий ишини очмоқчи бўлган одамнинг банкдан кредит олиши осонми? Қани, ўзларингиз айтинг, қачон бу соҳада тартиб бўлади, қачонгача банклар фаолиятида зўравонлик, таъмагирлик, тўрачилик каби хунук ҳолатлар давом этади?

Тадбиркор бўлишни орзу-ният қилиб юрган, бироқ бу соҳада ҳали тажрибаси йўқ одамлар учун қачон бизнес мактаблар, бизнес семинарлар ташкил этилади, бизнесни ўргатадиган чет эллик мутахассислар вилоятда қачон пайдо бўлади?

Атчиқ бўлса ҳам, айтишим керак: ҳокимликлар тажрибасида, раҳбарларнинг иш юритишида бепарволик, лоқайдлик, қонунга беписандлик, умуман, инсонга ҳурматсизлик кўринишлари қачон йўқолади?

Бу ҳақда кўп гапирамиз, лекин амалий ишларга ўтиш вилоятда, таассуфки, жуда секинлик билан кечмоқда.

Ҳар биримиз, айниқса, раҳбарман деб юрган одамлар, шуни яхши англаб олишимиз керакки, ҳеч ким четдан

келиб, бизнинг муаммоларимизни ечиб, бизнинг ишимизни бажариб бермайди. Фақат ўз кучимиз, ўз ақл-заковатимиз, ўз имкониятларимизга таянишимиз лозим.

Ҳурматли биродарлар!

Биз 2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилдик. Шундай экан, ёш авлодимизнинг соғлом, баркамол бўлишини таъминлаш — бизнинг асосий вазифамиз бўлмоғи керак.

Кейинги йилларда Навоий вилоятида 4 та янги шифохона, 30 та қишлоқ тиббий пункти, маданият ва спорт саройлари, мактаб ва лицейлар барпо этилди. Ҳозирги кунда 1 та академик лицей, 5 та касб-ҳунар коллежи фаолият кўрсатмоқда. Уларда 2 минг 400 дан ортиқ ўғил-қизимиз таълим олмоқда. 2005 йилгача яна 5 та академик лицей, 54 та касб-ҳунар коллежи барпо этиш кўзда тутилган.

"Умид" жамғармаси орқали навоийлик 16 нафар ўғил-қиз чет эллардаги нуфузли олий ўқув юртларида таълим олмоқда.

Ҳозирги вақтда Навоий шаҳрида иккита институт фаолият кўрсатмоқда. Айниқса, 1995 йили бу ерда Кончилиқ институти ташкил этилгани кон-металлургия саноати учун малакали кадрлар тайёрлаш борасида муҳим қадам бўлди.

Марказий Осиёда ягона бўлган бу илм даргоҳида ҳозир 8 хил ихтисослик бўйича икки мингдан зиёд фарзандимиз таҳсил кўрмоқда. Институт қошида техника коллежи, лицей-интернат, касбий тайёргарлик курслари ишлаб турибди.

Бу йил институтни битирган илк қалдирғочлар — 266 нафар ёш мутахассис минтақадаги саноат корхоналарида меҳнат қилаётгани узоқни кўзлаб қилган ишимизнинг ижобий самарасидир.

Навоий вилоятида 92 миллат ва элат вакиллари истиқомат қилади. Вилоят мактабларида ўғил-қизларимизга олти тилда таълим бераётган жонкуяр ўқитувчи-устозларимиз — Ҳаловат Кенжаева, Альмира Маркова, Валентина Мизякова, Надежда Сапожникова, Амина Холова, Ши-

рингул Узоқбоева, Ҳусния Зедяева, Алдамурод Араздурдиев, Нургул Бозорбоева каби фидойи инсонларни хурмат билан тилга оламиз.

Ёш авлодни ҳам жисмоний, ҳам маънавий барқамол ўстиришда жисмоний тарбия ва спортнинг ўрни беқиёсдир.

Хатирчилик ўқувчи қизимиз, стол тенниси бўйича жаҳон чемпиони Манзура Иноятова, тош кўтариш бўйича жаҳон чемпиони Ренат Хузинларнинг эришяётган ғалабаси навоийлик спортчиларнинг мамлакатимиз миқёсида нуфузли ўрин эгаллаётганидан далолат беради.

Муҳтарам Навоий аҳли!

Эсингизда бўлса керак, бундан бир йил олдин Халқ депутатлари вилоят Кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида мен юртимиздаги қадимий шаҳарлардан бири бўлган Кармананинг тарихини ўрганиш масаласига эътиборингизни қаратган эдим. Вилоят аҳли бу фикрни қўллаб-қувватлаб, қисқа фурсатда маънавий ҳаётда катта ўзгаришларни амалга оширди.

Навоий шаҳри таркибида Кармана туманини ташкил этиш тўғрисидаги фармон ана шу мақсадда дунёга келди.

Ушбу фармон Буюк ипак йўлидаги бу қадимий шаҳарни ҳар томонлама ривожлантириш, унинг кўҳна тарихини тиклаш имконини беради.

Зарафшон воҳаси тарихи ҳам қадимий Ватанимиз тарихининг узвий бир бўлаги ҳисобланади. Шу маънода бу ердаги ҳар бир обида, карвонсарой ва работ биз учун мўътабар бўлиб, уларни асраб-авайлашимиз, ўрганишимизга даъват этади.

Вилоят ҳудудидаги ҳазрати Қосим Шайх мақбараси, Нуротадаги Чашма мажмуининг таъмирланиб, обод зиёратгоҳга айлантирилгани бу борадаги хайрли ишларнинг бошланиши бўлди.

Навоий вилоятида бундай тарихий ёдгорликлар, муқаддас қадамжолар кўп. Мир Саййид Баҳром, Шайх Хўжа Хусрав мақбаралари, Мирзачорбоғ тарихий ёдгорлиги, Работи Малик шулар жумласидандир. Ишончим комилки, халқимизнинг маънавий мулки бўлган

бу ёдгорликлар эл-юртимиз, давлатимиз, жамиятимиз эътиборидан четда қолмайди.

Биз ҳамиша улуг аجدодларимиз билан ифтихор қиламиз. Уларнинг хотираси ҳозир ҳам она заминимизни шарафга буркаб турибди.

Ана шундай мўътабар зотлардан бири, табаррук хоки Зарафшон тупроғида ётган сўфий аллома Низомиддин Қосим Шайх ҳазратларидир.

XVI асрда яшаб ўтган, бутун умрини маърифат тарқатишга, уруш ва низоларнинг олдини олишга, одамлар ўртасида меҳр-оқибат туйғуларини камол топтиришга бағишлаган улуг, айни вақтда камтарин бу зот ҳаёт чоғидаёқ халқнинг юксак иззат-икромига сазовор бўлган.

Ана шундай табаррук инсонлар, азиз-авлиёларнинг ҳаёти биз учун ҳамиша ибрат бўлмоғи керак.

Қадрли кўртдошларим!

Зарафшон дарёсининг сувини ичган, бу воҳанинг беқиёс гўзаллигидан баҳра олган одам беихтиёр шоир бўлиб қолса, ажаб эмас. Мен бу гапни умр бўйи эл-юрт орасида юриб, халқимизнинг "Алпомиш"дай ўлмас дostonларини куйлаб ўтган хатирчилик Пўлкан шоир Жомурод ўғли ва унинг сулоласини назарда тутиб айтмоқдман.

Бу ижодий сулола маданиятимиз тарихида ноёб ҳодисадир. Чунки Пўлкан шоир ижодини унинг фарзандлари бўлмиш бахши Умарқул Пўлкан, истеъдодли шоир Амирқул Пўлкан, шоира Саодат Пўлкан давом эттириб, ўзбек адабиёти ривожига ўз ҳиссаларини қўшдилар.

Ўзингиз ўйланг, қайси халқда, қайси мамлакатда мана шундай шоирлар авлодини учратиш мумкин?

Шу заминдан етишиб чиққан Тошпўлат Ҳамид, Файбулла Саломов, Ойдин Ҳожиёва, Тожи Қораев, Абдуқодир Эргашев, Боймурод Каримов каби илм-фан ва маданият намояндаларининг хизматини халқимиз юксак қадрлайди.

Навоий вилоятида тили, дини, миллатидан қатъи назар, ягона мақсад — озод Ўзбекистоннинг келажаги йўлида бутун куч-қайратини бахш этишга тайёр инсонлар яшайди.

Бугунги кунда Ўзбекистон Қаҳрамонлари Николай Иванович Кучерский, Анатолий Никифорович Панин,

шунингдек, тадбиркор Маҳмуд Исмоилов, меҳнат фахрийлари Иброҳим Норов, Муяссар Нуриддинов, Ахназар Умаровлар номини вилоят аҳли катта ҳурмат-эҳтиром билан тилга олиши бежиз эмас. Улар ўзларининг шарафли ҳаёт йўли, бунёдкорлик ишлари билан ўсиб келаётган ёш авлодга ҳамиша ибрат бўлмоқда.

Азиз дўстлар!

Кўҳна тарихимиз, миллий қадриятларимиз, буюк аждодларимиз ҳақида гапирганда, биринчилардан бўлиб улут мутафаккир шоир Алишер Навоий ҳазратлари кўз олдимизга келади. Чунки, бу мўътабар зот миллатимиз шарафини кўкларга кўтарган, юртимиз довуғини бутун оламга тараннум этган.

Сизлар ана шундай буюк инсон номи билан аталган вилоятда яшаётганингиз билан ҳар қанча ифтихор этсангиз, арзийди.

Шу муносабат билан мен кўпдан буён кўнглимга тутиб юрган бир ниятни сизларга билдирмоқчиман. Насиб этса, ҳадемай миллатимиз гурури, буюк шоир Алишер Навоий таваллудининг 560 йиллигини халқаро миқёсда кенг нишонлаймиз.

Бу табаррук тўйни, умуммиллий байрамимизни сизнинг вилоятингиздан — Навоий вилоятидан бошласак, нима дейсизлар?

Ўйлайманки, бу — улут мутафаккиримиз даҳосига ҳурмат-эҳтиромимизнинг яна бир ифодаси бўлади.

Бунинг учун, аввало, вилоят марказида Алишер Навоий ҳазратларининг гўзал бир боғи яратилиб, зиёратгоҳга айлантирилса, шу жойда улут шоиримизнинг муаззам ҳайкали кўнгилларимизга фахр ва гурур бағишлаб турса, айни муддао бўлади.

Ўйлайманки, бу ҳақда ҳукуматимизнинг махсус қарорини чиқарсак, мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Қадрли юртдошлар!

Навоий аҳли азалдан меҳнаткаш, оқибатли, бир сўзли, элу юрт фаровонлиги учун бутун борлиги билан хизмат қилишга бел боғлаган фидойи инсонлардир. Уларнинг ниятлари пок, мақсадлари улут ва олижаноб.

Ватанимиз истиқлолини янада мустаҳкамлаш, унинг қудратини, шаъни-шавкатини юксалтириш, адолат ва маънавият устувор бўлган эркин жамият, заҳматкаш халқимизга муносиб фаровон ҳаёт қуриш — бизнинг муқаддас бурчимиз, энг олий мақсадимиздир.

Ишончим комилки, бу эзгу ниятларимизнинг амалга ошишида меҳнаткаш, бағрикенг, саховатли, бунёдкор Навоий халқи олдинги сафда бўлади.

Сизларга тинчлик-омонлик, бахту саодат, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

*Навоий вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 16 декабрь*

ЭЗГУ НИЯТ, ОЛИЖАНОБ МАҚСАД ЙЎЛИДА ИЗЛАНИБ-ИНТИЛИБ ЯШАШ — КИШИНИ УЛУҒЛАЙДИ

Ассалому алайкум, азиз ватандошларим!

Муҳтарам андижонликлар!

Ҳар гал, мамлакатимизнинг қайси бир вилоятида бўлмасин, юртдошларимиз билан учрашганимда, аввало, уларнинг кўзларига, чехрасига қарайман.

Агар инсон ҳаётидан, қилаётган ишларидан рози бўлиб, аниқ мақсадлар билан, келажагига ишониб яшаётган бўлса, унинг юзида қандайдир нур бўлади.

Бугун мен мана шу зални тўлдириб ўтирган Андижон аҳли вакилларининг, сиз — азизларнинг ёниб турган кўзларингизга, очиқ чехрангизга боқиб, бу ҳақиқатни яна бир бор ҳис қилмоқдаман.

Шу боис ҳам Андижонда бўлиш менга доимо катта мамнуният, куч-қувват бағишлайди. Бу қутлуғ заминнинг ўзига хос сеҳри ва жозибаси бор. Негаки, бу диёр бетакрор табиати, чапани, мард, ориятли, меҳнатсевар кишилари билан ҳар қандай одамни ўзига мафтун этади.

Бугунги сайловолди учрашувимиздан мақсад — аввало, шу юртда яшаётган одамларнинг ҳол-аҳволидан хабардор бўлиш, уларни безовта қилаётган, қийнаётган ташвиш ва муаммолар ечими ҳақида фикр алмашиб олиш.

Қисқа қилиб айтганда, босиб ўтган йўлимизга ҳолис, танқидий назар ташлаб, жамиятимиз, хусусан, Андижон вилояти олдида турган янги вазифа ва устувор йўналишларни аниқлаш, мавжуд муаммоларни ечиш йўллариini ўзимиз учун белгилаб олишдан иборат.

Шу нуқтаи назардан қараганда, мустақиллик йилларида ижтимоий, иқтисодий, маънавий тараққиёт йўлида, жамиятимиз, ҳаётимизни янгилаш йўлида тўпланган ҳам ижобий, ҳам салбий тажрибаларимиз ва шу аснода кел-

гусида амалга оширадиган ишларимиз ҳақида гаплашиб олсак, ўринли бўлар эди.

Бутунги кунда ҳар бир сайловчи, ҳар бир фуқаро юксак масъулиятли лавозимга номзод бўлиб турган кишидан — у депутатми, ҳокимми ёки Президентми — агар шу одам сайланса, менинг турмушимда, оилам, маҳаллам, туманим, Ватаним ҳаётида қандай ўзгаришлар, қандай енгилликлар бўлади, мавжуд муаммолар қай тариқа ўз ечимини топади, деган саволларга жавоб кутади.

У ўз яшаб турган жойи, ўз қишлоғи, ўз Ватани истиқболини кўриш ва билишга ҳақлидир. Бу табиий ҳол ва барчамиз буни тўғри тушунамиз.

Ҳурматли дўстлар!

Эзгу ният, олижаноб мақсад ва ҳаракат йўлида интилиб-изланиб яшаш — кишини улугʻлайди. Биз буни кейинги йилларда Андижон вилояти меҳнаткашлари эришадиган ютуқлар мисолида кўришимиз мумкин.

Мен кўп йиллар давомида тўплаган тажрибамдан ўзимга бир хулосани аниқлаб олдим. Андижонликлар — бир ишга бел боғласа, астойдил, бутун борлиги билан киришадиган, кўзлаган ниятига эришмагунча тиним билмайдиган халқ.

Андижон вилояти меҳнаткашлари пахта тайёрлаш бўйича шартнома режасини бу йил мамлакатимизда биринчи бўлиб бажариб, давлатга 331 минг 802 тонна пахта ҳосили топширгани, ғаллачиликда охириги йиллар барчамизга номуна бўлиб турган ютуқлари бунинг яққол тасдиғидир.

Ҳақиқатан ҳам, оғир ва машаққатли, керак бўлса, мардона ва қаҳрамонона меҳнат туфайли сиз Андижон аҳлига бутунги кунда нафақат Ўзбекистонни, узоқ ва яқин қўшнилариимизни ҳам ҳайратда қолдирган ютуқларингиз, эришган марраларингиз учун ҳар қанча тасаннолар айтсак, арзийди.

Фурсатдан фойдаланиб, мен сизларга, сизлар орқали ана шу фидокорона меҳнатингиз учун барча андижонлик лафзи ҳалол деҳқонларга яна бир бор чин қалбимдан ташаккур изҳор этмоқчиман. Қадоқ қўлларингиз ҳеч қачон дард кўрмасин, бошингиз омон бўлсин.

Азиз дўстлар!

Иқтисодиёт, қишлоқ хўжалигида амалга оширилган ишлар таҳлили ҳақида фикр юритганда, бир нарсага алоҳида эътибор қаратиш керак. Эришилган натижалар, кўрсаткичлар билан бирга, жамиятимиз, иқтисодимиз ривожда кўзга ташланаётган энг асосий жиҳатлар, аввало, одамларнинг ҳаётга, меҳнатга муносабати кундан-кунга ўзгариб бораётгани биз учун энг муҳимдир.

Негаки бу бизга мавжуд ютуқлар омилини аниқлаш, муаммоларни яққол тасаввур этиш, уларни ечиш ва пировард мақсад йўлидаги ҳаракатларимизнинг аниқ йўналишларини белгилаб олиш имконини беради.

Буни биргина мисол — Андижон вилояти учун ғоят долзарб бўлган ер ресурслари ва аҳоли бандлиги муаммоси орқали кўриб чиқайлик.

Вилоятда ҳозирги кунда 2 миллион 187 мингдан ортиқ киши истиқомат қилади. Статистик маълумотларга кўра, у мамлакатимизнинг аҳоли энг зич жойлашган ҳудуди ҳисобланади. Гарчи Андижон мамлакатимизнинг бир фоиз ҳудудини эгалласа-да, бу ерда республика аҳолисининг қарийб 9 фоизи яшайди. Ҳар бир квадрат километрга 509 нафар киши тўғри келади. Бу мамлакатимиздаги ўртача кўрсаткичга нисбатан 9 марта юқори демакдир.

Биласизки, Андижон вилоятида янги ерларни ўзлаштиришнинг деярли имконияти йўқ. Йилдан-йилга аҳоли сони кўпайиб бораётти, аммо ер майдонлари, табиийки, кўпаймайди. Вилоятда жами экин майдонлари қарийб 201 минг гектарни ташкил этади. Бу — вилоят бўйича жон бошига 10 сотихдан ер майдони тўғри келади, демакдир.

Мана шундай мураккаб шароитда андижонликларнинг ҳар бир қарич ердан омилкорлик билан фойдаланиб, юқори ҳосил етиштираётгани таҳсинга лойиқ.

Тўғри, деҳқончиликда ҳамиша ҳам биз истаган қулай шароит бўлавермайди. Табиатнинг турли инжиқликлари, кутилмаган синовлари мавжуд.

Аммо тўсиқ ва қийинчиликларни енгиб ўтиш, аввало, инсоннинг ўз қўлидадир. Чунки Аллоҳ таоло одамзодга ақл-заковат, билим, интилиш, изланиш фазилатларини шунинг учун ато этган.

Ҳурматли юртдошлар!

Ёдингизда бўлса, мустақиллигимизнинг биринчи йилларида мамлакатимиз аҳолисини дон маҳсулотлари билан таъминлаш, одамларга оддий нон етказиб бериш катта муаммога айланган эди.

Энди очиқ айтаверсак, бўлади, ўша оғир кунларда очарчилик хавфи ҳам йўқ эмас эди. Бунга йўл қўймаслик учун қандай чора-тадбирлар кўрганимизни, қаерлардан ғалла олиб келганимизни, бу йўлда тортган машаққатларимизни билган билади, билмаган билмайди.

Шундай ўта мураккаб, хавфли вазиятни чуқур англаган ҳолда, сиёсий мустақилликни иқтисодий мустақиллик билан мустаҳкамлаш, бировга қарам бўлмаслик мақсадида биз ғалла мустақиллигига эришишни энг устувор вазифа қилиб қўйдик. Бу масалани, бу муаммони ечиш биз учун ҳақиқатан ҳам ҳаёт-мамотимизни ҳал қилувчи даражага кўтарилди.

Яратганга минг бор шукурки, ўз донимизга, ўз беминнат нонимизга эга бўлган шу кунларга ҳам етиб келдик. Бундай ўта масъулиятли вазифани бажаришда Андижон вилояти меҳнаткашларининг салмоқли ҳиссаси борлигини бугун барчамиз катта мамнуният ва миннатдорчилик билан қайд этамиз.

Жорий йилда андижонлик деҳқонларнинг 527 минг тонна ғалла етиштириб, ҳар гектар ердан ўртача 70 центнердан ҳосил олгани ҳамда йилига республика вилоятларига 200 минг тоннага яқин сара уруғлик дон етказиб бераётгани бунинг тасдиғидир.

Ғалла уруғчилигига алоҳида эътибор қаратиш, ўз мамлакатимиз ва хорижий олимлар билан ҳамкорлик, энг муҳими, ота-боболаримизга хос бўлган ғаллачилик тажрибаларининг қайта тиклангани бу ютуқларнинг негизи бўлди.

Андижоннинг иқлими, тупроқ шароити, айниқса, ер ресурсларини ҳисобга олиб, тақрорий экинлар экиш ҳам сезиларли иқтисодий самара бермоқда.

1999 йили бошоқли дон экинларидан бўшаган 28 минг гектардан зиёд ерга маккажўхори, сабзавот, полиз, шоли ва картошка экинлари экилди. Бир йилда икки марта ҳосил

қўтариш туфайли қўшимча тарзда 921 миллион сўм даромад олинди.

Бошқача айтганда, бугун деҳқончиликда — буни барча вилоятларимиз тўғри қабул этсин — Андижон мактаби яратилди, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Кадрли дўстлар!

Сўнгги йилларда Андижон вилояти аграр-саноат ҳудудидан саноати ривожланган ҳудудга айланмоқда. Ялпи ички маҳсулот ҳажмида саноатнинг улуши 32 фоизни ташкил этиб, 1991 йилга нисбатан бир ярим баробар ўсгани бунинг далилидир.

Айниқса, Асака шаҳридаги "ЎздЭУавто" қўшма корхонасининг иқтисодиётдаги ўрни тобора ортиб бормоқда. Бугунги кунда мазкур корхонанинг вилоятда ишлаб чиқарилган ялпи саноат маҳсулотидаги улуши 52,7 фоизни ташкил этмоқда.

Бу ҳақда сўз борганда, яна 90-йилларнинг бошлари эсимга тушади. Ўшанда оғзига кучи етмаган баъзи одамлар, СССР йўқ бўлди, энди бизга машина келмайди, кунимиз яна эшак аравага қолмаса эди, деган гапларни ҳам айтиб юришган эди.

1992 йили мана шу заводни куриш ҳаракатини бошлаганимизда, мен, Худо хоҳласа, уч йилдан кейин шу корхонадан ўзимизнинг автомобилларимиз чиқа бошлайдими, деганимда, яширишнинг ҳожати йўқ, кўпчилик, айниқса, узоқ-яқиндаги мухолифларимиз бунга ишонмаган эди.

Мана, энди бугун ўзингиз кўриб турибсиз, бири-биридан гўзал машиналаримиз халқимизнинг узоғини яқин, оғирини енгил қилиш билан бирга, шаҳар-қишлоқларимизнинг қиёфасини ҳам бутунлай ўзгартириб юборди.

Кореялик ҳамкорларимиз иштирокида бу завод конвейерларидан ҳозирга қадар 200 мингдан ортиқ енгил машина ишлаб чиқарилди.

Агар 1996 йили мамлакатимиз аҳолисида тахминан 782 мингта шахсий енгил машина бўлган бўлса, 1999 йилга келиб бу рақам 950 мингтага етди. Яъни уч йил мобайнида қарийб 160 минг одам шахсий машинага эга бўлди.

Бу рақамлар, албатта, одамларимизнинг даромадлари ошиб, турмуш даражаси кўтарилиб бораётганига яна бир мисолдир.

Азиз юртдошларим!

Менинг тилагим шуки, юртимизда ҳар бир оила мана шу корхонамизда ишлаб чиқарилган ўз шахсий автомо-билига эга бўлсин, бу машиналаримиз ҳар бир юртдоши-мизнинг яхши кунларига хизмат қилсин!

Хабарингиз бор, "ЎзДЭУавто" заводи ишга тушгач, биз бу корхона учун бутловчи қисмлар тайёрлайдиган корхо-налар тизimini барпо этиш мақсадида махсус маҳаллий-лаштириш дастурини қабул қилган эдик.

Шу дастурга биноан, автомобилларнинг ўриндиқлари, ички жиҳозлари, бўёқлари, ёқилғи баки, бампер сингари бутловчи қисмларини тайёрлашга ихтисослашган олтига қўшма корхона ташкил этилди.

Кўриб турибмизки, экспорт салоҳиятига эга, замона-вий бир корхона ишга тушиши билан қанчадан-қанча қўшимча иш ўринлари пайдо бўлади.

Бугунги кунга келиб мазкур завод ва унинг таркибида-ги корхоналарда вилоят бўйича 5 мингга яқин ишчи-хиз-матчи меҳнат қилмоқда. Уларнинг аксарияти юқори ма-лакали, ёш, барчаси келишган йигит-қизлар экани ай-ниқса қувончлидир.

Ҳаммаси бўлиб мана шу корхоналар ва иншоотларни барпо этишда бугунги кунгача қарийб 600 миллион АҚШ долларини ўзлаштирганимиз кўп-кўп имкониятлар ва куч-қудратга эга бўлганимиздан далолат беради.

Бир нарсани ёддан чиқармаслигимиз керакки, одам-ларнинг эҳтиёжларига қараб бозор талаблари ҳам ўзгариб боради.

Шуни назарда тутган ҳолда, биз ҳозирданоқ корейлик ҳамкорларимиз билан келишиб, "ЎзДЭУавто" корхонаси-да "Нексия-2" ва "Матиз" маркали янги автомобиллар ишлаб чиқариш лойиҳасини тайёрладик. Уни амалга оши-риш учун қарийб 100 миллион АҚШ доллари миқдорида маблағ сарфланади.

Яқинда Жанубий Кореяга қилган давлат таширифимиз чоғида бу борадаги тегишли ҳужжатлар имзоланди. Мен ишонаман, Андижон автомобилсозлари ушбу лойиҳани ишлаб чиқаришга оқилона жорий қилиб, иқтисодий салоҳиятимизни ривожлантиришга муносиб ҳисса қўшадилар.

Бир сўз билан айтганда, мамлакатимизда халқ ҳўжалигининг бутунлай янги соҳаси бўлмиш автомобиль саноатига асос солган бу завод Ўзбекистон танлаган сиёсий, иқтисодий ислохотлар йўли тўғрилигини, "ўзбек модели" ижобий натижалар бера бошлаганини тасдиқлади.

Шу билан бирга, Ўзбекистоннинг катта салоҳият ва беқиёс имкониятлар мамлакати эканини, эл-юртимизнинг юксак интеллектуал даражаси ва қудратини намоён этди. Чет эллик ҳамкорларимизнинг биз билан шерикчилик қилишга бўлган ишончини янада мустаҳкамлади.

Муҳтарам сайловчилар!

Андижон вилоятида саноат жадал суръатлар билан ривожланаётгани ҳақида яна кўп гапириш мумкин. Ҳар йили рақобатта бардошли ўнлаб янги турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқариш ўзлаштирилмоқда. Андижон машинасозлик, "Булоқбоши ипаги" ҳиссдорлик жамиятлари, "Ан-нур" корхонасида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми йилдан-йилга орғиб бормоқда.

Вилоятда Жанубий Корея, АҚШ, Буюк Британия, Италия, Чехия, Туркия, Россия ва Германиянинг бир қанча фирма ва компаниялари билан ҳамкорликда тузилган 47 та қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда.

Улар томонидан 1999 йилнинг 9 ойи давомида 59 миллиард 295 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди. Бу ўтган йилдагига нисбатан бир ярим марта кўп демакдир.

Ҳурматли ватандошлар!

Ҳозирги кунда кўпгина муҳим ва энг долзарб бўлган масалалар қатори ишсизлар ва ортиқча ишчи кучларини, биринчи навбатда, қишлоқ жойларида банд қилиш мақсадида меҳнат бозорини шакллантириш, хусусан, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри бўйича янги иш ўринларини яратиш дастурини ишлаб

чиқиш ва амалга ошириш, бу ишга чет эл сармоялари ва ички имкониятларни кенг жалб этиш асосий вазифаларимиздан биридир.

Бу муаммо Андижон вилоятида нечоғли долзарб аҳамиятга эга эканини тушунтириб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак.

Ҳар йили вилоятда 50 мингга яқин чақалоқ дунёга келади. Мутахассисларнинг фикрича, Андижон вилоятининг аҳолиси кейинги ўн-ўн беш йил ичида тахминан 500 минг кишига кўпайиши мумкин. Бинобарин, биз уларнинг ҳаёти, келажаги ҳақида ҳозирдан қайғуришимиз керак.

Шу маънода аҳолини иш билан таъминлаш бўйича вилоятда муайян ишлар амалга оширилмоқда. 1999 йилнинг тўққиз ойи якунлари бўйича вилоятда 18 минг 345 та янги иш ўринлари барпо қилинди.

Вилоятда янги иш ўринларини ташкил этишда халқ ҳунармандчилиги тажрибаларига асосланган "Уста-шоғирд" услуби айниқса кенг ривожланмоқда. Жорий йилнинг ўн ойи мобайнида 3 минг 486 нафар ишсиз киши турли касб ва миллий ҳунармандчиликка ўргатилди. Аҳолини яқка тартибда иш билан таъминлаш ҳисобига 9 ой мобайнида 9 мингдан зиёд одам иш билан банд бўлди.

Лекин вилоятда аҳолининг ниҳоятда зичлиги сабабли меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласи ҳамон долзарб бўлиб қолмоқда.

Фақат шу йилнинг ўзида жамоа ҳўжаликларининг ширкат ҳўжаликларига айлантирилиши муносабати билан 42 мингдан зиёд одамга иш топиб бериш зарурати туғилмоқда. 2000 йилга бориб яна камида 40 минг ишчи кучи бўшаши кутилмоқда. Уларнинг бир қисми деҳқон ҳўжаликларига, оилавий тадбиркорлик ва бошқа соҳалардаги ўринларга ўтказилмоқда. Лекин бу билан масалани тўла ҳал қила олмаймиз. Шунинг учун қишлоқларда кўплаб кичик ва ўрта корхоналарни барпо этиш, маиший хизмат соҳасини кенг ривожлантириш, саноат корхоналарини тўла қувват билан ишлатиш, уларни реконструкция қилиш, илғор технологияга асосланган машина-ускуналар билан жиҳозлаш зарур.

Бу борада вилоятда ҳали ишга солинмаган имкониятлар мавжуд. Бунга биргина мисол. Ҳозирги вақтда вилоятдаги саноат корхоналари қувватларидан фақат 55-60 фоизга фойдаланилмоқда. Улардан, айниқса, маҳаллий хомашё билан ишлайдиган корхоналарнинг қувватларидан фойдаланиш даражасини 75-80 фоизга етказиш ҳисобига камида яна 10 минг кишини иш билан таъминлаш мумкин.

Келгусида бу борадаги ишларни изчил давом эттириб, аҳолини иш билан таъминлаш дастурига биноан, 2005 йилга қадар яна 195 минг иш ўрни барпо қилиш мўлжалланмоқда.

Азиз дўстлар!

Аҳолининг турмуш даражасини яхшилаш кўп жиҳатдан тоза ичимлик суви ва табиий газ таъминотига боғлиқ. Шу нуқтан назардан қараганда, вилоятда аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш даражаси 1991 йилда 71 фоизни, газ билан таъминлаш эса бор-йўғи 26,1 фоизни ташкил этган бўлса, бугунга келиб бу кўрсаткичлар ичимлик суви бўйича 83,4 фоизга, табиий газ бўйича эса 63, 2 фоизга етгани диққатга сазовор.

Хўжаобод ер ости газ омборининг биринчи навбати ишга туширилгани мамлакатимиз ҳаётида катта воқеа бўлди. Бу иншоот нафақат вилоят, балки бутун Фарғона водийсини газ билан таъминлаш даражасини юқори босқичга кўтаради.

Вилоят аҳолисини ичимлик суви билан таъминлашни яхшилаш мақсадида қурилиши бошланган Хонобод — Андижон сув тармоғининг иккинчи навбатини тугаллаш зарур. Бу аҳолини тоза ичимлик суви билан узлуксиз таъминлаш имконини янада кенгайтиради.

Қадрли юртдошлар!

Халқимизда: "Бахт калити — меҳнатда", деган мақол бор. Вилоятда иқтисодиётни ривожлантириш, моддий бойликларни кўпайтириш борасидаги ютуқлар шаҳар ва қишлоқларни обод қилиш, муҳташам маданий-маиший ва спорт иншоотлари бунёд этиш, равон йўллар қуриш имконини бермоқда.

Кейинги йилларда вилоятда 66 та болалар боғчаси, 95 та мактаб, 15 та шифохона, 88 та амбулатория ва поликлиника қурилгани шундан далолат беради.

Маърифатпарвар ота-боболаримизнинг анъанасини давом эттириб, андижонлик уч тадбиркор — Булоқбоши туманидан Абдужалил Шарипов, Андижон туманидан Ҳабибулло Маҳсумов, Шаҳрихон туманидан Комиљжон Отахоновнинг ўз ҳисобидан учта замонавий мактаб қуриб бергани айниқса таҳсинга сазовор.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига мувофиқ, вилоятда 2 та академик лицей ва 14 та касб-хунар коллежи фаолият кўрсатмоқда. Жорий йилда республика бўйича янги қурилган 7 та коллеждан 6 таси Андижон вилоятида экани эътиборга молик. 2005 йилга бориб бу ерда 131 та касб-хунар коллежи, 16 та академик лицей барпо этиш кўзда тутилмоқда.

Кейинги уч йил давомида 643 нафар ёшлар “Умид” жамғармасининг совриндорлари бўлган бўлса, улардан 51 нафарини андижонлик талабалар ташкил қилади. Бу борада ҳам андижонлик ўғил-қизларимизнинг интилиши ҳаммамизни қувонтиради.

Ҳурматли дўстлар!

Сўнгги йилларда бутун вилоят ва унинг маркази Андижон шаҳрининг қиёфаси тубдан ўзгарганини бу ерда бўлган ҳар қайси инсон эътироф этади. Андижон шаҳридаги замонавий теннис корти, “Наврўз” стадиони, Чўлпон ва Бобур номи билан аталадиган истироҳат боғлари шаҳар чиройига чирой қўшиб турибди. Андижон аэропорти-ни халқаро талаблар даражасида реконструкция қилиш, Навоий номидаги истироҳат боғини қайта таъмирлаш бўйича катта ҳажмдаги қурилиш ишлари бажарилди.

Олтинқўл ва Избоскан туманида иккита янги стадион, Марҳамат ва Асака туманида эса иккита янги сиҳатгоҳ ва бошқа кўплаб иншоотлар бунёд этилди.

Кадрли юртдошлар!

Андижон замини халқимизга не-не буюк зотларни, азиз-авлиёларни етказиб бергани билан ҳам мўътабар ва азиздир.

Миллатимиз шон-шавкати юксакка кўтарган, маданиятимизни дунё миқёсига олиб чиққан Заҳириддин Муҳаммад Бобур, ҳассос шоира Нодирабегим, озодлик ва истиқлол фидойиси, кунги кеча юртимизнинг энг юксак ордени — "Мустақиллик" ордени билан тақдирланган Абдулҳамид Чўлпон каби зотлар нафақат Андижон аҳли учун, балки бутун халқимиз учун гурур ва фахр тимсолидир.

Шу заминда униб-ўсиб, адабиёт, санъат, фанимиз ривожига муносиб ҳисса қўшган Аббос Бакиров, Саида Зуннунова, Тўхтасин Жалилов, Фанижон Тошматов, Соиб Хўжаев, Комил Яшин, Ҳабибий, Тошмуҳаммад Саримсоқов, Хадича Сулаймонова, мен ўзим энг севган халқ ҳофизимиз Фаттоҳхон Мамадалиев сингари улуғ инсонларни халқимиз ҳурмат билан хотирлайди.

Бугунги кунда ана шу илмий-иҷодий анъаналарни давом эттириб келаётган Пўлатжон Ҳабибуллаев, Бўрибой Аҳмедов, Нуъмон Сотимов, Акмал Қосимов, Зокиржон Машрабов, Муҳаммад Юсуф, Тўлан Низом, Муножот Йўлчиева, ака-ука Ваҳобовлар каби фан, маданият ва санъат вакиллари халқимизга сидқидилдан хизмат қилмоқдалар.

Халқимизнинг сеvimли шоири Муҳаммад Юсуф айнан Андижон заминиде туғилгани ва айнан мана шу тупроқда вояга етгани ҳам мен учун алоҳида маъно касб этади.

Маънавиятнинг сеҳрли кучи шундаки, у инсон қалбида эзгулик, саховат, меҳр-мурувват каби олижаноб фазилатларни уйғотади. Шу маънода Андижон вилоятида миллий қадриятларимизни тиклаш, аҳолининг маданий-маърифий эҳтиёжларини таъминлаш, маҳаллалар ишини ташкил этиш, кексалар, ногирон ва ёрдамга муҳтож одамларга доимий диққат-эътибор қаратиш, айниқса, ўсиб келаётган ёш авлодни Ватанга садоқат руҳида, комил инсонлар этиб тарбиялаш борасидаги ишлар ҳам ибратлидир.

Азиз биродарлар!

Маълумки, Андижон вилояти мамлакатимизнинг чегара ҳудуди бўлиб, бу ердан халқаро аҳамиятга эга бўлган

катта йўллар, муҳим коммуникация тармоқлари ўтади. Шу вақтгача бу тоғлардан водийга фақат эзгу ниятдаги одамлар ўтиб келган. Афсуски, кейинги вақтда озодлигимиз, тинчлигимиз ва осойишталигимизга раҳна солишга уринаётган қабил қучлар пайдо бўлгани ҳаммамизни ташвишлантиради.

Лекин ёвуз мақсадли кимсалар қилмишига яраша доимо жазо олади. Ахир, Бобур Мирзониинг: "Ҳар кимки ёмон бўлса, жазо топқусудир", — деган сўзи бежиз айтилмаган.

Шу фурсатдан фойдаланиб, мана шу юксак минбардан туриб баланд овоз билан айтмоқчиман: "Бяъзи бир нонқўр, ўз халқини, ор-номусини сотиб, ўзгаларнинг ногорасига ўйнаб юрганлар эшитиб-билиб қўйсин: Андижон халқини тўғри йўлдан, озодлик, эркинлик ва бунёдкорлик йўлидан оғдириб бўлмайди. Бу халқ ҳар қандай шароитда ҳам ўз ғурури ва эътиқодини сақлашга, керак бўлса, уни ҳимоя қилишга қодир. Мен бунга қаттиқ ишонаман!"

Қадри дўстлар!

Ўзбекистонда спортга қанчалик эътибор берилаётгани барчангизга яхши маълум. Бу борада Андижон вилоятида ҳам кўп-кўп ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Кейинги йилларда дунё боксчилари Андижон деганда хушёр тортадиган бўлиб қолишди. Бу бежиз эмас, албатта. Бугун Андижон бокс мактабининг шухратини бугун дунёга тараннум этаётган жаҳон чемпионилари Маҳаммадқодир Абдуллаев, Ўткир Ҳайдаров, Тўлқинбой Турғунов, Осиё чемпионилари Руслан Чагаев, Сергей Михайловларнинг номи мамлакатимиздаги ҳар бир спорт мухлисига таниш ва азиз, десам, муболаға бўлмайди.

Бундай қилишда йигитларимиз билан қанча-қанча ғурурлансак, арзийди, албатта. Бундай паҳлавонларимизнинг бугунги кунда халқимиз миллий ғурурини, ифтихорини юксак даражага кўтариш йўлида қилаётган меҳнатини мен юксак баҳолайман.

Муҳтарам ватандошлар!

Халқимиз ўз тараққиёт йўлини аниқлаб, ривожланиш босқичига чиқиб олди. Барчамиз учун азиз ва мўътабар Ватанда яшаётган барча миллат ва элатлар ягона мақсад

— Ўзбекистонни буюк давлатга айлантириш йўлида астойдил хизмат қилимоқда.

Мен шу йўлдаги қийинчилик ва етишмовчиликларни мардона ентиб, ўзининг ёруғ келажаги, орзу-умидларининг рўёбга чиқиши учун интилаётган бунёдкор, бағрикент, фидойи халқим билан ҳамisha фахрланаман, унга таъзим қиламан.

Шундай халқнинг ишончига сазовор, унга хизмат қилиш бахтига муяссар бўлганим учун Аллоҳ таолога беҳисоб шукроналар айтаман.

Мана шу заҳматкаш ва олижаноб халқимиз тезроқ фаровон кунларга етишини, барча эзгу орзу-ниятларимиз ижобат бўлишини ҳар доим Яратганимиздан сўраб яшайман.

Мана шу улуг мақсад йўлида олдинги сафларда бораётган Андижон халқига сиҳат-саломатлик, бахту саодат, омад ва янги-янги зафарлар тилайман.

*Андижон вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзлаган нутқ,
1999 йил 17 декабрь*

ШУ МУҚАДДАС ЮРТГА ЁРУҒ КУНЛАР КЕЛТИРИШ — ҲАҲ БИРНИМИЗНИНГ ИНСОНИЙ БУРЧНИМИЗДИР

Ассалому алайкум, қадри қўрқинли кўнлар!

Муҳтарам дўстлар!

Амаламбор, мана шу муборак рамазон кўнларида сиз — азизлар билан сеп-омон дийдор кўришиб турганимдан хурсанд эканимиз, барчаангизга, сиз орқали бугун Наманган аҳлига ўз иззат-аътироимизни издор этмоқчиман.

Сизлар билан бугунги учрашувдан мақсад — бўлажак Президент сайлови олдидан, аввало, шу заминда яшаётган одамларимизнинг кайфияти, уларнинг бўлиғуси сайловларга муносабати, халқимизни қийнайдиган ташвиш ва муаммолар ҳақида фикр алмашиш, эртанги режаларимиз тўғрисида маслаҳатлашиб олинган иборат.

Ҳурматли Наманган аҳли!

Наманган деганда мен заҳматкаш, меҳмондўст, иймон-этиқоди бақувват, юксак маънавий фазилатлари билан ажралб турадиган одамларни кўз олдимга келтираман.

Наманган халқи ўзига хос хусусиятларини, ўз тарихи, анъана ва урф-одатларини, бетақрор шеvasини асрлар мобайнида сақлаб келмоқда.

Бу халқ ўзининг меҳнатсеварлиги, одамийлиги, ҳушмуомаласи, меҳр-оқибати билан кишида ҳавас уйғотади. Наманганликлар, ҳатто, муртақ фарзандини ҳам "сен" демайди, "сиз"лаб гапирди. Бу ибратли фазилат кўп-кўп нарсани аниқлатади, десак, ҳаё бўлмайди.

Наманган вилояти мамлакатимизнинг иқтисодий салоҳиятида, маънавий ва маданий ривожда кўп жиҳатдан етакчи ўринни эгаллайди. Қайси соҳани ошмак, вилоят бартасида — ҳам саноат, ҳам қишлоқ хўжалиги, алоқа ва

транспортда, савдо ва хизмат кўрсатиш тармоқлари тараққиётида ҳам салмоқли ҳисса қўшмоқда.

Бугунги кунда юртимизда, жамиятимиздаги янгилашниш жараёнларида олиб борилаётган ислохотлар самарасини ошириш, замонавий бозор иқтисодиётига ўтиш, иқтисодиётимиз таркибини ўзгартириш, одамларимизни иш билан банд қилиш ва шу орқали халқимизнинг ҳаёт даражасини кўтариш йўлида Наманган вилоятида қилинаётган ишларни ижобий баҳоласак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Маҳаллий шарт-шароитларни ҳисобга олган ҳолда, тез ўсаётган аҳолимишни иш ўринлари билан таъминлаш, шу мақсадда ички имкониятлардан ва чет эл сармояларини жалб қилиш ҳисобидан янги замонавий қўшма корхоналар барпо этиш — бугунги кунда энг муҳим ва долзарб масалага айланаётганини одамлар жойларда яхши тушуниб ва англаб олмоқда.

Кейинги йилларда вилоят иқтисодиётида салмоқли улۇшга эга бўлган "Попфен", "Наманган ичимлиги", "Ал-Жаҳон", "Намангантекстиль", "Силк-Рoad" каби қўшма корхоналар ташкил этилиб, уларни ишга тушириш учун 200 миллион АҚШ доллари миқдоридаги сармоя ўзлаштирилди.

1999 йилнинг ўзида 76 миллион АҚШ доллари миқдоридаги сармоя сарфлаб, "Косонсой-Текмен" қўшма корхонасини қуриб ишга туширганимиз бунинг яққол тасдиғидир. Ҳозиргача бу корхона 1,5 миллиард сўмликдан зиёд костюмбоп газлама ишлаб чиқаргани, энг муҳими, бу корхона вилоятдаги 1400 одамни иш билан таъминлагани барчамизни қувонтиради.

Мана шундай саъй-ҳаракатларимиз, изланишлар ҳисобига Наманганда жорий йилнинг ўзида 50 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилди. Бу эса ўтган йилга нисбатан деярли 2 марта кўп демакдир.

Замонавий корхоналар қуриш, ҳар томонлама харидорбop, сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш ҳисобидан вилоят саноат корхоналари ўтган йили хорижий давлатларга жами 85 миллионга яқин АҚШ доллари қажмидаги

маҳсулотни экспорт қилганини алоҳида таъкидлаб ўтсак, ўринли деб ўйлайман.

Албатта, қилинган ишлар ҳақида узоқ гапириш, турли факт-рақамларни келтириш мумкин, аммо биз кўпроқ келажак режаларимиз ҳақида ўйласак, бу ҳақда гапирсак, тўғри бўлади.

Шу нуқтаи назардан қараганда, 2000 йилда Наманган сут заводи негизида Швейцариянинг "Нестле" компанияси билан биргаликда лойиҳа қиймати 30 миллион АҚШ долларига тенг бўлган болалар озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган қўшма корхона ишга тушади. Бу соғлом авлодга ғамхўрлик қилиш йўлидаги муҳим амалий қадам бўлади.

Шунингдек, Германиянинг йирик фирмалари ҳамкорлигида трикотаж матолар, француз ишбилармонлари билан эса целлюлоза ишлаб чиқарадиган янги корхоналар ташкил этилмоқда. Бу корхоналар ҳам келгуси йилдан маҳсулот бера бошлайди.

"Косонсой-Текмен" қўшма корхонасини кенгайтириб, уй шароитида гилам тўқишни ташкил этиш асосида вилоятдаги 10 мингдан ортиқ аёл иш билан таъминланади.

Ана шу мақсадларга 200 миллион АҚШ долларида зиёд сармоя сарфлаш мўлжалланмоқда.

Режалаштирилган дастур ва барча тадбирлар ҳисобидан 2005 йилгача бўлган даврда Наманган вилоятида ҳаммаси бўлиб қўшимча тарзда 185 мингга яқин иш ўринлари ташкил этиш кўзда тутилган.

Ўйлайманки, агар олдимизга қўйган режаларни амалга оширсак, аввало, шу муҳим масалаларнинг аҳамиятини барчамиз яхши англаб олсак, 2005 йилга бориб Наманганда умумий ишсизлик муаммосини ечишга эришамиз, иншоолло.

Истиқболдаги устувор вазифаларимиз ҳақида гапирганда, яқин келажакда куриб битказиладиган Тошкент — Ўш автомагистралини алоҳида тилга олиш зарур. Халқаро аҳамиятга эга бу магистралнинг катта қисми Наманган вилояти ҳудудидан ўтади.

Бутун мамлакатимиз учун ўта муҳим бўлган бу йўлни бунёд этишда, Қамчиқ довонида иккита туннел қуришда вилоят йўлсозлари ҳам муносиб ҳисса қўшмоқда. Яқин келажакда бу ерда халқаро қатновлар йўлга қўйилгач, нафақат Наманган вилояти, балки бутун Фарғона водийсининг қиёфаси тубдан ўзгаради. Бу йўлни қуриш ва ишга тушириш туфайли янги минг-минг шохобчалар, хизмат кўрсатувчи корхоналар пайдо бўлиши муқаррар. Бу эса халқимизга нафақат қулайлик туғдиради, шу билан бирга, янги-янги даромад тушуми манбаига айланиши ҳам аниқ.

Азиз юртдошлар!

Наманган азалдан ўзининг меҳнаткаш ва миришкор деҳқонлари билан донг таратиб келган. Якунланаётган йилда вилоятда 222 минг тоннага яқин ғалла етиштирилди.

Чортоқ туманидаги "Мустақилликнинг 5 йиллиги" ширкат хўжалигининг бригада бошлиғи, "Ўзбекистон Қаҳрамони" Абдували Абдураҳимов, Наманган туманидаги "Соҳибкор" хўжалиги бригада бошлиғи Отаҳон Тожимирзаев, Янгиқўрғон туманидаги "Заркент" хўжалиги бригада бошлиғи Раҳимахон Ҳавезова каби юзлаб-минглаб миришкор деҳқонларнинг меҳнати туфайли вилоят ғаллакорлари шундай натижаларга эришди, деб айтсак, хато бўлмайди.

Қишлоқ хўжалигининг бошқа соҳаларида ҳам муайян силжишлар бор. Янгиқўрғон, Чортоқ, Косонсой туманларидаги боғдорчилик ва узумчиликка ихтисослашган хўжаликлар нафақат вилоят, балки республика аҳолисини ҳам мева, узум, картошка маҳсулотлари билан таъминлашга муносиб ҳисса қўшмоқда.

Вилоятда деҳқон ва фермер хўжаликлари ҳам ривож топмоқда.

1999 йилда 12 минг 260 га деҳқон хўжалиги ташкил этилиб, уларга 2 минг 400 гектар экин майдонлари ажратиб берилди. Айни пайтда 1 минг 700 га яқин фермер хўжаликлари фаолият кўрсатмоқда.

Қадрли дўстлар!

Бу ижобий натижаларга қарамасдан, вилоятда қишлоқ хўжалиги соҳасидаги бой салоҳият, юқори деҳқончилик

маданияти имкониятларидан оқилона фойдаланиш йўлида ҳали кўпгина ишга солинмаган имконият ва ресурслар борлиги ҳақида гапириш ўринли, деб ўйлайман.

Бугунги кунда бу соҳадаги ислоҳотларни янада чуқурлаштириш, аввало, деҳқоннинг ерга эгалик ҳиссини уйғотиш, уларнинг меҳнатини рағбатлантириш, иш ҳақини меҳнатига қараб ўз вақтида ва тўлиқ олиши юзасидан кўрилаётган чоралар бизни қониқтирмаслигини алоҳида гапириш керак.

Қисқа қилиб айтганда, чиройли, лекин қуруқ гаплардан, чақириқ ва даъватлардан амалий ишларга ўтиш даври келди. Қишлоқ хўжалиги соҳасида белгилаб қўйилган ислоҳотларни юзаки, фақатгина ҳисобот учун, хўжақўрсинга олиб бораётган, ўзибўларчилик йўлида юрган мутасадди раҳбар ва мутахассисларнинг масъулияти ва жавобгарлигини ошириш — энг долзарб масала, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Бугунги кунда барчамиз бир ҳақиқатни яхши англаб олдик. Ишимизни, иш услубларимизни тубдан ўзгартириш, меҳнатга муносабатимизни ўзгартириш, меҳнатимизнинг самарасини ошириш ва аввало шулар ҳисобидан оладиган даромад ҳам, ҳаётимизни яхшилаш ҳам — кўп жиҳатдан, айтиш мумкинки, ҳал қилувчи жиҳатдан ҳар қайси хўжалик раҳбари, туман раҳбарининг тапшилотчилиги, ишнинг негизини билиши, мутахассислик даражаси, ишбилармонлиги, тадбиркорлиги, керак бўлса, унинг поклиги, тозаллиги, лекин, шу билан бирга, талабчанлиги ва қаттиққўллигига боғлиқ.

Буни бугунги кунда ҳеч ким инкор қилолмайди.

Бу ҳақиқатни зарар кўриб ишлаётган хўжаликларни санацияга тортиш жараёнида, санация қилинган хўжаликларнинг иш натижаларида яққол кўриш мумкин.

Наманган вилоятида 1998 йили ўтказилган санация туфайли 8 та хўжалик ўз молиявий-иқтисодий аҳволини ўнглаб олишга эришгани мисолида кўпгина хулоса чиқариш мумкин.

Мисол учун, Тўрақўрғон туманидаги "Шарқ юлдузи" хўжалиги 1997 йили қарийб 7 миллион сўм зарар кўрган эди. Санация бўйича тегишли чораларни амалга ошириш

натijasида хўжалик ўтган йили 20 миллион сўм фойда олди. Бу йил ҳам мазкур хўжаликнинг юқори натижаларга эришиши кутилмоқда.

Санация ишлари давом этаётган яна тўққизта хўжаликда ҳам йил самарали якунланади, деб айтишга асослар бор.

Бу ишлар кишига, албатта, умид бағишлайди.

Лекин, таажублар бўлсинки, бизнинг асосий даромад манбаимиз бўлмиш пахтачиликда, афсуски, муаммо ва камчиликлар кўп. Балки бу гап бутунги учрашувнинг мавзуси эмасдир, аммо мен наманганликларнинг дангал гапни яхши кўришини билганим учун бу ҳақда очиқ айтишни маъқул топдим.

Пахта бўйича белгиланган шартнома режалари вилоятда сурункали тарзда бажарилмай келяпти. Бир вақтлар Наманган бу соҳада энг илғорлардан бири эди-ку! Абдурахмон Жўраев, Абдусаттор Шарипов, Тожиҳон Асқарова, Боқивой Маллабоев каби пахта усталарини бутун Ўзбекистон биларди-ку! Нега бутун уларнинг издошлари йўқ, нега бу яхши анъаналарнинг давомини кўрмаймиз?

Албатта, бу ҳолнинг сабаблари ҳақида кўп гапириш мумкин, лекин, мен ишонаманки, вилоят пахтакорларининг аввалги шухратини тиклаш учун сизларда тажриба ва билим ҳам, куч-гайрат ҳам етарли.

Шуни айтиш керакки, давлатимиз Наманган вилоятининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини жадаллаштириш, бу борадаги мавжуд муаммоларни ҳал этиш бўйича ўз навбатида қатор тадбирларни амалга оширмоқда.

Хусусан, ўтган йили қабул қилинган махсус ҳукумат қарорига биноан, вилоятда суғориладиган ер майдонларини кўпайтириш, қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлигини ошириш, янги иш ўринлари ташкил қилиш мақсадида Поп туманида 30 километр узунликдаги "Машканал" сув иншоотини барпо этиш режалаштирилган.

Бу иншоот ишга тушгач, қўшимча тарзда 24 минг гектар янги ерлар ўзлаштирилиб, ижтимоий инфратузилмага эга бўлган 3 та янги шаҳарча барпо этилади.

Бу шаҳарчаларда 30 километрдан зиёд йўл, 50 километрга яқин газ, 36 километр тоза ичимлик суви узатиш

тармоқлари, 8 та мактаб, 7 та болалар боғчаси, 5 та қишлоқ шифокорлик пунктлари, 3 та маиший хизмат уйи ва бошқа ижтимоий иншоотлар қурилиши кўзда тутилган.

Энг муҳими, бу ерда 35 мингдан зиёд янги иш жойлари яратилади.

Бу ерларнинг ўзлаштирилиши пировард натижада кўплаб ёш оилаларни уй-жой билан таъминлаш, уларга деҳқон ва фермер ҳўжаликлари ташкил этиш учун ер ажратиш имконини беради.

Мен мана шу борада ўзим амин бўлган бир масалага сиз — азизларнинг, сиз орқали бутун Наманган аҳлининг эътиборини жалб қилмоқчиман.

Бу ҳам бўлса, ишонч масаласидир. Шу эл-юрт бошига қандай машаққатли, қандай оғир муаммо-синовлар, қийинчиликлар тушмасин, мен ишонаман, шундай ор-номусли, иродаси бақувват, иймони бутун, меҳр-оқибатли, кўпни кўрган, лекин ҳеч қачон ўзини йўқотмаган халқнинг ёруғ келажагига ишонаман.

Менда ҳеч қандай шубҳа йўқки, биз иқтисодий ислохотларни амалга ошириш, ҳаётни ўнглаб олиш борасида олдимизга қўйган муддао ва марраларга албатта етамиз. Биз бошқалардан ҳеч қачон кам бўлмаганмиз, кам бўлмаймиз ҳам.

Азиз юртдошлар!

Кейинги йилларда аҳолининг турмуш шароитини яхшилаш, айниқса, тоза ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш борасида мамлакатимизда катта ишлар қилинаётганидан хабардорсиз.

Жумладан, Наманган вилоятида 1991 йили 1 минг 424 километр ичимлик суви тармоғи мавжуд бўлган бўлса, сўнгги саккиз йилнинг ўзида 1 минг 572 километрдан иборат янги сув ўтказиш тармоғи қуриб фойдаланишга топширилди. Яъни бу кўрсаткич роппа-роса икки баробар кўпайди.

Кейинги саккиз йил давомида вилоятда 3 минг 672 километр табиий газ тармоқлари тортилди. Бу собиқ иттифоқ давридаги кўрсаткичга нисбатан 2,5 баробар кўпдир.

Гарчи вилоят аҳолисини табиий газ билан таъминлаш даражаси кейинги саккиз йилда 31 фоиздан 55 фоизга,

тоза ичимлик суви билан таъминлаш эса 66 фойздан 75 фойзга етказилган бўлса-да, бутунги аҳвол бу йўлда ҳали анча ишларни амалга оширишимиз кераклигидан дарак беради.

Бу борада 37 километр узунликдаги Учқўрғон-Наманган тоза ичимлик суви узатиш иншоотининг иккинчи навбати қуриб битказилиши салмоқли аҳамият касб этади. Бундай ишларимизни, албатта, тезлаштиришимиз лозим.

Азиз дўстлар!

Мустақиллик йилларида Наманган вилоятида ижтимоий соҳада ҳам бир қанча ишлар амалга оширилди.

Шу даврда қарийб 100 минг оиллага шахсий томорқа учун ер берилди. Шаҳар ва қишлоқларда 5 миллион 745 минг квадрат метр тураржой бинолари қурилди.

50 мингдан зиёд ўқувчи ўқийдиган янги мактаблар, 7 мингдан ортиқ болани бағрига оладиган боғчалар, 48 та қишлоқ шифокорлик пунктлари, 1 минг 500 беморга хизмат кўрсатадиган шифохоналар, қарийб 4 минг кишини қабул қилиш имкониятига эга бўлган янги поликлиникалар қуриб битказилди.

2005 йилга қадар эса яна 215 та қишлоқ врачлик пунктлари ишга туширилишни кўзда тутилмоқда.

Шуниси қувончлики, бутунги кунда юртимизда мактаб-маориф соҳасига ҳомийлик қилаётган тadbиркорлар пайдо бўла бошлади. Тўрақўрғон туманидаги "Имкон" хусусий фирмаси раҳбари Раҳмонжон Назаровнинг ўз ҳисобидан 270 ўринли мактаб биноси қуриб, ҳамқишлоқларига ҳадя қилгани ибратли ташаббус, ҳар томонлама қўллаб-қувватлашга лойиқ, десак, тўғри бўлади.

Ёш авлод тарбиясига эътибор, ёшларимиз, фарзандларимизнинг бошини силаш, уларга замонавий ўқув масканларини қуриб бериш масаласи бутунги кунда давлат сиёсати даражасига кўтарилган энг муҳим вазифа эканидан барчамиз хабардормиз.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш мақсадида Наманганда жорий йилда 1 та академик лицей қурилди, 8 та касб-ҳунар коллежи ташкил этилди.

2005 йилгача вилоятда 13 та академик лицей, 133 та касб-хунар коллежи ишга туширилади.

Агар диққат қилган бўлсангиз, мен ёшларимизни ривожланган мамлакатларнинг нуфузли университетларида ўқитиш ҳақида кўн гапираман. Бу ҳам келажакни ўйлаб қилинаётган бир ишдир. Ҳозирга қадар "Умид" жамғармаси орқали жами бўлиб 643 та ўғил-қизларимиз хорижда таълим олиш имкониятига эга бўлди. Шулардан 42 нафари наманганлик ёшлардир.

Муҳтарам дўстлар!

Наманган халқи — орасталикни, бунёдкорликни яхши кўрадиган, бунинг қадрига етадиган халқ. Кейинги йилларда бу соҳада қилинган кўпгина ишлар бунинг тасдиғидир.

Наманган шаҳридаги Амир Темури ва Тинчлик хиёбонлари, Бобур ва Машраб истироҳат боғлари, Тантана ва маросимлар уйи, "Паҳлавон" спорт-соғломлаштириш, "Дўстлик" теннис корти мажмуалари, вилоят телемаркази, стандартлаш маркази сингари кўплаб бино ва иншоотлар шаҳар кўркига янада кўрк қўлди.

Бундай ободончилик ишларини Косонсой ва Чортоқ туманлари мисолида ҳам келтириш мумкин.

Вилоятда жисмоний тарбия ва спортга қатта эътибор берилмоқда. Наманганлик спортчилар мамлакат ва жаҳон миқёсидаги турли мусобақаларда совринли ўринларни қўлга киритмоқдалар. Айниқса, бу ерда футболга қизиқиш кучли. Бунинг "Навбаҳор" футбол жамоаси 1990 йилдан буён мамлакат чемпионатида муттасил совриндорлар қаторидан жой олиб келаятигандан ҳам кўриш мумкин.

Турли халқаро мусобақаларнинг ғолиблари бўлган боксчи Темури Сулаймонов, биатлончи Муҳаббат Кандакова, шахматчи Ольга Сон, теннисчи Севара Қодирова каби спортчилар нафақат вилоят, балки бутун мамлакатимиз фахридир.

Муҳтарам Наманган аҳли!

Агар бугунги учрашувда биз бир-биримизга кўнглимизни очиб, ҳақиқатни айтсак, бошимиздан ўтаётган ҳаёт таъвишлари, ҳаёт жумбоқлари, ҳаёт муаммолари ҳақида

фикр алмашиб олсак, ҳар жиҳатдан ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Шу йил бўлиб ўтган хунук воқеалар — 16 февралда Тошкентда содир этилган мудҳиш қўпоровчилик, мана шу водийда, жумладан, Наманган вилоятида ҳам рўй берган айрим нохуш ҳолатлар, ёшларимизнинг гўр ва тажрибасизлигидан, эътиқоди, дунёқараш ҳали мустаҳкам эмаслигидан фойдаланган ватанфуруш кимсалар ва уларнинг ортида турган ёвуз кучларнинг интилишлари ҳақида, бу кучларнинг юртимизга тажовуз қилишга уринаётгани ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Бундай қабиҳ ҳаракатларнинг олдини олиш тўғрисида кўп ўйлайман. Ипонаманки, сизлар ҳам бу ҳақда қайғурасизлар. Нега деганда, ана шу адашган, нотўғри йўлга кириб қолган ёшлар ҳам бизнинг фарзандларимиз. Уларнинг барчаси ҳам — тирик жон. Улар ҳам бу дунёга умид билан келган. Уларнинг ҳам қанча орзу-ҳаваслари бўлганини ҳеч ким инкор этолмайди.

Лекин, минг афсуски, бундай ишларнинг рўй беришида ўзимизнинг ҳам айбимиз борлигини тан олишимиз керак. Яъни таълим-тарбия масаласида оқсоқ бўлганимиз, бу масалага юзаки қараганимиз, лоқайдлик, ўзибўларчиликка йўл қўйганимиз, мансабларда ўтирганларнинг масъулиятсизлиги, керак бўлса, бу борада ота-оналарнинг бепарволиги ҳам сабаб бўлганини айтиш зарур.

Буларнинг барчаси бизни янада ҳушёр ва сергак бўлишга даъват этади.

Негаки вақтни йўқотиб, бўлаётган бемаза ишларга бепарволик билан қараш, ўзимиздан чиққан болаларимизни йўлдан уриб, ёвуз ишларга, қотиликка ҳам уларни мажбурлаб, ўз эл-юртига душман қилиб қўйиш — бундай қабиҳ ниятда амалга оширилаётган ишлар маълум хорижий давлатларда жойлашган, бизга ёвуз кўз билан қараётган марказларнинг мақсадига киради. Буни барчамиз чуқур англаб олишимиз даркор.

Шунинг учун ҳам болалар тарбиясига, уларнинг ўз мустақил фикрига эга бўлишига, ҳаётда тўғри йўл топиб олишига барчамиз масъулмиз.

Чунки шу муқаддас юртимизга, киндик қонимиз тўкилган, ота-боболаримиз хоки ётган тупроққа офат ва мусибат эмас, аксинча, хурсандчилик ва ёруғ қунлар олиб келиш ҳар биримизнинг инсоний бурчимиздир.

Ахир, дунёга умид билан келган ҳар бир инсон кўпчилик қатори шу ҳаётдан, Аллоҳ бизга инъом этган неъматлардан баҳраманд бўлиши керак эмасми?!

Бунинг учун эса, аввало, йўлимизда тўсиқ-роҳ бўлиб турган ёвуз ниятли ярамас кимсаларнинг гапига кирмаслик, уларнинг ташвиқотига, ҳийла-найрангига учмаслик керак.

Айтинглар, азиз дўстлар, шу оддий ҳақиқатни англаш, тушуниш, уни болаларимизнинг қулоғига қуйиш, уларни ёмон йўллардан қайтариш шунчалик қийинми? Бу тўғрида яна қанча гапиришим керак?

Аллоҳ таоло бизга оталик-оналик бахтини ато этган экан, аynи вақтда бўйнимизга жуда катта масъулият, жавобгарлик ҳам қўйган. Ана шу бурчни қандай адо этганимиз ҳақида охирабда ҳам жавоб бериш муқаррарлигини асло унутмаслигимиз зарур.

Ўзингиз айтинг, азиз биродарлар, бу Худонинг олдида ҳам, халқнинг олдида ҳам энг катта қарзимиз эмасми?

Бизнинг вазифамиз, аввало, дин пешволарининг, масжид-мадрасаларда хизмат қиладиган уламоларнинг вазифаси ота-боболаримизнинг эзгу илоҳий дини бўлган ислом дини, Қуръони карим ва Ҳадиси шариф даъватларини фарзандларимизга тўғри етказишдир.

Энг муҳими, амал-мансабга, ҳокимиятга ғайриқонуний йўллар билан эришиш учун муқаддас динимизни ғаразли сиёсий қурол, сиёсий ниқоб қилиб олган қабих кучларга қарши курашиш — биринчи гада ана шу диндорлар, кенг жамоатчиликнинг вазифаси эмасми?

Куни кеча Жиззах вилоятидаги учрашувда айтган гапимни такрорламоқчиман. Яқинда Ўзбекистонга ташриф буюрган мисрлик машҳур аллома, ислом дунёсида катта обрў-эътиборга эга бўлган Ал-Азҳар дорилфунунининг шайхи Муҳаммад Саййид Тантовий жаноблари билан мен икки ярим соат суҳбатлашдим. Бу борада ўзимни қийнаб

келаётган барча саволларни у кишига айтдим. Сохта обрў топиш мақсадида ислом динимизни бошқа йўлга бураётган разил кимсаларнинг кирдикорлари ҳақида фикр-мулоҳаза алмашдик. Чунки бу муаммо уларда ҳам бор.

Бу хатарга қарши биргаликда кураш олиб бориш учун шайх Тантовий жаноблари яқинда ташкил этилган Тошкент Ислом университети домла-мударрислари билан келишиб олдилар. Ва у киши бизнинг юртимизда бу борада олиб борилаётган ишларимизга кўмак бериш ниятини билдирдилар, биз ҳамкор бўлишга қарор қилдик.

Муҳтарам юртдошлар!

Яна бир бор такрорлаб айтмоқчиманки, бугунги мураккаб таҳликали замонда мамлакатимиз атрофидаги баъзи давлатларда беқарорлик, уруш бўлаётган бир пайтда, айримлар бизнинг юртимиз тинчлигига, барқарорлигига ёвуз кўз билан қараётган бир пайтда болаларимизнинг тақдир, уларнинг ҳаётини бало-қазолардан асраш масаласи мени кўп қийнайди. Айрим одамларнинг оқибатини ўйламай қилган иш билан ота-онасига, оиласига, фарзандларига, эл-юртига етказган зиён барчамизни ташвишга солиши керак, деб ўйлайман.

Бундай вазият фақат Наманган вилоятидагина эмас, бутун Фарғона водийси, барча вилоятларимиз ҳудудига тааллуқлидир.

Шу ишларга аралашиб қолган, лекин оғир жиноятлар содир этмаган, адашганини тан олиб, айбига иқрор бўлиб, тавба қилган 910 нафар мамлакатимиз фуқаросининг гуноҳидан кечилди. Булардан 82 нафари наманганликдир.

Уларнинг жазодан озод қилингани бу давлатимиз инсонпарварлик сиёсатининг яна бир кўриниши бўлди, десак, хато қилмаймиз.

Лекин, шу билан бирга, жиноятга қўл урган айрим ёшлар қонуний тарзда жазо муддатларини ўтамоқда. Албатта, уларнинг орасида кўзи кечроқ очилган, ҳозирда қилмишидан пушаймон бўлаётган шахслар ҳам йўқ эмас. Ўйлайманки, вақти-соати келиб, биз бу масалани, албатта, яна кўриб чиқамиз.

Азиз дўстлар!

Шу боис юртимизда яшаётган, муқаддас ислом динимизга чин дилдан ихлос қўйган, имон-этиқоди бақувват инсонларимиз, мен ишонаманки, ўзларига керакли хулосалар чиқаради.

Мен имони бақувват одам деганда, аввало, виждонли, ҳалол билан ҳаромнинг фарқига борадиган, бировнинг ҳақидан ҳазар қиладиган, бировга ноҳақ озор бермайдиган инсонларни кўз олдимга келтираман.

Яхши биласизларки, мустақиллик йилларида мамлакатимизда этиқод эркинлиги учун кенг йўл очиб берилди. Унинг ҳуқуқий асослари яратилиб, қонун билан мустаҳкамлаб қўйилди. Бутун юртимизда, барча вилоятларда, шу жумладан, Наманганда ҳам ўнлаб янги масжидлар қурилди, эскилари таъмирланиб, одамлар руҳан покланадиган масканларга айланди.

Биргина Наманган вилоятининг ўзидан кейинги йилларда тўққиз минта яқин одам муборак Ҳаж сафарига бориб келгани ҳам динимизга берилган эркинлик натижасидир.

Биз ота-боболаримиз дини бўлмиш ислом динини маънавий ҳаётимизнинг узвий қисми, деб биламиз. Унинг улкан тарбиявий аҳамиятини, ўзлитимизни, миллий қадриятларимизни англашда буюк восита эканини қадрлаймиз.

Шунинг учун давлат мўмин-мусулмонларимизга тегишли шароит яратиб беришда, хусусан, муборак Ҳаж сафарини ташкил этишда уларга аввалгидек ўз ёрдамини аямайди.

Куни кеча бу ҳақда ҳукумат қарори эълон қилингани бунинг яна бир тасдиғидир.

Биз фақат муқаддас динимизни айрим кимсалар қабиҳ мақсадлари йўлида ниқоб қилишига, халқимизнинг этиқодидан ўз ғаразли манфаатлари йўлида фойдаланишига, одамларнинг тинчини бузишига қаршимиз.

Ахир, азиз биродарлар, ўзингиз ўйлаб кўринг, йўлимга юрмаса, ота-онамни ҳам ўлдиришга тайёрман, дейдиган, ҳеч нарсани тан олмайдиган қонхўр кимсалардан нимани ҳам кутиш мумкин?!

Жирғатол туманидаги хунрезлик, Боткен воқеалари уларнинг асл башарасини бутун дунёга кўрсатиб берди.

Уларнинг қилмиши — зўравонлик, касби — қотиллик, дарди эса — пул ва мансаб.

Ахир, одамларни гаровга олиш, уларнинг эвазига пул талаб қилиш мусулмончиликнинг қайси қондасига тўғри келади?!

Кўриниб турибдики, бундай манфур ишларнинг тагида жаҳолат ва нафс балоси ётибди.

Оташин шоир Машраб шундай деган экан: "Нур бўлар эрдям, агар нафс балоси бўлмаса".

Яъни одамзот мана шундай нафсга, кибру ҳавога берилмаганида эди, нурдек пок бўлар эди. Бу гапда кўп-кўп маъно борлиги шубҳасиз, албатта.

Азиз биродарлар!

Мен қатъий ишонч билан айта оламанки, бу кимсалар пок ниятли, эътиқоди мустаҳкам Наманган халқининг маънавиятига, унинг тинч ҳаётига, бунёдкорлик ишларига асло раҳна сололмайди.

Наманган диёрининг маънавий қиёфасини бундай ва-танфуруш нокаслар эмас, аксинча, Маҳдуми Аъзам Косоний, Бобораҳим Машраб, Исоққон Ибрат, Муҳаммад-шариф Сўфизода, Усмон Носир каби буюк зотлар белгилайди.

Наманган вилоятининг шукратини оширишда Ёлқин Тўракулов, Маҳмуд Салоҳиддинов, Эргаш Отахонов сингари олимлар, Сора Эшонтўраева, Ҳабиба Охунова, Ёқуб Аҳмедов, Камолiddин Раҳимов каби санъаткорлар, Ҳусниддин Шарипов, Ҳабиб Саъдулла сингари ижодкорларнинг хизмати беқиёс эканини бутун халқимиз яхши билади.

Азиз дўстлар!

Биз олдимизга буюк мақсадлар қўйган ва шу мақсадлар сари ўзининг куч-қудрати ва салоҳиятига ишониб, таяниб, суяниб яшаётган халқимиз.

Бир нарсани ҳеч ким ва ҳеч қачон унутмаслиги керак — Ўзбекистон Аллоҳнинг назари, меҳри тушган, файз ва барака ато этилган бетакрор заминдир. Бизнинг қонимизга, суяк-суякларимизга сингиб борган буюк аجدодларимиз, авлиё-мутафаккирларимиз, фозилу уламоларимиз

насиҳатлари, ўғитлари, улуғ мерослари бизга куч-қувват ва эртанги кунимизга ишонч бағишлайди.

Ўз истиқболини аниқ ва равшан тасаввур этиб, ўзининг тинч ва фаровон турмушини таъминлаш йўлида, жаҳон майдонида ўзига муносиб ўрин эгаллаш йўлида шаҳдам қадам қўяётган халқнинг фарзанди бўлганимиз — барчамиз учун катта бахтдир.

Ишончим комилки, шу юксак мақсадларга эришишда, орзу-умидларимизнинг ушғилиши йўлида ҳаммамиз бир тан, бир жон бўлиб хизмат қиламиз.

Мана шу вазифаларни адо этишда сизларга, сизлар орқали бутун Наманган халқига куч-қувват, ғайрат-шижоат, бахту саодат тилайман.

*Наманган вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 17 декабрь*

ИМКОНИЯТЛАРНИ ТҶЛА ИШГА СОЛИШ — ЮКСАЛИШ ГАРОВИДИР

Кадрли дўстлар!

Азиз ватандошлар!

Аввало, мана шу фурсатдан фойдаланиб, барчангизга, бутун Фарғона аҳлига ўз фарзандлик меҳримни, беқиёс ҳурматимни билдиришга ижозат бергайсиз!

Бу табаррук ва гўзал заминга қадам қўйганимда, меҳнатсевар, меҳмондўст Фарғона аҳлининг иссиқ дийдорини кўрганимда, юзида табассум порлаб турган дилкаш, танти инсонлар билан учрашганимда, қалбимни ҳар сафар шодлик ва эҳтиром чулғайди.

Бугунги учрашувимиздан мақсад сизларга аён бўлиши керак. Бу, аввало, шу юртда яшаётган халқнинг ҳол-аҳволдан, сизларнинг сайловолди кайфиятингиздан хабардор бўлиш, ташвиш ва муаммоларингизни ечиш йўлини биргалашиб қидириш, сизнинг оғирингизни енгил қилишга ўз ҳиссамни қўшишдир.

Муҳтарам дўстлар!

Фарғона вилояти бой тарихий мероси, иқтисодий салоҳияти билан мамлакатимизда ўзига хос ўринга эга.

Бу заминнинг тарихи ҳам, бутуни ҳам фозилу фузалоларга, ижодкору санъаткорларга бой.

Ўтган йили биз дунё илм-фанига бебаҳо ҳисса қўшган улуғ ватандошимиз Аҳмад Фарғоний таваллудининг 1200 йиллик тўйини халқаро миқёсда нишонладик. Ислом дунёсининг буюк алломаси, машҳур "Ҳидоя" асарининг муаллифи, XII аср бошида таваллуд топган улуғ зот Бурҳониддин Марғиноний ҳам шу замин фарзандидир.

Бу буюк зотнинг ҳаёти ва бой маънавий меросини чуқур ўрганиш, жаҳон миқёсида муборақ тўйини ўтказиш,

Марғилонда хотира ёдгорлигини ўрнатиш, Риштонда эса мақбарасини обод қилишга қаратилган тадбирларни яқин вақтларда кенг қўламда амалга оширсак, ўйлайманки, ҳар томонлама халқимизнинг хоҳиш ва интилишларига мос иш бўлур эди. Бунга қандай қарайсизлар?

Халқимизга битмас-туганмас маънавий хазина қолдирган Увайсий, Анбар Отин, Дилшод Барно, Муқимий, Фурқат, Гулҳаний, Собир Абдулло, Чархий каби адабиёт намояндалари, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов, Тамарахоним, Ҳалимахоним, Мукаррамахоним, Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Таваккал Қодиров каби ноёб истеъдод эгалари ҳам шу замин фарзандларидир.

Фарғона вилоятининг ўзига хос яна бир жиҳати — бу ерда турли даврларда барпо этилган Мадрасаи Мир, Даҳмаи Шоҳон, Модарихон даҳмаси, Худоёрхон ўрдаси каби кўплаб тарихий обидалар, Пошшоппирим, Биби Убайда, Соҳиби Ҳидоя каби муқаддас жойлар халқимизнинг юксак меъморчилик санъати, аждодларимизнинг яратувчилик салоҳиятидан, пири комиллигидан далолат беради.

Буларнинг барчаси Фарғона воҳаси маънавий меросга бой вилоят сифатида тарихимизда бетакрор ўз ўрнига эга эканлигининг тасдиғидир.

Таниқли маърифатпарвар Исоқхон Ибротининг "Фарғона тарихи" асарида: "Фарғонанинг суви сероб, ҳавоси тоза, меваси покиза, ерлари маҳсулдор...", — дейилади. Фарғонанинг ипак, атлас, адрас, беқасам ва шойиси Бухородан тортиб то Ҳиндистону Арабистонгача машҳурлиги қайд этилади.

Тарихий манбаларда ёзилишича, Фарғона вилоятидаги айрим шаҳарларнинг ёши 2500-3000 йилдан кам эмас. Бугунги кунда археологларимиз ва тарихчиларимиз томонидан янги-янги қазилма ва ноёб меросимиз намуналари топилаётгани Фарғона водийси тарихини чуқурроқ ўрганиш лозимлигини тақозо этмоқда.

Фарғоналиклар ота-боболари анъаналарига содиқ қолиб, уларнинг эзгу ишларини муносиб давом эттирмоқдалар. Бугунги кунда сеvimли шоиримиз Эркин Воҳидов, миришқор пахтакор Комилжон Мамажонов, фидойи му-

аллима Манзура Мадалиева, йўлсоз Улугбек Умаров каби Ўзбекистон Қаҳрамонлари, машҳур хонанда Юлдуз Усмонова, моҳир созанда Абдуҳошим Исмоилов каби санъаткорлар Фарғона номини улуғлаб, мамлакатимиз шукратига шукрат қўшиб келмоқда.

Қадрли дўстлар, биродарлар!

Мамлакатимизнинг барча ҳудудларида бўлганидек, кейинги йиллари Фарғона шаҳарлари, туманлари, қишлоқлари ҳам таниб бўлмас даражада ўзгариб бормоқда. Янги қурилган иншоотлар, уй-жойлар, бозорлар, гузарлар, равион йўллар уларнинг чиройига чирой қўшмоқда.

Фарғона шаҳрида жаҳон андозаларига мос келадиган теннис мажмуаси, гўзал меъморий ёдгорлик — Аҳмад Фарғоний оромгоҳи, Кувада Шахристон қўрғони мажмуи, Учкўприк, Тошлоқ ва Сўх туманларида янги стадионлар, аҳолига савдо ва маиший хизмат кўрсатадиган юзлаб иншоотлар қад ростлади.

Бугун Фарғона вилояти республикамиздаги йирик иқтисодий салоҳиятга эга бўлган вилоятлардан бирidir. У, пахта, пилла ва саноат хом ашёлари етиштириш ва тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш имкониятларига кўра, мамлакатимизда юқори ўринлардан бирида туради. Шу боисдан ҳам дунёнинг кўплаб нуфузли компания ва фирмалари вилоятга ишонч билан сармоя киритмоқда.

Жумладан, Япониянинг "Мицуи" фирмаси билан ҳамкорликда Фарғона нефтни қайта ишлаш заводи жаҳон андозалари даражасида таъмирланмоқда. Бу лойиҳанинг қиймати 178 миллион 300 минг АҚШ долларига тенг бўлиб, у амалга ошгач, йилига қарийб 1 миллион 700 минг тонна дизель ёқилғисини олтингугуртдан тозалаш, энг муҳими, ҳар йили хорижга 600 минг тонна дизель ёқилғиси ва 25 минг тонна олтингугурт экспорт қилиш имкони туғилади.

Тошлоқ туманида йилига 8 минг 700 тонна калава ип йигирадиган "ДЭУ Текстайл Компани" корхонаси ишга туширилди. Охунбобоев туманида эса бу корхонанинг тўқув фабрикаси барпо этилди.

Енгил саноат соҳасида Фарғона шаҳрида Жанубий Кореянинг "Кабул Текстайлз" компанияси билан ҳамкорликда

Фарғона тўқимачилик комбинатини янгидан реконструкция қилиш, Қўқонда Германия ва Америка фирмалари иштирокида — "ҚўқонТекс", Бешарикда Германия ва Туркия билан биргаликда "БешТекс" қўшма корхоналарини ташкил этиш бўйича ишлар олиб боришмоқда.

Қишлоқ хўжалигида минерал ўғитларга бўлган талабни тўлароқ қондириш мақсадида Фарғонадаги "Азот" ишлаб чиқариш бирлашмасида Франциянинг "Кребе-Спейшим" компанияси билан лойиҳа қиймати 36 миллион АҚШ долларида зиёд бўлган реконструкция ишлари бажарилмоқда. Чехиянинг МБНС фирмаси билан ҳамкорликда лойиҳа қиймати 58 миллион 400 минг доллар бўлган шартнома асосида қурилиш-таъмирлаш ишлари олиб боришмоқда. Ҳар йккала қувватни 2001 йилда ишга тушириш режалаштирилган.

Англиянинг "Бектел Интернейшнл ИНК" компанияси билан аммиак, мелиамин ва карбамид ишлаб чиқарувчи цех қурилмоқда. 2002 йилда ишга тушириш мўлжалланган лойиҳанинг умумий қиймати 424 миллион долларга тенг.

Бундай корхоналарни собиқ шўро замониди, қатто, тасаввур қилиб бўлмасди. Фарғона шаҳрида ва Олтиариқдаги нефтни қайта ишловчи заводлар, Куvasой цемент заводи, Исфайрам чинни букмлар корхонаси вилоят иқтисодий салоҳиятида асосий ўринни эгаллайди. Бу — вилоятда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми кўпайиб бораётганида яққол намоён бўлмоқда.

Аниқроқ айтсак, вилоятда саноат ишлаб чиқариш ҳажми 1995 йилда 30 миллиард сўмни ташкил этган бўлса, 1998 йилга келиб бу кўрсаткич 101 миллиард сўмга етди, яъни 3,3 баробар ўсди. Шу йилнинг 11 ойида эса 130 миллиард сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилди.

Азиз биродарлар!

Истиқлол йилларида вилоятда қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш, бозор инфраструктурасини яратиш борасида катта ишлар амалга оширилди. Қишлоқ хўжалигидаги ялпи маҳсулотнинг 98 фоизи мулкчиликнинг нодавлат туридаги хўжаликлар ҳиссасига тўғри келаётгани ана шу ўзгаришлар натижасидир.

Фарғоналик деҳқонларнинг меҳнатсеварлиги, тadbиркорлиги мамлакатимизда яхши маълум. Улар қaерга нима экишни, қачон экишни жуда яхши билишади.

Масалан, Қува, асосан, анорчилик, кўчат етиштириш, Олтиариқ ўзининг бодринг, турп, айниқса, узуми билан, Бувайда анжир, полиз ва девзира гуручи, Риштон, Фарғона ва Сўх туманлари эса шифобахш қандак ўриклари билан машхурдир.

Мазкур туманлар аҳолиси ўз томорқаларидан бир йилда 3-4 марта ҳосил олаётгани таҳсинга сазовордир.

Вилоят ғаллакорлари бу йил 399 минг тонна дон, пиллакорлар эса 2 минг 901 тонна пилла етиштириб, давлат буюртма режаларини ошириб бажардилар.

Вилоятда фермер хўжаликлари ривожланмоқда. 1991 йилда бор-йўғи юз нафар фермер иш бошлаган бўлса, бугун 2053 фермер хўжалиги фаолият кўрсатмоқда. Фермер ва деҳқон хўжаликларининг ялпи қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришдаги улуши 60,5 фоизни ташкил этмоқда. Вилоят аҳолисининг 500 минг нафари деҳқон хўжалигида меҳнат қилмоқда.

Мулкка эгалик ҳисси деҳқон хўжалиги аъзоларининг ерга муносабатини тубдан ўзгартириб юбормоқда. Бунга олтиариқлик Расул Мамажоновни мисол қилиб келтириш мумкин. Шу йилда 14 сотих экин майдонида уч марта ҳосил етиштириб, 1 миллион сўмдан зиёд соф даромад қилди. Бунинг сири оддий: мулк эгаси қанча кўп меҳнат қилса, изланса, тadbиркорлик қилса, шунга яраша даромад олишини яхши билади. Мулк эгасини назорат қилиш, унга ақл ўргатиш, ишлашга даъват этишга ҳожат қолмайди.

Фарғона туманидаги Шукурмирзо Аҳмедов бошлиқ "Чорвадор", Қува туманидаги "Эркин", "Қосимқарвон", Бувайда туманидаги "Мададкор" каби фермер хўжаликлари пахта, ғалла ва чорвадан юқори кўрсаткичларга эришаётганликларининг сир-асрори ҳам мулкка эгалик ҳиссининг қарор топганлигидан далолат.

Шу ўринда мени кўпдан ўйлантираётган бир масалага эътиборингизни қаратмоқчиман. Фермер хўжаликлари

ўзининг иқтисодий афзалликларини кўрсатаётган бўлишига қарамай, мана, тўртинчи йилдирки, вилоят пахтакорлари шартнома режаларини уддалай олмаяптилар.

Тўғри, баҳор ҳавоси деҳқонларимизни доим ҳам сийлайвермайди. Лекин, мен шунга аминманки, асл фарғоналик пахтакор деҳқончиликда ота-боболаримиз тажрибаларига таяниб, тадбиркорлик билан табиат инжиқликларини ҳамиша енгиб келган. Ҳамма гап изланиш, интилиш, ташаббускорлик етишмаётганида. Агротехника қондалари ўз вақтида ўтказилмаётганида. Тезпишар юқори ҳосилли навларни танлашга етарлича эътибор берилмаётганида.

Энг муҳими, деҳқонларимизнинг бутунги дарду ташвишларидан хабардор бўлиш, ҳўжалик — ширкатларга эркинлик бериш, деҳқонларда ерга эғалик ҳиссини тарбиялаш ишларига, минг афсуски, кўпинча юзаки ёндашилиб, ўзибўларчиликка ташлаб қўйилган.

Аввало, раҳбарлик курсисида ўтирганларнинг узоқни кўриш, аниқ мақсадли режаларни тузиш ва уларни бажаришга, халқни, одамларни шу ишга жалб қилишга қурби етмаяпти. Бундай раҳбарларга ташкилотчилик, талабчанлик сиёсатини ўтказишга қодир бўлиш каби хислатлар етишмаяпти.

Доно халқимиз ҳамма нарсадан хабардор. Оёғи ердан узилган, халқ ташвишларидан йироқ, кўпроқ ўзига зеб бериш билан овора бўлиб қолган одам охир-оқибатда эл назаридан қолиб кетади, ўзининг ҳўрматини йўқотади. Бундай ҳақиқатни ҳеч ким ҳеч қачон унутмаслиги керак.

Қадрли Фарғона аҳли!

Мен илгарилари ҳам кўп айтганман, ислоҳотлар ислоҳот учун эмас, балки инсон манфаатларини кўзлаб, унинг қадр-қимматини жойига қўйиш, турмушини яхшилаш учун амалга ошириляпти.

Хўш, вилоятда ислоҳотлар одамлар турмушига қандай таъсир кўрсатыпти?

Юқорида қатор саноат корхоналари бунёд этиляётгани ҳақида гапирдим. Бу минглаб янги иш жойлари дегани. Жаҳон андозаларига мос маҳсулот дегани, яъни одам-

ларга маош дегани, мамлакат иқтисодий салоҳияти дегани. 1989 йилдан ҳозирга қадар вилоятда 327 мингдан зиёд оилага жами 60 минг гектардан ортиқ ер ажратилди.

Кейинги саккиз йил ичида аҳолини тоза ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш борасида бир қанча ишлар амалга оширилди. 1991 йилда вилоят миқёсида 37 фоиз хонадон газлаштирилган бўлса, ҳозир бу кўрсаткич 80 фоизга етди. Бир сўз билан айтганда, 8 йил давомида газ таъминоти икки баробардан кўпроқ ўсди.

Шу давр ичида аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш даражаси 69 фоиздан 86 фоизга етди.

Янги асрнинг дастлабки беш йилида вилоятда аҳолини ичимлик суви билан таъминлаш 90 фоизга, табиий газ билан таъминланиш эса 86 фоизга етади.

Муҳтарам дўстлар!

Барчангизга маълум: истиқлолимизнинг бошиданоқ таълим-тарбия тизимини ислоҳ қилиш, кадрлар тайёрлашни замон талаблари даражасига кўтариш бўйича аниқ чора-тадбирларни белгилаб олдик.

Мактаблар моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, академик лицей, касб-ҳунар коллежлари сонини кўпайтириш, шу билан бирга, болаларимизга таълим-тарбия бераётган муаллимлар, муҳтарам устозлар, илму фан соҳасида ишлаётган илмий ходимларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш бўйича аниқ чора-тадбирларни амалга ошириш — бугунги кунда давлат сиёсатимизнинг узвий қисмига айланмоқда.

Ўтган саккиз йил давомида вилоятда қарийб 162 та мактаб, 55 та боғча бинолари қурилди. Ўтган йили Фарғона шаҳрида 370 ўринли академик лицей, 600 ўринли касб-ҳунар коллежи барпо этилди.

Бу йил эса 11 та касб-ҳунар коллежи ташкил қилинди. 2005 йилгача яна 18 та академик лицей, 152 та касб-ҳунар коллежи қурилади.

Ҳозир фарғоналик 24 нафар ёш йигит-қиз чет элда таълим олмоқда. Шу пайтгача 54 нафар талаба хорижий мамлакатларда ўқишни битириб келиб, халқ хўжалигининг турли соҳаларида меҳнат қилмоқда.

Барчамизга аён бўлиши керак: мамлакатимизнинг келажаги, ўзбек миллатининг, Ўзбекистоннинг XXI асрда жаҳон ҳамжамиятидан қандай жой олиши бугун ёшларга бераётган тарбиямиз, кўрсатаётган ғамхўрлигимизга боғлиқ.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоятнинг қишлоқ жойларида эски типдаги, ҳали компьютерлар билан жиҳозланмаган, чет тилларни ўқитиш талаб даражасида йўлга қўйилмаган мактаблар ҳам борлиги бу борада кўп иш қилишимиз лозимлигини кўрсатади. Бундай мактабларни таъмирлаш, замонавий ўқув воситалари билан жиҳозлаш, муаммоларини қисман маҳаллий бюджет, ҳомий ташкилотлар ва корхоналар ҳисобидан ечиш йўлларини излаш керак.

Хабарингиз бор, соғлом авлодни тарбиялаш масаласининг мамлакат истиқболида тутган ўрнини ҳисобга олиб, биз 2000 йилни "Соғлом авлод йили" деб эълон қилдик. Бу борада махсус Давлат дастури ишлаб чиқилади.

Ушбу ғоят муҳим масала бўйича вилоятда бирмунча ишлар қилинмоқда.

Мустақиллик йилларида 57 та қишлоқ врачлик пунктлари қурилди. Фарғонада ўрта тиббиёт ва фармацевтика ходимларининг малакасини ошириш билим юрти очилди. Республика шошилинч тиббиёт илмий марказининг Фарғона вилоят филиали ишга туширилиш арафасида. Бу тиббий муассаса замонавий медицина ускуналари билан таъминланган.

Пири бадавлат отахону онахонларимиз ҳар бир оиламизга файзу барака бахш этади. Халқимиз: "Қариси бор уйнинг париси бор", — дейди. Фарғона вилояти юз ёш ва ундан ортиқ умр кўраётганлар сони бўйича республикада энг юқори кўрсаткичга эга. Бугунги кунда вилоятда 522 нафар ана шундай ёши улуг инсонлар яшайди. Бундан биз ҳар қанча ғурурлансак, арзийди. Илоҳим, уларнинг умрларини Аллоҳ зиёда қилсин, ана шундай улуг ёшларга етиш ҳар биримизга насиб этсин!

Тўғри, бу юртнинг ҳавоси тоза, иқлими мўътадил, мевачевалари сероб. Аммо узоқ умр кўриш учун булар камлик қилади. Менимча, бунинг асосий сабаби, фарғоналиклар-

нинг бағрикентлиги, кўнгли тозаллиги, бир-бирларига меҳроқибатли бўлганлигидадир.

Фарғоналиклар бир гапириб, икки куладиган, бир-бирларига шодлик, қувонч улашадиган халқ. Бировни асос-сиз ранжитиш, бировга озор бериш, камситиш, қўпол муомалада бўлиш, биров ҳақида ёмон гапириш фарғоналикларга ёт одат.

Агар вилоятда аҳоли саломатлигини мустаҳкамлашга, тиббий масканлар қурилишига янада жиддий эътибор берилса, ҳар бир фуқаро онгида соғлом турмуш кўникмалари шаклланса, ишончим комилки, ҳам руҳан, ҳам жисмонан бақувват юртдошларимиз сони янада кўпаяди.

Азиз дўстлар!

Маълумки, соғлом авлодни вояга етказиш, ёшларни мард ва жасур, матонатли қилиб тарбиялашда спортнинг аҳамияти беқиёс. Фарғонада спортни, айниқса, футболни ривожлантиришга эътибор чакки эмас. "Нефтчи" жамоаси, бир неча йилдирки, мамлакат чемпионатида пешқадамлар сафида бормоқда. Тўрт марта мамлакат чемпиони, икки марта Ўзбекистон Кубоги соҳиби бўлиш ҳали бирорта футбол жамоасига насиб этгани йўқ.

Шунингдек, вилоятда стол тенниси бўйича умумжаҳон ўйинлари ғолиби Нилуфар Сотиболдиева, енгил атлетикачилар Рафаэль Исломов, Антон Ряхов, Эверест чўққисини забт этган альпинистларимиздан бири Сергей Соколов, бокс бўйича жаҳон Кубоги мусобақаларида бронза медалини қўлга киритган Дилшод Йўлдошев сингари спорт юлдузлари бор.

Аммо тўғриси айтиш керак, фарғоналик йигит-қизлар янада улкан ғалабаларга эришишга қодир. Афсуски, айрим туманларда спортнинг санокли турлари фаолият кўрсатмоқда, спорт майдонларига умуман эга бўлмаган қишлоқлар оз эмас. Айрим туманлар марказларидаги стадионлар кўпинча бўш туради, камдан-кам ҳолларда оммавий мусобақалар ўтказилади.

Фарғонада ёшлар кўп, истеъдодлар етарли. Шундай экан, нега бу ерда спорт мактаб-интернати ёки олимпия ўринбосарлари тайёрлаш билим юртини очиш мумкин

эмас? Ташаббус кўрсатинглар, бундай ташаббусларни ҳукумат томонидан қўллаб-қувватлашга ҳар доим тайёرمىз.

Хурматли юртдошлар!

Шу ўринда сизларнинг эътиборингизни энг муҳим, эртанги истиқболимизни ҳал қилувчи масала — муаммоларга жалб қилмоқчиман.

Энг муҳим муаммоларимиздан бири — бу аҳолининг иш билан бандлигини таъминлаш, қўшимча ишчи ўринларни ташкил этишдир. Аҳолининг ўсиш даражасига аҳамият берсак, бу муаммо ўта долзарблиги аён бўлади. Ҳар йили вилоят аҳолиси ўртача 46 минг кишига қўпаймоқда. Ҳозир вилоятда истиқомат қилаётган 2 миллион 640 минг аҳолининг 45 фоизи 18 ёшгача бўлган йигит-қизларни ташкил этади.

Фарғона вилояти ёшлари орасида иш излаб бошқа вилоятларда юрганлари ҳам оз эмас. Ҳатто, айрим ёшлар ойлаб қаёққадир изсиз кетади-ю, бу на ота-онани, на маҳалла-кўйни, на ўша жойлардаги раҳбарларни ташвишга солади.

Энг ачинарлиси, айрим ёшларимиз бекорчилик оқибатида, ота-она, маҳалла-кўйнинг лоқайдлиги, эътиборсизлиги сабабли муқаддас динимизни ниқоб қилиб олган, ғаразли сиёсий мақсадларни кўзлаб иш олиб бораётган хориждаги турли экстремистик кучларнинг таъсирига, тузоғига тушиб қолишди. Бундай кучларнинг нақадар ёвуз мақсадлари борлигини кейинги пайтда Қирғизистоннинг Боткент ва Тошкент вилоятида рўй берган воқеалар ҳам кўрсатиб турибди.

Шунинг учун бу масала кенг жамоатчиликнинг, бутун халқимизнинг доимий диққат-эътиборида бўлиши керак.

Айниқса, Фарғона вилоятининг чегара ҳудудида жойлашганини эътиборга оладиган бўлсак, бу муаммонинг нақадар жиддий эканлиги аён бўлади.

Мана шундай ёвуз ҳаракатларнинг олдини олиш, ёшларимизни бегона таъсирлардан ҳар томонлама ҳимоя қилиш учун ҳам уларнинг муаммоларини ечиш зарур.

Жумладан, уларни иш жойлари билан таъминлаш, ишсизлик муаммосини ҳал этиш борасида вилоятда қандай имкониятлар мавжуд?

Биринчи имконият. Вилоят унумдор ерга, етарли оби-
ҳаёт захирасига эга. Ана шу имкониятлардан самарали
фойдаланиш, энг аввало, ночор хўжаликлардаги ерларни
ҳақиқий эгасига, яъни деҳқон ва фермер хўжаликларига
бериш, бу борадаги қонунларга қатъий риоя қилиниши-
ни таъминлаш.

Богдод, Бешариқ, Учкўприк каби туманларда 2 минг
гектарга яқин деҳқончилик қилишга яроқли ерлар бор.
Бу ерларни ўзлаштириш орқали минглаб одамларни иш
билан таъминлаш мумкин.

Вилоятда ўз ечимини кутаётган яна бир муаммо —
Сўх сув омбори қурилиши суръатини жадаллаштириш,
зарур маблағ билан таъминлашда узилишларга йўл
қўймаслик чора-тадбирларини кўриш лозим. Бу иншоот
лойиҳа қуввати тўла амалга оширилса, 9 та туманда
сув таъминоти яхшиланади.

Торолди туманларида чорвачиликни тубдан ислоҳ этиш
чора-тадбирларини кўриш талаб қилинади. Бу борада им-
коният етарли бўлишига қарамай, вилоят чорвачилигида-
ги аҳволни қониқарли, деб бўлмайди.

Чорвачилик бўйича фермер хўжаликларини кўпайти-
риш, уларни қўллаб-қувватлашнинг янги имкониятлари-
ни яратишни бугун ҳаёт ўзи талаб қилмоқда.

Иккинчи имконият. Қишлоқ жойларида қишлоқ хўжа-
лиги маҳсулотларини қайта тайёрлайдиган ўрта ва кичик
корхоналар тармоғини кенгайтириш зарур. Айниқса, бог-
дорчилик, полиз, сабзавот маҳсулотларидан харидоргир
тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш имкониятларидан фой-
даланишни вилоятда қониқарли, деб бўлмайди. Бу соҳа-
даги катта имкониятларни аниқ ҳисоб-китоб қилиб, ви-
лоят миқёсида алоҳида дастур ишлаб чиқиш ва амалга
ошириш мақсадга мувофиқдир.

Учинчи имконият. Вилоятдаги қатор йирик корхона-
ларда янги технологияга ўтиш сушт бормоқда. Ишлаб чи-
қариш қувватининг ўртача 60 фоизидан фойдаланилмоқ-
да. Ўтиштирилаётган маҳсулотлар сифати пастлиги учун
омборларда туриб қолмоқда.

Бундай корхоналарга чет эл сармояси жалб этилса, улар таъмирланиб, замонавий ускуналар билан жиҳозланса ва тўла қувват билан ишлаши йўлга қўйилса, янги иш жойлари очилади, одамлар доимий даромад манбаига эга бўлади. Бу кўп жиҳатдан вилоят мутасадди раҳбарларининг файрат-шижоатига, соҳа мутахассисларининг ишбилармонлигига боғлиқ эканини таъкидлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ, деб ўйлайман.

Тўртинчи имконият. Фарғона вилоятида миллий ҳунармандчиликнинг атлас тўқиш, кулолчилик, дўппидўзлик, сандиқсозлик, ёғоч ўймакорлиги каби турлари қадим-қадимдан ривожланган. Риштон кулолчилик мактаби вакиллари Иброҳим Комилов, Рустам Усмонов, Йўлдошали Полвонов, қўқонлик ёғоч ўймакор Ҳасанжон Умаров, ганчкор Жамолiddин Эркабоев, каштадўз Саддихон Шомуродова, марғилонлик дўппидўз Турсунхон Норматова каби қўли гул мураббийлар ана шундай анъаналарни авайлаб-асраб, ривожлантириб келишмоқда. Бу соҳани ёшларга бажонидил ўргатишни истовчи яна юзлаб моҳир ҳунармандлар бор.

Бу соҳада бор имкониятлардан кенгроқ фойдаланиб, ҳунармандларимизга мини кредитлар беришни такомиллаштириш, уларга берилган имтиёзлардан самарали фойдаланиш чора-тадбирларини кўриш зарур.

Азиз ватандошлар!

Мен хавфсизлик, мамлакатимизда тинчлик ва барқарорликни таъминлаш масаласи биз учун нақадар долзарб эканлигини яна бир бор алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман. Бунинг яқинда қўшни давлат ҳудудида юз берган воқеалар ҳам кўрсатиб турибди.

Халқаро терроризм, диний экстремизм, наркобизнес, уюшган жиноятчиликни ўзига қурул қилиб олган турли қўпоровчи кучлар ва оқимлар айнан Фарғона водийсини ўз мақсадларига етиш учун қулай макон, деб билмоқдалар.

Бундай нотинч, таҳликали бир даврда мен Ватанимиз мудофаа қудратини янада кучайтириш, армиямизни мустаҳкамлаш, сарҳадларимизни ишончли ҳимоя қилиш ва

чегараларимиз дахлсизлигини таъминлашни энг муҳим вазифа, деб биламан.

Бугун фуқароларимизнинг тинч ҳаёти ва осойишталигини ҳимоя қилиш, фарзандларимизнинг эртанги кунини ва юртимиз осмонининг доимий мусаффолигини таъминлаш йўлида қатъий чора-тадбирлар кўрилмоқда ва бундан кейин ҳам кўрилади. Сизнинг кўз олдингизда чегараларимизни мустаҳкамлаб, қайта тикляпмиз, қўшинларимиз тузилмаларини такомиллаштириб, уларни мақбул равишда жойлаштиряпмиз ва замонавий қурооллар билан таъминляпмиз.

Яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиманки, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш умумхалқ иши, барчамизнинг, шу юртда яшаётган инсонларнинг муқаддас бурчидир.

Шундан келиб чиқиб, мен сизларни бир лаҳза, бир сония ҳам огоҳликни йўқотмасликка, хоҳ иш жойида бўлсин, хоҳ оилада, кундалик турмушда амалий ишларингиз, ўз шахсий намунангиз орқали мамлакат хавфсизлигини, жамиятимиз ва давлатимиз барқарорлигини таъминлаш ишига муносиб ҳисса қўшишга чақираман.

Муҳтарам дўстлар!

Фарғоналиклар — катта орзу-мақсадлар билан яшашга ўрганган, ғайратли, шижоатли халқ. Фарғоналиклар — муаммолардан, синовлардан чўчимайдиган, ўзига ишончи кучли халқ. Азал-азалдан ҳалол меҳнати, ташаббускорлиги ва тадбиркорлиги билан иззат-ҳурмат, обрў-эътибор топиб келган халқ. Ўз оғирлигини бировга юкламаган, бировнинг марҳаматига кўз тикиб турмаган халқ. Бундай олижаноб ва мард инсонлар ўз бахту саодатини ўз қўли билан яратишга қодир.

Сўзимнинг ниҳоясида сиз — азизларга дилимдаги бир гапни айтмоқчиман. Унутманг, Фарғона вилояти республикаимизнинг таянч тоғларидан бири ҳисобланади. Сизларни ҳар доим эслаганимда, сизлар билан ҳар гал учрашганимда, менинг ҳам қалбим тоғдек кўтарилади. Мен Фарғона халқига ўзгача бир меҳр-муҳаббатим, ҳурмат-эҳтиромим борлигини яширмайман.

Барчангизга соғлиқ-саломатлик, куч-қувват, бахт-саодат, хайрли ишларингизда омад, хонадонларингизга эсон-омонлик, қут-барака тилайман! Яратганинг ўзи барчангизни паноҳида сақласин!

*Фарғона вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 18 декабрь*

ВАТАН ОЗОДЛИГИ, ХАЛҚИМНИНГ ОМОНЛИГИ, ЮРТИМНИНГ РАВНАҚИ, ҲАР БИР ОИЛА ФАРОВОНЛИГИ — МЕН УЧУН ОЛИЙ САОДАТ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Аввало, барчамиз учун муқаддас бўлмиш Рамазон кунларида сиздек қадрдонларим билан соғ-омон кўришиб турганимдан бахтиёрман.

Менинг ҳаётимнинг ҳеч унутилмас даврлари билан узвий боғланган мана шу муътабар Қашқадарё заминини, мана шу воҳани менинг она юртим, деб умримнинг охиригача гурурланаман, фахрланаман. Бу юрт меҳрини қалбим тўрида доимо сақлаб юраман.

Кадрли дўстлар!

Мен Қашқадарёда иш бошлаган пайтимда оқсоқоллардан бир ривоят эшитган эдим.

Яъни, соҳибқирон бобомиз Амир Темури ўз пирлари Саид Баракани Самарқандда олиб қолиб, у кишининг инилари — Саид Насротиёни тоғнинг у томонига — Қашқадарёга юборган эканлар. Самарқандда — барака, Қашқадарёда — неъмат, деган нақл ўшандан қолган, дейишади.

Дарҳақиқат, бу гапда жон бор. Ўзингиз бир ўйлаб кўринг: дунёда яна Қашқадарёдай бой-бадавлат юрт ўзи борми? Ғалла, пахта, чорва, мева-сабзавот, полиз, нефть, мрамор, туз, қурилиш материаллари — бу заминдаги бойликларни санайверсак, рўйхатнинг охири бўлмаса керак. Қисқа қилиб айтганда, Қашқадарё — мамлакатимизнинг кўп-кўп табиий захиралари жойлашган ҳудудларидан бири, улкан имкониятларга эга бўлган, гўзал ва бетакрор. Аллоҳнинг назари тушган макондир. Ва ўз юртини обод этиб, шу воҳага садоқат билан яшаётган мард ва жасур инсонлар Ватанидир.

Мамлакатимиз бўйича қазиб олинаётган табиий газнинг 88 фоизи, нефтнинг 92 фоизи Қашқадарё вилояти ҳиссаси-

га тўғри келади. Толпимаржон ГРЭСи, Муборакгаз, Шўртангаз, Кўкдумалоқ нефть кони ва бошқа иншоотлар Қашқадарё вилоятининг мамлакатимиз иқтисодий тараққиётига қўшаётган жуда катта ҳиссасини кўрсатиб турибди.

Ҳозирги кунда вилоятда 142 та йирик саноат корхонаси фаолият кўрсатмоқда. Муборак газни қайта ишлаш заводи, Шўртан газ-кимё мажмуи, Косон ва Қарши ёр экстракция заводлари, Шаҳрисабз консерва заводи, пиллакашлик комбинати, Қарши тикувчилик фабрикаси етакчи саноат корхоналари қаторига киради.

Кейинги йилларда вилоятда 60 га яқин саноат корхонаси барпо этилди. Кўкдумалоқда кунига 18 миллион куб метр газни ҳайдайдиган компрессор станцияси, "Муборакгаз" заводидаги бир йилда 8 миллиард куб метр газни қайта ишлайдиган замонавий қурилма, Шаҳрисабздаги тикувчилик фабрикаси ва мева шарбати тайёрлайдиган корхона, Қамашчи туманидаги ғишт заводи сингари ўнлаб саноат иншоотларининг қуриб ишга туширилгани нафақат вилоят, балки мамлакатимиз иқтисодий салоҳиятини оширишга хизмат қилмоқда.

Бугун барпо этилаётган Шўртан газ-кимё мажмуи мамлакатимиз халқ ҳўжалиги, умуман, иқтисодий салоҳиятимиз юксалиши учун алоҳида муҳим аҳамиятга эга. Бу корхона бир йилда 125 минг тонна полиэтилен хом ашёси, 103 минг тонна конденсат ва 142 минг тонна суюлтирилган газ маҳсулотлари ишлаб чиқаради.

Корхона қурилишига АҚШ, Германия, Япония, Италия ва бошқа давлатларнинг нуфузли компаниялари жалб этилиб, 1 миллиард 300 миллиондан кўпроқ АҚШ доллари миқдоридаги — ўзимизга тасаввур қилиш ҳам қийин бўлган ҳажмдаги сармоя сарфланиши кўзда тутилган.

Бу улкан саноат мажмуи тўла қувват билан ишлай бошлагач, нафақат полиэтилен хом ашёси ва пленка, айни вақтда уй-рўзгор буюмлари, газ ва сув қувурлари, техник ускуналар каби халқ ҳўжалиги эҳтиёжлари учун зарур маҳсулотларни тайёрлаш имкониятига эга бўламиз. Насиб этса, келгуси йил охирида мажмуанинг биринчи навбати ишга тушгач, 2 мингга яқин янги иш ўринлари очилади.

Иқтисодийтимизда истиқболли ва таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, рақобатга бардош берадиган маҳсулот ишлаб чиқариш мақсадида чет эл инвестициялари иштирокида қўшма корхоналар ташкил этиш бизнинг бугунги кундаги энг долзарб вазифамиздир.

Ҳозирги вақтда вилоят бўйича 20 та қўшма корхона фаолият кўрсатиб, уларда жами 1 миллиард 300 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилмоқда. Айниқса, Ўзбекистон-Британия ҳамкорлигидаги "Мевалар камалаги", Ўзбекистон-Сингапур иштирокидаги "Қарши ёғ" қўшма корхоналари маҳаллий хом ашёни қайта ишлаш ҳисобидан маҳсулот чиқариб, катта даромад топаётгани эътиборга моликдир.

Кўптармоқли ишлаб чиқариш секторининг яна бир тармоғи — транспорт коммуникациялари Ўзбекистон ҳудуди ва ташқарисидаги хўжалик муносабатларини амалга оширишда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шу маънода Ғузор — Бойсун — Қумқўрғон темир йўли қурилишининг нафақат иқтисодий-ижтимоий, керак бўлса, сиёсий аҳамияти ҳам борлигини бу ерда ўтирганлар, ўйлайманки, яхши тушунади.

Умумий узунлиги 223 километрли ташкил этадиган бу йўл тўлиқ ишга тушса, мамлакатимизнинг жанубий вилоятларида жуда катта ўзгаришлар рўй беради.

Шуни барчамиз яхши англаб олишимиз зарурки, бу йўл, аввало, Қашқадарё воҳасининг ривожига, керак бўлса, мана шу ҳудудда жойлашган Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари аҳолисининг ижтимоий тараққиётига катта ижобий таъсир ўтказadi. Одамларнинг оғирини енгил, узоғини яқин қилишда, ер ости бойликларини ўзлаштиришда, янги-янги корхона ва иш жойлари ташкил этишда унинг ўрни ва аҳамияти беқиёсдир. Бу йўл кўп йиллар давомида орзиқиб кутилган имкониятларни рўёбга чиқаришда улкан омил бўлиши муқаррар.

Маълумки, яқинда Вазирлар Маҳкамасининг Деҳқонобод туманидаги Тепақўтон калий тузларини қайта ишлаш заводида барпо этиш тўғрисидаги қарори эълон қилинди. Германия билан ҳамкорликда қуриш кўзда тутилган бу корхона ишга тушгач, йилига 500 минг тонна калий ўғити ва 500 минг тонна ош тузи ишлаб чиқаради.

Табиики, бу маҳсулот ана шу қурилаётган янги темир йўл тармоғи орқали ташилади. Ўйлайманки, шу йўл атрофида ҳали кўпгина шундай корхоналар пайдо бўлади.

Айни пайтда мазкур йўлнинг 56 километрлик бўлагида қурилиш-монтаж ишлари давом этмоқда.

Муҳтарам дўстлар!

Халқимиз дастурхонини мўл-кўл қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, турли хил ноз-неъматлар билан таъминлашда саховатли Қашқадарё заминининг ўз ўрни бор. Вилоятда пахта, ғалла, полиз экинлари, мева-сабзавот етиштирувчи тармоқлар яхши ривожланиб бормоқда.

Бунинг мамлакатимизда тайёрланадиган ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг 10,2 фоизи, шу жумладан, пахтанинг 10,6, ғалланинг 11,1, қорақўл терининг 19 фоизи Қашқадарё вилояти ҳиссасига тўғри келиши ҳам кўрсатиб турибди.

Маълумки, Қашқадарё мамлакатимиз бўйича энг кўп ғалла етиштириб берадиган вилоятимиздир. Ўзбекистоннинг ғалла мустақиллигини таъминлашда қашқадарёликларнинг алоҳида ўрни, жуда катта ҳиссаси бор, деб айтсак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди.

Вилоят ғаллакорлари бу йил ҳам 505 минг тоннага яқин дон етиштириб, давлатга ғалла сотиш шартнома режасини шараф билан бажардилар.

Фурсатдан фойдаланиб, барчангизга, сиз орқали мардонавор меҳнат намуналарини кўрсатган вилоятнинг заҳматкаш деҳқонларига, бутун Қашқадарё аҳлига чин қалбимдан ташаккур изҳор этаман.

Албатта, бу ютуқлар билан бирга Қашқадарё пахтакорларининг сўнгги икки йил давомида ўзини кўрсата олмагани ва белгиланган марраларга эриша олмагани ҳақида, бунинг сабаби тўғрисида гаплашиб олишимиз керак, деб ўйлайман. Лекин бу ҳолатнинг негизига етиб бориш, уни бартараф этадиган зарур чора-тадбирларни кўриш мақсадида биз алоҳида вақт топиб, тегишли хулосалар чиқаришимиз керак.

Азиз юртдошлар!

Шу нуқтан назардан қараганда, йўл қўйилаётган оқсоқлигимиз сабаби, аввало, олиб борилаётган исло-

хотларнинг иш услубимизга етарли даражада амалий таъсир кўрсатмаётгани билан изоҳланади. Демоқчиманки, ислохотларнинг самараси деҳқонга, деҳқон хўжалигига, фермер, ширкат хўжалигига нақадар эркинлик берилишига, уларда ерга эгалик ҳисси шаклланишига, мен мана шу тупроқ, мана шу ернинг эгасиман, шу ер, шу бойлик меники, шу ер менинг оиламни, эл-юртимни боқади, деган тушунча, кайфият пайдо бўлишига боғлиқ.

Шунга эришсак, одамларимиз, деҳқонларимиз онгида мен шу ерни боқсам, ер ҳам мени боқади, деган тушунчалар мустаҳкамланади.

Лекин бу мақсадларга эришиш учун биз қуруқ гаплардан амалий ишларга ўтишимиз зарур. Қабул қилинган барча қарор, фармон ва қонунларни амалда жорий этишимиз даркор. Йўлимизда тўсиқ бўлиб турган асоратлардан воз кечишимиз, бир сўз билан айтганда, ҳаётимизда, ҳар қайси инсон, оила, ҳар қайси жамоа ҳаёти мисолида адолат ҳукмронлигини намоён қилишимиз, буни амалда кўрсатишимиз керак.

Агар шундай қилмасак, барча даъватларимиз, катта минбарларда туриб қилган чақириқларимиз қуруқ гапга айланиб қолиши, улар олиб бораётган сиёсатимизни обрўсизлантириб қўйиши муқаррар.

Шуни тан олишимиз керакки, вилоят қишлоқ хўжалигида фермерлар ҳаракатини жонлантириш борасида кўпгина ишлар қилинмапти. Вилоят бўйича бугунги кунда 1700 фермер хўжалиги бўлиб, уларга 45 минг 170 гектар ер ажратиб берилган. Жорий йилнинг ўзида фермер хўжаликлари сони 680 тага кўпайиб, уларга қўшимча тарзда 18 минг 500 гектар ер берилди.

Ерни ҳақиқий эгасига бериш борасида амалга оширилган тadbирлар натижасида охирги пайтда 14 минг 660 та иш ўрни ташкил этилди.

Фермер хўжаликларига кўрсатилаётган эътибор ва имтиёзлар натижасида меҳнат самарадорлиги ошиб бораётганини куйидаги мисоллардан ҳам кўриш мумкин.

Яккабоғ туманидаги Бўтабой Шомуродов бошчилик қилаётган "Соат" фермер хўжалиги жорий йилда 13 гек-

тар ердан 64 центнердан ғалла олган бўлса, Нишон туманидаги Зиёдулла Фармонов етакчилиги қилаётган фермер хўжалиги пахтадан 40 центнер, ғалладан 53 центнер ҳосил олишга эришди. Ваҳолонки, вилоятдаги жамоа хўжаликларида ўртача ҳосилдорлик пахта бўйича 22 центнерни, ғалла бўйича эса атиги 26 центнерни ташкил этади.

Нафақат Қашқадарё, балки бошқа вилоят ва туманларга ҳам хос бўлган бир ҳолатдан барчамиз аниқ бир хулоса чиқариб олишимиз даркор. Сурункасига режа ва мажбуриятларни бажармайдиган, қарзга ботиб кетган, ўз ишчилари, аҳолиси, халқини боқишга қурби етмайдиган хўжаликларга бундан кейин бефарқ қарашга ҳаққимиз йўқ.

Аввало, давлатимиз бундай хўжаликларга санация усули ва услуби орқали керакли барча ёрдам ва имтиёзларни бериб, хўжалик раҳбарлиги лавозимида ўтирганларни тadbиркор, ишнинг негизини, кўзини биладиган одамлар билан кучайтириб, барча имкониятларни кўриши керак.

Шу билан бирга, биринчи навбатда, фермер хўжаликларининг сонини кўпайтириш, уларга янада кенгроқ янги имтиёз ва имкониятлар туғдириш чораларини кўриш зарур, деб ўйлайман.

Яна бир масала — бу деҳқон хўжаликларини ривожлантириш билан боғлиқ муаммодир. Биз бу борада қонун қабул қилганимизни биласиз. Лекин очигини айтиш керак, деҳқон хўжалигининг ўзи нима эканини ҳали кўпчилик тушуниб етгани йўқ.

Хўжалик юритишнинг бу шаклини жорий этишдан мақсад — ер ва меҳнат ресурсларидан унумли фойдаланиш билан бирга, деҳқон хўжалиги аъзоларининг кафолатли ижтимоий ҳимоясини таъминлашдан ҳам иборатдир.

Содда қилиб айтганда, бу усул орқали деҳқонларнинг ўз томорқа хўжалигида ишлаб, даромад топиши ва иқтисодиётимизнинг ривожига ҳисса қўшишлари билан бирга, берилган барча имкониятлардан фойдаланиб, банкда ўз ҳисоб рақамига эга бўлиш, кредитлар олиш, вақти келганда, уларга кексалик нафақасини тайинлаш, бетоб бўлиб қолганида, меҳнатга яроқсизлиги учун ҳақ тўлаш ва шу каби қатор ижтимоий ҳимоя воситаларидан баҳраманд қилиш муаммоси ҳал этилади.

Шундай бўлса-да, вилоятда ҳозирги вақтда юридик шахс мақомига эга бўлган деҳқон хўжаликлари умумий деҳқон хўжаликларининг атиги 1 фоизини ташкил этиши бу борада ҳали кўп иш қилишимиз зарурлигини кўрсатади.

Муҳтарам юртдошлар!

Қашқадарё вилоятида ирригация ва мелиорация соҳасида ҳам ҳал қилиниши зарур бўлган масалалар жуда кўп.

Авалло, вилоятдаги 214 минг гектар майдонда ер ости сувларини чиқариб юбориш зарурати мавжудлигини айтиш керак. Шу мақсадда қурилган 61 километр узунликдаги Сечанқўл магистрал зовурини қайта таъмирлаш лозим. Ҳозиргача унинг 25 километри қайта қурилди. Қолган 36 километрини қайта қуриш тўғрисида қабул қилинган ҳукумат қарорининг белгиланган муддатда бажарилишини таъминлаш зарур.

Маълумки, Қашқадарёдаги экин майдонларининг аксарият қисми насослар ёрдамида Амударёдан олинadиган сув билан сугорилади.

Шу боис Қарши магистраль каналидаги ноёб насос агрегатларини, катта босимли қувурларни, канал ўзанини тубдан таъмирлаш вазифаси кун тартибиде турибди.

Албатта, бу жуда улкан ишни бирданига бажариб бўлмайди. Шунинг учун ҳам уни босқичма-босқич ҳал этиш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг махсус қарори қабул қилинган. Унда канални реконструкция қилиш, зарур асбоб-ускуналар ва техника воситаларини тендер асосида сотиб олиш кўрсатиб ўтилган. Тегишли вазирлик ва идораларга 2005 йилгача бўлган инвестиция дастурларини шакллантиришда мазкур иншоот учун сарф бўладиган сармоялар миқдори ва манбаини аниқлаш вазифаси топширилган. Бу вазифанинг бажарилиши Толдимааржон сув омбори ҳавзасида зарур сув ҳажмини тўплаш имконини ҳам беради. Нафақат Қашқадарё вилояти, балки бутун мамлакатимиз иқтисодиёти учун улкан аҳамиятга эга бўлган бу магистрал канални тубдан таъмирлаш ишини сизлар билан биргаликда охирига етказамиз, иншооллоҳ.

Муҳтарам дўстлар!

Вилоятнинг умумий ер майдони қарийб 2 миллион 857 минг гектарни ташкил этса, шунинг 1 миллион 381 минг гектари яйловлардан иборат.

Вилоят бўйича 1996 йили 572 минг бош қорамол бўлган бўлса, айни пайтда бу рақамнинг 22 минг 200 бошга кўпайгани, шу даврда қўй-эчкилар сони 1 миллион 829 мингдан 1 миллион 961 мингга етгани бунинг тасдиғидир. Кўришиб турибдики, Қашқадарёда чорвачиликни ривожлантириш учун улкан имкониятлар бор. Шунинг эътиборга олсак, чорвачиликда ҳам фермерлик ҳаракатига кенг йўл очиб бериш, ем-хашак, озуқа базасини мустаҳкамлашга доир қарорларнинг ижросини таъминлаш зарур.

Ҳурматли Қашқадарё аҳли!

Қашқадарё иқтисодиёти, унинг равнақи ҳақида жуда кўп гапириш мумкин. Бу ерда қандай ютуқларга эришадиган бўлсак, уларнинг замирида халқимизнинг, аввало, қашқадарёликларнинг улкан бунёдкорлик меҳнати ва ғайрати мужассамдир. Мана шундай меҳнаткаш ва заҳматкаш халқнинг ғами ва ташвишларига ҳамдард бўлиш, унинг оғирини енгил қилиш барчамизнинг муқаддас бурчимиздир.

Мен аҳолини табиий газ ва тоза ичимлик суви билан таъминлаш ҳақида, бу масалани ҳал этиш ҳаётимизда қандай катта ўзгаришларга олиб келиши тўғрисида кўп бор айтганман. Хонадонга газ ва ичимлик суви келиши билан уй бекалари бўлган муҳтарама аёлларимизнинг оғири енгил бўлибгина қолмасдан, айни вақтда рўзгор тутуш маданияти, умуман, ҳаёт даражаси ҳам тубдан ўзгаради. Бу борада мамлакатимизда амалга ошириладиган катта-катта ишлардан хабарингиз бор.

Хусусан, Қашқадарё вилоятида ҳам аҳолини табиий газ ва ичимлик суви билан таъминлаш юзасидан бир қанча тadbирлар бажарилди. Агар 1991 йили вилоят бўйича аҳолининг газ таъминоти 25,4 фоизни ташкил қилган бўлса, эндиликда бу кўрсаткич 56 фоизга етди. Кўриб турибмизки, кейинги саккиз йил ичида бу соҳадаги ўсиш икки баробардан ортиқ бўлган. Бу ўз-ўзидан бўлмаганини, унинг замирида қанча меҳнат ва маблағ ётганини ҳар биримиз яхши биламиз. Аммо бу рақам мамлакат миқёсидаги уму-

мий кўрсаткичдан ҳамон орқада экани бизни қониқтирмайди.

1991 йили Қашқадарё аҳолисини тоза ичимлик суви билан таъминлаш даражаси 53 фоиз бўлган бўлса, бугунги кунда 74 фоизга етди.

2005 йилгача бўлган даврда вилоятдаги шаҳар аҳолисини ичимлик суви билан таъминлашни 100 фоизга, қишлоқ жойларда эса 84 фоизга етказиш, табиий газ бўйича ҳам шаҳарда 100 фоиз, қишлоқ жойларда эса 82 фоиз натижага эришиш кўзда тутилмоқда.

Қадрли биродарлар!

Қашқадарё вилояти — аҳоли сони тез ўсиб бораётган ҳудудларимиздан биридир. Ҳозирги кунда вилоятда 2 миллион 166 минг киши истиқомат қилади. Ҳисоб-китобларга кўра, ҳар йили вилоят аҳолиси 40 мингга кўпаймоқда. Бу эса одамларни иш билан таъминлаш, боғча, мактаб, шифохоналар, уй-жой, газ-сув, йўл масалалари ҳақида ҳозирдан бош қотиришни тақозо қилади.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоятда янги иш ўринларини очиш юзасидан муайян ишлар амалга оширилмоқда. Жорий йилнинг 11 ойи мобайнида 30 мингдан зиёд киши янги ташкил этилган иш ўринларига жойлаштирилди. Лекин ҳали кўпгина одамлар, аввало, ёшлар бандлик хизматларида рўйхатда тургани муаммонинг нақадар долзарблигини кўрсатади.

Бу масалани ҳал этиш учун вилоятда махсус дастур асосида иш олиб борилмоқда. Мазкур дастурга биноан, 2005 йилгача яна 160 мингдан ошиқ янги иш ўринлари ташкил этиш режалаштирилган. Шундан тахминан 148 мингтаси янги корхона ва ташкилотлар ҳисобидан, 11 мингдан кўпроғи эса корхоналарни таъмирлаш ва кенгайтириш ҳисобидан ташкил этилиши мўлжалланмоқда. Лекин Қашқадарёда ҳали бу соҳада ишга солинмаган имкониятлар, қўшимча ресурслар кўп. Шулардан бири — кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришдир.

Бугунги кунда олиб борилаётган ислохотлар ҳақида гапирар эканмиз, аввало, мулкдорлар сафини кенгайтиришимиз, уларга ҳар томонлама йўл очиб бериш, айниқса, кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш, бизнинг бу соҳа-

даги сиёсатимизнинг бош йўналиши, мазмун-мақсади эканлигини айтишим керак.

Ўз ишимни очаман, ўз мулкимни яратаман, деб ҳаракат қилаётган одамларнинг йўлини очиб, қўмак ва имтиёзлар бериш, уларни янгича усулда ишлашга ўргатиш, ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш — бугунги кундаги энг муҳим вазифамиздир.

Ҳурматли биродарлар!

Кириб келаётган янги — 2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилганимизнинг замирида, аввало, насл-насабимизнинг соғлом бўлиши, ҳар томонлама баркамол авлодни вояга етказиш ва уларнинг ҳаётини бахтли-саодатли этиш мақсади ётади.

Шу ўринда тарихий бир мисолни айтиб ўтсам. Мирзо Улуғбекнинг асл исми Муҳаммад эканини ҳамма ҳам билмайди. Соҳибқирон бобоси Амир Темури уни доимо "Улугим" деб эркалагани учун Муҳаммаднинг исми Улуғбекка айланиб кетган.

Кўряписизми, Амир Темуридек буюк инсон ҳам авлодини ўзидан баланд кўрган, мендан ҳам улугроқ бўлсин, деб ният қилган.

Фарзандларимиз биздан кўра билимли, кучли, доно, ақли ва, албатта, бахтли бўлишлари керак, деганимда мен ҳам шу ниятни назарда тутганман.

Шу маънода Қашқадарё вилоятида ҳам келажагимизни, ўсиб келаётган ёш авлодимиз истиқболини ўйлаб, катта ишлар қилинмоқда. Буни биргина жорий йилнинг ўзида 724 минг квадрат метр уй-жой, 1 та касалхона, 14 та қишлоқ врачлик пункти, 7 та мактаб, 105 та маиший хизмат иншооти қуриб фойдаланишга топширилгани ҳам тасдиқлаб турибди.

Умуман, вилоят бўйича 1991 йилдан буён 30 та янги касалхона, 31 та қишлоқ врачлик пункти, 191 та мактаб, 32 та боғча қурилиб, аҳолига хизмат қилмоқда.

Шу ўринда мен бир масала хусусида тўхталмоқчи эдим. Кейинги йилларда қишлоқ жойларда ҳам кўплаб шахсий уйлар қурилмоқда. Одамлар орзу-ҳавас билан янги иморатлар, ҳовли-жой қилаётгани яхши, лекин бу борада палапартиш, узоқни ўйламай иш тутиш ярамайди. Акс ҳолда,

ҳар бир авлоднинг тошган-тутгани янгидан иморат қуришга кетаверса, ҳеч қачон уларнинг бири икки бўлмайди.

Демоқчиманки, қураётган уйларимиз, аввало, замонавий, мустаҳкам, ҳар томонлама кўркем, бир эмас, бир неча авлодга хизмат қиладиган бўлиши керак.

Ҳурматли биродарлар!

Бутун республикамызда бўлгани каби, Қашқадарё вилоятида ҳам Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида янги таълим тизими шаклланимоқда. Сўнгги саккиз йил мобайнида 100 нафарга яқин қашқадарёлик ёшлар чет элларда таҳсил олиб қайтишди. 30 нафар иқтидорли ўғил-қизларимиз "Умид" жамғармаси орқали хориждаги нуфузли университетларда таълим олиш имконига эга бўлдилар.

Ҳозирги кунда вилоятда 1 та академик лицей, 9 та касб-хунара коллежи ишлаб турибди. 2005 йилгача яна 10 та академик лицей, 139 та коллеж ишга туширилади.

Қарши шаҳрида вилоятнинг барча туман ва шаҳарларида ўз бўлимларига эга бўлган шифоилинч "Тиббий ёрдам" маркази ташкил этилмоқда. Шу мақсадда 225 миллион сўм миқдоридаги қурилиш ва таъмирлаш ишлари бажарилди.

Соғлом авлод тарбиясини жисмоний тарбия ва спорт ривожисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Кейинги йилларда кўплаб стадионлар, сузиш ҳавзалари, теннис кортлари барпо этилди. Вилоят марказий стадиони тубдан қайта таъмирлангани футбол муҳлисларига ажойиб совға бўлди. Қарши ва Муборак шаҳарларида замонавий талаблар даражасидаги теннис мажмуи қуриб битказилди.

Буларнинг барчаси қашқадарёлик спортчиларнинг турли мусобақаларда салоҳияти натижаларни қўлга киритишида асосий омил бўлиб хизмат қилмоқда.

Дзюдочи Алишер Мухторов, оғир атлетикачи Баҳриддин Эргашев, курашчи Баҳром Авазов, каратэчи Шерзод Иброҳимов, курашчи Исом Кенжаев, шахматчи Ирина Тошмуродоваларнинг мамлакатимиздаги ва халқаро беллашувларда эришяётган ютуқлари ҳаммамизни қувонтиради. Айниқса, чироқчилик ўн яшар Сарвиноз Эргашеванинг Франция ва Испанияда ўтказилган халқаро шахмат

турнирларида иштирок этгани унинг келажагига катта умид уйғотади.

Муҳтарам дўстлар!

Қашқадарё халқи азалдан бунёдкорлик фаолияти билан донг таратган. Айниқса, китоблик ва шахрисабзлик ҳунарманд-усталарнинг санъати бутун Ўзбекистонда машҳур.

Соҳибқирон Амир Темур курдирган Оқсарой ўзининг улугворлиги ва гўзаллиги билан шу кунгача киши ақлини лол қолдириб келади. Бу муаззам саройни таърифлаб, тарихчи Шарафиддин Али Яздий: "Кунгурасининг баландлиги чексиздир. У само юлдузлари билан баҳслаша олади", — деган эди.

Мана шу бунёдкорлик анъаналари Қашқадарё воҳасида бутун ҳам барҳаёт.

Буни кейинги йилларда миллий меъморчилик услубида барпо этилган Китоб шаҳридаги муҳташам Маданият саройи, Қаршидаги "Мотамсаро она" ёдгорлик мажмуи, темирйўл шоҳбекати, бозоролди хиёбони, Бешкент шаҳридаги Мустақиллик майдони, олтамишдан ортиқ янги боғроғлар мисолида яққол кўришимиз мумкин. Биргина жорий йилнинг ўзида ободонлаштириш ишларига вилоят бўйича 1 миллиард сўмликдан ортиқ маблағ сарфланди.

2000 йилда вилоятнинг деярли барча шаҳар ва туман марказларини янги тузилган бош режа асосида тубдан ободонлаштириш кўзда тутилгани, айниқса, ибратлидир.

Вилоятда маданият ишларининг ривожига ҳақида гапирганда, бу ерда фаолият кўрсатаётган "Мулоқот" ва "Эски мачит" театр-студияларини эсламаслик мумкин эмас.

Олис бир вилоятда иш юритаётган бу ижодий жамоаларга маҳаллий ҳокимият, кенг жамоатчилик хайрихоҳлик кўрсатиб, қўллаб-қувватлагани боис улар Германия, Англия, Миср ва бошқа давлатларда ўтказилган нуфузли халқаро фестивалларда қатнашиб, совринли ўринларни қўлга киритмоқдалар. Бу, албатта, театр санъатимизнинг дунё миқёсида обрў-эътибор топаётганидан далолат беради. Мен бу фидойи санъаткорларни чин дилимдан табриклаб, уларга янги ижодий ютуқлар тилайман.

Муҳтарам дўстлар!

Ҳар қандай юрт ўзининг буюк фарзандлари, шу заминда яшаб ўтган азиз-авлиёлари билан табаррук ва муқаддасдир. Қашқадарё заминида бундай инсонлар жуда кўп ўтган. Биргина қадимий Насаф шаҳридан "Насафий" таҳаллуси билан шуҳрат қозонган ўнлаб фозил зотлар етишиб чиққани бунинг ёрқин далилидир.

Ана шундай мумтоз шахслардан бири бундан ўн аср муқаддам таваллуд топган Абу ал-Муъин ан-Насафийдир.

Ислом қонуншунослигида, калом илмида ҳазрати Мотуридийдан кейин турадиган, унинг муносиб шоғирди бўлган бу аллома ўзининг "Баҳр ул-калом" китоби билан бутун мусулмон оламида маълум ва машҳурдир. Мазкур китобнинг ўтган йили Сурия мамлакатаида нашр этилгани бу ўлмас асар замонлар оша ўз аҳамиятини йўқотмай келаётганидан далолат беради.

Насафлик яна бир улуг зот — юртимиздан чиққан мингдан ортиқ олиму уламолар ҳақида қимматли маълумотлар тўпланган "Китоб ал-қанд фи зикри уламои Самарқанд" асарининг муаллифи Нажмиддин Умар ан-Насафийдир.

Бундай фикрларни Азизиддин Насафий, Абул Баракот Насафий, Сайидо Насафий каби ўнлаб азиз инсонлар ҳақида ҳам айтиш мумкин.

Афсуски, бу улуг зотларнинг номларини, уларнинг бебаҳо меросини ҳали кўпчилик билмайди. Қашқадарё воҳасида камол топган мана шундай улуг аждодларимизнинг тарихини, фаолиятини, маънавиятимиз хазинасига қўшган ҳиссасини ҳар томонлама ўрганиш, тарғибу ташвиқ қилиш олимларимиз, биринчи галда, қашқадарёлик зиёлиларнинг бурчидир.

Қашқадарё тупроғидаги Хўжа ибн ал-Жарроҳ, Солмони Пок, Хўжа Шамсиддин Кулол, ҳазрати Башир, ҳазрати Султон, Султон Мирҳайдар, Лангар ота каби ўнлаб зиёратгоҳ ва муқаддас қадамжоларни халқ ихлос билан таваф этади.

Бу кўҳна заминнинг буюк ўғлонлари ҳақида узоқ гапириш мумкин, лекин улар орасида бир зот борки, у халқимиз даҳосининг тимсоли, маънавий қудратимиз рамзидир.

Бу зот мана шу заминда таваллуд топган, шу заминда униб-ўсган, камолга етган соҳибқирон Амир Темур ҳазратларидир.

Тарихда машҳур шахслар кўп ўтган, лекин ўзингиз айтинг, азиз дўстлар, дунёнинг қайси ерида, қайси замонда Амир Темур бобомиздек буюк саркарда, буюк давлат арбоби, илм-фан ва маънавият ҳомийси бўлган?

Бу улуг зотнинг халқимиз тарихидаги ўлмас хизматларини кадрлаб, уни вояга етказган заминга ҳурмат-эҳтиромимизнинг ифодаси сифатида Шаҳрисабз шаҳри Амир Темур ордени билан мукофотланди. Бу ерда соҳибқироннинг муаззам ҳайкали ўрнатилгани ана шу эҳтиромнинг яна бир тимсолидир, десам хато бўлмайди.

Қашқадарё аҳли шавкатли аждодлари билан фахрланади, лекин ҳаёт қонуни шундайки, ҳар бир авлод ўзидан яхши ном қолдириши керак.

Дунёдаги энг буюк жасорат — маънавий жасоратдир. Бу ҳақиқатни донгдор замондошимиз, қаҳрамон шоиримиз Абдулла Орипов тимсолида яққол кўриш мумкин.

Ўзининг ҳалол меҳнати, ибратли фаолияти билан Қашқадарё номини улуғлаган Асқар Холмуродов, Тўлқин Бекмуродов, Карим Шониёзов, Жуманиёз Жабборов, Нормурод Нарзуллаев, Икром Болтаева, Фароғат Раҳматова, Замира Сулонова, Ўлмас Саиджонов, Раҳматжон Турсунов, Марям Сатторова, Насиба Сатторова каби илм-фан, маданият ва санъат намоёндаларини халқимиз ҳурмат билан тилга олади.

Қашқадарёнинг бугунги салоҳиятида, унинг боғу бўстонга айланишида хизмат қилган минглаб фидойи инсонларнинг ўлмас ҳиссаси бор.

Шу муборак кунларда Қарши чўлини ўзлаштиришда жонбозлик кўрсатган Чўли Бегимкулов, Бекмурод Усмонов, Николай Каменев, Султон Чегебоев каби юзлаб юртдошларимизни эсга олиш — барчамиз учун ҳам қарз, ҳам фарз.

Ана шу эзгу ишларни давом эттираётган муҳтарам оқсоқолимиз Соиб Усмонов, шунингдек, Аъзамхон Ўроқов, Тоир Эргашев, Павел Пак, Аъзам Азимхонов, Иван Дуденко, Рустам Очилов сингари юзлаб замондошларимизга ҳар қанча таҳсин айтсак, арзийди.

Азиз ватандошларим!

Тақдир деймизми, нон-насиба қўшилгани деймизми, ҳаётимнинг бир қисми Қашқадарёда кечди. Қизгин меҳнат, орзу-армон, интилишларга бой ўша йилларни ҳамisha миннатдорлик билан эслайман.

Мен бир ҳақиқатни кўп бор айтганман, яна такрорламоқчиман: Бу ёруғ дунёда шу кунгача мен нималарга эришган бўлсам, аввало, Худонинг инояти, ҳаётимнинг мураккаб кунларида Қашқадарё аҳлининг менга билдирган чексиз ҳурмат ва ишончи, қўлаб-қувватлашининг натижаси, деб биламан.

Мени ўз фарзандидай кўриб, нон-туз берган, меҳроқибат кўрсатган, яхши-ёмон кунларимда ёнимда турган, раҳбар сифатида камолга етишимга сабаб бўлган меҳнаткаш, бағрикенг, оққўнғил Қашқадарё халқига яна бир бор бош эгиб, таъзим қиламан.

Мен ҳаётимнинг мазмунига айланиб кетган бир гапни сизнинг ҳузурингизда яна такрорламоқчиман: мен учун Ватан озодлиги, халқимнинг омонлиги, юртимнинг равнақи, мана шу муқаддас заминимизда яшайдиган ҳар бир оиланинг фаровонлигидан ўзга олий саодат йўқ.

Ана шу мақсад йўлида сиз — азизларга, қадрдон Қашқадарё аҳлига, бутун Ўзбекистон халқига бундан буён ҳам сидқидилдан хизмат қилишга тайёрман.

*Қашқадарё вилояти сайловчилари вакиллари билан
учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 21 декабрь*

БУЮК АЖДОДЛАРИМИЗ ШАВКАТИНИНГ ТИМСОЛИ БЎЛГАН ЮРТ

Ассалому алайкум, азиз юртдошларим!

Аввало, мана шу муборақ рамазон кунларида сиз қадрдонлар билан қадимий ва навқирон, азим Самарқанд шаҳрида дийдор кўришиб турганимдан бағоят мамнунман.

Мана шу муқаддас заминга қадам қўяр эканман, ҳар қандай инсон сингари, аввало, қадрдон ҳамюртларимга, сиз — азизларга, ўзим туғилиб ўсган гўзал ва бетақрор юртимга фарзандлик туйғуларимни, меҳр-муҳаббатимни билдириш, чуқур ва самимий ҳурматимни изҳор этиш мен учун катта бахтдир.

Самарқанд деганда, тасаввуримизда дунёнинг энг кўҳна, қадимий тарихи ва шу тарихнинг бетақрор, ҳар қандай одамнинг ҳам қалбини ўзига ром этиб, умрбод мафтун қилиб қўядиган буюк намоёндалар сиймоси, мовий гумбазлар, муаззам миноралар ва ўлмас обидалар жонланади.

Бу муқаддас заминда Имом Бухорий, Имом Могуридий, Мир Саййид Барака, Хожа Аҳрор Валий, Маҳдуми Аъзам каби улуг алломалар ва азиз-авлиёлар мангу ором топган.

Самарқанд деганда, миллий давлатчилигимиз тамал тошини қўйган, юртимизни турли офат-балолардан асраб келган Алп Эртўнга, Спитамен, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Бобур Мирзо, Абдумалик Тўра сингари мард ва жасур аждодларимиз сиймоси кўз ўнгимизга келади.

Самарқанд деганда, азалдан илму урфон бешиги бўлган, фан ва маданият, маънавият ва маърифат бутун ҳам юксак равнақ топаётган нурафшон маконни тасаввур этамиз.

Бу замин қадим-қадимдан ўзининг буюк санъати билан Самарқанд довруғини бутун оламга ёйган, жаҳон аҳлини ҳайратда қолдириб келаётган қўли гул усталар, моҳир ҳунармандлар юртидир.

Самарқанд нафақат ўзининг буюк тарихи ва боқий ёдгорликлари, айни пайтда ўзининг бағрикенг, меҳнаткаш ва меҳмондўст, бағрида юздан ортиқ миллат ва элат вакилларини мужассам этган, ягона, аҳил оила бўлиб яшайдиган халқ билан бутун дунёга танилган.

Қадрли биродарлар!

Самарқанд вилояти иқтисодий тараққиёти, саноат ва қишлоқ хўжалиги салоҳияти, ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмасининг ривожланиш даражаси билан республикамиз иқтисодиётида етакчи ўринлардан бирини эгаллайди.

Бу ерда янги корхоналар қуриш, хорижий сармоядорлар билан ҳамкорликда экспортга йўналтирилган ишлаб чиқариш қувватларини барпо этиш суръатлари барчамизни қувонтиради.

Бутунги кунда мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган яппи ички маҳсулотнинг 7,5 фоизи, яппи қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 13 фоизи, халқ истеъмоли маҳсулотларининг 13,3 фоизи Самарқанд вилояти ҳиссасига тўғри келаётгани буни тасдиқлаб турибди.

Бутун Самарқанднинг иқтисодий салоҳияти ва имкониятлари ҳақида гапирар эканмиз, биз, аввало, ҳар томонлама ривожланган индустрия-саноат, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва алоқа, хизмат кўрсатувчи кўптармоқли, катта куч-қудратга эга бўлган иқтисодиётни ўзимизга тасаввур қилишимиз лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, сўнгги йилларда кўптармоқли саноат ривожини билан бирга, вилоят қишлоқ хўжалиги барқарор суръатларда ўсиши мамлакатимизнинг эътиборини ўзига тортмоқда.

Вилоят деҳқонлари пахта ва ғалла тайёрлаш бўйича шартнома режаларини сўнгги икки йил давомида биринчилар қаторида бажариб келаётганининг ўзи бунинг яққол тасдиғи ва ифодаси, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, аввало, Самарқанднинг меҳнаткаш деҳқонларини, бутун вилоят аҳлини ана шу ғалаба ва эришилган марралар билан чин қалбимдан табриклайман.

Муҳтарам дўстлар!

Сўнгги йилларда вилоятда мамлакатимиз халқ ҳўжалигида янги тармоқ ҳисобланган корхоналар барпо этилмоқда. Бу ўринда туркиялик ишбилармонлар билан ҳамкорликда ташкил қилинган "СамҚўчАвто" қўшма корхонасини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Барчангизга яхши маълум, бу корхона ихчам автобуслар ва юк автомобиллари ишлаб чиқаради. У Марказий Осиё ҳудудидagi ягона шундай йирик корхона бўлиб, тўлиқ қувват билан ишлай бошлагач, бу ерда йилига тўрт минг дона автобус ва минг дона юк автомобили тайёрланади. Келгуси йили заводнинг икки ярим минг дона автомобиль ишлаб чиқариши кўзда тутилмоқда.

1997 йили британиялик шериклар билан ҳамкорликда ишга туширилган "ЎзБАТ" қўшма корхонаси Самарқандда ишлаб чиқарилаётган саноат маҳсулотлари ҳажмининг 23 фоизини ташкил этмоқда.

Корхона жорий йилда 19 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариб, қарийб 13 миллион АҚШ доллари миқдоридagi маҳсулотни экспорт қилиши кўзда тутилмоқда.

Вилоятда ўз маҳсулотини дунё бозорига чиқаришни кўзлаб ишлаётган бундай корхоналар оз эмас. Бугунги кунда бу ерда жами 85 та қўшма корхона фаолият юритмоқда.

Айниқса, "Самарқанд-Прага", "Самтелеком", "БелСам-гилам", "Афросиёб мармар", "Самарқанд-Сингапур" каби корхоналарнинг сифатли маҳсулот ва хизматлари аҳолига манзур бўлмоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоят иқтисодиётига жорий йилда 68 миллион 700 минг АҚШ доллари миқдоридagi хорижий сармоя жалб этилгани, айниқса, эътиборга лойиқ. Бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан қарийб 10 миллион доллар кўп демакдир.

Вилоятда иқтисодий ночорликка тушиб қолган, лекин ишлаб чиқариш салоҳияти юқори бўлган корхоналарнинг

фаолиятини хорижий инвесторлар ёрдамида қайта йўлга қўйиш борасида муайян ишлар қилинмоқда.

Масалан, яқин келгусида Самарқанд кимё заводида Япониянинг "Мицуи" ва "Тоё инжиниринг" компаниялари билан ҳамкорликда 100 миллион АҚШ доллари миқдоридаги лойиҳа асосида икки босқичда қайта жиҳозлаб, йилига 200 минг тоннагача минерал ўғит ишлаб чиқариш кўзда тутилмоқда.

"Сино" совутигичлар корхонаси негизида "Арсин" ўзбек-турк қўшма корхонасини ташкил этганимиздан хабарингиз бор. Бу лойиҳани амалга ошириш учун қарийб 77 миллион АҚШ доллари миқдоридаги сармоя сарфланди. Бу корхона яқин кунларда жаҳон бозори талабларига мос келадиган, юксак сифатли маҳсулот чиқара бошлайди.

Ёки кейинги пайтда ночор аҳволга тушиб қолган "Серп и молот" заводи негизида "Самарқанд саховати" қўшма корхонаси ташкил этилди. Қисқа муддат ичида илғор ускуналар билан жиҳозланган бу корхона жорий йилнинг 11 ойи мобайнида 1 миллион 110 минг АҚШ доллари миқдоридаги маҳсулотни экспорт қилгани айниқса аҳамиятлидир.

Бундай мисолларни вилоят миқёсида яна қўплаб келтириш мумкин.

Ҳурматли Самарқанд аҳли!

Самарқанд вилоятининг тараққиёт ва ўсиш суръатлари, халқимизнинг даромади ва ҳаёт даражасини, олиб борилаётган ислохотларнинг самарасини ошириш тўғрисида гапирар эканмиз, биз, аввало, қишлоқ хўжалиги соҳасида мавжуд бўлган кўпгина резерв ва имкониятлар ҳақида сўз юритишимиз ўринлидир.

Шуни алоҳида таъкидлашимиз лозимки, Самарқанд вилоятида қишлоқ хўжалигининг деярли барча тармоқлари бўйича ўзига хос тажриба мактаблари мавжуд.

Масалан, пахтачилик борасида Пахтачи, ғаллачилик соҳасида Пойариқ ва Тойлоқ, боғдорчилик бўйича Самарқанд, тамаки етиштиришда Ургут, чорвачилик бўйича Нуробод ва Қўшработ туманларида шаклланган тажриба ва анъаналар бутун мамлакатимизда яхши маълум.

Ғалла уруғчилиги бўйича Самарқанд тажриба мактаби шаклланиб бораётгани ҳам диққатга сазовордир. Бу ерда яратилган "Улугбек-600" нави тезпишарлиги, турли касалликларга чидамли экани, юқори ҳосилдорлиги билан ғаллакорларимизга маъқул бўлди. У, айниқса, Самарқанд шароитида яхши натижа бермоқда.

Вилоятда фермер ва деҳқон хўжаликлари ҳам жадал ривожланаётгани эътиборга молик. Айниқса, Нарпай, Каттакўрғон, Булунғур, Пахтачи ва Самарқанд туманларида яхши фаолият юритаётган намунали фермер-деҳқон хўжаликлари мавжуд. Нуробод ва Қўшработ туманларининг яйловларида чорвачилик фермер хўжаликлари вужудга келмоқда.

Ҳозирги кунда вилоят бўйича 3 ярим мингдан зиёд фермер хўжалиги, 36 мингта деҳқон хўжалиги, 56 та ширкат хўжалиги фаолият юритмоқда.

Тойлоқ туманидаги "Шодлик" фермер хўжалиги бошлиғи Эргаш Рўзибоев 5 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 62 центнердан, жами 31 тонна ғалла ҳосили олгани бу борада катта имкониятлар мавжудлигидан далолат беради.

Лекин, шунинг афсус билан тан олмағимиз керакки, қишлоқ хўжалиги соҳасидаги ислохотларни чуқурлаштириш бўйича қабул қилинган қонунлар, Президент фармонлари жойларда тўла-тўқис бажарилаётгани йўқ. Бу борада қорғозчилик, тўрачилик, хўжакўрсинлик каби иллат ва тўсиқлар, бунинг ҳам яширишнинг ҳолати йўқ, баъзи жойларда зўравонлик, қонунга ҳилоф тарзда мансabdорларнинг ўз ҳукмдорлигини ўтказиши, порахўрлик каби ҳолатлар ҳам ҳамон учраб турибди.

Минг таассуфлар бўлсинки, янгиликларга қарши, шу жумладан, кичик бизнес ва фермерлик ҳаракатининг ривожига катта тўсиқ ва ғов бўлиб турган эски тизимдан қолган асоратлар ҳақида алоҳида гапиришга тўғри келади.

Бир оддий ҳақиқатни қайта-қайта тақрорлаб айтишга тўғри келади: ислохотларнинг асосий маъно-мақсади — биринчи ғалда деҳқонларимиз онгида мулкка, ерга бўлган муносабатни ўзгартириш, уларда эғалик ҳиссини қарор

топтиришдир. Лекин ҳали бу борада етарли даражада тарғибот ва ташкилий ишлар қилинмаяпти.

Мана шу заминда пешона терини тўкиб меҳнат қилаётган ҳар бир инсон, ҳар қайси деҳқон кўнглида ерга ва мулкка эғалик ҳисси уйғонмас экан, токи у ўз даромади, оиласининг фаровонлиги ва келажаги ўзи меҳнат қилаётган ернинг ҳосилдорлигига боғлиқ эканини англаб етмас экан, қишлоқдаги ислохотлар кутилган натижани бермайдди.

Барчамиз учун буни чуқур англаб олиш вақти келди, деб ўйлайман.

Ҳурматли дўстлар!

Самарқанд вилоятида, бутун мамлакатимизда бўлгани каби, иқтисодиётни мустаҳкамлаш борасида анчагина ишлар қилинмоқда.

Лекин шу билан бирга, вилоятда амалга оширилаётган ислохотларни чуқур таҳлил қилиб, танқидий баҳолайдиган бўлсак, аввало, амалдаги иқтисодиётда — саноат, қишлоқ хўжалиги, қурилиш, хизмат кўрсатиш соҳаларида ҳали кўплаб камчилик ва ишга солинмаган имкониятлар мавжудлигини тан олишимиз керак.

Бунинг сабаби эса, менимча, **бозор инфратузилмасини ривожлантириш** борасидаги ишларнинг талаб даражасида эмаслиги ва бу йўлда жиддий муаммолар борлиги билан боғлиқдир.

Бозор инфратузилмаси деганда, мен нимани назарда тутмоқдаман?

Бу, биринчи навбатда, шу инфратузилманинг ҳал қилувчи бўғини бўлган банк тизимининг етарли даражада ривож топмаганидир. Бу ҳолат кўп жойларда банкларда кредит бериш механизмининг мукамал эмаслигида намоён бўлмоқда.

Банклар ҳали ҳам ўзининг асосий фаолиятини фақат тўлов операцияларини бажаришдан иборат, деб билмоқда. Лўнда қилиб айтганда, айни вақтда улар инвестиция дастурларини амалга оширишда, реал замонавий ишлаб чиқариш қувватларини шакллантиришда фаол иштирокчи бўлолмаяпти.

Нега деганда, бундай вазифаларни бажариш учун банкларнинг ўзига етарли даражада бўш маблағларни тўплаб олишга, шу маблағлар ҳисобидан инвестиция жараёнларида қатнашишга, кичик ва ўрта бизнес ривожига кўмак беришга қурби етмаяпти.

Барча банкларимиз ҳали-бери чет эл банклари билан кучли корреспондентлик алоқаларини ўрнатгани йўқ.

Айни вақтда сизларнинг эътиборингизни яна бир масалага қаратмоқчиман.

Бизда ҳанузгача корхоналар ва аҳолига молиявий, ҳисобкитоб, ҳуқуқий, аудиторлик, лойиҳаларни маблағ билан таъминлаш ва бошқа хизмат турларини кўрсатадиган молия ва консалтинг идоралари яхши ривожланмаяпти.

Айни ана шу муассасалар бозор муносабатларига йўл очиш билан чекланиб қолмасдан, кичик ва ўрта бизнес вакилларига, ўзининг амалий бизнесини очмоқчи бўлган тадбиркорларга аниқ ёрдам кўрсатишлари, мулкдорлар синфининг оёққа туришига кўмаклашишлари лозим.

Самарқанд шаҳрида ҳам, вилоятда ҳам бундай муассаса ва хизматларга эҳтиёж жуда катта эканига ҳеч шубҳа йўқ. Яна бир бор айтаман: мана шундай бизнес соҳасида ўзини синамоқчи бўлган шахсларга ёрдам беришда ҳали-ҳамон биз заифмиз.

Ўзингиз ўйлаб кўринг, бутунги кунда вилоятда қанчадан-қанча одам уй шароитидаги тадбиркорлик, ҳунармандчилик, дўппидўзлик, наққошлик, кулолчилик, ёғоч ўймакорлиги ва ганчкорлик каби ота-бобомиздан қолган касблар билан шуғулланишга, халқ анъаналарини давом эттириб, миллий маданий меросимизни тиклашга ихтиёр билдирмоқда.

Уларга ўз вақтида моддий, аввало, молиявий ёрдам бериш, кредит ажратиш, хом ашё таъминотини ҳал этиш, улар ишлаб чиқарган маҳсулотнинг бозорини ташкил қилиш, яъни сотиш масаласи ҳамон катта муаммо бўлиб қолмоқда.

Ҳурматли дўстлар!

Самарқанд туристик бизнесни ривожлантириш борасида ҳам улкан имкониятларга эга экани хусусида гапириб ўтиришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Мен туристик бизнес деганда, туризмни шунчаки ривожлантиришни эмас, балки кенгрок тушунчани назарда тутаман.

Бунда гап туризм фаолияти билан бевосита боғлиқ бўлган хизмат кўрсатиш ва сервис тармоқларини ривожлантириши ҳақида бормоқда. Бу соҳа тараққиёти мамлакатимизга хорижий туристларни қўллаб жалб этиш билан бирга, энг муҳими, катта валюта тушумларини таъминлаши билан юртимизнинг иқтисодий ва ижтимоий ривожига улкан ҳисса қўшиши муқаррар.

Туристтик бизнес мамлакат иқтисодиётига қандай ижобий таъсир ўтказишини англамоқчи бўлсак, Испания, Италия, Греция, Туркия, Ҳиндистон, Миср, Япония каби давлатларнинг бу борадаги тажрибасини ўзимиз учун намуна қилиб олишимиз мумкин.

Ўйлайманки, биз мамлакатимизда туристик бизнес тараққиётига кенг йўл очиб беришимиз керак. Бунга халақит қилаётган барча тўсиқларни бартараф этиш лозим. Энг муҳими, юқори мансабларда, раҳбарлик лавозимида ўтирганлар бу ҳақиқатни жуда чуқур англаб олишлари даркор.

Тан олиб айтиш керакки, бу соҳада муайян ишлар қилинпти, аммо бу ишлар ҳали мутлақо етарли эмас. Мен мана шу масала бўйича маҳаллий ҳокимликлар, манфаатдор вазирлик ва идоралардан аниқ таклифлар кутаман.

Муҳтарам Самарқанд аҳли!

Халқимизнинг эҳтиёжларини таъминлаш, одамларни рози қилиш, уларнинг оғирини енгил қилиш йўлидаги гоят зарур вазифа — бу аҳолини тоза ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш масаласи, десак, хато бўлмайди.

Айтиш керакки, кейинги йилларда бу борада салмоқли натижаларга эришилди.

Самарқанд вилояти бўйича 1991 йилгача бўлган даврда аҳолининг 65 фоизи ичимлик суви билан, 45 фоизи табиий газ билан таъминланган бўлса, бугунги кунда аҳолининг ичимлик сув таъминоти 80 фоизга, газ таъминоти эса 85 фоизга етгани катта ютуқдир.

Жорий йилнинг тўққиз ойи мобайнида 193 километрга сув, 430 километрга эса газ қурувлари тортилгани бу соҳадаги ишлар изчил давом этаётганидан далолат беради.

2005 йилгача бўлган даврда вилоятда аҳолини газ билан таъминлашни 93 фоизга, ичимлик суви билан таъминлашни эса 85 фоизга етказиш кўзда тутилган.

Қадрли дўстлар!

Маълумки, Самарқанд вилояти — республикаимизнинг аҳолиси энг кўп ҳудудларидан биридир. Ҳозирги вақтда бу ерда 2 миллион 670 минг киши яшайди. Кейинги саккиз йил ичида вилоят аҳолиси 21 фоизга кўпайди. Аҳолининг йиллик ўсиши 1,8 фоиз бўлиб, бу йилга ўртача 50 минг киши демакдир. Агар вилоят аҳолисининг қарийб 50 фоизини 18 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этишини инобатга олсак, табиийки, аҳолини иш билан банд этиш, унинг даромад топиши, оиласини боқиши, турмуш шароитини яхшилаши учун имконият яратиб бериш нақадар долзарб масала экани аён бўлади. Мамлакатимизда, жумладан, Самарқанд вилоятида ҳам бу муаммони ҳал этиш учун Бандлик дастури ишлаб чиқилиб, бу борада муайян ишлар амалга оширилаётганидан хабарингиз бор. Шу мақсадда 2005 йилгача бўлган даврда вилоят бўйича 150 мингта қўшимча янги иш ўринлари яратиш кўзда тутилган.

Жорий йилнинг тўққиз ойи мобайнида вилоятда 31 мингдан зиёд янги иш ўринлари ташкил этилган. Бунинг 23 мингдан кўпроғи қишлоқ жойларига тўғри келади.

Булар, албатта, яхши кўрсаткичлар, лекин бу борада ҳали ишга солинмаган имкониятлар ҳам кўп. Хусусан, ҳозирча тўла қувват билан ишламаётган "Красний двигатель", "Кинап", "Лифтсозлик" сингари йирик саноат корхоналарининг аҳолини яхшилаш орқали ҳам янги-янги иш жойлари ташкил этиш мумкин.

Ёки Бандлик дастурини амалга оширишда қишлоқ аҳолисига томорқа ерларининг берилгани ва уларнинг миқдори кўпайиб бораётгани ҳам муҳим аҳамият касб этади. Кейинги йилларда вилоят бўйича жами 182 минг-

дан зиёд оилага 46 минг гектардан ортиқ ер томорқа сифатида ажратилгани бу йўлда қўйилган салмоқли қадам бўлди.

Ўзимизга тасаввур қилсак, қирқ олти минг гектар дегани — Европадаги унча-мунча давлатнинг ҳудудидан кам эмас. Хўп, шундоқ экан, биз ана шу катта имкониятдан қандай фойдаланяпмиз?

Тўғрисини айтганда, бу саволга ижобий жавоб бериш қийин. Ваҳолонки, бу ҳам одамларни иш билан таъминлаш, уларнинг даромад топиши, турли хил маҳсулотларни кўпайтиришнинг самарали бир воситасидир.

Яна бир мисол. Мана шу Тошкент — Термиз йўли — Катта Ўзбек трактини олайлик. Халқаро аҳамиятга эга бўлган бу йўлнинг 350 километрга яқини бевосита Самарқанд вилояти ҳудудидан ўтади.

Бу йўлда яқин келажакда транспорт оқимининг янада кучайишини назарда тутиб, унинг ён-атрофларини ободонлаштириш, кэмпинглар, ошхоналар, ёқилғи қўйиш шохобчалари, кичик-кичик дўкончалар каби турли хизмат кўрсатиш тармоқларини кенг йўлга қўйиш мумкин.

Афсуски, биз ўзимизнинг катта имкониятларимиздан етарлича фойдаланмаяпмиз.

Азиз дўстлар!

Мамлакатимизда ижтимоий масалаларга алоҳида эътибор бериб келинаётгани барчангизга аён.

Шу маънода, 2000 йилни юртимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилганимиз бу борадаги ишларнинг мантиқий давомидир.

Чунки ҳар қандай ўзгариш, ислоҳот ва янгиланиш жараёнлари пировард натижада инсон манфаатларига, унинг ҳар томонлама камол топишига хизмат этиши лозим.

Самарқанд вилоятида ҳам бу борада хайрли ишлар амалга оширилаётгани кишини қувонтиради.

Вилоятда халқ саломатлигини мустаҳкамлашга хизмат қиладиган 119 та шифохона, 471 та амбулатория-поликлиника фаолият кўрсатмоқда. Кейинги йилларда 45 та янги поликлиника, 22 та касалхона, 152 та қишлоқ врачлик пункти қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Масалан, жорий йилнинг ўзида Самарқанд шаҳрида 400 ўринга мўлжалланган "Тез ёрдам" маркази, замонавий кардиология диспансери, вилоят сил касалликлари шифохонасининг янги даволаш бинолари, Каттақўрғон шаҳрида 280 ўринли касалхона қуриб битказилгани бунга мисол бўла олади.

Муҳтарам юртдошларим!

Самарқанд азал-азалдан илм-маърифат, маданият маркази сифатида бутун дунёда шухрат қозонган. Унинг оламга машҳур мадрасаларида Қозизода Румий, Фиёсиддин Жамшид, Али Қушчи сингари буюк алломалар сабоқ берган, мавлоно Абдурахмон Жомий, ҳазрат Алишер Навоий каби улуғ зотлар таълим олган.

Самарқанднинг мовий осмони остида камол топган Мирзо Улуғбек, Абулайс Самарқандий, Абдураззоқ Самарқандий, Сўфи Оллоёр, Тоҳирхожа Самарқандий, Маҳмудхўжа Бехбудий, Сиддиқий-Ажзий сингари илм ва маърифат намояндалари юртимиз шухратини бутун дунёга тараннум этганлар.

Самарқанднинг бу борадаги салоҳияти ва нуфузи бутун ҳам тобора юксалиб бормоқда. Вилоятда ҳозирги кунда 6 та олий ўқув юрти бўлиб, уларда 14 минг талаба замонавий илм-фан асосларини эгалламоқда.

Бу ерда Ўзбекистон Фанлар академиясининг бўлими, ЮНЕСКОнинг Марказий Осиё тадқиқотлари институти каби нуфузли илмий муассасалар ишлаб турибди.

Мамлакатимизнинг илм-зиё салоҳияти ҳақида гапирганда, Марказий Осиёдаги дастлабки олий ўқув юртларидан бири бўлган Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат университетини тилга олмасдан ўтолмаймиз.

Бу билим даргоҳида 72 йил давомида етук олим ва мутахассисларнинг бир неча авлоди камол топди.

Ушбу қутлуғ масканга меҳнати сингган, илм-маърифат йўлида ҳалол меҳнат қилган Абдурауф Фитрат, Садриддин Айний, Абдурахмон Саъдий, Иброҳим Мўминов, Воҳид Абдуллаев, Худойберди Дониёров, Нуриддин Шукуров сингари инсонларни ҳурмат билан ёд этамиз.

Вилоятдаги яна бир йирик олий ўқув юрти — Самарқанд Кишлоқ хўжалиги институти мамлакатимизда деҳқончилик илми ва маданиятини юксалтириш ишига кўп йиллардан буён муносиб ҳисса қўшиб келмоқда.

Самарқанддаги Тиббиёт, Кооператив, Меъморчилик-қурилиш институтларининг ҳам юқори малакали, замонавий мутахассислар тайёрлашда алоҳида ўрни борлигини таъкидлаш зарур.

Шу нуқтаи назардан қараганда, айнан мустақиллик йилларида бу ерда янги, навқирон олий ўқув юрти — Самарқанд Чет тиллар институти ташкил этилгани бу борадаги муҳим қадам бўлди.

Мазкур олий ўқув юртларининг барчаси катта салоҳият, ўзига хос илмий ва тарбиявий анъаналарга эга эканлиги, айниқса, муҳимдир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишда, қисқа қилиб айтганда, баркамол авлод, комил инсонларни, ватанпарвар, етук фуқароларни тарбиялашда, мамлакатимизни тараққий этган давлатлар даражасига олиб чиқишда, мана шу олий ўқув даргоҳларида хизмат қилаётган, катта интеллектуал салоҳиятга эга бўлган муҳтарам домла ва ўқитувчиларнинг машаққатли меҳнатини муносиб даражада кадрлаш ва рағбатлантириш давлатимизнинг, жамиятимизнинг юксак бурчи, деб биламан.

Сизларнинг машаққатли, шу билан бирга, шарафли меҳнатингизни кадрлаш, фаолиятингизни муносиб тақдирлаш, ҳар томонлама руҳингизни кўтариш, моддий ва маънавий жиҳатдан рағбатлантириш борасида давлатимиз ва ҳукуматимиз ҳали кўп-кўп вазифаларни бажариши лозимлигини ҳам яхши тушунаман.

Бу борада озми-кўпми қилаётган ишларимиз ҳозирча биз орзу қилаётган даражада эмаслигини ҳам биламан.

Сизларни ишонтириб айтаманки, бу масалани ечиш йўлида, қандай имконият бўлса, барчасини ишга солишга тайёрман.

Қимматли дўстлар!

Кейинги йилларда вилоятда таълим тизимини замон талаблари асосида ислоҳ қилиш борасида катта ишлар амалга оширилмоқда.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига асосан, жорий йилнинг ўзида 17 та янги мактаб, битта академик лицей ва олтита касб-хунар коллежи ёшларни ўз бағрига олди.

2005 йилгача эса бу ерда жами 25 та академик лицей, 190 та касб-хунар коллежи барпо этиш мўлжалланмоқда. "Умид" жамғармаси йўлланмаси билан 66 нафар самарқандлик талаба хориждаги нуфузли университетларда таҳсил олиш имконига эга бўлгани ҳам самарқандлик ёшларнинг билимга интилиши нақадар кучли эканидан далолат беради.

Азиз дўстлар!

Самарқанд вилояти моҳир спортчилари билан ҳам донг таратган. Хусусан, Ҳамрокуловларнинг оилавий шахмат мактаби яхши маълум. Бу оиланинг вакили Иброҳим Ҳамрокулов ўтган йили Испаниянинг Барселона шаҳрида ўтказилган ўсмирлар ўртасидаги жаҳон биринчилигида чемпионлик унвонини қўлга киритган бўлса, Жўрабек ва Шаҳноза бу йил 14 ёшгача бўлган болалар ўртасидаги мусобақаларда мамлакатимиз чемпиони бўлдилар.

Яна бир оилавий сулола вакиллари — "Мустақиллик кубоги" совриндори Аслиддин Худойбердиев, XII Осиё чемпионатининг кумуш медали соҳиби Шамсиддин Худойбердиев ҳам юнон-рим кураши соҳасида ном қозонмоқда.

Боксчи Дилшод Ёрбеков, самбочи Бобораҳим Қосимов, оғир атлетикачи Виктор Янский, курашчи Дилшод Мансуров, тай-боксчи Диёр Пўлатов, каратэчи опа-сингил Ситора ва Оля Рафиевалар номи бутун мамлакатимиз спорт мухлислари ўртасида машҳурдир.

Хурматли дўстлар!

Буюк аждодларимиз шавкатининг боқий тимсоли бўлган азим Самарқандни янада обод этиш йўлида сизлар билан бирга қўп-қўп ишларни амалга оширдик. Ишончим комилки, бу эзгу ишлар ҳали келажак авлодлар томонидан эсланади, ўзининг муносиб баҳосини олади.

Айниқса, Самарқанднинг қадимий обидаларини асраш, таъмирлаш масаласига алоҳида эътибор берганимиз — энг хайрли ва савоб ишларимиздан бири бўлди, десам, муболаға бўлмайди.

Амир Темур мақбара мажмуини эсланг, аввал қандай аҳволда эди?

Соҳибқирон бобомизнинг муборак тўйи шарофати билан бу ер таниб бўлмас даражада ўзгарди. Шаҳар марказида буюк бобокалонимизнинг муаззам ҳайкалини ўрнатдик. Шу тариқа улуг аجدодларимизнинг шаън-шавкатига муносиб баҳо бериб, тарих ва келажак олдидаги ўз фарзандлик бурчимизни адо этдик.

Хартанг қишлоғида муҳаддислар султони Имом Бухорий хотирасига улкан ёдгорлик мажмуи бунёд этиб, уни қутлуғ зиёратгоҳга айлантирганимиз ҳар бир ватандошимизнинг, бутун мусулмон дунёсидаги иймон-этиқодли инсонларнинг, юргимизга ташриф буюраётган барча меҳмонларнинг олқиш ва таҳсинига сазовор бўлмоқда.

Бу зиёратгоҳ халқимиз, хусусан, ёшларимиз маънавиятини юксалтиришга хизмат қиладиган муборак маскан бўлиб қолгани, айниқса, муҳимдир.

Муқаддас ҳаж сафарига отланган ватандошларимиз, аввало, ҳазрати Имом Бухорий қабрини зиёрат этишлари яхши бир одатга айланиб бормоқда.

Мана шу улкан мажмуа қурилишига 1 миллиард 650 миллион сўм миқдорида маблағ сарфлангани бу ерда бажарилган ишларнинг кўлами ва миқёси нақадар катталигидан далолат беради.

Истиқлол йилларида мана шундай савобли ишларни амалга оширишда бош бўлиш, уларга ҳисса қўшиш насиб этганидан қўтчилик қатори мен ҳам бениҳоя мамнунман. Хусусан, Имом Бухорий мажмуи лойиҳасининг ташаббускори бўлганимдан, унинг шу шакл ва шу мазмунда бунёд этилишида ҳиссам борлигидан умрим бориचा фахрланиб юраман.

Яқинда самарқандлик яна бир буюк аллома — калом илмининг асосчиларидан бири, муҳаддис ва ислом қонуншуноси Имом Абу Мансур Мотуридидийнинг 1130 йиллик қутлуғ таваллуд тўйини ҳам сизлар билан биргаликда нишонлаймиз, иншооллоҳ.

Самарқанднинг шон-шухратини янада юксалтиришда "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивалининг ўрни

ҳам бекиёс бўлмоқда. Қисқа муддат ичида бу мусиқа анжумани дунё миқёсидаги энг нуфузли санъат фестивалларидан бирига айланиб, Ватанимизнинг халқаро обрӯ-эътиборини оширишга хизмат қилмоқда.

Муҳтарам ватандошлар!

Вилоятда амалга оширилаётган бунёдкорлик ишлари ҳақида гапирганда, Самарқанд шаҳрида темир йўл вокзали, 500 ўринли "Афросиёб" меҳмонхонаси, очиқ ва ёпиқ теннис корти, Амир Темури боғи, Хотира боғи каби муҳим ижтимоий-маданий аҳамиятга молик иншоотлар барпо этилганини, марказий стадион қайтадан таъмирланиб, эски бозорлар кенгайтирилгани ва янгилари қурилганини, япониялик ҳамкорлар сармояси ёрдамида Самарқанд аэропорти халқаро андозаларга мослаб реконструкция қилинганини айтиб ўтиш лозим.

Яқинда Япония ҳукумати томонидан Самарқанд, Хива ва Бухоро аэропортларининг иккинчи навбати қурилишини давом эттириш мақсадида яна 28 миллион АҚШ доллари ажратилди.

Ҳурматли дўстлар!

Самарқандлик икки нафар юртдошимиз — ганчкор уста Мирумари Асадов ва ғаллакор Дўстмурод Абдуллаевнинг "Ўзбекистон Қаҳрамони" деган юксак унвонга мушарраф бўлгани уларнинг фидокорона меҳнатига берилган муносиб баҳодир.

Самарқанддан етишиб чиққан Ботир Валихўжаев, Эркин Абдукаримов, Юрий Буяков, Муҳсин Ашуров, Изида Абдуқодирова, Темури Широнови, Руслан Рўзибоқиев сингари таниқли олимлар мамлакатимизнинг илм-зиё салоҳиятини оширишга муносиб ҳисса қўшиб келмоқда.

Айниқса, муҳтарам олимимиз Лапас Алибековнинг минтақамиздаги долзарб экологик масалаларга, хусусан, саҳроланиш муаммосига бағишланган йирик тадқиқоти 1997 йили Франция ва Англия давлатларида ҳам нашр этилиб, халқаро илмий жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотганини айтиб ўтиш керак.

Самарқанд замини азалдан истеъдод соҳибларига бой. Бутунги кунда Насиба Абдуллаева, Мардон Мавлонов,

Сафия Сафтарова каби машҳур санъаткорлар, Душан Файзий, Барот Бойқобилов, Хосият Бобомуродова, Хуршид Даврон сингари шоирларнинг маданиятимиз ривожда салмоқли ўрни бор.

Азиз юртдошларим!

Бугун халқимиз, мамлакатимиз буюк ўзгаришлар арафасида турибди.

Энг қувончлиси шундаки, биз янги асрга озод ва эркин халқ, мустақил ва қудратли давлат бўлиб кириб бормоқдамиз.

Янги юз йиллик халқимиз учун чинакам юксалиш асри, саодат асри бўлғай, иншооллоҳ.

Жонажон Ватанимиз равнақи, ёруғ келажагимиз қандай бўлиши ўз қўлимизда.

Бу ҳақиқатни кўнгилга жо этиб, мамлакатимиз бой ва қудратли бўлсин, фарзандларимиз эркин ва бахтиёр, фаровон яшасин, дунёда ҳеч кимдан кам бўлмасин, дея фидокорона меҳнат қилаётган сиз — қадрдон ҳамюртларимга, сиз орқали олиҳиммат, бағрикент, бунёдкор Самарқанд халқига яна бир бор таъзим қиламан.

Мана шу муборак кунларда, Янги йил, янги аср арафасида барчангизга тинчлик-омонлик, хонадонларингизга қут-барака тилайман.

*Самарқанд вилояти сайловчилари вакиллари билан
учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 22 декабрь*

МЕТИН ИРОДАЛИ ИНСОНЛАР ЮРТИГА ЭҲТИРОМ

Ассалому алайкум, азиз Хоразм аҳли!

Қадрли юртдошлар!

Мана шу муборак рамазон кунларида, табаррук Хоразм заминида сизлар билан соғ-омон дийдор кўришиш насиб этганидан мамнунман.

Сизлар билан яқинда — миллий қаҳрамонимиз Жалолиддин Мангубердига бағишланган тантаналарда учрашган эдик.

Ўшанда юрагимдан, қалбимдан айтган бир гапимни яна такрорламоқчиман: Жалолиддин каби она Ватан учун, юрт озодлиги учун жон фидо этишга қодир мард, шерюрак инсонлар, ботир саркардалар қандай заминда камол топади, уларни қандай халқ тарбиялаб вояга етказиши мумкин?

Ҳеч шубҳасиз, Мангуберди сингари метин иродали инсонлар фақат матонатли, маънавий қудрати юксак, юрагида ўти бор халқ орасидан етишиб чиқади.

Мен бу ҳақиқатни бугунги учрашувимизда такроран айтишимнинг, албатта, боиси бор.

Кўп йиллардан буён Хоразм воҳаси, Хоразм аҳли билан яқиндан танишман. Хоразм юртида қанча-қанча дўстларим, биродарларим, керак бўлса, қариндошларим бор.

Улар қалби, табиати, ўзига хос, ўзига мос хусусиятлари, ғурури, қадди-қомати, виқор ва салобати билан ажралиб туради.

Албатта, ташқи қиёфа ўз йўлига, лекин бу эл вакиллари билан яқинроқ танишганда, уларнинг қалбида катта ғурур, она юртига садоқат, ўз элига жон фидо этиш каби олижаноб фазилатлар мужассам экани яққол сезилади.

Улар дунёнинг ҳеч қаерини, ҳатто, энг сўлим, энг бой масканларни ҳам ўз юртига алмашмайди.

Ёдингизда бўлса, сизлар билан аввалги учрашувларимиздан бирида мен бу тўғрида гапириб, машҳур халқ қўшиғини элаган эдим.

Ўша қўшиқнинг: "Ёт элларнинг боғи билан боғчаси Хоразмнинг янтоғича кўринмас", — деган сўзларида бу юрт одамларининг юраги шундоққина кўриниб туради.

Яна бир нарсани ўзимга яхши тасаввур қиламан. Хоразмлик билан дўст бўлиш осон эмас. Лекин дўст бўлиб қолсанг, бу — абадий дўстлик бўлади. Чунки хоразмликлар — оқибатли, аҳдига содиқ халқдир.

Мен илгари ҳам Хоразмнинг барча туманлари, шаҳар-қишлоқларида кўп бўлганман. Госпланда, Молия вазирлигида ишлаган пайтларимда энг чекка Ҳазорасп туманидан тортиб, Гурлангача, Боғотдан тортиб, Янгибозоргача кезиб чиққанман.

Бу воҳанинг оғир табиий шароитига, кучли шамолию жазирама иссиғига ҳар ким ҳам дош беролмайди.

Шунинг учун ҳам мана шундай ўта мураккаб шароитда шу юртни обод этиб, шу юртни улуғлаб яшаётган, мана шундай вазиятда ҳам пахта, ғалла етиштириш ва бошқа соҳаларда ўзига олган мажбуриятларини шараф билан бажариб келаётган халққа қанчадан-қанча тасаннолар айтсак арзийди, албатта.

Агарки мenden ҳақиқий қаҳрамонлик намунаси нима, деб сўраганда, хоразмлик оддий деҳқоннинг ҳар кунлик меҳнати — қаҳрамонлик, деб жавоб берган бўлур эдим.

Қадрли Хоразм аҳли!

Бу гапларни айтишимнинг маъно-мақсади шуки, мен давлат раҳбари сифатида, халқнинг тақдирига биринчи галда жавобгар шахс сифатида шу эл-юртнинг ғам-ташвишларини чуқур англаган ҳолда, қандай қилиб уларнинг ҳаётини яхшиласам, оғирини енгил қилсам, деган бир савол доим мени қийнайди.

Йил бўйи бир дам тиним билмайдиган, заҳматкаш, фидойи бу инсонларга муносиб турмуш шароити туғдириб бериш, уларни рози қилиш масаласини доимо юрагимга яқин олиб юраман.

Бу борадаги амалга ошираётган ишларимиз, жумладан, Хоразм вилоятини 2001 йилгача ривожлантириш ҳақида яқинда махсус қарор қабул қилганимиз, бугун кўраётган чора-тадбирларимиз, албатта, муҳим.

Лекин мен яхши тушунаман, ишимизни фақат шулар билан чегаралаб бўлмайди.

Бир нарсани аниқ ишонтириб айтишим мумкин: шу юртнинг тақдирига битилган яхши-ёмон кунларда, унинг бошига тушган барча синовларда мен ҳар доим сиз — азизлар билан бирга бўлишга тайёрман.

Қадрли дўстлар!

Хоразм ҳақида гап кетганда, воҳа аҳлининг бетакрор санъати, урф-одатлари, шу диёрда яшаб ўтган улуг-улуғ инсонларнинг тарихий ибрати ҳам кўз олдимишга келади.

Бу эл қадим-қадимдан ҳунармандчилик, деҳқончилик, меъморчилик, илму фан, маданият ва санъат соҳасида ўзига хос мактаб яратганини бутун дунё эътироф этади.

Айниқса, Хоразмнинг шонли тарихи бизда ўтмиш меросимиз билан ҳақли равишда фахрланиш туйғусини уйғотади. Чунки Хоразм тарихи ўзбек давлатчилиги тарихининг узвий қисмидир, унинг қудрати ва қадимийлиги тим-солидир.

Ана шу бебаҳо мерос бугунги авлод зиммасига буюк аجدодларимизга муносиб ворис бўлишдек улкан масъулият ҳам юклайди.

Мана шу Амударё сувидан баҳра олиб, муқаддас Хоразм тупроғида униб-ўсган, халқимиз тарихида ўчмас из қолдирган Абу Райҳон Беруний, Муҳаммад Мусо Хоразмий, Маҳмуд Замаҳшарий, Нажмиддин Кубро, Паҳлавон Маҳмуд, Носириддин Рабғузӣй, Сулаймон Боқирғоний каби мўътабар зотлар жаҳон цивилизациясига, умумбашарий қадриятларга қўшган улкан ҳиссаси билан миллатимизнинг фахру ғурурига айланган.

Хоразм заминида бундан ўн аср муқаддам ўз бағрида Шарқнинг буюк олимларини бирлаштирган, инсоният тарихидаги илк академиялардан бири бўлган Маъмун академияси фаолият кўрсатгани ҳам бунини тасдиқлайди.

Орадан минг йил ўтиб, Хивада Маъмун академиясини қайта ташкил этганимиз аждодларимизнинг бу борадаги анъаналари бугун ҳам давом этаётганидан далолат беради.

Муҳтарам дўстлар!

Хоразм тарихи буюк шахслар, буюк воқеаларга шу қадар бойки, истиқлол шарофати билан бу заминда тез-тез катта тўй-тантаналар, байрамлар, халқаро анжуманлар ўтказиб туриш одатий бир ҳолга айланиб қолди.

Бундан икки йил муқаддам сизлар билан Хива шаҳрининг 2500 йиллигини халқаро миқёсда нишонлаган эдик. Бу билан биз, аввало, тарихимиз нечоғлиқ бой ва қадимийлигини, ота-боболаримиз қандай бунёдкорлик салоҳиятига эга бўлганликларини, биз кимларнинг авлоди эканимизни яна бир бор бутун жаҳонга намоён этдик.

Шу муносабат билан бу мўъжизавий шаҳардаги кўпгина кўҳна меъморий обидалар қайта таъмирлангани, 300 миллион сўм маблағ сарфланиб, вилоятда катта ҳажмдаги ободончилик ишлари бажарилгани, янги-янги иморатлар барпо этилгани, Урганч аэропорти замонавий талабларга жавоб берадиган тарзда реконструкция қилингани, 34 километрли Хива — Урганч троллейбус қатновининг йўлга қўйилгани ана шу бунёдкорлик анъаналарининг давоми бўлди, десак хато бўлмайди.

Эшитишимга қараганда, троллейбус йўли ишга тушгандан кейин Хоразмда ажойиб бир анъана пайдо бўлибди. Оилавий ҳаётга қадам қўяётган ёш келин-куёвлар дўсту ёрлари, яқинлари билан никоҳ кuni троллейбусда сайрга чиқиб, қадимий ёдгорликларни зиёрат қилишар экан.

Бу ўзига хос анъанани, аввало, ўз юртига меҳр-муҳаббат ифодаси, ўз диёрида бўлаётган ўзгаришлардан фахрланиш, тобора очилиб бораётган юрт чиройидан баҳраманд бўлиш рамзи, деб қабул қилиш ўринлидир.

Азиз ватандошлар!

Хоразмнинг улуғ фарзанди, мумтоз адабиётимизнинг атоқли намояндаси Муҳаммадризо Огаҳийнинг кuni кеча нишонланган 190 йиллик тўйи маданий ҳаётимиздаги катта байрамга айланиб кетгани ҳам бу заминда аждодлар хотираси қанчалар қадр топаётганидан далолат беради.

Мен бутун сиз — азиз юртдошларимга яна бир хушхабарни маълум қилмоқчиман. Яқинда ЮНЕСКО 30-сессиясининг Бош конференцияси қадимий маданиятимизнинг буюк ёдгорлиги бўлган "Авесто"нинг 2700 йиллигини халқаро миқёсда нишонлаш ҳақидаги бизнинг таклифимизни қўллаб-қувватлади.

Насиб этса, бу қутлуғ санани бутун мамлакатимизда, шу жумладан, Хоразм заминида ҳам сизлар билан биргаликда тантанали равишда нишонлаймиз.

Муҳтарам дўстлар!

Хоразмликларнинг мамлакатимиз иқтисодий ва маънавий қудратини юксалтиришга қўшаётган ҳиссаси ҳақида гапирганда, аввало, вилоятда ислохотларнинг бориши, бу борадаги ютуқлар, йўл қўйилган камчиликларга танқидий баҳо бериш, яқин келажақдаги энг муҳим ва устувор вазифалар ҳақида қисқача тўхталиб ўтиш жоиз.

Ҳаммангиз яхши биласизки, янги иқтисодий муносабатлар биринчи галда халқ хўжалиги тизимида туб таркибий ўзгаришларни амалга оширишни талаб этади.

Бу борада Хоразм вилоятида ҳам муайян ишлар қилинмоқда. Хусусан, бозор ислохотларини жорий этиш жараёнида 1 минг 200 дан ортиқ корхона давлат тасарруфидан чиқарилиб, бошқа мулк шаклларига ўтказилди. Ҳозирги кунда бу ердаги ишлаб чиқариш ҳажмида нодавлат секторнинг улуши 88 фоизни ташкил этаётгани ана шу ўзгаришлар натижасидир.

Вилоятдаги "Хива гилами" ҳиссадорлик жамияти шу йилнинг ўзида 2 миллиард 214 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарди.

Ҳиссадорлик жамиятининг эртанги режалари ҳам салмоқли. Бу ерда Германиянинг "Промотекс" фирмаси билан ҳамкорликда "Хива-карпет" қўшма корхонаси тузилиб, 2001 йилдан юксак сифатли маҳсулот чиқара бошлайди. Умумий маҳсулот ҳажми 1,6 баробарга кўпайиб, унинг 50 фоизи экспорт қилинади. Шу тариқа Хоразм гиламининг шуҳрати янада ортади, деб айтишга асос бор.

Сўнгги йилларда вилоятда янги-янги саноат корхоналари ишга туширилмоқда. Йилига 2 минг тонна пахта толасини қайта ишлаб, ундан тайёр маҳсулот тайёрлай-

диган замонавий линияга эга бўлган Гурлан тўқимачилик мажмуи, Ҳазораспадаги йилига 43 минг тоннадан зиёд шакар ишлаб чиқарадиган заводнинг қурилиб ишга туширилгани иқтисодиётимиз учун муҳим аҳамиятга эгадир.

Шу билан бирга, вилоятда мавжуд саноат корхоналарини янги технологиялар билан жиҳозлаб, харидоргир маҳсулот ишлаб чиқаришга ҳам катта эътибор берилмоқда.

Хусусан, иқтисодий жиҳатдан қийин аҳволга тушиб қолган Урганч экскаватор заводида вазиятни ўнглаш учун амалий тадбирлар кўрилмоқда. Буларнинг барчаси 2001 йилга бориб, бу ерда ҳар йили 150 та экскаватор ишлаб чиқариш имконини беради.

Шунингдек, "Феруз" акциядорлик жамиятида ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ҳажмини кўпайтириш, сифатини яхшилаш мақсадида Германиянинг "Пфафф Зингер" фирмасининг ускуналари ўрнатилмоқда. Бу линия келгуси йили ишга тушгач, йилига 300 миллион сўмлик трикотажд маҳсулотлари ишлаб чиқариш қувватига эга бўлади. Ўз навбатида кўшимча равишда 200 та янги иш ўрни очилади.

Вилоятда чет эл сармояси иштирокида қўшма корхоналар ташкил этишга ҳам жиддий эътибор берилмоқда. Ҳозирги кунда бу ерда маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишга ихтисослашган 23 та қўшма корхона фаолият кўрсатаётгани — бунинг далилидир.

Ўзбекистон-Италия ҳамкорлигида тузилган "Даритал лимитед" фабрикасининг дастлабки бежирим ва сифатли маҳсулотлари истеъмолчилар эътиборини қозона бошлади. Корхона тўла ишга тушгач, бу ерда йилига 800 минг жуфт пойафзал чиқарилади.

Шунингдек, "Кока-Кола ичимлиги", "Хоразм-Мавера пласт", "Хонқа-Шуя", "Шамеш" қўшма корхоналари ҳам бугунги кунда вилоят саноатини ривожлантиришга сезиларли ҳисса қўшмоқда.

Коммуникация тизимини замон талаблари даражасига кўтариш мамлакатимиз учун устувор аҳамиятга эга. Шу нуқтаи назардан қараганда, Хоразмда 15 миллион АҚШ доллари миқдоридаги чет эл сармояси сарфланиб, 71 минг-

дан ортиқ рақамли замонавий автомат телефон станцияси ишга туширилгани катта воқеа бўлди.

Лекин, шу билан бирга, вилоятда коммуникация боразида айрим долзарб муаммолар ҳам йўқ эмас. Ҳозирги кунда вилоят халқ хўжалиги учун зарур бўлган юклар Туркменистон ҳудудидан ўтадиган темир йўл орқали олиб келинишини яхши биласизлар.

Бунинг учун, албатта, қўшни давлатга катта миқдорда йўл ҳақи тўланади. Масалан, фақат минерал ўғитларни ташиб келтириш учун йилга 400 миллион сўмгача маблағ сарфланаётгани бу масаланинг биз учун нечоғлиқ аҳамиятли эканини кўрсатади.

Хабарингиз бор, бу муаммони мамлакат миқёсида ҳал этиш учун катта сармоя сарфлаб, Учқудуқ — Султон Увайстоғ — Нукус темир йўлини барпо этмоқдамиз. Унинг янги қурилаётган Учқудуқ — Султон Увайстоғ бўлаги 341 километрни ташкил этади.

Мана шу коммуникация тармоғининг узвий қисми бўлган Шовот — Жумуртоғ темир йўли қурилиши ниҳоясига етса, сизнинг вилоятингизни бевосита Нукус йўналиши билан боғлаш имконияти вужудга келади. Ҳозир 48 километрлик бу йўлнинг 12 километри қуриб битказилди. Қолган қисмида эса иш давом этмоқда.

Насиб этса, 2004 йили бу темир йўл ишга тушгач, барчамиз учун, айниқса, Хоразм ва қорақалпоқ халқи учун мана шу воқани янада обод этишга, қанчадан-қанча янги корхона ва ташкилотлар, янги иш жойлари пайдо бўлишига, бир сўз билан айтганда, шу эл-юртнинг оғирини енгил қилишга имкон туғилади.

Яна бир муҳим масалага эътиборингизни қаратмоқчиман.

Маълумки, Урганч шаҳридаги ўт ўриш машиналари ишлаб чиқариш акциядорлик жамияти айни кунларда тўла қувват билан ишламаяпти. Унинг салоҳиятидан унумли фойдаланиш мақсадида бу ерда лавлаги етиштиришда ишлатиладиган техника воситалари ишлаб чиқариш, "Ўзкейс-маш" ва Германиянинг "Клаас" ва "Лемкен" фирмалари билан ҳамкорликда тузилган қўшма корхоналар учун бутловчи қисмлар тайёрлаш бўйича техник-иқтисодий асос-

лар ўрганилмоқда. Белгиланган режага кўра, 2004 йилга келиб бу корхонанинг куввати 3 баробар ортади.

Шунингдек, Питнак шаҳридаги автомобиль ишлаб чиқариш бирлашмаси имкониятларидан халқ хўжалиги мақсадларида фойдаланиш масаласи ҳам бугунги кун тартибида турибди. Бу борада ҳукумат томонидан вилоят ҳокимлиги ва "Ўзавтосаноат" уюшмасига топшириқ берилган. Ҳозирги вақтда тегишли мутахассислар бу муаммони ҳал қилиш йўллари, уларнинг иқтисодий жиҳатдан қай даражада мақсадга мувофиқлигини ўрганмоқда. Мен бу масаланинг ечими бўйича аниқ таклифларни кутаман.

Азиз биродарлар!

Вилоятда пахта, ғалла, шоли, пилла ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари тайёрлаш борасида қўлга киритилаётган ютуқлар фидокорона меҳнат, деҳқончилик соҳасидаги бой тажрибаларнинг самараси, десак, янглишмаймиз.

Айниқса, мамлакат бўйича шолидан энг юқори ҳосил олаётган вилоят деҳқонларининг бу йил қарийб 123 минг тонналик улкан хирмон бунёд этиб, шундан 70 минг тоннасини давлат шартномаси асосида сотгани ҳаммамизни қувонтирди.

Нега деганда, гуруч, хусусан, Хоразм гуручини халқимиз нечоғлиқ қадрлашини ҳаммангиз яхши биласиз. Чунки ўзбекнинг нимаси кўп — тўй-ҳашами, меҳмондорчилиги кўп. Бу маросимлар, табиийки, миллий таомимиз бўлган паловсиз ўтмайди.

Шу ўринда сизлар тайёрлайдиган хоразмча паловни бир марта татиб кўрган одам шу таомга умрбод ихлос қўяди, десам, хато бўлмайди.

Хоразм шароитида деҳқончилик ҳақида, унинг самарадорлигини ошириш ҳақида гап борар экан, сўз, аввало, мелиорация ва ирригация соҳасини такомиллаштириш, ер ва тупроқни, биринчи ғалда, унинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш хусусида бориши табиийдир.

Азал-азалдан ҳам шу масала, шу муаммо жуда долзарб бўлиб, деҳқончиликда ҳар томонлама ҳал қилувчи омил бўлиб келган.

Маълумки, Хоразм заминида милoddан аввалги VIII—VII асрларда ҳам узунлиги 60—70 километр, эни эса 35—

40 метр бўлган каналлардан иборат мукаммал ирригация иншоотлари ва тармоқлари ёрдамида деҳқончилик ишлари олиб борилган.

Бугунги кунда бу соҳада кўп ишлар қилинмоқда, лекин, яхши биламанки, бу борада, яъни ернинг унумдорлигини ошириш, аввало, тупроқнинг шўрини ювиш, ер ости сувини пасайтириш масаласида керакли тадбирларни амалга ошириш учун Хоразм вилоятига ёрдам беришимиз зарур.

Шу муносабат билан жорий йилнинг май ойида қабул қилинган Вазирлар Маҳкамасининг "1999—2001 йилларда Хоразм вилоятида бозор ислохотларини чуқурлаштириш ва ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришни жадаллаштириш дастури тўғрисида"ги қарорининг бажарилишидан келиб чиқиб, йил якуни ҳамда янги мавсумга тайёргарлик нуқтаи назаридан, аввало, вилоятда мелиоратив ишларни яхшилаш учун тегишли таклифлар тайёрласак, мақсадга мувофиқ бўлур эди, деб ўйлайман.

Қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар кўплаб фермер ва деҳқон хўжаликлари фаолиятида ҳам ўз ифодасини топмоқда.

Ҳозирги кунда вилоят бўйича 1 минг 300 га яқин фермер хўжалиги, 130 мингдан ортиқ деҳқон хўжалиги бўлиб, уларнинг қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришдаги салмоғи кўпайиб бормоқда. Келгуси йили бу кўрсаткич 75 фоиздан ошиши кутилмоқда.

Айтиш мумкинки, бунда зарар билан ишлаётган 8 та жамоа хўжалиги негизида 531 та фермер ва 2 мингга яқин деҳқон хўжаликларини ташкил этилиши ҳам муҳим омил бўлади.

Азиз юртдошлар!

Бугун Хоразм вилоятида содир бўлаётган ижобий ўзгаришлар, келажагимизнинг пойдеворини барпо этиш, ҳаётимизни янада обод қилиш йўлидаги асосий бунёдкорлар — мана шу юртнинг заҳматкаш, кўпни кўрган, эртанги кунга катта ишонч билан қараб яшаётган халқидир. Бу ишга ўзининг ҳалол меҳнати билан муносиб ҳисса қўшаётган ҳар бир юртдошимиздир. Мен бу ўринда уста пахтакор, Ўзбекистон Қаҳрамони Машариф Кувоқов,

машҳур ғаллакорлар Мадрим Алимов ва Пўлат Исмоилов, тикувчи Саодат Нуруллаева, кулол Султон Отажонов, муҳандис Владимир Никитин, врач Нурулла Бекжонов, муаллима Аноргул Маҳмудова каби фидойи инсонларнинг номларини ҳурмат билан алоҳида тилга олмоқчиман.

Азиз дўстлар!

Қилинган ишларимизни танқидий баҳолаб, эртанги режаларимиз ҳақида гапирар эканмиз, аввало, ҳаётимизда йўл қўяётган камчилик ва нуқсонларни бартараф этишга, ишга солинмаган имконият ва резервларга кўпроқ эътибор қаратишимиз зарур, деб ўйлайман.

Олдимизда турган муаммолардан энг муҳими — бу ишсизликдир.

Бугун вазият шундай бўлиб қолмоқдаки, агар биз, аввало, мутасадди ва масъул раҳбарлар, турли мансабдорлар шу масалани ечолмас эканмиз, ёшларимизга — ҳаётга катта умид билан қадам қўяётган ўғил-қизларимизга муносиб иш жойлари топиб беролмас эканмиз, билиб қўйинглар, хотиржам бўлишга, тинч юришга ҳеч биримизнинг ҳаққимиз йўқ.

Ҳозирги кунда Хоразм шароитида бу масала ғоят муҳим иқтисодий-ижтимоий аҳамият касб этмоқда. Барчамиз, ким қаерда, қайси лавозимда бўлмасин, яхши англаб олсинки, бу масалани юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигини таъминлайдиган вазифа даражасига кўтаришимиз даркор.

Бу масалани ечишда жойларда талаб жуда қаттиқ бўлади.

Бугун Хоразм вилоятида 1 миллион 300 минг нафардан ортиқ аҳоли истиқомат қилмоқда. Ҳар йили аҳоли сони 25 мингга кўпайиб бормоқда. Вилоят аҳолисининг 45 фоизини меҳнатга лаёқатли ёшдаги фуқаролар ташкил этади. Демак, уларнинг меҳнат қилиб, ўз оиласини боқишлари, даромад топишлари учун зарур шарт-шароитларни яратиб беришимиз керак.

Бунинг учун эса кўплаб янги иш ўринлари барпо этиш ва уларга қишлоқ хўжалигидаги ортиқча кучларни, айниқса, ёшларни кенг жалб этишни бугун ҳаётнинг ўзи олдимизга жуда кескин қилиб қўймоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда, Вазирлар Маҳкамасининг юқорида тилга олиб ўтилган қарори муҳим аҳамиятга эга. Унда аҳолини иш билан банд этиш, қўшимча иш ўринлари очиш, янги ерларни ўзлаштириб, деҳқон ва фермер хўжаликларини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилган.

Ушбу тадбирларни амалга ошириш натижасида, вилоятда 100 мингдан ортиқ янги иш ўринлари барпо этилади. Шунингдек, 3 минг гектар янги ер ўзлаштириш, 10 минг гектар майдоннинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ишлари бажарилади.

Шу мақсадда минтақалараро сув омборлари, магистрал канал ва коллаторларни қуриш, қайта таъмирлаш ишларига етарли даражада маблағ топишни таъминлаб бериш — шунини аниқ айтиб қўйишим керакки, биринчи навбатда Ўзбекистон ҳукумати, Макроиқтисодиёт ва Молия вазирликлари, Хоразм вилоят ҳокимлиги зиммасига юкланади.

Хурматли дўстлар!

Маълумки, иқтисодиётдаги ютуқлар ва ижтимоий соҳанинг ривожини бир-бири билан чамбарчас боғлиқ. Бунда биринчи галда аҳолини табиий газ ва тоза ичимлик суви билан таъминлаш масаласи муҳим аҳамият касб этади.

Агар 1991 йили вилоят аҳолисининг табиий газ таъминоти 66,5 фоиз, ичимлик сув таъминоти эса 55 фоиз бўлган бўлса, бугунги кунда бу кўрсаткич газ бўйича 90, сув бўйича 67 фоизни ташкил қилмоқда.

Йил бошидан буён уч ярим мингдан ортиқ хонадонга табиий газ келтирилгани, бу эса қанча-қанча оилалар турмушига ўзгариш олиб киргани, муҳтарама аёлларимизнинг оғирини енгил қилганини тасаввур этиш қийин эмас.

Бу борада катта ўзгаришга эришган бўлсак-да, табиийки, аҳолининг сув билан таъминланиш даражаси ҳали бизни қониқтирмайди. Бу масалада ҳали-бери ечилмаган кўп муаммолар бор. Бу борада ҳали кўп ишлашимиз керак.

Қурилиш-таъмирлаш ишларида давлат томонидан амалга ошириладиган тадбирлар билан бир қаторда, одамларимиз, халқимизнинг ташаббус ва мустақил интилишларига ҳам суянамиз.

Масалан, сўнгги ўн йилда вилоят бўйича якка тартибда уй-жой қуриш учун 23 мингта яқин оилага қарийб 5 ярим минг, қўшимча томорқалар учун эса 17 минг гектардан ортиқ ер ажратиб берилди. Бу — қанча-қанча янги оилалар ҳовли-жойга эга бўлди, қўшимча даромад топиш имконини қўлга киритди, демакдир.

Ҳозирги кунда вилоятдаги 24 миллион квадрат метрдан иборат тураржой фондининг тўртдан бир қисми, яъни 6 миллион квадрат метри айнан сўнгги йилларда бунёд этилгани бунга тасдиқлаб турибди.

Азиз дўстлар!

2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилганимиз барчангизга яхши маълум. Албатта, ҳали бу борада махсус дастур ишлаб чиқиб, унинг асосида белгиланган кўп-кўп вазифаларни амалга ошириш кўзда тутилган.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоят аҳолисининг, айниқса, бизнинг суянчимиз ва таянчимиз бўлган ёшларимизнинг соғлиғини мустаҳкамлаш, уларнинг билим олиши ва тарбияси билан боғлиқ ишларни янада яхшилаш зарур.

Бугунги кунда вилоятда 53 та касалхона ишлаб тургани, жумладан, сўнгги йилларда 10 та касалхона, 83 та қишлоқ врачлик пункти, 2 та соғломлаштириш мажмуи ва 1 та сиҳаттоҳ бунёд этилгани бу борада сезиларли ишлар қилинаётганидан далолат беради.

Шунингдек, жорий йилда Урганчда замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган юрак-қон томири жарроҳлиги бўйича марказ ташкил этилди, вилоятнинг барча туманларида шошилишч тиббий ёрдам бўлимларининг фаолияти йўлга қўйилди. Урганч шаҳрида ҳам шошилишч тиббий ёрдам маркази тез кунларда беморларга хизмат кўрсата бошлайди.

Муҳтарам юртдошларим!

Биз маънавий ҳаётимизни янгилаш, таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш масаласига нақадар катта эътибор бераётганимиз ўзингизга яхши маълум.

Негаки, фақат чинакам маърифатли инсонларгина ўз Ватанини тараққий топтиришга, уни кўз қорачиғидай ас-

раб-авайлашга, дунёда ўзига муносиб ўрин эгаллашга қодир бўлади.

Бу эса устоз ва мураббийлар, ота-оналар, бутун жамият зиммасига катта масъулият юклайди. Фарзандларимизнинг ўз қобилиятларини ҳар томонлама намоён этиши, бошлаган улкан ишларимизнинг давомчилари бўлиши, келажакда бахтли ҳаёт кечириши учун давлатимиз, жамиятимиз, халқимиз ҳеч нарсани аямайди.

Шу мақсадда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига биноан, Хоразм вилоятида ҳам мустақиллик йилларида 100 га яқин янги мактаб биноси қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Шунингдек, ҳозирги кунда вилоятда 1 та академик лицей, 6 та касб-хунар коллежи фаолият кўрсатмоқда. 2005 йилгача бўлган даврда эса 6 та академик лицей, 95 та касб-хунар коллежи барпо этилади.

Мен 1996 йили Халқ депутатлари Хоразм вилояти кенгаши сессиясида: "Турланлик ёки хивалик, ҳазорасплик ёки хонқалик болалар, Худо хоҳласа, Оксфорд ёки Гарвардга бориб таълим олади, дунёнинг манаман деган олим одамлари билан бемалол баҳсашадиган бўлади!" — деб ишонч билдирган эдим.

Мана, бугун ўша ниятларимиз ижобат бўлиб, биргина "Умид" жамғармаси орқали хоразмлик 23 йигит-қиз хориждаги нуфузли университетларда таълим олиш имкониятига эга бўлди.

Ишончим комилки, давлатимизнинг иқтисодий салоҳияти ортгани сари, бундай талабаларнинг сафи ҳам йилдан-йилга кенгайиб бораверади.

Кейинги уч йил мобайнида хоразмлик 25 нафар ўқувчи республика олимпиада ва спартакиадаси ғолиблигини қўлга киритиб, олий ўқув юртларига тўғридан-тўғри қабул қилингани ҳам вилоят ёшларининг қобилияти ва интилувчанлигидан далолат беради.

Шу маънода, ёшларимизга таълим ва тарбия берадиган одамларнинг ҳурматини жойига қўйиш, уларга муносиб шароит яратиб бериш — энг долзарб вазифамиз бўлмоғи керак. Чунки бола тарбиясида мураббий-муаллимларнинг жавобгарлиги ота-она масъулиятидан асло кам эмас.

Мамлакатимиз, жумладан, Хоразм вилоятида ҳам бу соҳада муайян ишлар амалга оширилди.

Масалан, вилоятдаги халқ таълими соҳасида ишлайдиган 3 мингга яқин ходимнинг яшаб турган уйи бепул хусусийлаштириб берилгани, кейинги йилларда 500 га яқин муаллимга хусусий тартибда уй қуриш учун ер майдони ажратилгани, ҳозирги кунда 37 мингга яқин педагог ходим коммунал хўжалик хизматида имтиёзли фойдаланаётгани бунинг далилидир.

Жамиятимизнинг маънавий-маърифий юксалишига муносиб ҳисса қўшаётган инсонларни, аввало, мактаб, лицей, коллежлар, олий ўқув юртларининг ўқитувчи ва домлаларини, илм-фан соҳасида ишлаётган ходимларни қўллаб-қувватлаш, уларга керакли моддий шароит туғдириб бериш — барчамиз учун ҳам қарз, ҳам фарздор.

Ҳурматли ватандошлар!

Хоразм вилоятининг иқтисодий-ижтимоий тараққиётида туризм соҳасини ривожлантириш муҳим омил бўлиши мумкин.

"Очиқ осмон остидаги музей" деб шуҳрат топган қадимий Хива шаҳридаги тарихий ёдгорликлар ҳар қандай кишини ҳам ҳайратга солиб, мафтун этиб қўйиши шубҳасиз. Жорий йилда бу ерга жами 38 минг, шундан 18 минг хорижий сайёҳ ташриф буюргани ҳам бу фикрни исботлаб турибди.

Лекин бу борада ҳали ишга солинмаган имкониятлар кўп. Туристик бизнесни кенг йўлга қўйиш мақсадида, аввало, халқаро талабларга жавоб берадиган хизмат кўрсатиш тармоқларини такомиллаштириш зарур.

Шу мақсадда 2001 йилгача Хива ва Урганч шаҳарларида Швейцариянинг "Фриза инжиниринг" компанияси билан 200 ўринли "Феруз" меҳмонхонасини, Франциянинг "Буиг" компанияси билан ҳамкорликда 120 ўринли, шунингдек, "Кока-кола" компаниясининг 120 ўринли янги меҳмонхоналарини бунёд этиш мўлжалланмоқда.

Бу тадбирларнинг амалга оширилиши ўз навбатида сайёҳлик бизнесини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш янги иш ўринлари очиш имконини беради.

Азиз дўстлар!

Аҳолининг соғлиғини мустаҳкамлашда спорт ва жисмоний тарбиянинг аҳамияти нечоғли катта эканини ҳаммамиз яхши биламиз.

Вилоятда сўнгги йилларда спорт иншоотларининг сони ошиб бормоқда. Бокс бўйича Осиё чемпиони Алишер Раҳимов, оғир атлетика бўйича Осиё чемпионатининг кумуш медаль совриндори Азамат Нурметов каби Ватанимиз шон-шухратини бутун дунёга таратадиган, халқимиз номини улуғлайдиган ёшларнинг сафлари, ишонаманки, кенгайиб бораверади.

Муҳтарам юртдошлар!

Хоразм элининг гўзал бир фазилати бор. Бу ҳам бўлса — уларнинг санъатга бўлган улкан муҳаббатидир.

Ватан гўзаллигини, юксак инсоний туйғуларни авж пардаларда куйлаб ўтган Комилжон Отаниёзовдек буюк ҳофизлар, халфа-бахшилар ижоди халқимиз маданиятининг олтин саҳифаларини ташкил этади.

Ўзингиз айтинг, биродарлар, Хоразмнинг "Сувора"сию "Лазги"си ҳар қандай одамни ҳам беихтиёр мафтун қилиб қўймайдими?

Бутун Хоразм диёрида Ҳожихон Болтаев, Мадраҳим Шерозий, Бола бахши, Отажон Худойшукуров каби бетакрор санъаткорларнинг ижро мактабини давом эттираётган юзлаб истеъдодлар етишиб чиқаётгани барчамизни қувонтиради.

Бутунги кунда ҳам Омон Матжон, Азимбой Саъдуллаев, Матёқуб Қўшжонов, Саъдулла Искандаров, Дилором Бобожонова, Равшан Қурбонов, Бахтиёр Каримов, Эркин Мадраҳимов, Матназар Абдуҳакимов, Қувондиқ Искандаров, Гавҳар Матёкубова, Коммуна Исмоилова, Тўра Қурёзов сингари адабиёт, илм-фан ва маданият намоёндалари эл-юрт хурматини қозониб келмоқда.

Албатта, мана шундай ўлмас санъат билан эзгулик туйғулари қалбидан мустаҳкам ўрин олган халқнинг бағри кенг, ниятлари олижаноб, мақсадлари улуг бўлади.

Муҳтарам Хоразм аҳли!

Кўнглимдаги яна бир гапни сизларга айтмоқчиман. Ҳар сафар Хоразмга келганимда ён-атрофга, кўча-кўйга разм

соламан. Ўзгаришларни кўриб, кайфиятим кўтарилади. Мана шу йилнинг ўзида аэропортдан келаверишдаги равон йўлнинг икки ёнида икки буюк аждодимиз — Абу Райҳон Беруний ва Мусо Хоразмий боғларини барпо этганингизни кўриб, мамнун бўлдим.

Айниқса, Урганчни обод этиш борасидаги ибратли ишларингизни бошқа вилоятлардан келиб ўрганса, арзийди.

Бир шамол турса, Урганчга қанча туз, қанча қум ёғилишини ҳаммамиз яхши биламиз. Шунга қарамай, кўчаларнинг озодалиги, тозалиги кишини ҳайратда қолдиради. Бу ҳам Хоразм аҳлининг меҳнатсеварлиги, табиати покизалигидан яна бир далолат эмасми!

Азиз дўстлар!

Бу умр, бу ҳаёт — бамисоли Амударё сувидек тез оқиб ўтиб кетади. Шу қисқа ҳаётда инсондан, сиз билан биздан фақат эзгу ишлар, оқил ва соғлом фарзандлар, кўркам иморатлар, гўзал боғлар, хуллас, яхши ном, яхши хотира қолмоғи даркор.

Бунинг учун эса халқ осойишталиги ва фаровонлиги, фарзандларимизнинг бахт-саодати, жондан азиз Ватанимизнинг тараққиёти йўлида барчамиз ғайрат-шижоат билан меҳнат қилишимиз зарур.

Ана шу эзгу мақсадлар йўлида ҳаммангизга, менга қадрли бўлган ёшуллиларга соғлиқ-омонлик, хуш кайфият, хонадонларингизга тинчлик, қут-барака тилайман.

*Хоразм вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 24 декабрь*

ГУРУРИ ТОҒЛАРИДЕК БАЛАНД, ЯРАТУВЧИЛИК САЛОҲИЯТИ ЮКСАК ХАЛҚ

Ассалому алайкум, қадрли дўстлар!

Муҳтарам ватандошлар!

Шу муборак кунларда сиз — азизлар билан кўришиб турганимдан хурсандлигимни билдириб, барчангизга, сиз орқали бутун Сурхон воҳаси аҳлига ўз ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этишга ижозат бергайсиз!

Бугунги сайловолди учрашувимиздан асосий мақсад — сизлар билан бутун бошимиздан кечираётган ҳаёт ҳақида, шу ҳаётни яхшилаш, янги марраларга етиш, олиб бораётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва самарасини ошириш, вилоят аҳли олдида турган муҳим вазифалар ҳақида фикрлашиб олишдан иборат.

Сурхон воҳаси ҳақида гап борар экан, авваламбор, бир томони арчазор тоғлар, бир томони бепоён далалардан иборат гўзал, қуёшли бир ўлка, шу ўлкада яшаётган, ўзининг куч-қудратига ишонган, ўзига тўқ эл-юрт кўз ўнгимизда намоён бўлади. Мана шу гўзал, ҳар томонлама бетакрор юртда янайдиган меҳнаткаш, бағрикенг халқни, очиқ кўнгил, қалби қайноқ одамларни тасаввур этамиз.

Бу элнинг ҳар бир фарзанди кураш тушиб, улоқ чопиб вояга етади. Навқирон йигитлари дўмбира чертиб, бўйса-ра қизлари чанқовуз чалиб улғаяди. Ўғлонларининг мард ва жасурлиги, қизларининг чечанлиги шундан.

Ўзбекистоннинг бутуни ва истиқболини Сурхондарёсиз, бу ўзига хос воҳа меҳмондўст, ориятли халқининг бой маънавиятисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Сурхон воҳаси кўҳна тарихи, бетакрор маданияти, нодир топилмалари, қадимий осори атиқалари билан бутун дунёга машҳур.

Бу тупроқдаги ҳар бир тош, ҳар бир ғиштнинг ўз тарихи бор. Зараутсой ва Тешиктош ғорлари, Боботоғ ва Бойсунтоғ қояларидаги битиклар ва суратлар бу замин жаҳон цивилизациясининг илк бешикларидан эканига гувоҳлик беради.

Далварзинтепа кўп йиллар мобайнида милoddан олдинги Кушонлар давлатининг пойтахти, Тармита, яъни кўҳна Термиз эса Зардуштийлар давлатининг бош шаҳри бўлгани, унинг номи "Авесто"да ҳам тилга олинishi бу-нинг яна бир тасдиғидир.

Воҳа ҳудудидаги Холчаён шаҳри харобалари, Сопол-литепа, Фаёзтепа, Султон Саодат мақбаралари мажмуи, Қирққиз қалъаси, Зартепа қўргони, Жарқўрғон минораси каби ўнлаб обидалар бу ерда жуда олис замонлардаёқ юксак тараққиёт мавжуд бўлганидан далолат беради.

Сурхондарё — шу ўлкада яшаб ўтган алломалар, азиз-авлиёлар, уларнинг қутлуг қадамжолари билан ҳам муқаддас юрт. Ислom дунёсидаги олти буюк муҳаддиснинг бири Абу Исо ат-Термизий, улуг шайх ва қомусий аллома Ҳаким Термизий, машҳур шоир Собир Термизий каби шу заминда камол топган зотлар унинг шухратини олам-га таратганлар.

Азиз дўстлар!

Мустақиллик йилларида, бутун мамлакатимизда бўлгани каби, Сурхон воҳасида ҳам улкан ўзгаришлар амалга оширилди. Бу янгиланиш замонавий лойиҳалар ва миллий меъморчилик услубида қурилган кўлаб маданий-маиший бинолар, мактаблар, боғчалар, янги тураржой бинолари, саноат иншоотлари, гузарлар мисолида намоён бўлмоқда.

Яқинда сизлар билан халқимизнинг бебаҳо маънавий мулки бўлган "Алпомиш" достонининг минг йиллигини халқаро миқёсда кенг нишонлаганимиз, шу қутлуг сана шарофати билан мухташам "Алпомиш" ёдгорлик мажмуини барпо этганимиз маънавий ҳаётимиздаги энг унутилмас воқеалардан бири бўлди, десак, асло хато бўлмайди.

Шу фурсатдан фойдаланиб, ушбу қутлуг санани шундай ғоят юксак даражада ўтказишда, узоқ ва яқин кўшни ҳудудлардан келган меҳмонларимизни лол қолдириб, қадир-

мий ўзбек санъатини намоён этган барча ташкилотчилар, ижодкор ва ижрочиларга ўзимнинг алоҳида самимий таъқирларимни билдиришга рухсат этгайсиз!

Қадрли биродарлар!

Сурхондарё вилояти мамлакатимиз иқтисодиётида ўзига хос салоҳиятга эга. Гарчи бу ерда деҳқончилик етакчи соҳа ҳисобланса-да, саноат ҳам ривож топиб бораётгани эътиборга моликдир.

Вилоятда жорий йилда қарийб 30 миллиард сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилди. Бунда нодавлат секторининг улуши 92 фоизни ташкил қилгани саноатда бозор муносабатлари тобора мустақкам қарор топаётганини кўрсатади.

Бугунги иқтисодий тараққиётда замонавий технология ва хориж сармояси, яъни қўшма корхоналар фаолияти алоҳида ўрин тутаяди.

Вилоятдаги Жарқўрғон йиғирув-тўқув фабрикаси, Шўрчи ун комбинати каби корхоналарни чет эл замонавий ускуналари билан қайта жиҳозлаш ҳисобидан ишлаб чиқариш қувватлари бир ярим-икки баробар ошди.

Шунингдек, Хўжайкон туз конида йилига 50 минг тонна ош тузи ишлаб чиқарувчи корхона, Денов ёғ-экстракция заводида 10 минг тонна совун ишлаб чиқариш қувватига эга янги линия қурилгани, Музработ туманида лойиҳа қиймати 500 миллион сўмдан зиёд замонавий "Автокемпинг" мажмуи бунёд этилгани бу борада муайян ишлар қилинаётганидан далолат беради.

Ҳозирги кунда вилоят бўйича 27 та қўшма корхона фаолият кўрсатмоқда. "Сурхонтелеком", "Ўздунробита", "Сурхон-Ажанта фарма лимитед" корхоналари шулар жумласидандир.

Қўшма корхоналар томонидан шу йилнинг ўн бир ойида 760 миллион сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди. Лекин, шуни ҳам қайд этишимиз керакки, бу кўрсаткич республикадаги жами қўшма корхоналар ишлаб чиқарган маҳсулотнинг атиги ярим фоизини ташкил этади.

Бунинг объектив ва субъектив сабаблари борлигини биламиз, албатта. Теварак-атрофимиздаги, хусусан, жа-

нубий кўшнимиз Афғонистондаги узоқ йиллик урушлар, сиёсий беқарорлик Сурхондарёни бирмунча ёпиқ ҳудудга айлантириб қўйганлиги ҳам — афсуски, аччиқ ҳақиқат.

Бу ҳол Термиз орқали хорижий давлатларга чиқадиган транспорт, алоқа коммуникацияларини йўлга қўйишдек стратегик режамизни орқага суриб келмоқда. Вилоятда чет эллик сармоядорлар билан фаол ҳамкорлик қилишимизга ҳам халақит беришти.

Ўзбекистон раҳбариятининг Афғонистонда тинчлик ўрнатишга қаратилган ташаббуслари жаҳон ҳамжамияти томонидан қўллаб-қувватланаётганидан яхши хабардорсиз.

Вақти келади, ишонаман — биз учун жанубга, албатта, йўл очилади. Биз бу борада бутун жаҳон ҳамжамияти, буюк давлатлар, кўшни давлатлар билан биргаликда зарур чоратadbирларни кўряпмиз. Бир йил ўтар, беш йил ўтар, шу қадимий Афғонистон заминида, албатта, тинчлик ва осойишталик ўрнатилади, нафақат ўзимиз, балки қўллаб бошқа давлатлар ҳам Термиз орқали жанубий йўналиш бўйича денгиз ва океанга чиқиш имкониятига эга бўлади. Ўшанда вилоят инфратузилмаси тубдан ўзгаради, замонавий ишлаб чиқариш, савдо, хизмат кўрсатиш тармоқлари ривожланади, энг муҳими, хорижий сармоядорлар ҳам беҳавотир бўлиб, бу ерда ҳамкорлик ишларини кучайтиради.

Термиз янада гўзал, янада обод шаҳарга айланади. Вилоятнинг иқтисодиёти гуркираб ривожланади.

Муҳтарам дўстлар!

Бутунги куннинг энг устувор ва долзарб вазифаси — ислохотларимизнинг самарасини ошириш, авваламбор, халқимизнинг, одамларимизнинг қалбида бунёдкорлик ишларига интилиш ва рағбат уйғотиш, тadbиркорлик ҳаракати йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш билан узвий боғлиқ, деб биламан.

Сурхондарё иқтисодиётини ривожлантириш, уни янги замонавий поғонага кўтариш борасида олдимизда турган вазифа ва режалар йирик ва масъулиятлидир.

2005 йилгача вилоятда бир неча sanoat корхонаси қуриш режалаштирилгани эътиборга молик. Жумладан,

Денов туманида йилига 16 минг тонна шакар, 2 минг тонна истеъмоли спирти ишлаб чиқариш қувватига эга завод барпо этилади.

Жарқўрғон туманида йилига 7,5 тонна йод ишлаб чиқарувчи корхоналар мажмуи, Туркия билан ҳамкорликда кунига 140 тонна ун ишлаб чиқарадиган комбинат қурилади. Олтита туманда эса кунига 1200 тонна дон тозалаш имкониятига эга бўлган корхоналар фойдаланишга топширилади. Шунингдек, йилига 60 тонна хлор ишлаб чиқарувчи Шеробод — Хўжайкон заводини ишга тушириш ҳам кўзда тутилмоқда.

Бундай режалар ҳақида гапирар эканмиз, аҳолимининг турмуш фаровонлигини кўтариш кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалигида ислоҳотлар қандай амалга оширилаётганига боғлиқ эканини яхши англаб олишимиз даркор.

Сурхондарё қишлоқ хўжалиги, хусусан, пахта, ғалла ва боғдорчилик маҳсулотлари етиштириш бўйича республика миқёсда катта имкониятларга эга.

Вилоят азалдан ширин-шакар ноз-неъматлари билан доврғ таратган. Дашнобод анори, Ҳазорбоғ хурмоси, Таллашқон қовунлари, Олтинсой узумидан бир марта татиб кўрган киши бу юртта умрбод маҳлиё бўлиб қолади.

Бу имкониятлардан тўла ва самарали фойдаланиш учун қишлоқ хўжалигида ҳозирги вақтда зарар кўриб ишлаётган давлат ва жамоа хўжаликлари ўрнида мулкчиликнинг янги турлари — ширкат, фермер, деҳқон хўжаликлари пайдо бўлмоқда, оила пудрати кенг кўламда жорий этилмоқда.

Агар 1991 йили вилоятда 83 та совхоз, 54 та колхоз бўлган бўлса, ҳозир уларнинг негизига 42 та ширкат хўжалиги, 106 та жамоа хўжалиги, 2 минг 700 дан зиёд фермер хўжалиги фаолият кўрсатмоқда.

Бу ўзгаришлар дастлабки ижобий натижаларни бера бошлади. Қумқўрғон туманидаги "Бешқаҳрамон" жамоа хўжалиги пахтакорлари гектаридан 37 центнердан, Денов туманидаги "Ҳазорбоғ" хўжалиги пахтакорлари гектаридан 38,7 центнердан ҳосил кўтаришди.

Музработ туманидаги Абдусалом Фаниев бошлиқ фермер хўжалиги эса 32 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 47,8 центнердан ҳосил олиб, йилни 2 миллион 500 минг сўм соф фойда билан якунлади.

Шўрчи туманидаги Тўхта Эшимов бошчилик қилаётган "Ўртабўз" фермер хўжалиги ҳам 40 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 44 центнердан ҳосил кўтариб, 2 миллион 100 минг сўм соф фойда олгани янги иқтисодий муносабатларнинг афзаллигини исботлайди.

Вилоятда ҳозирги кунда 282 минг 600 дан зиёд оила шахсий томорқага эга бўлиб, шулардан 108 минг 500 дан кўпроғи деҳқон хўжалиги сифатида иш юритмоқда.

Ангор туманидаги Қўзи Тўлаков жамоа хўжалигида яшайдиган Биноқул Авазов 35 сотих ерда сабзавот етиштириб, 1 миллион 550 минг сўм, Чори Тўлаганов эса 35 сотих ердан 1 миллион 140 минг сўм даромад қилгани деҳқон хўжалиқларининг катта имкониятларга эга эканлигини кўрсатади.

Азиз дўстлар!

Яна ва яна бир бор шуни алоҳида таъкидламоқчиман: юқорида зикр этилган далиллар шуни кўрсатиб турибдики, юртимизда, ҳар қайси вилоятда, туман ва жамоада ер ҳақиқий эгасини топса, мулкка, меҳнатга муносабат ўзгарса, деҳқонга хайрихоҳлик, қўллаб-қувватлаш бўлса, юксак ижобий самараларга эришиш мумкин!

Бу натижалар ҳар биримизни қувонтиради, албатта. Лекин йилига икки-уч марта ҳосил олиш имконияти мавжуд бўлган қулай иқлим шароитида, мана, бир-неча йилки, Сурхондарё вилояти давлатга пахта сотиш шартнома режасини бажара олмаётгани ҳам — ҳақиқат. Бу йил ғалладан кўтарилган ҳосилнинг салмоғи ҳам — барчангизга маълум.

Тўғри, табиий офатлар, баъзи жойларда сув танқислиги, ернинг шўрлангани, гармсел каби қийинчиликлар мавжудлигини инкор этолмаймиз.

Аммо асосий сабаб бунда эмас. Қаердаки деҳқончиликка оқилона ёндашилса, ота-боболар тажрибасига суянилса, серҳосил, касалликка чидамли навларни танлаш ва районлаштиришга етарлича эътибор қаратилса,

агротехника қоидаларига қатъий риоя қилинса, энг муҳими, деҳқонга эркинлик берилса, ўйлайманки, бу муаммоларнинг ечими албатта топилади.

Аччиқ бўлса-да, бир гапни очиқ айтмоқчиман. Вилоятда ҳақиқий мулк эгаларини шакллантиришга, деҳқоннинг ўз меҳнатидан моддий манфаатдорлигига ғов бўлаётган тўрачилик, қонунга беписандлик, расмийчилик каби эскича иллатлар ҳамон учраб турибди.

Очиғини айтишимиз керак. Жойларда тартиб-интизом, ташкилотчилик ва талабчанлик етишмайди, иш ўзибўларчиликка ташлаб қўйилган. Йўл қўйилган нуқсон ва камчиликларни атрофлича, чуқур таҳлил қилиш, масаланинг илдизига етиб бориш, амалий ҳулосалар чиқариш, интилиш, изланиш, ташаббус етишмайди. Аввало, раҳбарлик вазифасида ўтирганларда!

Бир нарсани яхши англаб олишимиз даркор. Кечаги билим, кечаги савия билан бугун яшаш, раҳбарлик лавозимида ўтириш мумкин эмас.

Азиз юртдошлар!

Бизнинг олиб бораётган сиёсатимиз, амалга ошираётган ислохотларимиз, нимаки иш қилаётган бўлсак, ҳамма-ҳаммаси одамларимизга муносиб турмуш шароити яратиб беришга қаратилган.

Мисол учун, аҳолининг энг зарур ҳаётий эҳтиёжларидан бўлган газ ва ичимлик суви таъминотини олайлик. 1991 йилда Сурхондарё вилоятида аҳолини табиий газ билан таъминлаш даражаси атиги 13,6 фоиз эди. Бу кўрсаткич бугун 55,5 фоизга етди. Ўша даврда ичимлик суви билан таъминлаш 50 фоиз атрофида бўлган бўлса, эндиликда бу рақам 75,4 фоизни ташкил этади.

Бу кўрсаткичларга эришиш, албатта, осон бўлган эмас. Бунинг учун кўп куч-қувват ва, аввало, маблағ талаб қилинади. Лекин бугунги кунда бундай натижалар бизни қониқтирмайди.

2005 йилгача вилоят аҳолисини табиий газ билан таъминлашни 86 фоизга, ичимлик суви билан таъминлашни 85 фоизга етказиш режалаштирилган. Бунга эришиш учун ҳали кўп-кўп ишлашимиз керак.

Давлатнинг инсонпарварлиги, энг аввало, қариялар ва ногиронларга, ёрдамга муҳтож одамларга кўрсатилаётган эътибор, меҳр-мурувват, саховат билан белгиланади.

Биргина Сурхондарё вилоятида жорий йилда давлат бюджетидан пенсия ва нафақа учун салкам 8 миллиард сўм, кам таъминланган oilаларга 214 миллион 800 минг сўм, боқувчисиз қарияларга 11 миллион 800 минг сўм маблағ ажратилгани ҳам инсон манфаатлари биз учун қар нарсадан устунлигини кўрсатади.

Яна такрор айтаман: ислохотлардан кўзлаган бош мақсадимиз — одамларни рози қилиш, уларга муносиб турмуш шароити яратиб беришдан иборат.

Ўтган саккиз йил мобайнида вилоятда 134 мингдан ортиқ oilага 36 минг гектардан зиёд ер томорқа учун ажратилганини ҳам шу мезонлардан келиб чиқиб баҳолаш керак.

Хурматли дўстлар!

Ақолининг ижтимоий ҳимояси деганда, мен, энг аввало, одамларни иш билан таъминлашни тушунаман. Ишсизлик пайдо бўлган жойда ҳам ижтимоий-иқтисодий, ҳам маънавий муаммолар туғилади. Тўғри, ҳозир Сурхондарё воҳасида ишсизлик республикамиздаги айрим вилоятлардагидек кескин эмас. Аммо биз бундан ўн-йигирма йил нарини, келажакни ўйлаб иш юритишимиз лозим.

Чунки Сурхондарё ақолининг ўсиши бўйича республикамизда энг юқори ўринда туради. Воҳада ақоли сони йилига 35-40 минг кишига кўпаймоқда. Шунинг учун, биринчи навбатда, кўлаб янги иш жойлари ташкил этиш, айниқса, қишлоқ жойларида фермер ва деҳқон хўжаликларини, ўрта ва кичик бизнесни ривожлантириш талаб қилинади.

Кадрли дўстлар!

Маълумки, вилоят иқтисодиётини янада ривожлантиришда коммуникация масаласи энг долзарб муаммолардан биридир.

Сурхондарё уч томондан хорижий давлатларга чегарадош. Мамлакатимизнинг бошқа ҳудудлари билан ягона автотранспорт йўли — Катта Ўзбек тракти орқали бог-

ланган. Қиш ойларининг қорли-туманли, баҳор мавсумининг сел оқимлари кучайган паллаларида транспорт қатновида узилишлар рўй бермоқда.

Темир йўл транспорти орқали вилоятта келтириляётган ва четта чиқариляётган халқ хўжалиги юклари эса 194 километр масофада Туркманистон худудидан ўтади. Бу эса уларнинг транспорт харажатлари ва бошқа тўловлар ҳисобидан уч-тўрт марта қимматлашувига сабаб бўлмоқда.

Ушбу муаммоларни ечиш, авваламбор, халқимизнинг оғирини енгил қилиш, воҳа ривожига катта туртки бериш мақсадида биз аниқ чора-тадбирларни амалга оширяётганимиздан хабарингиз бор, деб ўйлайман. Қурилиши жадал суръатлар билан олиб бориляётган Ғузор — Бойсун — Қумқўрғон темир йўли белгиланган муддатда фойдаланишга топширилиши билан бу муаммо ечилади.

Шунингдек, Катта Ўзбек трактининг Дехқонобод — Сайроб довони орқали ўтадиган транспорт йўлини кенгайтириш, таъмирлаш ва қайта қуриш ишларини ҳам давлат дастурига киритиб, молиявий манбаларини аниқлаштириб олиш зарур, деб ҳисоблайман.

Мамлакатимизда ишлаб чиқилган истиқбол дастурига кўра, вилоятда 2005 йилга қадар салкам 6 минг гектар янги ер ўзлаштириш мўлжалланган.

Бугунги кунда бир қанча туманларда сув ва электр энергияси таъминотини яхшилаш масаласи 500 миллион куб метр сифмга эга бўлган Тўполон сув омбори ва 175 мегаватт қувватга эга гидроэлектростанция қурилиши билан боғлиқ бўлиб турибди.

Хусусан, сув омбори 100 минг гектардан ортиқ ернинг сув таъминотини яхшилаш ҳамда қўшимча равишда 25 минг гектар атрофида янги ерларни ўзлаштириш имконини беради. Бу ҳар икки иншоот ҳам 2005 йилгача босқичма-босқич тўлиқ ишга туширилади.

Ҳозирги пайтда талабга жавоб бермаётган Боботоғ насос станцияси ёнида янги насос станцияси қуриб ишга туширилса, ушбу худудда 18 минг гектар ернинг сув таъминоти яхшиланади. Қўшимча яна 20 минг гектар янги ерни ўзлаштириш имкони яратилади.

Бу борадаги ишлар кўламини ўзимизга яққолроқ тасаввур қилиш учун Шерободдарё ўзанида сел сувлари тўпаланадиган сув омбори барпо этилишини ҳам эътиборга олайлик. Бу режа амалга ошса, дарёнинг ўнг қирғоғидаги 2 минг гектар ва Занг каналидан сув ичадиган 1 минг 200 гектар ерни суғориш ҳамда салкам 4 минг гектар қўшимча ерларни ўзлаштириш имконияти вужудга келади.

Бу лойиҳалар ичида Хўжаипок — Термиз сув қувири-нинг иккинчи навбати қурилишини жадаллаштириш зарурлигини алоҳида таъкидлашни истардим. Нега деганда, мазкур сув қувири, вилоятнинг бешта туманидан ташқари, Термиз шаҳри аҳолисининг тоза ичимлик сувига бўлган эҳтиёжини тўлиқ қондиради.

Кейинги долзарб масала — ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашдир. Вилоятда 6 минг гектар экин майдони кучли шўрланган, сув таъминоти оғир, гектаридан атиги 8-10 центнердан пахта ҳосили олинаётган унумсиз ерлар ҳам мавжуд.

Аҳоли истиқомат жойлари, хусусан, қишлоқлар ичидан ўтган дренаж-коллектор ва зовурларнинг кўмилиб қолганлиги сабабли томорқа ерлар ҳам шўрланган. Натижада шахсий хўжаликлар олаётган ҳосилга ҳам путур етмоқда.

Тегишли ихтисослаштирилган сув қурилиши идоралари ва шунга қурби етадиган хўжаликларга янги экскаваторлар, дренаж ювиш техникалари сотиб олиш учун, керак бўлса, имтиёзли кредитлар ажратиш масаласини, албатта, кўриб чиқиш лозим, деб ўйлайман.

Ҳурматли Сурхон аҳли!

Маълумки, Тожикистоннинг Турсунзода шаҳридаги алюминий заводи экологик муҳитга жиддий зарар етказмоқда. Бунинг натижасида чегарадош туманларда қишлоқ хўжалиги экинлари, чорвачилик ривожига ва боғдорчилик ҳосили кескин пасаймоқда. Сариосиё туманида эса, умуман, пилла етиштириб бўлмай қолди.

Ўзбекистон раҳбарияти ушбу муаммога жиддий эътибор қаратиб келяпти. Бизнинг саъй-ҳаракатимиз туфайли Тожикистон ҳукумати билан алюминий заводининг эко-

логик ҳолатини яхшилаш юзасидан ҳамкорлик тўғрисида битим имзоланиб, махсус дастур ишлаб чиқилди.

Ўзбекистон ташаббуси билан шу йилнинг апрель ойида бу масала бўйича Сарйосиё туманида халқаро анжуман ўтказилганидан хабардорсиз.

Афсуски, Тожикистондаги сиёсий, ижтимоий-иқтисодий вазият яқин вақтгача беқарор бўлиб келгани мазкур муаммони тезроқ ҳал этиш имконини бермади.

Тожикистон тарафини биргаликда керакли чора-тадбирлар кўришга фаол жалб этиш, бу долзарб масалани узил-кесил ҳал қилиш — биз учун кечиктириб бўлмас вазифадир. Бу вазифани, албатта охирига етказиш устида иш олиб борамиз.

Азиз биродарлар!

Мамлакатимизнинг эртанги кун, миллатимиз тақдир доно ва билимдон, ўз шаъни ва қадр-қимматини англаб етадиган баркамол авлод тарбиясига боғлиқ.

Агар одам ҳаётда яхши из қолдирмоқчи бўлса, жамиятга, юртига наф келтиришни истаса, авваламбор, ўз мустақил фикрига эга бўлиши, соғлом дунёқарашга таяниб яшаш керак. Кадрлар тайёрлаш миллий дастуридан кўзланган асосий мақсад ҳам аслида шундан иборат.

Вилоятда таълим-тарбия тизимини ҳозирги кун талаблари, халқаро андозаларга жавоб берадиган тарзда ислоҳ этиш юзасидан бирмунча ишлар амалга оширилмоқда. Ҳозирги кунда бу ерда 1 та университет, 14 та ўрта-махсус ўқув юрти, 2 та академик лицей, 7 та касб-ҳунар коллежи ва 806 та умумтаълим мактаби фаолият кўрсатмоқда.

2005 йилга қадар вилоятда яна 5 та академик лицей, 121 та касб-ҳунар коллежини ишга тушириш мўлжалланган.

"Умид" жамғармаси йўлланмаси билан 1997 йилдан буён сурхондарёлик 18 нафар талаба чет элларга ўқишга юборилди.

Шу билан бирга, бошқа вилоятларга нисбатан чет элларда таълим олаётганларнинг сони кам бўлганини, аввало, вилоятда хорижий тилларни ўргатишга эътибор суст-

лиги, малакали мутахассислар етишмаслигидан кўриш ҳам мумкин. Аксарият қишлоқ мактабларининг моддий-техника базаси ночор. Замонавий ўқув жиҳозлари билан таъминланмаган.

Хулоса шуки, биз замон талабига мос мутахассислар тайёрламоқчи эканмиз, биринчи навбатда, ўқув юртларимизнинг қиёфаси, моддий-техника ва ахборот базаси ҳам замонавий бўлиши ҳақида жиддий қайғуришимиз лозим.

Хурматли дўстлар!

Хабарингиз бор, биз 2000 йилни мамлакатимизда Соғлом авлод йили деб эълон қилдик.

Соғлом авлод орзуси қадим-қадимдан халқимиз, миллатимиз қалбида яшаб келади. Лекин бу орзунини умуммиллий гояга айлантириш, уни тўла рўёбга чиқариш имконияти фақат Ватанимиз истиқлолга эришганидан сўнггина юзага келди.

Ҳозир вилоят қишлоқларида замонавий ускуналар билан жиҳозланган 61 та врачлик пункти тиббий хизмат кўрсатмоқда. Ҳолбуки, саккиз йил муқаддам воҳадаги биронта қишлоқда бундай врачлик пунктларини орзу қилиб бўлмасди.

2005 йилгача бўлган даврда яна 124 та қишлоқ врачлик пункти қуриш режалаштирилган. Шу билан бирга, ҳукумат дастурига биноан, келгуси йили Термиз шаҳрида энг замонавий ускуналар билан жиҳозланган шошилиш тиббий марказ ҳам иш бошлайди. Барча туманларда ушбу марказнинг бўлимлари ташкил этилади.

Ёшларни соғлом, матонатли, жасур қилиб тарбиялашда спорт ва жисмоний тарбиянинг аҳамияти беқиёс. Сўнгги йилларда вилоятда бир қанча янги спорт иншоотлари барпо этилди. Термиз шаҳрида халқаро андозаларга мос теннис мажмуи қад ростлади. Барча туманларда замонавий теннис кортлари қурилди.

Ҳаким Термизий хотирасига бағишлаб 1993 йилдан буён кураш бўйича ўтказилаётган халқаро турнирнинг нуфузи тобора ошмоқда.

Сурхон заминиди миллий кураш бўйича жаҳон чемпиони Тоштемир Муҳаммадиевдек кураги ерга тегмаган пол-

вонлар, самбо бўйича Осиё чемпиони Ботир Ҳасановдек ўқлонлар етишиб чиқиб, халқимизнинг фахру ғурурига айланишини алоҳида айтиб ўтмоқчиман.

Аммо менинг сизларга бир саволим бор: Алпомишларнинг Ойбарчинлари қани? Қизларимизнинг ғолибликдан мамнун чехраларини катта мусобақаларда қачон кўрамиз?

Сурхондарёдай катта бир вилоятдан футбол бўйича олий табақада биронта жамоа йўқлигини қандай изоҳлаш мумкин?

Вилоятда табиатан соғлом, бақувват йигит-қизлар кўп. Уларга шароит, мунтазам шуғулланишлари учун имконият яратилса, бу юртдан дунёни ҳайратга соладиган яна кўплаб спортчилар чиқишига аминман.

Қадрли дўстлар, биродарлар!

Сурхон воҳасининг жуда кўп бетакрор ва ноёб бойликлари, нозу неъматлари бор. Лекин шу юртнинг бахту саодатини таъминлаш йўлида тинимсиз меҳнат қилаётган инсонлар алоҳида эътибор ва ҳурматта сазовор.

Уста пахтакор, Ўзбекистон Қаҳрамони Иброҳим Файзуллаев, Ўзбекистон халқ рассоми Рўзи Чориев, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шукр Холмирзаев, таниқли ижодкорлардан Эркин Аъзам, Усмон Азим, Шафоат Раҳматуллаева, машҳур бахши Шоберди Болтаев, олимлардан Назар Тўраев, Ҳасан Бўриев, Нурислом Тўхлиев, хонанда Сайёра Қозиева, кўли гул ҳунарманд Нарзулло Жўраев халқимизга хос ана шундай фазилатларга эга Сурхон элининг вакиллари.

Сурхондарёнинг ўзига хос яна бир ноёб бойлиги — бу унинг кўпни кўрган, ҳаётнинг не-не синовларидан ўтиб келаётган нурунийларидир.

Вилоятда ҳозирги кунда бир асрдан зиёд умр кўрган 74 нафар пиру бадавлат инсон яшайпти. 117 ёшли сариосиёлик Ҳожар момо Бобоева, 112 ёшга тўлган музработлик Бўри момо Ҳазратова ана шундай мўътабар оналаримиздир. Илоё, уларнинг умрлари янада зиёда бўлсин, барчамизни ҳам шу улуғ ёшларга етказсин!

Бу табаррук инсонларнинг узоқ умр кўриш сирлари билан қизиқсангиз — улар, энг аввало, ҳалол-поқ яша-

ганлари, ҳаром-харишдан, ғараз ва ҳасаддан ўзларини асраганликлари, яхшилик, яхши ният билан умр кечирганларига ишонч ҳосил қиласиз.

Бундай соғлом турмуш тарзини халқимиз орасида, айниқса, ёшларимиз ўртасида кенг ёйиш жамоатчилигимиз, биринчи гада, маҳалла қўмиталаримиз учун ҳам фарз, ҳам қарзидир.

Соғлом авлод тарбияси пойдеворини миллий урф-одатларимиз, анъаналаримиз, ота-боболаримизнинг ҳаётий тажрибалари асосида қурсак, ҳеч қачон кам бўлмаймиз.

Азиз дўстлар!

Сўзимнинг ниҳоясида эътиборингизни яна бир масалага қаратмоқчиман. Маълумки, Сурхондарё географик ўрнига кўра мамлакатимизда муҳим стратегик ҳудуд ҳисобланади.

Биз атрофимиздаги мамлакатларда содир бўлаётган нотинчлик, ўзаро тўқнашувлар, диний экстремистик кучларнинг ҳуружларига бефарқ қарай олмаймиз.

Биз қўшни давлатлардан мамлакатимизга кириши мумкин бўлган қурол-яроғ, наркотик моддалар ва ғаразли кучларнинг йўлини тўсишда Сурхондарё вилоятини қалқон деб биламиз.

Албатта, Сурхондарё воҳасини, бутун мамлакатимизни қўриқлаш, халқимизнинг тинчлигини сақлашда, ёвуз кучлардан асрашда биз, аввало, қудратли, бугунги замонавий талабларга жавоб бераётган ҳарбий кучларимизга суянамиз.

Лекин бир ҳақиқатни барчамиз доимо ёдда тутишимиз шарт. Мамлакатимизнинг тақдири, чегараларимизнинг дахлсизлиги шу ҳудудда яшаётган фуқароларимизнинг хушёр ва сергажликка ҳам боғлиқ. Шу маънода мен Сурхоннинг ҳар бир фуқаросини, ҳеч муболағасиз, Ватанимиз чегараларининг хушёр посбони, мард қўриқчиси, деб айта оламан.

Такрор бўлса-да, яна бир бор айтмоқчиман: тинчлигимизга, осойишта ҳаётимизга хавф солмоқчи бўлган ҳар қандай ёвуз, қора кучларни тийиб қўйишга қудратимиз етади.

Фақат бундай ғаламислар, ақли-хушини йўқотган ман-қуртлар тузоғидан, охир-оқибат ҳалокатга олиб боради-ган бузғунчилик йўлидан фарзандларимизни асрашимиз керак.

Ҳурматли Сурхон аҳли!

Хабарингиз борки, яқинда Термиз шаҳрининг 2500 йиллигини сизлар билан халқаро миқёсда кенг нишон-лаймиз. Ана шу қутлуғ санага бағишлаб нафақат Термиз-ни, вилоятнинг барча жойларини янада обод ва кўркем қилиш мақсадида кўплаб янги-янги муҳташам бинолар қурамиз, гўзал боғ-роғлар барпо этамиз.

Сурхондарё халқи — ғурури тоғларидек баланд, изла-нувчан, яратувчилик салоҳияти юксак халқ.

Сурхондарё халқи — қадим урф-одатларни, минг йил-лик анъаналарни асрлар оша кўз қорачиғидек асраб-авай-лаб, бойитиб келаётган халқ.

Йигитлари Алпомишдек паҳлавон, қизлари Ойбарчин-дек кўркем, қариялари Термизий боболаримиздек дониш-манд, иймон-эътиқодли халқ.

Бундай халқ — ҳар қанча иззат-икромга муносиб. Бун-дай халқ билан ҳар қандай қийинчиликларни енгиб ўтиш, олижаноб мақсадлар, катта-катта марраларга етиш мум-кин.

Мана шу жамики эзгу мақсадларимизга эришиш йўлида барчангизга, сизлар орқали бутун Сурхондарё аҳлига соғ-лиқ-омонлик, бахт-саодат, қут-барака, янги-янги зафар-лар тилайман!

*Сурхондарё вилояти сайловчилари вакиллари билан
учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 25 декабрь*

**ЭНГ КАТТА БОЙЛИГИМИЗ —
МАМЛАКАТИМИЗДАГИ ТИНЧЛИК,
МИЛЛАТЛАР ВА ФУҚАРОЛАР ТУТУВЛИГИНИ КЎЗ
ҚОРАЧИФИДАЙ АСРАЙЛИК**

Ассалому алайкум, қадрли дўстлар!

Муҳтарам юртдошларим!

Сиз — азишлар билан тарихий сана — 2000 йил арафасида, муқаддас Рамазон кунларида соғ-омон дийдор кўришиб турганимдан хурсанд бўлганимни, барчангизга, сизлар орқали бутун вилоят аҳлига ўзимнинг самимий ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этишга ижозат бергайсиз.

Азиз дўстлар!

Яхши биласизлар, Ватанимиздаги ҳар бир вилоят, туман, ҳар қайси шаҳар-қишлоқ — барчасининг ўзига хос қиёфаси, файзу таровати бор. Шулар орасида Тошкент вилояти алоҳида ажралиб туради.

Аллоҳ таоло Ўзбекистон дейилмиш муқаддас юртимизга нимаики, қандай бойликлардан, неъматлардан ато этган бўлса, барча-барча файзу бараканинг ифодасини мана шу мўътабар юртда кўриш мумкин.

Тошкент вилояти деганда, кўз олдимизда Чотқол, Ўғам, Чимён каби тоғлари, серҳосил далалари, улкан саноат корхоналари, замонавий шаҳарлари, файзли қишлоқлари, сўлим боғ-роғлари бўлган гўзал бир воҳа намоён бўлади.

Бу бетақрор заминда уч фаслни — қиш, баҳор ва ёз манзараларини бир вақтда учратиш мумкин, десак, асло муболаға бўлмайди.

Бекободу Чиноз боғларида чиллаки чумак урганида, Бўстонлиқ ва Паркент тоғ ёнбағирларида бодом эндигина гулга киради. Оҳангароннинг лалми ерларида ғалла ўрими бошланганда, Бўка ва Пискент туманларидаги деҳқонлар бугдойни ўриб-янчиб, омборларга жойлаётган бўлади.

Иқлим шароити ҳам, географик ўрни ҳам ана шундай ноёб бўлган бу воҳада яшаётган вилоят халқи ҳақида мен алоҳида ғўхталиб ўтмоқчиман. Юздан ортиқ миллат ва элат вакиллари баҳамжихат яшаб, меҳнат қилаётган бу маконни кезсангиз, одамларнинг турли тилларда, ранг-баранг шеваларда сўзлашаётганига гувоҳ бўласиз.

Бу юртда мамлакатимизнинг турли жойларига хос хусусиятлар, урф-одатлар ажойиб бир шаклда мужассам топган.

Ўзбекча, русча, татарча, тожикча, корейсча, қozoқча, қирғизча ва ўнлаб бошқа тилларда гапирадиган, лекин ягона мақсад, пок ният билан яшаётган инсонларнинг орзу-интилишлари, бир-бирига бўлган меҳр-оқибатларига ҳар қанча ҳавас қилсак, тасанно айтсак, арзийди.

Қисқа қилиб айтганда, Тошкент вилоятида катта салоҳиятга эга бўлган, меҳнаткаш, ишнинг кўзини биладиган, омилкор, хушфёъл, аҳил ва тотув халқ яшайди.

Қадрли дўстлар!

Бу воҳа Буюк ипак йўлидаги илм-фан, ҳунармандчилик, маданият тараққий этган маконлардан бири бўлгани тарихдан маълум.

Хўжакент яқинидаги ғордан топилган тош даврига мансуб одам суягининг қолдиқлари ва қоялардаги суратлар бу воҳада аجدодларимиз жуда узоқ замонлардан бери яшаб келганидан далолат беради.

Буни буюк аллома Муҳаммад Хоразмий, машҳур тарихчи Табарий, жўгрофия олими Истахрий ва бошқалар қолдирган муҳим маълумотлар ҳам тасдиқлайди. Бу ерда ясалган ҳунармандчилик ва заргарлик буюмлари, қурол-аслаҳалар бутун Шарқда шўҳрат қозонган. Бизгача етиб келган "Худуд ал-олам" номли тарихий китобда: "Чоч — бу катта вилоят, халқи жанговар ва саҳийдир. У ерда қамон ва ўқ-ёй ясалади", — деган сўзлар битилгани ҳам буни яққол исботлайди.

Бу муқаддас замин ўз тарихида тақдирнинг кўп-кўп синовларини, шаҳар ва қишлоқларни вайронага айлантирган мўғуллар босқини каби бало-қазоларни ҳам бошидан кечирган.

Тарихий манбаларнинг шохидлик беришича, фақат соҳибқирон Амир Темур даврига келиб, воҳада қайтадан ривожланиш бошланган. Қўшлаб шаҳар-қишлоқлар янгидан қад ростлаб, обод бўлган.

Шу маънода вилоят ҳудудидаги машҳур сўфий аллома Ойхўжа ибн Тоҷхўжа — Занги ота мақбарасининг бунёд этилиши билан боғлиқ ибратли тарихий воқеалар теран рамзий маънога эга, десак, ҳеч қандай муболага бўлмайди.

Маълумки, бобомиз Амир Темур ҳазрат Яссавийга мақбара қуриш ҳаракатини бошлаганида, нима учундир, иш ҳадеганда юришпавермаган. Бу ҳолнинг сабабини билолмай, ҳайрон бўлиб юрганида, у бир кечаси туш кўради. Тушида нуроний бир зот Яссавийга мақбара қуришдан аввал Занги отанинг қабрини обод қилиш лозимлигини соҳибқирон бобомизга аён қилади.

Шунда Амир Темур Занги ота руҳини шод этиш учун мақбара тиклашга киришади. Бу муҳташам ёдгорлик мажмуининг қурилиши кейинчалик Улуғбек Мирзо томонидан охирига етказилади.

Кўряписизларми, азиз дўстлар, Тошкент вилоятининг ҳудудида қандай буюк зотларнинг қадамжолари бор. Бу ривоят ушбу заминнинг нақадар муқаддаслигига бир мисол, холос.

Бутун ислом дунёсида маълум ва машҳур Занги ота мажмуининг кейинги йилларда тубдан қайта таъмирланиб, гўзал ва обод бир зиёратгоҳга айлантирилгани вилоят аҳлининг савобли ишларидан биридир.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, ота-боболаримизнинг, муқаддас аجدодларимизнинг қадамжоларини обод этишга, Занги отанинг табаррук мақбараларини тиклашга бошқош бўлган, унга муносиб ҳисса қўшган барча юртдошларимга ташаккур айтаман.

Бу муқаддас заминда муборақ излари қолган Хожа Аҳрор Валий, Шайх Умар Боғистоний, Абу Бакр Шоший, Абу Сулаймон Банокатий, Ҳофиз Кўйкий каби зоти шарифларнинг ҳар бири ҳақида узоқ гапириш мумкин.

Уларнинг эзгу анъаналарини давом эттириб, эл шаънини улуглаб ижод қилган Сидқий Хондайлиқий, Элбек,

Музайяна Алавия каби бизга замондош бўлган илму ижод намояндаларининг номини халқимиз бутун ҳурмат-эҳтиром билан хотирлайди.

Тошкент вилоятида туғилиб камол топган Маҳмуд Мирзаев, Тўхтамурод Жўраев, Алибек Рустамов каби академик олимлар, машҳур фазогир Владимир Жонибеков, шунингдек, Ўткир Ҳошимов, Шарифа Салимова, Эргаш Раимов, Ориф Одилхонов, Барот Исроилов, Маҳмуд Тоиров сингари ижодкорлар, халқ ҳофизимиз Очилхон Отахонов, таниқли бастакор Анор Назаров, хушовоз хонанда Мавлуда Ойнакулова сингари санъаткорлар мамлакатимизнинг илм-фан, маданият ва санъат тараққиётига муносиб ҳисса қўшмоқдалар.

Мен бу ўринда янгийўллик ёзувчи Вали Фафуровнинг номини алоҳида таъкидламоқчиман. Бу матонатли инсон Иккинчи жаҳон урушида оғир яраланиб, қўзи ожиз бўлиб қолганига қарамай, вафо ва садоқатни тараннум этувчи ҳаққоний асарлар яратиб, авлодлар хотирасида ёрқин из қолдирди.

Азиз дўстлар!

Тошкент вилояти, юқорида айтиб ўтганимдек, улкан ва ноёб салоҳиятга эга. Бу ердаги беҳисоб имкониятлар, ривожланган коммуникация тармоқларини оласизми, шаклланган инфратузилмани оласизми, сув таъминоти ёки юксак малакали кадрларни оласизми — буларнинг барчаси Тошкент вилоятида мавжуд.

Бутунги кунимиз ва эртанги ҳаётимизнинг тараққиёти устида ишлаётган, илму фан ва маърифат соҳасига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшаётган қўлаб ташкилотларнинг хизматини алоҳида таъкидлашимиз лозим.

Вилоят ҳудудида биргина қишлоқ хўжалиги муаммолари билан шуғулланувчи ўндан ортиқ илмий текшириш институти, нуфузли тадқиқот марказлари ишлаб турибди.

Бу ерда ўсимликлар генетикаси, шиликорлик, картошка ва сабзавотчилик, пахтачиликка ихтисослашган бир қатор илмий тадқиқот институтлари, Шредер номидаги Узумчилик ва бовдорчилик илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси, республикаимизнинг барча вилоятларига мутахассис-

лар тайёрлаб бераётган, мамлакатимизда ягона бўлган Аграр университет фаолият кўрсатмоқда.

Шу нуқтаи назардан Тошкент вилояти халқ хўжалиги соҳасида пайдо бўлаётган барча янгилик ва ихтироларни синаб кўрадиган катта бир тажриба майдони, деб ном олган бўлса, бу ҳам табиий бир ҳолдир.

Кадрли юртдошлар!

Бугунги кунда Тошкент вилояти мамлакатимизнинг саноат юқори даражада ривожланган минтақаларидан бирига айланиб, республика саноат маҳсулотининг 11,5 фоизини, электр энергиясининг 45 фоизини, кўмирнинг 98 фоизини, цементнинг 43 фоизини, пўлат ва металл прокатининг 100 фоизини, рангли металлларнинг асосий қисmini ишлаб чиқармоқда.

Олмалиқ кон-металлургия комбинати, Бекобод металлургия комбинати, "Аммофос", "Электрокимёсаноат", "Ўзбекрезинотехника" ишлаб чиқариш бирлашмалари сингари корхоналар маҳсулоти жаҳон бозорлари ва кўرғазмаларида олтин медаллар билан тақдирланганини алоҳида эътироф этиш лозим.

Кейинги йилларда вилоятда замонавий технологиялар билан жиҳозланган кўшлаб янги қувватлар ишга туширилди.

Жумладан, Тўйтепадаги 22 минг тоннага яқин калава ип ва 15 миллион метр мато ишлаб чиқарадиган "Кабул-Ўзбек компани" қўшма корхонаси, Ангрендаги "Ўзбекрезинотехника" ҳиссадорлик жамиятига қарашли йилига 400 минг дона шина ишлаб чиқарадиган корхона, 1 миллион тонна каолинни майдалаш ва бойитишга мўлжалланган "Каолин" қўшма корхонаси, Янгийўл ва Чирчиқ шаҳарларида замонавий пойафзал фабрикалари барпо этилди.

Истикбол режалари ҳақида гапирганда, шуни айтиш керакки, Давлат инвестиция дастурига мувофиқ Ўрта Осиёда ягона ҳисобланган Бекобод металлургия комбинатида 2001 йили 100 минг тонна пўлат шар ва металл прокат тайёрлаш қувватлари ишга тушади. Натижада 30 миллион АҚШ доллари миқдорида валютани тежаш имкони туғилади.

Шунингдек, Янгийўл шаҳрида қоғоз целлюлозаси фабрикаси, "Чиноз тўқимачи" кўшма корхонаси, Янгийўл ва Ҳазалкент шаҳарларида хорижий сармоялар иштирокида болалар учун озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи корхоналар қурилиши жадал олиб борилмоқда.

Замонавий корхоналарнинг ишга туширилиши натижасида вилоятда четга маҳсулот экспорт қилувчи саноат корхоналари сони 31 тадан 56 тага етди. Экспорт ҳажми 3,6 баробар ошди. Унинг таркибида пахта толасининг улushi камайиб, қишлоқ хўжалиги хом ашёсидан ишлаб чиқарилган тайёр маҳсулотлар ҳажми ортиб бораётгани, айниқса, муҳимдир.

Вилоятда хорижий сармоялар иштирокида 111 та корхона фаолият кўрсатмоқда. Жорий йилнинг 11 ойида улар 13 ярим миллиард сўмликдан ортиқ маҳсулот ишлаб чиқарди. Айниқса, Жанубий Корея иштирокида тузилган "Кабул-Ўзбек компани", Чехия билан ҳамкорликдаги "Кенаф", Буюк Британия иштирокидаги "Конмит", Ўзбек-Германия "Кибо" кўшма корхоналари самарали фаолият кўрсатмоқда. Кўшма корхоналар 1992 йили атиги 2 миллион 300 минг АҚШ доллари миқдорида маҳсулот экспорт қилган бўлса, ҳозир бу кўрсаткич 27 миллионга етди.

Лекин бу вилоят умумий экспорт ҳажмининг бор-йўғи 10 фоизини ташкил этиши ҳали чет эллик тадбиркорлар билан ҳамкорликда жаҳон бозорида рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқариш борасида катта ишлар қилишимиз кераклигини кўрсатади.

Муҳтарам юртдошлар!

Бозор муносабатларининг асосий шarti — хусусийлаштириш жараёни бошлангандан буён вилоятдаги 7 минг 385 та давлат корхонаси ёки унинг бир қисми акциядорлик жамияти, жамоа ва хусусий корхоналарга айлантирилганини алоҳида таъкидлаш лозим.

Шунинг ҳисобидан жорий йилнинг 11 ойида 132 ярим миллиард сўмлик саноат маҳсулоти ишлаб чиқарилган бўлса, унинг 78,3 фоизи нодавлат сектори ҳиссасига тўғри келди.

Ҳозир хусусийлаштириш жараёнида янги босқич бошланди. Бу етакчи тармоқ корхоналарини хусусийлашти-

риш, ҳиссадорлик жамиятлари акцияларининг бир қисмини хорижий инвесторларга сотишдан иборат. Натижада хорижий инвестицияларни жалб этиш орқали саноатта янги технологияларни олиб кириш имкони вужудга келмоқда.

Қисқа вақт ичида Олмалиқ маиший кимё заводининг 1 миллион 400 минг АҚШ доллари, "Ўзбеккимёмаш" акциядорлик жамиятининг эса 400 минг АҚШ доллари миқдоридаги акциялари хорижий инвесторларга сотилди.

Ёки яна бир мисол. Ишлаб чиқариш умуман тўхтаб қолган "Дўстлик-1" акциядорлик жамиятининг 35 миллион 400 минг сўмлик акциялари "Виртех-АГРО" қўшма корхонасига сотилганидан сўнг корхонада шу йилнинг ўзида 300 тоннадан зиёд парранда гўшти, 2 миллион дона тухум тайёрланди. Энг муҳими, одамлар иш жойларидан маҳрум бўлишининг олди олинди.

Кадрли дўстлар!

Тошкент вилоятининг кўп тармоқли қишлоқ хўжалиги соҳасида бўлаётган ўзгаришлар ва ислохотлар ҳақида гапирар эканмиз, аввало, бу йилнинг ўзида вилоят пахтакорлари ва ғаллакорлари эришган ютуқлар ҳар қанча таҳсинга сазовор эканини айтиш керак.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, 283 минг тонна пахта, 322 минг тонна ғалла етиштириб, шартнома режаларини ошириб бажарган вилоят деҳқонларига фидокорона меҳнатлари учун чин қалбимдан миннатдорлик ва самимий ҳурматимни билдиришга рухсат бергайсиз.

Деҳқончиликда ижобий натижаларга эришишда ўзига хос мактаб яратган Оққўрғон туманидаги "Ўзбекистон" жамоа хўжалиги раиси, миришкор пахтакор Эргаш Ниёзов, Паркент туманидаги "Заркент" жамоа хўжалиги раиси, соҳибкор боғбон Тожибой Ризаев, Тошкент тумани Охунбобоев номли жамоа хўжалигида 45 йилдан бери бригадир бўлиб ишлаб келаётган сабзавоткор Ҳаким Азимов, Қибрай туманидаги илғор фермер Қурбон Ҳожиев сингари фидойи инсонларга ҳар қанча таҳсин айтсак, арзийди.

Вилоятда жорий йилда пахта йиғим-терими уюшқоқлик билан ташкил қилинганини алоҳида қайд этиш лозим.

Етиштирилган ҳосилнинг 20 фоизга яқини асосан замонавий "Кейс" комбайнлари ёрдамида териб олингани уларнинг иш унуми юқори эканини яна бир бор тасдиқлади.

Ҳурматли юртдошлар!

Халқимизда "Сара уруғ — ҳосил бўлуғ", деган доно нақл бор. Шу маънода, вилоятда пахта уруғчилиги маркази ташкил этилганлиги ҳам эътиборга лойиқдир.

Бу борада Тошкент вилоятида бой тажриба тўпланган. Машҳур селекционер олим Содиқ Мираҳмедов вилоятда чидамли "Тошкент" пахта навларини айнан шу вилоятда яратгани барчамизнинг ёдимизда. Бинобарин, бу соҳадаги ишларни узлуксиз давом эттириш, ҳар бир минтақага хос ва мос навларни топиш ва синаб кўриш керак. Афсуски, ҳозирги кунда вилоят ҳудудидаги пахтачилик, мева-сабзавотчилик ва уруғчиликка ихтисослашган илмий тадқиқот институтларининг имкониятларидан тўла фойдаланиляпти, деб бўлмайди.

Вилоят қишлоқ ҳўжалигида мулкчиликнинг турли шакллари — фермер, деҳқон ҳўжалиги, оила пудрати кенг қўлланиляпти. Шу ўринда 14 мингдан зиёд оилавий пудратчилар вилоят ғалла хирмониға баракали ҳисса қўшаётганини айтиб ўтиш жоиз.

Ўтган даврда вилоятдаги 212 та қишлоқ ҳўжалиги корхонасидан 70 таси ширкат ҳўжалигига айлантирилган эди. Ишловчиларнинг сони чекланганлиги, харажатларнинг меъёрлар асосида бўлиши, пировард натижаға қараб меҳнатта ҳақ тўланиши оқибатида аксарият ҳўжаликларнинг иқтисодий аҳволи яхшиланди.

Пахта ва ғалла етиштиришға ихтисослашган ҳўжаликларнинг ярми 1998 йилни 1 миллиард 765 миллион сўм зарар билан якунлаган бўлса, 1999 йилда бу ҳўжаликлар 1 миллиард сўмға яқин соф фойда олгани бу усулнинг ҳар томонлама афзаллигидан далолат беради.

Бугунги кунда ялпи қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари ҳажмида фермер ва деҳқон ҳўжаликлари салмоғи 68 фоизни ташкил этмоқда. Ҳўжалик юритишнинг бу усули ижобий самара беришға одамлар амалда ишонч ҳосил қилаётгани энг муҳим натижадир.

Биргина мисол. Ўрта Чирчиқ туманидаги "Усмон" фермер хўжалиги 1999 йили пахтадан 5 миллион 201 минг сўм, ғалладан эса 868 минг сўм фойда кўргани, фидокорона меҳнатлари учун фермер Ёрмат Усмонов мустақиллик байрами арафасида "Меҳнат шухрати" ордени билан тақдирлангани бунинг яққол тасдиғи, десак, хато бўлмайди.

Хурматли вилоят аҳли!

Тошкент вилояти қишлоқ хўжалигининг самарасини ошириш, унинг истиқболи ҳақида, бу борада мавжуд бўлган барча имкониятларни ишга солиш ҳақида сўз юритар эканмиз, албатта, аввало, пахтачилик, ғаллачилик тармоқлари ҳақида бош қотиришимиз табиийдир. Нега деганда, мамлакатимизни, халқимизни боқадиган ва катта валюта тушумини берадиган мана шу тармоқлардир.

Бу ҳақда алоҳида гапириш керак. Аммо бугунги кунда катта имкониятлар ишга солинмаётган соҳалар ҳақида гапирганда, аввало, вилоятнинг боғдорчилик ва сабзавотчилик тармоқларига эътибор қаратиш ўринли бўлади, деб ўйлайман.

Пойтахт вилоятидаги нафақат кўпгина хўжаликларнинг, балки Паркент, Тошкент, Қибрай каби кўпгина туманларнинг тақдирини, шу ҳудудларда яшайдиган аҳолининг ҳаётини ҳал қилувчи тармоқ — бу боғдорчилик, узумчилик ва сабзавотчилик соҳаларидир. Бунинг унутмаслигимиз керак.

Ризамат отадек буюк боғбонлар таълимини олган воҳа миришкорлари Тошкент шаҳри ва пойтахт вилоятининг йирик шаҳарлари аҳолисини қишин-ёзин сара мева ва сабзавот билан таъминлаш бўйича катта тажриба орттирган.

Хусусан, Зангиота, Қибрай, Янгийўл, Тошкент туманлари аҳолиси иссиқхоналарда помидор, бодринг, лимон ва хилма-хил кўкатларни етиштиришнинг ҳақиқий устаси бўлиб танилган. Бу туманларнинг заҳматкаш деҳқонлари ҳар йили шаҳарликлар дастурхонига 145 минг тонна сабзавот, 15 минг тонна картошка, 17 минг тонна мева, 10 минг тонна узум етказиб бермоқда.

Бироқ бу 2,5 миллионлик пойтахт аҳолисининг ўсиб бораётган эҳтиёжларини таъминлаш учун етарли эмас.

Шуни ҳам очиқ айтиш керакки, сўнгги 4-5 йил давомида вилоятнинг Тошкент шаҳрига яқин бўлган туманларида маълум миқдордаги ерлар Тошкент шаҳри ҳудудига кирди. Бундан ташқари, ушбу туманлардаги аҳолининг уй-жойга бўлган талабини қондириш учун томорқа ажратилиши натижасида анчагина ерлар қишлоқ хўжалиги оборотидан чиқиб кетди. Буларнинг барчасини тан оламиз.

Лекин, шу билан бирга, бу соҳани такомиллаштириш, унинг самарадорлиги ва ҳосилдорлигини ошириш, энг муҳими, етиштирилаётган маҳсулотни тежамкорлик билан ва оқилона қайта ишлашда, уни сифатли, замонавий талабларга жавоб берадиган ҳолда харидорларга, шу жумладан, чет мамлакат харидорларига таклиф қилишда ҳали кўпгина фойдаланилмаган имкониятлар борлигини ҳаммамиз яхши биламиз.

Республика Қишлоқ ва сув хўжалиги, Макроиқтисодиёт вазирликлари ҳамда "Ўзмевасабзавотузумсаноат" ҳолдинги раҳбарлари вилоят ҳокимлиги билан биргаликда мева ва сабзавот етиштиришни кўпайтириш имкониятларини кўриб чиқишлари керак. Биз бу тўғрида улардан амалий таклифлар кутамиз.

Азиз дўстлар!

Истиқлол йилларида Тошкент вилоятида иқтисодиётни ислоҳ қилиш борасида қилинган ишлар, тўпланган тажриба ҳақида кўп гапиришимиз мумкин. Лекин, менинг фикримча, бугун эришган ютуқларимизни эътироф этишдан кўра, кўпроқ мавжуд муаммоларни ҳал қилиш ҳақида ўйлаш керак.

Юқорида таъкидланганидек, вилоятда бой минерал хом ашё, энергетика ресурслари ва қишлоқ хўжалиги хом ашёлари бор. Шу сабабли вилоят экспорт салоҳиятини ошириш, саноат маҳсулоти ишлаб чиқаришни кўпайтириш, йирик корхоналар имкониятларидан тўлиқ фойдаланиш бўйича кўшимча чора-тадбирлар ишлаб чиқишимиз лозим.

Маълумки, Тошкент вилоятида собиқ марказ манфаатларидан келиб чиққан ҳолда қурилган айрим йирик корхоналар бизнинг саноат тизимимиз билан узвий боғланмаган эди. Айнан шу корхоналарнинг янги иқтисодий шароитга мослашуви анча қийин кечмоқда. Улар ишлаб чиқараётган маҳсулотлар на ички, на ташқи бозорда ўз харидорини топппти.

Натижада жорий йилнинг 11 ойида республикаимизнинг йирик индустриал марказлари ҳисобланган Олмалиқ ва Чирчиқ шаҳарларида ўтган йилнинг шу даврига нисбатан саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш камайди.

Вилоят саноат корхоналарида ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш атиги 56 фоизни ташкил этаётгани барчамизни ташвишга соладиган ҳолдир. Машинасозлик мажмуида эса айрим маҳсулотлар ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражаси 20 фоизга ҳам етмайди.

Бундай вазиятнинг асосий сабабларидан бири корхоналарда фойдаланилаётган машина ва асбоб-ускуналар, технологик линияларнинг 50-60 фоизи эскириб қолганлиги билан боғлиқ. Табиийки, бундай ишлаб чиқариш воситалари билан замонавий, сифатли, бозорталаб маҳсулотлар тайёрлаш мумкин эмас.

Муаммонинг ечими битта: ушбу корхоналарнинг ишлаб чиқаришга мўлжалланган маҳсулотини танқидий баҳолаш, уларнинг харидори топилмайдиган бўлса, ишлаб чиқариш қувватларини мутлақо янги харидоргир маҳсулот чиқаришга мослаштириш зарур. Бу масаланинг энг муҳим ечими — хорижий сармоядорлар ва шерикларни топиб, уларни барча йўллар билан ҳамкорликка жалб қилиш, ўзаро манфаатли алоқа боғлашдан иборат.

Шундай таклифлар асосида вилоят бўйича 2005 йилгача белгиланган махсус дастур тузиш керак, деб ўйлайман.

Яна бир масала — вилоятдаги экология муаммоси ҳақида тўхталиб ўтиш шарт, деб ўйлайман. Олмалиқ, Ангрен, Оҳангарон, Чирчиқ ва Бекобод шаҳарларида ҳавонинг ифлосланиш даражаси меъёрдан юқори. Воҳанинг асосий сув артерияларидан бири бўлган Чирчиқ дарёси

корхона ва хонадонларнинг чиқинди сувлари билан ифлосланиб бораётгани ғоят ачинарлидир. Ўзингиз айтинг, биродарлар, ҳаёт манбаи бўлган, ҳар томчи суви олтинга тенг Чирчикдек дарёга бундай муносабатда бўлиш ношукрлик, гуноҳи азим эмасми?

Республика ҳукумати 2005 йилгача бўлган даврда атроф-муҳит муҳофазаси бўйича Миллий дастур қабул қилганидан хабарингиз бор. Унда вилоят экологик муаммоларини ҳал қилиш йўллари ҳам аниқ кўрсатиб берилган.

Вилоят раҳбарияти ва жамоатчилик ушбу дастурнинг ижроси устидан қатъий назорат ўрнатиши керак. Айни пайтда, атроф-муҳит ва оқар сувларни ифлос қилганлик учун жавобгарликни ошириш, қонунни бузаётган корхоналар раҳбарларига нисбатан қаттиқ чоралар кўриш лозим.

Ҳурматли дўстлар!

Бугунги кунда юртимизда олиб борилаётган ислохотларнинг пировард натижаси барчамизнинг дунёқарашимиз, тафаккуримизнинг нақадар кенглиги ва замон талабларига жавоб бераётганига, тўрачилик, лоқайдлик, таъмагирлик, боқимандалик каби иллатлардан қанчалик тез халос бўлишимизга боғлиқ бўлиб турибди.

Тафаккуримизнинг ўзгариши ҳақида кўп гапирамыз. Лекин шу тафаккурнинг юксалиши одамларнинг турмуш шароитини ўзгартириш, уларнинг ҳаёт даражасини ошириш, кундалик муаммоларини ечиш, дардига малҳам бўлиш билан нақадар чамбарчас боғланганига камдан-кам эътибор берамыз.

Яна ва яна бир бор такроран айтмоқчиман ва шунга эътиборингизни жалб қилмоқчиман. Бугунги кунда бизнинг энг муҳим, ҳал қилувчи вазифамиз — аҳолининг реал даромадларини кўпайтириш, ҳар бир оиланинг муносиб ҳаёт кечириши учун зарур шарт-шароит яратиб беришдан иборат.

Эътибор берган бўлсангиз керак, менинг сайловолди дастуриmda биринчи ва бугунги кунда энг долзарб вазифамиз деб қўйилган масала — яқин беш йил давомида ишчиларимизнинг иш ҳақини уч ярим баробар ошириш,

аҳоли жон бошига тўғри келадиган ўртача даромадни тахминан икки марта кўпайтириш кўзда тутилган.

Одамларнинг ҳаётини яхшилаш мақсадида вилоят бўйича кейинги йилларда 95 мингдан зиёд оилага якка тартибда уй-жой қуриш учун 22 минг гектарга яқин ер берилгани, умумий майдони 3 миллион квадрат метрдан ортиқ янги квартиралар қурилиб, 39 минг оила уйли-жойли бўлгани бу борадаги ишларнинг амалий кўринишидир.

Аҳолининг даромади ошиб бораётганини сўнгги йилларда вилоятдаги шахсий енгил автомобиллар сони 41 мингтага кўпайгани ҳам кўрсатиб турибди. Вилоят бўйича ҳар минг кишига 55 тадан шахсий автомобиль тўғри келиши ҳам аҳоли турмуш даражасининг ўзига хос кўрсаткичидир, деб баҳолаш мумкин.

Кейинги йилларда вилоятда аҳолини табиий газ ва тоза ичимлик суви билан таъминлаш борасида сезиларли ишлар амалга оширилди. Хусусан, 5 минг километрдан ортиқ табиий газ ва минг километрдан ортиқ ичимлик суви қувурлари фойдаланишга топширилди. Шу йиллар мобайнида аҳолини газ билан таъминлаш даражаси 52 фоиздан 79 фоизга, сув билан таъминлаш эса 75 фоиздан 90 фоизга етди. 2005 йилгача яна 4 минг 200 километр табиий газ, 800 километрдан зиёд ичимлик суви қувурлари тортиш кўзда тутилган.

Шу билан бирга, ҳали табиий газ ва тоза ичимлик суви етиб бормаган аҳоли пунктлари ҳам бор. Албатта, олис тоғ қишлоқларига қувур тортиб, газ ва сув етказиб бериш осон эмас. Буни тушуниш, англаш мумкин.

Лекин ҳозирча энергиянинг бошқа манбаларидан фойдаланиш, аҳолини етарли кўмир ва суюлтирилган газ билан таъминлаш мумкин-ку! Бунинг учун барча имкониятлар бор. Фақат маҳаллий ҳокимият раҳбарлари бу масала билан жиддий шуғулланишлари керак.

Хурматли биродарлар!

Мамлакатимиздаги энг муҳим масала — аҳолини иш билан таъминлаш масаласидир. Ҳар бир ишсиз фуқаро нафақат ўз оиласи, балки давлат, жамият учун бир муаммо демакдир. Ишсизлик масаласини ҳал этиш биринчи

галда мамлакат осойишталигига дахлдор масала, деб қара-
лиши шарт.

Шу мақсадда Тошкент вилоятида аҳолини иш билан таъминлаш, уларни янги касб-ҳунаrlарга ўргатиш бора-
сида муайян тадбирлар амалга оширилмоқда. Янги иш
жойлари ташкил қилиш дастури ишлаб чиқилиб, жорий
йилнинг 11 ойида 28 мингдан ортиқ янги иш ўринлари
барпо этилди.

Лекин шунн тан олишимиз керакки, бу муаммони ечиш-
да амалга ошириладган ишлар бизни қониқтирмайди.

Энг ачинарли томони, қишлоқ жойларида аҳолига ма-
нший хизмат кўрсатиш тизимини, кичик ва ўрта тадбир-
корликни ривожлантириш, шунинг ҳисобидан бўш ишчи
кучларини иш билан банд қилиш масаласи талаб даража-
сида, деб бўлмайди.

Вилоятда 2005 йилгача белгиланган 155 мингдан зиёд
янги иш ўринлари яратиш мақсадига эришиш учун ҳали
кўп-кўп ишларни қилишимиз зарур.

Азиз дўстлар!

Аҳолининг кам таъминланган қисмини ижтимоий
ҳимоялаш Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтиш ва
жамиятни ислоҳ қилиш сиёсатининг беш тамойилидан
биридир.

Шу йилнинг ўзида кам таъминланган оилаларни иж-
тимоий ҳимоялаш мақсадида вилоятда 2 миллиард 400
миллион сўмдан зиёд маблағ сарфлангани ҳам ана шун-
дан далолат беради.

Ҳурматли жамоа!

Бугун босиб ўтган йўлимиз, бошимиздан кечирган йил-
лар ва дамларни бир-бир кўз ўнгимиздан ўтказар экан-
миз, қўлга киритган ютуқларимизда мана шу залда ўтир-
ган кексалар, мамлакатимиздаги барча фахрийлар, жум-
ладан, Тошкент вилояти фахрийларининг беқийс ҳиссаси
борлиги маълум бўлади. Фурсатдан фойдаланиб, уларнинг
барчасига алоҳида ҳурмат-эҳтиромимни билдирмоқчиман.

Вилоятда 290 мингдан зиёд пенсионер ва Иккинчи
жаҳон уруши қатнашчиси бўлиб, уларга нафақалар ўз вақ-
тида тўланмоқда. Айни пайтда, ёлғиз қариялар, боқувчи-

сини йўқотган оилалар ва ногиронларга ҳомийлар ҳисобидан ҳам йил давомида 67 миллион сўм қўшимча ижтимоий ёрдам уюштирилгани эътиборга сазовор.

Хабарингиз бор, яқинда Вазирлар Маҳкамаси 2005 йилгача бўлган даврда ёлғиз кексаларни, пенсионер ва ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга қаратилган чора-тадбирлар тўғрисида Дастур қабул қилди.

Унда ҳар бир туманда бундай кексалар учун дам олиш ва соғломлаштириш марказлари ташкил этиш, уларга жамоат ташкилотлари, маҳалла фаоллари эътиборини қаратиш, электр энергияси, газ, квартира тўловлари, транспортда юриш, дори-дармонлар билан таъминлашда енгилликлар бериш кўзда тутилган.

Муҳтарам ватандошлар!

Биз эзгу ният билан 2000 йилни Соғлом авлод йили деб эълон қилдик. Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдеворини, фаровон ҳаёт асосини қуриш, демасдик.

Ҳозирги вақтда вилоятда 102 та касалхона, 350 дан ортиқ поликлиника, 167 та қишлоқ врачлик амбулаторияси, 60 дан ортиқ дам олиш масканлари фаолият кўрсатаятгани бу борадаги жиддий ишлардан гувоҳлик беради.

Сўнгги йилларда 6 ярим миллиард сўмдан зиёд маблағ сарфланиб, 14 та касалхона, 34 та қишлоқ врачлик пункти, 30 та қишлоқ врачлик амбулаторияси, 2 та дам олиш маскани қуриб, фойдаланишга топширилди.

Соғлиқни сақлаш муассасаларини малакали мутахассислар, замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан таъминлаш яхшиланди.

Табиийки, Соғлом авлод йили муносабати билан бу соҳага эътибор янада кучаяди. 2005 йилгача вилоятда яна 60 та қишлоқ врачлик пункти қурилади. Бунинг учун 3 миллиард 200 миллион сўм маблағ сарфланиши кўзда тутилмоқда.

Азиз дўстлар!

Вилоятда ҳар йили ўртача 35 минг чақалоқ дунёга келмоқда. Биз бугун ёшларимиз тимсолида бутун миллат ва мамлакатимиз келажагини кўрамыз.

Шу нуқтаи назардан қараганда, вилоятда мустақиллик йилларида 73 та болалар боғчаси, 67 та янги мактаб биноси бунёд этилгани алоҳида аҳамиятта эга.

Бу йил Янгийўл шаҳрида 750 ўқувчига мўлжаллаб очилган замонавий академик лицей ва 7 та касб-ҳунар коллежи қурилиши учун 3 миллиард 145 миллион сўмлик маблағ сарфланди. 2005 йилгача вилоятда жами 9 та академик лицей, 146 та касб-ҳунар коллежи барпо этилади.

Кейинги йилларда "Умид" жамғармаси ёшларимизнинг билими ва истеъдодини энг юксак халқаро талаблар асосида баҳолайдиган бир мезон бўлиб қолди. Бу жамғарма орқали чет эллардаги нуфузли университетларда билим олиш ҳуқуқини қўлга киритган ёшлар орасида Тошкент вилоятидан 45 нафар фарзандимиз борлиги ҳаммамизни қувонтиради.

Биз кейинги йилларда жисмоний тарбия ва спорт ривожига нақадар катта эътибор бераётганимизни яхши биласизлар.

Бу йил, айниқса, вилоят футбол ишқибозлари учун қувончли бўлди. "Дўстлик" жамоаси мамлакат чемпиони деган шарафли унвонни қўлга киритди. Шунингдек, келгуси мавсумдан вилоятнинг 4 та футбол жамоаси олий лигада иштирок этиш имкониятига эга бўлгани ҳам бу ерда спортнинг мазкур турига жиддий эътибор берилаётганини кўрсатади.

Шу йилнинг ўзида биргина Тошкент вилояти спортчилари жаҳон чемпионатларида 2 та олтин, 4 та кумуш, 25 та бронза, Осиё чемпионатларида эса 5 та олтин, 21 та кумуш, 4 та бронза медалларини қўлга киритгани бунинг яна бир тасдиғи эмасми, азиз дўстлар?

Мен жаҳон чемпионлари Аъзам Абдумавлонов, Леонид Ли, Осиё чемпиони Рустам Саидов каби азамат спортчиларимиз номини алоҳида тилга олиб, уларнинг барчасини бағримга босиб, самимий қувончимни билдирмоқчиман.

Шу ўринда бир нарсани алоҳида таъкидлаб ўтиш жоиз, деб ўйлайман. Албатта, турли спорт турлари бўйича жаҳон, олимпия чемпионлари чиқиб, Ватанимиз довуғини

дунёга тараннум этаётгани, ўйлайманки, мана шундай эришилган ибратли ютуқларимиз олдимизда турган муҳим масалани, яъни спортни оммалаштириш, айниқса, ёшларни жисмоний тарбияга кенг жалб этишдек вазифани ечишга пойдевор бўлади.

Азиз юртдошлар!

Мустақиллик йилларида ота-боболаримиздан қолган сахийлик, саховат каби фазилатлар ҳам ҳаётимизга тобора чуқур кириб бормоқда. Қибрай туманида ҳашар йўли билан кексалар оромгоҳи, бошқа бир қанча туманларда эса мактаблар қурилгани, айниқса, ибратлидир.

Зангиота туманидаги Назарбек маҳалла кўмитаси раиси Хайрулла Саъдуллаев ўз маблағи ҳисобидан кўркам гузар қуриб бергани, ҳозирги кунда бу тиниб-тинчимас инсон маҳаллада спорт майдони қуришга бош-қош бўлаётгани барчамизни қувонтиради.

Ёки Оққўрғон туманидаги "Ўзбекистон" жамоа хўжалиги аъзолари ўрта ва олий ўқув юртларида таълим олаётган фарзандларига махсус стипендия белгилаб, бу мақсад учун 2 миллион сўм маблағ ажратгани ҳам эътиборга молик. Мен бу инсонларга ташаккур айтиб, умрингиздан барака топинг, демоқчиман. Ана шундай саховатли одамларимиз бор экан, юртимизда меҳр-оқибат туйғулари янада кучайиши шубҳасиз.

Ҳурматли дўстлар!

Ҳар қандай мамлакатнинг тараққиёти ва дунёдаги обрў-эътибори, аввало, шу эл-юртда қарор топаётган тинчлик-осойишталикка, шу ерда яшайдиган барча миллат ва элатларнинг тотувлигига боғлиқ.

Шу маънода, биз, энг катта бойлигимиз — бу мамлакатимиздаги тинчлик, миллатлар ва фуқаролар тотувлигидир, деб доимо фохру ғурур билан тақрорлаймиз.

Тошкент вилоятида қарор топган миллатлараро дўстлик ҳақида гапирганда, ҳалол ва фидокорона меҳнати билан обрў-эътибор қозонган Олмалиқ кон-металлургия комбинатининг бош директори, рус Виталий Николаевич Сигедин, шу комбинатнинг экскаваторчиси, Ўзбекистон Қаҳрамони, ўзбек Жонсаид Турсунов,

вилоят Бандлик хизматининг бошлиғи, республика қозоқ миллий маданият марказининг раҳбари Турсунмат Холбоев, Қуйи Чирчиқ туманидаги Тошовул жамоа ҳужалиғи бошқаруви раиси, корейс Александр Сергеевич Ким, Ангрен картон-қоғоз акционерлик компаниясининг раиси, қрим-татар фарзанди Шевкет Асманов каби қўплаб инсонларнинг номлари ҳурмат билан тилга олинади.

Азиз биродарлар!

Маълумки, Тошкент вилояти мамлакатимизнинг чегара ҳудудларидан ҳисобланади. Вилоятнинг Тожикистон, Қирғизистон ва Қозоғистон билан чегарадош экани бу ерда яшайдиган аҳолига, энг аввало, барча бўғинлардаги раҳбар ходимлар зиммасига алоҳида масъулият юклайди.

Хабарингиз бор, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ташкил этилган пайтда унга аъзо бўлган мамлакатлар ўртасидаги чегараларга том маънодаги давлат чегараси мақоми берилмаган эди. Иқтисодий ва маданий интеграцияни кучайтириш, одамларга қулайлик яратиш мақсадида шундай қарорга келинганини, ўйлайманки, ҳаммангиз яхши биласиз.

Лекин бутун ҳаёт олдимизга қўяётган вазифалар, дунёнинг катта сиёсати билан боғлиқ бўлган, нафақат мамлакатимиз, балки бутун минтақамизга жиддий хавф солаётган халқаро терроризм, диний экстремизм, нарқобизнес, уюшган жиноятчилик каби хатарлар биздан қатъий чоралар кўришни, биринчи навбатда, сарҳадларимизни мустаҳкамлаш масаласига ниҳоятда жиддий эътибор беришни талаб қилмоқда.

Шу мақсадда мамлакатимизда махсус Чегара қўшинлари давлат қўмитаси тузилиб, бу муҳим масала юзасидан қўпгина чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Яқинда Янгиободда рўй берган воқеалар хавфсизлик ва мудофаа масалалари доимо диққат марказимизда бўлиши зарурлигини яна бир бор исбот этди. Қуrollи кучларимиз ва ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза қилиш органларининг тезкор ҳаракатлари туфайли тинчлигимизни бузишга интилган ёвуз террорчилар гуруҳи яқсон қилинди.

Бугун мен сизларнинг ҳузурингизда бу борада чинакам қаҳрамонлик намунасини кўрсатган барча аскар ва офицерларимизга чин қалбимдан миннатдорлик билдираман. Шунингдек, қуроли тўқнашувларда мардларча ҳалок бўлган ҳарбийларимиз ва фуқароларимизнинг оила аъзолари ва яқинларига яна бир бор ҳамдардлик изҳор этаман. Уларнинг номи ва жасорати ҳеч қачон унутилмайди.

Шуни алоҳида таъкидламоқчиманки, биз Ватанимиз сарҳадларини бундан буён ҳам кўз қорачиғидай асраймиз. Қўшни мамлакатлардаги ифвогарлик ҳаракатларини бизнинг ҳудудимизда ҳам такрорлашга уринаётган кимсалар қаттиқ адашади. Бирорта ҳам босқинчи ёки террорчи элимиз осойишталигини бузолмайди. Бунга халқимизнинг, ҳамманинг ишончи комил бўлсин.

Айни пайтда, Янгибод воқеалари бизни янада огоҳ бўлишга, ҳушёрликни асло йўқотмасликка даъват этади. Юрт осойишталигини, аҳоли тинчлигини сақлаш фақат қуроли кучлар ва ҳуқуқ-тартибот органларининг вазифаси эмас. Бу — ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз. Маҳалла посбонлари ва чегарачиларга ёрдам берувчи кўнгиллилар ишини янада фаоллаштириш, бу ишга кенг жамоатчиликни жалб этиш — энг долзарб масаладир.

Шу ўринда иқтисодий ҳаётимизга дахлдор бир масалага эътиборингизни қаратмоқчиман. Давлатимиз одамларимиз турмушини яхшилаш, уларни ижтимоий муҳофаза қилиш, зарур маҳсулотлар билан узлуксиз таъминлаш мақсадида тегишли ишларни амалга оширмоқда.

Афсуски, айрим ўзимиздан чиққан, инсофини унутган "чаққон"лар ун, ёғ, шакар, гуруч, ёқилғи каби ҳаётий зарур маҳсулотларни ғайриқонуний равишда қўшни мамлакатларга олиб чиқиб кетишга уринмоқда. Сабаби эса аён: бу маҳсулотларнинг нархи у томонларда бир неча баробар қиммат.

Бундай нохуш ҳолатларнинг олдини олиш учун, халқимизнинг тошгани ўзига буюриши учун нафақат милиция, божхона ходимлари, балки кенг жамоатчилик, ҳар биримиз жиддий курашмоғимиз керак.

Азиз дўстлар!

Хабарингиз бор, сайловолди учрашувлари муносабати билан мен республикамизнинг барча вилоятларида бўлиб, юртдошларимизнинг амалга ошираётган ишлари, эзгу ниятлари, ўй-фикрлари, уларни қийнаб турган муаммолар билан танишдим.

Бу учрашувлар чоғида шу нарсага яна бир бор амин бўлдимки, Ўзбекистон халқи — бутун онгу шуури, дунё-қараши, тафаккури бутунлай ўзгарган халқ. У тобеликдан, фикрий қарамликдан, боқимандаликдан халос бўлиб, эртанги кунга, ёруғ келажакка ишонч билан қадам қўймоқда.

Ана шундай интилиш, ана шундай азму шижоатни бутун сизнинг сиймонгизда, Тошкент вилояти аҳлида ҳам кўриб, сезиб турганимдан ниҳоятда мамнунман.

Тошкент вилоятининг меҳнаткаш, мард, танги халқи — мўъжизалар яратишга қодир, ўзининг нияти холислиги, дили поклиги, аҳиллиги, ташаббускор ва тадбиркорлиги билан иззат-ҳурмат, эътибор қозониб келаётган халқ. Бундай фазилатларга эга инсонларни Яратганнынг ўзи ҳамиша қўллаб-қувватлайди.

Барчангизга яна бир бор ўзимнинг самимий иззат-ҳурматимни билдириб, сизлар орқали бутун вилоят халқини келаётган Янги йил билан табриклайман. Янги йил барчангизга, хонадонларингизга бахту саодат, файзу барака келтирсин, иқболингиз янада зиёда бўлсин!

*Тошкент вилояти сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
1999 йил 29 декабрь*

ПОЙТАХТИМИЗ — МУҚАДДАС ОСТОНАМИЗ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Қадрли ҳамшаҳарлар!

Авваламбор, Янги йилнинг мана шу файзли, шукуҳли кунларида сизлар билан соғ-омон дийдор кўришиб турганимдан хурсанд бўлганимни изҳор этмоқчиман, барчангизга самимий ҳурматимни билдирмоқчиман. Тошкентимиз, унинг ҳаётимиздаги ўрни, аҳамияти, нуфузи барчамизга маълум.

Тошкент — Шарқ дарвозаси, деб ном олган, улкан сиёсий, иқтисодий, маънавий мавқега эга бўлган, фан, маданият, ижод, илм-зиё салоҳияти юксак равнақ топган, бутун жаҳон миқёсида тан олинган мамлакатимизнинг бош шаҳридир.

Барчамизга қадрдон бўлган бу азим, гўзал ва бетакрор шаҳар нафақат мустақил давлатимизнинг пойтахти, балки юртимизнинг қиёфасини белгилайдиган, серқуёш дийримизнинг бутун кўрку тароватини ўзида намоён этадиган Ватанимиз остонасидир.

Остона, таъбир жоиз бўлса, ер юзининг турли бурчакларидан ташриф буюрган одамлар илк бор қадам қўядиган, унинг жамолига қараб бутун мамлакатта баҳо берадиган, шу эл-юртнинг эзгу-интилишларини, эртанги кунни, келажаги қандай бўлишини ифодалайдиган муқаддас маскандир.

Остона — ҳар қайси хонадон, шаҳар, мамлакатнинг, керак бўлса, миллатнинг шаъни, ор-номуси ва гуруридир. Шунинг учун ҳам ўзлигини таниган халқ уни Ватанимнинг юраги, дея ҳимоя қилади, қабиҳ ниятли кимсаларни, ёвуз кучларни ҳеч қачон унга яқин йўлатмайди.

Барчамиз, бутун Ўзбекистон аҳли Ватан оstonасини янада обод қилиш билан бирга, аввало, уни эл-юртимиз эришган марралар, ютуқларнинг ёрқин тимсоли, кўзгуси, деб қабул қиламиз, фахрланамиз.

Азиз дўстлар!

Бир нарсани ҳаммамиз яхши англаймиз. Тошкент тасодифан пойтахт бўлган эмас. Ўзининг кўп минг йиллик тарихи давомида Буюк ипак йўлидаги бу шаҳар коммуникация жиҳатидан Мағрибу Машириқни, жануб ва шимолни том маънода боғловчи муҳим манзил, Турон, Туркистон, Ўрта Осиё заминидаги буюк марказ сифатида маълум ва машҳурдир.

Тошкент 2000 йилдан зиёд узоқ тарихга эга. Бу шаҳар номи эрамыздан олдинги V асрга оид қадимги Хитой ёзма манбаларида, "Авесто"да, Фирдавсийнинг "Шоҳнома" ва Берунийнинг "Ҳиндистон" асарларида "Чоч", "Шош", Ўрта асрларда эса "Шошкент", "Бинкат" каби шаклларда зикр этилган. Лўнда қилиб айтганда, ўтроқ халқ маданияти шаклланган даврлардан буён бу шаҳар бутун дунёнинг эътиборини ўзига тортиб келади.

Тошкентнинг ўзига хос фазилатларидан бири шуки, бу шаҳарда қадим-қадимдан иймон-этиқод, маънавият борасида ибрат бўлган кўплаб буюк зотлар ўтган.

Бу муқаддас замин Қафқол Шоший, Шайх Хованди Тоҳур (Шайхонтоҳур), Шайх Зайниддин бобо, Хўжа Алаббардор, Иброҳим ота, Қўйлик ота каби азиз-авлиёлар ва исломий алломаларни вояга етказгани билан ҳам улғурдир. Бу зоти шарифларнинг мақбаралари бугунги кунда ҳам халқимизнинг, барча мўмин-мусулмонларнинг табаррук зиёратгоҳи бўлиб келаётгани уларга бўлган катта ҳурмат-эҳтиромдан далолат беради.

Бу азим шаҳарда ўтмиш фан ва маданиятимизнинг мумтоз вакиллари Бадриддин Чочий, Зайниддин Восифий, Шарофиддин ибн Юсуф Илоқий, Исҳоқ ибн Иброҳим аш-Шоший, Мирзо Муҳаммад Ҳайдар, жадидчилик ҳаракатининг Тошкентдаги атоқли намояндалари Абдулла Авлоний, Мунаввар қори, Абдулла Қодирий, бизга замондош бўлган буюк адиб ва санъаткорлар Мулла Тўйчи

Тошмуҳамедов, Фафур Фулом, Ойбек, Мақсуд Шайхзода, Зулфия, Юнус Ражабий, Маннон Уйғур, Абдор Ҳидоят, Шукр Бурҳонов, Карим Зокиров, Лутфихоним Саримсоқова, Манзура Ҳамидова, Ботир Зокиров каби кўп-кўп халқимиз маънавиятига салмоқли ҳисса қўшган улғу инсонлар камол топган.

Муҳтарам биродарлар!

Тошкентимиз тимсолида жафокаш халқимизнинг озодлик йўлидаги асрий интилишлари, эзгу орзу армонлари ўзининг ўчмас ифодасини топганини алоҳида таъкидлаш керак. Қадим Турон, Туркистоннинг тақдирида нимаики юз берган бўлса, бу жараёнлар кўҳна шаҳримиз қисматида бутун мураккаблиги билан акс этган, десак, ҳеч қандай хато бўлмайди.

Тошкент бошига не-не синовлар, кулфатлар тушмади. У араб истилоси бўладими, мўғул босқини, шимолдан келган ғанимлар тажовузи бўладими — барчасига қарши мардона курашди. XIX асрнинг иккинчи ярмида чор Россияси хужумига ҳам биринчи бўлиб кўксини қалқон қилган ҳам, жабрини тортган ҳам мана шу Тошкентимиз ва унинг мард ва жасур халқи бўлди.

Қисмати нечоғли оғир бўлмасин, бу шаҳар доимо зулм ва истибдодга қарши курашнинг, миллий-озодлик ҳаракатининг бешиги бўлиб келди. Бу ҳақда гапирганда, биргина 1916 йилги Тошкент қўзғолонининг Ватанимиз тарихидаги аҳамиятини эслаб ўтиш кифоя, деб ўйлайман.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида Тошкент бутун Ўзбекистон каби фронт ортидаги таянч нуқталаридан бирига айланди. Бу ерда мудофаа мақсадида ўқ-дори, қурол-яроғ, самолётлар ишлаб чиқарилди. Танклар таъмирланди.

Тошкентликлар жанггоҳларда қаҳрамонлик намуналарини кўрсатибгина қолмай, фронт учун озиқ-овқат, кийим-кечак етказиб берди. Энг муҳими, Тошкент бутун юртимиз каби қанчадан-қанча уруш жабрини тортган одамларга, етим-есир, бева-бечораларга бошпана бўлгани, уларни ўз бағрига олганини унутиб бўладими?

Қадрли дўстлар!

Тошкент шаҳрининг иқтисодий салоҳияти ҳақида гапирганда, унинг ривожланган саноати мамлакатимиз

равнақининг таянч устунларидан бири, деб айтсак, мубо-
лага бўлмайди. Бугунги кунда мамлакатимиз ялпи ички
маҳсулотининг 16 фоизи, саноат маҳсулотининг 20 фои-
зи, таниқ савдо айланмасининг салкам 30 фоизи шаҳар
ҳиссасига тўғри келади. Бу ердаги мавжуд 2 минг 350 та
корхонанинг қарийб 90 фоизи нодавлат секторига тўғри
келиши иқтисодий эркинлаштириш борасидаги иш-
ларимизнинг амалий натижасидир.

Шаҳар саноатида юқори технологик жиҳозлар билан
таъминланган тармоқлар ва корхоналар етакчи ўрин эгал-
лайди. Айниқса, электроника, самолётсозлик ва машина-
созлик соҳалари юқори технологиялар асосида яхши
ривожланган. Замонавий технологик линиялар билан жи-
ҳозланган кўплаб енгил ва озиқ-овқат саноати корхона-
ларида сифатли, харидоргир маҳсулотлар ишлаб чиқариш
йўлга қўйилган.

Кўп йиллар давомида мамлакатимиз салоҳиятига кат-
та ҳисса қўшиб келаётган йирик корхоналар қаторида бу-
гунги кунда чет эл сармояси ва илғор технологиялар асо-
сида жиҳозланган янги-янги ишлаб чиқариш иншоотла-
ри қад ростламоқда.

Бугун 60 дан зиёд хорижий давлат компания ва фир-
малари Тошкент билан мустақкам ҳамкорлик алоқалари-
ни боғлаган. Бу чет эллик сармоядорларнинг бизга бўлган
ишончидан далолат беради.

Ҳозирги кунда АҚШ, Жанубий Корея, Япония, Гер-
мания, Франция, Италия, Туркия ва бошқа кўпгина дав-
латлар билан ҳамкорликда барпо этилган "Ўзкейстрактор",
"Ўзсматана", "ЎзБАТ", "Кока-кола", "Спектр", "Ўзтекса-
но", "ЎЗДЭУ электроникс", "ЎзСамсунг электроникс" каби
корхоналар сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқариш билан
мамлакатимиз салоҳиятини ошириш, иқтисодийтимизни
ривожлантиришга хизмат қилмоқда.

Яқинда уларнинг сафига яна бир йирик тўқимачилик
мажмуи — Жанубий Корея билан ҳамкорликда Кўкчада
бунёд этилган "Кабул — Ўзбек Компани" қўшма корхона-
си қўшилди. Бу корхонанинг ўзига хос жиҳати шундаки,

ишлаб чиқарилаётган маҳсулот рақобатга бардошли бўлиб, унинг 90 фоизи хорижий давлатларга сотилади.

Қурилиш соҳасида бўлаётган ўзгаришлар, янги замонавий қурилиш ва пардоз материалларини чиқарадиган корхоналар шаҳримизнинг бугунги қиёфасини ўзгартираётган, пойтахтимизнинг кундан-кунга гўзал бўлишига ҳисса қўшаётган бунёдкорлик ишларимизга суянч ва таъин бўлмоқда.

Пойтахтимиздаги саноат корхоналари бир йилда 570 миллион АҚШ доллари миқдорида маҳсулот экспорт қилаётганлигини эътиборга олсак, кейинги йилларда пойтахтимизнинг ишлаб чиқариш ва иқтисодий салоҳияти қанчалик юксалганини тасаввур қилиш қийин эмас.

Ҳурматли дўстлар!

Тошкент жаҳон ҳамжамиятида юксак мавқе қозонган Ватанимизнинг маъмурий маркази сифатида бугунги кунда барча бошқарув тизимларини ўз қучоғига олган.

Бу ерда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ваколатхонаси, 40 дан зиёд давлат элчихоналари, Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки, Европа тикланиш ва тараққиёт банки, Осиё тараққиёт банкининг ваколатхоналари, ЮНЕСКО, ЮНИСЕФ каби нуфузли халқаро ташкилотлар, кўпгина тараққий топган давлатларнинг йирик банк, жамғарма, молия тизимлари ва бўлимлари фаолият кўрсатаётгани Ўзбекистоннинг дунё миқёсида эътироф этилаётганидан далолатдир.

Мамлакатимизнинг халқаро нуфузи ҳақида гап кетганда, дунё сиёсат оламида "Тошкент руҳи", "Тошкент Декларацияси" деган тушунчалар тилга олинади. Бу атамалар "Ўзбек модели" деган машҳур тушунча билан уйғунлашиб, бугун мамлакатимиз ва миллатимиз шаъни, халқаро обрў-эътиборини юксалтирмоқда.

Маълумки, Афғонистон муаммосини тинч йўл билан ҳал этиш бўйича пойтахтимизда бўлиб ўтган "6+2" гуруҳининг олий даражадаги учрашувида "Тошкент Декларацияси" қабул қилинган эди.

Яқинда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош ассамблеяси томонидан бу тарихий ҳужжатга инсоният тақди-

ри ва келажагига дахлдор бўлган муҳим сиёсий ҳужжат мақоми берилгани бунинг яна бир тасдиғидир.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти пойтахтимизни "Тинчлик элчиси" деган шарафли унвонга муносиб кўргани ҳам Тошкентнинг ҳозирги дунё сиёсатининг марказларидан бирига айланиб бораётганидан далолат беради.

Муҳтарам биродарлар!

Мен пойтахтимизнинг илм-фан, маданият ривожига қўшаётган ҳиссасини инобатга олиб, Тошкентни маърифат-маънавият ўчоғи, десам, шу билан бутун эл-юртимиз фикрини ифодалаган бўлар эдим.

Қадим-қадим замонлардан бу ерда улўғ аждодларимиз инсоният тафаккури хазинасига муносиб ҳисса қўшганлар. Айниқса, кейинги икки асрда Тошкент ҳақиқий илму фан марказига айланди. Неча-неча олимлар авлодининг изланиш ва илмий кашфиётлари айнан мана шу заминда туғилиб, уларнинг номини, халқимиз обрў-эътиборини юксалтиришга хизмат қилди.

Ўзбекистон Фанлар академиясининг биринчи президенти Қори Ниёзий, Ҳабиб Абдуллаев, Обид Содиков, Саъди Сирожиiddинов, Восил Қобулов, Галина Пугаченкова, Восит Воҳидов, Яҳё Фуломов сингари дунё таниган юзлаб олимларимизнинг номларини халқимиз доимо хурмат билан тилга олади.

Истиқлол йилларида пойтахтимизнинг маданий-маърифий ва илмий салоҳияти янада ошди. Жамиятимиз тараққиётининг ҳозирги босқичи талабларидан келиб чиқиб, бу ерда Давлат ва жамият қурилиши академияси, Бадиий академия, Ўзбекистон Қурулли кучлари академияси, Ўзбекистон Ички ишлар академияси, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, Жаҳон тиллари университети, Ҳуқуқшунослик институти, Ислом университети, Миллий рассомчилик ва дизайн институти каби бир қатор олий ўқув юртлари ташкил этдик.

Бу ерда ҳозирги кунда Ўзбекистон Фанлар академияси, фанимиз нуфузини белгиловчи Ядро физикаси институти, "Физика-Қуёш" илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси каби 42 та илмий-текшириш институти фаолият кўрсатаётгани

мамлакатимиз халқ хўжалигини ривожлантиришда муҳим омил бўлмоқда.

Ҳар қайси давлатнинг тараққиёти, куч-қудрати унда олий таълим тизими нечоғли ривож топгани билан боғлиқдир. Олдимизга қўйган улугвор мақсадларимизга эришишда юксак малакали мутахассис кадрлар ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканини ҳаммангиз яхши биласиз.

Ҳозир Тошкент шаҳридаги 6 та университет ва 23 та институтда республикамизнинг барча вилоятларидан келган 90 мингдан зиёд ўғил-қизларимиз таълим олмоқда. Бу мамлакатимиздаги талаба-ёшларнинг 50 фоизини ташкил этишини инобатга олсак, Тошкентни ҳеч иккиланмай талабалар маркази, деб аташ мумкин.

Шу ўринда нафақат республикамиз, балки Марказий Осиё минтақасида кадрлар тайёрлаш ишига улкан ҳисса қўшган Тошкент давлат университети тўғрисида тўхталиб ўтиш жоиз, деб биламан.

Яқин қўшниларимиз Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистонда дастлабки университетлар ташкил этилишида таянч вазифасини ўтагани, дунёнинг турли мамлакатларидан келган ёшлар бу ерда таълим олгани бу табаррук даргоҳнинг юксак илмий имкониятидан далолат беради.

Шу муносабат билан сизларнинг диққатингизни тарихий адолатни тиклаш билан боғлиқ бир масалага қаратмоқчиман. Яқингача шу университетнинг ташкил этилиши ҳам ўзингизга маълум бўлган "доҳий улуг Ленин" номи билан боғлаб келинди.

Ҳолбуки, яқинда аниқланган тарихий манбалар асосида барчамиз учун аён бўлган бир ҳақиқатни қайд этишимиз зарур. Тошкент университети 1920 йилда Россиядан келган "большевойлар" вакиллари томонидан эмас, балки 1918 йилда фидойи маърифатпарвар Мунавварқори Абдурашидхонов ташаббуси билан Туркистон халқ миллий дорилфунуни сифатида фаолият бошлаган.

Бу ҳақиқатни бутун жамиятимиз, айниқса ёшларимиз билиши керак, деб ўйлайман. Бу тарихий воқеа университет пештоқига алоҳида лавҳа қилиб ёзиб қўйишга муносиб.

Бугун мана шу фурсатдан фойдаланиб, сиз — азизлар ҳукмига бир таклифни ҳавола этмоқчиман. Яъни Тошкент университетига Ўзбекистон Миллий университети номини беришни таклиф қиламан.

Ҳурматли ватандошлар!

Ҳеч шубҳасиз, миллат маънавиятининг юксатишида, миллий ғоя ва мафкуранинг шаклланишида, одамларимиз тафаккурининг янгиланишида, уларнинг ҳаётга муносабатини ўзгартиришда ижод аҳлининг хизмати беқиёсдир. Айниқса, жамият янгиланаётган ҳозирги шароитда эркин сўз, фикр ва озод инсон дунёқараши ўта муҳим аҳамият касб этади.

Истеъдод соҳиблари томонидан яратилаётган адабиёт, санъат ва рассомлик асарлари ўз мазмун-моҳияти жиҳатидан ана шу эзгу мақсадга хизмат қилмоғи даркор. Димоқчиманки, халқнинг ўзлигини англатиш, ғурурини уйғотиш, одамлар қалбида олижаноб туйғуларни камол топтириш халқ севган маданият ва санъат арбобларининг муқаддас бурчидир.

Ўзингиз ўйланг, азиз биродарлар, мустабид тузум замонида қаҳрамон шоирларимиз Абдулла Ориповнинг "Ўзбекистон", Эркин Воҳидовнинг "Ўзбегим" шеърларини ўқиб, не-не қалблар ҳаяжонга тушмаган, ғурур ва ифтихор туйғулари билан тўлиб-тошмаган.

Ёки отахон адибимиз Саид Аҳмаднинг "Келинлар кўзғолони" асари олис Америкада намойиш этилиши ҳақиқий санъат намунаси ҳамма жойда бирдек қадрланишини кўрсатмайдими?

Ҳақиқатан ҳам, бу ўринда Тошкентимиз бағрида ўзининг Аллоҳ ато этган истеъдодини намоеъ қилиб, маданият, адабиёт ва санъат соҳасида нафақат Ўзбекистон, балки бутун дунёда шухрат қозонган юзлаб, минглаб азиз инсонларнинг номини фахр билан тилга олишимиз мумкин.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, шундай катта обрў топган маданият арбоблари, адабиёт ва санъат намояндаларига халқимиз номидан ҳурмат-эҳтиром билдириб, уларнинг ижодига катта ютуқлар тилашга ижозат бергайсиз.

Дунёда ўзининг муносиб ўрнига, обрўйига эга бўлишни истаган ҳар қайси халқ, миллат, давлат маданият ва маънавият ривожига алоҳида эътибор беради. Бу борадаги саъй-ҳаракатларимизнинг натижасида мамлакатимиз вакиллари турли халқаро анжуманларда, кўрик-танловларда иштирок этиб, санъат мухлислари эътиборини қозонаётгани бизни қувонтиради, ғуруримизга ғурур қўшади.

Биргина мисол. Тошкентлик саккиз ёшли рассом қизимиз Диёра Ҳасанованинг Америка Қўшма Штатларида ўтказилган "Болалар санъати — 2000 йилга" халқаро фестивалида у чизган расм фестивал эмблемаси этиб тасдиқлангани ва бош совринни қўлга киритгани, аввало унинг умидли иқтидор соҳибаси экани, қолаверса, санъатимиз ривожига кўрсатилаётган ғамхўрликнинг тасдиғи эмасми?

Кейинги йилларда санъаткорларга ижодий муҳит, қулай шарт-шароит яратиш учун "Ўзбектеатр", "Ўзбекнаво", "Ўзбекрақс" ижодий бирлашмалари тузилди. Улар Тошкентда фаолият кўрсатаётган Алишер Навоий, Ҳамза, Муқимий, Абдор Ҳидоят, Ёш томошабинлар ва Рус драма театрлари билан биргаликда халқимизнинг маънавий камолотига салмоқли ҳисса қўшмоқда.

Фурсатдан фойдаланиб, кўнглимдаги бир гапни сиз — азизларга очиқ айтмоқчиман. Бизнинг фидойи маданиятимиз заҳматкашларидан қарзимиз кўп. Чунки ҳақиқий истеъдод ҳар кун тугилавермайди.

Шу боис улар давлатнинг, жамиятнинг доимий эътиборида бўлиши керак. Албатта, мамлакатимизнинг иқтисодий имкониятлари ортгани сари, бу борадаги муаммоларни ҳам босқичма-босқич ҳал этиш имкониятлари кўпаяди. Бу соҳа ҳамиша давлатимиз сиёсатининг марказида туради.

Ҳурматли ватандошлар!

Мустақиллик йилларида Тошкент том маънода бунёдкорлик марказига айланди. Бу ерда ўзига хос меъморий мактаб яратилди, десак, ҳар томонлама тўғри бўлади.

Кейинги йилларда қад ростлаган муҳташам бинолар, барча қулайликларга эга бўлган бозорлар, кенг ва мустақ-

кам кўприклар, кўкаламзор боғлару майдонлар шаҳримиз кўрகига кўрк қўшиб турибди.

Буюк мутафаккир ҳазрат Алишер Навоий номидаги Миллий боғ, муҳташам Амир Темур ҳайкали, Темурийлар даври тарихи давлат музейи, Хотира майдони, Бобур боғи, "Юнусобод" теннис корти, "Интерконтиненталь-Тошкент", "Шератон-Тошкент" меҳмонхоналари, Давлат Марказий банки, Миллий банк, Тошкент шаҳри ҳокимлиги, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бинолари бутун кимнинг ҳавасини келтирмайди, дейсиз?

Бу муҳташам бинолар дунёдаги ҳар қандай кошоналар билан бемалол беллаша олади, ҳатто, кўшларга намуна бўлишга муносибдир.

Кейинги йилларда ана шундай юзлаб кўркам ва салобатли бинолар барпо этилгани пойтахтимизда биз амалга ошираётган бунёдкорлик ишларининг кўлами нақадар кенг эканидан далолат беради.

Пойтахтимизда кейинги йилларнинг ўзида 500 километр масофада янги йўллар барпо этилди. Тошкент метрополитенининг учинчи навбати ҳам ҳадемай ишга туширилади.

Шаҳарда транспорт қатновини яхшилаш мақсадида Қорасарой, Сағбон ва Форобий даҳаларини кесиб ўтадиган равон йўллар, Юнусобод, Кўйлик, Хадра ва Олой бозори ҳудудида замонавий кўприклар, ер ости йўллари бунёд этилди. Улар ўзининг салобати, меъморий ечимларининг мукамаллиги, кўркамлиги, энг муҳими, аҳолига қулайлиги билан диққатни тортади.

Айниқса, Космонавтлар проспекти, Нукус ва Фарғона йўли қўчаларида қурилган замонавий йўллар шаҳар қиёфасини тубдан ўзгартириб юборди.

Юнусобод ва Кўйлик даҳаларида бўлганидек, йўллар туташадиган жойларда мустаҳкам ва салобатли кўприклар, икки поғонали йўлларни янада кўпроқ курсак, аввало, транспорт қатнови учун қулай шароит яратилади. Қолаверса, бунинг экологияга, атроф-муҳит муҳофазасига ҳам катта ижобий таъсири бўлади.

Маълумки, кўприк қуриш дунёдаги энг савобли ишлардан бири сифатида улуғланади. Чунки кўприк фақат қатновни қулайлаштириш воситасигина бўлиб қолмай, дилларни дилларга боғлайди. Қолаверса, бугун биз бунёд этаётган кўприклар шаҳримиз меъморий гўзаллигини оширишда алоҳида аҳамиятга эга.

Шуни ҳам таъкидлаш керакки, Тошкентда давлат ва аҳоли ҳисобидан уй-жой қуриш тажрибаси яхши самара бераётир. Шаҳарда ҳар йили 500 минг квадрат метр уй-жой қурилиб, фойдаланишга топширилмоқда. Бунда махсус ташкил этилган "Уйжойжамғармабанки"нинг ҳиссаси сезиларли бўлаётгани диққатга сазовордир.

Умумий майдони 20 гектардан зиёд бўлган янги ҳайвонот боғи ҳам ҳамшаҳарларимиз ва меҳмонларнинг, хусусан, жажжи фарзандларимизнинг энг севимли истирода қат масканларидан бирига айланди.

Аҳолига хизмат кўрсатишнинг яна бир тури — телефон-алоқа соҳасида ҳам туб ислохотлар амалга оширилди. Бугун ярим миллион хонадонга энг замонавий чет эл ускуналари билан жиҳозланган 68 та телефон тармоғи хизмат кўрсатмоқда. Бундан ташқари, пойтахтимизда дунё ахборот оламига кенг йўл очган интернет тармоғи ҳам изчил йўлга қўйилганини таъкидлаш жоиз.

Бир сўз билан айтганда, кейинги йилларда Тошкент афсоналардагидек яшариб ва яшнаб, бор гўзаллиги ва муҳташамлиги билан мустақил, келажаги буюк давлатга хос ва мос ҳақиқий пойтахт шаҳарга айланмоқда.

Муҳтарам биродарлар!

Пойтахтимиз Тошкентда амалга оширилган ишлар тўғрисида кўп гапириш мумкин. Лекин бош шаҳримизнинг ўзига хос долзарб муаммолари ҳам борки, бу ҳақда фикрлашиб, уларнинг ечимини топиш борасида маслаҳатлашиб олиш фойдадан холи бўлмайди.

Мисол учун Эски шаҳар билан боғлиқ масалаларни олиб кўрайлик.

Эски шаҳар деганда, биз, аввало, нималарни тасаввур қиламиз? Ўйлайманки, аввало, шу ҳудудда яшайдиган аҳолининг оғирини енгил қилиш, шу даҳаларни ободон-

лаштириш, одамларга муносиб турмуш шароити яратиб беришдек муҳим вазифалар кўз ўнгимиздан ўтади.

Шу фурсатдан фойдаланиб, сиз — азизларга бу масалага боғлиқ баъзи бир бошимдан ўтган дамларни эслатмоқчиман.

Мамлакат раҳбари сифатида иш бошлаган дастлабки пайтларда пойтахтимизни ривожлантиришнинг бош режаси билан атрофлича танишдим. Кейин шу ишга мутасадди раҳбарлар билан Эски шаҳарнинг тор, эгри-бугри Зарқайнар кўчасидан Эски Жўвагача пиёда айланиб, бу ердаги кечиктириб бўлмайдиган муаммоларни аниқладик.

Уларнинг бир қисми махсус ҳукумат қарори асосида ҳал этилди. Хусусан, Қорасарой, Сағбон, Форобий кўчалари икки баробар кенгайтирилди. Қоратош, Кўмирчи, Чақар маҳаллаларида барча қулайликка эга бўлган замонавий тураржой бинолари барпо этилди. Натижада 5 мингдан зиёд оила янги замонавий уйларга кўчирилди.

Энг муҳими, троллейбус линиялари тортилиб, транспорт хизмати яхшиланди. Эски Жўва бозори кенгайтирилиб, қайтадан қурилди. Булар Эски шаҳарда режалаштирилган ободончилик ишларининг дастлабки босқичи бўлди.

Бу борада ҳали қилишимиз лозим бўлган ишлар жуда кўп. Маълумки, Эски шаҳар ҳамон Тошкентнинг аҳоли зич яшайдиган ҳудудларидан бири бўлиб қолмоқда. Ҳар бир ҳовлида деярли 8-10 кишидан иборат 2-3 тадан оила яшайди. Уларга янги уй-жой керак. Бундан ташқари, коммуникация тармоқларини ўтказиш, болалар боғчалари, мактаблар, касалхоналар ва бошқа маданий-маиший иншоотлар қуриш керак. Бу, албатта, катта маблағ талаб этади.

Табиийки, бундай ишларни бирданига, бир-икки йилда амалга ошириб бўлмайди. Бунга яхши тушунишимиз керак. Шунинг учун, бу масалаларни босқичма-босқич ечиш устида изчил иш олиб борамиз.

Режага кўра, биринчи галда бу йил Қоратош мавзесида қайта қуриш ишларини якунлашимиз лозим. Келгуси беш йил давомида эса, Абай, Фурқат, Навоий ва Ўзбекис-

тон кўчалари оралиғида жойлашган Эгарчи, Хизматчи, Ўқчи маҳаллалари ўрнида шарқона меъморий услубдаги замонавий молия, банк, савдо мажмуалари, меҳмонхоналар бунёд этиш кўзда тутилмоқда.

Яна бир муҳим масала шундан иборатки, Эски шаҳарнинг Сағбон, Қорасарой, Форобий, Самарқанд дарвоза кўчалари оралиғида режасиз қурилган уйлар талайгина. Буларни таъмирлаш, баъзи бирлари ўрнида янги иморатлар қуриш мақсадга мувофиқдир. Шу маънода бу хонадонларга қурилиш материаллари билан амалий ёрдам бериш, лойиҳа билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишда кўмаклашиш, зарур бўлса, ссуда ажратиш лозим, деб ўйлайман.

Шу билан бирга, кўп болали оилаларга янги уй-жой қуришлари учун ер ажратишни ҳам унутмаслигимиз керак.

Биз Эски шаҳар аҳолисининг турмушини яхшилаш, уларга барча қулайликлар яратиш учун амалий ёрдами мизни аямаймиз. Янги кўчаларнинг икки четида замонавий уй-жойлар, маданий-маиший ва маъмурий иншоотлар барпо этилади. Шу билан бирга, Эски шаҳарнинг ичидаги маҳаллаларга муҳандислик коммуникациялари ўтказилади.

Маълумки, Эски шаҳар билан Юнусобод ўртасидаги транспорт ҳаракатини тубдан яхшилаш мақсадида узунлиги 800 метрдан ортиқ кўприк қурилмоқда. Ҳадемай, Абдулла Қодирий ва Ғафур Фулом кўчалари кесишган жойда ҳам икки қаватли кўприк барпо этилади.

Абдулла Қодирий боғи ҳам тубдан қайта таъмирланиб, маданий, истироҳат иншоотлари билан бирга спорт-соғломлаштириш мажмуаси бунёд этилади.

Бу ерда замонавий академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари, аҳолини иш билан таъминлаш муаммосини ечишга хизмат қиладиган саноат корхоналари барпо этиш ҳам режалаштирилган.

Шу ўринда бир нарсани айтиб ўтмасам, бўлмайди.

Табиийки, ҳар қайси воҳа, ҳар бир шаҳар ўзига хос жиҳатларга, бетакрор ҳаёт тарзига эга.

Шу маънода Тошкентни Тошкент қиладиган, унга файзу тароват бағишлайдиган қадимий шаҳримизнинг даҳалари, маҳаллалари, дарвозалари, десак, хато бўлмайди. Эски шаҳар — қадимийлик, миллийлик тимсолидир.

Тарихдан маълумки, Тошкентда қадимдан Шайхонтохур, Себзор, Бешёғоч ва Кўкча деб аталган тўртта даҳа бўлган. Шунингдек, шаҳарнинг ўн икки дарвозаси бўлиб, улар Самарқанд дарвоза, Сағбон дарвоза, Чигатой дарвоза, Камолон дарвоза, Кўкча дарвоза каби номлар билан аталган. Бу жой номларининг ҳар бири тарихимизнинг бир парчаси бўлиб, уларни ота-боболаримиз бизга қолдирган мерос сифатида қабул қиламиз.

Бундан чиқадиган табиий бир хулоса шуки, бу мўътабар меросни биздан кейинги авлодлар ҳам эслаб юришлари керак.

Ахир, Ц-1, Ц-2, Ц-15 каби ясама, мавҳум “ном”лар нимани англатади?

Холбуки, тарихий номларда аجدодларимизнинг кимлиги, уларнинг қандай ҳунармандчилик турлари билан шуғуллангани ўз ифодасини топган. Қаранг, Пичоқчилик, Чархчилик, Кўнчилик, Дегрезлик, Тақачи, Эгарчи, Ўқчи, Заргарлик, Парчабоф деган маҳалла номларининг ўзи бу ерда ҳунармандчилик нақадар ривожланганидан, қадимий ва ўтроқ халқимизнинг маданий даражаси нечоғли юксак бўлганидан далолат бермайдими?

Шу нуқтаи назардан қараганда, пойтахтимизда миллий хусусиятларимизга, тарихимизга мутлақо дахли бўлмаган номлар ўрнига Миробод, Рақат, Мингўрик, Дархонарик, Шайхонтохур, Яккасарой, Зарқайнар каби кўплаб тарихий номларнинг тиклангани ҳам ўзлигимизни англашга ҳисса қўшмоқда.

Айтмоқчиманки, Тошкентда амалга оширилаётган эски жой номларини тиклаш борасидаги ишларни изчил давом эттириш даркор.

Тўғри, пойтахт, албатта, замонавий бўлиши керак. У давр билан ҳамқадам, ҳамнафас ривожланиши керак. Лекин, шу билан бирга, ҳаётимизни тўлдирадиган, бойитадиган, унга маъно-мазмун бахш этадиган тарихий қад-

риятларимизга содиқ қолиш, уларни асраб-авайлаш, янги авлодларга бешикаст етказиш биз учун ҳам фарз, ҳам қарз-дир.

Мен бир нарсани алоҳида такрорлаб айтмоқчиман. Тошкент минг бор гўзал ва сўлим бўлмасин, дунёдаги энг замонавий шаҳарлар билан тенг бўлмасин, лекин Тошкент ҳамиша Тошкентлигини сақлаб қолиши керак. Яъни, лўнда қилиб айтганда, Тошкентнинг бетакрор қиёфасини сақлаб қолсак, ўйлайманки, келажак авлодлар ҳам биздан рози бўлади.

Шаҳар ҳам бамисоли тирик вужуд, унга ҳам доимий эътибор, меҳр керак, унинг ҳам муаммоларини ҳал этиш, носоз жойларини тузатиб бориш зарур. Бу ҳар биримиздан, аввало, пойтахтимиз ҳаёти учун жавобгар бўлган раҳбарлардан катта меҳнат ва масъулият, аввало, ўз юртига меҳр ва садоқат талаб қилади.

Азиз дўстлар!

Тошкентнинг келажаги ҳақида ўйлаганда, одамларни иш билан банд қиладиган корхоналар барпо этишдан ташқари, сервис — хизмат кўрсатиш тармоқларини ривожлантириш алоҳида аҳамиятга эга, деб ўйлайман. Нега деганда, ривожланган давлатларда аҳолининг 60-70 фоизи ана шу соҳаларда меҳнат қилади. Бизда эса бу рақам ҳозирча 10-15 фоиздан ортмайди.

Шу нуқтаи назардан, биз хизмат кўрсатиш соҳаси деганда, бугунги кунда нимани тушунамиз?

Одамларнинг турмушини яхшилайдиган, уларнинг рўзғорида қулайлик яратадиган, турли эҳтиёжларини таъминлашга қаратилган, вақтини тежайдиган, айниқса, оиламизнинг, аёлларимизнинг оғирини енгил қиладиган хизмат турларини тушунамиз.

Бизнес инфратузилмаси деганда, биз, аввало, хизмат кўрсатиш соҳаларини, маданий-маиший масалалар ва юмушларимизни ечиш билан бирга, замонавий банк, савдо, молия инфратузилмасини ҳам кўзда тутамиз.

Қадрли юртдошлар!

Биз бутун сиёсий-иқтимоий ҳаётимизни демократия андозаларига муносиб эркинлаштириш йўлида қадам

қўяётган эканмиз, биринчи навбатда, давлатимиз, давлат идоралари ўзига олган ҳуқуқ ва вазифаларни аста-секин, босқичма-босқич нодавлат, ижтимоий, ўзини ўзи бошқарадиган, халқимизнинг хоҳиш-иродасини ифодалайдиган ташкилотларга топширишимиз, уларга кўпроқ ишонч билдиришимиз даркор.

Бу — сиёсий ҳаётимизни, давлатни бошқариш сиёсатини тубдан ислоҳ қилиш, янгилаш йўлидаги асосий тамойил, муҳим йўналишимиздир. Бундай нодавлат жамоат идоралари орасида халқимизнинг миллий табиати, азалий анъаналарига асосланган маҳалла бошқарувининг ўрни беқиёс. Бунини пойтахтимизда ташкил этилган 445 маҳалла фаолиятида яққол кўриш мумкин.

Шуни ҳисобга олган ҳолда, кейинги йилларда маҳалланинг нуфузини кўтариш, маҳалла оқсоқоллари ва фаолларининг ҳуқуқини кенгайтириш, масъулиятини ошириш борасида талай ишлар қилинди.

Хусусан, юздан ортиқ замонавий ва обод маҳалла гузарлари барпо этилди. Улар телефон алоқаси ва бошқа коммуникация тармоқлари билан таъминланди. 100 километрдан зиёд ичимлик суви узатиш, 350 километрга яқин канализация, 440 километр узунликда газ узатиш тармоқлари қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Шайхонтохур туманидаги "Қоратош", Мирзо Улуғбек туманидаги "Нур", Сирғали туманидаги Амир Темур маҳалла гузарлари ўзининг шином ва гўзаллиги билан ҳар қандай одамнинг ҳавасини келтиради.

Маҳалла кенг халқ оммасини давлат, ҳокимият идоралари билан боғлаб турувчи кўприқдир, десак, янглишмаймиз. Бугунги кунда эҳтиёжманд, кўп болали оилаларга кўрсатилаётган моддий ёрдам айнан фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш идоралари томонидан тақсимланаётгани ҳам бунини яққол исботлаб турибди.

Чунки маҳалла ким қандай шароитда яшаяпти, ким ҳақиқатдан ҳам ёрдамга муҳтожлигини яхши билади. Маҳалла орқали ёрдам кўрсатишда адолат тамойили бузилмайди. Шу йўл билан кам таъминланган оилаларга 1998 йилда 1 миллиард сўмдан зиёд, ўтган йили эса қарийб 2

миллиард сўм ёрдам пули берилгани диққатга сазовордир.

Саховат, меҳр-шафқат, муҳтожлар ҳолидан хабар олиш халқимизга хос бўлган энг эзгу фазилатлардир. Юртимизда бундай олижаноб инсонлар тобора кўпайиб бораётгани ибратлидир. Бунга мамлакатимизда ўтказилаётган мурувват кунлари ҳам ёрқин мисол бўла олади.

Мен, фурсатдан фойдаланиб, етим болаларга, ногиронларга, ҳурматли қарияларимизга меҳр-мурувват кўрсатиб, хайр-эҳсон қилаётган меҳнат жамоаларига, барча сахий инсонларга миннатдорлик изҳор этишни ўз бурчим, деб биламан.

Маҳалла, ҳеч шубҳасиз, юртимиздаги тинчлик ва озоишталикни сақлашда бизнинг таянчимиз ва суянчимиздир. Бутунги кунда 4 минг 500 нафардан зиёд маҳалла посбонлари ўз уйлари, ўз маҳаллаларининг хавфсизлигини сақлаётгани муҳим аҳамиятга эга.

Бундай хайрли ишларга бош-қош бўлиб турган, одамлар аҳволидан доимо хабардор бўлган маҳалла фаоллари, табиийки, эл-юртнинг ҳурмат-эътиборини қозонмоқдалар. Шу боис 20 нафардан зиёд маҳалла оқсоқоли Ватанимизнинг олий мукофот ва унвонларига сазовор бўлди.

Тошкент аҳли Саиднаби Саидкаримов, Абдусалом Атаматов, Сайфулла Оқмирзаев, Муборак Юнусхўжаева, Эгамназар Қодиров, Тоҳир Муслимов, Йўлдош Абдурахмонов, Даврон Шораҳмедов, Тўхтахўжа Эшхўжаев, Маҳмуджон Турсунов, Хайрулла Мўминов, Марат Ғуломов каби мўътабар инсонлар номини миннатдорлик туйғулар билан тилга олиши бежиз эмас.

Биз маҳалла фаолларининг ҳуқуқини янада кенгайтириш, уларга тегishли имтиёзлар бериш, шу билан бирга уларнинг масъулиятини ошириш мақсадида махсус Фармон чиқардик, Қонун қабул қилдик. Афсуски, айрим маҳалла фаоллари бу имкониятлардан тўлиқ фойдалана олмаптилар. Кўп ҳолларда, очиқ айтаман, туман, шаҳар ҳокимликлари маҳалла вакилларига бошқарув ваколатини беришга тўсқинлик қилиб, оёқ тираб турибдилар. Мен бунга асло рози эмасман.

Кўпчилик маҳалла оқсоқоллари ташкилотчилик, хўжалик ишлари билан бир қаторда, аввало, ўз-ўзини бошқариш масалалари билан кўпроқ шуғулланишлари керак, деб ўйлайман. Шунингдек, фуқаролар йиғинларининг меҳр-мурувват, ёшлар тарбияси, жиноятчиликнинг олдини олиш, тadbиркорликни ривожлантириш борасидаги бугунги фаолиятини ҳам кучайтириш зарур, деб ҳисоблайман. Чунки маҳалланинг ҳар қандай масалани ечишга қурби етади.

Шу маънода, унинг маъқеви кўтариш — нафақат ижтимоий-иқтисодий, балки улкан тарбиявий ва маънавий масаладир. Биз маҳалла тизимига шу нуқтан назардан қарашимиз лозим.

Пойтахтимиз ҳаётидаги яна бир масала устида алоҳида тўхталиш лозим, деб ҳисоблайман.

Маълумки, коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида ҳам йиллар давомида мураккаб муаммолар тўпланиб қолган. Бу ҳам катта маблағ талаб этадиган иш.

Тўғри, кейинги йилларда бу борада анча ишлар қилинди. Шаҳар бўйича иситиш тармоқлари 327 километрга, газ тармоқлари 1000 километрга, водопровод тармоқлари 250 километрга, канализация тармоқлари эса 600 километрга узайтирилди.

Тошкент ГРЭСидан иситиш марказларига 15 километр узунликдаги сув қувири тортилиши натижасида Юнусобод туманидаги хонадонларни иссиқ сув билан, йирик сув тақсимлаш тармоғининг ишга туширилиши эса Чилонзор ва Акмал Икромов туманлари аҳолисини ичимлик суви билан таъминлашни яхшилади.

Шаҳримиз фуқаролари билишлари керакки, уларни ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида коммунал хизматлар ҳақининг каттагина қисми давлат бюджети томонидан қопланмоқда. Фақатгина кейинги беш йил ичида давлат томонидан шу мақсадлар учун 36 миллиард сўм дотация ажратилди.

Пойтахтдаги уй-жой биноларини таъмирлаш бўйича ҳам муаммолар оз эмас. Ҳозир шаҳар уй-жой фондида 9 минг 260 та кўпқаватли бино бор. Уларнинг 60 фоизидан

ортиги 20 йил аввал қурилган бўлиб, капитал таъмирлашга муҳтож.

Кейинги йилларда 3 мингга яқин кўпқаватли бинолар тўла таъмирланиб, 120 минг кишининг яшаш шароити яхшиланди. Ҳар йили ўртача 500 та кўпқаватли уй таъмирланмоқда. Лекин ҳозир 2 минг 100 та кўпқаватли уй таъмир талаб эканлигини ҳисобга олсак, бу соҳадаги ишларни кескин кучайтириш зарурлиги аён бўлади.

Яна бир масала. Маълумки, пойтахт, айниқса, унинг марказий қисми инфратузилмасининг жадал ривожланаётганлиги шаҳар электр таъминотини янада кучайтиришни талаб этмоқда. Бунинг учун яқин орада умумий қуввати 490 минг киловатт амперлик 3 та йирик подстанция қурилиши зарур.

Тошкентга келган ҳар бир киши шаҳарнинг нечоғли озодаллиги, саранжом-саришталлигига қараб халқимизнинг дидига, маданий савиясига баҳо беради. Шу маънода пойтахтимизнинг санитария ҳолатини яхшилаш, атроф-муҳит тозаллигини сақлаш, экология соҳасидаги энг муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Бу борада маълум ишлар қилинмоқда. Хусусан, коммунал хўжалигига хорижий валюта ҳисобидан 240 та катта сифимли чиқинди ташувчи машина келтирилди. Чиқиндилар учун мўлжалланган пластмассали контейнерларни ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

Ҳозир шаҳарнинг тоза ва озодаллигини тўла таъминлаш мақсадида Жаҳон ҳамда Европа тараққиёт ва тикланиш банклари билан 43 миллион АҚШ доллариллик лойиҳа имзоланди. Ушбу лойиҳа бўйича маиший чиқиндиларни ташиш учун 300 та машина ва механизм харид қилинади.

Бу ишлар масаланинг бир жиҳати. Аммо муаммонинг иккинчи томони — шаҳар чиқиндиларини қайта ишлаш ҳамон қониқарсиз аҳволда. Тараққий этган давлатлар тажрибаси асосида маиший чиқиндиларни қайта ишлайдиган замонавий корхона қуриш масаласини ҳал этиш зарур.

Шаҳар уй-жой фондидан фойдаланишда яна битта муаммо туғилмоқда. Биз ишчилар шаҳарчаси деб атайдиган

ган Самолётсозлар, Тракторсозлар, Тўқимачилар мавзелиридаги йирик саноат корхоналарининг 500 дан ортиқ тураржой бинолари кейинги йилларда шаҳар балансига ўтказилди.

Бу уй-жойларнинг аксарият қисми узоқ йиллар давомида таъмирланмаганлиги сабабли аҳоли яшаши учун деярли яроқсиз аҳволга тушиб қолган. Корхоналар раҳбарлари ўз тасарруфидаги уйларни шаҳар балансига ўтказиш билан муаммодан қутулдим, деб ўйламасликлари керак. Балки шаҳарнинг мутасадди ташкилотлари билан бирга уларни капитал таъмирлашда иштирок этишлари зарур. Чунки бу уйларда уларнинг ишчи-хизматчилари яшайди.

Шаҳарни замонавий, қулай ва шинам транспорт воситалари билан таъминлашга катта маблағ сарфланмоқда. Ҳозир Германия ва Жанубий Кореядан келтирилган 527 та замонавий автобуслар, Чехиядан келтирилган 150 та троллейбус, 50 та трамвай, Самарқандда ишлаб чиқарилган 160 та "Отайўл" автобуслари шаҳарликларнинг узоғини яқин қилмоқда.

Жорий йилда чет эл инвестициялари ҳисобига 55 та "Мерседес-Бенц" автобуси, 100 та троллейбус ва 74 та трамвай сотиб олиш мўлжалланмоқда.

Бозор иқтисодиёти шароитида йўл ҳақининг кескин ошиб кетмаслигини таъминлаш мақсадида шаҳар транспортига ҳар йили 1 миллиард сўм миқдорида дотация ажратилмоқда.

Шаҳарда транспорт хизматини янада яхшилаш борасида қилинадиган ишлар ҳали талайгина.

Масалан, Сирғали йўлдош шаҳарча сифатида ташкил топгандан буён аҳоли сони бир неча баробар ошиб кетди. Уларга транспорт хизматини янада яхшилаш учун метронинг "Чилонзор" йўналиши билан боғлайдиган тезюрар трамвай йўлини қуриш зарурати кун тартибиде турибди.

Шунингдек, Юнусобод даҳасида истиқомат қиладиган 300 минг аҳолига транспорт хизмати соҳасида қулайлик туғдириш учун Тошкент метросининг учинчи навбатини қуриш ишлари давом этмоқда. Лекин, очиқ айтаман, бундай қурилишлар катта маблағ талаб этади.

Биз мана шундай халқимизнинг оғирини енгил, узогини яқин қиладиган кўпгина лойиҳа ва режаларни амалга ошириш мақсадида керакли маблағ ва сармоялар топиш йўлида тўхтовсиз иш олиб бормоқдамиз.

Азиз дўстлар!

Бугун олдимизда турган кўпгина муаммолар ҳақида гапирганда, илму фан ривожини ва шу йўлда давлатимиз, жамиятимиз томонидан кўрсатилаётган эътибор, ажратиладиган маблағ ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Бу ўринда мамлакатимиз олимларининг салоҳияти ниҳоятда юксак эканини таъкидлаш керак. Бугунги кунда дунё тан олган олимларимиз сафи кенгайиб бормоқда. Улар орасида ўнлаб нуфузли халқаро Академияларнинг аъзолари бор. Такрор айтаман, биз бугун кучли илмий салоҳиятга эгамиз.

Аммо бу салоҳиятни рўёбга чиқариш учун илму фан муассасаларини қўллаб-қувватлаш, синов лабораториялари, ноёб асбоб-ускуналар, керак бўлса, тажриба заводлари зарур. Бу ишлар эса анча-мунча маблағ талаб қилади. Буни барчамиз яхши англаймиз. Лекин, очиқ тан олиб айтишим керакки, бу вазифани тўла-тўқис амалга ошириш учун ҳозирча бизда зарур миқдорда маблағ етишмаяпти.

Шуни барчамиз яхши тушуниб, англаб олишимиз даркор: мамлакатимиз, Ватанимиз тараққиёти, унинг бошқалардан кам бўлмаслиги ҳақида, халқимизнинг буюк келажаги ҳақида режалар тузар эканмиз, илму фан тараққиётини таъминламасдан, бунга керакли шароит туғдириб бермасдан эзгу мақсадларимизга эришиш қийин. Бу йўлда, аввало, тараққий топган хорижий давлатлар билан ҳамкорлик алоқаларини боғлашимиз, улар билан ҳамжиҳатликда ишлашимиз лозим.

Муҳтарам дўстлар!

Ўзбекистон кўп миллатли мамлакатдир. Биргина пойтахтимизнинг ўзида бугунги кунда 100 дан ортиқ миллат ва элат вакиллари истиқомат қилиши ҳам шу фикримизни тасдиғидир.

Ҳозирги кунда Тошкентда 100 дан зиёд турли миллат вакилларининг миллий-маданий марказлари фаолият

олиб бораётгани ибратлидир. Уларнинг жамиятдаги муътадилликни таъминлаш, шунингдек, она тилларини ўрганиш, миллий урф-одат ва анъаналарни қайта тиклаш борасида олиб бораётган ишлари ҳар жиҳатдан эътиборга молик.

Парламентимизнинг янги таркибига рус, қozoқ, қирғиз, тожик, арман, корейс ва бошқа бир қатор миллат вакиллари сайлангани ҳам бор ҳақиқатни айтиб турибди.

Албатта, қардош миллат вакилларининг барча соҳада ҳақ-ҳуқуқи ва эркинликларини кафолатлаш бундан кейин ҳам сиёсатимизнинг узвий қисми бўлиб қолаверади.

Мен, шу фурсатдан фойдаланиб, Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан маданий-маърифий алоқалар жамиятлари Кенгашининг самарали иш олиб бораётгани ҳақида тўхталиб ўтмоқчиман.

Кенгаш ўтган йилнинг ўзида 36 та хорижий мамлакатлардаги дўстлик жамиятлари билан алоқа ўрнатгани унинг имкониятлари кенг эканлигини кўрсатади. Унинг АҚШ, Германия, Хитой, Туркия, Австралия, Саудия Арабистони каби давлатлардаги ватандошларимизнинг 15 га яқин жамиятлари билан мустақкам ҳамкорликни йўлга қўйгани диққатга сазовор.

Кадрли дўстлар!

"Эл соғлиғи — юрт бойлиғи" деб бежиз айтилмаган. Кейинги йиллар ичида пойтахтимизда 15 та замонавий шифохона, 29 та поликлиника ва қатор тиббий пунктлар барпо этилгани пойтахтимизда аҳоли саломатлигини таъминлаш бош масалалардан бири эканидан далолат беради.

Барча соҳаларда бўлгани каби, республикамиз тиббиёти равнақида ҳам Тошкентнинг ўз мавқеи, кучли салоҳияти бор. Айниқса, замонавий жиҳозларга эга бўлган шопилинч тиббий ёрдам кўрсатиш маркази ташкил этилгани нафақат пойтахтимиз, балки бутун республикамиз аҳолиси кўнглидаги иш бўлди.

Лекин, очигини айтганда, тиббиёт соҳасида кўп-кўп муаммолар йиғилиб қолгани ҳам сир эмас. Бу борадаги ислохотлар сушт бораётганини инобатга олиб, биз махсус ҳукумат дастурини ишлаб чиқдик. Ўйлайманки, уни ҳаёт-

га татбиқ этиш жараёнида тиббиёт соҳасидаги мавжуд муаммолар босқичма-босқич ҳал этилади.

Биз 2000 йилни Соғлом авлод йили, деб эълон қилдик. Бундан мақсад — нафақат жисмонан, балки ҳар тарафлама, аввало, маънавий соғлом, баркамол авлод тарбиясига бутун диққат-эътиборни қаратишдан иборатдир.

Тошкент шаҳри аҳолисининг қарийб 45 фоизини ёшлар ташкил этиши олдимизга кўп-кўп вазифалар қўяди. Чунки ҳар бир ёшнинг ўзи — бир дунё. Биз фарзандларимиз онгига она юрт манфаати, халқ озодлиги, мамлакатимиз ободлиги энг муқаддас қадрият эканини сингдира боришимиз, уларни комил инсонлар қилиб вояга етказишимиз, шу тариқа Ватан келажаги ва тақдирини ишончли қўлларга топширишимиз даркор.

Ватанимиз истиқболи фарзандларимизнинг қандай инсонлар бўлиб етишишига боғлиқ.

Давлат шу мақсадни кўзлаб амалга ошираётган таълим соҳасидаги ислохотлар учун жуда катта миқдорда маблағ ажратмоқда.

Бугунги кунда пойтахтда 14 та академик лицей, 15 та касб-ҳунар коллежи йигирма мингдан зиёд ёшларимизга билим бермоқда.

Бу эзгу ишларимизнинг бошланиши, холос. 2005 йилгача Тошкентда яна 40 та академик лицей, тахминан 80 та касб-ҳунар коллежи барпо этиш кўзда тутилган. Бу маърифат ўчоқларида 85 минг нафар фарзандимиз таълим олади.

Иқтидорли ёшларнинг чет элларда таълим олишини қўллаб-қувватловчи "Умид" жамғармаси орқали тошкентлик 164 нафар йигит-қиз хориждаги нуфузли олий ўқув юртларида таҳсил кўрмоқда. Чет эллардаги университетларни битирган 39 нафар йигит-қизимиз эса бугун энг нуфузли ташкилотларда хизмат қилмоқда.

Ҳурматли Тошкент аҳли!

Ёшларимиз тарбияси ҳақида гапирганда, оғир бўлса ҳам, ўтган йили рўй берган фожиали воқеалар ҳақида тўхталиш жоиз, деб биламан. Чунки халқимизнинг тинчлигини, бунёдкорлик ишларини кўра олмайдиган ёвуз кучлар ай-

нан ҳали онги шаклланмаган айрим ёшларимизни тўғри йўлдан тойдириб, улардан тажовузкорларни, террорчиларни тайёрлаб, ўз Ватани, ўз ота-онасига қарши қўймоқда.

Ўтган йилнинг 16 февраль куни мудҳиш фожиа содир этган, бегуноҳ юртдошларимиз ҳаётига зомин бўлган кимсаларнинг аксарияти ёшлар экани ачинарлидир.

Февраль воқеалари ҳар биримизнинг иродамизни синовдан ўтказди. Ўз эътиқоди йўлида собит, матонатли бу халқни ҳеч қандай куч ҳеч қачон енга олмаслигини бутун дунё кўрди.

Ўша оғир кунларда сабот ва ҳамжиҳатлик билан менга тоғдек таянч бўлганингиз, бу улуг инсоний фазилатингиз учун сиз — азиз пойтахт ақлига, бутун элим, халқимга яна бир қарра таъзим қиламан.

Тиғ яраси битади, лекин дил яраси битмайди, деган гап бежиз айтилмаган. Мана, қўпоровчилар портлатган бинолар аввалгидан ҳам чиройли қиёфага эга бўлди, жабр қўрган оилаларга янги уйлар қуриб берилди. Аммо бегуноҳ ҳалок бўлганларнинг армони оила аъзолари, яқинлари — ҳеч биримизнинг дилимиздан ҳеч қачон кетмайди.

Муҳтарам юртдошлар!

Соғлом, баркамол авлод қамоли спорт ва жисмоний тарбия билан узвий боғлиқ. Шу билан бирга спорт ҳамма замонларда ҳам мамлакатни жаҳонга танитишнинг муҳим воситаси бўлиб келган.

Миллий спортимизнинг озод ва эркин ривожланиши, жаҳон майдонида ўзига мос ўрин эгаллаши учун имкониятлар ниҳоятда чеклаб қўйилган шўро замонида ҳам тошкентлик жаҳон чемпиониари: боксчи Руфат Рисқиев, самбочи Сайфиддин Ҳодиев, олимпиада чемпиониари баскетболчи Равила Салимова, волейболчи Вера Дуюнова каби ҳамюртларимиз номи машҳур эди.

Бутун эса жаҳоннинг кўплаб нуфузли халқаро спорт анжуманлари тошкентлик йигит-қизлар иштирокисиз ўтаётгани йўқ. Улар ўзларининг тенгсиз маҳоратларини намоиш этиб, дунёни ҳайратга солмоқдалар.

Жаҳондаги кучли спортчилар орасида биринчилиқни қўлга киритиш, она Ватан шон-шавкатини дунёга ёйиш,

Ўзбекистон байроғини боши узра баланд кўтариш ҳар қандай кишидан мисли кўрилмаган меҳнат, чидам-бардош, шижоат ва матонат талаб қилади.

Бокс бўйича 10 марта жаҳон чемпиони, ўзбек спортининг фахри бўлган Артур Григорьян, матонатли қизимиз, Олимпия чемпиони Лина Чирязевани бутун бутун дунё билади.

Энг ёш гроссмейстерлардан бири Рустам Қосимжонов, теннисчи қизимиз Ирода Тўлаганова, кикбоксингчи Олмаз Юсупов, футболчи Миржалол Қосимов, тайэквандоччи Элдор Нурухонов каби спорт юлдузлари эришаётган ютуқлар билан ҳар бир юртдошимиз ҳақли равишда ифтихор қилади.

Шу ўринда, ҳеч шубҳасиз, спортни ривожлантириш борасида пойтахтда кўп-кўп ишлар қилинганини қайд этиб ўтиш жоиз, деб биламан. Кейинги йилларда жаҳон андозаларига тўла жавоб берадиган Юнусобод теннис корти, "Жар" спорт мажмуи ва бошқа қатор иншоотлар барпо этилгани бунинг ёрқин далилидир.

Теннис бўйича Президент кубоги халқаро турнири, ўзбек миллий кураши бўйича биринчи жаҳон чемпионати, бокс бўйича Осиё биринчилиги каби кўплаб анъанавий спорт мусобақалари мамлакатимиз шухратига шухрат қўшибгина қолмай, жаҳон спорт оламида янги саҳифалар очмоқда.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Бугун ҳар бирингизни: "Тошкентнинг эртанги қиёфаси қандай бўлади?" — деган савол қизиқтириши табиий. Бу ҳақда гапирганда, энг аввало, шуни айтиш керакки, Эски шаҳардаги ободончилик ва бунёдкорлик ишлари кенг кўламда давом эттирилади.

"Алпомиш" спорт саройи негизида Марказий Осиёда ягона бўлган халқаро савдо-кўرғазма мажмуи қад ростлайди.

Шу билан бирга, шаҳримиз кўркига кўрк қўшадиган янги сайилгоҳ ва боғ-роғлар, Бўрижар анҳори соҳилида савдо, дам олиш ва умумий овқатланиш мажмулари барпо этилади. Келажакда Миллий боғимиз янада кенгайиб, бойиб, унинг ҳудуди қарийб 100 гектарга етади.

Яқин йиллар ичида Япониянинг "Сумитомо корпорейшн" компанияси билан ҳамкорликда лойиҳа қиймати 200 миллион АҚШ долларига тенг бўлган "Қуруқлик порти" ва саноат шаҳарчаси барпо этилади. Бу ерда 20 минг киши иш билан таъминланади.

Бошланган хайрли ишлардан яна бири — Юнусободда, Бўзсув бўйида Ватан озодлиги йўлида жон фидо этган қатагон қурбонларига бағишланган "Шаҳидлар хотираси" мемориал ёдгорлигидир. Ишонаманки, юртдошларимизга ниҳоятда маъқул тушган пойтахтимиздаги Хотира майдони каби бу ер ҳам халқимизнинг муқаддас зиёратгоҳларидан бирига айланади.

Хабарингиз бор, Тошкент давлат консерваториясининг замонавий талабларга жавоб берадиган янги биноси бунёд этилмоқда. Алишер Навоий номидаги миллий кутубхона, Миллий тасвир галереяси қурилишлари ҳам истиқбол режаларимиздан ўрин олган.

Насиб этса, эрта-индин Чилонзорда биринчи навбатининг лойиҳа қиймати 80 миллион АҚШ долларига тенг бўлган Олимпия мажмуаси пойдеворига ғишт қўйилади.

Булар Тошкент истиқболини ўйлаб қилинаётган ишларимизнинг бир қисми, холос.

Ҳурматли пойтахт аҳли!

Шу юксак минбардан туриб сиздек кадрдон юртдошларим олдида ҳисобот бераётган эканман, агарки, мендан: "Сизнинг раҳбарлик фаолиятингиз йилларида қилган энг муҳим, энг буюк ишларингиз нималар бўлди?" — деб сўралса, мен шундай жавоб берар эдим:

"Мана шу Ўзбекистон дейилган муқаддас заминда яшаётган инсонларни кадрладим, ардоқладим.

Ўзбек, ўзбек миллати, ўзбек халқи номини улуғладим, бутун дунёда унинг ҳурматини жойига қўйдим. Бу менинг ҳаётим маъноси, умрим мазмунига айланиб қолган".

Муҳтарам биродарлар!

Мен бир нарсани ҳеч қачон яширмайман. Тошкентни, тошкентликларни яхши кўраман, севаман.

Мен "Ўзбекистон — келажаги буюк давлат" деганда, энг аввало, халқимизнинг, жумладан, Тошкент аҳлининг

олижаноб фазилатларига, бунёдкорлик салоҳиятига, эртанги янада ёруғ кунларга бўлган қатъий ишончига суянаман.

Шундай гўзал ва муқаддас юртнинг, шундай буюк халқнинг фарзанди эканимдан, унга хизмат қилиш бахтига муяссар бўлаётганимдан фахрланаман, ризқ-насибамни шу азим шаҳарга сочгани учун Аллоҳга шукроналар айтаман.

Бундай халқ учун хизмат қилиш йўлида бор куч-иймқониятимни, ғайрат-шижоатимни, керак бўлса, ҳаётимни бағишлаш мен учун катта бахтдир.

Азиз қадрдонларим!

Барчангизга соғлиқ-омонлик, хонадонларингизга қут-барака тилайман!

Яқинлашиб келаётган муқаддас Рамазон ҳайити ҳаммангизга муборак бўлсин!

Ватанимиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлсин!

Эзгу ишларимизда Яратганнинг ўзи мададкор бўлсин!

*Тошкент шаҳар сайловчилари вакиллари
билан учрашувда сўзланган нутқ,
2000 йил 6 январь*

ХАЛҚ ДАРДИ БИЛАН ЯШАЙЛИК

Ассалому алайкум, қадрли дўстлар!

Хурматли депутатлар!

Энг аввало, сизларни демократик тамойиллар асосида ўтган сайловларда Фарғона вилояти аҳли ишончини қозониб, вилоят Кенгаши депутатлигига сайланганингиз билан чин юракдан табриклайман.

Ҳаммангизга сиҳат-саломатлик, бахт-саодат, халқ фаровонлиги йўлидаги ишларингизда омад тилайман.

Ушбу фурсатдан фойдаланиб, мен сизларга олдин ҳам айтган бир ҳақиқатни эслатиб қўймоқчиман: депутат зиммасига жуда катта вазифа ва масъулият юкланган. У вилоятдаги ижтимоий муҳитга фаол таъсир кўрсатмоғи, вилоят раҳбарларининг, жумладан, ҳокимнинг ҳам фаолиятини назорат қилиши, ҳокимликнинг ишини холисона баҳолаб, камчилик ва нуқсонлар ҳақида рўйирост гапириши, буларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш масалаларида намуна бўлмоғи лозим.

Депутатни халқ сайлайди. Халқнинг, сайловчиларнинг ишончини оқлаш, улардан, авваламбор, ҳақиқий юртпарварликни, ҳалол, фидойи бўлишни, ҳузур-ҳаловатдан воз кечилишни, одамларнинг оғирини енгил қилиш, аҳволдан хабардор бўлиш, тақдирига куйинчаклик билан ёндошиш, лўнда қилиб айтганда, том маънода халқ дарди билан яшашни талаб этади.

Биз ХХI аср арафаси ва унинг дастлабки йилларида мамлакатимизни ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқдик, ислохотларни чуқурлаштириш ва жамиятни янгилаш борасидаги устувор йўналишларни аниқ-равшан белгилаб олдик.

Бу устувор йўналишларнинг барчасини ўзига қамраб олган энг муҳим вазифа — мамлакатимиз сиёсий, иқтисодий ҳаётини, давлат ва жамият қурилиши жараёнларини янада эркинлаштиришдан иборатдир.

Бу — аслида давлат қурилишида бошқариш ишларини ва маълум даражада ваколатларни аста-секин марказдан пастдаги бошқариш бўғинларига бериш, шунинг ҳисобидан уларнинг фаоллигини ошириш, шу жумладан, халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари ва ҳокимликлар, фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш органлари, аввало, маҳалла тузилмалари, шунингдек, жамоат тузилмалари ваколатларини босқичма-босқич амалга ошириш ва уларга кўпроқ ишонч билдириш, деган маънони ифодалайди.

Албатта, марказий давлат тузилмалари, ҳукумат, тегишли вазирликлар тасарруфида ўзига хос муҳим вазифалар қолаверади. Шу жумладан, конституцион тузумни, мамлакатнинг мустақиллиги ва ҳудудий яхлитлигини, унинг сарҳадларини ҳимоя қилиш, юрт хавфсизлигини сақлаш, ҳуқуқ-тартибот ва мудофаа қобилятини, молия-банк, пул муомаласини таъминлаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига, мулк эгаларининг ҳуқуқларига, иқтисодий фаолият эркинлигига кафолат бериш, самарали ташқи сиёсат олиб бориш каби вазифалар ва бир қатор стратегик аҳамиятга молик масалалар қолиши, табиийдир.

Лекин бир нарсага аминман: маҳалла жамоаларига, унинг муаммо ва ташвишларига яқин бўлган идора ва ташкилотларга кўпроқ суяниш ва таяниш керак. Бу стратегик сиёсатимизнинг қатъий йўналиши бўлиши муқаррар.

Шуни ҳам ҳолисона тан олишимиз керакки, бугунги кунда маҳаллий ҳокимият вакиллик органларига ва ҳокимликларга ўз ҳудудларини иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожлантириш соҳасидаги амалий фаолият олиб бориш учун берилган зарур ҳуқуқлардан самарали фойдаланиш ҳақида кўп гапиришимиз мумкин. Ҳар қандай эркинлик замирида катта масъулият ҳам борлигини сизлар яхши тушунасизлар, деб ўйлайман.

Демоқчиманки, республикамизнинг ҳар бир вилоятида эришилаётган ютуқлар ҳам, йўл қўйилаётган камчи-

ликлар ҳам, энг аввало, шу вилоят раҳбарлари, маҳаллий Кенгаш депутатларининг ишбилармонлиги, ташаббускорлиги, изланувчанлиги, юртпарварлиги, керак бўлса, **қатъиятлилиги ва мардлиги билан бевосита боғлиқдир.**

Муҳтарам дўстлар!

Ёдингизда бўлса, бундан уч йил муқаддам — 1997 йил 14 февралда бўлиб ўтган вилоят Кенгашининг сессиясида иқтисодий ислоҳотларни амалга оширишга ҳалақит бераётган сабаблар ҳақида очиқ гаплашиб олган эдик.

Шунингдек, бир ой муқаддам шу ерда ўтган сайловолди учрашувида ҳам Фарғона аҳлининг амалга ошираётган ижобий ишлари, мамлакат тараққиётига қўшган муносиб ҳиссасини таъкидлаш билан бирга, ўз вақтида ҳал этилмаган ва ҳаммамизни ташвишлантираётган бир қатор муаммолар мавжудлиги, уларни батафсил ўрганиб, таҳлил қилиш ва ечимини топиш зарурлиги ҳусусида тўхталиб ўтган эдим.

Кейинги таҳлиллар вилоятда ислоҳотларнинг изчиллигини таъминлаш, самарадорлигини ошириш, одамларга муносиб турмуш шароити яратиб бериш борасида сезиларли ўзгаришлар рўй бермаганини кўрсатмоқда.

Ўйлайманки, бугун бундай вазиятдан чиқишнинг, вилоят иқтисодий-ижтимоий ривожланишини таъминлашнинг йўллари қидириш, мавжуд имкониятлардан тўлиқ фойдаланиш, бир сўз билан айтганда, ишчимизнинг самарасини ошириш — барчамизнинг, шу юртда яшаётган инсонларнинг, аввало, халқимиз ишонган депутатларнинг бурчидир.

Имкониятлар ҳақида гапирар эканмиз, биринчи навбатда, қуйидаги масалаларга алоҳида тўхталиб ўтишимиз керак деб ўйлайман.

Аввало, аҳолиси кўп ва тигиз, ер майдони чекланган Фарғона вилояти учун ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этишнинг асосий йўлларида бири, **бу — саноатни бутун чоралар билан ривожлантиришдир.**

Афсуски, ҳозирги пайтда мавжуд саноат корхоналарининг ишлаб чиқариш қувватларидан етарли даражада фойдаланилмаяпти. Оқибатда ўтган 12 та йирик саноат

корхонасида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 582 миллион сўмга, 11 та саноат корхонасида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш ҳажми 286 миллион сўмга пасайиб кетди.

Бу ҳолни Қувасой шаҳридаги “Кварц” ҳиссадорлик жамияти, Фарғона фуран бирикмалари ва сунъий тола заводлари, Учкўприк ва Бувайда туманларидаги тикув-трикотаж, йигирув-тўқув ҳиссадорлик жамиятлари ва “Ўзсаламан” қўшма корхонаси мисолида ҳам кўрамиз.

Нефт-ёнилғи материаллари, маъданли ўғит, кимёвий тола, қурилиш ашёлари, кийим-кечак ва озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми ҳам ўтган йилларга нисбатан анча камайди. Ҳатто республикада тилга тушган “Ўзсаламан” қўшма корхонасида пойафзал ишлаб чиқариш ҳажми ўтган йилга нисбатан 17 фоиз пасайди.

5 та саноат корхонаси ўтган йилни жами 653 миллион сўм иқтисодий зарар билан якунлади. 1 миллиард сўмдан ортиқ миқдордаги тайёр маҳсулот омборларни банд қилиб ётганининг ўзи ҳам бир қатор саноат корхоналари раҳбарлари бозор талабларини ҳисобга олмасдан, ҳамон эскича услубда ишлаб келаётганидан далолат беради.

Энг ачинарлиси шундаки, бир қатор саноат корхоналари ва ҳиссадорлик жамиятларида мулк шакли ўзгарди, аммо раҳбарларнинг фикрлаш тарзи ўзгармасдан қолди. Ахир акцияларни сотиш ҳисобига корхоналарга янги технологияларни жорий этиш, ишлаб чиқаришни кенгайтиришга эътиборсизлик билан қаралаётгани, вилоят бўйича ҳозиргача 400 миллион сўмлик акциялар сотилмай ётгани учун ким жавоб беради?

Вилоятда чет эл сармояларини жалб қилиш, қўшма корхоналар ташкил этиш соҳасида ҳам жиддий камчиликлар мавжуд. Ҳозиргача 9 та туманда бирорта қўшма корхона очилиш режалаштирилмагани ҳам буни кўрсатиб турибди.

Рўйхатдан ўтган 59 та қўшма корхонанинг 38 тасигина фаолият кўрсатяпти, холос.

Ишбилармон ва тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш, уларга қулай шарт-шароит яратиб бериш, имтиёзли кредитлар билан таъминлашга ҳам етарли эътибор берилма-

ётир. Натижада вилоят бўйича рўйхатдан ўтган 14 минг 317 та кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг 6,5 мингта-си турли сабаблар билан тугатилган, 1 минг 644 таси вақтинча фаолият кўрсатмаяпти.

Ишлаб турган бундай корхоналарнинг кўпчилиги эса ишлаб чиқариш билан эмас, балки кўпроқ савдо-сотиқ ишлари билан шуғулланмоқда.

Кадрли биродарлар!

Биз аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида кўп гапирамиз. Лекин вилоят бўйича янги иш жойларини ташкил этиш ҳамон энг асосий ва долзарб муаммолардан бири бўлиб турибди. Бу масалани ҳал этишга мутасадди ташкилотлар жиддий эътибор бераётгани йўқ. Вилоятда 1999 йили бор-йўғи 31 минг иш жойи ташкил этилди, холос. Ҳолбуки, бу ерда ишсизлар сони амалда бундан бир неча баробар кўп.

Яна бир ачинарли ҳол. 1998 йилга нисбатан умумтаълим мактаблари, тиббиёт муассасалари қурилиши икки баробар, қишлоқларга газ тармоқларини ўтказиш эса 15 фоиз камайган. 1996-2000 йилларга мўлжалланган қишлоқ инфратузилмасини ривожлантириш дастури бўйича белгиланган Охунбобоев, Ёзёвон, Сўх туманларида газ тармоқларини тортиш режаси зўрға 50—80 фоиз атрофида бажарилди.

Вилоятда кўп йиллардан бери қурилиши тугалланмаган 127 та объект мавжуд. Шундан 26 таси соғлиқни сақлаш, 29 таси эса халқ таълими муассасалари эканлиги ачинарли ҳол.

Хурматли депутатлар!

Қишлоқ ҳўжалигининг мамлакатимиз иқтисодиётидаги ўрни қанчалик юксаклиги тўғрисида гапириб ўтириш ортиқча, деб ўйлайман. Бу соҳа вилоят иқтисодиётининг ҳам асосий тармоғи ҳисобланади.

Лекин қишлоқ жойларда ислохотларни чуқурлаштириш борасида қабул қилинган ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатларнинг етарли даражада ҳаётга татбиқ этилмаётгани, мулкка эғалик масалалари ўз ечимини топмаётгани, деҳқонлар меҳнатини ҳўжалик фаолиятининг пировард на-

тижалари билан боғлайдиган иқтисодий механизм амалда қўлланилмаётгани, айниқса, моддий манфаатдорлик тамойиллари бузилаётгани қишлоқ хўжалиги ривожига жиддий тўсқинлик қилмоқда.

Афсуски, вилоят ҳокимлиги, бу соҳага мутасадди раҳбарлар замон талабини ҳис этмаяптилар. Бун қуйидаги ҳолатлар ҳам тасдиқлаб турибди.

Сўнгги тўрт йилда энг асосий тармоқ — пахтачиликда шартнома режаларини бажармаслик вилоятда одат тусига кирди. 1996 йили бу кўрсаткич 80,3 фоизни, 1997 йили 98 фоизни, 1998 йили 77,5 фоизни, 1999 йили 85,7 фоизни ташкил этди. Вилоят бўйича ўртача ҳосилдорлик беш йил давомида 4 центнерга пасайди.

Ўтган хўжалик йилида пахтачилик билан шуғулланадиган 14 та тумандан атиги 2 таси — Олтиариқ ва Фарғона туманларигина шартнома режасини бажарди, холос.

Бир хил шароит ва имкониятга эга бўлган қатор туманларда ҳосилдорлигининг пасайиши нохуш анъанага айланиб бораётгани жуда ачинарли ҳолдир. 1997 йили ҳар гектар майдондан 28—31 центнердан ҳосил олган Бувайда ва Данғара туманларида ўтган йили ҳосилдорлик 22—23 центнерга тушиб қолди.

Вилоятда сўнгги йилларда дон етиштириш ҳам сезиларли даражада камайиб кетган. Дон етиштириш режаси 1996 йили 89, 1997 йили 91,7, 1998 йили 83,2, 1999 йили эса 75,8 фоиз бажарилди, холос. Беш йил давомида суғориладиган майдонлардан олинаётган дон ҳосилдорлиги гектарига 33—37 центнердан ошмаяпти. Ёзёвон ва Риштон туманларида эса бу кўрсаткич атиги 25—27 центнерни ташкил этмоқда.

Бунинг асосий сабабларини агротехника тадбирларининг ўз вақтида ўтказилмаслиги, ерларнинг мелиоратив ҳолати яхшиланмасдан, шўри ювилмасдан, уларни экишга тайёрламасдан уруғ сепилаётгани, техника воситаларининг ўрим-йиғим мавсумига ўз вақтида сифатли ҳозирлаб қўйилмаганидан излаш керак.

Бу ҳақда доимо куйиниб гапирамиз. Лекин аҳвол ўзгармаяпти. Бир қатор туманларда ўтган йилларнинг хатола-

рини такрорлаш давом этмоқда. Бағдод, Сўх, Бувайда, Данғара, Тошлоқ, Ўзбекистон туманларида кузги дон экиш ишлари сабабсиз равишда чўзиб юборилганига нима деса бўлади?

Қатъи имкониятлар борлигига қарамасдан вилоятда қартошқа, сабзавот етиштиришда ҳам сезиларли ўзгариш бўлмапти, мева етиштириш 1995 йилга нисбатан 2 ярим баробар, узум етиштириш эса 6,5 минг тоннага камайиб кетган.

Пиллачиликни ривожлантиришга ҳам етарли аҳамият берилмапти. Оқибатда ўтган йили 1995 йилга нисбатан 1600 тонна кам “кумуш тола” тайёрланди. Шу муносабат билан сизларнинг эътиборингизни бир масалага қаратмоқчиман.

Вилоят қишлоқ хўжалигидаги бундай ҳолатнинг асосий сабабларидан бири, аввало, қишлоқ жойларида мулкка муносабатнинг ўзгармаётганида, хусусан, ер ўзининг ҳақиқий эгасини топмаётганида деб биламан. Чунки ер ҳақиқий деҳқоннинг қўлида бўлса, ундан қутилган даражада ҳосил олиш мумкин.

Қолбуки, қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар ҳақида гап кетганда, расмий ҳисоботларда Фарғона вилоятида 165 та жамоа ва ширкат хўжалиги, 2 минг 113 та фермер хўжалиги фаолият кўрсатаётгани, мулк ўзининг ҳақиқий эгасини топаётгани қайд этилади.

Агар чиндан ҳам шундай бўлса, ушбу ер ҳақиқий деҳқон қўлига тушган бўлса, унинг самараси қани? Нега ҳосилдорлик йил сайин камаймоқда? Ерга ишонган, ерга суяган деҳқоннинг нега қосаси оқармапти?

Бунинг сабаби шундаки, вилоятда, аввало, қишлоқ хўжалигига оид қонунлар пала-партиш тарзда турмушга татбиқ этилмоқда. Қонун талабларининг бажарилиши ҳеч кимни қизиқтирмаётгани йўқ. Жамоа ёки ширкат хўжалигида ишлар жамоа хоҳиш-ихтиёри билан эмас, балки юқоридан тайинланган раҳбарнинг яққа ҳокимлигида олиб боришмоқда.

Оқибатда деҳқон ўз тажрибасига суяниб, иқлим, ер шароитига қараб эмас, балки буйруққа биноан ишлашга

мажбур бўлмоқда. Иш илмий асосда ташкил этилмаганлиги, уруғчиликка эътибор сустиги сабабли унумдор ерлардан ҳам паст ҳосил олинмоқда.

Яна бир мисолга эътибор беринг. Вилоят бўйича 17 та хўжалик санацияга тушган эди. Давлат томонидан молиявий ёрдам кўрсатилганига қарамасдан, бу хўжаликлардан 14 таси пахта, 8 таси дон етиштириш шартнома режаларини бажара олмади. Чунки бу борада ҳам мутасадди раҳбарларда янгиликка интилиш, мавжуд муаммоларнинг ечимини излаш, ташаббускорлик етишмаяпти.

Вилоятдаги 17 та жамоа хўжалиги ширкат уюшмаларига айлантирилган бўлсада, улардан 66 тасига ҳалигача мулкый пай гувоҳномалари тарқатилмаган. 53 та фермер хўжалиги эса ҳар хил сабабларга кўра ўз фаолиятини тўхтатган.

Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги бундай камчиликларнинг сабаби авваламбор раҳбар кадрлар масаласига бориб тақалади. Сўнгги уч йил мобайнида вилоятдаги 106 жамоа ва ширкат хўжалиги раҳбари алмаштирилганлиги, бу борада жиддий камчиликлар мавжудлиги ҳали ҳамон маъмурий буйруқбозлик усуллари бартараф этилмаганлигидан далолат беради.

Кадрли депутатлар!

Қишлоқ хўжалиги соҳасининг йил сайин орқага кетаётгани албатта аҳолининг турмуш даражасига ҳам салбий таъсирини ўтказди. Ўз меҳнатининг самарасини кўрмаган, вақтида маош ололмаган, рўзгорини тебратишга қийналиб қолган фуқаронинг кўнглида албатта раҳбарлардан норозилик кайфияти туғилади. Буни яширишнинг ҳожати йўқ. Шунинг учун ҳам барча даражадаги раҳбарларнинг энг асосий бурчи мана шундай ҳолатларнинг олдини олиш, ҳар бир фуқаронинг меҳнат қилиши ва унинг самарасини кўриши учун шароит яратиб беришдан иборат бўлиши керак.

Бунинг учун эса вилоятда етарли имкониятлар бор.

Афсуски, юқорида кўтарилган масалалар биринчи марта тилга олинаётгани йўқ. Вилоят Кенгашининг 1997 йилиги сессиясида ҳам бу ҳақда сўз юритилган, бу янги сайланган ҳокимлар олдида вазифа қилиб қўйилган эди.

Бироқ ҳалигача кўп соҳаларда муаммо муаммолигича, вазифа вазифалигича қолиб кетмоқда.

Ўзингиз айтинг, азиз биродарлар, мен Президент бўлиб, менга ишонч билдирган халқнинг ҳаёти учун жавобгар шахс бўлиб, бундай ҳолга тоқат қилишим мумкинми? Албатта йўқ.

Хурматли депутатлар!

Сўнгги йилларда турли сабаблар билан вилоятингизда бир неча марта бўлишимга тўғри келди. Ҳар сафар мард, танти, меҳнатсевар ва саховатли фарғоналиклар билан учрашганимдан, дийдорлашганимдан беҳад хурсанд бўламан.

Аммо шу ўринда аччиқ бўлса ҳам бир ҳақиқатни айтиб ўтмоқчиман. Менинг назаримда, йил сайин Фарғонадан **файз-барака кўтарилаётгандек**, вилоят аввалги мавқеини, илгариги жозибасини, тароватини йўқотаётгандек туюлади ва бу кўнглимни гаш қилади.

Бу ҳолатнинг сабаби нимада экан, деб ўйлайман, қийналаман. Шунда, истайманми-йўқми, **гал раҳбарларга, аввало, вилоятнинг биринчи раҳбарига, унинг иш услубига бориб тақалади.**

Бу фикрнинг исботини республика Олий Мажлисига ўтказилган сайловларда 3 нафар ҳокимнинг етарли овоз ололмасдан, депутатликка сайланмай қолганлигида ҳам яққол кўриш мумкин. Шунинг ўзи ҳам айрим раҳбарлар аллақачон халқнинг эътиборидан қолганини, ишончини йўқотганини очиқ-ойдин кўрсатмайдими?

Халқимизда **“Ўтган кунингни унутма, эски чоринггни қуритма”** деган ибратли бир мақол бор. Бу — аслида ким эканлигинини, мансаб курсисига ўтирмасдан олдин ким бўлганлигинини, лавозимдан тушгач, ким бўлажагинини унутма, камтар бўл, қадамингни билиб бос, халқнинг назаридан қолма, деганидир.

Бу ҳамманинг, айниқса, катта-кичик раҳбарларнинг доим ёдида туриши керак.

Вилоятдаги биринчи раҳбарнинг мавқеи, салоҳияти, энг аввало, иқтисодий ислохотларни қай даражада амалга ошираётгани, ундан одамларнинг қай даражада рози бўлаётгани билан ўлчанади.

Бунёдкорлик, тараққиёт бор жойда, халқнинг руҳи кўтарилади, келажакка умиди кучаяди.

Иқтисодиёт орқага кетаётган жойдан эса, ободончиликни ҳам, кенг кўламдаги бунёдкорликни ҳам кутиш бефойда. Бундай жойда халқ ҳам раҳбарлардан рози бўлмайди.

Кейинги йилларда Фарғона вилояти нафақат саноат, нафақат қишлоқ хўжалиги соҳаси, балки қурилиш ва ободонлаштириш ишларида ҳам бошқалардан орқада қолмоқда.

Наҳотки, фарғоналик ҳокимлар ва бошқа раҳбарлар республиканинг бошқа ҳудудларида рўй бераётган ўзгаришларни кўрмаётган, қалбларида ҳавас уйғонмаётган бўлса?!

Узоққа бормай, кўнглингизга келмасин-у, шундоқ сизларга кўшни бўлган Андижон вилоятини олайлик. Иқлими, ер-суви, одамларнинг табиати, меҳнатсеварлиги бир хил, аммо ўсиш, ўзгаришда катта фарқ бор.

Нега бундай? Нима, Фарғона вилояти раҳбарларининг ҳаваси, ғурури, орияти йўқми?

Ҳавас бўлиши мумкин, лекин лаёқат бўлмаса, халқнинг бошини қовуштиришга, ғайратини кўзгашига уқув, бошқача қилиб айтганда, ташкилотчилик бўлмаса — фойдаси йўқ экан.

Эсингизда бўлса, биз бундан уч йил илгари вилоятта янги ҳокимни тайинлаганимизда, зиммасига қандай масъулиятли вазифа юкланаётганлигини очиқ айтган эдик. Унга катта ишонч билдирган эдик. Ўтган давр мобайнида унга камчиликларни тузатиш бўйича таклифлар, маслаҳатлар бердик. Афсуски, у ўз вақтида айтилган танқид ва таклифлардан тўғри хулоса чиқара олмади. Йирик муаммоларни ҳал этишда лоқайдликка йўл қўйди.

Шу сабабларга кўра, халқ депутатлари вилоят Кенгашининг биринчи сессияси кун тартиби муҳокамасига ташкилий масала қўйилган экан, вилоят ҳокими Нўъмон Шодиевич Мўминовни вазифасидан озод этишни кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайман.

Ўйлайманки, вилоят тараққиёти, келажаги, халқнинг манфаати шуни тақозо этади.

Азиз дўстлар!

Фарғона халқига меҳр-муҳаббатим баландлигини ҳам-мангиз яхши биласиз. Мен ўзим севган, қадрлаган элнинг тинч ва осойишта, фаровон ва бахтли ҳаёт кечиришини, ўз меҳнатларининг роҳатини, ўстираётган фарзандларининг орзу-ҳавасини кўришини чин юракдан истайман.

Шунинг учун ҳам турмушдаги қийинчиликларни тезроқ бартараф этсак, мамлакатимиз иқтисодиётини юксалтириб, халқимизнинг фаровонлигига эришсак, ҳар бир оила бой-бадавлат турмуш кечирса, деб ният қиламан.

Бу мақсадга эришиш учун эса ишимиздаги камчиликларни тезроқ бартараф этишимиз, бир тан, бир жон бўлиб, ягона мақсад йўлида меҳнат қилишимиз, белгилаган режаларимизни бажаришимиз, кўзлаган марраларимизга тезроқ етишимиз лозим.

Мен азиз фарғоналиклар куйиниб айтган сўзларимдан, танқидий мулоҳазаларимдан ўзларига тегишли хулосалар чиқарадилар ва барча соҳаларда ўзгариш ясайдилар, деб қатъий ишонаман.

Шу мақсад йўлида барчангизга куч-қувват, ғайрат-шижоат ва омад тилайман!

Иккинчи чақириқ халқ депутатлари Фарғона вилоят Кенгашининг биринчи сессиясида сўзланган нутқ, 2000 йил 15 январь

ОЗОД ВА ОБОД ВАТАН, ЭРКИН ВА ФАРОВОН ҲАЁТ — ПИРОВАРД МАҚСАДИМИЗ

Азиз ватандошлар!

Ҳурматли халқ депутатлари!

Муҳтарам меҳмонлар!

Аввало, мана шу юксак ва муътабар минбардан туриб, менга катта ишонч билдириб, мамлакат Президентлигига сайлаган барча сайловчиларга, бутун халқимизга чин қалбимдан самимий миннатдорчилик изҳор этишга ижозат бергайсизлар.

Буни фақат расмий нуқтаи назардан айtilган гап деб билмаслигингизни, балки менинг юрак-юрагимдан чиққан дил изҳори, деб қабул қилишингизни истайман.

Ўзимнинг бу юксак лавозимга сайланишимни мен қандайдир шахсий ғалаба ёки ютуқ деб эмас, балки мустақиллик йилларида изчил олиб бораётган ташқи ва ички сиёсатимизнинг тантанаси, халқимизнинг ўзи танлаб олган тараққиёт йўлига қатъий ишончидан яна бир далолат, деб биламан.

Сайловолди жараёнларида, сайловлар чоғида оддий сайловчилар, оддий фуқаролар томонидан билдирилган фикрлар, бошидан турли синовларни кечирган, кўп-кўп рақбарларни кўрган, бир сўз билан айтганда, ҳаётнинг барча аччиқ-чучугини татиган кишиларнинг чин кўнгилдан айтган сўзларини эшитиб, одамнинг қалбини беихтиёр шундай бир туйғу, ҳиссиёт чулғаб олар эканки, буни сўз билан ифода қилиш қийин.

Шу фурсатдан фойдаланиб, мана шу тарихий дақиқаларда бутун халқимизга қалбимдаги тўлиб-тошиб турган гапларимни айтмоқчиман: менга билдирган ҳурмат-эҳти-

ромингизни, юксак ишончингизни қадрлайман, умрбод юрагимда сақлайман.

Мен ҳаётимни сизларсиз асло тасаввур қилолмайман. Сизларнинг тақдирингиз — менинг тақдирим. Сизларнинг бахтингиз — бу менинг бахтимдир.

Мухтарам халқ ноиблари!

Бугун биз мустақил давлатимиз ва жамиятимиз ҳаётида муҳим ўрин ва мавқега, юксак обрўга эга бўлган, Ватанимиз тараққиёти, халқимиз фаровонлиги йўлида катта хизмат қилаётган Олий Мажлисимизнинг янги чақириқ биринчи сессиясининг очилишида иштирок этапмиз.

Шу фурсатдан фойдаланиб, сиз — азизларни халқимизнинг ишончига сазовор бўлганингиз билан чин юракдан муборакбод этаман. Она Ватанимиз равнақи йўлидаги фаолиятингизда сизларга сиҳат-саломатлик, куч-ғайрат, катта омадлар тилайман.

Биз бутун мустақил тараққиёт йилларида тўплаган тажрибаларимизга таяниб, ҳаётимизни янгилаш ва ислоҳ қилиш йўлида давлат ва жамият қурилишининг энг асосий мақсад ва вазифаларини, олдимизда турган биринчи галдаги муҳим масалаларини аниқлаб олмоғимиз зарур.

Содда қилиб айтганда, яқин келгусидаги фаолиятимизнинг бош мақсад ва мазмунини белгилаб олишимиз керак.

Бу — сиз билан бизнинг, одамлар ўз тақдирини, мамлакат истиқболини, юрт фаровонлиги ва осойишталигини, ҳар бир хонадон ва бутун минтақамиздаги тинчлик ва барқарорликни сақлаш ва мустаҳкамлаш вазифасини ишониб топширган халқ вакиллариининг муқаддас бурчидир.

Бизнинг бош стратегик мақсадимиз қатъий ва ўзгармас бўлиб, бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик давлат барпо этиш, фуқаролик жамиятининг мустақкам пойдеворини шакллантиришдан иборат.

Бу — лўнда қилиб айтганда, ривожланган давлатларнинг тажриба ва тараққиёт моделларидан кўр-кўрона нусха кўчирмаган ҳолда, уларга хос юксак ҳаёт даражаси ва сифатига эришиш.

Мамлакатимизда миллати, тили ва динидан қатъи назар, ҳар бир инсоннинг барча ҳуқуқ ва эркинликлари ка-

фолатланадиган, фаровон турмуш тарзи таъминланадиган демократик ривожланиш йўлини изчил давом эттириши демакдир.

Шу билан бирга, биз халқимизнинг асрий олижаноб анъаналарига, муқаддас динимизнинг инсонпарварлик маҳиятига, миллий қадриятларимизга доимо содиқ қолганимиз демакдир.

Табиий савол туғилади: бу улугвор мақсадларга, орзу-ниятларимизга эришиш учун жамиятимизни янгилаш ва ислоҳ этишнинг ҳозирги янги босқичида биз ўз олдимизга қандай вазифаларни қўйганимиз керак?

Қайси масалалар давлат, ижтимоий тузилмалар ва маҳаллий ҳокимлик идораларининг диққат марказида турмоғи, парламентимиз қонунчилик фаолиятининг асосини ташкил этмоғи лозим?

I. Сиёсий соҳада:

Ижтимоий ҳаётимизнинг барча соҳаларини демократлаштириш жараёнини янада чуқурлаштириш, янги маъно-мазмун билан бойитиш, унинг изчиллиги ва самарасини таъминлаш — мамлакатимизда амалга оширилаётган сиёсий ислоҳотларнинг мазкур босқичида олдимизда турган энг долзарб вазифадир.

Бу борада қуйидаги муҳим масалаларга алоҳида эътибор беришимиз зарур:

Биринчи. Мамлакатимиз сиёсий ҳаётининг барча соҳаларини, давлат ва жамият қурилишини эркинлаштириш.

Бу жараёнда, аввало, фуқароларнинг сиёсий, иқтисодий фаоллигини кучайтириш ва инсоннинг ўз қобилятини тўла рўёбга чиқариши учун тегишли шарт-шароит яратиш лозим.

Бунда одамларнинг ўз хоҳиш-иродасини эркин ифода этиш, ўз манфаатларини рўёбга чиқариш ва ҳимоя қилиш ҳуқуқини ривожлантириш ва амалда намоён қилиш алоҳида аҳамият касб этади.

Жамиятимизда мавжуд бўлган турли манфаатлар, қарама-қарши кучлар ва ҳаракатлар ўртасидаги мувозанатни

таъминлайдиган самарали механизмни шакллантирсак, ҳаётимизнинг барқарор ва мустаҳкам тараққиётини мукамал кафолатлаган бўлар эдик.

Иккинчи. Шунга эришиш керакки, мамлакатимиз сиёсий ҳаётида ҳақиқий маънодаги кўппартиявийлик муҳити қарор топиши даркор.

Ҳар бир партия муайян ижтимоий қатламга таянган ҳолда, ана шу тоифа манфаатларининг ҳимоячиси сифатида ўзининг аниқ ва равшан ҳаракат дастурига эга бўлиши керак. Унда ҳар қайси партиянинг мақсад ва вазифалари, жамият тараққиёти борасидаги муқобил таклифлари ўз ифодасини топиши лозим.

Амалдаги кўппартиявийлик — бу ҳар хил қараш ва ғоялар ўртасидаги баҳс-мунозара, турли партиялар, жумладан, мухолиф партиялар учун ҳам сиёсий рақобат майдони демакдир.

Учинчи. Нодавлат тузилмалар, ҳукуматга қарашли бўлмаган ва жамоат ташкилотларининг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, нодавлат ва жамоат ташкилотларининг ривожланган тизими жамиятда манфаатлар уйғунлигини қарор топтириш ва мустаҳкамлашга хизмат қилиши лозим. Бу тизим давлат тузилмалари фаолиятини муайян маънода тўлдириши, уларга нисбатан маълум бир мувозанатни таъминловчи восита вазифасини бажариши керак.

Одамларнинг сиёсий онги, сиёсий маданияти, сиёсий фаоллиги юксалиб боргани сари, давлат вазифаларини нодавлат тузилмалар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига босқичма-босқич ўтказиб бориш зарур.

Бу борада ўзини ўзи бошқарадиган идораларнинг, маҳаллаларнинг нуфузини ва мавқеини ошириш, уларга кўпроқ ҳуқуқлар бериш катта аҳамият касб этади.

Фуқаролик жамиятининг мустаҳкам асосларини барпо этиш йўлидаги ишларимизнинг мазмун-моҳиятини ҳам айнан мана шу масала ташкил қилади.

Тўртинчи. Жамиятда фикрлар хилма-хиллиги ва қарашлар ранг-баранглиги, уларни эркин ифода этиш шароитини таъминлаш.

Бунда, мен яна такрор айтаман, оммавий ахборот воситалари жамиятимизда ҳақиқий “тўртинчи ҳокимият”га айланиши, фуқароларнинг сиёсий ҳуқуқ ва эркинликларини рўёбга чиқаришда энг таъсирчан омил бўлиши керак.

Бу, энг аввало, ҳар бир фуқароннинг ўз фикрини эркин ифода қилиш, ахборот олиш, давлат ва жамият қурилишининг ўта муҳим масалаларини муҳокама этишда фаол қатнашиш ҳуқуқини таъминлаш демакдир.

Бешинчи. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, одамларимиз онгида демократик қадриятларни янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш.

Ўз ҳақ-ҳуқуқини танийдиган, ўз кучи ва қобилиятига таяниб яшайдиган, атрофида рўй бераётган воқеа-ҳодисаларга мустақил муносабатда бўладиган, шу билан бирга, ўз шахсий манфаатларини мамлакат ва халқ манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган эркин шахсни шакллантириш учун барча зарур шарт-шароитларни яратиш даркор.

Айни вақтда фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишга қаратилган давлат ва жамоат ташкилотлари тизимини янада такомиллаштириш лозим.

II. Давлат қурилиши ва бошқаруви соҳасида:

Биринчидан, ҳокимият тизимлари бўлинишининг конституцион принципларга амал қилинишини таъминлаш. Қонун чиқарувчи ҳокимият — Олий Мажлис ва жойлардаги вакиллик органлари бўлган вилоят, шаҳар ва туман кенгашларининг Конституция ҳамда қонунларда уларга берилган ваколат ва назорат вазифаларининг сўзсиз амалга оширилишига эришмоқ зарур. Суд ҳокимиятининг мустақиллигини ва фақат қонунга бўйсунлигини таъминлаш даркор.

Давлат қурилиши муаммолари ҳақида гапирар эканмиз, шуни яхши англаб олишимиз лозим: давлатнинг куч-

қудрати бошқарувнинг барча ваколатларини ўз зиммасига олиши ҳамда давлат идораларининг ҳукм ва тазйиқ ўтказувчи орган сифатидаги вазифаларини кучайтириш билан белгиланмайди.

Давлатнинг куч-қудрати — аввало, демократик институтларнинг мустақил фаолият кўрсатиши учун шарт-шароит яратиш, фуқаролар ва жамиятнинг барча сиёсий, ижтимоий салоҳиятини рўёбга чиқариш, тадбиркорлик ва иқтисодий ташаббуслар эркинлиги учун зарур имкониятларни ташкил этиб бериш қobiliяти билан ўлчанади.

Иккинчидан, маъмурий соҳада амалга оширилаётган ислохотларнинг самарадорлигини кучайтириш.

Бутунги кунда мамлакатимизда маъмурий бўлиниш ва ҳокимият тузилмалари бошқарувининг етарли даражада ихчам тизими ишлаб чиқилди. Уларнинг юқоридан қуйига ва ўзаро муносабатлари тартиби белгиланди.

Эркин тадбиркорликни ривожлантириш йўлидаги демократик ва бозор ислохотларини амалга оширишга тўсиқ-ров бўлиб турган бошқарувнинг қўпгина ортиқча маъмурий ва бюрократик бўғинлари, давлат ва идора тузилмалари ўзгартирилди ёки тугатилди.

Шу билан бирга, марказда ва жойларда амалдаги бошқарув тизимининг ҳар бир бўғини ўз вазифаси, ваколатлари ва масъулиятини яхши ва чуқур англайдиган, уни юқори малака билан бажарадиган яхлит самарали механизм сифатида фаолият кўрсата олмаётганини ҳам тан олиш керак.

Бу бошқарув бўғинлари ижтимоий тараққиёт ва фуқаролар манфаатларини ҳимоя қилиш масалаларини, иқтисодиёт ва тадбиркорликни ривожлантиришнинг энг долзарб ва истихболли муаммоларини ҳал этиш ўрнига қўпинча кераксиз назорат ва буйруқбозлик билан шуғулланмоқда.

Маъмурий-буйруқбозлик тизими шароитида суяги қотган ижрочилар қарор қабул қилишда мустақил, масъулиятни зиммасига олган ҳолда фаолият ва ташаббус кўрсата олмаётти. Улар ҳамон юқоридан кўрсатма кутиб ўтириш одатидан халос бўлолмаяпти.

Биз давлат тузилмалари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларидаги нохуш ҳолатлар — аҳоли кўз ўнгига ҳокимиятни обрўсизлантираётган порахўрлик, таъмагирлик ва коррупция кўринишлари билан бундан буён асло муроса қила олмаймиз.

Биз бундай иснод келтирувчи ҳодисаларга қарши бутун жамият билан биргаликда кескин курашмоғимиз даркор.

Бу ерда гап мамлакатимизда демократия тамойилларига асосланган, аввало, амалдаги Конституция ва қонунларга мувофиқ фаолият юритадиган, ҳеч қандай мансабдорлар, ҳатто, энг кўзга кўринган вазифада ўтирган шахсларнинг ҳам субъектив хоҳиш-истагига қарам бўлмасдан, ишни барқарор ва фаол ташкил қиладиган, ўз моҳиятига кўра жамиятимизнинг олга силжишига халақит бераётган барча иллат ва эски асоратларни бартараф этишга қурби етадиган самарали тизимни вужудга келтириш ҳақида бормоқда.

Шу билан бирга, бу тизим инқилобий ур-йиқитларсиз, тадрижий ривожланиш асосида, умуминсоний ва миллий тараққиёт қадриятларига таянган ҳолда фаолият кўрсатиши даркор.

Учунчидан, ана шу тамойиллардан келиб чиқиб, биз кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш ва янгилаш тизimini такомиллаштиришимиз зарур.

Бунда муайян лавазимга муносиб номзодлар орасидан энг муносибини танлаш йўлидан боришимиз керак. Бунинг учун, биринчи навбатда, истеъдодли, изланувчан, замонавий билимга эга, Ватанга, она замишимизга садоқатли ёшларга сўзда эмас, амалда кенг йўл очиб беришимиз шарт.

Бу масала барча замонларда ҳам ҳеч қачон осонликча ҳал бўлган эмас. Одатда, бундай пайтларда субъективизм, манфаатпарастлик, маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик, қариндош-уруғчилик алоқалари ва бошқа кўп-кўп иллатлар намоён бўлади.

Афсуски, бу муаммони ҳал этишнинг тайёр йўл-йўриқларини топиш қийин. Шунинг учун кадрлар танлашнинг объектив тарзда ишлайдиган тизimini шакллантириш

йўлида кенг жамоатчилик билан биргаликда ҳали кўп иш-лашимиз зарур.

Бу борада етакчи илмий марказлар, ўқув даргоҳлари, турли муассаса ва идораларда мамлакатимиз тараққиёти билан боғлиқ муҳим ва долзарб, ҳал қилувчи муаммолар таҳлилига бағишланган амалий семинарлар ўтказишнинг аҳамияти катта, деб ўйлайман.

Айни вақтда бундай семинарлар мунтазам фаолият кўрсатиши, уларга имкон қадар кўпроқ истеъдод эгаларини жалб этиш лозим.

III. Иқтисодиёт соҳасида:

Биринчидан, иқтисодиётнинг барча соҳалари ва тармоқларида эркинлаштириш жараёнини изчиллик билан ўтказиш ва иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш.

Бу ҳўжалик юритувчи субъектларнинг эркинлиги ва иқтисодий мустақиллигини ошириш, тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўлидаги мавжуд тўсиқларни бартараф этишни англатади.

Иқтисодиётни эркинлаштиришдаги бош вазифа — энг аввало, давлатнинг назоратчилик ва бошқарувчилик вазифаларини — функцияларини қисқартириш, унинг корхоналар ҳўжалик фаолиятига, бирикчи ҳалда, хусусий бизнес фаолиятига аралашувини чеклашдан иборат.

Айниқса, хусусий бизнесга кўпроқ эркинлик бериш лозим. Умуман, иқтисодий фаолиятнинг бозорга ҳос механизмларига кўпроқ эркинлик бериш зарур. Бунинг учун тегишли ҳуқуқий замин, ташкилий ва иқтисодий шарт-шароит ва кафолатларни яратишимиз керак.

Асосий эътиборни институционал ўзгаришларга, молия ва банк тизимини ислох этишни янада чуқурлаштиришга, ривожланган бозор инфратузилмасини яратишга, рақобат муҳитини шакллантиришга қаратмоғимиз даркор. Банк тизимини тубдан мустаҳкамлаш, бу соҳадаги ислохотларни чуқурлаштириш, банкларнинг кредит бериш имкониятларини ва устав капиталини бўш маблағлар жалб қилиш ҳисобидан кенгайтириш талаб этилади.

Банклар инвестиция жараёнининг асосий бўғинига, корхоналарнинг чинакам ҳамкорига айланмоғи, бинобарин, уларнинг ривожланишидан манфаатдор бўлмоғи лозим.

Бозор инфратузилмасига хос барча муассасаларнинг ривожланиши устувор аҳамият касб этмоғи зарур. Бунда бизнес хизмати билан узвий боғлиқ бўлган консалтинг, маркетинг, инжиниринг, лизинг, сугурта тизимлари ва бошқа тузилмалар фаолиятини кучайтириш муҳим аҳамият касб этади.

Иқтисодий эркинлаштириш ташқи иқтисодий фаолиятни, биринчи галда, валюта бозорини эркинлаштириш билан чамбарчас боғлиқ. Биржадан ташқаридаги валюта бозорини ривожлантириш ва мустақамлаш, тижорат банкларининг валюта заҳираларини кўпайтириш — бугунги кундаги бош йўналишдир.

Биз яна бир муҳим вазифа — миллий валютамининг жорий операциялар бўйича эркин алмашувини, яъни конвертациясини таъминлаш учун барча зарур шарт-шароитларни яратмоғимиз даркор.

Бунда аҳолига ва корхоналарга валюта қийматининг ўзгариб туриши натижасида таъсир этиши мумкин бўлган салбий оқибатлардан ҳимоя қиладиган тегишли кафолатларни яратиш, алмашув курсининг барқарорлигини таъминлаш учун зарур бўлган миқдорда давлат валюта заҳираларини шакллантириш алоҳида аҳамиятга эга.

Иккинчидан, хусусийлаштириш жараёнини янада чуқурлаштириш ва шу асосда амалда мулкдорлар синфини шакллантириш. Бу жараёнга тармоқни ташкил қилувчи йирик корхоналарни жалб этиш.

Биз — хусусий мулкнинг миқёси ва улуши узлуксиз ўсиб борадиган кўпукладан иқтисодий ривожлантириш тарафдоримиз.

Дунё тажрибаси шундан далолат берадики, жамиятда том маънодаги мулкдорлар синфининг кўпчилиги ташкил этиши ижтимоий ҳаётдаги барқарорлик ва фаровонликнинг кафолати бўлиб хизмат қилади.

Бу муаммо, бу масаланинг қишлоқ хўжалик соҳасида ечилиши, яъни деҳқоннинг ерга, мулка, ўзи ишлаб чиқара-

диган маҳсулотга эгаллик ҳиссиётини қарор топтириш алоҳида аҳамият касб этади.

Учунчидан, мамлакат иқтисодийётига хориж сармоясини, аввало, бевосита йўналтирилган сармояларни кенг жалб этиш учун қулай ҳуқуқий шарт-шароит, кафолат ва иқтисодий омилларни янада кучайтириш тақозо этилмоқда.

Хориж сармоясининг иқтисодиётимиздаги таркибий ўзгаришларда, ишлаб чиқаришни техникавий қайта жиҳозлаш ва модернизация жараёнини жадаллаштиришда фаол иштирок этишига эришмоғимиз зарур.

Салоҳиятли хорижий шерикларимиз билан яна ҳам фаол ва изчил иш олиб бориш, улар билан ҳамкорликда замонавий, дунё бозорида рақобатга бардош бера оладиган маҳсулотлар ишлаб чиқаришга мўлжалланган янги-янги қўшма корхоналар тузиш лозим.

Шунга эришиш керакки, Ўзбекистон бозори мамлакатимизда бизнес билан шуғулланишга интилаганларнинг барчаси учун энг маъқул ва қулай иқтисодий макон бўлиб қолсин.

Тўртинчидан, кичик ва ўрта бизнес иқтисодий тараққиётимизда устувор ўрин олиши даркор.

Биз кичик, ўрта ва хусусий тадбиркорликнинг ялли ички маҳсулот ишлаб чиқаришда нафақат ҳал қилувчи мавқе эгаллаши, айни вақтда унинг аҳоли фаровонлиги ва даромадлари орттиришда, ишсизлик муаммосини ечилишда ҳам муҳим омилга айланишига эришмоғимиз лозим.

Кичик ва ўрта бизнес ҳамда тадбиркорлик хом ашё ва қишлоқ ҳўжалиги ресурсларини сифатли қайта ишлаш, ички бозорни истеъмол товарлари билан тўлдириш, аҳолига хизмат кўрсатишда муҳим ўрин эгаллаши керак.

Кичик ва хусусий корхоналар ташкил этиш ва уларнинг самарали фаолият кўрсатиши учун қулай шарт-шароит яратиш лозим. Бунинг учун кичик ва ўрта корхоналарни тузиш шартларини соддалаштириш, тадбиркорлик тузилмаларининг хом ашё ва кредит захираларидан, асбоб-ускуна ва материаллардан доимий фойдалана олиш тартибларини эркинлаштириш даркор.

Кичик ва ўрта тадбиркорликнинг банклар, бошқа бозор тузилмалари ва йирик корхоналар билан кундалик алоқаларини амалда мустақкамлаш, уларни ҳақиқий шерикчилик муносабатларига айлантириш лозим.

Кичик ва ўрта корхоналар ишлаб чиқарадиган маҳсулотларнинг мамлакатимиз ичкарасида ҳам, хорижда ҳам бозорини ташкил қилиб бериш, тегишли савдо шароитларини вужудга келтиришга алоҳида эътибор қаратишимиз зарур.

Энг асосийси — кичик бизнесни унинг хўжалик фаолиятига асоссиз равишда аралашадиган, уларни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантиришга ёрдам кўрсатиш ўрнига, ҳалақит берадиган турли хил назорат идораларини тартибга чақиришимиз керак.

Шу билан бирга, кичик бизнес соҳаси учун билимдон, юқори малакали бошқарувчи кадрлар тайёрлашни ташкил этиш, уларнинг иқтисодий ва ҳуқуқий маданиятини ошириш алоҳида аҳамият касб этади.

Бешинчидан, мамлакатимизнинг экспорт салоҳиятини ривожлантириш ва мустақкамлаш, иқтисодиётимизнинг жаҳон иқтисодиёти тизимига кенг қўламда интеграциялашувини таъминлаш.

Иқтисодиётнинг барча соҳаларида рақобатбоп ва экспортбоп тайёр маҳсулотларнинг тури ва салмоғини кўпайтиришимиз, жадал ҳаракат қилиб, жаҳон бозоридан ўзимизга муносиб мустақкам ўрин эгаллашимиз керак.

Бунинг учун мавжуд омил ва имтиёزلарга қўшимча равишда экспортга йўналтирилган ишлаб чиқаришни кенгайтириш, рақобатга бардошли маҳсулот тайёрлаш ва экспорт қилишни рағбатлантиришга қаратилган аниқ чоратадбирларни амалга оширишимиз керак.

Олтинчидан, мамлакатимиз иқтисодий мустақиллигини янада мустақкамлашга қаратилган иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришларни изчил давом эттириш.

Бу, ўз навбатида, бой табиий захираларимиз, минерал-хом ашё, меҳнат ресурсларимиздан, интеллектуал ҳамда илмий-техникавий салоҳиятимиздан тўлиқ ва самарали фойдаланишни тақозо этади.

Иқтисодиётда мукаммал технологик жараённи ўз ичига олган, тайёр маҳсулот ишлаб чиқарадиган, минерал ва қишлоқ хўжалиги хом ашёсини сифатли қайта ишлайдиган қувватлар етакчи ўринда туриши зарур.

Бу жараёнда маҳаллий хом ашё ва табиий имкониятлар асосида ишлайдиган, илғор замонавий технологияларни жорий этган ҳолда, нафақат ички, айтилиши вақтда ташқи бозорда ҳам рақобатта бардош берадиган маҳсулот ишлаб чиқарувчи тармоқларга асосий эътибор қаратилиши керак.

Айниқса, хизмат кўрсатиш соҳаларини ривожлантириш, уларнинг иқтисодиётдаги ўрнини кучайтириш зарур. Чунки бу соҳа янги иш ўринлари, хусусан, қишлоқда иш жойлари яратишнинг муҳим омилдир.

Энг асосийси, одамлар турмуш даражасининг ўсиши хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожига боғлиқ бўлиб, у аҳолининг даромадларини оширишда ҳам салмоқли манба бўлиб хизмат қилади. Афсуски, биз бу имкониятдан ҳали тўлиқ фойдалана олмаётимиз.

IV. Маънавият соҳасида:

Биринчидан. Бу соҳадаги энг асосий вазифамиз — миллий қадриятларимизни тиклаш, ўзгичмизни англаш, миллий ғоя ва мафқурани шакллантириш, муқаддас динимизнинг маънавий ҳаётимиздаги ўрнини ва ҳурматини тиклаш каби мустақиллик йилларида бошлаган эзгу ишларимизни изчиллик билан давом эттириш, уларни янги босқичга кўтариш ва таъсирчанлигини кучайтиришдир.

Ҳар қайси ижтимоий тоифа ва қатламнинг ўзига хос хусусиятларини инобатга олган ҳолда, умумий гаплар билан эмас, амалий ишлар билан маънавиятни юксалтириш диққатимиз марказида бўлиши шарт.

Бу соҳадаги ишларимизнинг пировард мақсади — иймон-эътиқоди бутун, иродаси бақувват эркин фуқаро маънавиятини шакллантиришдир. Яъни мустақил дунёқарашга эга, аждодларимизнинг бебаҳо мероси ва замонавий тафаккурга таяниб яшайдиган баркамол шахс — комил инсонни тарбиялашдан иборат.

Иккинчи масала — жамиятимизда шаклланиб бораётган кўппартиявийлик, кўпфирқилик шароитида ҳар қайси фуқаронинг ўз фикрини эркин ифода этиши ва уни ҳимоя қила олиши жамиятимизда рўй бераётган демократик ўзгаришларнинг негизи бўлмоғи керак.

Лекин турли қараш ва фикрга эга бўлган ижтимоий қатламлар, сиёсий куч ва ҳаракатларнинг ўзига хос мақсадларини уйғунлаштирувчи ғоя — юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ манфаати — барчамиз учун бирдек муқаддас бўлиши шарт.

Том маънода мана шундай олижаноб туйғулар миллий ғоя ва миллий мафкурамизнинг маъно-мазмунига, мана шу юртда яшайдиган ҳар қайси инсоннинг ҳаёт дастурига айланишига эришиш даркор.

Бу борада бутун шакл топаётган миллий мафкура концепциясини минг йиллик миллий қадриятларимизни ҳозирги замон умумбашарий талаблари билан уйғунлаштирган ҳолда яратиш ва одамлар тафаккурига сингдириш олимларимиз, файласуф ва сиёсатшуносларимиз, умуман, илмий жамоатчилигимизнинг долзарб вазифаси бўлиб қолмоқда.

Учинчидан. Биз ислом дини ота-боболаримиз дини эканини, у биз учун ҳам иймон, ҳам ахлоқ, ҳам диёнат, ҳам маърифат эканини доимо юксак қадрлаймиз. Халқимизнинг минг йиллик тарихини, бугунги маънавий ҳаётини, дину диёнатимизни мухтасар ифодалаб, айтиш мумкинки, Аллоҳ бизнинг қалбимизда, юрагимизда. Динга ҳурмат ва эътиқод — биз учун ўлмас қадриятдир.

Шу муносабат билан такрор айтаманки, биз ўз муқаддас динимиз ва эътиқодимиздан ҳеч қачон воз кечмаймиз. Айни пайтда муқаддас динимиз шаънига доғ туширмақчи бўлган, ундан ғаразли сиёсий мақсадларда фойдаланишни истайдиган кимсалар ва кучлар билан ҳеч қачон мурося қилолмаймиз.

Тўртинчидан. 2000 йилни Соғлом авлод йили деб эълон қилганимизнинг маъно-мазмунини, пировард аҳамиятини чуқур англаган ҳолда, бу мақсадларимизни нафақат жорий йилда, балки келгуси даврда давлат сиёсати даражасига

кўтариб, умумхалқ эзгу ҳаракатига айлантиришимиз даркор.

Оила, оналар ва аёлларимизнинг жамиятдаги ўрни ва мавқеини ошириш масаласида аввал бошлаган ишларимизни амалда давом эттириб, янада юксак даражага кўтаришимиз зарур.

Бешинчидан. Олдимизга қўйган энг эзгу мақсадларимиз билан узвий боғланган бугунги кундаги яна бир ғоятда долзарб масала — Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш, бу борада бошлаган ишларимизни изчил давом эттириш ва кучайтириш бундан буён ҳам биз учун устувор вазифа бўлиб қолади.

Бу масала марказда ва жойлардаги давлат ва жамоат ташкилотларининг, биринчи галда, барча катта-кичик раҳбарларнинг энг муҳим вазифаси ва бурчи бўлмоғи зарур. Уларнинг фаолиятини, обрў-эътиборини баҳолашда бу масала ҳал қилувчи мезон бўлишини ҳеч ким унутмаслиги лозим.

Олтинчидан. Яна бир муҳим вазифамиз — бу Ўзбекистонда яшаётган барча миллат ва элатларнинг тили, маданияти, урф-одат ва анъаналарини ривожлантиришга қўмаклашиш, уларга яратиб берилган имконият ва шароитларни янада кенгайтиришдан иборат. Шу орқали юртимизда қарор топган миллатлараро тотувлик ва барқарорликни сақлаш, уни кўз қорачиғидай асраш — ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

Еттинчидан. Ота-боболаримиздан қолган эзгу удумга мувофиқ, кексаларга ҳурмат, кичикларга иззат кўрсатишдек ноёб инсоний қадриятни янги мазмун ва амалий ишлар билан бойитиш ва мустаҳкамлаш зарур.

Нуроний отахонларимиз, мунис оналаримизга ҳамиша ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлиш, уларнинг хизматини қилиб, дуосини олиш, жажжи гўдакларга, азиз фарзандларимизга ғамхўрлик қилиш, уларни ардоқлашдек халқимизга хос бўлган, асрлар давомида сақланиб келаётган олижаноб одатга ҳар биримиз содиқ бўлишимиз, уни асраб-авайлашимиз, ривожлантиришимиз ҳам фарз, ҳам қарзидир.

V. Суд-ҳуқуқ соҳасида:

Биринчидан. Ҳуқуқий давлатнинг мазмун-моҳиятини белгилайдиган амалдаги кодекслар, қонунлар, меъёрий ҳужжатларни танқидий баҳолаган ҳолда, ҳуқуқий давлатни шакллантириш борасида биринчи ғалда қабул қилишимиз зарур бўлган янги қонун ва меъёрий ҳужжатларни аниқлаб олишимиз керак.

Иккинчидан. Давлат ва жамият қурилиши ва бошқарувининг барча бўғинларида қабул қилинган қонун ва меъёрий ҳужжатларнинг сўзсиз бажарилишини таъминловчи тизим яратиш учун зарур чора-тадбирларни кўришимиз лозим.

Бу, биринчи навбатда, қонунни ҳимоя қилувчи ва унинг ижроси назоратини таъминловчи органларга тааллуқлидир. Яъни, ҳуқуқ-тартибот органларининг ўзи қонунларга сўзсиз риоя қилишини таъминлашимиз лозим.

Учинчидан. *Ҳокимиятнинг тўлақонли мустақил тармоғи сифатида судларнинг фақат қонунга бўйсунганини таъминлаш мақсадида суд тизимини ислоҳ этиш керак.*

Суд жараёнида айблов ва ҳимоянинг амалда тенглиги таъминланмоғи ва бунинг учун адвокатура идораларининг маъқеени кўтариш даркор.

Суд ислоҳотини ўтказиш жараёнида жиноий ва фуқаролик ишларини кўрувчи судьяларнинг ихтисослашувини амалга ошириш ва бу масалаларни ташкилий жиҳатдан ҳал қилиш зарур.

Бу, албатта, одил судловни амалга ошириш сифати ва тезкорлигини, энг муҳими, қабул қилинган суд қарорларининг адолатли бўлишини таъминлайди.

Тўртинчидан. Аҳолимиз, айниқса, ёшларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтиришга қаратилган чора-тадбирлар дастурини кенг кўламда амалга оширишга алоҳида эътибор бериш зарур, деб ўйлайман. Токи ҳар бир фуқаро ўз ҳақ-ҳуқуқини билсин ва уни ҳимоя қила олсин.

VI. Ташқи сиёсат соҳасида:

Ўзбекистоннинг ташқи сиёсат борасидаги фаолиятининг асосини давлат миллий манфаатларининг устуворлиги, халқаро ҳуқуқ мезонлари, тенглик ва бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашмаслик, барча баҳсли масалаларни тинч музокаралар йўли билан ҳал этиш каби жаҳон миқёсида эътироф этилган тамойиллар ташкил қилади.

Ташқи сиёсатни амалга оширишдаги асосий вазифалар бундан буён ҳам ўзгармасдан қолади.

Ўзбекистон ташқи сиёсатининг яқин келгусидаги устувор йўналишлари қуйидагилардан иборат:

Биринчидан, Марказий Осиёда тинчлик ва барқарорликни сақлаш, хавфсизликни таъминлаш.

Бугунги кунда бизнинг барча ташаббус ва саъй-ҳаракатларимиз минтақамизга тажовузкарона хатти-ҳаракатлар, диний экстремизм, ақидапарастлик ва халқаро террорчиликнинг ёйилиш хавфи кучайиб бораётганини кенг жамоатчиликка тушунтиришга қаратилмоқда.

Тинчлик ва барқарорликка, миллатлараро тотувлик ва минтақамиз халқлари ҳамда давлатларининг анъанавий дўстлигига, ҳамжиҳатлигига таҳдид солувчи бу жиддий хавфни бартараф этиш бўйича қўшни мамлакатлар билан ҳамкорликда зарур чора-тадбирлар кўриш — бугунги кунда энг долзарб вазифамиздир.

Марказий Осиёда ядро қуролидан холи бўлган ҳудудни барпо этиш ташаббусини амалга ошириш минтақавий хавфсизликни таъминлашнинг муҳим шартидир.

Бу ҳақдаги Шартномани тайёрлашдаги доимий иштироки ва ёрдами учун биз Бирлашган Миллатлар Ташкилотига, ядро қуролига эга бўлган қудратли давлатларга, барча манфаатдор мамлакатларга ўз миннатдорлигимизни билдирамыз.

Иккинчидан, кўп йиллар давомида чўзилиб келаётган афғон муаммосининг ҳал бўлиш масаласи барчамизни ташвишга солмоқда. Бунинг натижасида қўпоровчилик, халқаро террорчилик, наркобизнес, минтақамиз ва унинг ташқарисига ноқонуний йўллар билан қурол олиб кириш ва

сотиш каби хавф-хатарлар сақланиб келаётганини биз яхши англаб олишимиз даркор.

Шу муносабат билан биз “6+2” гуруҳига аъзо мамлакатлар томонидан қабул қилинган “Афғонистондаги можарони тинч йўл билан бартараф этиш принциплари ҳақидаги Тошкент декларацияси”ни кўпмиллатли Афғонистонда тинчлик ва барқарорлик йўллариini излашнинг универсал дастури, деб биламиз.

Мазкур декларацияни Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг расмий ҳужжати сифатида қабул қилгани учун бу нуфузли ташкилотга ўз миннатдорлигимизни изҳор этамиз.

Афғонистон муаммосини ҳал қилишга Покистоннинг янги маъмурияти ижобий ёндашаётгани мазкур масалани тезроқ ечишга самарали таъсир этади, деган умиддамиз.

Учинчидан, биз шунга аминмизки, мамлакатимизда ривожланган бозор иқтисодиётига асосланган фаровон демократик давлат барпо этишдек олий мақсадга эришмоғимиз учун Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига кенг миқёсда интеграциялашувини таъминлаш зарур.

Жаҳоннинг энг тараққий топган мамлакатлари билан яқиндан алоқа ўрнатиш, етакчи халқаро иқтисодий, молиявий ҳамда инсонпарварлик ташкилотлари билан ҳамкорликни кучайтириш давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашув жараёнининг ажралмас қисмидир.

Америка Қўшма Штатларидек улкан сиёсий, иқтисодий, ҳарбий-техникавий, интеллектуал салоҳиятга эга бўлган мамлакат билан ҳар томонлама муносабатларни бундан кейин ҳам ривожлантириш ва мустаҳкамлаш — биз учун ўта муҳим аҳамиятга эга.

Биз бундан буён ҳам мамлакатимизнинг етакчи Европа давлатлари билан ҳамкорлигини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш йўлида ҳаракатимизни аямаймиз.

Иқтисодий, илмий-техникавий, маданий алоқаларга, шунингдек, изчил сиёсий мулоқотларга кенг имкониятлар очиб берадиган Европа Иттифоқи билан шериклик ва ҳамкорлик ҳақидаги Битимнинг амалга оширилишига алоҳида аҳамият берамиз.

Осиё минтақасидаги давлатлар билан, аввало, Япония, Корея Республикаси билан кўп қиррали ҳамкорлигимиз ҳар томонлама ривожланиб бораётгани, қўшнимиз ва дўстимиз бўлган буюк давлат — Хитой Халқ Республикаси билан алоқаларимиз тобора мустаҳкамланаётгани бизга катта мамнуният бахш этади.

Россия билан тарихан қарор топган иқтисодий, маданий, дўстлик алоқаларимиз Ўзбекистон учун, қолаверса, бутун минтақамиз учун ҳамиша муҳим аҳамият касб этиб келган.

Шуни таъкидлашни истардимки, тенглик, ўзаро манфаатдорлик асосига қурилган, икки давлат орасидаги кўп томонлама ҳамкорлик, стратегик шерикликни кучайтириш учун бутун янги имкониятлар пайдо бўлаётгани ҳар икки томон — Россия ва Ўзбекистон манфаатларига ҳам мос келади.

VII. Хавфсизликни таъминлаш соҳасида:

Демократик ва ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларни амалга ошириш, маънавий тараққиётга эришиш, шунингдек, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорлигини кучайтиришнинг асосий шарти ва гарови — мамлакатимизнинг хавфсизлигини таъминлаш, жамиятимизда тинчлик, барқарорлик, миллатлар ва фуқаролар ўртасида тотувликни сақлаш ва кўз қорачиғидай асрашдир.

Бу ҳақиқатни барчамиз яхши англаб олишимиз керак.

Бугунги кунда бизнинг минтақамиз, шу ҳудудда жойлашган мамлакатларни демократик, ҳуқуқий, дунёвий тараққиёт йўлидан қайтаришга уринаётган турли хил экстремистик кучлар ва марказларнинг бу ердаги хавфсизликка раҳна солиш учун кўз тиккан жойи бўлиб қолмоқда.

Бу ёвуз кучлар диний экстремизм ва халқаро террорчиликни минтақамизга ёйишга уринаётгани шундан далолат беради.

Гиёҳванд моддалар ва қурол-яроғларни ноқонуний йўллар билан олиб ўтиш ва сотиш нафақат минтақамиз, балки бутун дунё хавфсизлигига жиддий таҳдид солмоқда.

Минтақамизда ва дунёда юзага келган вазият бугунги кунда биздан чегараларимиз дахлсизлигини, мамлакатимизнинг ҳудудий яхлитлигини, Ўзбекистоннинг изчил ва барқарор тараққиётини амалда таъминлашга қодир бўлган хавфсизлик тизимини яратишни тақозо этмоқда.

Шу муносабат билан мамлакатимизнинг миллий хавфсизлигини таъминлаш учун қуйидаги масалаларни ҳал қилиш алоҳида аҳамият касб этади:

Биринчи. Марказий Осиё мамлакатларининг тинчлиги ва барқарорлигига, мазкур минтақада яшовчи халқларнинг хавфсизлигига дахл қилувчи тажовузларнинг олдини олиш ва бартараф этиш борасидаги ҳамжиҳатлигини мустаҳкамлаш зарур. Уларнинг бу йўлдаги саъй-ҳаракатлари, имкониятлари ва салоҳиятларини мувофиқлаштириш ва бирлаштириш айниқса муҳимдир.

Бу хавфни бартараф этиш учун одамларнинг, мана шу ҳудуддаги мамлакатлар жамоатчилигининг ҳушёрлиги ва фаоллигини кучайтиришга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш айниқса муҳим аҳамиятга эга.

Халқларимизнинг табиатига мутлақо ёт бўлган сиёсий, диний экстремизм, ақидапарастлик ва бошқа ёвуз оқимларнинг минтақамизга кириб келиши ва тарқалиши тинчлик ва осойишталикка, фарзандларимизнинг келажагига катта хавф туғдиришини одамлар онгига чуқур сингдириб бориш керак.

Халқларимиз тафаккурида юксак ахлоқий-маънавий қадриятларни қарор топтириш ва мустаҳкамлаш орқали уларни ёвуз кучларга қарши курашга сафарбар этиш зарур.

Мен Марказий Осиёда яшовчи турли миллат ва элатларнинг асрлар мобайнида шаклланган маънавий ва маданий алоқаларини мустаҳкамлаш минтақамиз хавфсизлигининг муҳим шarti эканини алоҳида таъкидламоқчиман.

Иккинчи. Марказий Осиё минтақасидаги иқтисодий ҳамкорлик мижёсларини ҳар томонлама кенгайтириш.

Биз иқтисодий лойиҳаларни, биринчи галда, минтақанинг бой табиий захираларидан, энергетика ва сув манбаларидан фойдаланиш, транспорт коммуникациялари, газ

ва нефть тармоқларини барпо этиш, экологик муаммоларни ҳал қилиш каби соҳаларга тегишли аниқ лойиҳаларни яратиш ва амалга ошириш борасида куч ва имкониятларимизни бирлаштиришимиз лозим.

Айнан мана шу соҳаларда ҳамкорлик қилиш Марказий Осиёдаги барча мамлакатларнинг манфаатларига мос келиши шубҳасиз. Бу ҳамкорлик бутун минтақанинг кучли ижтимоий-иқтисодий юксалишига, шу билан бирга, унинг хавфсизлиги, барқарорлиги ва ривожланишига мустаҳкам асос яратган бўлур эди.

Учинчи. Ягона давлат сиёсати асосида армия, чегара ва ички қўшинларимизни бошқичма-бошқич ва изчил ислоҳ этиш.

Биз энг юксак талабларга жавоб берадиган, мамлакатимиз тинчлиги ва осойишталигини самарали ва ишончли тарзда ҳимоя қила олишга қодир, тезкор, етарли даражада таъминланган ва яхши қуrolланган, профессионал тайёргарликка эга бўлган Қуrolли Кучларимизни шакллантиришимиз даркор.

Тўrtинчи. Давлат чегараларимизни янада мустаҳкамлаш ва унга тегишли иншоотларни барпо этиш.

Давлат чегараларини қўриқлаш ва ҳимоя этишга қаратилган бутун тизим мамлакатимизнинг ҳудудий яхлитлигини сақлаши, бузғунчи-террорчи гуруҳлар ва қўпоровчи унсурларнинг сарҳадларимиздан ўтишига йўл қўймаслиги, Ўзбекистоннинг иқтисодий ва бошқа манфаатлари ҳимоясини таъминлаши шарт.

Бешинчи. Хавфсизликнинг бўлинмас ва яхлитлиги ҳақидаги бош принципга таяниб, Террорчиликка қарши кураш бўйича халқаро марказ барпо этишга оид Ўзбекистон ташаббусини амалга ошириш борасидаги ишларни янада кучайтириш.

Марказий Осиёдаги барқарорлик ва тинчликни издан чиқариши мумкин бўлган хавф-хатарларнинг олдини олиш ва бартараф қилиш бўйича бу муҳим масалага халқаро тузилмаларнинг эътиборини ошириш борасидаги таклифларимизни амалда жорий этиш йўлидаги сазй-ҳаракатларни давом эттириш даркор.

Олтинчи. Ҳуқуқ-тартибот органлари тизимини ислоҳ этиш ва уларнинг жамоатчилик билан алоқаларини мустаҳкамлаш.

Жойларда жамоат хавфсизлигини таъминлаш учун ўзини ўзи бошқариш органлари, биринчи галда, маҳаллаларнинг ролини янада ошириш зарур.

Маҳалла қўмиталарининг аҳоли яшаш жойларида содир этилаётган жиноятлар ва бошқа ғайриқонуний хатти-ҳаракатларни келтириб чиқараётган сабаб ва ҳолатларни аниқлаш, уларни бартараф этиш йўлидаги саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш муҳим аҳамиятга эга.

Жамоат тартиби ва хавфсизлигини таъминлашда биз “Чегара посбонлари” ва “Маҳалла посбонлари” каби фуқаролик тузилмаларининг кучли салоҳиятидан тўла фойдаланишимиз лозим.

Бу тузилмалар сафита кенг оммани жалб этиш, уларнинг тайёргарлигини кучайтириш ва чегара қўшинлари ҳамда ҳуқуқ-тартибот идоралари билан ҳамкорлигини таъминлашимиз зарур.

Жамоат тартибини ва фуқароларнинг ўз шахсий хавфсизлигини сақлаши уларнинг хушёр ва огоҳлигига, тевақатпрофида рўй бераётган воқеаларга фаол муносабатига нақадар боғлиқ эканини одамларнинг онгига етказиш ўта муҳимдир.

Жиноятчиликка, экстремизм ва жаҳолатнинг ҳар қандай кўринишларига қарши курашда, умумий хонадонимиздаги тинчлик ва осойишталикни асраш йўлида аҳоли фаоллигини ошириш лозим.

Азиз юртдошларим!

Халқимиз, миллатимиз буюк ўзгаришлар арафасида турибди. Биз янги асрга озод ва эркин халқ, мустақил ва қудратли давлат бўлиб кириб бормоқдамиз. Шунинг учун умумий миллатимиз керакки, ягона Ватанимизнинг равақи, юртимиз тинчлиги ва фаровон келажакимиз фақатгина ўзимизнинг қўлимиздадир.

Заҳматкаш ва фидойи халқимизнинг меҳнати, эзгу интилишлари билан кириб келаётган янги юз йиллик юрти-

миз учун чинакам юксалиш ва саодат асри бўлғай, иншооллоҳ.

Азиз қадрдонларим!

Инсон учун халқнинг ишончи, меҳр-муҳаббатига сазовор бўлишдан ортиқ бахт йўқ. Бугун мана шу юксак ва муътабар минбардан туриб, қўлимни кўксимга қўйиб, менга билдирган улкан ишончи, ҳурмат-эътибори учун меҳнаткаш, бунёдкор, бағри кенг ва доно халқимизга таъзим қиламан.

Мен ўзимнинг энг эзгу мақсадим, ҳаётимнинг маъно-мазмунини бошлаган ижобий ишларимизни давом эттириш, ҳар бирингизнинг эртанги кундан кутаётган орзу-умидларингизни рўёбга чиқариш йўлида хизмат қилиш, деб биламан.

Мен учун бундан бошқа олий мақсад, бошқа улуг саодат йўқ.

Барчангизга соғлиқ-омонлик, хонадонларингизга қут-барака тилайман.

Ватанимиз тинч, осмонимиз мусаффо бўлсин!

Эзгу ишларимизда Яратганнинг ўзи мададкор бўлсин!

*Иккинчи чақириқ Ўзбекистон
Республикаси Олий Мажлисининг
биринчи сессиясидаги маъруза,
2000 йил 22 январь*

ИККИНЧИ ЧАҚИРИҚ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ
МАЖЛИСИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ
ИККИНЧИ ЙИГИЛИШИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ

Ассалому алайкум, азиз дўстлар!

Муҳтарам халқ депутатлари!

Сизларга маълумки, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 98-моддаси ва “Вазирлар Маҳкамаси ҳақида”-ги Ўзбекистон Республикаси қонунининг 4-моддасига биноан Вазирлар Маҳкамаси янги сайланган Олий Мажлис олдида ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилади.

Конституциямизга асосан Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг янги таркиби Президент томонидан Олий Мажлис депутатлари тасдиғига қўйилади.

Ҳукуматнинг янги таркиби ҳақида гапирганда, мен бу масаланинг қуйидаги муҳим томонларига сизларнинг алоҳида эътиборингизни жалб қилмоқчиман.

Аввало, бугунги кунгача фаолият кўрсатган Вазирлар Маҳкамасининг сон жиҳатдан таркиби тўғрисида айтиб ўтиш жоиз.

Маълумки, олдинги таркибда ҳукумат аъзоларининг сони ўттиз етти нафардан иборат эди. Яъни Бош вазир ва унинг муовинлари, ўн бешта вазир ва ўн битта давлат қўмитасининг раиси лавозимлари бор эди.

Конституциямизнинг 98-моддасига биноан Қорақалпоғистон Республикаси ҳукуматининг бошлиғи Вазирлар Маҳкамаси таркибига ўз лавозими бўйича киради.

Бугун Олий Мажлис тасдиғига Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби ўттиз тўрт лавозимдан иборат ҳолда тақлиф қилинмоқда.

Учта лавозим, шу жумладан, Бош вазирнинг битта ўринбосари ва икки нафар давлат қўмитаси раиси лавозимлари қисқартирилмоқда.

Бош вазирнинг транспорт ва алоқа соҳалари бўйича муовини лавозими қисқартирилиб, унинг вазифалари Бош вазирнинг энергетика соҳасини бошқарадиган ўринбосари зиммасига юклатилмоқда. Давлат ўрмон қўмитаси билан Саноатда ва кончиликда ишларнинг бехатар олиб борилишини назорат қилиш давлат қўмитаси қисқартирилди.

Давлат ўрмон қўмитаси ўрнига Қишлоқ ва сув ҳўжалиги вазирлиги қошида Бош бошқарма ҳамда Саноатда ва кончиликда ишларнинг бехатар олиб борилишини назорат қилиш давлат қўмитаси ўрнига махсус агентлик ташкил қилиниши кўзда тутилмоқда.

Эътибор берган бўлсангиз, Бош вазирнинг янги таркибда қолаётган тўққиз ўринбосаридан тўрт нафаригина бевосита мана шу ишни, яъни Бош вазир муовини вазифасини бажаради. Қолган бештасига эса улар бошқарадиган соҳаларнинг аҳамияти ва мавқеига қараб, уларнинг таъсирини кучайтириш мақсадида Бош вазир муовини лавозими қўшимча тарзда берилган.

Бутун сизнинг тасдиқингизга тавсия қилинаётган таркибда, шунингдек, Бош вазир ўринбосари — Макроиқтисодиёт ва статистика вазири вазифасини бажарувчи шахсга Бош вазирнинг биринчи ўринбосари мақоми берилмоқда.

Шуни таъкидлаш керакки, тавсия этилаётган номзодлардан фақатгина икки нафари — Мираброр Усмонов ва Дилбар Ғуломова Биринчи чақириқ Олий Мажлиснинг иккинчи сессиясида тасдиқланган бўлиб, қолган Бош вазир ўринбосарлари эса бу лавозимларга кейин тайинланган.

Ўтган давр мобайнида ўзига юклатилган вазифаларни талаб даражасида бажаролмаган, ишда ўзини кўрсата олмаган бир қанча ҳукумат аъзолари бошқа ишга ўтказилди ёки лавозимидан озод этилди.

Ўз навбатида ҳозирги замонавий талабларга жавоб берадиган, янгилikka интиладиган, амалий ишлари билан кўзга кўринган ёш кадрлар раҳбарлик лавозимларига тайинланди ва бугунги кунда бу юксак ишончни оқлашга ўз иши, ўз фаолияти билан ҳаракат қилмоқда.

Бу ўзгаришларни Олий Мажлис депутатлари ўз ваколатига асосан тасдиқлаган ва бу ҳақда жамоатчилигимиз хабардор.

Бугун иккинчи чақириқ Олий Мажлиснинг биринчи сессиясига янгидан тасдиқланаётган номзодлар қаторида Бош вазир ўринбосарларидан — Сирдарё вилояти ҳокими вазифасини бажараётган Ўктам Исмоилов номзоди қўйилмоқда. Айни вақтда, у Бош вазир ўринбосари лавозими билан бирга Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг раислигига тавсия этилмоқда.

Бу номзодни таърифлаб ўтиришнинг ҳожаги йўқдир. Нима деганда, уни кўпчилик депутатлар яқиндан танийди, деб ўйлайман. Бу киши олдин ҳам мамлакатимиз миқёсида кўп раҳбарлик вазифаларини, шу жумладан, Бош вазир ўринбосари вазифасини ҳам бажариб келган.

Энди вазирликлар ва давлат қўмиталарига тўхталиб ўтсак.

Вазирликлар ва давлат қўмиталари раҳбарлигига тавсия этилаётган номзодларнинг фақатгина беш нафари биринчи чақириқ Олий Мажлиснинг иккинчи сессиясида, ўн тўрт нафари кейинги сессияларда тасдиқланган.

Қолган беш нафар номзод эса янгитдан сизнинг тасдиғингизга ҳавола этилмоқда.

Шундай қилиб, бугун сизнинг тасдиғингизга Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби ва шу лавозимларга кўрсатилаётган номзодлар қўлингиздаги маълумотлар бўйича тавсия қилинмоқда.

Яъни:

1. Бош вазир лавозимиغا Султонов Ўткир Тўхтамуродович;

2. Бош вазирнинг биринчи ўринбосари — Макроиктисодиёт ва статистика вазири лавозимиغا Ҳамидов Бахтиёр Султонович;

3. Бош вазир ўринбосари — Қишлоқ ва сув хўжалиги вазири лавозимиغا Олимжонов Бахтиёр;

4. Бош вазир ўринбосари лавозимиغا Исаев Анатолий Нигматович;

5. Бош вазир ўринбосари — Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг раиси лавозимиغا Исмоилов Ўктам Қўчқорович;

6. Бош вазир ўринбосари лавозимиға Кароматов Ҳамидулла Саъдуллаевич;

7. Бош вазир ўринбосари лавозимиға Отаев Валерий Йўлдошевич;

8. Бош вазир ўринбосари лавозимиға Усмонов Мираброр Зуфарович;

9. Бош вазир ўринбосари — Ўзбекистон автомобиль йўллари қуриш ва фойдаланиш давлат-акционерлик концерни бошқарувининг раиси лавозимиға Юнусов Рустам Расулович;

10. Бош вазир ўринбосари — Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси раиси лавозимиға Фуломова Дилбар Муҳаммадхоновна номзодлари тавсия этилмоқда.

Вазирлар ва Давлат қўмиталари раислари лавозимиға эса:

11. Адлия вазири лавозимиға Полвонзода Абдусамад Абдуҳамидович;

12. Ижтимоий таъминот вазири лавозимиға Обидов Оқил;

13. Ички ишлар вазири лавозимиға Алматов Зокиржон;

14. Коммунал хизмат кўрсатиш вазири лавозимиға Муҳаммедов Ғофуржон Каримович;

15. Маданият ишлари вазири лавозимиға Жўраев Хайрулла;

16. Меҳнат вазири лавозимиға Иброҳимов Шавкат Фуломович;

17. Молия вазири лавозимиға Азимов Рустам Содиқович;

18. Олий ва ўрта махсус таълим вазири лавозимиға Фуломов Саидахор Саидахмедович;

19. Соғлиқни сақлаш вазири лавозимиға Назиров Феруз Ғофурович;

20. Ташқи ишлар вазири лавозимиға Комилов Абдулазиз Ҳафизович;

21. Ташқи иқтисодий алоқалар вазири лавозимиға Ғаниев Элёр Мажидович;

22. Фавқулудда вазиятлар вазири лавозимиға Қосимов Баҳодир Эргашевич;

23. Халқ таълими вазири лавозимига Йўлдошев Жўра Ғаниевич;

24. Энергетика ва электрлаштириш вазири лавозимига Шойсмаатов Эргаш Раҳматуллаевич;

25. Давлат архитектура ва қурилиш қўмитасининг раиси лавозимига Хўжаев Баҳодир Эргашевич;

26. Давлат божхона қўмитасининг раиси лавозимига Орипов Саидазим;

27. Давлат геология ва минерал ресурслари қўмитасининг раиси лавозимига Аҳмедов Нурмуҳаммад;

28. Ер ресурслари давлат қўмитасининг раиси лавозимига Курбонов Эргаш;

29. Давлат жисмоний тарбия ва спорт қўмитасининг раиси лавозимига Маҳситов Баҳодир;

30. Давлат матбуот қўмитасининг раиси лавозимига Шоғуломов Рустам Шомуродович;

31. Давлат солиқ қўмитасининг раиси лавозимига Хўжаев Ботир Асадуллаевич;

32. Фан ва техника давлат қўмитасининг раиси лавозимига Ҳабибуллаев Пулат;

33. Давлат чегараларини ҳимоя қилиш қўмитасининг раиси лавозимига Тешаев Ғофуржон Қодирович номзодлари тавсия этилмоқда.

Уларнинг таржимаи ҳоли ва фаолияти ҳақидаги маълумотнома сизларга тарқатилган.

Мудофаа вазири лавозимига номзод Олий Мажлиснинг кейинги сессиясига киритилади.

Яна бир муҳим масалага эътиборингизни қаратмоқчиман.

Барчамизга маълумки, иқтисодийтимизнинг энг йирик, ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган қишлоқ хўжалик соҳасининг ривожига ўзига алоҳида эътиборни талаб қилади.

Шунинг учун ҳам бу тармоқни аввало маблағ билан тўлиқ таъминлаш, бу соҳага сармояларни тортиш, унинг молиявий аҳволини яхшилаш, бир сўз билан айтганда, иқтисодий муаммо ва жумбоқларини ечиш ва қўмаклашиш мақсадида бу вазифа ва масъулият шу соҳани бошиқарадиган Олимжонов Бахтиёр билан бирга Бош вазир-

нинг биринчи ўринбосари Ҳамидов Бахтиёр зиммасига юклатилади. Балки шу мақсадда ҳам Ҳамидовга Бош вазирнинг биринчи муовини вазифасини топишириш кўзда тутилмоқда.

Ҳурматли депутатлар!

Азиз дўстлар!

Бугун Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби ва шу лавозимларга кўрсатилаётган номзодларни Олий Мажлис тасдиғига ҳавола қилар эканман, сиз — халқ'ноибларида табиий бир савол туғилиши мумкин: “Хўп, ҳукуматнинг янги таркиби биз учун аён бўлди, қайси вазифа нима учун кераклигини ўзимизга тасаввур қила оламиз. Лекин бу номзодлар ўзларининг инсоний хусусиятлари, қурби-қобилияти жиҳатидан мана шу вазифаларга қай даражада муносиб?”

Ҳурматли халқ ноиблари!

Бундай тапвишлар, бундай саволлар туғилишига асос борлигини барчамиз яхши тушунамиз.

Негаки, ҳозирги шароитда, ўта масъулиятли бир даврда, ҳаёт мураккаблашиб, халқаро аҳвол, ички ва ташқи вазият тобора кескинлашиб бораётган бир пайтда аввало раҳбарларга, биринчи навбатда энг юқори вазифаларда ўтирганларга, жумладан, ҳукумат аъзоларига, бир сўз билан айтганда, етакчилик вазифасини ўз зиммасига олган шахсларга замон талаблари кундан-кунга ошиб бораётганини пайқаш, англаш қийин эмас.

Бугунги ўтиш даврида, яъни, олдин умуман кўрмаган, бошимиздан ўтмаган муаммоларни ечишда, ноаниқ, мураккаб, илк бор дуч келаётган масалаларни ҳал қилишда, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида ислоҳотларни қатъият билан амалга оширишда оғир масъулият авваламбор ҳукумат аъзоси бўлган одамлар зиммасига тушади.

Ватанимиз ўз тараққиёти йўлида янги уфқлар ва янги мақсадларга интилаётган бир пайтда, жамиятимизнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган ислоҳотларни янги босқичга кўтариш, яъни, ҳаётимизни эркинлаштириш ва ислоҳотларни чуқурлаштириш даврида бу жавобгарлик ниҳоятда ортади.

Бугун шу лавозимларга тавсия этилаётган номзодлар бир ҳақиқатни чуқур англаб, ўз онгидан, юрагидан ўтказишлари керакки, одамларимизнинг эртанги ҳаётдан кутаётган орзу-умидларининг рўёбга чиқиши, Ватан тараққиёти, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги бу раҳбарларнинг ўз вазифасини ҳалол ва малакали бажаришига, қолаверса, фидойилигига кўп жиҳатдан боғлиқ.

Одамлар ҳар қандай раҳбарни биринчи галда унинг фаолияти, ишининг амалий натижасига қараб баҳолайди. Қуруқ савлат ва баландпарвоз гаплар билан эмас, фақат шу ҳисобидан раҳбар обрў топиши, ҳурмат қозониши мумкин.

Шу нуқтаи назардан қараганда, бугун тавсия этилаётган ҳукумат аъзоларига баҳо берар эканмиз, адолат юзасидан шуни таъкидлашимиз керакки, охириги тўрт-беш йил давомида ҳаётимизда қандай натижа ва ютуқларга эришган бўлсак, ўйлайманки, бунда зиммасига юклатилган вазифаларни ўз ўрнида адо этаётган вазирлар, қўмиталарнинг раислари, Бош вазир ва унинг ўринбосарлари ҳиссаси борлигини инкор этиб бўлмайди.

Ишда қандай айрим хатолар, муайян камчиликлар бўлмасин, кўз ўнгимизда амалга оширилаётган улкан ижобий ўзгаришларни тан олмаслик инсофдан бўлмайди.

Бугун мамнуният билан эътироф этишимиз керакки, жамиятимиз ҳаётида, жамоатчилик онгида олдинги бепарволик, лоқайдлик ўрнига, раҳбар шахс қандай мезонларга жавоб бериши зарурлиги ҳақида аниқ ва қатъий фикр шаклланиб бормоқда. Одамларимиз олис қишлоқда ёки катта шаҳарда яшашидан, ишчи ёки зиёли эканидан қатъи назар, ҳозирги вақтда раҳбарларга алоҳида талаб кўзи билан қарамоқда.

Одамлар раҳбар курсисидан ўтирганлардан биринчи навбатда:

Авваламбор, унинг ватанпарвар ва юртпарварлик фазилатларига эга бўлиши, она юртини чин қалбидан севиши ва ардоқлаши, эл-юрти учун ўзини аямаслиги, керак бўлса, бу йўлда жонини ҳам фидо қилишга тайёр бўлишини,

Ўз касб-корининг устаси, шу ишнинг чинакам билим-дони, бу борада бошқаларга ўрнак бўлишини кутади.

Жамоатчилик, халқ раҳбар шахснинг мустақил дунё-қараш, кенг фикрлаш, узоқни кўра билиш қобилияти билан бошқалардан ажралиб туришини,

Иймон-этиқоди мустаҳкам, иродаси бақувват, ор-номусли, ҳаром-ҳариш ишлардан ҳазар қиладиган, изланувчан, ташаббускор, тadbиркорлик фазилатига эга бўлишини, ташкилотчи, талабчан ва қатъиятли бўлишини истади.

Соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг: “Ишбилармон, мардлик ва шижоат соҳиби бўлган, азми қатъий, тadbиркор ва хушёр бир киши минг-минглаб тadbирсиз, лоқайд кишилардан афзалдир”, деган ҳикматининг бугун ҳам ниҳоятда долзарб эканини барчамиз сезиб-англаб турибмиз.

Халқимиз ўзини раҳбар деб биладиган одам, аввало, инсонни яхши кўриши, инсонни ардоқлашини хоҳлайди. Одамларнинг ғам-ташвишларини юрагидан ўтказиб, уларнинг дардига дармон бўлмоғини орзу қилади.

Ҳаётнинг кўп асрлик тарихи ва кундалик турмушимизда кўз ўнгимиздан ўтадиган кўп мисоллар, аччиқ сабоқлар асосида айтишимиз мумкин: ҳар қандай раҳбарлик мансабига кўтаришган одамни синайдиган оғир имтиҳонлардан бири шуки — атрофдаги уни ўраб оладиган хушомадгўй, лаганбардор, лаббайчиларнинг сохта мақтовидан ўзини сақлаб, мана шундай имтиҳонлардан одамийлигини, инсоний қиёфасини йўқотмасдан чиқишдир.

Халқимиз одамни синамоқчи бўлсанг, унга амал бериб кўр, деб бежиз айтмаган,

Агар раҳбар мана шундай талабларнинг ҳаммасига эмас, лоақал бир қисмига жавоб бера олса ҳам, албатта, баррикент элимиз бундай одамни ардоқлайди, бошига кўтаради, уни ҳимоя қилишга, унинг учун ҳатто жонини ҳам беришга тайёр бўлади.

Очиқ айтиш керакки, барчамиз ҳам ҳали бу юксак талабларга тўла жавоб бера олмаймиз. Лекин одамларимиз айнан шундай фазилатларни биздан — раҳбарлардан кутишини ҳеч қачон унутмаслитимиз керак.

Афсуски, лавозим, вазифани худди ота-бобосидан қолган меросдек биладиган раҳбарлар ҳам учраб туради. Ҳаётимизда шундай кимсалар ҳали оз эмаслигини тан олишимиз ва бу каби ҳолатларга қарши курашмоғимиз зарур.

Сизнинг тасдиқингизга тавсия этилаётган номзодларнинг асосий заиф томонлари нимада, деб сўрасангиз, буни ҳам очиқ айтишим мумкин.

Бу камчилик Бош вазир Султоновга ҳам, бошқа ҳукумат аъзоларига ҳам тегишли бўлиб, уларда кўпинча масъулиятни ўз зиммасига олиш, доимо қатъиятли бўлиш хусусияти етишмайди.

Буларнинг ўзи яхши, билимдон, ҳамма нарсани тушунадиган, замон талабларини биладиган, одамлар билан муомаласи ҳам жойида бўлиши мумкин. Охириги йилларда, ўта мураккаб шароитда жамиятимизни янгилаш ва ислохотларни ҳаётга татбиқ қилиш йўлида бу инсонларнинг анчагина тажрибага эга бўлганини ҳам тан оламиз.

Лекин, мен шуни алоҳида урғу бериб айтишим керакки, ҳукумат аъзоси бўлган одамнинг, содда қилиб айтганда, отнинг калласидай юраги бўлиши керак. У зарур пайтда масъулиятни ўзига ола билиши шарт. Бугун ҳаёт шуни тақозо қилмоқда.

Кадрли дўстлар!

Биз Олий Мажлис биринчи сессиясининг биринчи мажлисида навбатдаги устувор мақсад ва йўналишларимизни аниқ белгилаб олдик. Ҳаётимизни эркинлаштириш, бошлаган ислохотларимизни чуқурлаштириш борасида парламент ва ҳукуматнинг вазифаларини олдимизга аниқ равшан қилиб қўйдик.

Бугун жойларда бўлаётган муҳокамалар, фикр алмашувлар шуни кўрсатяптики, халқимиз бу соҳадаги йўлимизни қўллаб-қувватлаяпти, унга ишонч билдираяпти.

Ҳаёт тез суръатлар билан давом этмоқда, унинг талаблари кескин ўсмоқда. Замоннинг бундай шиддатига чидаш, давр талаблари олдида заиф бўлмасдан юрти учун, Ватани учун ўзини аямай меҳнат қиладиган фидойи инсонларгина бугун бу ҳаёт тўфонларига, ҳаёт синовларига бардош бера олиши мумкин.

Бу — аниқ. Бунга ҳаммамиз иқдор бўлишимиз керак.

Шу муносабат билан мен яқинда телевидение орқали берилган бир кўрсатувда мухтарам шоиримиз Эркин Воҳидов айтган бир фикрни эслатишни ўринли деб биламан.

Яъни, у кишининг, ўзимизнинг ўзбекларда дўппини олиб қўйиб бир суҳбатлашайлик, гурунглашайлик, деган гап бор, лекин бугун нафақат гаплашиш, нафақат гурунглашиш, балки ишлаш, ҳаракат қилиш вақти келди, — деган сўзлари, даъвати бугунги замонда жуда долзарб эканини исбот қилиб беришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман.

Азиз юртдошлар!

Шуни унутмайликки, бу дунёда ҳамма нарса ўтқинчидир. Амал ҳам, мол-дунё ҳам, шон-шухрат ҳам ўтиб кетади. Фақат халқ, халқнинг хотираси доимо яшайди. Шундай экан, ҳар бир инсон ана шу халқ хотирасида ўзидан яхши ном, эзгу ва савобли ишлар қолдириш ҳақида ўйлаши керак.

Бизнинг заҳматкаш ва олижаноб халқимиз бутун сизу биздан — ўзи ишонч билдирган инсонлардан ана шундай амалий ҳаракатларни кутмоқда.

Шу гўзал Ватанимизда яшаётган, миллати, тили ва динидан қатъи назар, ҳар бир оила, ҳар бир фуқаронинг оғирини енгил қилиш, муаммоларини ечиш, улар учун муносиб турмуш шароити яратиб бериш, юртимизнинг тинчлиги ва тараққиётини таъминлаш, бир сўз билан айтганда, одамларни ҳаётдан рози қилиш — барчамизнинг муқаддас бурчимиздир.

Ана шу эзгу мақсад йўлида сиз азизларга сиҳат-саломатлик ва куч-ғайрат тилайман.

2000 йил 11 февраль

ИСЛОҲОТЛАР ВА ИНВЕСТИЦИЯЛАР БЎЙИЧА ИДОРАЛАРАРО МУВОФИҚЛАШТИРУВЧИ КЕНГАШ ЙИҒИЛИШИДАГИ МАЪРУЗА

Ҳурматли кенгаш қатнашчилари!

Қадрли меҳмонлар!

Хонимлар ва жаноблар!

Ислоҳотлар ва инвестициялар бўйича идоралараро мувофиқлаштирувчи кенгаш йиғилишининг бугунги мажлиси кун тартибига битта, лекин кенг қамровли ва ҳал қилувчи масала, яъни мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислоҳотларни янада эркинлаштириш масаласи қўйилган.

Айнан шу масаланинг кун тартибига қўйилгани нима билан изоҳланади? Унинг долзарблиги нимада?

Бунинг бир неча сабаблари бор.

Биринчидан, биз мустақиллигимизнинг дастлабки йилларида иқтисодиётни ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари бўйича ўз олдимизга қўйган мақсад ва вазифаларни асосан амалга ошириб бўлдик.

Мамлакатимиз чуқур иқтисодий таназзул давридан ўтиб олди, макроиқтисодий ва молиявий барқарорликка эришди, иқтисодий ўсиш учун зарур шарт-шароитлар яратилди.

Ижтимоий-иқтисодий ҳаётимизда туб таркибий ўзгаришлар амалга оширилди. Хусусий мулкчиликнинг ҳуқуқий асослари яратилди ва у ҳаётимиздан мустақкам ўрин эгаллади. Амалда кўпукладли иқтисодиёт шаклланоқда.

Нодавлат сектори аксарият тармоқларда, умуман иқтисодиётимизда ҳал қилувчи аҳамият касб этмоқда. Кўпгина давлат корхоналари мулкчиликнинг хусусий ёки ҳиссдорлик шаклига ўтди.

Иқтисодиётнинг бошқарув тизими тубдан ўзгартирилди. Тармоқ вазирликлари тугатилиб, ишлаб чиқариш тармоқлари ва соҳаларини бошқаришнинг бозор иқтисодиёти шароитида ҳўжалик юритиш талабларига кўпроқ мос келадиган янги тизими ташкил этилди. Бозор инфратузилмаси асослари барпо қилинди.

Иккинчидан, республикамызда ўтказилаётган иқтисодий ислохотларнинг пойдевори бўлиб хизмат қиладиган, уларнинг ортта қайтмаслигини кафолатлайдиган мустақам ҳуқуқий замин яратилди.

Учинчидан, мустақиллик йилларида одамларимизнинг тафаккури, дунёқараши, ҳаётга бўлган муносабати ҳам тубдан ўзгарди. Турмуш даражаси, оиласининг фаровонлиги, энг аввало, ўзига боғлиқ эканини тушуниб етаётган одамлар тобора кўпайиб бормоқда.

Тараққиётимизнинг бутунги босқичида инсон омили жамиятимизни ҳаракатта келтирувчи қудратли кучга айланди. Унинг янада ривожланиши ва янги қирраларининг очилиши учун барча зарур шарт-шароитларни вужудга келтириш, яъни тадбиркорликка кенг йўл очиб бериш, ҳар бир кишининг ташаббус кўрсатиши учун кенг имконият яратиш талаб этилмоқда.

Тўртинчидан, Ўзбекистон бутун дунёда халқаро ҳуқуқ ва жаҳон ҳўжалик алоқаларининг тенг ҳуқуқли субъекти сифатида тан олинди ва унинг бу мавқеи мустақамланиб бормоқда.

Шу билан бирга, биз жаҳон иқтисодиётига интеграциялашув жараёнида ҳал этилмаган кўндан-кўп муаммолар мавжудлигини ҳам инкор этолмаймиз. Бу муаммолар қонунчилигимизни янада такомиллаштириш ва халқаро ҳуқуқ мезонларига мослаштириш, ташқи иқтисодий ва валюта сиёсатини янада эркинлаштириш билан боғлиқдир.

Бешинчидан, маъмурий-бўйруқбозлик, бюрократик тизимнинг асоратларидан тўла халос бўла олмаган амалдаги ҳўжалик юритиш механизми ташаббус ва тадбиркорлиكنинг кенг ёйилишига, товар, меҳнат ва капитал бозорининг етарли даражада такомиллашувига имкон бермаян-

ти. Айниқса, унинг меҳнатни, юқори пировард натижаларга эрипишни рағбатлантира олмаётгани билан асло муроса қилиб бўлмайди.

Олтинчидан, юртимизда кўппартиявийлик ва муқобиллик асосида Республика Президенти ва қонун чиқарувчи орган — Олий Мажлисга бўлиб ўтган сайловлар халқимизнинг жамиятни демократлаштириш ва янгилаш борасида ўтказилаётган ислоҳотларни изчил ривожлантириш ва янада чуқурлаштиришга қаратилган хоҳиш-истагини яна бир бор намоён этди.

Бизнинг асосий ва муқаддас вазифамиз — одамларнинг ана шу ишонч ва умидларини оқлашдир. Халқимиз ўз олдига қўйган юксак мақсадлар — демократик жамият, жаҳон ҳўжалик тизими билан кенг кўламда интеграцияланган, барқарор бозор иқтисодиётига эга бўлган ҳуқуқий давлат куриш борасида барча чора-тадбирларни кўриш, зарур шарт-шароитларни барпо этишдан иборат.

Ва ниҳоят, бугун замоннинг ўзи, ҳаётнинг ўзи биздан бу йўлда янги, янада аниқ, қатъий қарорлар қабул қилишни талаб этмоқда.

Биз янги аср бўсағасида, янги минг йиллик арафасида турибмиз. Бизнинг келажагимиз, бизнинг олдинга интилишимиз, Ўзбекистоннинг халқаро меҳнат тақсимоотида тутган ўрни бугунги кунда кўп жиҳатдан туб ўзгаришларни тақозо этаётган замон талабларига мос келадиган қарорлар қабул қилиш йўлида қандай қадамлар қўйишимизга боғлиқ.

Бир сўз билан айтганда, биз ҳозир ҳаётимизнинг барча жабҳаларини, биринчи гада иқтисодий соҳани ислоҳ қилишни чуқурлаштиришнинг янги, янада мураккаб, айтиш мумкинки, янада масъулиятли босқичи олдида турибмиз.

Шу нарса аниқки, агар биз ислоҳотларни чуқурлаштирамасак, иқтисодиётни янада ислоҳ қилиш учун зарур ҳуқуқий, ташкилий ва амалий шарт-шароит яратмасак, фақатгина шаклланган мавжуд вазият билан чекланиб қолсак, айрим тармоқ ва соҳаларда ислоҳотлар суст бораётганига нималар сабаб бўлаётганини атрофлича таҳлил

қилмасак, бу ҳол иқтисодиётни барқарорлаштиришга эмас, балки унинг бир жойда депсиниб туриб қолишига олиб келади.

Шубҳа йўқки, бундай вазиятда бизнинг ривожланишдан тўхтаб қолишимиз муқаррардир. Чунки балеандпарвоз қақирқлар ва қуруқ даъватлар билан амалда олға силжишни таъминлаб бўлмайди.

Бу мени гоёта ташвишлантиради. Шу боис, сиз, ушбу анжуман иштирокчиларига, барча жамоатчиликка мурожаат қилиб, биз бугун масъулиятли ва мураккаб бир вазиятда турганимизни тушунишингизни, энг муҳими, англаб етишингизни истайман.

Афсуски, биз жамиятни, биринчи навбатда, иқтисодиётни ислоҳ қилиш борасида эришган ютуқларимизни таъкидлаш билан чекланиб қолмоқдамиз. Албатта, бу натижаларни ҳеч ким инкор этолмайди. Бу бизнинг бойлигимиз, аниқроғи, тарихимиздир.

Шуни қайта-қайта таъкидлашга тўғри келадики, биз ана шу ютуқларимиз билан ўзимизни тинчлантиргандек, ўзимизга ўзимиз тасалли бергандек бўламиз.

Тўғри, ютуқлар, муваффақиятлар ҳақида ҳолисона гапириш керак. Лекин, аввало, мавжуд муаммолар, бизнинг олға интилишимизга ҳалақит бераётган камчиликлар, ислохотлар йўлидаги тўсиқ-роўлар, ҳали ҳануз ишга солинмаган резерв ва имкониятлар ҳақида кўпроқ бош қотиришимиз лозим.

Энг муҳими шундаки, биз бугунни эмас, эртанги истиқболни ўйлаб яшашимиз керак. Ўз келажагимизни аниқ ва равшан тасаввур этишимиз, эртани кўзлаб, бугунги мавжуд муаммоларни зудлик билан ечишимиз даркор.

Мен оддий бир ҳақиқатни барча тушуниб олишини истайман: эркинлаштириш ва ислохотларни туқурлаштириш — бу бизнинг олға интилишимизнинг кафолати ва асоси, у нафақат иқтисодий, балки, ҳам ижтимоий, ҳам сиёсий вазифаларни ҳал қилишнинг асосий шартидир.

Бу муаммонинг иккинчи жиҳати ҳам бор.

Шу нарсани қайта-қайта такрорлашга тўғри келмоқда: Ўзбекистон иқтисодиётининг жаҳон иқтисодий тизими

билан интеграциялашувига эришмасдан туриб, ташқи иқтисодий алоқаларни кенгайтирмасдан ва мустаҳкамламасдан туриб, энг муҳими, хорижий инвестицияларни мамлакат иқтисодиётига жалб этмасдан туриб, яъни мен айтмоқчиманки, банк ва молия соҳаларида, реал иқтисодиётда, биринчи галда етакчи тармоқларда чет эл капиталининг иштирокини кенгайтирмасдан туриб, иқтисодиётимизнинг барқарор тараққиётини таъминлаш қийин. Бу ҳам барчамиз учун тушунарли бўлиши керак.

Жамиятимиз ривожланишининг ҳозирги босқичидаги асосий вазифалар айнан мана шу масалалардан иборат. Бугунги анжуманимизнинг моҳият эътиборини ҳам ана шу икки масала белгилайди.

Бу ғоят муҳим масалаларни муҳокама этиш учун биз бутунги йиғилишга нафақат Идоралараро кенгаш аъзоларини, балки, дўстларимиз — халқаро молия, иқтисодий ва юридик ташкилотлар, Ўзбекистонда аккредитациядан ўтган нуфузли халқаро банк ва компанияларнинг вакиллари ҳамда мамлакатимизда самарали фаолият кўрсатаётган йирик қўшма корхона раҳбарларини ҳам таклиф этганимиз шу маънода табиийдир.

Биз сизларнинг Ўзбекистонда олиб бораётган фаолиятингиз учун, айнан ўз қизиқишларингиз, ўз келажагингизни Ўзбекистон билан боғлаганингиз учун чуқур миннатдорчилик билдирамыз. Сизларнинг амалга оширган ишларингизни муносиб баҳолаймиз. Сизларнинг бир қатор долзарб масалаларни ҳал қилишга, биринчи навбатда бозор инфратузилмасини ривожлантириш ва умуман, бизнинг жамиятимизни демократлаштириш жараёнига имкон даражасида ҳисса қўшаётганингиздан миннатдормыз.

Биз сизнинг иқтисодий ислохотларни ривожлантириш ишига янада кўпроқ қўмаклашиш борасидаги саъй-ҳаракатларингизни юксак қадрлаймиз ва бунга алоҳида аҳамият берамыз.

Биз ўз навбатида сизлар каби Ўзбекистонда фаолият юритаётган хорижий тузилмалар, компания ва банклар, халқаро ташкилотлар вакиллариининг ўз манфаатларини

тўла рўёбга чиқаришлари учун барча имкониятларни ишга солишга тайёرمىз.

Шу фурсатдан фойдаланиб, сизларга шуни маълум қилмоқчиман: мен шахсан Президент сифатида хорижий ҳамкорларимиз олдида турган, улар дуч келиши мумкин бўлган муаммоларни ўз вақтида ечиш ва бартараф этишни ўз вазифам, деб биламан ва керак бўлса, сизларнинг Ўзбекистондаги фаолиятингиз учун энг қулай шарт-шароит яратилишига кафолат бераман.

Азиз дўстлар!

Энди Олий Мажлиснинг Иккинчи чақириқ биринчи сессиясида мен баён этган, биз учун ўта долзарб бўлган айрим масалалар хусусида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Биринчидан, келгусида ҳам иқтисодийётнинг барча соҳалари ва тармоқларида эркинлаштириш жараёнини изчиллик билан амалга ошириш ва иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш.

Иқтисодийётни эркинлаштириш деганда биз нимани назарда тутмоқдамиз?

Бу, аввало, ҳўжалик юритувчи субъектларнинг эркинлиги ва иқтисодий мустақиллигини ошириш, тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш йўлидаги мавжуд тўсиқларни бартараф этиш.

Бугун хусусий тадбиркорларнинг ўзига жуда қийинчилик билан йўл очаётгани, бозордан ўз ўрнини эгаллашда аксарият ҳолларда давлат идораларидаги амалдорлар ва бюрократларнинг лоқайдлигига дуч келаётгани бизни ташвишлантиради.

Ҳўжалик юртишнинг бошқарув механизми, бу борадаги қонунчилик асосларининг етарли даражада мукамал эмаслиги натижасида давлат, маҳаллий ва назорат органларининг ўз ваколат ва ҳуқуқларини суиистеъмол қилиб, қонунга зид равишда корхоналарнинг ҳўжалик фаолиятига аралашини ҳолларига асло йўл қўйиб бўлмайди.

Биз давлатнинг назоратчилик ва бошқарувчилик функцияларини қисқартириш, унинг корхоналар ҳўжалик фаолиятига, биринчи гада, хусусий бизнес фаолиятига ара-

лашувини чеклашни иқтисодиётни эркинлаштириш йўлидаги асосий вазифалардан бири, деб биламиз.

Биз хусусий бизнестга, иқтисодий фаолиятнинг бозорга хос механизмларига янада кўпроқ эркинлик бериш тарафдоримиз. Бунинг учун тегишли ҳуқуқий замин, ташкилий ва иқтисодий шарт-шароитларни яратишимиз керак.

Бунда асосий эътиборни институционал ўзгаришлар жараёнларини чуқурлаштиришга қаратиб, бошқарув тизимини янада такомиллаштириш алоҳида аҳамият касб этади.

Очиқ тан олиш керак: бу борада, айниқса, бошқарув тизимини эркинлаштириш, барча бўғинларда, яъни кичик бизнес билан шуғулланаётган оддий тадбиркордан тортиб, марказий иқтисодий органлар раҳбарларининг замонавий менежмент асосларини эгаллашида ҳал қилиниши лозим бўлган қатор муаммолар бор.

Биз иқтисодиётни эркинлаштириш деганда банк ва молия тизимини бундан буён ҳам ислоҳ қилишни назарда тутамиз. Албатта, бу борада кўпгина ишлар қилинмоқда. Лекин биз бу жараёндаги ишлар ҳали ниҳоясига етмаган, деб ҳисоблаймиз. Банк тизимини тубдан мустақкамлаш, банкларнинг кредит бериш имкониятларини ва устав капиталини бўш маблағлар жалб қилиш ҳисобига кенгайтириш лозим.

Банклар инвестициялаш жараёнининг асосий бўғини, корхоналарнинг чинакам ҳамкорига айланмоғи, уларнинг ривожланишидан манфаатдор бўлмоғи керак.

Биз банкларимизни кенг миқёсда хусусийлаштиришни мўлжаллаяпмиз. Бу борада ҳам сизларнинг фаол иштирокингизни, банкларнинг устав фондларидаги капиталингиз миқдорини кўпайтириб боришингизни кутамиз.

Биз қўшма банклар ташкил қилиш, чет эл банкларининг ваколатхоналарини очиш ва уларнинг фаолият кўрсатишига катта эътибор беряпмиз. Ва бу борада яна қандай зарур чоралар кўришимиз кераклиги ҳақида сизларнинг фикр-мулоҳазаларингизни ҳам эшитишни хоҳлардик.

Иккинчидан, мамлакат иқтисодиётини эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштириш ҳақида гапирганимизда

иқтисодиётимизнинг асосий негизини ташкил этувчи соҳа — қишлоқ хўжалигидаги ишларнинг аҳволи бизнинг диққат марказимизда турмоғи лозим.

Бунда қишлоқ хўжалигидаги ислоҳотлар қишлоқ ҳаётида рўй бераётган жараёнларга, айниқса, мулкчилик масалаларига қай даражада чуқур таъсир қилаётганини танқидий қўз билан баҳолаш муҳим аҳамият касб этади.

Тан олиб айтиш керакки, ушбу масалалар қонунчилик нуқтаи назаридан қатъий ҳал этилганига қарамасдан, амалиётда, ҳаётимизда қишлоқдаги маҳсулот ишлаб чиқарувчи субъектларга нисбатан ўзининг манتيқий яқунини топмаяпти.

Афсуски, кўп нарсалар қоғозда қолиб қетмоқда. Ҳамон тармоқда расмийлик ва тўрачилик, хўжақўрсинга ишлаш ва қўзбўямачилик ҳоллари кўп. Энг ёмони, жойларда бозор иқтисодиёти тамойилларини яхши билмаслик ва профессионал малакага эга эмаслик каби салбий ҳолатлар кўпроқ намоён бўлмоқда.

Энг муҳими, биз ўзимиз учун шуни аниқлаб олишимиз керакки, қишлоқ хўжалигини ислоҳ этиш ва қолқозлар ўрнига ширкат хўжаликларини шакллантириш, жамоада пайчилик муносабатлари ва оила пудратини жорий қилиш асосида қишлоқда мулкчилик шакллариини ўзгартириш масалалари ётади.

Деҳқонлар тафаккурида ҳақиқий хўжайинлик, ўз ерига ва етиштирган маҳсулотига эгалик туйғусини тарбиялаш тўғрисида қайта-қайта гапиришга тўғри келмоқда. Давлат мулкчилигига асосланган, эски, ўзини оқламаган муносабатлар ўрнига хўжалик юритишнинг барча бўғинларида (деҳқончилик қилинадиган ерларни) мерос қилиб қолдириш ҳуқуқи берилган ижара мулкчилигини жорий қилиш лозим.

Такроран айтаманки, ижара ва шартнома муносабатлари ширкат ва фермер хўжаликлари учун асосий ва ҳал қилувчи омил ҳисобланади. Оила пудратининг асосини ижара ва ижара муносабатлари ташкил этмоғи лозим. Токи, оила пудрати одамларимизнинг ерга, мулкка ва қишлоқда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга муносабати-

ни, энг асосийси, меҳнатга бўлган рағбатини бугунлай ва тубдан янгилаши зарур.

Бу ўринда энг муҳими — ҳар бир субъект учун шартнома муносабатларининг амалда аниқ ва тушунарли бўлган механизмини ишлаб чиқиш ва жорий этишдир. Янада муҳими — ҳўжалик юритиш ва бошқарувнинг барча бўғинларида уларнинг сўзсиз ижро этилиши устидан ҳар бир томоннинг масъулияти ва назорат масалаларини ҳал қилишдир.

Яна бир масалани алоҳида таъкидлаб айтишни истар эдим. Яъни, қишлоқ ҳўжалиги нафақат эътиборга, балки, энг аввало, давлатнинг мунтазам амалий қўллаб-қувватлашига муҳтож бўлган тармоқдир. Буни ҳамиша ёдда сақлашимиз лозим.

Шу нарсани аниқ тасаввур қилиб олишимиз керакки, бундай ўта долзарб вазифаларни ҳал этмасдан туриб қишлоқда амалга ошириладиган ислохотларнинг муваффақиятига умид боғлай олмаймиз.

Учинчидан, биз бозор инфратузилмасини, бизнесга хизмат кўрсатиш билан бевосита боғлиқ бўлган унинг барча институтлари — консалтинг, маркетинг, инжиниринг, лизинг, суғурта тизимлари фаолиятини ривожлантиришни устувор вазифа деб биламиз.

Республикада бозор инфратузилмасининг асослари яратилган, аммо улар ҳали ҳануз корхоналарнинг бозор шароитига кенг ва фаол мослашувига кўмаклашувчи механизмга, бу жараёни тартибга солувчи ҳақиқий воситага айлангани йўқ. Биз иқтисодиётни бошқаришнинг ўз даврини ўтаб бўлган эски давлат тизими ўрнига бозор иқтисодиётига мос институтлардан ташкил топган мустақкам тизимни тезроқ яратиш тарафдоримиз.

Тўртинчидан, биз кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш устувор йўналиш бўлиши лозим, деб ҳисоблаймиз. Бугунги кунда кичик ва ўрта бизнеснинг иқтисодиётимиздаги мавқеи ва ўрни бизни қаноатлантирмайди.

Бугун кичик ва ўрта бизнес корхоналарини ташкил этиш жараёни қандай амалга ошаётгани, тадбиркорлик тузилмаларининг хом ашё, кредит ресурсларидан, асбоб-

ускуна ва материаллардан, ўз маҳсулотларини бозорга чиқариш имкониятларидан тўла фойдалана олмаётгани бизни қониқтирмайди.

Биз кичик, ўрта ва хусусий бизнес ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқаришда нафақат ҳал қилувчи мавқе эгаллаши, балки унинг аҳоли фаровонлиги ва даромадлари ортишида, ишсизлик муаммосини ечишда, айниқса, кичик шаҳарлар ва қишлоқ жойларида иш билан таъминлашда муҳим омилига айланишини ўз олдимишга асосий вазифа қилиб қўймоқдамиз.

Бугунги кунда эндигина иш бошлаётган тadbиркорларга молиявий ёрдам бериш, хусусан, кичик кредитлар ажратиш тизимини яратиш масаласи ниҳоятда муҳим аҳамият касб этмоқда. Токи ўз ишини бошлаётган одам уни қўллаб-қувватлашларига, унга ёрдам кўрсатишларига, жамиятнинг ўзи унинг муваффақиятидан манфаатдор эканига ишонч ҳосил қилсин. Оддийгина қилиб айтганда, агар инсон, аввало, ўз кучи ва имкониятларига таянган ҳолда, ўзи ҳамда oilасини таъминлашга ҳаракат қилаётган бўлса, жамият ва давлат четда қараб туриши мумкин эмас. Бундай одамга ҳар томонлама ёрдам бериш барчамизнинг бурчимиздир.

Кичик ва хусусий корхоналар ташкил этиш, бу тизимнинг самарали ишлаши учун қулай шарт-шароит яратиш, уларнинг фаолиятини турли хил текширувчи ва назорат қилувчи идораларни тартибга чақириш зарур, деб ҳисоблаймиз. Бу ўринда биз кичик бизнес соҳаси учун билимдон, малакали бошқарув кадрларини тайёрлашга алоҳида эътибор берамиз.

Мен иқтисодийётнинг асосини кичик ва хусусий тadbиркорлик ташкил қиладиган давлатларнинг вакиллари бўлган чет эллик меҳмонларимиз ўз мамлакатлари тажрибасидан келиб чиқиб, биз бу йўналишда қўшимча яна қандай чоралар кўришимиз лозимлиги тўғрисида фикр билдиришларини истардим.

Бешинчидан, биз учун иқтисодийётда аниқ мақсадларни кўзлаб таркибий ўзгаришларни амалга ошириш стратегик аҳамиятга эга. Бу борада биз аниқ-равшан структу-

ра сиёсатини олиб боришимиз лозим. Ушбу сиёсат, аввало, мамлакатнинг иқтисодий қудратини янада мустақкамлаш, бой табиий, хом ашё ва меҳнат ресурслари, интеллектуал ва илмий-техникавий салоҳиятимиздан тўла ва самарали фойдаланишга йўналтирилган бўлиши даркор.

Мукаммал технологик жараёнларни ўз ичига олган, илғор замонавий технологияларни жорий этган ҳолда, нафақат ички, балки, ташқи бозорда ҳам рақобатга бардош берадиган тайёр маҳсулот ишлаб чиқарувчи қувватлар иқтисодиётда етакчи ўрин эгаллашга эришишни биз ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз.

Биз хизмат кўрсатиш соҳаси ривожига алоҳида эътибор қаратамиз. У ҳали иқтисодиётимиз таркибида муносиб ўрин эгаллагани йўқ.

Бу соҳада ҳам мазкур муаммони ечишнинг йўллари ва имкониятлари тўғрисидаги сизнинг фикр-мулоҳазаларингизни билиш биз учун жуда муҳимдир.

Мен яна иккита ҳал қилувчи масала тўғрисида алоҳида тўхталмоқчиман.

Аввало, биз мамлакат иқтисодиётига хорижий сармояларни, хусусийлаштириш жараёнига чет эл капиталини жалб этишни кафолатлаш ва рағбатлантириш учун яна қандай шарт-шароитлар яратиш лозимлигини билишни истардик. Чунки биз хорижий сармоянинг иқтисодиётимиздаги таркибий ўзгаришларда, ишлаб чиқаришни техникавий қайта жиҳозлаш ва модернизация қилиш жараёнини жадаллаштиришда фаол иштирок этишининг тарафдоримиз.

Бугунги кунда чет эл инвестицияларининг асосий қисми бевосита ҳукумат кафолати остида мамлакатимизга киритилаётгани бизни қониқтирмайди. Ҳозиргача бевосита йўналтирилаётган инвестициялар ҳажми уларга бўлган ҳақиқий эҳтиёжга мос эмас. Чет эл инвесторларининг ишлаб чиқариш объектларини тўла сотиб олиб уларга эгаллик қилиши, корхоналар акцияларини харид қилишдаги иштироки жуда суст бормоқда.

Шунга эришиш керакки, Ўзбекистон бозори мамлакатимизда бизнес билан шуғулланишга интиланларнинг

барчаси учун энг маъқул ва қулай иқтисодий макон бўлиб қолсин.

Шу муносабат билан савол туғилади: сизнинг бизнесингиз тадбиркорликни эркинлаштириш нуқтаи назаридан янада ривожланиши учун яна қандай шароитлар яратиш керак? Келгусида сизга яна қандай кафолатлар бериш лозим? Истиқболдаги ҳамкорлик нуқтаи назаридан хорижий ҳамкорларимизни биздаги ишлаб чиқаришнинг яна қайси соҳа ва тармоқлари кўпроқ қизиқтиради?

Иккинчи масала, яъни иқтисодиётимиздаги ислохотлар айниқса ҳозирги даврда биз учун алоҳида аҳамият касб этади. Иқтисодиётни эркинлаштириш ташқи иқтисодий фаолиятни, биринчи галда, валюта бозорини эркинлаштириш, миллий валютамининг жорий операциялар бўйича эркин алмашувини таъминлаш билан чамбарчас боғлиқ.

Ушбу масалани ҳал этиш борасида сўнгги йилларда бир қанча ишлар амалга оширилди. Асосий экспорт маҳсулотимиз, валюта тушумимизнинг муҳим манбаини ташкил қиладиган пахта толаси, олтин, рангли металлларнинг жаҳон бозоридаги ноқулай конъюнктура ҳолатига қарамасдан, сўнгги икки йил давомида биз ўз олтин-валюта захираларимиз ҳажмини тўлов қобилиятимизни кафолатлайдиган даражада сақлаб туришга эришдик.

Кейинги йилларда валюта мажбуриятлари бўйича тўловлар таркиби ва механизми, конвертация механизми сезиларли даражада ўзгартирилди. Ҳозирги кунда марказлашган валюта ресурслари ҳисобидан фақат ҳукумат мажбуриятлари бўйича ажратилаётган бюджет маблағлари конвертация қилинмоқда. Қолган барча операциялар биржадан ташқари валюта бозорида конвертация қилинмоқда.

Шу билан, биз учун бош йўналиш — биржадан ташқари валюта бозорини ривожлантириш ва мустақамлаш, тижорат банкларининг валюта ресурсларини кўпайтириш ҳисобидан улар ҳеч қандай лицензия ва квоталарсиз хоҳлаган вақтда ўз миқозларига валюта операциялари бўйича хизмат кўрсатишини таъминлашдан иборат.

Биз ушбу муаммони бартараф этиш мақсадида алмашув курсини унификациялаш, тез орада мувозанатли алмашув курсига эришишга катта эътибор берамиз.

Бунда аҳолига ва корхоналарга валюта қийматининг ўзгариб туриши натижасида таъсир қилиши мумкин бўлган салбий оқибатлардан ҳимоя қиладиган тегишли кафолатларни яратиш, алмашув курсининг барқарорлигини таъминлаш учун зарур бўлган миқдорда давлат валюта захираларини шакллантириш алоҳида аҳамиятга эгадир.

Яна бир масала: мамлакатимиз экспорт салоҳиятини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш йўлида валюта сиёсатини эркинлаштиришдан ташқари яна қандай тадбирларни амалга ошириш мумкин?

Биз ўз олдимизга иқтисодиётнинг барча тармоқларида экспортбоп тайёр маҳсулотлар ҳажми ва турларини кўпайтиришни мақсад қилиб қўйганмиз. Бунга эришиш учун мавжуд омил ва имтиёзларга қўшимча равишда яна қандай аниқ чора-тадбирларни ишлаб чиқишимиз ва жорий этишимиз даркор? Экспортбоп товарларнинг ташқи бозорга эркин чиқишини таъминлаш учун қандай тегишли инфратузилма ташкил қилиш керак?

Мен бу саволларга жавобни бугунги анжуманда иштирок этаётган, юртимизда фаолият кўрсатаётган қўшма корхоналарнинг раҳбарлари ва вакилларидаан эшитишни истардим.

Азиз дўстлар!

Бу ерда кўтарилган масалаларнинг кўпчилиги биз учун янгилик эмас. Уларнинг ечимини топиш борасида муттасил иш олиб бораёмиз. Лекин биз бутун тараққиётимизга халақят бераётган, ислохотларнинг ана шу йўналишидаги мавжуд тўсиқ ва ровларнинг сабабларини чуқурроқ ўрганиш, уларни бартараф этишни ўз олдимизга вазифа қилиб қўймоқдамиз.

Шу билан бирга, биз иқтисодиётни ислох қилишнинг устувор йўналишларини амалга оширишда имкон қадар қулай шарт-шароит яратишдан манфаатдормиз.

Олдимизда турган муҳим вазифалардан яна бири — бу асосий устувор йўналишларни аниқлаштириш, конкрет маъ-

но-мазмун билан тўлдириш, уларни рўёбга чиқаришнинг ҳаракатлантирувчи механизмини, кучли рағбат ва кафолатлар тизimini яратишдир.

Бир сўз билан айтганда, гап иқтисодий ислохотларни янада эркинлаштиришнинг асосий устувор йўналишларини амалга оширишнинг аниқ дастурини ишлаб чиқиш ҳақида бормоқда. Мен сизлардан ушбу масалалар бўйича ўз фикр-мулоҳазаларингиз, аниқ таклиф ва тавсияларингизни беришингизни истардим.

Мен сизларнинг барчангизни очиқ-ойдин ва ошкора мулоқотта чорлайман. Албатта, бир йиғилиш доирасида ҳамма масалаларни ҳар тарафлама ва чуқур муҳокама қилиш, барча муаммоларни ҳал этишнинг иложи йўқлигини биз яхши тушунамиз. Келинглار, шу анжуманни сизлар билан ҳамкорликда амалга оширадиган катта ишларимизнинг дастлабки босқичи, илк қадами, деб ҳисоблайлик.

Шу муносабат билан мен сизлардан ҳамда Ўзбекистонда ўз бизнесини амалга оширишдан манфаатдор барча ишбилармонлардан бугунги муҳокама қилинган ва иқтисодиётни ислох этишнинг бошқа муҳим масалалари бўйича ўз таклифларини Идоралараро кенгаш ишчи органи — Президентнинг ижтимоий-иқтисодий сиёсат масалалари бўйича давлат маслаҳатчиси хизматига ёзма равишда топширишларини сўрайман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

2000 йил 1 февраль

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ ВА ИСЛОҲОТЛАРНИ ЧУҚУРЛАШТИРИШ — ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАМИЗ

Хурматли йиғилиш қатнашчилари!

Мамлакатимизнинг 1999 йилдаги иқтисодий ва ижтимоий тараққиёти, иқтисодиётни ислоҳ этиш борасидаги сазй-ҳаракатларимиз ҳақида гап кетар экан, аввало, бир нарсани мамнуният билан таъкидламоқчиман: ўтган йили ислоҳотларнинг асосий устувор йўналишлари бўйича кўзда тутилган макроиқтисодий ва молиявий кўрсаткичлар асосан бажарилди.

Ҳўш, бир йил мобайнида айнан нималарга эришдик?

Биринчидан, мамлакатимизда иқтисодий ўсиш таъминланди. Молиявий аҳволни яхшилаш ва пул-кредит тизимини сезиларли даражада мустаҳкамлашга эришилди. Ялпи ички маҳсулот 4,4 фоизга ортди. Мўлжалланган кўрсаткичлар доирасида ишлаб чиқариш ҳажми кўпайди. Ўтган йилга нисбатан маҳсулот ишлаб чиқаришнинг ўсиши саноатда — 106,1 фоиз, қишлоқ хўжалигида — 105,9 фоизни, чакана товар айланиши эса 110,5 фоизни ташкил этди.

Давлат бюджетининг камомади 1,8 фоиз бўлди. Инфляциянинг ўртача ойлик даражаси 1,9 фоизни ташкил этди. Нақд пул эмиссияси 10,2 фоизга тенг бўлди.

Банк тизимининг умумий активлари 48 фоизга ортди. Жами активларнинг 57 фоизи узоқ ва ўрта муддатли кредит қўйилмалари ҳиссасига тўғри келмоқда.

Иккинчидан, хўжалик юритувчи субъектлар ўртасидаги ўзаро тўлов механизми анча мустаҳкамланди. Бу эса ўз навбатида корхоналарнинг молиявий аҳволини яхшилаш, иқтисодий ночор корхоналарни тугатиш имконини берди.

Республика корхона ва ташкилотларининг тўлов муддати ўтиб кетган дебиторлик қарзлари миқдори йил давомида 76 миллиард 800 миллион сўмдан 1 миллиард 800 миллион сўмга қисқарди. Мониторинг назорати ўрнатилган 22 та вазирлик ва идора 2000 йилнинг 1 январига қадар тўлов муддати ўтиб кетган дебиторлик қарзларидан амалда ҳалос бўлди.

Ўтган йили иқтисодий ночор корхоналарни банкрот деб эълон қилиш жараёни фаоллашди. Хусусан, хўжалик судлари томонидан 995 та корхона банкрот деб эълон қилинди. Бу — 1998 йилдагига нисбатан 548 та кўп демасдир.

Банкротликка учраган бир минг олтига корхона тугатилди. Банкрот бўлган корхоналарнинг 2 миллиард сўмликдан зиёд мол-мулки савдога қўйилди. Кредиторларнинг 837 миллион 500 минг сўмлик қарзи ундириб берилди.

Корхоналарни банкротлик ҳолатига тушириб қўйгани, ишга лоқайд муносабати ва хизмат лавозимини суиистеъмол қилгани учун хўжалик судлари томонидан 95 нафар мансабдор шахсга нисбатан жиноий иш қўзғаш ҳақида қарор чиқарилган.

Қишлоқ хўжалик корхоналарининг барқарор фаолиятини таъминлаш мақсадида 1999 йилда Молия вазирлиги қошида давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари бўйича ҳисоб-китоб ишларини йўлга қўйиш мақсадида махсус жамғарма ташкил этилди.

Ушбу жамғарма орқали 1999 йил ҳосили учун 162 ярим миллиард сўм, жумладан, пахта хом ашёси учун 101 миллиард 300 миллион сўм, ғалла учун 48 миллиард 600 миллион сўм, шолчи учун 12 миллиард 600 миллион сўм маблағ ажратилган.

Бундан ташқари, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларга 2000 йил ҳосили ҳисобидан кузги-қишқи агротехник тадбирларни ўз вақтида ўтказиш учун қарийб 32 миллиард сўм, иш ҳақи учун эса қарийб 53 миллиард сўм аванс маблағлари берилди.

Бу — қишлоқ хўжалиги ишларини белгиланган муддатда бажариш жараёнини зарур молиявий ресурслар билан мустаҳкамлаш имконини берибгина қолмай, балки қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирувчиларнинг молиявий аҳволини яхшилаш, деҳқонларга етиштирган маҳсулотлари учун ҳисоб-китоб ишларини ҳам ўз вақтида амалга ошириш имконини яратди.

Учинчидан, таркибий ўзгаришлар иқтисодий ўсишнинг ҳал қилувчи омилига айланиб бормоқда. Ўтган йили саноатдаги ўсиш асосан янги ишга туширилган иншоотлар ҳисобидан таъминланди. Янги ишлаб чиқариш тармоқлари ривожини учун 282 миллиард 300 миллион сўм ёки яппи сармояларнинг 56 фоиздан кўпроғи йўналтирилди. Хорижий сармоя иштирокидаги корхоналарда маҳсулот ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш ҳажми бир ярим баробардан зиёдроқ ортди.

Тўртинчидан, Хусусийлаштириш ва мулкни давлат тасарруфидан чиқариш жараёнига иқтисодиётнинг негизини белгилайдиган тармоқларга қарашли ўрта ва йирик корхоналар ҳам жалб қилинди. Хусусийлаштириш ва мулкни давлат тасарруфидан чиқаришдан 1999 йили тушган маблағ 9 миллиард 100 миллион сўмни ташкил этди. 1998 йили эса бу кўрсаткич 8 миллиард 800 миллион сўм бўлган эди.

Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш натижасида тушган маблағнинг 350 миллион сўми корхоналарни техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш ва модернизациялаш мақсадлари учун йўналтирилди.

Давлат мулки бўлган 67 та иншоот, жумладан, мулкый мажмуалар шаклидаги 27 та объект хорижий инвесторларга сотилди. Сотиб олинган корхона ва акциялар учун хорижий инвесторлар томонидан тўланган маблағ 16 миллион АҚШ долларини ташкил этди. Бу — 1998 йилдагига қараганда етти ярим баробар кўп демакдир. Шу билан бирга, хорижий сармоядорларнинг инвестиция мажбуриятлари 238 ярим миллион АҚШ доллари ва 1 миллиард сўмдан зиёдрокни ташкил этди.

Бешинчидан, кичик ва ўрта бизнес ривожини учун хорижий кредитларни жалб этиш борасида сезиларли ўзгариш-

лар юз берди. Бу эса 1998 йил якунларига бағишлаб ўтказилган йиғилишда билдирилган танқидий фикрлардан банклар ва тегишли тузилмалар тўғри хулоса чиқариб олганидан далолат беради.

Кичик ва ўрта бизнесни давлат йўли билан қўллаб-қувватлаш мақсадида дунёнинг энг нуфузли банклари, хусусан, Европа тикланиш ва тараққиёт банкининг 150 миллион АҚШ доллари, Осиё тараққиёт банкининг 50 миллион АҚШ доллари, Германия тикланиш банкининг 5 миллион немис маркаси миқдоридаги, ҳуллас, умумий ҳажми 200 миллион АҚШ долларидаги ортиқ бўлган кредит маблағлари жалб этилди ва тўлиқ ўзлаштирилди.

Юқорида номи тилга олинган Германия банкининг 15 миллион евро, Халқаро молия корпорациясининг 15 миллион АҚШ доллари миқдоридаги янги кредит йўналишлари очилди. Европа тикланиш ва тараққиёт банки билан яна 15 миллион АҚШ доллари миқдоридаги кредит йўналишини очиш ҳақида шартнома имзоланди.

Олтинчида, мамлакатимизда муҳим ижтимоий дастурлар фаол амалга оширилди.

Масалан, Аёллар манфаатларини рўёбга чиқаришни таъминлаш дастури доирасида хотин-қизларнинг манфаатларини ҳимоя этишнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга, уларнинг жамият ҳаётидаги ўрни ва нуфузини оширишга қаратилган бир қанча тадбирлар амалга оширилди. Оналар ва болалар саломатлигини мустаҳкамлаш, аёлларнинг мамлакат ижтимоий ва иқтисодий ҳаётидаги фаол иштирокини таъминлаш учун зарур шарт-шароитлар яратилди.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига мувофиқ, қарийб 8 минг ўқувчига мўлжалланган 13 та академик лицей, 58 минг ўқувчига мўлжалланган 90 та касб-ҳунар коллежи ишга туширилди. Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартлари жорий этилди. Коллежлар учун умумий касб-ҳунар ва мутахассислик бўйича салкам 1200 та ўқув дастури ишлаб чиқилди ва таълим жараёнига киритилди.

Соғлиқни сақлаш соҳасини ислоҳ қилишнинг давлат дастурини амалга ошириш жараёнида аҳолига тезкор тиб-

бий ёрдам кўрсатиш тизими шаклланимоқда. Самарқанд, Фарғона ва Андижонда ушбу янги тизим тармоқлари, 30 та шаҳар ва туманда эса унинг бўлимлари ташкил этилди. Бугунги кунда нодавлат секторида қарийб 1600 та хусусий тиббиёт муассасалари фаолият юритмоқда.

Ўтган муддат мобайнида **ижтимоий инфратузилма** янада ривожланди. Тўрт ярим минг километрли газ тармоғи — шундан 4 минг 300 километри қишлоқларда, икки минг километрдан зиёд ичимлик сув тармоғи — шундан 1 минг 900 километри қишлоқ жойларида ишга туширилди.

Азиз дўстлар!

Айни вақтда Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида, Ислохотлар ва инвестициялар бўйича идоралараро мувофиқлаштирувчи кенгаш йиғилишида таъкидланганидек, биз асосий эътиборни қўлга киритган ютуқлар таҳлилига эмас, балки ислохотлар йўлидан барқарор боришимизга тўсиқ бўлаётган муаммо ва қийинчиликларнинг танқидий таҳлилига қаратишимиз лозим. Айниқса, бутун йил якунини муҳокама қилар эканмиз, энг аввало, мана шу ҳақда гаплашиб олишимиз зарур.

Биринчи навбатда қуйидаги масалаларга аниқлик киритиш керак: биз қайси ишларни қилишга улгура оламдик? Тараққиётимизга нималар тўсиқ бўлмоқда? Биз ҳали фойдаланмаётган яна қандай қўшимча имкониятлар мавжуд?

Мен бугун Вазирлар Маҳкамасининг Мажмуа раҳбарлари, вазирлик ва идоралар раҳбарлари, вилоят ҳокимларининг худди мана шу масалалар юзасидан аниқ жавоблар беришини истар эдим.

Ўтган йилдаги ишларимиз натижаларини айнан мана шу нуқтаи назардан танқидий баҳолайдиган бўлсак, қуйидаги масалаларга алоҳида эътибор қаратиш лозим бўлади.

Биринчи. Шуни тан олиб айтиш керакки, 1999 йилга мўлжалланган вазифаларнинг барчаси ҳам тўла-тўқис амалга оширилмади.

Саноат маҳсулотларининг кўпгина турлари бўйича кўзда тутилган ҳажмларга эришилмади. Мавжуд 180 турдаги энг

муҳим саноат маҳсулотларининг 101 тури бўйича ишлаб чиқариш ҳажми камайишига йўл қўйилди.

Экспорт ҳажми ҳам мўлжалдаги даражага етмади. У атиги 83 фоизга бажарилди.

Бунинг сабабини фақат жаҳон бозори конъюнктурасидаги аҳволнинг биз учун ноқулайлиги билангина изоҳлаш мумкин эмас. Ҳамма гап шундаки, бизда маҳсулот экспорт қилувчилар фаолияти ҳам, ташқи иқтисодий фаолият маркетинги ҳам, ташқи бозорга товар чиқаришга хизмат қиладиган тизим ҳам жуда заиф ташкил этилган.

Экспорт ҳажми бўйича белгиланган топшириқларни бажаришда “Ўзқиплоқмашхолдинг” (9,4 фоиз), “Ўзмашсаноат” (10,1 фоиз), “Ўзмеvasабзавотузумсаноатхолдинг” (12,9 фоиз), “Ўзқурилишматериаллари” (29,7 фоиз) компанияларига, “Махсусқотишма” (14,2 фоиз), “Ўзавтосаноат” (24,4 фоиз) уюшмаларига қарашли корхоналар анча орқада қолмоқда.

Тегishли бирлашма ва идораларнинг мутасадди раҳбарлари йўл қўйилган бундай камчиликлар учун жавоб берадиган вақт келди. Керак бўлса, мансабда узоқ ўтириб қолган, замон талабларини тушунайдиган раҳбарларни сергайрат, ташаббускор кадрлар билан алмаштириш зарур.

Шуни тан олиш керакки, бизнинг структура сиёсатимиз кўпинча ўз ҳолича шаклланмоқда. Мамлакатимиз саноати ривожда ўзига хос “локомотив” вазифасини бажариши лозим бўлган тармоқ ва корхоналарни аниқ-равшан белгилаб олиними керак.

Соддароқ қилиб айтганда, мазкур тармоқ ва корхоналар ривож ишлаб чиқаришнинг бутун бир янги тизимларини ўз ортидан тортиб кетиши керак. Четдан келтирилаётган бутловчи қисмлар ва асбоб-ускуналарни ўзимизда ишлаб чиқарадиган корхона ва қувватларни кенгайтириш ва ривожлантиришга яна ва яна эътибор қаратиш керак, деб ўйлайман.

Бундай ишлаб чиқариш тармоқларини ривожлантириш саноат ва иқтисодиётни таркибий жиҳатдан тубдан ўзгартириб қолмай, барча ресурслар ва маҳаллий хом ашёдан янада самарали фойдаланиш, жойларда янги иш ўринла-

ри ташкил этиш, кадрларнинг касб маҳоратини такомиллаштириш имконини беради.

Ана шуларни назарда тутиб, ишлаб чиқаришнинг ҳар бир етапчи тармоғи бўйича маҳаллий ҳам ашё билан ишлайдиган, бутловчи қисмлар ва асбоб-ускуналар тайёрлайдиган соҳаларни маҳаллийлаштириш дастурийи ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблайман.

Вазирлар Маҳкамаси икки ой ичида 2005 йилгача мўлжалланган мана шундай дастурийи тайёрласин.

Иккинчи. Ўтган давр мобайнида йўл қўйилган камчиликлар, эришилмаган марралар ҳақида гапирар эканмиз, буларнинг негизи, томири, аввало, бошлаган ишимизни охиригача етказмаслик, бўшлиқ, масъулиятсизлик, расмийатчилик ҳолларига йўл қўйганимизда, малака ва билимнинг саёзлигида, ўзибўларчиликка берилиб кетганимизда деб биламан.

Биз бозор иқтисодиёти асосларини яратдик, лекин, рўй-рост айтиш керакки, бозор иқтисодиётига хос янгиликлар ва ислоҳотлар расмийатчилик билан олиб борилмоқда, кўп ҳолларда шунчаки ҳўжакўрсинга амалга ошириляпти. Асосан ном ўзгараяпти-ю, мазмун-моҳият ўша-ўша — эскилигича қолмоқда. Бозор муносабатлари механизми суст ишламоқда. Бу ҳол иқтисодиётнинг барча соҳаларида — саноатда, қишлоқ ҳўжалигида, капитал қурилиш ва бошқа тармоқларда кўзга яққол ташланиб турибди.

Биз кўпинча хусусийлаштириш ҳақида гапирганда, асосий эътиборни миқдор ўзгаришларига, дейлик, қанча корхона мулкчилик шаклини ўзгартирганига қаратамиз. Мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёни бошланганидан буён 76 мингдан зиёд давлат корхонаси мулкчилиكنинг бошқа шаклига ўтказилганини катта ютуқ сифатида кўрсатамиз.

Лекин, азиз биродарлар, келинг, ўзимизга-ўзимиз бир савол берайлик: нима ўзгарди ва, биринчи навбатда, бу ўзгариш корхоналарнинг фаолияти натижаларига нечоғлик таъсир этди? Таассуфки, аксарият корхоналарда шакл ўзгарган-у, уларнинг молиявий-ҳўжалик фаолиятида айтишга арзигулик ўзгариш рўй бермади.

Масалан, қурилиш материаллари саноатида 66 та корхонадан 14 таси иқтисодий ночор аҳволда. Айниқса, хусусийлаштирилган корхоналар — “Оҳангароншифер”, “Бекободноруда”, “Бекободцемент”, “Сантехқуйма”, “Кулол”, “Бухоро қурилиш материаллари” ҳиссадорлик жамиятлари ўта оғир молиявий аҳволга тушиб қолган.

Кўпгина машинасозлик корхоналарида хусусийлаштирилгандан кейин ҳам ижобий ўзгаришлар юз бермаяпти.

“Ўзэлтехсаноат” уюшмасига қарашли “Оникс” ҳиссадорлик жамияти жорий йилда 1998 йилги кўрсаткичларининг атиги 72,5 фоизи даражасида маҳсулот ишлаб чиқарган, устига-устак, корхонанинг дебиторлик ва кредиторлик қарзлари ҳажми кўпайиб кетган.

“Ўзмашсаноат” уюшмасига қарашли “Меллиоқурилишмаш” корхонаси 1994 йили ҳиссадорлик жамиятига айлантирилган эди, бу ўзгаришдан ҳеч қандай натижа чиқмагач, у шаҳар ҳўжалик судининг 1998 йил 4 декабрдаги қарорига кўра тугатилди.

Мулкчилик шаклларини ўзгартирган, аммо иш тўғри ташкил этилмагани учун ночор аҳволга тушиб қолган корхоналар сирасига мева-сабзавот саноати тармоғида — “Андижон” ҳиссадорлик жамияти, “Хўжабод” консерва заводи очиқ ҳиссадорлик жамияти, “Келеспароб” ҳиссадорлик жамиятини, қурилиш соҳасида — Тошкентдаги биринчи ва иккинчи уй-жой қурилиш комбинатларини, “Уйжойқурилиш”, “Бошқурилишбутлаш” ва бошқа кўплаб корхоналарни киритиш мумкин.

Иқтисодий ночор корхоналари кўп бўлган тармоқлар ўз қўлларидаги акция пакетларини сотиш, хорижий инвестицияларни бевосита жалб этиш борасида ҳам катта қийинчиликларга дуч келмоқда. Мисол учун, “Ўзбекмелбел” давлат ҳиссадорлик жамияти 1999 йили сотилиши керак бўлган акциялар умумий миқдорининг бор-йўғи 26,7 фоизини, “Ўзэлтехсаноат” уюшмаси уч фоиздан сал ортигини, “Ўзмашсаноат” уюшмаси эса атиги икки фоизини сотган, холос.

1999 йили давлатга тегишли 22 миллиард 600 миллион сўмлик акциялардан атиги 3 миллиард 800 миллион сўмлиги фонд бозорида сотилган.

Бундай ноҳуш аҳволнинг бош сабаби корхоналарни хусусийлаштириш маънавий ниҳоясига етмаганида, яъни самарали ишлайдиган янги мулкдорлар шаклланимаганида, деб биламан.

Мулк шакли номигагина ўзгармоқда, тармоқ бошқарув идоралари корхоналар маъмурияти ва раҳбарлари даражасидаги қаршилиқ ҳамда айрим ҳолларда мулкдорлар янги авлодининг ўз ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қила олмаслиги оқибатида меҳнатга муносабат ва рағбат ўзгармасдан қолмоқда.

Ишимиздаги энг катта камчилик ва иллат шундан иборатки, корхоналар хусусийлаштирилгандан кейин уларни қўллаб-қувватлаш механизми яратилмаган.

Мана шундай вазиятнинг юзага келишида акциядорларнинг ишончли вакили бўлган бошқарувчилар ва давлат улуши учун масъул шахсларнинг, қолаверса, Давлат мулк қўмитаси раҳбариятининг ҳам катта айби бор.

Ҳиссадорлик жамиятларида бошқарувнинг том маънодаги корпоратив шаклини ҳозирча жорий эта олмаганимиз.

Акциядорлар ишончли вакиллариининг иш услуби маъмурий буйруқбозлик тамойилларига асосланган иш услубидан фарқ қилмаяпти. Ишончли вакиллар бугун амалда тўрачилик тизимининг навбатдаги бўғинига айланиб қолган. Афсуски, қонунларимизда белгиланган, турли юридик ва жисмоний шахслардан танлов асосида малакали бошқарувчиларни саралаб олиш имкониятидан ҳаётда кенг фойдаланилмаяпти.

Юзага келган бу ноҳуш аҳвол учун шу соҳа ишониб топширилган, давлат мулкидан самарали фойдаланиш, муносиб бошқарувчиларни танлаш ва тавсия этишга мутасадди бўлган Давлат мулк қўмитаси жавоб бериши керак. Албатта, Вазирлар Маҳкамасининг тегишли Мажмуалари раҳбарлари ҳам бундан четда қолмайди.

Келинг, энди қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар жараёнига назар ташлайлик. 1999 йили 898 та қишлоқ хўжалиги корхоналари ширкатларга айлантирилди. Уларнинг умумий сони республика бўйича 963 тага етди.

Шунга қарамасдан, қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштириш бўйича қабул қилинган қарорлар ижросини тўлиқ таъминлашга, бу соҳада меҳнатни рағбатлантириш ва моддий манфаатдорлик тамойилларини мустаҳкамлашга эриша олмадик.

Энг ачинарлиси, 119 та ширкат хўжалиги, яъни барча ширкатларнинг 12,3 фоизи йилни зарар билан якунлади.

Деярли барча туман ва вилоятларда ширкат хўжаликлари аъзолари, уларнинг раҳбарлари ўртасида сўров ўтказилди. Сўров натижалари шуни кўрсатдики, кўпчилик ширкат хўжалиги аъзолари ва раҳбарлари бу ўзгаришлар нима учун қилинаётганини, унинг мазмун-моҳиятини яхши билмайди.

Ислохотлардан мақсад — қишлоқнинг меҳнатга муносабатини ўзгартириш, ҳақиқий мулкдорлик, ижара шартномаси асосида ўзларига берилган ерга, унда етиштирилган маҳсулотга эгаллик туйғусини қарор топтириш эканини улар ҳали тўлиқ тушуниб етмапти. Токи, ҳар бир деҳқон ўз меҳнатининг сифати ва самарадорлигига яраша ҳақ олишига, рағбатлантирилишига ишонч ҳосил қилмас экан, шунинг билан бўйниги, қишлоқда ҳеч қандай жиддий ўзгаришга эришиб бўлмайди.

Фермер хўжаликларини ривожлантириш борасидаги ишларимизнинг аҳволи ҳам бундан яхши эмас. Чинакам фермер узоқ муддатга фойдаланиш учун олган ернинг амалда ҳақиқий хўжайинига айланиши керак. Тузилган шартноманинг барча шартлари деҳқон томонидан ҳам, хўжалик ва маҳаллий ҳокимият томонидан ҳам сўзсиз бажарилиши зарур. Шартнома мажбуриятларини бузган томон, албатта, қонун олдида жавоб бериши шарт. Энг муҳими, давлат қишлоқдаги мулкдорларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаши керак, деб ҳисоблайман.

Биз қишлоқда ислохотларни амалга ошириш ўз ҳолига ташлаб қўйилгани билан асло мурса қила оlmaymиз. Буниш учун Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Давлат мулк қўмитаси, Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги, Молия вазирлиги, биринчи навбатда, маҳаллий ҳокимликлар жавоб бермоғи керак.

Талаб қаттиқ бўлади. Мен бу масала юзасидан шахсан Б.Олимжоновдан, ҳар бир вилоят ва туман ҳокимларидан аниқ жавоб кутаман.

Ёки капитал қурилиш соҳасини олайлик.

Капитал қурилишни ислоҳ қилиш жараёнида кам қувватли, зарар кўриб ишлаётган 800 га яқин ташкилот тугатилди. Қурилиш саноати, механизациялаш ва транспортга тааллуқли 330 дан зиёд корхона ва ташкилот мустақил фаолият кўрсатиш ҳуқуқига эга бўлди. Пудрат услуига тендер савдосини жорий этиш 4 миллиард 700 миллион сўм маблағни тежаш имконини берди.

Шу билан бирга, самарали фаолият кўрсатадиган пудрат ишлари бозори ҳозирча ташкил этилгани йўқ. Тендер савдоси ҳужжатларининг сифати талабга жавоб бермайди. Тендерларни ўтказишда объектларни “ўзига тегишли” қурилиш ташкилотлари ўртасида тақсимлаш, уларнинг нархини олдиндан белгилаб қўйиш, очиғини айтганда, бу муҳим тадбирни амалдаги қоидаларга зид равишда, номмагагина ўтказишдек қўшлаб нуқсонларга йўл қўйилмоқда. Техник ҳужжатларни тўлғазишдаги камчиликлар қурилиш иншоотлари нархининг кўтарилиб кетишига сабаб бўлмоқда.

Мисол учун, Навоий вилояти, Конимех туманидаги коллежни қайта таъмирлаш қиймати 100 миллион 700 минг сўмдан 147 миллион 300 минг сўмга, Хоразм вилояти, Урганч шаҳридаги академик лицей қурилишининг қиймати 737 миллион 600 минг сўмдан 818 миллион 900 минг сўмга ошган.

Ҳукумат қарорида белгиланганига қарамай, жойларда қўшлаб кам қувватли қурилиш ташкилотлари сақланиб қолмоқда. Масалан, Самарқанд вилоятида йил давомида “Ургутагроқурилиш”га қарашли 391-кўчма колонна 58 минг сўм, “Ўзбектрансқурилиш”га қарашли 855-қурилиш бошқармаси 38 минг сўм, 286-хўжаликлараро механизациялашган кўчма колонна 41 минг сўмлик ҳажмда пудрат ишларини бажарган, холос.

Сурхондарё вилоятида ҳам шу каби ҳолатни кузатиш мумкин. “Хайробод” хўжалик ҳисобидаги қурилиш бош-

қармаси бир йилда бор-йўғи 61 минг сўм, “Сурхонтаъминот” акциядорлик жамияти 6 минг сўм, “Қурилиштранс” акциядорлик жамияти 35 минг сўмлик иш бажарган. Бундай мисолларни бошқа вилоятлардан ҳам кўплаб келтириш мумкин.

Шу ўринда савол туғилади: кам қувватли, кичик, зарар кўриб ишлайётган пудрат ташкилотлари кимга ва нима учун керак? Ким уларни таъминламоқда? Бундай ишларга чек қўйиш вақти етди. Республика прокуратураси раҳбарлигида керакли мутахассисларни жалб этиб, махсус комиссия тузишни, текширув натижалари ҳақида бир ой муддатда ҳисобот беришни топшираман.

Ўтган йил давомида тижорат банкларининг капиталини кўпайтириш, барқарор, молиявий жиҳатдан мустаҳкам банк тизimini ташкил этиш борасида муайян ишлар қилинди. Ҳисобот даврида тижорат банкларининг умумий сармояси 1,5 баробар ошди ва 144 миллиард сўмга етди. Бунда банklar томонидан акциядорларнинг 15 миллиард сўмдан ортиқ маблағи устав капиталига қўшимча равишда жалб этилди. Тижорат банкларининг акциядорлари сезиларли даражада кўпайди. Уларнинг умумий сони 66 минг 800 нафардан 82 минг 300 кишига етди.

Айни пайтда “Савдогарбанк”, “ЎТбанк”, “Туркистонбанк”, “Истиқболбанк”, “Ўктамбанк” каби банklarда капиталлаштириш жараёни суст бормоқда. Банк тизимида Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки амалда ҳамон яккаҳоким бўлиб турибди.

Банкларнинг инвестиция фаолияти жадал ривожланмаяпти. Банklar кредит портфелининг асосий улуши марказлашган ресурслар, бюджет ва бюджетдан ташқари жамғармалар ҳиссасига тўғри келади. Бу — қурилиш ва ишлаб чиқариш жиҳозлари учун ажратилган кредитларнинг қарийб 60 фоизини ташкил этади.

Янги корхоналар ва ишлаб чиқариш жиҳозларига инвестиция ажратишни кредитлаш асосан бешта банкда — Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки, “Ўзсаноатқурилишбанк”, “Пахтабанк”, “Асакабанк” ва “Ўйжойжамфармабанк”да жамланган. Қолган 28 банк ҳиссасига эса

умумий инвестиция кредитлари ҳажмининг атиги 2 фоиздан зиёдроғи тўғри келади.

Мен бунинг сабабини, энг аввало, иқтисодий ислохотларни жорий этишга масъул бўлган Марказий банк, Давлат мулк қўмитаси, Молия вазирлиги ва бошқа муассаса ва ҳукумат тузилмалари қониқарсиз ишлаётганида, деб билмаман.

Учинчи. Бизнинг, балки, энг заиф томонимиз шуки, кичик, ўрта бизнес ва хусусий тадбиркорликни талаб даражасида ривожлантира олмаётимиз. Бунга эришиш учун тадбиркорлик, шахсий ташаббус иқтисодий ўсишнинг бозор муносабатларига хос қудратли, ички омилига айланиши зарур.

Тадбиркорлар, мулк эгалари синфини — мустақил, ўз хусусий ишига эга кишилар тоифасини шакллантириш ҳам ҳозирча ҳукуматимиз ва маҳаллий ҳокимликларнинг бош мақсади ва вазифасига айланмаётти. Бунинг устига, янги шаклланаётган ижтимоий қатлам — тадбиркор ва ишбилармонлар, кичик ва ўрта корхона эгалари ўз фаолиятларида амалий ёрдам ўрнига лоқайдликка, айрим ҳолларда эса жойларда давлат мансабдорлари ва маҳаллий ҳокимият вакиллариининг қаршилигига дуч келмоқда.

Биз кичик ва хусусий бизнеснинг аҳамияти, уни рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш ҳақида кўп гапирамиз. Унинг ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқаришда муайян ўрин эгаллаши, аҳоли фаровонлигини ошириш, бандлик муаммосини ҳал этишнинг муҳим манбаи бўлиб хизмат қилиши кераклигини қайта-қайта таъкидлаймиз. Бунинг учун кенг қамровли ҳуқуқий асос яратганмиз. Амалда эса нима бўлаяпти?

Кичик ва ўрта корхоналар улуши ялпи ички маҳсулот ҳажмининг бор-йўғи 12,6 фоизини ташкил этмоқда. Бу кўрсаткич саноат маҳсулотларининг умумий ҳажмида фақат 6,2 фоиз, қурилиш соҳасида эса 12,3 фоиздан иборат.

Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг ривожланиб бориши ўрнига биз кўп жойларда бунинг акси бўлган манзарага дуч келмоқдамиз. Ўтган йили кичик ва ўрта бизнес субъектлари сони республикада 3,6 фоизга, жумладан,

Қашқадарё вилоятида — 6,3, Андижонда — 11, Хоразмда — 12, Тошкент шаҳрида эса — 12,6 фоизга камайтганини қандай изоҳлаш мумкин?

Ҳозирги вақтда 5 ярим минг кичик ва ўрта бизнес субъектлари ҳамда 28 минг 600 микрофирма фаолият кўрсатмаяпти. Бундай микрофирмалар, кичик ва ўрта корхоналар салмоғи Қорақалпоғистон Республикасида — 41,4 фоизни, Самарқанд вилоятида — 32,3 фоизни, Навоийда — 26 фоизни, Тошкент шаҳрида — 25 фоизни ташкил этади.

Номлари юқорида зикр этилган вилоят ва шаҳар ҳокимлари, тадбиркорликка ёрдам бериши керак бўлган Давлат мулк қўмитаси, Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси раҳбарлари бундай нохуш ҳолатдан нега безовта бўлмаяпти? Нега қўл қовуштириб ўтирибди, нега улар бонг ўрмайди? Энг муҳими, бу мутасаддилар нега зарур чора-тадбирлар кўришмаяпти?

Агар бу ҳўжалик юритиш субъектлари — кичик ва ўрта корхоналар бир вақтлар жиддий ҳисоб-китобларсиз, шошқалоқлик билан ташкил этилган бўлса, бугунги кунда бу борада биз барча зарур қонунчилик ва ҳуқуқий асосларга эгамиз. Шундай экан, бу масалани эндиликда охирига етказишимиз керак. Бу борада фаолиятсизлик, ортиқча кутиб ўтириш порахўрлик ва таъмагирлик учун шарт-шароит яратади, холос.

Идоравий меъёрий ҳужжатлар, низом ва кўрсатмаларни амалдаги қонунчиликдан устун кўриш, ҳатто уларга қарама-қарши қўйиш, тадбиркорларнинг эркин фаолият юритишларини чеклаш ҳоллари қачон барҳам топади? Бундай бемазагарчиликларга қачонгача тоқат қиламиз?

Ҳозирги вақтда вазирликлар, идоралар, банклар ва бошқа ташкилотлар томонидан Ҳукумат қарорларига ҳилоф равишда мингдан ортиқ меъёрий ҳужжатлар қабул қилинган. Улар кичик ва ўрта бизнес тараққиётига жиддий тўсиқ бўлмоқда. Прокуратура органлари томонидан туман, шаҳар ҳокимлари чиқарган ноқонуний ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар устидан 137 та протест келтирилган ва 5 та тақдимнома киритилган. Уларнинг 49 фоизи Самарқанд вилояти, 20 фоизи Тошкент шаҳрига тўғри келади.

Маҳаллий органлар ва идоралар тадбиркорларга кўмаклашиш ўрнига ҳар турли тўсиқ ва ғовларни ўйлаб топишмоқда. Уларга бундай ўзбошимчалик қилишга ким ҳуқуқ берди?

Бунга шу залда ўтирган ҳокимлар қандай жавоб бериши мумкин?

Ҳатто шунчаликка бориб етишганки, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш учун лицензия олишга келганларни газета ва журналларга обуна бўлишга, маиший хизмат кўрсатиш корхоналари ассоциацияси каби ҳар хил уюшма, жамғарма, бирлашма ва ассоциацияларга аъзоликка мажбур этишмоқда. Улардан турли тадбирларни ўтказишга маблағ ундириб олишмоқда.

Бундай бемаъни ишларга қатъиян чек қўйиш, маъмурий-буйруқбозлик, эски, яқка партиявийлик тизимидан қолган бу каби иллатларни таг-томири билан суғуриб ташлаш, айбдор шахсларни эса сиёсатимизни обрўсизлантираётгани учун жавобгарликка тортиш зарур.

Кичик ва ўрта корхоналарни рўйхатта олиш, тадбиркорларнинг аризаларини кўриб чиқиш ва улар бўйича қарорлар қабул қилиш муддати ҳамон чўзиб юборилмоқда.

Мавжуд аҳвол таҳлили, жойлардан тушаётган аризалар шундан гувоҳлик берадики, тадбиркорлар қанузгача моддий-техника ва хом ашё ресурслари ҳамда банклардан кредит олишда қийинчиликларга дуч келишмоқда. Лимит ва квота ажратишнинг мавжуд тизимида тадбиркорларнинг манфаатлари тўлиқ ҳисобга олинмаган.

Бир мисол келтирмоқчиман. Фарғона вилоятида тадбиркорлар бензин ва дизель ёқилғиси олишолмаётганидан шикоят қилишган эди. Ўйлайманки, бошқа вилоятларда ҳам аҳвол шундай. Масала атрофлича ўрганилганда, бу шикоятлар асосли экани маълум бўлди. Вазирлик ва муассасаларнинг нефть маҳсулотларига бўлган лимити фақат бир фоизга қисқартирилганида, шу йилнинг ўзидаёқ тадбиркорларнинг ёқилғига бўлган эътиёжиди тўлиқ қондириш учун қўшимча имконият юзага келди.

Тижорат банклари томонидан кичик ва ўрта бизнес корхоналарига кредит маблағлари ажратиш бўйича турли

хил сансалорликлар давом этмоқда. Хужжатларни экспертизадан ўтказиш ва кредит олиш тикани қуритадиган даражада оғир жараёнга айланган.

Айрим тижорат банклари кичик ва ўрта бизнес субъектларига кредит беришдан умуман ўзларини четга олмоқда. Масалан, ўтган йили “Ғаллабанк” кредит бериш дастурида кўзда тутилган маблағдан атиги 11 фоиз ажратган, “Асакабанк”нинг Хоразм бўлими эса кредит бериш дастурида белгиланган 146 миллион 600 минг сўмдан бир сўм ҳам бермаган.

Кичик ва хусусий корхоналарнинг хорижий кредит маблағларидан фойдаланиш имкониятлари фоиз даражасининг баландлиги, бизнес режаларни ишлаб чиқишда тажриба етишмаслиги, гаров талаблари ўта юқорилиги сабабли чекланиб қоляпти. Ҳатто микрокредитлар ажратишга худди қатга инвестиция лойиҳаларига берилаётган кредитларга хос қаттиқ талаблар қўйилмоқда. Барча босқичларда келишиб бўлинган лойиҳалар бўйича кредит ажратишни расмийлаштиришда ҳам сансалорликка йўл қўйилмоқда.

Марказий банк, тижорат банклари бу масалани батафсил ўрганиб чиқиб, тадбиркорларни кредит билан таъминлаш жараёнини соддалаштиришга қаратилган тартиб ўрнатишлари зарур. Ушбу масала бўйича жорий йилнинг биринчи чораги якунида ахборот беришни сўрайман.

Кичик ва ўрта корхоналар ҳисоботи масалаларида ҳам тартиб ўрнатиш вақти келди. Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг ҳар ойда 15 хилдан кўп ҳисобот топшириши тоқат қилиб бўлмайдиган ҳолдир. Жумладан, меҳнат биржаси, пенсия жамғармаси, ижтимоий суғурта жамғармаси, бандлик жамғармаси, статистика идоралари, солиқ инспекцияси, банк ва бошқа ташкилотларга ҳисоботлар бериш бюрократик тўсиқлардан бошқа нарса эмас. Бунга озмунча вақт кетадими? Устига-устак, ҳар бир ҳисобот бланкаси учун ҳақ тўлаш зарур. Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги бу ишда зудлик билан тартиб ўрнатишни керак. Ушбу масала бўйича жорий йилнинг биринчи чораги якунида ҳисобот беришни сўрайман.

Шуни таъкидлашимиз керакки, кичик ва хусусий бизнеснинг кенг ривожланишида бир қатор тўсиқларга дуч келинмоқда. Одамларда табдиркорлик билан шуғулланиш иштиёқи сўнишига аввало маъмурий рэкет, текширувчи ва назорат қилувчи органларнинг таъмагирлиги, порахўрлиги, ишбилармонларни устингдан жиноий иш қўзғатаман, деб қўрқитиши, зўравонлик қилиши асосий сабаб бўлмоқда.

Аниқланган ҳар бир ғайрқонуний бундай хатти-ҳаракат фавқулодда ҳодиса сифатида баҳоланиши ва жиддий қўриб чиқилиши керак.

Солиқ ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари шаънига доғ тушираётган нопок, худбин ва ғаразғўй кимсалардан кескин тарзда халос бўлиш лозим. Афсуски, бундай нохуш ҳоллар учраб турибди. Айрим мисолларни келтириш ўринли, деб ўйлайман. Фарғона вилояти Данғара тумани Давлат солиқ инспекцияси инспектори Ф.Соҳибов табдиркор Г.Тоштемировадан ойлик ҳисоботни қабул қилиш чоғида пора олгани учун қўлга олинган ва жиноий жавобгарликка тортилган. Марғилон шаҳар Давлат солиқ инспекцияси бўлим бошлиғи бўлиб ишлаган А.Султонов “Мебель” фирмаси директорини тафтиш ўтказиш билан қўрқитиб, пора олиш мақсадида таъмагирлик қилаётганида қўлга олинган ва шаҳар суди томонидан жиноий жавобгарликка тортилган.

Бунга ўхшаш мисолларни Тошкент шаҳри, Самарқанд, Тошкент, Жиззах, Сирдарё ва бошқа вилоятлардан ҳам келтириш мумкин. Ҳар бир бундай қонунбузарлик ҳоллари кенг жамоатчиликка маълум қилиниши керак.

Табдиркорларнинг манфаат ва ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳўжалик судларининг ролини сезиларли даражада ошириш талаб этилади. Чунки судлар томонидан айрим жиноий ишларнинг асоссиз очилгани учун ёпиш ҳоллари учрамоқда.

Масалан, Миробод туман суди мазкур туман солиқ инспекциясининг текширув акти ва қарори асосида Тошкент шаҳар прокуратураси “Рута” саноат-савдо фирмаси директорига нисбатан қўзғатган жиноят иши бўйича қўйилган айбловнинг барча бандларини ноқонуний деб

топган. Солиқ инспекцияси ходимларига нисбатан эса хусусий ажрим чиқарган.

Давлат мулк қўмитаси, Товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси, Деҳқон ва фермер хўжаликлари уюшмаси, Бизнес-фонд каби тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантириш мақсадида махсус ташкил этилган тизимлар фаолиятига тааллуқли жиддий эътирозлар мавжуд. Уларнинг иши бизни мутлақо қониқтирмайди. Бу тизимлар ёки бутунлай ишламайди ёки, бундан ҳам ёмони, уларнинг ўзлари бюрократик идораларга айланиб қолган. Бунинг илдизига етиш вақти келди.

Айтилганлардан хулоса чиқариб, кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича Давлат комиссияси мутлақо фаолият кўрсатмаганини таъкидлаш зарур. Қисқа муддат ичида бу комиссия таркибини қайта кўриб чиқиш ва кучайтириш лозим.

Шу билан бирга, мамлакатимизда кичик ва ўрта бизнесни, тадбиркорликни амалдаги қонунлар ва меъёрларга риоя қилган ҳолда ривожлантириш ҳамда қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ барча масалаларни кечиктирмай ҳал этиш зарур. Бунда асосий мутасаддилик вазифасини мазкур Ҳукумат комиссиясининг ишчи органи сифатида Ўзбекистон Адлия вазирлиги зиммасига юклаш лозим, деб ҳисоблайман. Негаки, бугунги кунда тадбиркорлик субъектларини қонунсизликдан ҳимоя қилиш фавқулодда муҳим вазифа бўлиб турибди.

Тўғригача. Биз учун муҳим бўлган яна бир масала хусусида алоҳида тўхталмоқчиман. Гал иқтисодиётга чет эл инвестициясини жалб қилиш ҳақида бормоқда.

Мен яна бир карра таъкидламоқчиман. Хорижий инвестицияларни жалб этмай, айниқса, етакчи тармоқларда чет эл сармояси иштирокини кенгайтирмай туриб, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни амалга ошириш ва модернизациялаш, корхоналаримизни замонавий техника билан қайта жиҳозлаш ҳамда рақобатга бардошли маҳсулот ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш мумкин эмас. Бусиз кучли рақобат шароитида жаҳон бозорларига кириш ва улардан мустақкам ўрин эгаллаш амри маҳол.

Мамлакатимизда бугунги кунда хорижий сармоядорлар учун энг қулай инвестиция муҳити барпо этилган. Шунинг аниқ айтишимиз керакки, бу қулайлик ўз самарасини бермоқда. Кўплаб чет эл компания ва банклари биз билан шерикликда ишлаш, ўз маблағларини иқтисодиётимизга ётқизиш истагини билдирмоқда, бизни ўзлари учун истиқболли ҳамкор деб тан олмақда.

Ўзлаштирилаётган чет эл сармояси ҳажмининг йилдан-йилга ошиб бораётгани бунинг яққол тасдиғидир. Хусусан, 1999 йилнинг ўзида иқтисодиётнинг устувор тармоқларида 1 миллиард 324 миллион АҚШ доллари миқдорига чет эл сармояси ўзлаштирилгани бор ҳақиқатни айтиб турибди. Мамлакатимиздаги барча капитал қўйилмаларининг 24 фоизини чет эл сармояси ташкил этаётгани ҳам диққатга сазовордир.

Келинлар, шу ўринда ўзимизга бир савол берайлик. Мамлакатимизга чет эл сармояси янада кўпроқ келиши ва унинг барқарорлигини таъминлаш учун ҳаммамиз ҳам қўлимиздан келадиган барча ишни қиляпмизми? Чет эллик сармоядорлар билан керакли даражада фаол ишлаяпмизми? Бу борада барча зарур шарт-шароит яратилганми?

Афсуски, хорижий сармояларни жалб қилиш ва истиқболдаги сармоядорлар билан ишлашни ташкил этишда бизда кўплаб ҳал этилмаган муаммо ва камчиликлар мавжуд.

Акс ҳолда, 1999 йилда ҳукумат қафолати асосида ажратилган хорижий сармоя ва кредитларни ўзлаштириш кўзда тутилганига нисбатан амалда аниқ 53 фоизни, бевосита йўналтирилган инвестиция ва кредитларни ўзлаштириш бор-йўғи 32 фоизни ташкил этганини қандай изоҳлаш мумкин?

Чет эллик сармоядорлар билан иш олиб боришдаги сансалорлик, кўзбўямачилик ва ҳатто ошкора таъмагирлик ҳолатларининг ҳамон учраб туриши бизни қаттиқ ташвишга солади. Шундай фактлар ҳам маълумки, сармоя лойиҳасини ишлаб чиқаётганда айрим уддабурон кимсалар самарадорлик ва лойиҳанинг валюта қийматини қоп-

лаш тамойилига амал қилиш ўрнига, ўз шахсий, ғаразли манфаатларини давлат манфаатларидан устун қўймоқда.

Мен, ким қайси лавозимни эгаллаб турганидан қатъи назар, маҳаллий раҳбарлардан тортиб юқори Ҳукумат даражасидаги ташкилот раҳбарларигача, барча-барчани огоҳлантириб қўймоқчиман: биз бу иллатга қарши шафқатсиз кураш олиб борамиз, уни таг-томири билан қуритиб ташлашга қурбимиз етади. Бу борада ҳеч кимга шафқат қилинмайди. Биз учун мамлакатимизнинг шаъни-шарафи, қадрқиммати ва обрў-эътибори ҳамма нарсадан афзалроқдир.

Вазирлар Маҳкамасининг мажмуа раҳбарларидан, ташкилотлар бошлиқларидан қайта ва қайта сўрамоқчиман: қачонгача биз ишга бундай масъулиятсиз муносабатда бўламиз, қачонгача ҳафсаласизлик ва сусткашлик қиламиз? Нега ҳалигача лойиҳаларни техник иқтисодий жиҳатдан асослаш бўйича иш олиб борадиган профессионал лойиҳа-инжиниринг компаниялари тизими яратилмаяпти? Нега ваколатли идораларда техник иқтисодий асосланган лойиҳаларни экспертизадан ўтказиш муддатлари чўзиб юборилмоқда? Нима учун инвестиция лойиҳалари бўйича ишловчи тизимни малакали кадрлар билан таъминлашда сусткашлик қилинмоқда? Бунинг учун ким жавоб беради? Ахир, айнан мана шу ҳолат инвестиция жараёнида тўсиқ-ғов бўлиб турибди-ку! Вазирлар Маҳкамасининг тегишли тузилмалари бу саволларга жавоб топишлари керак.

Бизни чет эл капитали иштирокида қўшма корхоналар ташкил этиш борасидаги ишлар ҳам қониқтирмайди. Бу соҳада ҳўжакўрсинлик ҳолатлари жуда кўп. Биз аксарият ҳолларда бундай корхоналар сони кўпайгани, бугунги кунда 3,5 мингтага етгани тўғрисидаги статистик маълумотлар билан мағрурланиб юрамиз.

Келинглр, бу корхоналар қандай фаолият кўрсатаётгани, нима ишлаб чиқараётгани, уларнинг ҳудудлар бўйича қандай жойлаштирилганига танқидий баҳо берайлик. Амалда бу корхоналарнинг атиги 52 фоизи фаолият кўрсатмоқда. Шундан бор-йўғи 592 таси ёки 31 фоизигина ишлаб чиқариш корхоналари экани бизни ташвишга солмай қўймайди.

Бунинг устига қўшма корхоналарнинг аксарияти йирик шаҳарларда барпо этилган. Мисол учун, республикамызда фаолият кўрсатаётган ва ишлаб чиқаришга ихтисослашган қўшма корхоналарнинг тўртдан уч қисми Тошкент шаҳри ва вилоят марказларида жойлашган. Кўпгина туманларда, хусусан, ишсизлик даражаси юқори бўлган ҳудудларда эса бундай қўшма корхоналар ё умуман қурилмаган ёки бори ҳам бармоқ билан санарли экани ачинарли ҳолдир.

Республикамыздаги 163 та қишлоқ туманининг 52 тасида биронта ҳам қўшма корхона ташкил этилмаганига қандай чидаш мумкин? Қорақалпоғистон Республикасидаги 15 та қишлоқ туманининг 11 тасида биронта қўшма корхона тузилмаганини қандай изоҳлаш мумкин? Сирдарё вилоятида — 8 та, Бухоро, Қашқадарё, Навоий, Самарқанд ва Фарғона вилоятларида — 5 тадан, Сурхондарё вилоятида — 4 та туманга ҳали чет эл капитали мутлақо кириб бормаганига нима дейиш мумкин?

Айниқса, аҳолини иш билан таъминлаш кескин муаммо бўлиб турган туманларда маҳаллий раҳбарларнинг, энг аввало, ҳокимликларнинг фаолиятсизлиги туфайли қўшма корхоналар ташкил этилмаётгани жиддий тавбироқ туғдиради ва кишини ранжитади. Улар янги иш ўринлари очиш учун маблағ йўқлигини рўқач қилади-ю, аммо чет эл сармоясини жалб этиш, замонавий, ихчам қўшма корхоналар ташкил этиш тўғрисида мутлақо бош қотирмайди.

Аҳолини иш билан таъминлаш муаммоси ўта муҳим бўлиб тургани ҳолда биронта қўшма корхона ташкил этилмаган Қорақалпоғистон Республикасининг Беруний, Қўнғирот, Чимбой, Қашқадарё вилоятининг Касби ва Нишон, Навоий вилоятининг Нурота ва Навбаҳор, Самарқанд вилоятининг Оқдарё, Сурхондарё вилоятининг Олтинсой, Сирдарё вилоятининг Боёвут, Мирзаобод ва Ховос, Фарғона вилоятининг Бувайда, Учқўприк ва республиканинг бошқа бир қатор туманлари ҳокимлари қасбқас қарамоқда?

Шуни қатъий айтаманки, агар бу раҳбарлар ана шу вазиятдан чиқиш йўлини топмаса, ўзлари эгаллаб турган лавозимларда қолишга маънавий жиҳатдан ҳақи йўқ.

Хорижий сармоядорларнинг республикамизга келиб, ўзлари ҳамкор излаётгани, шу мақсадда махсус бизнес-семинарлар ўтказиб беришга ҳуш бўлиб турибмиз. Биргина сўнгги икки йил мобайнида шундай семинарлар Тошкент шаҳри, Тошкент, Сирдарё, Жиззах вилоятлари ҳамда Фарғона водийсида бўлиб ўтди. Минг афсуски, улар биздаги бефарқлик, тўрачилик, боқибегамлик каби иллатлар тufайли бирон-бир натижага эриша олмай қайтиб кетишмоқда. Хўжақўрсинлик учун олиб борилаётган бундай тадбирлар ҳеч кимга керак эмас.

Қуйидаги мисолнинг ўзиёқ буни тасдиқлайди. Италиянинг “Фата групп” компанияси, бир неча йилдирки, Тошкент вилояти ҳокимлиги билан агросаноат мажмуи дастурини амалга ошириш бўйича иш олиб бормоқда. Ушбу лойиҳа 1999 йил Инвестиция дастурига киритилган эди.

Италия томони ҳозирнинг ўзидаёқ 50 та техник иқтисодий асосномаларни ишлаб чиқиш ва уларни пул билан таъминлаш, халқаро экспертларга ҳақ тўлаш, италиялик мутахассисларнинг 35 марта мамлакатимизга келиб-кетиши, ҳокимлик ҳамда Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги мутахассисларининг Италия корхоналарида бўлиши учун катта маблағ сарфлади. Лекин ҳанузгача тайинли бир натижа йўқ.

Асло тоқат қилиб бўлмайдиган бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин.

Барча поғоналарда ишни шундай ташкил этишимиз керакки, Ўзбекистонга қизиқиш билан қараётган бирон-та чет эллик сармоядор мамлакатимиздан инвестиция киритиш учун аниқ таклифлар олмасдан, ҳафсаласи пир бўлиб қайтиб кетмасин.

Бешинчи. Бозор муносабатларининг шаклланиши ва ривожланишига хизмат қилувчи инфратузилма етарли даражада ишламаяпти. Бозор институтлари расман ташкил этилган бўлса-да, аммо яхлит, ўзаро уйғун, энг муҳими, амалий фаолият кўрсатувчи бозор инфратузилмаси ҳали яратилгани йўқ. Бугун биз мавжуд бозор тузилмалари ҳали такомиллига етмагани, иқтисодийётни бошқаришнинг

кўплаб вазифаларини ўз зиммасига олишга тайёр эмаслигини тан олишга мажбурмиз.

Инфратузилма йўналишларининг қайси тармоғини олманг — у суғурта соҳасими, лизинг соҳасими, аудит соҳасими — барчасида аҳвол қониқарли эмас.

Мисол учун, **суғурта соҳасини** олайлик. Шу нарса аниқки, бугунги кунда хўжалик юритувчи субъектлар, айниқса, кичик ва хусусий бизнес вакиллари, қишлоқ товар ишлаб чиқарувчилари такомиллашган суғурта тизимисиз самарали ишлаш, инвестиция фаолияти билан шуғулланиш, кредит олиш имконига эга эмас. Бизда ҳозиргача тузилган суғурта компаниялари кафил бўлиш вазифасини бажара оладими? Албатта, йўқ!

Чунки рўйхатдан ўтган 100 га яқин суғурта компаниясидан 30 таси фақат ички бозорда фаолият кўрсатмоқда. Бунинг устига, барча асосий кўрсаткичларнинг 80-90 фоизи давлат иштирокида тузилган учта компания — “Ўзбек-инвест”, “Кафолат” ва “Агросуғурта” ҳиссасига тўғри келмоқда.

Суғурта компаниялари салоҳиятли мижозларни кўпайтириш, бўш маблағларни жалб этиш бўйича ҳам суст ишламоқда.

Суғурта операцияларининг қарийб 40 фоизини мажбурий суғурталаш ташкил қилади. Бу айрим давлат-акциядорлик суғурта компаниялари учун доимий даромад манбаига айланиб қолган. Масалан, “Кафолат” суғурта компаниясига 1999 йил учун мажбурий суғурталаш бўйича 290 миллион сўм атрофида суғурта бадали келиб тушган. Бу барча тушумларнинг 45 фоизини ташкил қилади.

“Мадад” агентлиги эса 30 миллион сўм ёки тушумларнинг 20 фоизини ана шундай бадал ҳисобидан тўплаган.

Айрим суғурта компанияларининг устав маблағлари ва операциялар ҳажми етарли бўлмаган бир шароитда кафолат тўғрисида қандай гап бўлиши мумкин?

Ҳақли савол туғилади. Молия вазирлиги қошида тузилган давлат суғурта назорати қаёққа қараяпти?

Бозор инфратузилмасининг бошқа бир институти — лизинг компаниялари фаолиятини ҳам қониқарли деб

бўлмайди. Ҳолбуки, уларнинг фаол ишлаши учун махсус қонун қабул қилинди, барча шарт-шароитлар яратилди.

Бугунги кунда лизинг хизматига алоҳида эҳтиёж сезилмоқда. Хусусан, кичик корхоналар, хусусий тадбиркорлар, фермер хўжаликлари айнан лизинг орқали замонавий ихчам технологияларга эга бўлиши мумкин. Бугун биз учун фоят зарур бўлган инвестициялар оқими кучайишига, қишлоқ хўжалиги техникасини, транспорт ва самолётлар паркини янгилашда лизинг амалий восита бўлиб хизмат қилиши зарур.

Бугун республикамызда бор-йўғи 12 лизинг ташкилоти тузилганига, амалда уларнинг фақат тўрттаси лизинг фаолияти билан шуғулланаётганига нима деса бўлади? 1999 йилда лизинг компаниялари орқали атиги 20 лойиҳа амалга оширилгани, инвестициянинг умумий ҳажмида лизинг саломининг мутлақо камлиги билан қандай муроса қилиш мумкин?

Вазирлар Маҳкамаси, Молия вазирлиги, Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки ва бошқа манфаатдор идоралар фоят қисқа муддатда лизинг фаолиятини ташкил этиш билан боғлиқ муаммоларни батафсил ўрганишлари, уни такомиллаштириш ва мустаҳкамлаш юзасидан аниқ таклифлар киритишлари зарур.

Биз консалтинг, инжиниринг, аудиторлик ва бошқа шунга ўхшаган компанияларнинг бозор муносабатлари шароитидаги аҳамияти ҳақида кўп гапирамиз, афсуски, бу масалада ҳозиргача реал ўзгаришлар кўзга ташланмаяпти.

Ўзингиз ўйланг, республикада бор-йўғи иккита “Ўзинвестлойиҳа” билан “Кимёинвестлойиҳа” махсус инжиниринг компанияси рўйхатдан ўтган. Уларнинг иккови ҳам Тошкентда жойлашган. Аҳвол шундай бўлгач, яна қандай инжиниринг хизмати бозори ҳақида гапириш мумкин? Бундай шароитда инвестиция лойиҳаларини техник иқтисодий асослаш ва экспертиза ишлари умуман қониқарсиз эканидан ажабланмаса ҳам бўлади.

Рўйхатдан ўтган бор-йўғи 85 консалтинг компанияларининг аҳволи ҳам бундан яхши эмас. Бунинг устига уларнинг деярли тенг ярми Тошкентда фаолият кўрсатапти.

Бир қанча ҳудудларда бундай компаниялар умуман кам: Навоий вилоятида битта, Бухоро ва Хоразм вилоятларида иккита шундай фирма ишляпти, холос.

Аудиторлик фирмалари ўтказётган тафтишларда қўлаб хато ва камчиликларга йўл қўйилмоқда. Улар аксарият ҳолларда ҳўжалик субъектларини тузилган шартномалар асосида эмас, балки назорат идораларининг кўрсатмаларига биноан тафтиш қилмоқдалар.

Мисол учун, Сурхондарё вилоятида ўрганилган 10 та аудиторлик текширувининг олтитаси ҳуқуқ-тартибот органлари кўрсатмасига асосан ўтказилгани аниқланди. Бунда аудиторлик текширувига сарфланган харажатлар тўғридан-тўғри текширувчилар бўйнига тушган.

Ҳуқуқ-тартибот идораларининг айрим аудиторлик фирмаларини ўз қаноти остига олиб, уларга иш топиб беришдек бундай бемаъни усулларга чек қўйиш керак. Вазирлар Маҳкамаси барча манфаатдор тизимларни жалб этиб, амалдаги “Аудиторлик фаолияти тўғрисида”ги қонунни танқидий кўриб чиқиши, аудиторларнинг масъулиятини ошириш ва тафтиш қилинаётганларнинг ҳимоясини таъминлашга қаратилган тегишли қўшимчалар ва тузатишлар киритиши зарур.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бизнесменлар, кичик корхона ва фермер ҳўжаликлари раҳбарларининг маълақасини оширмасдан туриб тадбиркорликни ривожлантириш, бозор муносабатларини шакллантиришни асло тасаввур этиб бўлмайди. Шу мақсадда республикамызда бизнес мактаблари тизими ташкил этилмоқда. Ҳар бир ҳудудда бизнес-инкубаторлар ишлаб турибди. Шу кунгача бизнес-инкубаторларда 12 мингдан ортиқ, жумладан, 1999 йилда 5 мингдан зиёд киши ўқитилди. Аммо бу ҳали етарли эмас.

Шу билан бирга, уларнинг фаолиятида ҳўжакўрсинга ишлаш каби бир қанча муаммолар мавжуд. Аксарият минтақаларда бу тизим амалда ишлаётгани йўқ. Кейинги йилларда Қорақалпоғистон Республикаси ва Навоий вилоятида ўқув машғулотлари умуман олиб борилмаган. Бу ҳудудлардаги бизнес-инкубатор субъектлари томонидан

бирон-бир инвестиция лойиҳаси амалга оширилмаган. Самарқанд, Хоразм, Андижон вилоятларида эса бу ишларга етарли эътибор берилмаётгани туфайли 60 нафарга яқин тадбиркор ўқитилган, холос.

Шу ўринда яна бир савол туғилади: бу бизнес-инкубаторларда кимлар ўқитилмоқда? Эслатиб қўймоқчиман, бизнес-инкубаторларнинг асосий вазифаси — тадбиркорларни, аввало, қўлидан иш келадиган, бизнес билан шуғулланимоқчи бўлган деҳқон ёки малакали ишчи ва ҳунармандларни ўқитишдан иборат.

Амалда тадбиркорлар жами ўқиётганларнинг 65-70 фоизидан ошмайди. Ўқиётганларнинг асосий қисми эса турли ташкилот, муассаса, корхона раҳбарлари ва мутахассислари, яъни амалдорларнинг ўзларидан иборат бўлиб қолмоқда,

Бозор иқтисодиётининг турли институтлари фаолиятига баҳо берар эканмиз, Давлат мулк қўмитаси томонидан амалга оширилаётган ишлар қониқарсиз аҳволда эканини яна бир бор таъкидлашга тўғри келади. Чунки айнан мана шу қўмитанинг фаолияти бозор инфратузилмаси ва тадбиркорликни ҳар томонлама ривожлантиришга қаратилмоғи лозим.

Олтинчи. Давлат ва ижтимоий тузилмалар, биринчи навбатда, қонуннинг бажарилишини таъминлайдиган, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат органлари тадбиркорлар ва корхоналарнинг ҳўжалик фаолиятига воқеууний аралашаётганига асло тоқат қилиб бўлмайди.

Текширувларни тартибга солиш юзасидан чора-тадбирлар кўрилгач, уларнинг сони 25 фоизга қискарди. Лекин, шунга қарамай, назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши билан белгиланган тартибда келишмасдан текширувлар ўтказиш ҳоллари ҳамон учраб турибди.

Назорат органлари тадбиркорларни қўлаб-қувватлаш ва уларга ёрдам бериш ўрнига ўзларининг қонунга хилоф хатти-ҳаракатлари билан амалда кичик бизнес ривожига тўсқинлик қилмоқда. Бундай бемаънигарчилик қачонгача давом этади?

Бу ташкилотларнинг раҳбарлари қаёққа қарамоқда? Улар салбий иллатларга қарши курашиш учун қатта ваколатларга эга. Биз, аввало, уларнинг ўзидан қонунга қатъий итоат этишни талаб қиламиз. Қонунни биринчи навбатда ҳурмат қилиш лозим бўлган тизимларнинг ўзи унга ўзи хоҳлаган тарзда муносабатда бўлса, қандай қилиб ҳуқуқий давлат қуриш мумкин? Агар уларнинг манфаатларига мос бўлса, улар қонун посбонлари-ю, манфаатларига зид келса, қонунни оёқости қилишса, бу қайси мантиқда тўғри келади?

Такрор ва такрор таъкидлайман — қонун барча учун баробар. Қонун олдида ҳамма тенг. Биз қонун устуворлигини ислоҳотларни амалга оширишдаги асосий тамойилларимиздан бири, деб бекорга белгиланган эмасмиз.

Мен яна бир марта огоҳлантириб қўймоқчиман, ўзбошимчилик билан корхоналар фаолиятига аралашини бўйича ҳар бир факт қонуннинг қўпол бузилиши, деб баҳоланади ва айбдор шахслар қатъий равишда маъмурий ва жиноий жавобгарликка тортилади. Бу масала бўйича прокуратура идоралари алоҳида жавоб беради.

Шунингдек, назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши фақат йўналиш бўйича кўрсатмалар бериш билан чекланиб қолмасдан, бу масалада қатъият кўрсатиши керак.

Ҳукуматнинг ҳар бир қарори ижросини таъминлаш, шу билан бирга иқтисодий ислоҳотларни амалга ошириш ва назорат қилиш вазифаси Вазирлар Маҳкамаси тузилмаларига юклатилган. Сиртдан қараганда, барча зарур тузилмалар шаклланган, кадрлар билан таъминланган. Лекин нега ҳукумат қарорлари бажарилмаяпти?

Чунки бу ерда расмийчилик паллак отган: мендан кетгунча, эгасига етгунча, қабилида иш тутилмоқда.

Очигини айтганда, Вазирлар Маҳкамаси мажмуалари йилнинг бир чорагидан иккинчи чорагигача ҳамиша бир хил “боқий” масалаларни кўриб чиқади, номига топшириқлар беради, номига назорат қилади. Оқибатда айнан бир хил муаммолар муҳим топшириқ сифатида кун тартибига қўйилаверади, баённомалардан баённомаларга

“кўчиб” юради. Лекин уларнинг ечими бўйича амалий иш йўқ. Энг ёмони, бу ҳеч кимни безовта қилмайди.

Ечимини кутаётган долзарб муаммоларнинг йиғилиб қолиши, жойларда содир этилаётган қонунбузарликлар, бемаънигарчиликлар, биринчи навбатда, Вазирлар Маҳкамаси ашпаратининг, Мажмуа раҳбарларининг диққат-марказида бўлиши лозим эмасми! Иқтисодиётимизнинг тақдири пировард натижада сизларнинг қатъиятингизга, ғайрат-шижоатингизга, масъулиятни ўз зиммангизга нечоғлик ола билишингизга бевосита боғлиқ эмасми?

Вазирлар Маҳкамасининг янги таркиби бугун ислохотлар жараёнига тўсиқ-ғов бўлаётган камчиликларни, эски тизимдан қолган, кечиктирмай бартараф этилиши лозим бўлган ишлатларнинг сабабларини чуқур таҳлил этиши, йўл қўйилган хатолардан тегишли сабоқ чиқариб, амалий чора-тадбирлар кўриши лозим. Энг муҳими, иқтисодиётни янада эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштириш мамлакатимиз олдида турган мақсадларга эришишнинг кучли, таъсирчан механизмини яратиши зарур. Ўйлайманки, ушбу мажлис иштирокчиларига халқимиз сиз билан бизга билдирган юксак ишончни оқлаш энг муқаддас бурч, ҳар биримиз учун виждон иши эканини эслатиб ўтиришга ҳожат бўлмаса керак.

Раҳбар одам бошқаларга нисбатан узоқроқни кўриши керак. У нафақат бугунни, балки, эртанги кунни аниқ тасаввур этиб ишлаши, келажакнинг ташвиши билан янаши зарур. Ҳали кўзга ташланмаган муаммоларни сезиши, кўра билиши керак. Раҳбар унга ишонган одамларни атрофда бўлаётган воқеа-ҳодисалардан, эртага у қандай оқибатларга олиб келиши мумкинлигидан огоҳ этиб бориши лозим.

Мен Олий Мажлиснинг Иккинчи чақириқ биринчи сессияси биринчи йиғилишида, Ислохотлар ва инвестициялар бўйича идоралараро мувофиқлаштирувчи кенгаш йиғилишида айтган гапларимни яна такрорламоқчиман. Агарки, биз раҳбарлар мамлакатимизда, дунёда бўлаётган иқтисодий жараёнлардан огоҳ бўлмасак, бу жараёнлар эртага нимага олиб келиши мумкинлигини олдиндан сез-

масак, уни тўғри баҳолай олмасак, бугун эришган ютуқларимизга маҳлиё бўлиб хотиржамликка берилсак, ютқазамиз.

Эртанги кунимиз фаровон бўлсин десак, тараққий топган давлатлардан кам бўлмасдан ўзимизнинг орзу-мақсадимизга эришмоқчи бўлсак, бошлаган ишларимизни изчил давом эттиришимиз зарур.

Тиним билмай, хотиржамликка берилмай, доимо изланиш, изланиш ва яна изланиш, тадбиркорлик, ташаббускорлик, ишбилармонлик ҳисобидан япашимиз керак. Ана шундагина Алюҳ таоло бизни қўллайди, йўлимизни очиб беради. Илгари кўп бор айтганимдек, элим деб, юртим деб, ёниб яшаш ҳар биримиз учун ҳаёт мазмунига айланиши даркор.

Ишонаман, беш-ўн йил ичида Ўзбекистонимизнинг қиёфаси тамомила ўзгариб кетади, қудратига қудрат қўшилади. Насиб этса, ҳаммамиз бунинг гувоҳи бўламиз.

Барчангизга ана шу эзгу мақсад йўлида сихат-саломатлик, ғайрат-шижоат тилайман!

*1999 йида мамлакатни ижтимоий-иқтисодий
ривожлантириш йуналиши ва 2000 йида
иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислохотларни
чўқурлаштиришнинг устувор йўналишларига
бағишланган Ўзбекистон Республикаси
Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маъруза,
2000 йил 11 февраль*

ИЗЛАНИШ, ТАШАББУСКОРЛИК ВА ТАДБИРКОРЛИК — ДАВР ТАЛАБИ

Ассалому алайкум, қадрли юртдошлар!

Ҳурматли депутатлар!

Энг аввало, сиз, Сирдарё вилояти депутатлари, фаоллари билан дийдор кўришиб турганимдан хурсанд бўлганимни, барчангизга — сиз орқали бутун Сирдарё аҳлига ўз ҳурматимни изҳор этмоқчиман.

Маълумки, яқинда мамлакатимиз Олий Мажлиси ва маҳаллий кенгашларга сайловлар бўлиб ўтди. Шу жумладан, Сирдарёда ҳам халқ депутатлари вилоят кенгашининг янги таркиби шаклланди. Мен бу кенгашнинг янги таркиби билан танишар эканман, аввало, эътиборли бир жиҳат диққатимни ўзига тортганини айтишим керак.

Яъни, Сирдарё аҳли, Сирдарё халқи ишонч билдириб сайлаган депутатлар орасида турли миллат вакиллари, ҳар хил касб эгалари бўлиб, уларнинг аксарияти кўпни кўрган, ҳаёт тажрибасига эга, билимли, энг муҳими, халқ ичидан чиққан инсонлар экани мени шахсан мамнун этади.

Булар орасида бевосита ишлаб чиқариш соҳасининг намоёндалари, иқтисодчилар, муҳандислар, тadbиркорлар, маориф ва соғлиқни сақлаш ходимлари, фермерлар, қишлоқ оқсоқоллари, бир сўз билан айтганда, ҳаётимизнинг барча тоифа ва қатламларининг вакиллари бор.

Бунинг ўзи вилоятнинг муаммо ва ташвишларини ечаётганда, энг аввало, шу воҳада яшаётганларнинг иқтисодий аҳволини яхшилашда уларнинг орзу-умидларини амалга ошириш масалалари атрофлича кўрилади ва албатта ҳал бўлади, деб ишонч билдиришга асос беради, деб ўйлайман.

Боёвут туманидаги Дўстлик қишлоқ фуқаролар йиғини раиси Сайдулло Абдуқодиров, Гулистон шаҳар сало-

матлик маркази бош шифокори Татьяна Львовна Плеханова, Гулистон шаҳридаги академик лицей директори Саме Самадов, Меҳнатобод туманидаги “Азиз” фермер хўжалиги раҳбари Шаҳзода Деҳқонова, Ўзбекистон халқ шоири Тўра Сулаймон, вилоят электр тармоқлари корхонаси бошлиғи Абдуманноп Кўчқоров, Мирзаобод туманидаги 21-ўрта мактаб директори Баҳодир Розиков, вилоят мусиқали театрининг артисти Шафоатхон Раҳматуллаева каби эл-юрт ўртасида обрў-эътибор топган кўшгина инсонларнинг депутатлар сафида борлиги вилоят кенгашининг самарали ишлашига ишонч туғдиради.

Менинг сиз, азизларга қаратиб айтадиган тилагим: барчангизнинг ишингиз ўнгидан келсин, куч-қувват, омад сизларга доим ёр бўлсин!

Хурматли дўстлар!

Сизлар билан ўтган йилнинг декабрь ойида мана шу залда бўлиб ўтган сайловолди учрашувида биз вилоятда қилинган ишларга ҳолисона, танқидий баҳо бериб, келгуси вазифаларимизни белгилаб олган эдик.

Сирдарё воқасини, унинг элини кўпдан буён қийнаб келаётган муаммолар, ўзига хос қийинчиликлар, ишлаб чиқариш соҳаларида ечимини кутаётган, шу юртда яшаётган одамларнинг ҳаётини яхшилаш, фаровонлигини ошириш йўлида ғов бўлиб турган масалалар ҳақида гаплашиб, келишиб олган эдик.

Булар қаторида, аввало, Сирдарё вилояти ривожига, тараққиётига жуда катта салбий таъсир етказаётган, барча камчиликларнинг негизида, томирида ётган, йиллар давомида ўз ечимини топмаётган муаммолар қишлоқ хўжалиги соҳасидаги масалалар эканини ҳаммамиз тан олган эдик.

Улар нималардан иборат? Яна эслатиб ўтмоқчиман:

- вилоятдаги ерларнинг ачинарли мелиоратив ҳолати;
- вилоятда етиштирилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг таркибини ўзгартириш зарурлиги;
- қишлоқ хўжалигининг моддий-техника таъминоти-ни тубдан ўзгартириш, янги замонавий технологияларни қўллаш;

— қишлоқ инфратузилмасини, яъни қишлоқда яшаётган аҳолига кўрсатиладиган ижтимоий ва маиший хизматни кенг ривожлантириш.

Лекин, бу муаммоларни ечиш билан бирга, вилоятда авваламбор ислохотларни янада чуқурлаштириш ва эркинлаштириш масалалари қўйилди. Аввало, қишлоқ хўжалиги соҳасида ислохотлар олиб боришда ҳеч чидаб бўлмайдиган кўпгина ҳоллар:

расмийчилик, кўзбўямачилик, раҳбарларнинг масъулиятсизлиги, лоқайдлиги, билими етишмаслиги ҳақида гап борган эди.

Қишлоқ хўжалик соҳасида мулк муносабатлари ўзгармаётгани, тармоқни бошқараётган кўпгина раҳбар ва мутахассисларнинг бу масалада чаласаводлиги, олиб борилаётган ислохотларнинг маъно-мазмунини, мақсадларини билмаслиги ишга катта тўсиқ бўлиб тургани ҳақида очиқ айтиб ўтилган эди.

Фермерлик ҳаракатига, унинг кенг кўламда ривож топишига тўсқинчилик ҳақида, ширкатларни пайчилик асосида ташкил қилишда, ҳақиқий оила пудратини кенг жорий этишда, унинг самарасини оширишда, энг муҳими, деҳқонларда эгаллик ҳиссини тарбиялашда, ўз ишлаб чиқарган маҳсулотига ҳолисона ва адолатли ҳақ олишда йўл қўйилаётган қарама-қаршилик ва камчиликлар мавжуд экани эътироф этилган эди.

Ҳурматли депутатлар!

Сизларга маълум бўлиши керакки, аввало, Сирдарё вилояти қишлоқ хўжалиги ривожини олдида тўсиқ бўлиб турган масалалар бўйича, уларнинг ечимини топиш, беш-ўн йил давомида жорий этишга мўлжалланган дастур ишлаб чиқиш мақсадида, сайловолди учрашувида келишиб олганимиздек, махсус ҳукумат комиссияси тuzилди.

Бугунги кунда бу комиссия ўз ишини бошлади.

Лекин бир нарсани барчамиз яхши англаб олишимиз даркор. Ҳар қандай дастурлар, жуда чуқур ўйланган, ҳар томонлама келишиб олинган, таъминланган дастурларни ишлаб чиқишимиз мумкин.

Аммо, — буни яна ва такрор-такрор айтишим керак, — қачонки, қишлоқ хўжалик соҳасида бозор иқтисодиёти, замон талабларига жавоб берадиган ишлаб чиқариш муносабатларини жорий этмас эканмиз, мулкчилик масалаларини, ерга, мулкка, меҳнатга ўз муносабатимизни ўзгартирмас эканмиз, биз ҳеч нарсага эришолмаймиз.

Азиз дўстлар!

Қани, келинглار, мана шу масала атрофида — вилоят қишлоқ хўжалиги соҳасининг ривожини мисолида батафсил фикр алмашиб олайлик.

Буни ҳеч яширмасдан, сир тутмасдан айтишимиз мумкин, барчамиз тан олишимиз керак: Сирдарё воҳасида қишлоқ хўжалигининг умумий аҳволи кўп йиллар давомида ҳамон мураккаблигича қолмоқда.

Ўтган йили вилоят бўйича 141 минг 300 гектар майдонга пахта, 87 минг 300 гектар ерга ғалла экилган эди. Пахта ҳосилдорлиги вилоят бўйича гектарига 18,8 центнерни, ғалла ҳосилдорлиги эса 21 центнерни ташкил этди.

Кейинги йилларда ғалла етиштиришга эътибор кучайгани, дон экиш учун унумдор ерлар ажратилаётгани яхши, албатта. Лекин барчамиз бир ҳақиқатни чуқур англаб олишимиз зарур: Ўзбекистон шароитида, Ўзбекистон иқлимида, аввало, дунё бозорида доим харидорбоп бўлган, биз учун асосий валюта тушуми манбаи бўлган, шу билан бирга, агар ишни тўғри ташкил қиладиган бўлсак, деҳқонларимизнинг ҳам, халқимизнинг ҳам косасини оқартирадиган пахтачилик соҳасини унутмаслигимиз керак.

Албатта, вилоятда шундай майдонлар ҳам борки, у ерда пахтадан кутилган ҳосилни олиб бўлмайди. Шунини инобатга олиб, республика ҳукумати ўтган йил 26 октябрда қабул қилган махсус қарорга биноан Сирдарё вилоятидаги Меҳнатобод ва Мирзаобод каби туманларда ана шундай ерлар ҳисобидан 5 минг гектар майдонга шоли экиш кўзда тутилган.

Шу ва бошқа тадбирлар ана шу ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ҳамда дон маҳсулотларида кўпайтириш имконини беради. Ўйлайманки, юқорида зикр этилган ҳукумат комиссияси бу масала бўйича ҳам аниқ ил-

мий асосланган қўшимча таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқади.

Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги ишларнинг аҳволига назар ташлайдиган бўлсак, вилоятда 3 та туман ва 45 та хўжалик пахта тайёрлаш режасини, 7 та туман ва 80 дан ортиқ хўжалик галла тайёрлаш давлат буюртмасини бажаргани, Сайхунобод туманидаги “Бирлашган”, Қ.Султонов номи, Гулистон туманидаги “Уч қаҳрамон” ширкатлар уюшмасида ҳосилдорлик 35-40 центнерга етгани, бу хўжаликларда йил якуни бўйича ширкат аъзоларига 20 мингдан 65 минг сўмгача дивиденд тўланганининг ўзи ҳам бу тармоқни ривожлантириш учун вилоятда катта имкониятлар борлигини кўрсатиб турибди.

Лекин, бир неча йилдирки, вилоят сурункасига пахта тайёрлаш режаларини бажармай келяпти. Айниқса, Меҳнатобод, Ш.Рашидов номи, Мирзаобод, Сирдарё, Оқ олтин туманлари учун пахта тайёрлаш режасини бажармаслик одат тусига кириб қолганини қандай баҳолаш мумкин?

Пахта етиштирадиган 102 та хўжаликнинг аксарияти сўнгги тўрт-беш йилда 60-70 фоизлик маррадан нарига ўта олмаётир.

Ҳосилдорлик йил сайин пасайиб бормоқда.

1999 йилда 26 та хўжаликда 10 центнергача, 14 та хўжаликда эса ўртача 10-15 центнердан пахта ҳосили олинганига нима деса бўлади?

Мисол учун Мирзаобод туманининг “Мустақиллик”, “Тошкент”, Беруний номи, Улугбек номи, Меҳнатобод туманининг “Ровот”, “Бўстон”, “Ғалаба”, Оқ олтин туманининг Тоиров номи, “Чинобод”, “Барлос”, Сирдарё туманининг “Пахтазор”, “Истиқлол”, “Ҳақиқат”, Ҳовос туманининг “Навбаҳор” хўжаликларида пахтадан бор-йўғи 5-7 центнердан ҳосил олинмоқда.

Вилоят бўйича ўтган йили пахтачиликдан 1 миллиард 900 миллион сўм, галлачиликдан эса 200 миллион сўмдан зиёд зарар кўрилгани, 73 та хўжалик йили зарар билан якунлагани тоқат қилиб бўлмас ҳодир.

Бундай ҳолатларни яширмасдан, уларнинг сабаби ҳақида очиқчасига гаплашиб олишимиз керак. Энг муҳими, бу ҳолатларга қарши чора кўришимиз лозим.

Сизларга яхши маълум, ўзини ўнглай олмаган, иқтисодий жиҳатдан ночор ҳўжаликларни ҳукумат йўли билан қўллаб-қувватлаш, оёққа турғизиш мақсадида санаиия тўғрисида қонун қабул қилинди. Сирдарё вилоятида ҳам 1998—99 йилларда 31 та ҳўжалик санаиияга тортилган эди.

Ҳар томонлама моддий ва амалий ёрдам берилаётганига қарамасдан, бу ҳўжаликларнинг кўпчилигида ўзгариш сезилмаяпти. Мисол учун 15 та ҳўжаликда на ҳосилдорликнинг ўсиши бор, на қилинган харажатлар эвазига олинаётган даромад бор.

Бу янги усулнинг самара бермаётгани битта нарсани — яъни айрим мутасадди раҳбарлар санаииянинг мазмун-моҳиятини тўғри тушунмасдан, ҳамон боқимандалик кайфиятида иш юритаётганини кўрсатади.

Ҳозир қишлоқ ҳўжалигига мутасадди бўлган вилоят раҳбарлари, қолоқ туманларнинг ҳокимларидан бу аҳволнинг сабабини сўрасангиз, албатта, сўнгги йилларда ерларнинг мелиоратив ҳолати ёмонлашганини, шўрланиш кучайганлигини, яна ўнлаб баҳоналарни рўқач қилади.

Яна бир бор айтаман: албатта, бу ҳолатларни ҳеч ким инкор этмайди. Лекин масаланинг бошқа жиҳати ҳам борлигини унутмаслигимиз керак.

Яъни, асосий гап, балки ҳал қилувчи жумбоқ — ўзимизнинг ишни ташкил қилишимизда, ерда ишлаётган деҳқонга, барча ҳўжаликларга — у ширкат бўладими, фермер бўладими, деҳқон ҳўжалиги бўладими, эркинлик беришда, деб кўришимиз даркор. Ер ҳамон ўзининг ҳақиқий эгасини топмаётганида. Бу борада биз барча йўл қўйилган оқсоқликнинг сабабини қидиришимиз керак.

Таассуфки, қишлоқ ҳўжалигида янгилик киритиш, иқтисодий ислохотларни амалга ошириш билан кўпчилик раҳбарлар юзаки, ҳўжақўрсинга шуғулланмоқда. Сўнгги йилларда бу соҳани ривожлантириш мақсадида қабул қилинган бир қатор қонунлар ҳаётга изчил татбиқ этилмаяпти.

Шуни ҳам очиқ тан олишимиз керак: вилоят қишлоқ ҳўжалигида ислоҳотлар ўтказиш, аввало, маъмурий-буйруқбозлик, қўп жойларда тепадан туриб қўрқитиш ҳисобидан ва ҳўжақўрсинлик мақсадида олиб борилмоқда. Ҳолбуки барча иқтисодий ислоҳотларнинг негизида, аввало, одамларни, деҳқонларни рағбатлантириш, моддий қизиқтириш, ишга муносабатини ўзгартириш ҳисобидан пировард кўзланган натижаларга эришиш мумкин. Такрор айтишга тўғри келади — бунга, аввало, ерга эгалик ҳиссиётини тарбиялаш билангина эришиш мумкин. Ширкат, фермер, деҳқон ҳўжаликлари учун кенг йўл очиб берилган тақдирдагина равнақ топиш мумкин.

Бу фикр-хулосаларни исбот қилиш учун Сирдарё вилоятининг ўзидан барча мисолларни олиб келиш ўринли, деб биламан.

Боёвут, Гулистон, Сайхунобод туманларидаги ҳар гектар майдондан 35-40 центнердан пахта ҳосили олган фермер ҳўжаликларининг эришган натижалари, олган даромадлари, иш суръатлари барқарор ўсиб бораётгани ҳақида бу ерда ўтирган кўпчилик депутатлар яхши хабардор, деб ўйлайман.

Мана, битта мисол: Гулистон туманидаги Абдулазиз Ҳайдаров бошчилиқ қилаётган “Барлос” фермер ҳўжалиги ҳар гектар майдондан 37 центнердан пахта, 39 центнердан ғалла ҳосили олиб, йилини 3 миллион 200 минг сўм фойда билан якунлади.

Сирдарё туманидаги “Тинибек бобо” фермер ҳўжалиги бошлиғи М.Тинибеков 10 гектар майдонга пахта экиб, 45 центнердан, 8 гектар ғалла майдонидан эса 42,5 центнердан ҳосил олган.

Бу мисоллар ишнинг кўзини билиб меҳнат қилган одам оғир тупроқ шароитида ҳам мўл ҳосил ундириб, ўзига ҳам, элу юртга ҳам наф келтиришининг тасдиғи эмасми?

Бу муҳим масаланинг яна бир томони борки, у ҳақда ҳам очиқ гаплашиб олмасак бўлмайди.

Бугун ҳисобот бўйича Сирдарё вилоятида 1 минг 541 та фермер ҳўжалиги ташкил қилинган ва фаолият кўрсатмоқда. Пахтачилик соҳасида фермерларга ажратилган

майдон 39 минг гектарни, ғаллачиликда эса — 18 минг гектарни ташкил қилади.

Шу муносабат билан биринчи пайдо бўладиган савол табиий. Мана шу ўзини фермер деб эълон қилган хўжаликлар ҳақиқатан ҳам амалдаги фермерлик ҳаракатига доир қонуи ва нормаларга жавоб берадими? Содда қилиб айтганда, қанчаси ҳақиқатан ҳам фермер, қанчаси эса ҳали-бери кўп жиҳатдан фермерлик низоми ва мақомига жавоб бермайди?

Иккинчи муҳим савол.

Ҳеч ким ҳали-бери текиширгани ҳам йўқки, уларга ажратилган ер майдонларидан неча фоизи ҳақиқатда ҳам пахта, неча фоизи ғалла экинлари билан банд? Неча фоизи эса ҳисоботда кўрсатилмаган экинлар билан банд?

Пахта экиладиган майдонлар ҳажмини катта кўрсатиб, ҳақиқатда эса пахта ўрнига ғалла ва бошқа турли ўсимликлардан ҳосил ва ҳисобга олинмаган даромадлар олиш ҳоллари борлигини кўпчилик яхши билади. Пахта ҳосилдорлиги 5-7 центнерга тушиб қолганини шунинг ҳисобидан ҳам изоҳлаш мумкин.

Биз бунинг замирида фақатгина иқтисодий зарар, ерни талон-торож қилиш, ноқонуний йўл билан даромад олиш у ёқда турсин, бундай ноҳўя қалбаки ишлар ҳисобидан, аввало, фермерлик йўналишларини, фермерлик ҳаракатини обрўсизлантиришга бўлган интилишларни кўришимиз даркор.

Нега деганда, ўз еримга эгалик қиламан, деган ҳақиқий деҳқон, ернинг унумдорлигини ошириш ҳисобидан ҳам ўзимга, ҳам оиламга, ҳам жамиятга, давлатга наф келтираман, деган қалби, нияти пок одамлар ер ололмасдан четда қолмоқда.

Ўйлайманки, бундай нохуш интилишларнинг негизига етиб бориш, уларни тағ-томири билан узиб ташлашга куч-қудратимиз етади, албатта.

Бугунги кунда бир нарса барчамиз учун аён бўлиши шарт.

Сурункасига, кўп йиллар давомида ўзига ҳам, давлатга ҳам зарар етказиб келаётган хўжаликлар билан мурса қилиб бўлмайди.

Пахта етиштиришда 7-15 центнердан, ғаллачиликда 20 центнердан кам ҳосил оладиган хўжаликларга чидаб бўлмайди.

Вилоят бўйича бундай хўжаликлар — пахтачилик соҳасида 40 та, ғаллачилик соҳасида 32 тани ташкил қилади. Шу жумладан, Сайхунобод туманида 10 та, Мирзаобод туманида 8 та, Меҳнатобод ва Ховос туманларида 7 тадан, Ш.Раппидов номи туманда 5 та, Оқ олтин туманида 3 та ана шундай пахтачилик хўжаликлари бор.

Ғаллачилик бўйича Гулистон туманида 8 та, Мирзаобод туманида 6 та, Ховос туманида 5 та, Сайхунобод ва Меҳнатобод туманларида 4 тадан, Боёвут туманида 3 та, Оқ олтин туманида 2 та ана шундай хўжаликлар мавжуд.

Бу хўжаликлар билан орани очиб қўйишимиз керак. Буларни сақлаб қолишдан нима ва ким манфаатдор? Бундай саволларга жавоб топиб, масалани ечишимиз даркор.

Хўш, бу муаммони нима ҳисобидан ечиш мумкин?

Аввало, мулкчилик масаласини ечиш ҳисобидан. Қабул қилинган қонунларга риоя қилиш ҳисобидан.

Фермер ва деҳқон хўжаликларига йўл очиб бериш, уларга эркинлик бериш ҳисобидан.

Фермерлик хўжаликларини тузиб, улар асосида фермерлик-тижорат бирлашмаларини барпо этиш ва кўпукладли иқтисодиёт ташкил қилиш ҳисобидан.

Масалани ечиш йўллари жуда кўп. Фақатгина бунинг учун аввал раҳбарлардан изланиш, яна бир бор изланиш, интилиш, ташаббускорлик ва тadbиркорлик керак. Билим, малака ва фидойилик керак.

Афсуски, кўпгина раҳбарлар деҳқонни раббатлантириш, унга ҳимоячи ва мададкор бўлиш ўрнига, билса-билмаса ишга аралашади, ақл ўргатади, ҳукмини ўтказиб, гўё ўзининг мансабдор эканини кўрсатади.

Бундай эски тизимдан қолган маъмурий-буйруқбозлик услуги билан энди мурса қилиб бўлмайди. Буни ҳаммамиз тушуниб олишимиз керак.

Яқинда бўлиб ўтган Олий Мажлиснинг биринчи сессияси ва Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг якунлари

ва 2000 йилда иқтисодий эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган йиғилишида бу масалага алоҳида эътибор берганимиз бежиз эмас.

Бу йиғилишларда амалга оширилаётган ислохотларнинг бориши, йўл қўйилаётган нуқсонлар, уларни бартараф этиш чора-тадбирлари ҳақида очиқ ва аччиқ гаплар айтилди. Республика ҳукумати аъзолари, тегишли вазирликлар ва идоралар раҳбарлари, вилоят ҳокимлари шаънига қаттиқ танқидий фикрлар билдирилди.

Шуни очиқ айтиш керакки, олға боришимизга, кўзланган мақсадимизга эришишга, халқимиз биздан кутаётган турмуш шароитини яратиб беришимизга тўсқинлик қилаётган, керак бўлса, оёғимизга тўғоноқ бўлиб, орқага тортаётган иллатлар Сирдарё вилоятида ҳам кўп. Ўша йиғилишларда баён этилган эътирозларнинг аксарияти сизларга ҳам бевосита тегишли, десам хато бўлмайди.

Ҳурматли депутатлар!

Албатта, Сирдарё вилоятида охириги йиллар давомида унинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётида сезиларли ўзгаришлар юз берганини, кенг қўламли бунёдкорлик ишлари амалга оширилганини, саноатнинг изчил тараққиётига замин яратилганини ва бошқа барча соҳаларда амалга оширилган салмоқли ишларни ҳеч ким инкор қилолмайди.

Бугунги кунда Сирдарё вилоятида ўнлаб йирик саноат корхоналари фаолият кўрсатмоқда. Мамлакатимиз иқтисодиётида амалга оширилаётган таркибий ўзгаришлар сиёсати туфайли вилоятда ўтган йили ялпи саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш ҳажми 17,5 миллиард сўмга етди.

Кўпгина янги саноат корхоналари, хорижий сармоядорлар билан ҳамкорликда 20 дан ортиқ қўшма корхона ташкил этилди.

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, амалга оширилган бунёдкорлик ишлари натижасида Гулистон, Сирдарё, Янгиер шаҳарларининг, бир қатор туман марказларининг қиёфаси тубдан ўзгарди, кенг ва равон йўللار қурилди, миллий меъморчилик анъаналарига асосланган ўнлаб замонавий бинолар қад кўтарди.

1998-1999 йиллар мобайнида 3 минг 678 оиланинг янги уйларда ҳовли тўйларини ўтказгани ҳам вилоят аҳли турмушининг тобора яхшиланиб бораётганини кўрсатиб турибди.

Лекин, масалага бугунги кун нуқтаи назаридан чуқурроқ қарайдиган бўлсак, қилинган ишлардан қилиниши лозим бўлган ишлар кўплигига иқдор бўламиз. Чунки бугунги куннинг талаби, замоннинг шиддатига кўра эришилган ва эришилаётган озгина ютуқдан хотиржамликка берилиш, “ишимиз яхши кетяпти”, деб қаноатланиш асло мумкин эмас.

Нафақат юқорида зикр этилган қишлоқ ҳўжалик соҳасида, агарки, вилоят халқ ҳўжалигининг бошқа соҳаларидаги жараёнларни ҳам танқидий кўз билан қарайдиган, баҳолайдиган бўлсак, аввало, ислохотларнинг самараси, уларни чуқурлаштириш масалалари, ишлаб чиқариш тармоқларига, умуман, бошқаришда эркинлик беришда ҳали жуда кўп оқсоқликларга, камчилик ва нуқсонларга йўл қўйилган.

Мисол учун, чет мамлакатлар билан қўшма корхона барпо этиш масаласини оласизми, кичик ва ўрта бизнес, тадбиркорлик масаласини оласизми, бозор инфратузилмаси ривожини оласизми, банклар фаолиятига назар ташлайсизми — барча-барча тармоқ ва соҳаларда, аввало, янгиланиш, бу борадаги муаммоларни замон талаблари ва андозаларидан келиб чиққан ҳолда ечимини топиш масалаларида ҳали биз жуда орқадамиз.

Биз, одатда, қўшма корхона деганда, ўзимиздаги мавжуд хом ашёларни қайта ишлайдиган, ички ва ташқи бозорда харидоргир бўлган маҳсулот ишлаб чиқарадиган, нафақат туман, балки вилоят иқтисодиётини ҳам юксалтиришда салмоқли ўрин тутадиган корхоналарни назарда тутамиз.

Афсуски, вилоятда ташкил этилган қўшма корхоналарнинг аксарият қисми бу талабга жавоб бермайди. Бошқача қилиб айтганда, вилоятни sanoatlashgan ҳудудга айлантиришга хизмат қилмайди.

Бунинг устига, рўйхатга олинган қўшма корхоналардан 9 таси, шу жумладан, Гулистон шаҳрида 4 та, Оқ ол-

тин ва Гулистон туманида 2 тадан, Боёвут туманида эса битта қўшма корхона турли сабабларга кўра фаолият кўрсатмаяпти.

Ширин шаҳрида, Меҳнатобод, Мирзаобод, Ховос ва Шароф Рашидов номли туманларда бирорта ҳам қўшма корхона ташкил этилмаган. Буни қандай изоҳлаш мумкин?

Мен Фарғона вилояти халқ депутатлари кенгаши сессиясида айтган фикримни яна бир бор таъкидламоқчиман: агар қайси туманга хорижий инвестициялар жалб этилмаса, замонавий харидоргир маҳсулот чиқарадиган қўшма корхоналар тузилмаса, бундай туманнинг келажаги йўқ.

Мамлакатимизнинг иқтисодий сиёсатида мулкдорлар синфини шакллантириш, ўрта ва кичик бизнесни ривожлантириш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш муҳим ўрин тутади.

Лекин вилоят бўйича сўнгги беш йил давомида рўйхатдан ўтган 1 минг 68 та кичик ва ўрта бизнес корхоналари моддий ва маънавий кўмак йўқлиги оқибатида фаолият кўрсата олмаяпти. Уларнинг бир қисми тугатилиш арасида тургани ҳолат ачинарлидир.

Маълумки, ўрта ва кичик бизнесни ривожлантиришдан кўзлаётган асосий мақсадимиз — маҳаллий хом ашё ҳисобига ишлайдиган, саноат маҳсулотлари тайёрлайдиган ихчам корхоналар барпо қилиш, шу йўл билан аҳолини иш билан таъминлаш масаласини ҳал этишдир.

Лекин ҳозирги вазият вилоятда бу борадаги ишларнинг қониқарсиз эканини кўрсатиб турибди. Масалан, ўтган йили имтиёзли кредит олиш учун банкларга 82 та лойиҳа топширилган. Уларнинг умумий қиймати 343 миллион 450 минг сўмни ташкил этади. Банклар бу лойиҳалардан фақат 37 тасини молиялаштириб, уларга 94 миллион 625 минг сўм миқдорида кредит ажратган, ҳолос.

Демоқчиманки, ўрта ва кичик бизнесни ривожлантиришга банклар талаб даражасида ҳисса қўшмаяпти. Банкларнинг бу масалага панжа орасидан қараб келаётгани вилоятда янги иш жойлари очиш, уларга ёшларни жалб

этиш, одамларнинг даромад топишлари учун шароит яратиб беришдек долзарб вазифани бажаришда салбий таъсир кўрсатмоқда.

Қадрли юртдошлар!

Биз бугун мамлакатимиз ҳаётининг барча соҳаларини ислоҳ қилмоқдамиз. Ислохотларнинг муваффақияти эса халқнинг маънавий камолоти ва руҳияти билан чамбарчас боғлиқдир.

Шу маънода биз Олий Мажлиснинг биринчи сессиясида белгилаб олган дастурий вазифаларимиз орасида маънавий масалалари ҳам алоҳида ўрин тутади. Бу улғувор вазифаларни амалга оширишда бутун халқимиз, жумладан, Сирдарё аҳли ҳам ўзининг муносиб ҳиссасини қўшади, албатта.

Демоқчиманки, бизнинг ҳаётимизни янгилаш, одамларимизга муносиб турмуш шароитлари яратиб бериш, баркамол авлодни тарбиялаш бўйича қабул қилаётган дастурларимиз, аввало, халқимизнинг талаб-эҳтиёжларини назарда тутган ҳолда тузилади. Бу — кунги кеча қабул қилинган Соғлом авлод йили дастурига ҳам тааллуқлидир.

Табиийки, Соғлом авлод тушунчаси жуда катта мақсад ва амалий ишларни ўз ичига қамраб олади. Биз нафақат жисмонан бақувват ёшларни, шу билан бирга, чуқур билимга эга, маънавий баркамол, дунёдаги тенгдошлари билан беллашишга, уларга ўзбек халқининг истисоди ва салоҳиятини намойиш этишга қодир бўлган авлодни тарбиялаб вояга етказишимиз керак.

Бунинг учун эса Сирдарё вилоятида ҳам маънавий-маърифий ишлар соҳасида кескин ва туб ўзгаришларни амалга ошириш лозим.

Одамларимиз, хусусан, ёшларимиз онгига миллий ғоя ва мафқурани сингдириш, муқаддас ислом динимизга бўлган соғлом эътиқодни сақлаган ҳолда турли диний-экстремистик кучларга, зарарли оқимларга қарши курашиш, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури бўйича бошланган ишларни давом эттириш даркор.

Шунингдек, Ўзбекистонда, жумладан, Сирдарё зами-нида яшаётган барча миллат ва элатларнинг тили, мада-

нияти, урф-одат ва анъаналарини ривожлантириш учун янада кенг шарт-шароит яратиб бериш, аёлларнинг нуфузи ва мавқеини жой-жойига қўйиш, кексаларга ҳурмат, кичикларга иззат кўрсатишдек ноёб инсоний қадриятларни янги мазмун-маъно билан бойитиш — бу борадаги ишларимизнинг ўзагини ташкил этиши керак.

Ҳурматли биродарлар!

Мен нима ҳақда сўз юритмай, аввало, мамлакатимизнинг, халқимизнинг, керак бўлса, мана шу вилоят аҳлининг тақдирини ўйлаб гапираман. Бу гапларни ўзимиз айтмасак, камчиликларимизни ўзимиз бартараф қилмасак, четдан биров келиб ҳал этиб бермайди.

Яна ва яна такрор айтаман: ўз тақдиримиз ўз қўлимизда. Барчамизнинг мақсад-муддаомиз муштарак — озод ва обод Ватан барпо этиш, халқимизнинг эркин ва фаровон ҳаётини таъминлашдан иборат.

Ўзимизга аниқ ва равшан мақсадларни — эл-юртимиз олдида турган вазифаларни белгилаб олдик. Энди том маънодаги вазифамиз — одамларимизнинг ғурурини уйғотиш, ягона Ватанимиз бўлмиш Ўзбекистонимиз учун ифтихор туйғусини тарбиялаш, биргалашиб, бир ёқадан бош чиқариб, белимизни қаттиқ боғлаб ана шу уфқлар сари шахдам қадам қўйишдир.

Ишонаман, мамлакатимизнинг сиёсий, иқтисодий ҳаётида салмоқли ўринга эга бўлган Сирдарё аҳли, бу воҳада яшайётган меҳнаткаш, заҳматкаш, қўп синовларни кўрган, табиат инжиқликлари, ҳаёт қийинчиликлари билан курашларда чиниққан, чўлқуварлар анъанасига содиқ мард халқ бундай даъватларни чин юракдан қабул қилади ва юртимизни янги босқичларга кўтаришга ўз ҳиссасини қўшади.

Азиз биродарлар!

Бутунги йиғилиш кун тартибидаги асосий масалага ўтадиган бўлсак, у сизлар учун аён бўлса керак. Яъни бошқа ишга ўтиши муносабати билан Ўктам Исмоиловни Сирдарё вилояти ҳокими вазифасидан озод қилиш ва шу ўринга янги раҳбарни сайлаб олишимиз лозим.

Масаланинг биринчи қисми бўйича қаршилиқ бўлмаса керак. Лекин расмий нуқтаи назардан буни овозга

қўйиш лозим. Кимдаким бунга рози бўлса, қўл кўтариб тасдиқлашларини сўрайман.

Энди янги раҳбар тўғрисида фикр алмашиб олсак.

Эътибор берган бўлсангиз керак, мен бугун ўз маърузамда билдирган фикрлар, танқидий мулоҳазаларнинг асосий маъно-мазмунини вилоятдаги кўплаб ижобий ишларни эътироф этиш билан бир қаторда, авваламбор қишлоқ ҳўжалиги ва бошқа тармоқларда иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислохотларни янада чуқурлаштириш борасида йўл қўйилган катта камчилик ва нуқсонларни баргараф қилишга қаратилди.

Бугунги кунда агар вилоятнинг нафақат ишлаб чиқариш, нафақат қишлоқ ҳўжалиги ва бошқа соҳаларини янги босқичга кўтариш, уларнинг самарадорлигини ошириш, аҳолининг турмуш даражасини яхшилаш учун, умуман, олдимизда қандай муҳим вазифалар турган бўлмасин, уларнинг барчаси ана шу муаммоларга тақалиб қолаётгани ҳаммамизга аён бўлиши зарур.

Ўқтам Исмоилов ҳақида гапирар эканмиз, у раҳбарлик қилган уч йил давомида вилоят эришган ютуқларни камситмаган, тан олган ҳолда, шунини ҳам очиқ айтишим керак.

Авваламбор, қишлоқ ҳўжалиги соҳасида ислохотларни чуқурлаштириш ва самарасини ошириш, мулкчилик муносабатларини тубдан ўзгартириш, фермерлик ҳаракатига кенг йўл очиб бериш, бугун фаолият кўрсатаётган ҳўжаликларни пайчилик асосида ширкатларга айлантириш, бир сўз билан айтганда, бу соҳада тадбиркорлик, ишбилармонлик каби янги иш услубига эркинлик бериш борасида кўзланган мақсадларга эриша олмадик. Бу камчиликлар ҳақида маърузада кўплаб мисоллар келтирилди ва улардан ҳам кўра кўпроқ мисолларни ўзларингиз яхши биласиз.

Ана шу ҳолатларни ва юқорида зикр этилган фикрларни инобатга олиб, вилоятга қўйиладиган, сайланадиган янги раҳбар ҳақида кўп ўйлаганимиз, авваламбор, Сирдарё аҳли билан биргалашиб, уларга таяниб-суяниб ишлайдиган, бу ердаги вазиятга янгича кўз билан қарайдиган,

мавжуд камчиликларни бартараф этишга интиладиган одамни топиш — бизнинг асосий мақсадимиз бўлгани сиз, азизлар учун тушунарли бўлиши керак.

Бу ҳақда кўп ўйлаб, фикрлашиб, Сирдарё шароитини ўзига чуқур тасаввур этадиган, уни юрагига яқин қабул қиладиган, шундай муҳитда ўсиб-чиникқан ва шунга ўхшаш шароитда ишлаб яхши натижаларга эришаётган раҳбар одамни қидириб топишга уриндик.

Гап Жиззах вилоятининг Зафаробод туманида икки ярим йилдан буён ҳоким вазифасида ишлаб келаётган Алишер Исроилов ҳақида кетяпти. Ана шу инсонни Сирдарё вилоятининг ҳокими лавозимига тавсия этишга қарор қилдик.

Бу одам 1964 йили ўша пайтда Сирдарё вилояти таркибида бўлган Жиззах шаҳрида меҳнаткаш оиласида туғилган. Ўйлайманки, бу кишининг отасини ҳар иккала вилоятда ҳам кўпчилик яхши танийди. У ўз вақтида кўп йиллар Гулистон ва Дўстлик туманларида раҳбар бўлиб ишлаган. Яъни мана шу заминга кўп хизмати сингган.

Агар номзодимизнинг таржимаи ҳолига назар ташласангиз, у “Ташсельмаш” заводида, Молия вазирлигида, Давлат мулкани бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасида ўрта бўғинларда ишлаган. Кейинчалик шу масала бўйича Жиззах вилоят ҳокимининг муовини бўлиб хизмат қилган.

Исроиловнинг Зафаробод туманидаги фаолиятига баҳо берадиган бўлсак, ўзи ҳам айтиб бериши мумкин, лекин шунга алоҳида эътибор бериш керакки, Жиззах вилоятининг энг оғир туманларидан бири бўлган Зафаробод кейинги йилларда ислохотларни амалга ошириш, фермерлик ҳаракатини ривожлантиришда сезиларли натижаларга эришди.

Шу нуқтаи назардан Сирдарё вилоятидаги аксарият туманлар ҳам Зафаробод сингари чўл зонасида жойлашганини инобатга олсак, уларнинг тупроқ шароити, сув таъминоти ва шу каби бошқа хусусиятлари ўхшашлигини кўрамиз.

Лекин гап фақат бунда эмас. Шунини айтиш керакки, мен Исроиловнинг Зафарободдаги фаолиятини баҳолар

эканман, бу инсонни чўл ҳудудида яшаб меҳнат қиладиган одамлар билан тил топиша олган, аҳолининг турмуш шароитини яхшилашга, қўллаб-қувватлашга, уларнинг дардига дармон бўлишга интиладиган раҳбарлардан бири, деб биламан.

Яна бир муҳим масалага эътибор берган бўлсангиз керак: Исроилов Тошкентда ҳам ишлаган, марказдаги катта-кичик идораларнинг иш услуби ҳам унга таниш. Шунингдек, унинг вилоят миқёсида ҳам, туман миқёсида ҳам ишлаб, муайян тажриба орттирганини ҳисобга олиш лозим.

Масаланинг яна бир томони шундаки, ёшлар бизнинг умидимиз, келажагимиз, уларга йўл очиб бериш керак, деган гапни кўп такрорлаймиз. Агар ёшларга ўз вақтида йўл бермасак, қуруқ гапириб юраверсак, табиийки, улар ўз салоҳияти ва имкониятларини рўёбга чиқара олмайди.

Шу маънода, бугунги қароримиз ҳам бу борада амалий ишларга ўтаётганимизнинг тасдиғи бўлади. Яъни ёшларга кўпроқ ишониш зарур. Мен шу масалага алоҳида урғу бераман ва сизларни ҳам шунга даъват қилмоқчиман.

Мана шуларнинг ҳаммасини инобатга олган ҳолда, сизлар Исроиловни Сирдарё вилояти ҳокими лавозимига қабул қилиб, шу ёш раҳбар билан бир ёқадан бош чиқариб ишлайсизлар, унга суянч-таянч бўласизлар, деб ишонаман.

Бу масала юзасидан кўпчилик Сирдарё аҳли, депутатлар, фаоллар билан учрашиб, уларнинг фикр-мулоҳазаларини ҳисобга олиб, шу қарорга келинди ва шу номзодни сиз, вилоят Кенгаши депутатлари қарорига, яъни овозга қўймоқчиман.

Ҳурматли дўстлар!

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, сизларга яна бир гапни айтмоқчиман. Кеча мен Исроилов билан суҳбатлашганимда унга баъзи бир маслаҳатларни бердим. Шу мулоҳазаларимни сизлар билан ҳам ўртоқлашмоқчиман.

Биринчи маслаҳат шундан иборатки, авваламбор Сирдарё вилояти аҳли янги раҳбарни яқиндан таниши керак. Яъни янги ҳоким ўзининг амалий ишлари билан одамлар ўртасида обрў-эътибор қозониши керак.

Иккинчи маслаҳат шуки, раҳбарнинг қалби пок, қўли тоза бўлиши кераклигини ҳеч қачон унутмаслик лозим. Ҳар қандай гуруҳлар, уруғ-аймоқлар билан “ўйин” қилишдан, улар билан тил бириктиришдан, ишда ошпа-оғайнигарчилик алоқаларидан узоқ бўлиш керак. Барчага бир хил кўз билан қараш, кабинетта серқатнов бўлиб оладиган чаққонлардан эҳтиёт бўлиш зарур.

Учинчи маслаҳат шуки, янги келган раҳбар, аввало, вилоятнинг муаммоларини чуқур ўрганиши, мавжуд ша-роит билан яқиндан таниниши, пастдан юқоригача бўлган барча ижтимоий қатламларнинг интилиш ва кайфиятларидан, ғам-ташвишларидан ҳар томонлама хабардор бўлиши даркор. Ва шу муаммоларни ечиш йўллари қидириши лозим.

Тўртинчи маслаҳат шуки, ана шу муаммоларни ҳал этиш бўйича чора-тадбирларни белгилашда уларни чуқур биладиган, ечимини топишга қурби етадиган, давлат сиёсатини атрофлича тушунадиган, қўллаб-қувватлайдиган раҳбар ва мутахассисларни ўз теварагида жипслаштириши, уларга таяниши зарур.

Бешинчи маслаҳат шуки, ана шу тадбирларни белгилаб олгандан кейин ишни нимадан бошлаш керак? Аввало, жойларга бориб, меҳнаткашлар билан маслаҳат қилиш, ўз фикр-мулоҳазаларини, қарашларини, амалга ошириладиган чора-тадбирларни оддий одамлар билан ўртоқлашиш лозим. Ва улардан фақат битта нарсани сўраш керак: азиз дўстлар, биродарлар, менга таянч бўлинглар, биргалашиб мана шу ишларни қилайлик. Агар менга ёрдам бермасангиз, бу ишлар бир ўзимнинг қўлимдан келмайди, деб очиқ айтиш керак.

Яъни унга асосий куч берадиган омил — одамларнинг ишончи ва қўллаб-қувватлашидир. Мен авваламбор депутатларга, вилоят фаолларига яна бир нарсани айтиб ўтмоқчиман, албатта, янги раҳбарнинг қатъияти, ҳаётга янгича қарashi, муаммоларни ечиш йўлида қаттиққўл ва талабчанлиги ҳаммага ҳам ёқавермайди. Бу нарса ҳатто норозилик ҳам уйғотиши мумкин. Бунга яхши тушунамиз, албатта.

Аммо сизларга шуни айтмоқчиманки, янги раҳбарга имкон бериш, унинг ўз салоҳиятини намоён этишига, одамларни бирлаштириб, уларга бош-қош бўлишида унга кўмак бериш керак.

Мен бир нарсанинг тарафдориман: хатбозлик, шикоятбозлик билан шуғулланмасдан, керак бўлса, мавжуд муаммо ва камчиликларни мана шундай йиғинларда ҳал қилиш лозим. Хатбозлик бизга ҳеч қачон яхшилик келтирмаган ва келтирмайди ҳам. У фақат муҳитни бузади, одамларни бир-бирига қарама-қарши қилиб қўяди, оқибатда эл-юртдан файз, барака кўтарилади. Бунга йўл қўйиб бўлмайди.

Қадрли биродарлар!

Сўзимнинг охирида Сирдарё вилоятининг халқи, барча фаоллари ўз олдиларида турган улуғвор вазифаларни бажаришда куч-ғайратларини аямайдилар, деб яна бир бор ишонч билдиришга рухсат этгайсизлар.

Сизларга шу эзгу йўлда тинчлик-омонлик, хонадонларингизга қут-барака ва фаровонлик, ишларингизга ривож тилайман.

*Халқ депутатлари Сирдарё вилоят кенгаши
сессиясида сўзлаган нутқ,
2000 йил 22 февраль*

СОҒЛОМ АВЛОД ТАРБИЯСИ — БАРЧАМИЗНИНГ МУҚАДДАС ИНСОНИЙ БУРЧИМИЗ

Хурматли мажлис қатнашчилари!

Хабарингиз бор, 2000 йилни эзгу мақсадлар, яхши ниятлар билан **Соғлом авлод йили** деб эълон қилдик. Бу таклифни, бу ташаббусни бутун халқимиз ва жамоатчилигимиз зўр мамнуният, катта умид билан кутиб олди. Давлат миқёсида махсус дастур ишлаб чиқилди.

Албатта, дастур узоқни кўзлаб тузилган. Бу тадбирга кўндан-кўп мутахассислар, жамоатчилик вакиллари, шу соҳанинг жонкуяр, билимдон кишилари жалб этилди ва улар икки ярим ой астойдил ишлади.

Дастурда кўзда тутилган вазифаларни ҳаётга татбиқ қиладиган, унинг фаолиятини мувофиқлаштирадиган, белгиланган тадбирларни амалга оширишни таъминловчи ҳукумат комиссияси ҳам ташкил этилди. Комиссия аъзолари бутунги йиғинда иштирок этмоқда.

Албатта, улар ишни нимадан бошлаш, қандай ташкил қилиш ва қандай чора-тадбирларни амалга ошириш юзасидан маслаҳатлашиб олишган. Лекин, лўнда қилиб айтганда, баландпарвоз гаплардан амалий ишларга ўтиш керак. Бу борада мени қаттиқ безовта қиляётган бир қанча масалалар борки, ҳозир шу хусусда фикрлашиб олсак.

2000 йилни Соғлом авлод йили деб эълон қилишдан ва умуман, бу тадбирни давлат сиёсати даражасига кўтаришдан кўзлаган мақсадларимизнинг аҳамиятини, миллионлаб одамлар ўзларининг орзу-умидларини шу дастур билан чамбарчас боғлиқ ҳолда тасаввур этаётганини инобатга олиб, эътиборингизни қуйидаги муҳим масалаларга қаратмоқчиман.

Биринчи масала шуки, кишилик тарихи пайдо бўлгандан буён, минг йиллар давомида ҳар қандай мамлакатнинг, ҳар қандай миллатнинг, ота-она бўлиш бахти насиб этган ҳар қандай инсоннинг энг муътабар орзуси, астойдил иштиқол қилинган асосий мақсади — соғлом, баркамол авлодни тарбиялаш, ҳар томонлама комил инсонни вояга етказишдан иборат бўлиб келган.

Яна бир қарра таъкидлаб айтаман, дунё бор экан, одамзод яшар экан, қандай тизим, қандай давлат бўлишидан қатъи назар, ҳар бир миллат шунга интилади. Инсон оила қургандан кейин Аллоҳ таолодан фарзанд сўрайди ва мана шу болам соғ-омон ўссин, ҳар томонлама баркамол, етук инсон бўлсин, деб орзу-ҳавас қилади, керак бўлса, бутун ҳаётини зурриётига бағишлайди.

Бинобарин, биз 2000 йилни Соғлом авлод йили деб эълон қилган эканмиз, шунинг яхши англаб олайликки, бу вазифани бажариш, бундай эзгу орзу-мақсадларга эришиш бир йиллик ёки беш-ўн йиллик муддат билан чекланмайди, албатта.

Биз бутун муҳокама қилаётган дастурни тузиш ва амалга оширишдан асосий мақсадимиз, яна бир бор таъкидлаш, соғлом авлод ўстириш, тарбиялаш ва вояга етказиш масаласини давлат сиёсати даражасига кўтариш, бунинг учун мавжуд бўлган барча имконият ва салоҳиятимизни сафарбар қилишдан иборатдир.

Шунинг учун ҳам бутун Соғлом авлод дастури ҳақида гапирар эканмиз, биринчи галда, бу дастурнинг келажакдаги аҳамияти, моҳияти ва амалий таъсири ҳақида сўз юритишимиз даркор.

Энг муҳими шундаки, фақат сизу биз эмас, балки оддий одамлар ҳам, эртага ота-она бўламан, деган умид билан яшаётган йигит-қизларимиз ҳам кўзда тутаятган мақсадларимиз моҳиятини англаб етсин. Юртимизда шундай дастур қабул қилинди, энди унинг амалий таъсирини кундалик турмушимизда сезамиз, деган қатъий ишонч билан яшасин. Орзу-умидлар амалий кўриниш касб этсин. Бу дастур ҳар бир инсон ҳаётида чинакам ўзгариш ярасин.

Иккинчи масала — соғлом авлодни ўстириш — ғоят кенг кўламли масала. Ҳаётнинг ҳар бир жабҳаси шу масалага келиб туташади ва айни вақтда бу ҳақиқатни исботлайди. Содда қилиб айтганда, ҳар бир инсоннинг ҳаётда ўзини тутиши, ҳатто юриш-туриши ҳам шунга таъсир кўрсатади. Ким поку ким нопок, ким оиласини қандай йўл билан боқяпти, ким топан-тутганини фарзанд тарбиясига, ким машина ёки ҳашаматли уй-жойга сарфляяпти — ҳуллас, ҳаётнинг қайси бир томонига назар ташламанг, одамлар ўз фазилатлари ва ёки, аксинча, йўл қўяётган қусур ва қамчиликлари билан ёш авлод тарбиясига муайян таъсир ўтказётганига гувоҳ бўласиз.

Шу нуқтаи назардан ёндашадиган бўлсак, биз қабул қилган дастур қандай вазифани ўташи керак? Унинг фаолият мезони доираси қандай? Бу хайрли ишни амалга оширишда кимнинг вазифаси нималардан иборат бўлади?

Тўғри, олдимизда турган вазифаларни ҳаммамиз ҳам озми-кўпми тасаввур этамиз. Лекин мени амалий ишларнинг ҳозирги суръати қаноатлангирмаяпти. Орадан бир-мунча вақт ўтганига қарамай, бу борада муайян тизим яратиш учун деярли ҳеч иш қилинмаган. Мен ҳар бир ишда авваламбор тизим — тартиб бўлиши лозим, деб ўйлайман. Агар шундай тизим бўлмаса, ҳеч бир ишда самара кўринмайди. Аҳён-аҳёнда ўтказиладиган, бир-бири билан боғланмаган тадбирлар воситасида мақсадга эришиб бўлмайди.

Ҳамон муҳимни номуҳимдан ажрата билмаслик, хизмат вазифаси билан дастур юкланаётган масалаларни чалканштириб юбориш, масаланинг моҳиятини англаб етмаслик ёки унга панжа орасидан қараш каби ҳоллар кўзга ташланмоқда.

Яқинда телевидение орқали шу масалага бағишланган кўрсатув намойиш қилинди. Унда бир қатор нуфузли раҳбарлар иштирок этди. Афсуски, бу кўрсатувдан шахсан мен бирон бир фойдали хулоса чиқара олмадим.

Албатта, мен ҳали айтган кўламли ишларни, мақсад ва вазифаларни ҳеч шубҳасиз тарғиб этишимиз зарур. Кўзланган натижага эришишда бунинг аҳамияти катта. Чунки бу — кўпчилик билан бўладиган иш.

Лекин қош қўяман деб кўз чиқариш ҳам ҳеч гап эмас. Шўро давридан қолган қуруқ дабдабазлик, масаланинг моҳиятини англаб етмаслик шунга олиб келади. Бояги кўрсатувда айтилишича, нима эмиш, бундан бўён оилалар режалаштирилар эмиш, болалар туғилишини чеклаш керак эмиш ва ҳоказо.

Соғлом авлод дастуридан кўзда тутилган мақсад шуми, барака топкурлар? Ақлингизни йиғиб олиб, ўйлаб гапирсангиз бўлмайдими? Телевидениега одамларни жалғитиш учун чиқиладими? Биз маънавий ҳаётга катта эътибор беряпмиз, ундай қиялпмиз, бундай қиялпмиз, эртага мана бундоқ бўлади, оилаларни режалаштириш, ундаги бола сонини олдиндан белгилаб олиш зарур деган бемаъни гаплар кимга, нимага керак?

Бир ҳақиқатни билиб қўйинглар: “оилани режалаштириш” деган гап Ўзбекистонда қатъиян ман қилинади. Биз мусулмон халқимиз. Худо берса, ўнга фарзанд кўрсин, ким бунга қаршилик қила олади? Бизнинг мақсад-муддаомиз — болаларнинг соғ-саломат, касб-хунарни, илмли бўлишига эришишдан иборат.

“Оилани режалаштириш” деган бемаъни гаплар дастлаб бундан ўн беш йилча бурун кўтарилган, халқимизга анча-мунча ташвиш туғдирган эди. Орадан шунча вақт ўтгач, бу гап яна қаёқдан пайдо бўлди? Ақлданми шу? Ахир, бизнинг асосий мақсадимиз авлодлар соғломлигига эришиш эмасми?!

Соғлом авлод ва яна бир бор соғлом авлод! Оилада қанча бола бўлади — бунинг ота-онанинг ўзи ҳал қилади. Ҳар ким ўзи ақл билан ўйлаб, саломатликни, имкониятни ҳисобга олиб ҳулоса чиқарсин. Фақат битта шарт бор — тутилган бола соғлом ўссин, улғайиб вояга етгач, жамиятимизнинг баркамол аъзоси бўлсин, янги қуриладиган оиладан янада соғломроқ авлод бунёдга келсин. Шунга интилсак, ҳар бир инсон ўзидан соғлом фарзанд, соғлом зурриёт қолдириши кераклигини англаб етса, эҳтимол, вақти-соати келиб биз шундай мамлакатга айланамизки, унда энг соғлом миллат ва элатлар истиқомат қилади.

Соғлом авлодни вояга етказиш бир йиллик-ўн йиллик иш эмас, бунга ҳатто бир авлод умри ҳам камлик қилади, дейишимнинг маъноси шу. Буни тушунмаслик, қандайдир хомхаёллар билан енгил-елпи ташвиқот-тарғибот юритиш наинки дастурни, балки биз кўзда тутган катта мақсадларни ҳам обрўсизлантиради.

Бу масалада менинг қаттиқ ташвишланаётганимнинг сабаби шундаки, Соғлом авлод дастурининг яратилишида, шундай эзгу мақсаднинг халқимиз ва давлатимиз олдида қўйилишида мен ташаббускор бўлганман, бу ташаббус тақдирига авваламбор мен жавобгарман.

Яна бир нарсани алоҳида таъкидлашни ўзимнинг вазифам деб биламан. Соғлом авлодни тарбиялаш барчанинг, бутун жамиятнинг, шу юртда яшайдиган ҳар бир инсоннинг асосий иши, инсоний бурчидир. Шу ўринда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Соғлом авлод давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисидаги Қарори 2-моддасида қайд этилган бир вазифага диққатингизни қаратмоқчиман: “Давлат дастури топириқларини унда белгиланган муддатларга мувофиқ сўзсиз бажарилиши учун ўзларига боғлиқ бўлган барча чора-тадбирларни кўриш, барча мавжуд имкониятларни сафарбар этиш вазирликлар, идоралар, ҳудудий ҳокимият ва бошқарув органлари ҳар бир раҳбарининг муҳим инсоний бурчи деб ҳисоблансин”.

Бу сўзлар бекорга ёзилмаган. Тўғрироғи, инсоний бурч ҳақидаги иборани шахсан ўзим киритганим бежиз эмас. Вазирми ёки ундан ҳам юксак мартаба эгасими, бундан қатъи назар, ҳар қандай раҳбарнинг хизмати фақат зиммасига юкланган вазифанинг ижроси билан чекланмайди, балки инсоний бурчини қандай ўташи билан белгиланади. Инсоний бурч дегани нима? Бу — раҳбарми, оддий фуқароми — ўзига худо ато этган бутун ақл-идрокини, куч-қудратини, имконияту борлигини, иймон-эътиқодини авваламбор уни тарбиялаб, оқ ювиб-оқ тараб вояга етказган ота-онаси олдидаги қарзини адо этишга сарфлаш, уларни рози қилиш, эл-юртнинг муносиб фарзанди бўлиб яшаш, ҳаётда яхши ном, яхши из қолдириш, халқи ва мамлакатининг манфаатлари, бахт-саодати йўлида фи-

дойилик кўрсатиш демакдир. Бу — масалага мартаба нуқтаи назаридан эмас, балки инсонийлик нуқтаи назаридан ёндашиш демакдир.

Учинчи масала. Ҳар қандай ишнинг аниқ чегараси, мақсади бор, масалани ечиш имкониятлари мавжуд. Шундан ҳулоса чиқарсак, мазкур дастурда қайд этилган вазифаларнинг мезон доираси аниқ белгиланганми?

Ишлаб чиқилган давлат дастури ҳақида гапирганда бир нарсани унутмаслигимиз лозим. Яъни бу дастурнинг аниқ мақсад ва чегарасини белгилаб олиш, уни мамлакатимизда амалга оширилаётган бошқа дастурлар ва қабул қилинган ҳужжатлар билан чалкаштириб юбормаслик зарур.

Барчага маълумки, бизда жамиятни маънавий юксалтириш, кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур ишлаб чиқилди ва у ҳаётга татбиқ этилмоқда. Бошқа кўпгина масалалар бўйича ҳам дастурлар ишлаб чиқилган.

Шундай экан, Соғлом авлод дастури бошқа шундай дастурлардан қайси жиҳатларига кўра фарқ қилади? Унинг алоҳида мақсад-моҳияти борми-йўқми? Бор, албатта. Буни фарқлаш керак. Ҳаммасини чалкаштириб юбориб, ҳаммасини бир қолипга солиб иш бошлайдиган бўлсак, қуруқ гаплардан бошқа натижага эриша олмаймиз.

Демоқчиманки, Соғлом авлод дастурининг ўзига хос йўналишлари, уларда кўзда тутилган асосий мақсадлар бор.

Бу йўналишлар нималардан иборат? Уларни амалга ошириш учун қандай имкониятлар мавжуд? Қандай йўл тутиш керак? Қанча маблағ зарур? Асосан қайси идора ва ташкилотлар бунга жалб қилиниши лозим?

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз умумий гапларга берилиб, маънавий ҳаётимизда амалга оширилаётган ишларни бир-бири билан чалкаштириб юбормаслигимиз керак.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг ўз бетакрор ўрни бор. Унда таълим тизимидаги ислохотлар билан боғлиқ вазифалар белгилаб берилган. Нима мақсадда лицей ва коллежлар қураётганимиз ҳам равшан. Бу борада қанчадан-қанча ишлар қилинди. Шундай экан, барака топкурлар, нима учун буни бошқа дастурдаги вазифалар билан аралаштириш керак? Бу нимага олиб келади? Шунга олиб келадики, униси ҳам, буниси ҳам бажарилмайди.

Яна бир бор таъкидлайман: ҳар бир ишдан кўзланган мақсад, унинг ҳаракат доираси аниқ бўлиши керак. Ҳар бир масаланинг аниқ чегараси ва тайин ижрозиси белгиланиши, унинг мазмун-моҳиятига яраша маблағ ажратилиши зарур.

Соғлом авлод дастурининг менга олиб келинган биринчи варианты жўн ва юзаки, умумий гаплардан иборат эди. Дастурни бир-икки марта кўриб, қайтариб берганимдан кейин уни такомиллаштириш учун мутахассислар ҳам жалб этилди, биргаликда ўтириб, масалаларни синчиклаб ўрганиб чиқдик, фикрлашдик. Бу — мамлакатимизда қабул қилинган бошқа дастурлардан фарқли ўлароқ, айнан соғлом авлод тарбиясига оид, яъни ёшларимизга оила қуриш нақадар муҳим ва масъулиятли бурч эканини англатадиган, ҳомиладор аёлни парваришлаш, эъзозлаш, унга тиббий хизмат кўрсатиш, моддий таъминотини ташкил этиш нақадар катта аҳамиятга эга эканини халқимиз онгига сингдирадиган дастур бўлиши лозим, деган хулосага келдик.

Бола туғилгандан кейин у бир ёшга тўлгунича нималар қилиш, қандай тадбирларни амалга ошириш керак? Бола бир ёшга етгандан кейин олти-етти ёшигача уни қандай тарбиялаш даркор? Қандай шароит туғдириб бериш лозим? Бунинг учун жамиятимизда қандай ўзгаришларни кўзда тутиш зарур?

Ҳар қандай ўзгариш деганда мен даставвал иккита шартни назарда тутаман. Ўзгариш, аввало, одамлар тафаккурида, онгида юз бериши керак. Бу — бирламчи шарт. Такрор айтаман, **биринчи шарт** — инсоннинг, ота-онанинг тафаккурини ўзгартиришдан иборат.

Иккинчи шарт — моддий асосни яхшилаш. Одамлар ҳаётини фаровон қилиш, имкониятларини кенгайтириш, тиббиётнинг моддий асосларини мустаҳкамлаш, яъни замонавий ускуналар билан жиҳозлаш, шаҳарларда, узоқ қишлоқларда ҳам замон талабларига мос шарт-шароит яратиш.

Менинг фикримча, биз, аввало, бу ишлар нима учун қилинаётганини кенг жамоатчиликка тушунтириб бери-

шимиз, шундан кейин дастурни ҳаётга изчил жорий этиш чораларини кўришимиз зарур.

Ана шу айтилганлардан келиб чиқсак, олдимизда қандай муҳим масалалар турибди, асосий эътиборни нималарга қаратишимиз зарур, деган табиий савол туғилади.

Биринчи йўналиш — энди вояга етаётган болалар, аваламбор қизларимиз онгида, эртага мен она бўламан, ўғилларимизда эртага мен ота бўламан, деган фикр, бу тушунчанинг масъулияти шаклланиши керак. Худо умрини, бахтини берса, бир кун қиз бола она, ўғил бола эса ота бўлади. Буни уларга тушунтириб бориш лозим. Шунга албатта тайёрлаш зарур. Ҳозир ёшларимизга, юқори синф ўқувчиларига шуларни ўргатыпмизми? Бу масалага доир қўлланмалар, адабиётлар борми?

Бу масаланинг ахлоқий томонидан ташқари бошқа жуда кўп нозик жиҳатлари ҳам бор. Соғлиқни сақлаш соҳасида ишлайдиган мутахассислар буни яхши билади. Ўғил-қизларимиз психологиясида нималарни шакллантириш керак? Узоқ қишлоқлардаги ёшларнинг, дейлик, у ердаги қиз болаларнинг эҳтиёжлари ва оддий талабларини қаноатлантиришга оид шароитлар яратиш тўғрисида ким ғамхўрлик қилади? Эртага турмуш қурмоқчи бўлган ёшларимизни нималар кутмоқда? Уларнинг олдида қандай ҳаёт синовлари турибди?

Мен ахлоқий тарбия ҳақида гапираётганим йўқ, дид-фаросат, ибо, шарму ҳаё — бу ўз йўли билан. Мен тиббий нуқтаи назардан ёшларни катта ҳаётга тайёрлаш борасида фикр юритяпман. Ўғил-қизларимиздаги балоғат ёши билан боғлиқ ўзгаришларни кимдир тушунтириб бериши керакми-йўқми?

Мисол учун қиз бола 15-16 ёшта тўлганида унда қандай физиологик ўзгаришлар рўй беради? Бу даврда у ўзини қандай тутиши, нималарга эътибор бериши керак? Шундай пайтда унинг энг яқин маслаҳатчиси она бўлмай-дими? Чунки қиз боланинг энг яқин сирдоши — онаси, лекин онанинг ўзи ҳам бунга тайёр бўлиши керак. Маслаҳат бериш учун нафақат ақл-фаросатга, балки зарур билимга ҳам эга бўлиш зарур. Онанинг ўзи буни тушун-

маса, боласига қандай тарбия беради? Бунинг ўзи алоҳида бир катта масала, катта муаммо.

Бундан ташқари, санитария, шахсий гигиена масаласи бор. Бу — қизларимиз учун айниқса муҳим. Мен овлоқ қишлоқ жойлардаги шароитни кўрганман, яхши биламан. Шунинг учун бу ҳақда ҳар доим куюниб гапираман. Қишлоқ жойларда қизлар, аёлларнинг турмуш шароитини яхшилаш, уларга керакли барча имконият, шарт-шароитларни яратиб бериш, маиший хизмат кўрсатиш тармоқларини кўпайтириш зарур.

Иккинчи йўналиш — янги оилалар масаласи. Дейлик, совчилар бўлгуси куда хонадонига боришди, қиз томон ҳам йигитни маъқул кўрди. Йигит билан қиз ўртасидаги муносабат муҳаббатга айланган. Ёшлар аҳду паймон қилишган. Эрта-индин янги оила юзага келади. Лекин оила қуриш масъулиятини ёшларимиз тўлиқ тушуниб еттишимиз?

Бу муаммолар ҳақида Оила йилида кўп фикрлашдик, анча-мунча амалий ишлар ҳам қилинди. Энди, оила қуриш масаласи ҳар бир инсон ҳаётида — у йигит бўладими, қиз бўладими — улкан ҳодиса эканини, бу масала шахсий, ҳусусий доирадан чиқиб, ижтимоий аҳамият касб этишини кенг жамоатчиликка тушунтириб боришимиз лозим. Оила қуриш дегани фақат икки инсон ўртасидаги шахсий муносабат эмас, балки жамиятнинг асосини, айтиш мумкинки, энг муҳим бўғинини белгилайдиган долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Соғлом оила аъжудга келиши учун, энг аввало, жамият ва давлат қайғуриши, шунга замин яратиб бериши лозим. Шундагина мустаҳкам оила дунёга келади. Оила соғлом бўлса, жамият соғлом, мамлакат қудратли, юрт тинч-осойишта бўлади.

Бу борадаги яна бир муҳим масала — қариндош-уруғчилик асосида оила қуришнинг зарарини одамларимизга қай йўсинда тушунтириб берамиз?

Бугунги кунда бундай зарарли ҳолатнинг олдини олиш учун, тарбиявий воситалардан ташқари, қўшимча чоратадбирлар ишлаб чиқсак, керак бўлса, Фуқаролик ҳолатларини қайд этиш идораларида бўлажак келин-куёвнинг

бир-бирига қариндош ёки қариндош эмаслигини тасдиқловчи ҳужжатларни ўрганиш тизимини яратиш борасида ҳам ўйлаб кўрсак ёмон бўлмасди.

Мен масаланинг айрим қирраларинигина таъкидлаб ўтгачман. Аммо у жуда жиддий ва кенг қамровли эканини ҳар бирингиз яхши тушунасиш.

Шунинг учун ҳам янги ҳаёт остонасида турган йигит билан қизнинг жисмоний-руҳий нуқтаи назардан ва бошқа жиҳатлардан соғломлиги ҳақида қайғуриш, бу ҳақда ниҳоят қайд этишдан олдин бош қотириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Мазкур масалалар, биринчидан, қонунчилик нуқтаи назаридан кўриб чиқиши, иккинчидан, жамоатчилик орасида кенг муҳокама этилиши лозим. Бу — давлатимизнинг ёш авлод олдидаги, қолаверса, ҳар бир ота-онанинг ўз фарзандлари олдидаги бурчи-ку, ахир. Янги оиланинг пайдо бўлиш жараёни табиий жиҳатдан ҳам, ижтимоий жиҳатдан ҳам бекиёс ҳодиса. Унга бепарво, лоқайд муносабатда бўлиш асло мумкин эмас.

Учинчи йўналиш — қизларни оналикка, она бўлишга алоҳида тайёрлаш масаласи. Қиз бола турмушга чиққач, Аллоҳнинг иродаси билан ҳомиладор бўлиши табиийдир. Бу ҳар бир инсон боласига, ҳар бир оилага улкан хурсандчилик бағишлайди. Айни вақтда катта масъулият ҳам юклайди. Ҳомиладорлик алоҳида эътибор талаб қилишини ота-она бўлиш бахти насиб этган ҳар бир киши яхши билади.

Аммо, афсуски, боланинг соғ-омон дунёга келиши, соғлом униб-ўсиши учун зарур шарт-шароитларни яратиб бериш, таъкил қилиш кераклигини ҳамма ҳам тўлиқ тушуниб етмайди. Бу борада ота-боболаримиздан, доно момоларимиз, бувиларимиздан, ҳаётимизда мавжуд бўлган анъаналар ва бой тажрибалардан, тиббиётимизнинг патронаж — кузатув хизмати каби имкониятларидан нега етарлича фойдаланмаймиз?

Кези келганда бир таклифни айтмоқчиман. Пойтахтимизда кўп йиллардан буён фаолият кўрсатаётган Акушерлик-гинекология илмий тадқиқот институтида амалга оширилаётган кўп-кўп хайрли ва савобли ишлардан хабардорман.

Таклифим шундан иборатки, Фарғона водийсида, мамлакатимизнинг жанубий ва шимолий вилоятларида, умуман айтганда, марказдан бошқа жойларда мазкур институтнинг вилоятлараро филиалларини, алоҳида-алоҳида бўлимларини ташкил этиш керак. Бунга аллақачон вақт етган. Ёруғ дунё юзини кўрган чақалоқларга, ҳомиладор ёки эндигина кўзи ёриган аёлларимизга қалтис ҳолатларда тезкор хизмат кўрсатиш, уларнинг саломатлигини таъминлаш ҳаммамизнинг асосий мақсадимизга айлансин.

Акушерлик-гинекология хизматининг ривожланиши умуммаданиятимизнинг юксалишига таъсир ўтказади. Биз бу соҳага зарур бўлган барча маблағни ажратишга тайёرمىз.

Мен Соғлом авлод дастурини гоёт синчиклаб кўриб чиқдим. Дастурда фақат поликлиникалар тўғрисида гап боради. Мен масалани бошқача кўймоқчиман. Жойларда ҳали айтганим — Акушерлик-гинекология илмий тадқиқот институтининг филиаллари ва бўлимларини ташкил қилиш ҳамда улар қошида тезкор ва малакали хизмат кўрсатадиган шохобчалар тузиш, акушерлик-гинекология борасида халқимизнинг маданиятини, керак бўлса, мутахассисларимиз, шифокорларимизнинг малакасини ошириш шу соҳадаги ноҳуш ҳолатларнинг олдини олишда бош омил бўлади.

Тўртинчи йўналиш — бир ёшгача бўлган болаларни вояга етказиш масаласи. Бу ёшда болаларни парваришлаш алоҳида диққат-эътиборни, махсус шарт-шароит яратилишини талаб қилади. Бугун дунёда бир ёшгача бўлган болалар орасидаги ўлим ҳолатлари алоҳида ҳисобга олиниши бежиз эмас. Инсон ҳаётининг биринчи йили энг ноzik, энг қалтис давр ҳисобланади. Шу биле бир ёшгача бўлган болаларга замонавий талабларга мос профилактика хизмати кўрсатиш, уларнинг иммунитетини парваришлаш керак. Бу пайтда бола ҳар қандай дард, касалликка тез чалинади.

Бола бир ёшга тўлгунча онанинг саломатлиги ҳам алоҳида парваришни талаб қилади. У сифатли ва тўғри овқатланиши, жисмонан оғир ва зарарли меҳнатдан ўзини сақлаши зарур.

Бу ҳақда жаҳонда минглаб китоблар ёзилган. Ўзимизда ҳам бутун дунёга тиббий йўлланма берган Ибн Синодек алломаларимиздан қанчадан-қанча бой маънавий мерос қолган. Лекин қани улар? Бугунги ўқувчи улардан хабардорми? Биз шу масалада керакли одамларнинг бошини қовуштириб, уларнинг меҳнатини юзага чиқарсак бўлмайdimи?

Бешинчи йўналиш — менинг фикримча, бир ёшдан олти-етти ёшгача бўлган болаларни вояга етказишга алоҳида ёндашув бўлиши лозим. Инсон тўқсонга кирадимиз, юзгами, буни фақат Аллоҳ билади. Худо қанча умр берган бўлса, шунча яшайди. Лекин фанда илмий асосланган шундай тушунча борки, инсон бутун умри давомида оладиган ахборот ҳажмини юз фоиз деб ҳисобласак, олти-етти ёшгача олган информацияси унинг эллик фоизидан кўпроғини ташкил қилар экан. Шу ҳақиқатни ҳар бир оилага, ҳар бир ота-онага тушунтириб бера олсак, жуда катта ишни амалга оширган бўламиз.

Ҳолбуки, биз бола олти-етти ёшга киргунча унинг тарбияси билан мутлақо қизиқмаймиз. Эргаштириб пахта даласига олиб чиқамиз. У чанг ютиб, пайкалда пилдираб юради. Қандай ўтиради, қандай туради, қай аҳволда овқатланади, нималарга интилади, нималарга қизиқади, қандай ривожланади — афсуски, бу билан ишимиз бўлмайди. Шундай вазиятда у қандай қилиб керакли бир ахборотни олсин? Қандай қилиб унда фикрлаш қобилияти тадрижий ривожланиб бурсин? Ахир, унинг кўз ўнгида борлиқнинг юз очиши, илк ҳаётий тасаввурлар, масалан, қуёш қаяқдан чиқади, қаяққа ботади, қандай нур таратади, ой қаердан пайдо бўлади, одамзод ўзи нима, деган содда, ammo инсон тафаккурида пойдевор бўлиб қоладиган тушунчалар боланинг онгига айни шу даврда сингмайdimи? Ахборот олишни орзиқиб кутиб турган, бетўхтов ўсаётган бир пайтда болага, афсуски, биз кўпинча ҳеч нарса беролмаймиз. Ваҳоланки, такрор айтаман, одам умри мобайнида тўплайдиган ахборотнинг ярмини айнан шу пайтда олади. Унга керакли шарт-шароитни шу даврда яратиб бермасак, кейин фойдаси кам бўлади.

Бу борада мамлакатимизда мавжуд бўлган вазиятни таҳлил қилсак, танқидий назардан ўтказсак, жойларда кўплаб болалар яслилари ва боқчаларининг ёпиб қўйилгани, ҳар хил тижорат ташкилотларига бериб юборилганини қандай баҳолаш мумкин?

Соғлом авлод йилида шу каби муаммоларни ҳал этишимиз керакми-йўқми? Жойларда — қишлоқ ва туманларда фарзандларимизга тарбия берадиган, яъни уларнинг онгини ўстирадиган, фикран улғайтирадиган мактабгача тарбия муассасалари тизимини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратишимиз зарур.

Олтинчи йўналиш — ногирон, туғма касалманд болалар дунёга келишининг ижтимоий сабабларини ўрганиш, бунинг олдини олиш, уларнинг дардларига малҳам бўлиш, бу борадаги муаммоларни ҳал қилиш; аҳолининг бу қисми ўзини жамиятимизнинг ҳақиқий аъзоси деб ҳис этиши учун алоҳида чора-тадбирлар ишлаб чиқиш; уларни давлат ҳимоясига олиш.

Баландпарвоз гаплар билан уларнинг оғирини енгил қилиб бўлмайди. Дунёга келган ҳар бир одам умид билан яшайди. Давлат уларнинг орзу-умидлари ушалишига ёрдам бериши керак. Биз ана шундай давлатни дилимизга яқин, ўзимизнинг давлатимиз деб биламиз.

Баркамол фарзанд соғлом оилавий муҳитда вояга етади. Бунга эришиш учун, биринчи навбатда, тарғибот-ташвиқот ишларини кучайтиришимиз, авваламбор, ота-оналарнинг онгини, уларнинг фарзандларига бўлган муносабатини ўзгартиришимиз, лозим бўлса, ота-оналарнинг ўзини тарбиялашимиз керак.

Энди оиладаги муҳит тўғрисида. Авваламбор, оиланинг вужудга келишида, уни яратишда ота-онанинг бурчи ҳақида гаплашиб олсак. Мен мутахассисларга тавсиялар бермоқчи эмасман, лекин яқин қариндош-уруғларнинг қуда-анда бўлиши яхшиликка олиб келмаслигини, бундай оилаларда аксарият ҳолларда касалманд, ногирон болалар туғилишини одамларга тушунтириш керакми-йўқми? Ахир, муқаддас динимизда ҳам бу борада аниқ кўрсатмалар бор.

Бинобарин, оилада соғлом муносабатларни йўлга қўйиш, уларнинг ибратли томонларини кенг тарғиб қилиш лозим. Биз ман қилиш йўлидан эмас, балки ибратли ишларни, ижобий мисолларни ўрناк тариқасида кўрсатиб, бошқаларни шунга эргаштириш йўлидан боришимиз керак. Бу бизнинг, онгли одамларнинг асосий бурчи бўлмоғи лозим.

Айрим ота-оналар дабдабали уй-жойлар қуради, тўкиб-сочиб тўй қилади, қатор-қатор машинали бўлади. Ваҳоланки, суришгирсангиз, боласининг қаерда ким билан юриши, вақтни қандай ўтказиши, қандай билимга эга экани на отани, на онани қизиқтиради. Болаларни энг катта бойлигимиз, келажагимиз деб эъозлаймиз-у, амалда уларнинг тақдирига бефарқ қараймиз.

Бу — фарзандлар тақдирига, ўз келажагига лоқайдликдан бошқа нарса эмас, одамларимиз табиатидаги бутунлай воз кечиш лозим бўлган иллат.

Ҳар бир ота-она ўз боласига соғлом тарбия бериб вояга етказса, фарзандининг мустақил ҳаётга тоза руҳ, олам-олам орзу-интилишлари билан қадам қўяётганини кўрса, умри маънога тўлади, ҳаётда армони қолмайди.

Давримиз шиддат билан янгиланмоқда, фарзандларимиз ҳам кўз ўнгимизда улғайиб камол топмоқда. Биз хоҳласак ҳам, хоҳламасак ҳам бу жараён давом этаверади. Кишини ўйлантирадиган жиҳати шуки, фарзандларимиз биз нистаган, биз интилган, ўз олдимизга мақсад қилиб қўйган даражада ўзгариштимиз? Бутун умид билан қараётган ниҳолларимиз эртага қутилганидек мева берадими?

Фаҳр билан айтишимиз мумкинки, Ўзбекистон болалари замонга мос, Ватанимизга, халқимизга муносиб равишда ўзгариб бормоқда. Бу бизнинг энг катта бахтимиздир.

Биз янги мингйилликка кириб бормоқдамиз. ХХI асрда қайси давлат қудратли, қайси халқ кучли бўлади? Бу саволга, аҳолиси интеллектуал нуқтан назардан баркамол, ёшлари билимли, ор-номусли, ватанпарвар бўлиб униб-ўсатган давлат, деб жавоб қайтариш мумкин.

Бизнинг барча саъй-ҳаракатларимиз комил инсонни тарбиялашга йўналтирилган. Янги асрда дунё тараққиётини, инсониятнинг қай йўлдан боришини комил инсон-

лар белгилашга шубҳа йўқ. Чунки ХХІ аср — интеллектуал авлод асри бўлади.

Янги мингйилликда давлатларнинг, халқларнинг тақдирини моддий бойлик эмас, интеллектуал, яъни маънавий-маърифий бойлик ҳал қилади. Бундай бойлик устувор бўлган жойга моддий бойлиқнинг ўзи оқиб келаверади.

Баъзи ривожланган давлатлар ҳаётини кузатиб, ўзимизники билан таққослаганда шуни кўриш мумкинки, улар техника, технология жиҳатидан илгарилаб кетган, аммо маънавий жиҳатдан-чи? Фарзанд ўн саккиздан ошгач, ота-онасининг уйида яшаётгани учун уларга ижара ҳақи тўлайдиган мамлакатлар ҳам бор. Эҳтимол, бундай хусусиятлар баъзи бир халқларга эриш туюлмас, лекин бизнинг миллатимиз бунга ҳеч қачон қабул қилмайди.

Меҳр-оқибат, шафқат ва мурувват — халқимизга хос энг катта бойлик. Азал-азалдан аждодларимиз, ота-оналаримиз ўз фарзандларига ор-номусдан тарбия берганлар. Ақлни таниган ҳар бир ўзбек йигит-қизи ўзини ёруғ дунёга келтирган, оқ юзиб-оқ тараган, воёга етказган улуг зотларни бир умр бошига кўтаради, уларни ўз ҳолига ташлаб қўйишни иснод деб билади. Тилимизда меҳр-оқибат, ор-номус, андиша каби таржимаси бошқа тилларда топилавермайдиган сўзлар мавжудлигининг ўзи халқимиз маънавияти нечоғли юксак эканидан далолат эмасми?

Она Ватанига меҳр-муҳаббати баланд, Ўзбекистонни келажаги буюк давлат деб қарайдиган ва бу борада амалий ишларга тайёр ҳар бир юртдошимиз шуни билиши керакки, соғлом авлодни воёга етказиш барча улуг мақсадларимизнинг асосидир.

Ким қаерда, қайси лавозимда ишламасин, пировард мақсад нима деб сўралса, табиийки, фаровон, бахтли ҳаёт қуриш, деб жавоб беради.

Бахтли ҳаётнинг шарти нималардан иборат? Бахтли ҳаётнинг шарти соғлом муҳитда эзгу умидлар билан яшайдиган ёш авлод эмасми?!

Шундай экан, барча саъй-ҳаракатларимизни шу қутлуғ мақсадга йўналтиришимиз зарур. Лекин бу фақат давлат ё битта идора, ёки алоҳида шахснинг иши эмас. Шуни

айтишим керакки, бу — бутун жамиятимиз, бутун жамоатчилигимиз зиммасидаги долзарб вазифа.

Бугунги учрашувда билдирилган фикр-мулоҳазалар, таклиф ва тавсиялардан ҳар бир киши керакли хулосалар чиқариб олишига ишонаман.

Бу борада менинг матбуот, айниқса, телевидениедан умидим катта. Чунки юртимизда у кириб бормаган хонадон йўқ. Шундан келиб чиқиб, мен ҳукумат қарорига шу мавзуга бағишланган махсус кўрсатувлар ташкил этиш таклифини киритдим. Бундан кўзда тутилган мақсад — тарбияга дахлдор энг оддий масаладан то энг мураккабига — барчасини тортинмасдан, батафсил ва изчил тарғиб қилишдир.

Биз оила маданиятини юксалтириш учун ҳам бу масалаларга жамоатчилик эътиборини қаратишимиз, уларни ҳаётий мисоллар воситасида телевидениеда, барча оммавий ахборот воситаларида кенг ёритишимиз зарур. Ҳаётда учрайдиган салбий мисолларни ҳам, ижобий мисолларни ҳам кўрсатиш керак. Айтайлик, битта оилада икки бола тарбия топмоқда. Уларнинг фикрлаш тарзи, тушунчаси қандай ўсаяпти, дунёқараши қандай шаклланиаяпти — мана шуларнинг барчасини батафсил таҳлил этиб бориш зарур.

Масалан, бир бола ҳали тўрт ёшга кирмай туриб бемалол фикрлайди. Хўш, бунинг учун нималар манба бўлмоқда, бунинг сири нимада — шулар ҳар томонлама таҳлил қилиб берилса ва бу орқали бошқаларда ҳам қизиқиш, ҳавас уйғотилса, ўйлайманки, фойдадан холи бўлмайди.

Бошқа бир мисолга эътиборингизни қаратмоқчиман: бир оилада беш ёшга тўлган бола бемалол шахмат ўйнайди, шу ёшдаги яна бир бола ота-онасига ёрдамчи. Дунёни англашга, оқни қорадан ажратишга бемалол ақли етади.

Мамлакатимизда тахминан 4 миллион оила бўлса, шу 4 миллион оила телевизор кўради ва ана шундай тарбия топаётган болаларга албатта ҳавас билан қарайди.

Инсон, албатта, орзу-ҳавас билан яшайди. Ҳасад билан яшайдиганлар ҳам, афсуски, йўқ эмас. Улар ҳам шундай ибратли оилаларни кўrsa, эҳтимол, ҳасади ҳавасга айланаар.

Ногирон болаларга меҳр-саховат билан қарайдиган, кўли очик кишилар ва уларнинг ибратли, савоб ишларини ҳам тарғибу ташвиқ этиш мақсадга мувофиқ.

Тошкент шаҳри жамоатчилиги билан сайловолди учрашувида мен шундай саховатли инсонларнинг исми шарифини билсам, уларнинг ҳар бирига алоҳида-алоҳида миннатдорлик хати ёзишга тайёрман, деб айтган эдим.

Бундай меҳр-мурувватли кишиларнинг ишларини тарғиб қилиш бошқаларнинг ҳам кўнглида эзгу ниятлар уйғоқишига ёрдам беради. Ҳар бир одамни, мен ҳам инсон-май, нима қиламан бунча бойликни тўплаб, уни эртага қаерга олиб кетаман, деб ўйлашга ундайди.

Нариги дунёга шоҳу гадо очик кўл билан боради. Одам-дай бу дунёда қилган савоб ва эзгу ишларигина қолади.

Яна шунини айтмоқчиманки, тарғибот ишларида ҳар бир ихтисос, ҳар бир йўналиш бўйича мутахассислардан фойдаланиш керак. Токи ҳар бир кўрсатув, матбуотда чиқиш мазмун-моҳияти билан одамларнинг онги, қалбига етиб борсин.

Агар бу ишни тўғри ташкил эта олсак, халқимизнинг тушунчаси, дунёқараши ва маданиятини юксалтиришга хизмат қилади.

Бу вазифа ва тадбирларни бажаришда шу соҳа мутасаддиларининг масъулиятини янада ошириш зарур. Бу гап нафақат тиббиёт соҳаси ходимлари, балки адлия соҳасида хизмат қиладиганларга ҳам бевосита дахлдор.

Масалан, Оила кодексимизга бугун яна қандай ўзгартиришлар киритиш керак? Оиладаги муҳитни янада яхшилаш ва инсон ҳуқуқларига кенгроқ йўл очиб бериш учун яна нималар қилишимиз лозим — бу хусусда адлия соҳаси вакиллари бош қотириши зарур.

Шунингдек, тарбияга бевосита дахлдор бўлган маҳалла тизими зиммасидаги масъулиятни ҳам янада оширишимиз керак бўлади. Энди умумий гапларнинг даври ўтди.

Оилада ҳавас қилса арзийдиган муҳитни яратишда биринчи навбатда маҳалла таъсирчан кучга эга бўлиши керак. Очик айтадиган бўлсак, ҳозирги кунда бу унчалик сезилмаяпти.

Маҳалла, ҳаммамиз биламизки — ўз-ўзини бошқариш идораси. Хўш, у ўз вазифасини тўла бажаряптими?

Масалага шу нуқтаи назардан туриб баҳо бериш керак деб ўйлайман. Маҳалла фақат оилаларда яхши муҳитни

яратиш билан чекланиб қолмай, қайнона, қайноталар билан ҳам мунтазам иш олиб бориши зарур.

Умуман айтганда, бу масалаларнинг ҳал этилишида жойлардаги ҳокимликлар ва соғлиқни сақлаш соҳаси вакиллари ўз вазифаларини сидқидилдан бажаришлари лозим.

Шунингдек, хотин-қизлар қўмитаси бу масалага бутун диққат-эътиборини қаратиши зарур. Агар мазкур қўмита ҳам бу масалани ўз қўлига олса, ўйлайманки, кўп-кўп муаммолар ўз ечимини топади.

Соғлом авлод тарбияси масаласида маънавий меросимиздан, хусусан, муқаддас динимиздан умидимиз катта. Қадим-қадимдан бола тарбиясига ислом динининг таъсири жуда кучли бўлган. Чунки биз ўз динимизни қадрлаймиз, унга суянамиз. Нима учун деганда, соғлом одам соғлом фикрлайди, соғлом фикрлайдиган одамгина Худога нймон келтиради, эътиқоди соғлом бўлади. Шундай экан, соғлом авлод тарбияси дин учун ҳам жуда аҳамиятли.

Демоқчиманки, имом-хатиблар ўз қавмлари, намозхонлар билан мулоқотларида мана шу масалаларга кўпроқ эътибор беришлари керак. Мен уламоларимизнинг даъватлари одамларга қанчалик кучли таъсир қилишини яхши биламанки, уларга ҳурмат билан қарайман. Қуръони мажидда ёзилган муқаддас суралар, ояти карималар, панду насиҳатларни таржима қилиб бериш билангина чекланмай, уларнинг мазмуни, моҳиятини тушунтиришлари ҳам керак. Дин пешволари, имомлар одамларга янада яқинроқ бўлишлари, улар билан кўпроқ суҳбатлашишлари, мана шу роъларни халққа етказишлари лозим.

Шуни унутмайликки, дунёда ҳар бир онгли инсон, миллатидан қатъи назар, ўз зурриёти, насл-насаби соғлом бўлишини истайди. Лекин маънавий соғлом бўлган миллатгина соғлом авлодни тарбиялай олади.

Барчангизга ана шу эзгу мақсад йўлида куч-ғайрат тилайман.

*Соғлом авлод дастурини тасдиқлашга бағишланган
мажлисда сўзланган нутқ, 2000 йил 24 февраль.
("Тафаккур" журнали, 2000 йил 2-сон)*

ХАЛҚ БИЛАН ҲАМНАФАС ЯШАШ ВА ИШЛАШ — ОЛИЙ БУРЧ

Ассалому алайкум, қадрли юртдошлар!

Ҳурматли депутатлар!

Энг аввало, қутлуг Наврӯз байрами кунларида Сиз, азизлар — Сурхондарё вилоятининг вакиллари билан соғомон дийдор кўришиб турганимиздан хурсанд бўлганимни изҳор этиб, Сизларга, Сиз орқали бутун Сурхон аҳлига ўзимнинг самимий ҳурмат-эҳтиромимни билдиришга ижозат бергайсиз.

Мамлакатимизнинг жанубий чегарасида жойлашган, ўзининг бетақрор бойликлари, табиати, тарихи, маданияти, ишлаб чиқариш салоҳияти, аввало, кўнгли очиқ, бағрикенг, меҳнаткаш эли билан Сурхон воҳаси барчамизни ўзига мафтун этиши бежиз эмас, албатта. Биз Сурхондарё вилоятини жанубий сарҳадларимизнинг мустаҳкам қўрғони, ҳар қандай ёвуз куч ва ниятларнинг йўлини тўсадиган ишончли қалқон, деб биламиз.

Ўтган йили “Алпомиш” достонининг 1000 йиллик тўйини барча халқимиз билан биргаликда тантана қилганимизда Сурхон воҳасини нафақат юртимиз, балки бутун дунё қайтадан кашф этди. Сурхон аҳлининг нақадар истеъдодли, яратувчилик салоҳияти юксак эканига, қадимий урф-одатлар, минг йиллик анъаналаримизни асрлар оша кўз қорачиғидай асраб ва бойитиб келаётганига гувоҳ бўлди.

Сурхондарё табиати, унинг тарихи ҳақида ҳар қанча гапирсак, бу ерга меҳр қўйиб, уни севиб, шу юртнинг ватанпарвари бўлиб яшаётган ориятли одамларни ҳар қанча улуғласак арзийди.

Азиз дўстлар!

Уч ой муқаддам мана шу залда бўлиб ўтган сайловолди учрашувида биз вилоятдаги аҳволга холисона ва танқи-

дий баҳо бериб, воҳани иқтисодий-иҷтимоӣ ривожлантириш истиқболлари ҳақида гаплашган эдик.

Вилоят олдида турган улкан вазифалар, кўп йиллар давомида ечимини кутиб ётган муаммолар, мана шу эл-юрт-ни қийнаётган масалалар ҳақида фикр алмашиб олган эдик.

Бугунги кунда бу муаммолар тобора кескинлашиб бориб, Сурхондарё вилоятининг ҳаётида катта тўғаноқ бўлиб, унинг тараққиётига салбий таъсир кўрсатаётганини сезмаслик мумкин эмас.

Кейинги тўрт-беш йил давомида Сурхондарё вилоятида ислохотларнинг бориши, ишни ташкил қилиш, иш услуби авваламбор қишлоқ хўжалигида, бошқа тармоқ ва соҳаларда йўл қўйилган катта оқсоқлик барчамизни ташвишга, керак бўлса, хавотирга солаётгани табиийдир.

Бугун замон бизнинг олдимизга қандай масалалар ва талаблар қўймоқда? Биз бу талаб ва вазифаларга жавоб беришга қанчалик қодирмиз? Агарки шу ҳолатда қолаверсак, эртанги кунимиз қандай бўлади?

Қанчалик оғир бўлмасин, бугун шу саволлар атрофида очиқчасига гаплашиб олмасак, тегишли хулосалар чиқармасак, эртага кеч бўлиши мумкин.

Ҳеч кимга сир эмас, Сурхондарё вилояти беқиёс салоҳиятга эга. Воҳанинг ер ости, ер усти бойликлари ҳақида узоқ гапириш мумкин. Деҳқончилик қилиш учун сув бор, унумли ер бор, йилига икки марта ҳосил олишга имкон берадиган иқлим шароити, қуёш ҳарорати бор.

Қайси соҳани олмайлик, Сурхоннинг олмаю анорини айтасизми, узуми, хурмою лимонини айтасизми, сабзавот маҳсулотларини айтасизми — буларнинг барчаси бутун мамлакатимизда машҳур. Энг муҳими, бу ерда миришкор, уста деҳқонлар, уларнинг ҳавас қилса, ўрганса арзийдиган маҳорати бор.

Табиий бир савол туғилади: биз вилоятдаги ана шу салоҳиятдан, ана шу имкониятдан тўла фойдаланаяпмизми? Умуман биз ҳосилдорлик даражаси, ишимизнинг самарасидан мамнун бўлишимиз мумкинми?

Афсуски, бу саволларга ижобий жавоб бериб бўлмайди.

Барчамизга яхши маълум: Сурхондарё вилоятининг иқтисодий ривожланишида кўпгина соҳалар бўйича, аввало, пахта ва ғалла етиштиришда режалар сурункасига бажарилмаяпти, ҳосилдорлик камайиб, иш унуми пасайиб бормоқда.

Бу ҳолат вилоятда яшаётган одамларнинг турмуш даражаси, кайфиятига салбий таъсир кўрсатаётганини инобатга олсак, юқоридаги саволларнинг нақадар ҳаққоний ва ўринли экани, масаланинг шундай қаттиқ қўйилаётгани барчамизга тушунарли бўлади, деб ўйлайман.

Агар сўнгги беш йилни таҳлил этадиган бўлсак, вилоят бўйича пахта ҳосилдорлиги 5,5 центнерга камайдиганини таассуф билан қайд этишга тўғри келади.

Бунинг натижасида давлатга пахта сотиш режаси 1995 йили 97,5 фоиз, 1996 йили 94,8 фоиз, 1997 йили 90 фоиз, 1998 йили 88,3 фоиз бўлган бўлса, бу кўрсаткич 1999 йили янада пасайиб, 81,8 фоизни ташкил этди.

Бошқача айтганда, беш йил мобайнида вилоят давлатга 181 минг тонна пахтани режадагидан кам етказиб берди.

Хусусан, ўтган йили вилоятдаги пахтачиликка ихтисослаштирилган туманлардан бирортаси ҳам режани бажара олмади.

Вилоятдаги 143 та хўжаликдан 109 таси режани бажара олмагани, айниқса, Бандихон туманидаги “Хўжаипок”, “Янги ҳаёт”, Шеробод туманидаги “Истиқбол”, Термиз туманидаги “Қаттақум”, Қизирик туманидаги “Оқжар”, Музрабод туманидаги Навоий номли жамоа хўжаликлари гектаридан 10 центнерга ҳам етказиб ҳосил ололмаганини нима деб аташ керак?

Бундай аянчли аҳвол ғалла етиштириш бўйича ҳам мавжудлигини таассуф билан айтиш керак. Бу соҳага назар ташлайдиган бўлсак, кейинги беш йилда бошоқли дон ҳосилдорлиги 13 центнерга, шоли ҳосилдорлиги 4,5 центнерга пасайиб кетганини кўрамиз.

Давлатга дон сотиш режаси ўтган йили вилоят бўйича 54,8 фоизга бажарилган бўлса, бу кўрсаткич Бандихон,

Ангор, Кизирик, Кумқўрғон, Олтинсой, Узун, Шеробод туманларида 38-50 фоизда қолиб кетди.

Вилоятдаги ғаллачилик билан шуғулланадиган хўжаликлардан атиги иккитаси ғалла тайёрлаш режасини бажарган, холос.

Олтинсой туманидаги “Ғолиб”, “Хўжасоат”, Узун туманидаги “Хурсанд”, Бандихон туманидаги “Дўстлик”, Термиз туманидаги “Учқизил” сингари хўжаликларда ғалла ҳосилдорлиги 5-10 центнер атрофида, 41 та хўжаликда 10 центнер, 52 та хўжаликда эса ўртача 15 центнерни ташкил этди.

Албатта, бу аянчли аҳволнинг сабаби сўралса, айб табиий офатга — қутилмаган “занг” касалига олиб бориб тақалади. Тўғри, бултур вилоятда шундай ҳолат содир бўлганини ҳеч ким инкор этмайди.

Бироқ таҳлиллар мазкур ҳолнинг сабаби фақат бунда эмаслигини кўрсатиб турибди. Ғаллачиликда ҳосилдорликнинг пасайиши фақат ўтган йили рўй бергани йўқ, кейинги тўрт-беш йил давомида қўпгина туманлар ва хўжаликлар учун оммавий “касалик”ка айланиб қолди.

Бу фикрни бошқа соҳалар тўғрисида ҳам айтиш мумкин. Сабзавот ҳосилдорлиги ўтган йили 1998 йилга нисбатан 8 центнерга камайган, узум етиштириш эса 80 минг тоннадан 55 минг тоннага тушиб кетган.

Сўнгги йилларда боғ майдонлари 1200 гектарга камайган. Оқибатда вилоятдаги мева ва узумни қайта ишлайдиган ўнга яқин корхона тўлиқ қувват билан ишламаяпти. Улар ўтган йили 34 минг тонна ўрнига фақат 11 минг тонна узумни қайта ишлади. Ўтган йили вилоятда 700 гектар ўрнига атиги 138 гектар майдонга картошка экилган бўлиб, айрим хўжаликларда гектаридан олинган ҳосил 20 центнерга ҳам етмайди.

Натижада қишлоқ хўжалик корхоналарининг молиявий аҳволи ёмонлашиб бормоқда. Буни шу йилнинг 1 февралигача бўлган маълумотта кўра, уларнинг дебиторлик қарзлари 2 миллиард 503 миллион сўм, кредиторлик қарзлари эса 6 миллиард 45 миллион сўмдан ортиб кетганидан ҳам билса бўлади.

Вилоятдаги 47 та жамоа ва ширкат ҳўжалиги 1999 йилни деҳқончилик соҳаси бўйича 713 миллион 315 минг сўм зарар билан яқунлаган. Айниқса, Шеробод туманидаги В.Қодиров номли ҳўжалик 102 миллион сўмдан зиёд, Де-нов туманидаги Амир Темур номидаги ҳўжалик 60 миллион сўмдан ортиқ, Шўрчи туманидаги Дониёров номли ҳўжалик эса 36 миллион сўм зарар билан чиққан.

Ахир, бу аҳволда бундай ҳўжаликларда ишлайдиган, шу ерда яшайдиган одамларнинг тирикчилиги, турмуш шароитини яхшилаш ҳақида гап бўлиши мумкинми? Вилоятда раҳбарман, шу юртнинг етакчисиман деб гердайиб юрган кимсалар бу ҳақда ўйлайдими-йўқми?

Ёки чорва соҳасини олайлик. Афсуски, бу борада ҳам аҳвол бундан яхши эмас. Қорамоллар сони 3 минг 500 тага, соғин сигирлар сони эса 1 минг 38 тага камайган. Ўтган йили чорвачилиқдан 118 миллион сўмдан ортиқ зарар кўрилган.

Ҳўш, вилоят қишлоқ ҳўжалигида, айниқса, пахтачилик ва ғаллачиликда юзага келган бундай аянчли ҳолатнинг сабаблари нимада?

Бунинг сабаблари кўп, лекин энг асосийлари ҳақида тўхталиб ўтайлик.

Аввало, бу нуқсонлар агротехник тадбирларнинг ўз вақтида сифатли ўтказилмаслиги билан боғлиқ. Ўзингиз айтинг, кузги шудгорлаш пайтида фақат 35 фоиз ерга минерал ўғит солинган бўлса, 50-60 фоиз ер текисланмай қолиб, уруғ қадашга тайёрланмаган бўлса, суғориш ишлари сифатли ташкил этилмаса, қандай қилиб бу майдонлардан белгиланган ҳосилни олиш мумкин?

Ёки бир қатор туманларда бошоқли дон экинлари кучли даражада шўрланган, мелиоратив ҳолати ёмон, 2-3 йил давомида ғалла экиб келинган, ўт босган майдонларга экилаётганига, техника воситалари мавсумга сифатли тайёрланмаётганига нима деса бўлади?

Вилоятда уруғчилик масаласи билан ҳеч ким жиддий шуғулланмаяпти. Йиллар давомида синовдан ўтган, Сурхон воҳасининг ер шароитига, иқлимга мослашган, бир вақтлар мўл ҳосил берган уруғ навлари қаёқда қолди?

Ҳап шундаки, элита уруғ етиштириш билан шуғулланадиган хўжаликларга эътибор сусайиб кетган. Касалликларга чидамли, истиқболли янги навларни кўпайтириш бўйича етарли даражада иш олиб борилмаяпти. Энг ачинарлиси, ана шу хўжаликларнинг ўзи агротехника қондаларига риоя этмаслиги натижасида яхши навларнинг ҳам сифати бузилмоқда.

Хўш, республикаимиздаги катта-катта илмий даргоҳларда ўтирган, уруғчилик масаласига бевосита жавобгар бўлган олимлар қаёққа қараяпти?

Ўтган хўжалик йилининг салбий натижалари сабабини суриштирсангиз, вилоят раҳбарлари, боя айтганимдек, галла “занг” касалига чалинганини ваҳ қилиб кўрсатишади. Аммо қишлоқ хўжалигидаги бундай касалликлар бугун пайдо бўлиб қолгани йўқ-ку.

Хўп, вилоятдаги шу ҳолат юз берибди, лекин ўсимликлар ҳимояси билан шуғулланадиган идораларнинг мутахассислари галлакорларни бу офатдан ўз вақтида огоҳлантириши, керакки қимёвий дорилар ва ускуналар билан таъминлаши, энг муҳими, қимдир бу ишларга бош-қош бўлиши керакми-йўқми?

Нима, ғўзанинг қушандаси бўлган вилът касалига чора топган олимларимиз бу касалликнинг олдини ололмай-дими?

Ҳамма гап шундаки, бу борада, аввало, масъулиятсизлик, бепарволик, ўзибўларчилик, лоқайдликка йўл қўйилган.

Афсуски, вилоятда ўтган йилги камчиликлардан ҳали-бери ҳулоса чиқариб олингани йўқ. Галла майдонларининг бугунги аҳволи бултурги хатолар давом этаётганини кўрсатиб турибди. 96 минг гектар суғориладиган майдонга экилган бошоқли дон экинларининг ривожига аксарият майдонларда ниҳоятда суст.

Бу йил ҳам Ангор, Жарқўрғон, Узун туманларида “занг” касаллиги пайдо бўлди. Ҳукумат топшириғи билан унга қарши кураш чоралари кўрилмоқда. Лекин бошқа туманлар ҳам хотиржамликка берилмасликлари, бу офатнинг тарқалиб кетмаслиги учун қатъий ва самарали чораларни кўришлари зарур.

Деҳқончилик учун яна бир офат бўлган чигиртка балосининг бу йил ҳам экинзорларга зарар етказиш хавфи бор. Мутахассисларнинг кузатишича, Шеробод, Бойсун, Музрабод туманлари ҳамда Туркменистон ва Тожикистон билан чегарадош ерларда марокаш чигирткасининг кўплай тухум қўйгани аниқланган. Бу офатнинг олдини олиш учун ҳозирданок барча чораларни кўриш керак.

Албатта, Сурхондарё вилоятида рўй бераётган оқсоқлик ва нуқсонлар ҳақида яна кўп гапириш мумкин. Лекин энг катта камчилик — ишни тўғри ташкил эта билмасликдан иборат.

Вилоятда ҳамон эски тузумдан қолган маъмурий-буйруқбозлик усули яшаб келмоқда. Мутасадди раҳбарларда мулкка, ерга бўлган муносабат ҳамон ўзгармаяпти. Деҳқонда эғалик ҳиссиётини тарбиялаш мақсадида унинг меҳнатини адолатли баҳолаш, уни рағбатлантириш йўқ. Шу туфайли одамларда моддий манфаатдорлик туйғуси шаклланмаяпти. Қишлоқ хўжалигини ислоҳ қилиш мақсадида қабул қилинган, хўжаликлар ва деҳқонларнинг иш юритишдаги мустақиллиги ва эркинлигини таъминлашга қаратилган қонунлар ҳаётга жорий этилмаяпти.

Мисол қидириб узоққа боришнинг ҳолати йўқ. Айтайлик, атиги 10-15 центнердан ҳосил етиштириб зарар кўриб ишлаётган жамоа хўжаликларининг ерларини ишнинг кўзини биладиган, омилкор фермерларга бўлиб бериш мумкин эмасми?

Мумкин, албатта. Лекин ана шундай 67 та иқтисодий ночор хўжалиkning ҳар бирини тепасида камида 20-30 тадан бошқарув ходими ўтирибди. Табиийки, бу одамлар ўз мансабидан, ўз манфаатидан жудо бўлмаслик учун бу ишга тўсқинлик қилади. Бу масалани ҳал этиш бевосита вазифаси бўлган вилоят, туман раҳбарлари эса, афсуски, ўзининг савияси, билими, қатъиятлилиги, жонкуярлиги етишмагани туфайли бу ҳақда бош қотирмайди.

Деҳқон ҳақиқий маънода ер эгасига, мулк эгасига, ўзи яратаётган бойликнинг хўжайинига айланмас экан, унинг ишида самара бўлмайди, деб ҳаммамиз қайта-қайта гапи-

рамиз, аммо қачон бу борада амалий ишларга ўтамиз? Қачон Сурхондарёда бу масалада ўзгариш бўлади?

Вилоятда сўнгги икки йил давомида 76 та хўжалик мулкӣй пай ва меҳнатни ташкил қилишнинг оилавий пудрат усули асосида ишлайдиган кооператив-ширкат хўжаликларга айлантирилган эди.

Аммо текширишлар бу ишнинг фақатгина қоғозда амалга оширилганини кўрсатмоқда. Ерлар оилавий пудратчиларга номигагина бўлиб берилган, лекин улар ернинг ўзига қанча муддатта берилганини ҳам билмайди, қўлида бу ҳақда ҳужжати йўқ.

Қолбуки, қишлоқ хўжалигига оид қонунларда бу масалалар очиқ-равшан ечиб берилган.

Фермер хўжаликларининг аҳволи таҳлил этилганда ҳам жиддий нуқсонлар кўзга ташланади. Бугунги кунда вилоят бўйича 2 минг 814 та фермер хўжалиги бор. Уларнинг пахта етиштиришдаги улуши 36,7 фоизни, ғаллачиликда эса 25,7 фоизни ташкил этади. Албатта, уларнинг барчаси ҳам бирдек ишляпти, деб бўлмайди.

Акс қолда, вилоятда ташкил этилган фермер хўжаликларининг қарийб эллик фоизи амалда мустақил эмаслигига нима дейиш керак? Улар бирон-бир ташкилот ёки корхона билан шартнома тузолмайди, банк операцияларини амалга оширолмайди. Чунки уюшма ва хўжаликлар қонунга зид равишда бу ҳуқуқни улардан тортиб олган.

Бундай бемаъни, соғлом ақлга тўғри келмайдиган антиқа усулларни қим ўйлаб чиқарди?

Аслида бу уюшмаларнинг бурчи хўжайинлик қилиш эмас, балки фермерларнинг ҳақ-ҳуқуқини ҳимоялаш, уларга кўмак бериш, шароит туғдириб бериш, мададкор бўлиш эмасми?

Вилоятда қишлоқ хўжалиги ривожига ҳалақит бераётган яна бир муаммо — ўрта ва қуйи бўғиндаги раҳбар кадрлар ва мутахассисларни танлаш ва жой-жойига қўйиш масаласи билан боғлиқ.

Кейинги икки йилнинг ўзида вилоятда туман ҳокими ўринбосарларидан 32 нафари, жамоа ва ширкат хўжаликлари раҳбарларининг қарийб эллик фоизи алмаштирилган.

Афсуски, бу ўзгаришлар ишни яхшилашга хизмат қилмаган, аксинча, раҳбарларнинг ўзига ёқмай қолган кадрларни ишдан олиш, ишончини қозониб олганларга лавозим бериш мақсадида амалга оширилган.

Ҳурматли дўстлар!

Вилоят саноатининг бугунги аҳволи ҳақида гапирадиган бўлсак, бу соҳада ҳам жиддий камчиликлар мавжудлиги аён бўлади.

Масалан, ўтган йили 14 та корхона 183 миллион сўмлик саноат маҳсулотини, 20 та корхона қарийб 161 миллион сўмлик халқ истеъмол молларини режадагидан кам ишлаб чиқарганини қандай баҳолаш керак?

Корхона ва ташкилотларнинг бозор иқтисодиёти талабларини ҳисобга олмасдан иш тутгани, харидоргир маҳсулот тайёрлашни йўлга қўя олмани натижасида вилоят омборларида 1 миллиард 606 миллион сўмликдан зиёд тайёр моллар сотилмай ётибди.

Саноатни бозор иқтисодиёти талабларига биноан замонавий технология асосида қайта қуриш масаласи билан вилоятда ҳеч ким жиддий шуғулланаётгани йўқ.

Очиқ айтадиган бўлсак, аксарият корхоналар номигагина давлат тасарруфидан чиқарилиб, ҳиссадорлик жамиятларига айлантирилган. Лекин, вилоят раҳбарлари, мазкур жамиятларнинг етакчилари бугунги кун талабларини, бозор иқтисодиёти қонунларининг моҳиятини тўғри англаб, ўз ишини шу асосда ташкил эта олмаяпти.

Вилоят бўйича 85 та корхона ва ташкилотнинг 456 миллион сўмлик, шу жумладан, 1999 йилда чет эл инвесторларига сотишга мўлжалланган 216 миллион сўмлик акцияларидан бирортаси ҳам ўз харидорини топмагани ҳам буни очиқ кўрсатиб турибди.

Ҳисоботларга кўра, вилоятда 31 та қўшма корхона рўйхатта олингани ҳолда уларнинг фақат 20 таси фаолият кўрсатяпти. 11 таси эса турли сабабларга кўра тўхтаб қолган, ҳатто, бир қисми тугатилиш арафасида турибди.

Энг ачинарли томони шундаки, номигагина тузилган, ишининг самараси йўқ бу корхоналарнинг аксарият қисмини қўшма корхона деб аташга ҳам тил бормади.

Уларнинг кўпчилиги эса ишлаб чиқаришни ташкил этиш ўрнига олди-сотди йўлига ўтиб олган. Ҳатто, қўшма корхона сифатида Сурхондарёда рўйхатдан ўтиб, аслида Самарқанд ва Тошкент шаҳарларида тижорат билан шуғулланаётган “ишбилармонлар” ҳам йўқ эмас.

* * *

Бир ҳақиқатни барчамиз яхши тушуниб, ишни шу асосда йўлга қўйишимиз лозим. Қўшма корхона деганда, биз энг аввало, хорижий сармоя иштирокида қурилган, илғор технология асосида жиҳозланган, импорт ўрнини босадиган, янги маҳсулот турларини ишлаб чиқарадиган замонавий қувватларни назарда тутамиз.

Албатта, Сурхондарё вилоятида қўшма корхоналар ташкил этиш, хорижий сармояларни жалб қилишнинг ўзига яраша объектив қийинчиликлари мавжудлигини инкор этолмаймиз. Яъни Сурхоннинг чегара ҳудуди эканлиги, ён қўшниларибиз бўлган баъзи давлатлардаги беқарор вазият бунга таъсир ўтказиши табиий. Лекин, шундай экан, деб қўл қовуштириб ўтириш ҳам тўғри бўлмайди.

Муҳтарам сессия қатнашчилари!

Қишлоқ хўжалиги ва саноат соҳасида, умуман, вилоят иқтисодиётида йўл қўйилаётган оқсоқликлар ўз навбатида ижтимоий ривожланиш масалаларига ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда.

Ахир, деҳқончилик ривожланмаса, маҳсулот ишлаб чиқариш ошмаса, қаердан даромад бўлади? Табиийки, бу ҳолат аҳолининг турмуш даражасини яхшилашга, мактаб, тиббий ва маиший хизмат, одамларни иш билан банд этиш муаммоларини ҳал этиш имконини бермайди.

Бунни қуйидаги мисоллардан ҳам кўриш мумкин. Газ қувурлари ётқизиш режаси ўтган йили Бандихон туманида атиги 5,3 фоизга бажарилган. Бу кўрсаткич Қумқўрғон туманида 55, Термиз туманида 58,5, Узун туманида 54,9, Шеробод туманида 86,4 фоизни ташкил этади. Ичимлик сув тармоқларини ётқизиш режасининг бажарилиши эса Узун туманида 20,6 фоиз, Шеробод туманида эса 45,5 фоиздан ошмайди.

Бугунги кунда вилоят бўйича 46 та қурилиши бошланган иншоот мавжуд. Соғлиқни сақлаш ва халқ таълими соҳаларига қарашли кўплаб шифохоналар ва мактаб биноларининг бундан 7-9 йил муқаддам бошланган қурилиши ҳалигача якунига етмаган.

Хусусан, 1996—1999 йиллар мобайнида қишлоқ жойларда мактаблар қуриш режаси атиги 64,6 фоизга бажарилган. Бир неча йиллар олдин бошланган 27 та мактаб биносининг қурилиши тўхтатиб қўйилган.

Вилоятда 206 та қурилиш ҳамда қурилиш соҳасига тегишли ташкилот мавжуд. Ўтган йили бу ташкилотлардан 94 таси 1991 йил нархларига қиёслаганда 160 минг сўмдан 900 минг сўмгача миқдорда қурилиш ишларини бажарган бўлса, 20 та қурилиш ташкилоти бажарган иш ҳажми 100 минг сўмга ҳам етмаган.

Вилоят ҳокимлиги ҳам, республикадаги мутасадди раҳбарлар ҳам иқтисодий жиҳатдан ўзини оқламаётган бу ташкилотларнинг, улардаги ишчи-хизматчиларнинг тақдирига бефарқ қараб келаётганига нима дейиш мумкин?

Буларни сақлаб туришдан мақсад нима? Мен бу саволни Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил якунларига бағишланган йиғилишида ҳам шахсан вилоят ҳокимига берган, афсуски, тайинли жавоб ололмаган эдим.

Фақат Вазирлар Маҳкамаси талаб қилгандан сўнггина банкротлик ҳолатига тушиб қолган 64 та қурилиш ташкилотининг бир қисмини бирлаштириш, бошқа ташкилотларга қўшиб юбориш ва бутунлай тугатиш ҳақида таклиф берилгани ана шу бефарқликнинг яққол кўриниши эмасми?

Бундан ташиқари, қурилиш жараёнида ўтмишдан қолган қўшиб ёзиш ва кўзбўямачилик иллатлари ҳам бор.

Вилоятда янгитдан қурилаётган ва қайта таъмирланаётган 12 та касб-хунар коллежи ва 1 та академик лицей қурилиши текширилганда устама харажатларни ортиқча қўллаш йўли билан 26 миллион 400 минг сўмлик бюджет маблағлари нотўғри ва ортиқча ишлатилгани аниқланди.

Вилоятда соғлиқни сақлаш тизимининг ишини яхшилаш борасида бирмунча ишлар қилинганига қарамасдан, ҳали анчагина муаммолар мавжуд.

1-вилоят шифохонасининг учта бўлими авария ҳолатидаги биноларда фаолият кўрсатмоқда. Вилоят болалар шифохонаси, вилоят туғуруқхонаси, Термиз шаҳридаги тез тиббий ёрдам маркази, бир қатор туманлардаги шифохоналарнинг аҳоли талаб даражасида эмас.

Мамлакатимизда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига мувофиқ соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш, таълим ва тарбия тизимида туб ислохотларни амалга ошириш бўйича катта ишлар қилинаётгани барчангизга яхши маълум.

Аммо вилоятдаги халқ таълими муассасаларининг ишини қониқарли деб бўлмайди. 778 та мактабнинг 358 таси мослаштирилган биноларда жойлашган.

Мактабгача ёшдаги болаларни боғчаларга қамраб олиш вилоят бўйича атиги 13 фоизни ташкил этади. Хўжаликлар тасарруфидаги 123 та боғча турли сабабларга кўра ишламай турибди.

Вилоят мактабларида бутунги кунда энг муҳим фанлар — математика, биология, тарих, физика, кимё, инглиз тили, она тили ва адабиёти, ҳуқуқшунослик бўйича 1 минг 589 нафар ўқитувчи етишмайди.

Хўш, бу ҳолат вилоят раҳбариятини, унинг фаолларини ташвишга солиши керакми-йўқми?

Лекин вилоятда таълим соҳасига бевосита жавобгар бўлган одамларнинг баъзи бир қилмишларига нима дейиш керак?

Вилоят халқ таълими бошқармасининг бошлиғи Б.Мирзаев бошқарманинг режа ва иқтисод бўлими бошлиғи Х.Худойбердиев билан тил бириктириб, Шеробод туманидаги ёш сайёҳлар оромгоҳи директори Н.Садатовдан пора олаётган пайтда қўлга тушган ва жиноий жавобгарликка тортилган.

Унинг иқтисодий масалалар бўйича ўринбосари Н.Ҳайиткулов эса мактаб ва мактабгача бўлган тарбия муасса-

саларини таъмирлаш учун ажратилган 5 миллион сўмдан зиёд маблағни ўзлаштириб юборган.

Олтинсой тумани халқ таълими бўлими мудир К.Сувонов ҳам туман молия бўлими мудир Ч.Абдусатторов билан тил бириктириб, 197 минг сўм маблағни ўзлаштирган. Мансаб ваколатларини суиистеъмол қилган бу шахслар халқ таълимига ажратилган маблағларни нотўғри режалаштириб, давлатга 35 миллион сўм зарар етказишган.

Термиз шаҳар халқ таълими бўлимининг мудир Х.Чориевнинг кирдикорлари эса ҳаммасидан ошиб тушади. У шаҳардаги 6 та болалар боғчасига умуман олинмаган озиқ-овқат маҳсулотларини олинди деб 21,4 миллион сўмлик бюджет маблағларини ўзлаштирган.

Энди ўйлаб кўрайлик, таълим-тарбия соҳасига мана шундай ноинсоф кимсалар раҳбарлик қилаётган бўлса, соғлом авлодни камол топтириш ҳақида гапириш мумкинми?

Халқ таълими соҳасидаги бу каби иллатлар вилоятда раҳбар кадрларни танлаш, уларни жой-жойига қўйиш, уларнинг ишини талабчанлик билан назорат қилиб бориш ўз ҳолига ташлаб қўйилганидан яна бир далолат эмасми?

Афсуски, бундай қонунбузарлик ҳолатлари бошқа соҳаларда ҳам мавжуд. Ўтган йилнинг ўзида 186 та ташкилотда ўтказилган текширишлар натижасида давлатга 118 миллион сўмдан ортиқ зарар етказилгани аниқланган. Шундан 76 фоизи ёки 90 миллион 250 минг сўмини камомад ва ўғриликлар ташкил этади.

Бундай мисолларни жуда кўп келтириш мумкин.

Жарқўрғон туманидаги айрим раҳбар шахслар фуқароларнинг ҳақиға, аниқроғи, нафақа пуллариға ҳам чанг солиш даражасига бориб етган. Почта алоқа бўлимининг бошлиғи А.Шоймуродов ўз қўл остидаги ходимлар билан тил бириктириб, 1 миллион 805 минг сўмлик нафақа пулини ўзлаштирган.

Беихтиёр ўйлаб қоласан киши: наҳотки, купша-кундузи, ҳамманинг кўз ўнгига шундай жиноятлар содир этил-

саю бутун бошли вилоятда бу нопок кимсаларнинг мушугини пишт дейдиган бирор мард топилмаса?

Вилоят ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг қонунчиликни, ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш, жиноятчиликка қарши курашни кучайтириш борасидаги фаолияти бутунги кун талабларига мутлақо жавоб бермайди.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари фаолиятида фуқароларни ноқонуний жавобгарликка тортиш ёки жазодан озод қилиш, тергов жараёнларини асоссиз равишда чўзиш каби салбий ҳолатлар ҳамон учраб тургани ачинарли ҳолдир.

Айниқса, хизмат вазифаси ва бурчи бевосита қонунни, давлат манфаатини, фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қилишдан иборат бўлган идораларнинг баъзи ходимлари ҳам жиноятчиликка қўл ураётганига асло мурса қилиб бўлмайди.

Кейинги икки йилда 3 нафар судья, 54 нафар ички ишлар ходими, 11 нафар божхона ходими, 11 нафар солиқ идораси ходимига нисбатан жиноий иш қўзғатилгани шу фикрнинг тасдиғи эмасми?

Шунинг учун ҳам вилоятда жиноятлар сони 1998 йилга нисбатан ўтган йили 8,6 фоизга ошган. Жумладан, оғир жиноятлар 18,6 фоиз, босқинчилик 33,3 фоиз, талончилик 9,3 фоизга, ўғрилик 22,7 фоиз, гиёҳванд моддаларни қонунга ҳилоф равишда ўтказиш билан боғлиқ жиноятлар 17,1 фоизга ўсган.

Биргина ўтган йилнинг ўзида моддий бойликларни ноқонуний йўллар билан вилоятдан олиб чиқиб кетишга уринган 24 нафар шахсга нисбатан 19 та жиноий иш қўзғатилиб, улардан қарийб 68 миллион сўмлик товар-моддий бойликлар давлат фойдасига мусодара қилинди.

Афсуски, бундай нохуш ҳолатлар давом этаётганини жорий йилнинг ўтган 2 ойида 3,5 миллион сўмлик моддий бойлик чегарада ушлаб қолингани ҳам кўрсатиб турибди.

Қисқа қилиб айтганда, бу соҳадаги нуқсонларнинг барчаси вилоят раҳбариятининг масъулиятсизлиги, бепарво-

лик, ўзибўларчилик, лоқайдлик кайфиятига берилиб, ишларни ўз ҳолига ташлаб қўйгани билан изоҳланади.

Ҳурматли дўстлар!

Ўзингиз биласиз, ҳар қандай яхши ишнинг ҳам, ёмон ишнинг ҳам келиб чиқиш сабаблари бўлади.

Вилоятда юзага келган бундай ташвишли вазиятни таҳлил этадиган бўлсак, кўп камчиликларнинг илдизи шу вилоятни бошқарадиган раҳбарлар, мансабдорлар, аввало, биринчи раҳбарга бориб тақалиши ҳаммамиз учун аён.

Барчангизга маълумки, вилоят раҳбарларини танлаш ва сайлаш пайтида, биринчи навбатда, биз бўлғуси ҳоким шу воҳанинг ҳаётини, унинг муаммоларини яхши биладиган, уларни ҳал этиш учун жон куйдирадиган, шу муҳитда тобланган, фикри, дунёқараши, турмуш тарзи шу ердаги одамларга яқин бўлиши керак, деган қараш ва принципларга суянамиз.

Яна бир бор такрор айтмоқчиман: ўзини етакчи деб, раҳбар деб, карвонбоши деб ҳис қиладиган, ўз зиммасига раҳбарликнинг ўта оғир масъулиятини оладиган одам шу юртнинг ғам-ташвишлари, бир сўз билан айтганда, **шу эл-юрт нафаси билаш яшаши, ҳаёт кечирishi керак.**

Мана шундай ўй-фикрларга асосланиб, 1993 йили вилоятга янги раҳбар, янги ҳоким тайинлашда Жарқўрғон тумани ҳокими бўлиб ишлаётган Жўра Норалиев номзодига тўхтаган эдик.

Тўғри, Норалиев Сурхондарёнинг нафақат иқтисодий ҳаёти, керак бўлса, маданий ҳаётининг ўсиши, вилоятда соғлом муҳит яратиш, югуриб-елиб одамларнинг оғирини енгил қилиш борасида ўзини аямасдан ишлади, жон куйдирди. Вилоятда амалга оширилган кўп ишларда, хусусан, Термиз шаҳри қиёфасининг ўзгаришида, ободончилик ишларида, маданият ва спорт каби соҳаларнинг ривожланишида унинг қўшган ҳиссасини ҳеч ким инкор қилмайди.

Бир сўз билан айтганда, Ж.Норалиев дастлабки йилларда ўзига билдирилган юксак ишончни оқлашга ҳаракат қилди. Сурхондарё вилоятида чегараларни мустаҳкам-

лашда, ҳарбийларимиз учун тегишли шароит яратиб беришда вилоят ҳокими сифатида унинг ҳам ҳиссаси катта.

Лекин вазиятга ҳолисона баҳо бериб айтадиган бўлсак, ўтган йиллар давомида бу раҳбар муҳим бир ҳақиқатни, яъни кечаги билим, кечаги таҷриба ва дунёқараш билан бугун ишлаш, айниқса, ҳокимлик лавозимини бажариш мумкин эмаслигини тушуниб етмади. Оқибатда вилоятнинг иқтисодий-ижтимоий ҳаётида мана шундай хато ва нуқсонларга йўл қўйилди.

Биз Норалиевни, раҳбарлик фаолиятидаги камчиликлари ҳақида, ташкилотчилиги, талабчанлиги, қатъияти етишмаётгани тўғрисида, шу боис кўпгина нохуш ҳолатлар пайдо бўлаётгани ҳақида огоҳлантирганимиздан, унга жуда қаттиқ талаб қўйилганидан кўпчилик хабардор, деб ўйлайман.

Афсуски, тегишли ҳулосалар чиқарилмади.

Охирги пайтларда у нафақат ўзига, балки вилоятнинг бошқа раҳбарлари, туман ҳокимларига нисбатан талабчанликни бўшаштириб юборгани, мавжуд нуқсонларга қарши муросасиз бўлиш, уларга қарши курашиш масаласида ўзининг заиф бўлганини кўрсатди. Камчилик ва хатоларни кўра била туриб, ўзини кўрмасликка олди.

Ҳаммамиз яхши тушунамиз — бундай ҳолат ҳеч қачон яхшиликка олиб келмайди — охир-оқибатда вилоятдаги ижтимоий муҳитни бузишга сабаб бўлиши муқаррар.

Энг кечириб бўлмайдиган ҳол — бу одамнинг ҳам келинги вақтда қариндош-уруғчилик, ошна-оғайнигарчилик, маҳаллийчилик гирдобига тушиб қолганида.

Акс ҳолда, вилоят нефть маҳсулотлари корхонаси, вилоят газлаштириш идорасининг бошлиқларидан ташқари яна 7 та ана шундай йирик ташкилотнинг раҳбарлари ҳам бевосита унинг ҳамшаҳарлари, қариндош-уруғлари эканини қандай изоҳлаш мумкин?

Мени катта ташвишга соладиган ҳолат шуки, бундай уруғ-аймоқчилик, ошна-оғайнигарчилик, маҳаллийчилик, қабилабозлик иллатларига нафақат биринчи раҳбар — менда етарли далиллар бор — бундай касалликка, эски-

дан қолган бу оғир асоратга вилоятдаги кўпчилик раҳбар курсида ўтирганлар ҳам берилиб кетган.

Бундай интилиш, кайфият ва ҳаракатлар, сўзсиз, аввало, халқимизнинг раҳбарларга бўлган ишончини, ҳурмати, энг ёмони, одамларнинг ҳақиқатга, адолатга бўлган ишончини йўқотишга олиб келиши табиийдир.

Афсуски, бу иллатнинг айрим ҳудудларда, жумладан, Сурхондарёда ҳам нохуш оқибатлар келтириб чиқараётганини ҳаммамиз кўриб турибмиз. Иқтисодий-ижтимоий ислохотларнинг оқсаетганлиги ҳам, халқнинг турмуш фаровонлиги ўсмаётгани ҳам, қатор долзарб муаммоларнинг вақтида ечимини топмаётгани ҳам бир жиҳатдан ана шу иллатга боғлиқ.

Мен бу борада ўзимни қийнайдиган бир саволни беришга мажбурман.

Нега шу юртнинг тузини тотиб улғайган зиёлилар, элга таниқли фан ва маданият вакиллари бу масалага бефарқ бўлиб туради? Негача уларни, қачон биз бу касалликдан қутуламиз, деган савол қийнамайди?

Қачонгача бундай нохуш ҳолатларга чидаб юрамиз? Нима учун бундай асоратларга қарши жамоатчилигимизни кўтармаймиз? Унинг куч ва имкониятларини ишга солмаймиз?

Бундай масала, бундай вазифа ҳар қайси инсон, мана шу муқаддас замин она юртим бўлади, деб, барчамиз учун яккаю ягона бўлган мана шу Ватан — менинг ўзим, менинг фарзандларим, келажак авлодларимнинг ҳам Ватани, деб ҳис қиладиган ҳақиқий жонкуярлар олдида уларни бефарқ қолдирмайдиган, уларнинг қалбини ёндириб турадиган савол бўлиб қолишга қаттиқ ишонаман.

Сурхондарё вилоятида бу борада ҳали кўп иш қилишимиз зарур. Бунда биз биринчи галда мана шу заминда яшайдиган, уни ўзининг она юрти деб биладиган, унинг ор-номуси, шаъни учун курашадиган, виждонли, диёнатли, ватанпарвар инсонларга таянамиз.

Сурхон воҳаси олдида турган улкан вазифаларни амалга оширишда, йўл қўйилган нуқсон ва камчиликларни бар-

тараф этишда халқ депутатлари вилоят ва туман кенгашларининг масъулияти ҳақида гапириш ортиқча, деб биламан.

Агар биз жамоат ташкилотларининг кучини бирлаштириб, давлат идоралари, қонун чиқарувчи ва ижроия ҳокимияти устидан жамоа назоратини ўрната олмас эканмиз, юқорида тилга олинган иллатлар олға юришимизга халақит бераверади.

Жамоат назоратининг моҳияти шундаки, барча жамоат ташкилотлари, маҳалла оқсоқоллари, халқ депутатлари, фаоллар, ҳамма-ҳамма бир ёқадан бош чиқариб, амалга оширилаётган ислохотларнинг изчиллигини, катта-кичик раҳбарларнинг ишга муносабатини назорат қилиб, уларнинг камчиликларини рўй-рост очиб ташлаши керак.

Бу ишда айниқса оммавий ахборот воситалари фаоллик кўрсатиши лозим. Афсуски, вилоятда ҳоп этилаётган газеталарда ҳам, телекўрсатувлар ва радиоэшиттиришларда ҳам журналистларнинг жонкуярлиги, ташаббускорлиги, фидойилиги сезилмаяпти.

Ҳурматли депутатлар!

Юқорида зикр этилган мулоҳаза ва ҳулосаларни ҳисобга олган ҳолда, бугунги мажлисимизнинг кун тартибига қўйилган ташкилий масаланинг амалий қисмига ўтайлик.

Жўра Норалиев вилоятда мавжуд бўлган вазиятни инобатта олиб, ўз фаолиятини танқидий баҳолаб, Сурхондарё вилояти ҳокими вазифасидан озод қилиш тўғрисида ариза берганини сизларнинг эътиборингизга етказмоқчиман. Бу масалани овозга қўймоқчиман.

Энди вилоятга янги сайланадиган ҳоким ҳақида гапирадиган бўлсак, аввало шунини айтиш керакки, биз бу масала юзасидан кўп ўйлаб, мулоҳаза қилиб, вилоятдаги фаоллар билан ҳам маслаҳатлашиб, уларнинг фикрлари, истакларини ҳам инобатга олган ҳолда, вилоятда рўй берган нохуш ҳолатларга бундан буён чек қўйиш мақсадида бу ердаги маҳаллийчилик, қариндош-уруғчилик таъсиридан холи бўлган раҳбарни тавсия этишга қарор қилдик.

Очиқчасига айтсак, тили қисик, қўли боғлиқ бўлмаган раҳбарга алоҳида эътибор беришга тўғри келди. Шу

билан бирга, қишлоқ хўжалик масалаларини, жумладан, Сурхондарёдаги муаммоларни ҳам яхши биладиган, ҳаёт тажрибасига эга, шу юртнинг барча-барча қийинчиликлари, оғирини кўтаришга тайёр бўлган шахс агрофида кўп-кўп фикр алмашиб олишга тўғри келди. Шуларнинг барчасини инobatта олиб, ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари — Қишлоқ ва сув хўжалиги вазири бўлиб ишлаётган Олимжонов Бахтиёрни Сурхондарё вилояти ҳокими лавозимига тавсия қилмоқчиман.

Ўйлайманки, бу номзодни кўпчилик бу ерда ўтирганлар яхши танийди.

Бу киши 1949 йили туғилган, мутахассислиги бўйича муҳандис-механик, бутун иш фаолияти давомида қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлаб келади.

Узоқ йиллар мобайнида Андижон вилоятида раҳбарлик лавозимларида хизмат қилган. Кейинги йилларда республика “Ўзқишлоқхўжаликтаъминоттузатиш” давлат-кооператив қўмитасининг раиси бўлиб ишлаган, 1998 йилдан буён эса Бош вазир ўринбосари — Қишлоқ ва сув хўжалиги вазири вазифасини бажариб келмоқда.

Ишонаманки, Сизлар ислоҳотларнинг моҳиятини тўғри тушунадиган, изланувчан, ташаббускор бу раҳбар билан бир ёқадан бош чиқариб, уни қўлаб-қувватлаб, вилоятни ҳар томонлама ривожлантириш, мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш йўлида баҳамжиҳат бўлиб ишлайсизлар.

Азиз биродарлар!

Бугунги сессияда аччиқ гапларни кўплаб гапиришга тўғри келди. Аммо баъзи бир раҳбарларнинг хатоси Сурхон халқининг меҳнатига соя солмаслиги лозим.

Чин юракдан айтмоқчиман: менинг Сурхондарё ақлига юксак ҳурмат-эҳтиромимни, меҳр-муҳаббатимни ҳеч ким ҳеч қачон ўзгартиролмайди.

Мураккаб иқлим шароитида куёшнинг жазирамасини, гармсел шамолининг хуружларини енгиб ҳосил ундириш катта куч ва жасоратни, энг муҳими, шу ерда меҳнат қила-

ётган халқнинг она юртга муҳаббатини тақозо этади. Шундай халқ билан бирга ҳамдард ва ҳамнафас бўлиб яшаш барчамиз учун катта бахтдир.

Ишончим комилки, ўзини шу заминнинг фарзанди деб билган ҳар бир фуқаро, ҳар бир раҳбар, бутун Сурхондарё аҳли бутунги билдирилган танқидий фикр-мулоҳазалардан тўғри хулоса чиқаради. Юзага келган вазиятни яна бир марта танқидий нуқтаи назардан ҳолисона баҳолаб, Сурхондарёни ҳар томонлама ривожланган вилоятга айлантиришдек эзгу мақсад йўлида бор қуч ва имкониятларини сафарбар этадилар.

Бу йўлда барчангизга сиҳат-саломатлик, гайрат-шижонат, ишларингизга ривож тилайман.

*Халқ депутатлари Сурхондарё вилоят Кенгаши
сессиясида сўзланган нутқ,
2000 йил 23 март*

МИЛЛИЙ МАФКУРА — ДАВЛАТИМИЗ ВА ЖАМИЯТИМИЗ ҚУРИЛИШИДА БИЗ УЧУН РУҲИЙ-МАЪНАВИЙ КУЧ-ҚУВВАТ МАНБАИ

Ассалому алайкум, ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Бутунги йиғилишимиздан асосий мақсад — жамиятимиз ҳаётидаги энг муҳим масалалардан бири миллий мафкура хусусида сизлар билан атрофлича фикрлашиб, олдимизда турган вазифаларни аниқ белгилаб олиш, уларни ҳаётга жорий этиш йўлларини муҳокама қилишдан иборат.

Барчангизга маълумки, бизнинг бутунги ва эртанги ҳаётимизда ўта муҳим бўлган бу масала атрофида кўпдан бери жамоатчилигимиз фикр билдирмоқда, матбуот, радио ва телевидениеда муҳокамалар, баҳслар ва чиқишлар бўлмоқда. Бундай муҳокамалар, албатта, жуда зарур.

Ҳаёт мавжуд экан, жамият, давлат бор экан, ҳар қайси миллат, ҳар қандай халқ ўз йўлини, мақсадини, лўнда қилиб айтганда, ўзининг миллий ғоясини, миллий мафкурасини аниқлаб олишга ҳаракат қилади. Ҳаёт тараққий этган сари бундай масалалар янада бойиб, янада такомиллашиб бораверади. Шу маънода, бу борада турлича қарашлар, муҳокамалар бўлишини табиий ҳол сифатида қабул қилиш керак.

Биз бутун ана шу долзарб масалани яна бир бор кўриб чиқиб, олиб борилаётган изланиш ва тадқиқотларни амалий, аниқ бир натижа берадиган босқичга кўтариш ҳамда қилинган ишлар бўйича муайян бир хулосага келишимиз лозим.

Яъни, миллий мафкура, миллий ғоя деганда бизнинг қандай мақсадлар, қандай амалий йўналишларни кўзда тутишимиз ҳақида одамлар аниқ тасаввурга эга бўлсин. Юртимизнинг ҳар бир фуқароси уни ўзининг ғояси деб билсин.

Маълумки, биз инсоният тарихида ўхшаши, андозаси бўлмаган мураккаб бир даврни бошимиздан кечиряпмиз.

Нафақат иқтисодий ҳаётимизда, балки онгу тафаккуримизда ҳам янгиланиш, ўзгариш жараёнлари кечмоқда. Албатта, бу осонликча рўй бераётгани йўқ.

Бу йўлда эскича қарашларни, одамларимизнинг онгида эски замондан сақланиб келаётган мутелик ва қуллик асоратларини, турли зиддиятлар, баъзан очиқдан-очиқ душманлик ҳайфиятларини ҳам енгиб олға бораётганимизни ҳеч ким инкор этолмайди.

Миллий мустақиллик, озодлик йўли, эркин ҳаёт қуриш йўли аслида мана шундай машаққатли бўлади. Бунга кўҳна тарихдан ҳам, яқин ўтмишдан ҳам кўп-кўп мисоллар келтириш мумкин.

Бинобарин, мана шу ўзимиз танлаган мустақил тараққиёт йўлида аниқ марраларни кўзлаб яшанимизда, пировард мақсадимиз бўлган озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш борасидаги интилишларимизда биз учун руҳий-маънавий куч-қувват манбаи, илмий асос — бу миллий ғоя, миллий мафкурадир.

Биз истиқлолга эришган дастлабки кунларимиздан бошлаб бу масалага алоҳида эътибор бериб келяпмиз. Миллий мафкуранинг ҳаётимиздаги ўрнини белгилаш, унинг илмий-назарий асосларини яратиш, мафкуравий тарбия йўналишларини ишлаб чиқиш, шу асосда жамиятимизда ижтимоий фикрни шакллантириш мақсадларида амалга оширилган ишлардан хабардорсиз, албатта.

Бу ҳақда мустақиллигимизнинг дастлабки йилларидан бошлаб мен билдирган фикр-мулоҳазалар, қарашлар бугун сизларга тарқатилган “Миллий мафкура ҳақида” деб номланган рисолада жамланган. Ўйлайманки, бу тўпламда баён этилган фикрлар сизларнинг миллий ғоя, миллий мафкура соҳасидаги изланишларингиз, илмий тадқиқотларингиз учун бир туртки вазифасини ўтайди. Уларнинг қайси бир жиҳатлари сизларда фикр уйғотиши, баҳс-мунозарага чорлаши ҳам мумкин. Мен буни табиий ҳол деб биламан. Чунки фикр бор жойда баҳс бўлади, баҳс бор жойда ҳақиқат юзага чиқади.

Бу мавзуга бағишлаб олиб борилаётган тадқиқот ишлари, изланишлар, нашр этилаётган китоблар, олимлар,

ёзувчилар, маданият намояндаларининг матбуот, радио-телевидение орқали чиқишлари, ўтказилаётган тадбирлар, тарғибот-ташвиқот ишлари ҳам масаланинг нақадар кенг қамровли эканини тасдиқлайди.

Албатта, бу борадаги ишларимиз, қарашларимиз барчаси бир хил савияда бўлмаса-да, уларнинг орасида жиддий ёндашувга асосланган, кишида фикр уйғотадиган изланишлар ҳам борлиги диққатга сазовор.

Мана шу чиқишларда билдирилаётган фикр ва қарашлар баъзан бир-бирига уйғун келмаслиги, айрим ҳолларда бир-бирига қарама-қарши бўлиши ҳам табиийдир. Лекин шу ҳолат замирида ҳам, бу борада олиб борилаётган ишларнинг маъно-мазмунида ҳам бутун халқимиз учун бу масаланинг нечоғли долзарб эканини, унинг моҳиятини англашга катта қизиқиш ва интилиш мавжудлигини кўриш мумкин.

Шу билан бирга, жамоатчилигимизнинг маълум бир қисми ҳали-ҳануз бу жараёндан узоқ турганини ҳам инobatта олишимиз ва бундай ҳолатдан тегишли хулосалар чиқаришимиз зарур, деб ўйлайман.

Содда қилиб айтганда, буни яширишнинг ҳожати йўқ, миллий ғоя, миллий мафкура ўзи нима дегани, унинг маъно-мазмуни, биз учун аҳамияти нимада, деб юрганлар ҳам оз эмас.

Шу нуқтаи назардан қараганда, биз миллий ғоя, миллий мафкура нима учун, ким учун керак, унинг маъно-моҳияти нимадан иборат, деган муҳим масалага яна бир бор ойдинлик киритиб олишимиз даркор.

Бу фикрларни қисқача қуйидаги шаклда ифода қилиш мумкин:

Биринчидан, ўзининг келажагини кўрмоқчи ва қўрмоқчи бўлган ҳар қандай давлат ёхуд жамият, албатта ўз миллий ғоясига суяниши ва таяниши зарур.

Табиийки, давлат тизими, уни бошқариш ва олиб борилаётган сиёсат аввало аниқ ва равшан ифодаланган мафкура асосига қурилмоғи лозим. Яъни, олдин давлат қурилиши ва ундан кейин мафкура пайдо бўлиши ўзи байритабиий ҳол. Буни яхши англаб олишимиз лозим. Яъни,

олдин ғоя пайдо бўлади, ундан кейин ғоя асосида мафкура, мафкура асосида эса тизим, сиёсат пайдо бўлади.

Агар биз ҳозирги ҳаётимизга, сиёсатимизга танқидий кўз билан қарайдиган бўлсак, шунга ўхшаш ҳолатни пайқашимиз мумкин. Бундан шундай хулоса чиқадики, биз авваламбор қандай жамият қурмоқчимиз, ўз келажагимизни қандай тасаввур этамиз, деган саволларга ўз жавобларимизни яна бир бор аниқлаштириб олишимиз, шундан кейин одамларимизни ана шундай олижаноб мақсадлар атрофида бирлаштиришимиз зарур. Ўз миллий ғоясига таянмаган жамият инқирозга дучор бўлиши, ўз йўлини йўқотиб қўйиши муқаррарлигини унутмаслигимиз лозим.

Бу масаланинг яна бир жиҳати шундаки, онгини, тафаккурни ўзгартирмасдан туриб, биз кўзлаган олий мақсад — озод ва обод жамиятни барпо этиб бўлмайди. Миллат ўзлигини тўла англаган тақдирдагина буюк ўзгаришлар қилишга қодир бўлади.

Иккинчидан, бугун биз тарихий ўзгаришлар даврида — яъни мустабид, тоталитар бир тузумдан эркин ва озод тузумга ўтиш шароитида яшамоқдамиз.

Бу ўтиш даври ўзига хос, жуда катта ғов ва тўсиқларга дуч келиши, қаттиқ курашлар орқали кечиши барчамиз учун аён бўлмоғи даркор. Халқимиз ва жамиятимизни мана шу даврда янги уфқлар сари бошлаш, даъват қилишда мақсадларимиз аниқ бўлиши керак. Бундай мақсадларга эса аввало чуқур ўйланган ва пухта ишланган мафкура асосида етишиш мумкин.

Учинчидан, ўрта ва катта ёшли авлод эски тузум даврларини бошидан кечирган ва охириги ўн йил давомида қандай оғир йўللарни босиб ўтганимизни яхши билади. Кўпчилигимиз кечаги ҳаётимиз, кечаги тарихимизга жонли гувоҳимиз. Гувоҳгина эмас, ўша жараёнларнинг бевосита иштирокчиларимиз. Лекин энди вояга етаётган ёшларимиз қандай ғоя асосида, қандай ғоя негизида тарбия олиши, қандай эзгу мақсадларга интилиши керак? Қандай мафкура ва тафаккур улар учун қурол бўлиб хизмат қилмоғи лозим?

Тўртинчидан, тарбиявий-ахлоқий масалаларда, маънавий ҳаётда, керак бўлса, миллий манфаатларимизга мос

келадиган сиёсатни изчил олиб боришда ўз йўлимизни йўқотмаслигимиз учун ҳеч қандай ғоявий бўшлиқда йўл қўймаслигимиз даркор.

Нега деганда, бугун дунёда бораётган курашлар ичида энг катта, энг таъсирчан кураш, аввало, мафкура майдонларида олиб боришмоқда. Ва шу курашда энгиш учун жуда катта маблағ, имконият ва кучлар сафарбар қилинмоқда.

Илгари ҳам кўп бора айтганман, яна бир марта таъкидламоқчиман: мамлакатимиз сарҳадларини қўриқлаш, дахлсизлигини таъминлаш, фуқароларимизнинг тинч ва осойишта ҳаётини ҳимоя қилишга армиямизнинг салоҳияти, давлатимизнинг куч-қудрати етарли. Лекин мени ҳали суяги қотмаган, онги эндигина шаклланиб келаётган фарзандларимизнинг ёт ғоялар таъсирига тушиб қолиш эҳтимоли кўпроқ хавотирга солади. Ёшларимизнинг баъзан сохта ғоялар орқасидан эрганиб кетаётгани биз учун энг катта хавф, десаам муболаға бўлмайди.

Шунинг учун ҳам уларни асрашимиз, бугунимиз учун, келажакимиз учун сувдек, ҳаводек зарур бўлган миллий ғоя, миллий мафкура ҳақида жиддий бош қотиришимиз керак.

Бешинчидан, миллий ғоянинг яна бир муҳим аҳамияти шундан иборатки, у миллатимизнинг, халқимизнинг ўзлигини англашига, ўзининг миллий қадриятларини, урф-одатларини йўқотмасдан, уларни тиклаб, авайлаб, эъзозлаб, янги, ўсим келаётган авлодга етказиб бериш учун хизмат қилиши керак.

Олтинчидан, миллий ғоя олдига қўйиладиган асосий талаблар ҳақида гапирмоқчи бўлсак, аввало унинг икки суянган тоғи — таянчи ҳақида фикр юритишимиз зарур.

Биринчи навбатда, миллий мафкурамиз халқимизнинг азалий анъаналарига, удумларига, тилига, динига, руҳиятига, бир сўз билан айтганда, ўз миллий қадриятларимиз, халқимизнинг дунёқараши ва тафаккурига асосланиб, шу билан бирга, замонавий, умумбашарий, умуминсоний ютуқлардан озикланган, уларни ўзига қамраб олган ҳолда, юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ манфаати, унинг фаровонлиги йўлида хизмат қилмоғи даркор.

Еттинчидан, миллий мафкура ҳеч қандай шаклда давлат мафкураси мақомига кўтарилмаслиги, айланмаслиги керак. Яна бир бор таъкидламоқчиман, бу масалага алоҳида эътибор қаратиш зарур. У жамиятимиздаги қарашлар ранг-баранглиги, ғоялар хилма-хиллигини сақлаган ҳолда, уларни бир-бири билан мунозара қилишига, қурашишига, баҳслашувига, ҳар қандай партия, ҳаракат, ҳар қайси инсон, фуқаронинг ўз фикрини эркин ифода этиши ва уни ҳимоя қилишига зиён ёки тазйиқ кўрсатмаслиги лозим.

Ўйлайманки, миллий ғоя, миллий мафкура борасидаги ишларимизни ана шу йўналишлар асосида ташкил этсак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Бу ерда эски тузум шароитида ғояга, мафкурага қанчалик жиддий эътибор берилганини эслаш ўринли деб биламан. Шу ўринда табиий бир савол туғилади. Нима учун эски тузум мафкурага тиш-тирноғи билан ёпишиб олган эди? Бунинг сабаби шундаки, ҳар қандай ғоя, ҳатто у қанчалик сохта, қанчалик ясама бўлмасин, агар одамлар онига узлуксиз сингдираверилса, унинг катта кучга айланишини улар яхши билар эди. Шунинг учун ҳам мустабид тузум ўзининг бор мафкуравий кучини, бутун оммавий ахборот воситаларини, бир ишора қилса, “лаббай!” деб бел боғлаб турувчи дастёрларини ишга солиб, одамлар онгини ёлғон ғоялар билан тинимсиз заҳарлар эди.

Ўтган давр биз учун тарих, бинобарин, ана шу тарихдан тўғри сабоқ чиқаришимиз, айни вақтда ривожланган, тараққий топган давлатлар тажрибасини ўрганган ҳолда ўз келажагимизни яратишимиз керак. Узоқ ва яқин тарихдан яхши маълумки, бирон мамлакатда, бирон давлатда яккаю ягона ғоя ёки мафкура ҳукмронлик қилар экан, бу жамият, бу давлат, албатта, инқирозга юз тутади. Бу ҳақиқатни ҳам унутмаслик лозим.

Эски замон, эски тузум асоратлари нима эканини ўша замонда яшаганлар, уни ич-ичидан билганлар, керак бўлса, жабрини тортганлар яхши англайди.

Бугун биз эски тузумнинг ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий, ҳам маънавий жиҳатдан номаъқул, зарарли оқибатлари-

ни — нима учун эски тузум миллий манфаатларимизга мутлақо зид эканини тушунтириб бера олсак, одамлар тўғри йўлни топиб олади.

Одам эркин фикрлаганда, эркин ҳаёт кечиргандагина ўзининг бор салоҳиятини тўла-тўқис рўёбга чиқаради, ўз интилишларига мос йўлни танлаб олади. Фикри эркин одам, у қайси соҳада ишлашидан қатъи назар, ўз ҳаётини ўзи ташкил қилиш, ўз ҳаётини ўзи ҳимоя қилиш имконига эга бўлади.

Ёдингизда бўлса, мен ўз чиқишларимдан бирида “Озод бўлсанг — озод бўл! Эркин бўлсанг — эркин бўл! Мустақил бўлсанг — мустақил бўл!”, дея юрагим ёниб гапирган эдим. Ахир, ўзингиз айтинг, эски асоратлардан халос бўлмай янги ҳаёт қуриш мумкинми? Одамларимиз онги, тафаккурини ўзгартирмасдан, ўз фикрига, мустақил дунёқарашига эга ёш авлодни тарбияламасдан туриб озод ва обод жамият барпо этишдек олижаноб мақсадларимизга эришиш мумкинми?

Барчамиз учун бир ҳақиқат аён бўлиши шарт. Демокриманки, тарихан янги шароитда, бир вақтлар онгимизни заҳарлаган сохта ҳукмрон ғоя таъсирида юришдан, эскича қарашлар асоратидан, онгдаги қулик, мутелик, фикрсизликдан қанчалик тез халос бўлсак, воз кечсак, шунчалик тез жаҳондаги тараққий топган давлатлар қаторида ўз эзгу мақсадларимизга эриша оламиз.

Бундан икки йил муқаддам “Ғояга қарши фақат ғоя, фикрга қарши фақат фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳсга киришиш, олишиш мумкин”, деган шиорни бежиз ўртага ташлаганимиз йўқ.

Хўш, шундай экан, ёт ғояга қарши биз ўз олижаноб ғоямиздан қандай фойдаланяпмиз? Хусусан, мактабларда, академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида, олий ўқув юртларида, жамиятимизнинг барча қатламларида бизга мутлақо бегона бўлган заҳарли интилишларга, хуруж ва ҳаракатларга биз қандай қарши чиқмоқдамиз? Ва бунда нимани, қандай ғояларни ўзимизга қурол қилиб олмақдамиз?

Олдимизда турган энг муҳим масалалардан бири — бу одамлар ўз фикрини айтишга, эркин фикрлашга ўргани-

пи зарур. Яъни, фикрга қарши фикр бўлиши керак. Мени кўпроқ безовта қилаётган нарса ҳам шу. Бу борада қайси мактабда, қайси олий ўқув юртида қандай тажрибалар бор? Ёшларимизни эркин фикрлашга, баҳслашишга ўргатяп-мизми?

Учинчи масала — жаҳолатга қарши маърифат. Бу ўринда асримиз бошида халқни маърифат ва миллий уйғонишга чорлаган жадидчилик ҳаракати намояндалари ҳаётини, ижодини, интилишларини ўрганиш, уларнинг бугунги кундаги моҳияти ва аҳамияти ҳақида ҳам гапиришимиз зарур, деб ўйлайман. Уларнинг мероси бугун қайси дарс-ликка, қай даражада киритилган, қандай ўқитилмоқда? Умуман айтганда, маърифий озуқа қандай бўлиши керак? Болаларимиз ўқибётган китобларда маърифат зиёси бор-ми, биз истаётган миллий ғурур, миллий мафкура, мил-лий ғоя уларда етарли даражада акс этганми?

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда 550 минг ўқитувчи фао-лият кўрсатмоқда, яъни зиё тарқатмоқда. Беш миллион-дан ортиқ фарзандларимиз мактабларда, турли билим юртларида таълим олмоқда. Уларнинг тарбияси ҳақида ўйлашимиз, ёшларимизнинг бахтли келажаги учун қайғу-ришимиз, ёш наслимизни миллий ғоя ва миллий мафку-ра билан қуроллантиришимиз керакми-йўқми? Мени қий-найдиган нарса шуки, мустақилликка эришганимиздан буён, мана, тўққиз йил ўтпти, лекин, афсуски, таъви-қот-тарғибот ишларида бизга асос, “қурол” бўла олади-ган манба ҳали яратилгани йўқ.

Азиз биродарлар, билиб қўйинглар, маънавий, руҳий дунёда ҳеч қачон бўшлиқ бўлмайди. Жамият ҳаётида соғ-лом ғоя устувор бўлмас экан, албатта ёт, зарарли таъсир-лар суқилиб киришга ҳаракат қилади. Бу — қонуният.

Айниқса, бу ҳавф биз учун ниҳоятда кучли. Чунки хал-қимизнинг табиатида соддалик, ишонувчанлик хусусият-лари устун. Агар мендан, дунёдаги энг содда, энг оққўнгил миллат ким, деб сўраса, ўзбек миллати, ўзбек халқи деб айтган бўлар эдим.

Шу маънода айтмоқчиманки, четдан таъсир кўрсата-ётган мафкуравий тазйиқлар аслида бизнинг миллатимиз,

дину эътиқодимиз учун тамомила зид, аммо улар турли йўллар билан юртимизга кириб келяпти. Чунки уларнинг орқасида катта куч, катта маблағ турибди. Бу кучларнинг мақсади — тинчлигимизни бузиш, танлаган йўлимиздан қайтариш, ўз таъсирини ўтказиш, Ўзбекистонга ҳукмронлик қилиш.

Миллий давлатчилигимизга, маънавий ҳаётимизга, тинч-осойишта турмушимизга бўлаётган турли таҳдидлар, ҳар хил йўллар билан бизга тазйиқ ўтказишга уринаётган ёвуз “таълимот”ларга қарши қандай усул билан курашиш мумкин? Фақат ғоя воситасида, фақат маърифат билан. Шу маънода бутун халқимиз, жамоатчилигимизни маърифат, маънавият билан, миллий ғоя билан қуроллантиришимиз лозим.

Шу ўринда яна бир мисолга мурожаат қилайлик: муқаддас ислом динимизни бу қадар юксак даражага кўтарган, ривожлантирган, халқчил тарзда дунёга ёйган, бу йўлда ўзларидан ўлмас илмий-фалсафий мерос қолдирган бизнинг ота-боболаримиз эмасми? Бухорийлар, термизийлар, форобийлар, нақшбандлар эмасми? Энди бугун кимдир, қасқандандир келиб бизга ислом таълимотини ўргатадими?

Мана, бу йил ҳам, иншооллоҳ, бутун халқимиз билан биргаликда ана шундай улуғ алломаларимиздан Имом Абу Мансур Мотурудий, Бурҳониддин Марғинонийнинг таваллуд тўйларини кенг нишонлаймиз. Айтмоқчиманки, биз ўз ҳаётимизни аجدодларимиз дини бўлган муқаддас ислом динисиз тасаввур этолмаймиз.

Мен яқинда бир манбада ўқидим: ўша ўрта асрларда ҳам дин аҳқомларини ўз ғаразли манфаатлари йўлида нотўғри талқин қилган турли оқимлар бўлган экан. Мотурудий ва Марғиноний каби диний ва дунёвий илмлардан чуқур бохабар бўлган алломаларимиз сиёсий мақсад йўлида дин моҳиятини бузиб кўрсатган бундай оқимларга қарши ўз сўзини, ўз муносабатини билдирган, уларнинг қиёфаларини очиб ташлаган. Шу мавзуда китоблар ёзиб қолдиришган.

Афсуски, кўҳна Шарқда доврўқ таратган бу улуғ инсонларнинг шарафли ҳаёти, ибратли таълимоти ҳақида тўла

маълумот берадиган эътиборга молик бирон китоб ўзимизда ҳали яратилганича йўқ, уларнинг қимматли асарлари ҳам наслр этилмаган. Ваҳоланки, халқимизда шундай китобларга катта эҳтиёж бор. Бу зотлар қандай улуг мутафаккир бўлганини, қандай езгу ишлар қилганини халқимиз, айниқса, ёшларимиз атрофлича билишлари лозим.

Шу соҳа мутахассисларини сафарбар этиб, уларнинг бошини қовуштириб, ана шу ноёб илмий меросимизни чуқур ўрганиш, наслр этиб, халққа етказишни жадаллаштириш зарур.

Миллий мафқуранинг яна бир муҳим шарти — бу ўзликини англашдир. Ўзликини англаш деганда, мен тарихий хотирани тиклаш, насл-насабимиз ким эканини, кимларнинг вориси эканимизни англаб етишни, шундан келиб чиқиб, ўзимизга хос, ўзимизга мос жамият барпо этишни тушунаман. Маънавият, мафқура борасида четдан кўр-кўрона нуска кўчириб, бирон натижага эришиб бўлмайди. Чунки бизнинг дунёқарашимиз, халқимизнинг тафаккури, турмуш тарзи ниҳоятда ўзига хослиги билан ажралиб туради.

Қолаверса, ҳуқуқий-демократик давлат қуриш, уни шакллантириш жараёни ҳар бир мамлакатда ўзига хос тарзда кечади. Шу маънода биз ўзимизга хос ва ўзимизга мос давлат, жамият қурамиз, деб бежиз айтаётганимиз йўқ. Биз шарқона тарбия кўрганмиз, ўз одатларимиз, анъаналаримиз, ўз бетакрор инсоний табиатимиз мавжуд.

Айтинг-чи, биздагидай ранг-баранг, инсонпарвар қадриятлар яна қасрда бор? Андиша, мурувват, меҳр-оқибат, орият, нбо ва ҳаё, мулозамат, деган сўзларни бошқа бир тилга таржима қилиш мумкинми? Халқимизнинг инсонийлик фазилатларини ўзида намоён этадиган бундай атамаларни бир-бир санаб, юзлаб мисоллар келтириш мумкин. Шундай экан, барпо этаётган давлатимиз, келажакимиз илдири теран тарихимизга, бетакрор маданиятимизга, ноёб қадриятларимизга, юксак мақсадларимизга монанд бўлиши лозим.

Муҳтарам мажлис қатнашчилари!

Кўриб турганимиздек, миллий ғоя, миллий мафқура масаласи ғоят мураккаб, серқирра муаммо. Яна бир бор

қайтариб айтаман, фикрлар хилма-хиллиги, айна бир масалага турлича қарашлар, ранг-баранг ёндашувлар жамият учун сув билан ҳаводек зарур. Бунинг учун барча шарт-шароитларни яратиб бераверамиз.

Лекин, шу билан бирга, миллий ғоя давлатимиз, жамиятимиз, халқимизнинг юксалиши йўлида, буюк келажак барно этишдек эзгу мақсадга эришиш ва жаҳон ҳамжамиятида ўзимизга муносиб обрў-эътибор топишимизда бирлаштирувчи куч — қанот бўлиши шарт.

Бир томондан, миллий ғоя ягона ҳукмрон давлат мафкураси даражасига кўтарилмаслиги, иккинчи томондан, миллий ғоя, миллий мафкура турлича қарашдаги барча одамларни, партиялар ва жамоат ташкилотларини юрт тинчлиги, Ватан равнақи ва халқ фаровонлиги йўлида бирлаштирувчи байроқ бўлиши, миллат, жамият ва давлатнинг муштарак манфаатларини ўзида мужассам этиши лозим. Бир қарашда, бир-бирига тўғри келмайдиган, лекин фалсафий-ҳаётий нуқтаи назардан қарама-қарши томонларни бирлаштирувчи куч, ғоя борлигини ўзимиз учун аниқ тасаввур этиб олишимиз зарур.

Бугунги мажлисимизда илму фан вакиллари — файласуф ва тарихчилар, сиёсатшунос ва социологлар, педагог ва психологлар, элимизнинг ҳурматли адиблари, журналистлар, умуман, маърифат масалалари билан шуғулланиб келаётган зиёлилар миллий мафкура муаммолари хусусида ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришди.

Ўйлайманки, бугун муҳокама қилинаётган масаланинг маъно-мазмунини чуқур идрок этиб, яқиний бир ҳужжат, яъни **Миллий истиқлол мафкураси концепциясини** тайёрлаш билан шуғулланадиган махсус ишчи гуруҳи тузишимиз лозим.

Бу гуруҳ миллий ғоя, миллий мафкура ҳақида ҳозиргача эълон қилинган тадқиқотлар, китоблар, матбуотдаги чиқишларни, бугунги йиғилишимизда баён этилган фикр-мулоҳазаларни умумлаштириши, яхлит бир илмий концепция ҳолига келтириши зарур.

Такрор айтаман, бу жуда катта меҳнат, билим, чуқур мушоҳада талаб этадиган иш. Албатта, иқтисодиётнинг

ҳам, бошқа соҳаларнинг ҳам ҷамиятимизда ўз ўрни бор. Лекин миллий ғоя, миллий мафкура масаласи биз учун, татбири ҳоли бўлса, ҳаёт-мамонт масаласидир.

Миллий ғоя бўлса, мақсад ойдинлашади. Эзгу мақсад эса ҳар бир кишини сафарбарликка даъват этади, ҷамиятни янада бирлаштиради. Ўз миллий ғояси, миллий мафкурасига эга бўлган давлат мустаҳкам, қудратли ва обод бўлади. Шунинг учун бу борада иккиланиш, сусткашлик, ўзи-бўларчилиқ, лоқайдликка асло йўл қўйиб бўлмайди.

Ишончим комилки, ҷамиятимизда фидойи, билимдон, ватанпарвар, соғлом тафаккурга эга бўлган зиёли одамларимиз кўп. Олдимизда турган энг муҳим вазифа — уларнинг изланиш ва интилишларини Ватан манфаатларига дахлдор эзгу мақсад сари йўналтириш, шу негизда миллий мафкурамизнинг асосий тамойилларини яратиш ва ҳалқимиз онига сингдиришдан иборат.

* * *

Миллий истиқлол мафкураси концепцияси устида ишлаш ва уни тайёрлашда қуйидаги амалий масалаларга алоҳида эътибор бериш зарур:

1. Бу ишни амалга ошириш учун авваламбор аниқ режа, аниқ мақсадни белгилаб олиш лозим. Миллий мафкура-ни оддий инсон онига етказиш мақсадида уни оддийликдан мураккабликка қараб борадиган меъёрга ёритиш, босқичма-босқич асосда ифодалаш даркор.

2. Одамларнинг бугунги қарашларини инобатга олган ҳолда уларнинг бу масалани англаш, моҳиятини идрок эта олиш даражаси ва савиясини ўзимизга аниқ тасаввур қилишимиз керак;

3. Бу муҳим ишни бошлашдан аввал ҷамиятнинг мафкура тушунчасига муносабатини аниқлаб олиш, барча тоифаларнинг қарашларини қамраб олиш, уларни кўз ўнгимиздан ўтказишимиз зарур;

4. Концепциянинг сифати ва келгусидаги самараси — таъсири, аввало, унинг устида ишлайдиган гуруҳ аъзоларининг тайёргарлик даражасига, уларнинг бу масаланинг

тарихи, аҳамияти, жамиятимиз учун зарурлигини қай даражада тушунишга боғлиқлигини олдиндан тасаввур қилишимиз керак.

Мана шу жиҳатларни эътиборга олмасдан, айниқса, бу ишга жалб этилган одамларнинг билим даражасини ўзимизга яққол тасаввур қилмасдан туриб, уни бошлаш мақсадга мувофиқ эмас. Чунки миллий ғоя, миллий мафкура борасида пухта ўйламай босилган қадам мутлақо тескари натижа бериши мумкин.

Барчангизга ана шу концепцияни яратишдек эзгу мақсад йўлида куч-ғайрат, ишларингизда омад тилайман.

*Миллий истиқлол мафкураси концепциясининг
асосий тамойилларига бағишлаб илмий ва ижодий
жамоатчилик вакиллари билан учрашувда сўзланган
нутқ, 2000 йил 6 апрель*

ШАҲИДЛАР ХОТИРАСИ — МАНГУ БАРҲАЁТ

Ассалому алайкум, азиз ватандошлар!

Кадрли меҳмонлар!

Хурматли оқсоқоллар!

Авваламбор, мана шу гўзал майдонда тўпланиб турган, узоқ-яқиндан келган, бутунги эзгу ишга дахлдор бўлган сиз, азизларга, сизлар орқали бутун халқимизга чин қалбимдан ўзимнинг ҳурмат-эҳтиромимни изҳор этмоқчиман.

Хурматли жамоат!

Шаҳид кетган аجدодларимиз хотирасига бағишланган, ғоят қисқа муддатда қад ростлаган бу ёдгорлик мажмуини айнан шу жойда — кўп-кўп тарихий воқеаларга гувоҳ бўлган қадимий Бўзсув соҳилида барпо этганимиз бежиз эмас, албатта.

Одамларнинг юрагида мудҳиш из қолдирган қатарон йилларида бу кўримсиз жарлик — Алвасти кўприк деб совуқ ном олган, инсон қалбига кўркув соладиган бу қаровсиз жойда халқимизнинг минглаб асл фарзандлари отилган, бекафан, бежаноза, ном-нишонсиз кўмиб ташланган.

Миллатимиз фахру ифтихори бўлган Абдулла Қодирӣ, Абдурауф Фитрат, Абдулҳамид Чўлпон сингари юзлаб улуғ зотларнинг ҳам шу ерда қатл этилганини яқингача кўпчилик билмас эди.

Зулм ва зўравонликка қурилган мустабид, бешафқат тузум даврида ўзлигини, миллат қадр-қимматини теран англаган, ижтимоий-сиёсий онги юксак, халқни уйғотишга, халқни бошқаришга қодир бўлган, маърифат ва маънавият йўлида фидойилик кўрсатган барча ақл-заковат соҳибларининг жасадлари мана шу тепалик ва жарлик-

ларда ном-нишонсиз қолиб кетган. Мана шулар қаторида сиёсатдан мутлақо узоқ бўлган, минг-минглаб оддий деҳқонлар, ҳунарманд-косиблар, ишчи-хизматчиларнинг бегуноҳ қурбон бўлиб кетгани тасаввурга ҳам сиғмайдиган аянчли бир ҳолдир. Ана шу азиз аجدодларимизнинг арвоқлари шунча йиллар давомида ҳаловат ва ором топмасдан, мана шундай кунларни кутар эди.

Биз уларнинг ушалмаган орзу-армонлари олдида, ордан шунча вақт ўтган бўлса-да, ҳали-ҳануз дил яраси битмаган, кўз ёшлари тинмаган, ўша айрилиқнинг дарду ғами билан яшаб келаётган қавму қариндошлари, яқинлари, зурриётлари олдида, Яратганимиз олдида бутун ўз инсоний бурчимизни адо этмоқдамиз.

Азиз юртдошлар!

Жафокаш халқимиз асрлар давомида не-не оғир синовлар, машаққатли кунларни кўрмади. Ўз озодлиги, эркинлиги, тинч ҳаёти йўлида курашиб, беҳисоб қурбонлар берган ота-боболаримиз жасорати тарихий хотирамиздан ҳеч қачон ўчмайди.

Айниқса, машғум 1937-1953 йилларда содир этилган бедодликни тасаввур этиш учун Ўзбекистон бўйича қарийб 100 минг киши қатағонга учраб, 13 минг нафари отиб ташланганини эслаш kifоя.

Инсоний қадр-қиммати топталган, ҳаёти поймол этилган бу одамлар орасида юртимизда истиқомат қилган деярли барча миллат ва элатларнинг вакиллари бор эди.

Шу даврда қанча-қанча одамларнинг ўз оиласидан жудо бўлгани, аёллар беваликка, гўдаклар етимликка маҳкум этилганини янобатта олсак, халқимиз бошига тушган бу foжиянинг миқёси янада яққол намоён бўлади.

Барчамизнинг тақдиримизга дахлдор бўлган тарихий адолатни тиклаш, халқимиз ва миллатимизнинг яқин ўтмишдаги ҳали-ҳануз сир бўлиб келаётган ёпиқ саҳифаларини тўла очиб бериш, шу тарихдан сабоқ чиқариб, бугунги ва келажак ҳаётимизга онгли қарашни шакллантиришда мана шу ёдгорлик ва амалга ошираётган эзгу ишларимизнинг алоҳида ўрин тутиши шубҳасиз.

Аслида, биз қўлга киритган мустақилликнинг моҳияти ҳам ўзлигимизни англаб, ўз тақдиримизни ўз қўлимизга олиб, миллатимизнинг қадр-қимматини, унинг шаъни ва гурурини тиклаб, асрий адолатни қарор топтириш ва халқимизнинг обрў-эътиборини янада юксалтириш, демакдир.

Бугун ана шу олижаноб мақсад йўлида яна бир қутлуг қадам қўйилди.

Биз бугун шу табаррук зиёратгоҳда туриб, озод ва эркин Ватан учун жон берган шаҳидлар руҳи олдида бош эгиб, уларга ўз ҳурмат-эҳтиромимизни бажо этамиз.

Бу зиёратгоҳни биз қатағон қурбони бўлган, жисми олис-олисларда қолиб кетган Маҳмудхўжа Беҳбудий, Мунаввар қори, Усмон Носир, Убайдулла Хўжаев, Саид Ахрорий, Боту, Исҳоқхон Иброт, Элбек сингари юзлаб юртдошларимизнинг ҳам рамзий мазори сифатида қабул қилмоғимиз керак, деб ўйлайман.

Мана шу жойдаги минглаб инсонларнинг шу кунгача чирқираб ётган руҳи поклари бугун барчамиздан, эзгу ишларимиздан рози бўлиб, шояд ором топган бўлса, ажаб эмас.

Қатағон йилларида қурбон бўлган ота-боболаримиз хотираси олдида ўз инсоний бурчимизни бажо келтириб, шу муборақ жума тонгида қилган барча дуои фотиҳаларимиз, илоё, ижобат бўлсин.

Бугунги маросимда узоқ-яқиндан келган ҳамюртларимиз ва меҳмонларимиз орасида Ватанимиз озодлиги, беғубор ҳаётимиз, авлодлар бахт-саодати йўлида қурбон бўлган инсонларнинг қариндош-уруғлари, ёру биродарлари иштирок этаётгани тарихимизда адолатнинг яна бир саҳифаси тикланаётганидан далолатдир.

Биз бунни ўша қатағон йилларида эзилган, қадр топмаган қанча-қанча одамлар орзиқиб кутган қутлуг кунларнинг тантанаси, деб қабул қилмоғимиз даркор.

Азиз дўстларим, биродарларим!

Шу қурилиш давомида ўтганлар руҳини ёд этиб, минглаб юртдошларимиз, муҳтарам нурунийларимиз, зиёлиларимиз, адабиёт ва санъат аҳли, турли касб эгалари ҳашар-

лар уюштириб, беғараз меҳнат қилгани — алоҳида эътибор ва таҳсинга сазовор.

Мана шундай бебаҳо ва буюк инсоний фазилатларга эга бўлган, барча хайрли ишларга доимо тайёр, қалбида меҳр-оқибат туйғуси ҳеч қачон сўнмайдиган, озодлик йўлида жон берган фарзандларининг табаррук номларини ўз хотирасида ҳамisha сақлаб келадиган, бағрикент, виждони уйғоқ халқимиз асло кам бўлмайди, иншоолло.

Муҳтарам юртдошлар!

Бугунги унутилмас, савобли ва тарихий бир воқеанинг асосий иштирокчилари бўлмиш мана шу ёдгорлик мажмуини бунёд этган моҳир қурувчилар ва қўли гул усталарга, меъмор-муҳандисларга чин қалбимдан ташаккур билдираман.

Ўзал боғ-роғлар яратиб, бу жойни обод қилишда қатнашган қадимий Юнусобод аҳлига, барча ҳамшаҳарларимизга таъзим қиламан.

Шу улуг ва беғараз ишларга ҳисса қўшган қўлларингиз дард кўрмасин, бошингиз омон бўлсин!

Азиз ватандошларим, муҳтарам юртдошларим!

Шу лаҳзаларда ҳаммамизнинг кўнглимиздан кечаётган бир туйғуни ифода қилиб айтмоқчиман: шаҳидларнинг руҳи шод, охиратлари обод бўлсин.

Юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо, озодлик ва истиқлолимиз абадий бўлсин!

*“Шаҳидлар хотираси” ёдгорлик мажмуининг
очилишига бағишланган маросимда сўзланган нутқ,
2000 йил 12 май*

ЎЗГАРИШ ВА ЯНГИЛАНИШ — ҲАЁТ ТАЛАБИ

Ассалому алайкум, ҳурматли депутатлар!

Бугунги сессияда халқимиз, жамиятимиз ва давлатимизнинг эртанги ҳаётида ҳуқуқий асос бўладиган ҳужжат — яъни Олий Мажлис томонидан 2000-2002 йилларда қабул қилинадиган қонунлар мажмуаси ҳақидаги лойиҳа муҳокама этилмоқда. Шундай экан, авваламбор, депутатлар, сайловолди курашларида қатнашган сиёсий-ижтимоий кучларнинг раҳбарлари муҳокамада фаол иштирок этиши, ўшанда сайловчиларга берган ваъдаларини яна бир бор эслаб, шулардан келиб чиқиб, ушбу дастурни такомиллаштириш ва бойитишга ҳисса қўшиши лозим.

Шуни яхши билишимиз керакки, халқимиз бу юксак минбардан айтилаётган ҳар бир фикрни алоҳида диққат билан кузатади. Муҳокамада иштирок этган депутатларнинг фикри, киритган таклифлари шу тариқа кенг жамоатчиликка етиб боради.

Масалага шу нуқтаи назардан қараганда, дастурда кўзда тутилган муҳим масалалар, келгуси икки ярим йиллик муддатдаги фаолиятимиз асослари, ўз олдимизга қўйган мақсадлар жамиятнинг орзу-интилишини, халқимиз муддаосини ўзида тўлиқ ифода этганми-йўқми? Турли ижтимоий қатламлар, сиёсий кучлар ўз манфаатларини унда мужассам этганми? Халқ вакили сифатида парламентда ўтирган ҳар бир депутатнинг сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, маънавий соҳадаги фикр-ўйлари шу дастурда намоён бўлганми? Улар шу асосда фаолият кўрсатса, халқнинг, сайловчиларнинг ишончини оқлай оладими?

Дастурдаги устувор масалалар — қабул қилиниши режалантирилган қонун ва ҳужжатларда ҳар бир сайловчининг аниқ бир қишлоқ ёки туман миқёсидаги эзгу ниятлари акс этадими? У бошдан кечираётган муаммолар дастурда қамраб олинганми? Менимча, масалага шу нуқтаи назардан қараш керак. Агар кимда-ким ўз зиммасига юкланган вазифалар ечимини ушбу ҳужжатдан топа олмаса, албатта, ўз таклифини киритиши лозим.

Аслида, депутат дегани халқимизнинг вакили ва ҳимоячиси деганидир. Лекин ҳар бир партия бу борадаги ўз мақсад-муддаосини амалга оширишда, табиийки, ўзига хос йўл тутади. Умумий мақсад эса битта: авваламбор, мана шу юртимизнинг тинчлиги ва осойишталигини таъминлаш, бу йўлда курашиш, керак бўлса, жонни фидо қилиш. Нега деганда, тинчлик — дунёдаги энг бебаҳо неъмат. Тинчлик ва осойишталик, ақл-идрок устувор бўлмаса, ҳаётда ҳеч нарсага эришиб бўлмайди.

Модомики, биз Ватанимиз равнақ топиб, тараққий этган мамлакатлар қаторига киришини, фарзандларимиз баркамол бўлиб улғайишини истар эканмиз, бу мақсад олдимизга кўп-кўп вазифаларни қўяди. Токи, биз қўраётган жамиятда одамлар, энг ривожланган мамлакатлардаги каби, эркин ва фаровон яшасин. Бунинг учун эса эркин, фаровон ҳаётни бунёд этиш керак. Мана шу эзгу интилиш йўлидаги сафарбарлик ҳаммамизни бирлаштирадиган, миллий мафкурамизнинг асоси ҳам ана шу мақсадга эришишга қаратилган.

Биз бугун фикрлар хилма-хиллиги мавжуд бўлган демократик жамият қўраётимиз. Шундан келиб чиқсак, ушбу дастур ҳам турли қатламлар, ижтимоий кучларнинг интилишларини ўзида мужассам этадиган сиёсий партиялар ва ҳаракатларнинг қарашларини ифода қилиши зарур.

Масалан, Миллий тикланиш партиясини олайлик. Бу партиянинг, менинг назаримда, бошқалардан фарқи ўлароқ, халқимизда миллий ўзликни англаш, миллий гуруҳ ва ифтихор туйғуларини юксалтириш ҳақида кўпроқ қай-қуриши табиийдир.

“Биз киммиз? Кимнинг авлодимиз? Миллатимиз нима ҳисобидан улур бўлган, дунёга танилган? Бутун дунёга чиқишнинг қандай имкониятлари бор? Келажаги буюк давлат қуришни ният қилган эканмиз, бунинг учун қандай ҳаётий асослар мавжуд?” деган саволларга жавоб топиш — Миллий тикланиш партиясининг асосий фаолият йўналишига айланиши керак. Миллий тикланиш дегани, бу — миллатни, унинг қаддини, қадрини, ҳурматини, қадриятларини тиклаш, демакдир.

Буни тор маънода эмас, балки миллатнинг нуфузини тиклаш, деб тушунмоқ керак.

Бу — халқимизнинг бутун ўғиб-етилиб келаётган онгини, ғурурини уйғотиш, қадр-қимматини жой-жойига қўйиш, демакдир. Шу маънода, бу партия, аввало, ўзининг чинакам тарафдорларини топиши керак. Унинг изидан юрадиганлар, биринчи навбатда, зиёлилар, миллат учун жон куйдирадиган фидойилар бўлмоғи керак.

Биз яқинда бунёд этилган “Шаҳидлар хотираси” ёдгорлик мажмуининг очилиш маросимида биринчи навбатда кимларни эсладик? Авваламбор, шу юрт, шу миллат учун курашган ва шу йўлда жон фидо этган зиёлиларни ёд этдик. Халқимизнинг, миллатимизнинг мана шундай фидойилари хотирасини, номини абадийлаштириш, биринчи галда, Миллий тикланиш партиясининг вазифаси эмасми?

Демоқчиманки, ҳар бир партия, сиёсий ҳаракат, ҳар бир инсон ўз вазифасини аниқ-равшан билиши лозим.

Яқинда Ватан тараққиёти партияси билан Фидокорлар партияси, мақсад-муддаоси, маслагидан келиб чиқиб бирлашди. Улар бутун янги низомини тасдиқлаш арафасида турибди. Хўш, бу низомда, ўз дастурида улар нима-ларни ифода қилмоқчи?

Ёки Халқ демократик партиясини олайлик. Унинг дастурида халқимиз манфаатларини ҳимоя қилувчи гоёлар қай даражада ўз ифодасини топган? Бу интилишлар бошқаларникидан нимаси билан фарқ қилади? Ўз навбатида

бу партиянинг устувор ғоялари бугунги муҳокама қилинаётган дастурда қай даражада акс этган?

Бу гапларни айтаётганимга сабаб шуки, агар деҳқондан, мана шу партияларнинг бир-биридан фарқи нимада, деб сўралса, ишончим комилки, аниқ жавоб бера олмайди. Иккаласи ҳам демократик, бири — миллий, бири — халқ партияси дейди-ю, аммо фарқи нимада эканини билолмай боши қотади.

Мен истардимки, бугунги муҳокамада ҳар бир партия ўз фикрлари, ғоялари орқали бир-бири билан баҳсга киришсин, умуммиллий дастурдан ўз мақсадлари кўпроқ жой олиши учун курашсин. Чунки партиялар фақат мана шу йўл билан халқ ишончини қозонади, жамиятга хизмат қилади. Демокриманки, мана шу дастур тайёрландими, уни кенг ва атрофлича муҳокама қилиш лозим.

Умуман, биз қабул қилаётган қонун лойиҳаларини, уларнинг мазмун-моҳиятини, нима мақсадга хизмат қилишини ва қандай муҳокама этилаётганини кенг жамоатчилик билиб борса, ёмон бўлмас эди. Керак бўлса, бунинг учун Олий Кенгашнинг махсус нашрини ташкил этиш зарур. Нега деганда, “Халқ сўзи” газетасининг ҳамма қонун лойиҳаларини ёритишга имконияти камлик қилади. Қолаверса, газетанинг ўз вазифаси етарли. Шунинг учун “Халқ сўзи” газетаси қошида Олий Мажлис қабул қилган қонунлар чоп этиладиган махсус бюллетень ташкил этиш мақсадга мувофиқ, деб ўйлайман. Кимда-ким қонунчилик билан шуғулланса, марҳамат, мана шу нашрдан ўзини қизиқтирган саволларга жавоб изласин. Шахсан мен уни кўпроқ одамларимиз ўқиб, қонунларимиз, қонунчилигимиз ҳақида тасаввурлари кенгайишини истар эдим.

Азиз дўстлар!

Шу ўринда сизларнинг эътиборингизни бир муҳим масалага қаратмоқчиман.

Бизнинг жамиятимиз тез суръатлар билан ўзгарапти. Одамлар маънавий улғайиш йўлида илдам қадам ташляпти. Бу — узоқни кўзлаган сиёсатимиз, эзгу мақсад йўлидаги интилишларимиз натижасидир.

Шуни яхши англаб олишимиз зарурки, ҳаёт ўзгариши билан, одамларимизнинг аввалги сиёсий ва маънавий онги улғайиши билан, бизнинг парламентимизнинг ташкил этилишида ҳам, унинг фаолиятида ҳам тегишли ўзгаришлар бўлиши табиийдир.

Шу ҳолатларни назарда тутиб, мен доимий асосда ишлайдиган икки палатали парламент тизимига ўтиш таклифини киритмоқчиман.

Яъни, биз 2004 йилда бўладиган сайловларда парламентни икки палатали қилиб ташкил этишимиз лозим. Бунда қуйи палата — Олий Мажлис партиялар вакиллари ва мустақил депутатлардан сайланади. Сиёсий партиялар ва аҳоли йиғилишлари унга ўз вакиллариини ўтказади, улар парламентда доимий равишда ишлайди.

Албатта, уларнинг сони ҳозиргидек 250 нафар эмас, камроқ бўлади. Бу — кейин алоҳида ҳал бўладиган масала. Муҳими шуки, янги шаклдаги парламентда мутахассис депутатлар фаолият кўрсатади, яъни у профессионал парламент бўлади. Биз ўсиб-улғайиб, бугун шу даражага етиб келдик. Энди малакали ҳуқуқшуносларимиз, иқтисодчиларимиз, сиёсатчиларимиз етарли. Қонун яратишда аввало, ҳаётни яхши биладиган, сиёсатни чуқур тушунадиган ҳуқуқшунослар, сиёсатчилар, иқтисодчилар ва мутахассис вакиллар ишлаши даркор.

Профессионал парламент турли тоифалар, сиёсий партия ва ҳаракатлар вакиллари воситасида жамиятдаги мавжуд сиёсий-иҷтимоий қарашларни ўзида акс эттиради. Вакиллар эса мана шу муҳташам бинода ишлаб, қонунлар устида бош қотиради. Мақсад шуки, улар дунё тажрибасини, қайси мамлакатда қандай қонунлар бор, уларнинг қандай афзал жиҳатлари мавжуд, бугунги замон нимани талаб қилмоқда — барчасини ўргансин, ибратли жиҳатларини ҳаётга татбиқ этсин.

Шу ўринда мен юқори палатанинг таркибий тузилиши тўғрисида ҳам ўз фикрларимни баён этмоқчиман. Юқори палата таркибини вилоят, шаҳар ва туманлардан маҳал-

лий кенгашларга сайланган депутатларнинг вакиллари ташкил этади.

Мисол учун, Қашқадарё вилоят кенгашига сайланган депутатлар, шаҳар ва туманларда сайланган ноиблар ҳисобидан вилоят миқёсидаги йиғилишда ана шу кенгашларнинг олти-етти нафар энг ишончли вакили мамлакат парламенти-нинг юқори палатасига сайланади. Улар юқори палатада шу вилоятнинг манфаатларини ҳимоя қилади.

Албатта, юқори палатага сайланган вакиллар ўз вилоятларидаги ҳақиқий аҳволни яхши билиши, ўнинг имкониятлари, муаммолари ҳақида етарлича тасаввурга эга, бир сўз билан айтганда, ҳаётнинг аччиқ-чучугини татиб кўрган, ҳар томонлама тобланган кишилар бўлиши керак. Менинг яна бир таклифим бор: юқори палатага ҳар қайси вилоятдан сайланган депутатларнинг сони бир хил бўлиши керак. Мисол учун юқори палатага Самарқанддан етти нафар вакил сайландими, Сирдарёдан ҳам, Жиззахдан ҳам, қўйингки, барча вилоятлардан, унинг катта-кичиклиги, аҳолисининг сони оз-кўшлигидан қатъи назар, етти нафардан вакил сайланиши керак. Бу — вилоятлар ўртасидаги тенгликни таъминлайди.

Юқори палатага сайланган вакилларнинг асосий вазифаси қуйи палатада тайёрланган қонунларни кўриб чиқиш ва шунга мос равишда ўзларининг қарорини қабул қилишдан иборат бўлади.

Яна бир бор такрорлайман: қуйи палатанинг асосий вазифаси қонунлар устида ишлашдир. Юқори палата эса қуйи палата тайёрлаган қонун лойиҳасини, мисол учун, Фарғона ёки Қашқадарё вилоятига нечоғлик мос келиш-келмаслигини чуқур ўрганиб, шу асосда кўриб чиқиб, сўнг қабул қилади.

Шуни таъкидлаш лозимки, юқори палата мамлакатимизнинг барча ҳудудларига тенг кўз билан қараб, ана шу ҳудудларнинг вакиллари орқали халқимиз манфаатларини бир хилда ҳимоя қилиши керак.

Юқори палата фаолиятининг моҳиятига кўра, уни Олий Кенгаш деб атасак, тўғри бўлади, деб ўйлайман.

Биз бу масалани умумхалқ муҳокамасига қўйсак, у халқимизга маъқул келса, сайлов тўғрисидаги янги қонунни ишлаб чиқамиз. Умуман айтганда, 2004 йилда бўлиб ўтадиган сайловларга пухта тайёргарлик кўриш лозим. Чунки парламентимиз профессионал асосда тузиладиган бўлса, қонун ижодкорлиги борасидаги баъзи бир муаммолар ҳам ўз ечимини топиб кетади.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Биз бугун ҳуқуқий давлат қуряпмиз. Ҳуқуқий давлатнинг пойдевори эса, мустақкам бўлиши керак. Шу нуқтаи назардан қараганда, бизнинг олдимизда турган **биринчи масала** — бугунги қонуний-ҳуқуқий заминимиз мустақкамми-йўқми — аввало, шунини аниқлаб олиш лозим: қайси қонунларимиз эскириб қолди-ю, қайси қонунларни ўзгартириш зарурати туғилмоқда, қандай янги қонунлар қабул қилиш долзарб бўлиб турибди?

Иккинчи масала шуки, қандай қонунларни сира кечиктирмай, биринчи навбатда ишлаб чиқиш керак?

Учинчи масала. Қонун устида ишлайдиган шахслар ўзлари чиқарган қонунга бевосита масъул бўлиши учун нима қилишимиз лозим? Мана шу уч масаладан келиб чиқиб, эртанги кун режасини тузишимиз керак.

Бугунги фурсатдан фойдаланиб, сизлар билан яна бир масала юзасидан фикрлашиб олмоқчиман.

Бу — армиямиз, қуролли кучларимиз таркибига ўзгартириш киритиш билан боғлиқ масаладир. Шунини очиқ айтиш керакки, ҳозирги кунда бизнинг армиямиз кўп томондан, аввало, таркибий жиҳатдан эски совет армиясини эслатади. Бугун замон, шарт-шароит ўзгарди, аммо армия, унинг олдига қўйилган вазифалар ҳам ҳамон эскича қолмоқда. Иккинчи жаҳон уруши йилларида Белоруссия ёки Украинанинг бепоён далаларида қандай усулда уруш олиб борилган бўлса, бугун ҳам аскарларимизга ана шу қоидаларни ўргатиш мутлақо нотўғри деб ҳисоблайман. Чунки бизнинг бугунги миллий армиямиз олдидаги вазифалар бутунлай бошқача.

Бугун Афғонистонда қандай усулда уруш кетяпти, бунинг ҳулосаларини ким аниқлаяпти? Ким бунинг устида ишлаяпти? Собиқ совет армияси ўша пайтда нима учун Афғонистондан чиқиб кетишга мажбур бўлди? Нима учун юз минг кишилиқ армиянинг қўлидан ҳеч нарса келмади? Бугун Чеченистонда қандай уруш кетяпти? Бу уруш-ни ҳарбий тушунчада қандай ифодалаш мумкин?

Яъни ҳаётнинг ўзи армиямиз олдида янги-янги талабларни қўймоқда. Худо кўрсатмасин, бошимизга бир оғир савдо тушгудек бўлса, биз эскича усул билан ўзимизни ҳимоя қила оламизми? Шахсан ўзим шу масала устида икки йилдан буён ўйлаб, шундай ҳулосага келдимки, армиямизнинг таркибий тузилишини ўзгартиришимиз зарур. Биринчидан, армиямиз ихчамгина бўлиши даркор. Бизга кўп сонли армия керак эмас. Лекин мана шу ихчам, тез йиғиладиган, тез кўтариладиган, тез ҳаракат қиладиган армия бизнинг шароитда, айниқса, чегараларимиз шароитида ўзининг устунлигини, куч-қудратини тўла намойён этиши лозим. Биз энди Белоруссия ёки Украина ҳудудида жанг қилмаймиз. Биз Қобул ёки шунга ўхшаш жойлардаги урушларда қатнашмаймиз. Катта дивизия, беҳисоб танкларни майдонга ташлаб, ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш вақти ўтиб кетди ва бошқа қайтмас. Мен мамлакат раҳбари сифатида таъкидлаб айтмоқчиман: бизнинг аскарларимиз ҳеч қачон чегарадан бир қадам ўтмайди, бошқа давлатлар ҳудудида уруш олиб бормајди.

Агар биз Сурхондарё, Қашқадарё ёки Жиззах чегараларида, Андижон ё Фарғона тоғларида туриб, ўз Ватанимизни ҳимоя қилмоқчи бўлсак, ўша минтақалар шароитига мос, шундай жойларда ҳарбий ва жанговар ҳаракатларни олиб боришга қодир армияга эга бўлишимиз шарт.

Яна тақрор айтаман, бизнинг аскарларимиз бирон-бир давлатнинг чегарасидан ўтмайди. Мен шахсан ўзим бунга йўл қўймайман. Бизга биров тегмаса, тинчлик ва озоишталитимизга таҳдид солмаса, биз ҳам ҳеч кимга тегмаймиз. Бизни тинч қўйишса, биз ҳам ҳеч кимга ҳалақит бермаймиз. Бизнинг мақсадимиз фақат шу.

Биз бутун армиямизнинг қиёфасини, келажагини қандай кўряпмиз? Армияни шундай қайта ташкил этишимиз керакки, авваламбор, ҳар бир оддий аскарни ҳимоялаш, унинг ҳаётини кўз қорачиғидек асраш бизнинг муқаддас вазифамизга айланиши шарт.

Биз замонавий армия қурмоқчи эканмиз, уни энг таъсирчан техника ва жиҳозлар, қурол-яроғлар билан таъминлар эканмиз, оддий аскар ёки зобит ана шу замонавий техника, қурол-яроғ, алоқа воситалари, компьютерлардан тўла фойдаланишни билиши зарур. Ўсиб келаётган ёш авлодни, фарзандларимизни шунга муносиб қилиб тарбиялашимиз керак. Яъни уларнинг тайёргарлик даражаси, билими, дунёқараши юксак бўлиши зарур. Шунингдек, биз фақат армияда доимий хизмат қилувчилар учун эмас, балки захирадагилар учун ҳам алоҳида қонун қабул қилишимиз керак. Захирадаги аскарларимиз етарли бўлса, кўп сонли армияга ҳожат қолмайди. Нега деганда, агар Ватанимизга четдан бирон-бир таҳдид бошланса, мана шу захирадаги аскарлар мунтазам армия сафига келиб қўшилади. Биз зарурат тугилса, зудлик билан аскарларимиз сонини уч мартагача кўпайтириш имкониятига эга бўламиз.

Биз мана шундай профессионал армия ташкил этишимиз керак. Бу — контракт асосида хизмат қиладиган армия деганидир. Яъни ҳар бир аскарга маош тўланади.

Тўланадиган маош ҳар бир кишини армия хизматига қизиқтириб, интилишини кучайтириши керак. Агар ёшларимизда армия хизматига нисбатан шундай интилиш, ҳавас уйғонмаса, бу армиянинг қадр-қиммати бўлмайди. Айтмоқчиманки, армия — ҳар бир давлат, ҳар бир миллатнинг ғурури, ор-номуси ва шаън-шавкатидир. Шундай экан, бу масалани биз бутун кун тартибига қўямасак, эртага кеч бўлади.

Ҳозир бизнинг армиямиз Марказий Осиёда энг кучли экани ҳақида кўп гапириляпти. Шунга муносиб бўлишимиз керакми-йўқми? Умуман айтганда, бизни ким ҳимоя қилади? Фақат ва фақат ўзимиз. Шуни билиб қўйинглار,

бизни биров четдан келиб ҳимоя қилмайди. Бирон чет давлатнинг, айтийлик, Россиянинг бирорта аскари бизнинг заминимизга келиб жанг қилмайди. Буни ҳамма билиб қўйсин. Ўзимизга, ўз кучимизга, керак бўлса, ўз қудратимизга ишонишимиз керак. Бобомиз Амир Темур бизга қолдирган меросни халқимизга тўғри етказишимиз, тинчлик-осойишталикни қадрлашимиз, шу билан бирга, замонавий техника, қурол-аслаҳаларга эга бўлиш учун қўшимча чора-тадбирлар кўришимиз, бу йўлда айрим қудратли давлатлар билан ҳамкорлик шартномалари тузишимиз лозим.

Фурсатдан фойдаланиб, яна бир марта айтмоқчиман, Россиянинг янги Президенти Владимир Путиннинг Ўзбекистонга ярим йил давомида икки марта келиши ҳам шу масала билан боғлиқ. Яъни жанубий чегараларимиз нотинч. Бу хавфни бугун ҳеч ким инкор этолмайди. Шу маънода, юртимиздаги тинчлик ва осойишталикка таҳдид солинаётган бир вазиятда биз, табиийки, қўл қовуштириб туролмаймиз. Балки юртимизнинг хавфсизлигини таъминлаш учун барча зарур чора-тадбирларни кўраимиз. Шунинг учун биз Россия билан икки томонлама алоқаларни мустақамлаш, керак бўлса, ҳарбий-техника соҳасида ҳамкорлик қилиш тарафдоримиз.

Бизнинг асосий мақсадимиз — юртимиздаги тинчлик ва осойишталик, ҳамжиҳатлик ва барқарорликни асраб-авайлашдир. Юртимиз тинч, осойишта бўлса, халқимиз бугунги кунидан рози бўлиб яшаса, эртанги кунга очиқ чехра ва ишонч билан қараса, бундан ортиқ мақсад ва саодат борми ўзи?!

Эътиборингиз учун раҳмат!

*Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий
Мажлисининг иккинчи сессиясида сўзланган нутқ,
2000 йил 25 май*

МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ МАФКУРАСИ — ХАЛҚ ЭЪТИҚОДИ ВА БУЮК КЕЛАЖАККА ИШОНЧДИР

“FIDOKOR” газетаси мухбири саволларига жавоблар

Бугун биз янги давлат, янги жамият кураётган эканмиз, бу тизимда ижтимоий-сиёсий муносабатлар, одамларнинг онги ва тафаккури ҳам ўзига хос, шу билан бирга, мутлақо янгича маъно касб этиши шубҳасиз. Аввало, шахс билан давлат, инсон билан жамият муносабатлари батамом янгича мазмун ва шакл топиши, янги хусусиятлар, янги тамойилларга асосланиши керак.

Бошқача қилиб айтганда, буларнинг барчаси янгича қадриятлар ва демократик принциплар моҳиятига, ўз турмуш ва тафаккур тарзимиизга мос, биз барпо этишига интилаётган адолатли жамият талабларига жавоб берадиган муносабатлар бўлмоғи даркор.

Бу жараённинг энг муҳим жиҳати шундан иборатки, ҳар қайси фуқаро, ҳар қайси инсон жамият тараққиёти ва уни янгилашга бўлган ўз муносабати ва ўрнини, керак бўлса, ўз бурчини ана шу асосда аниқлаб олиши зарур. Асосий эътибор шу вазифага қаратилиши керак.

Бу масала хақида чуқурроқ ўйлаб кўрадиган бўлсак, шу тамойилларга таянган жамиятнинг ўзига хос ижтимоий шакл-шамойили, унинг киёфаси, ривожланиш йўллари, устувор хусусиятлари тўғрисидаги аниқ тасаввур турли фикрлар, баҳс-мунозаралар орқалигина аён бўлишини эътироф этишимиз ва буни ўзимизга мезон қилиб олишимиз зарур.

Бунинг учун эса оммавий ахборот воситалари турли хил фикрлар, ранг-баранг қараш ва ёндашувларга кенг йўл очиб бериши, жамиятимиздаги бугунги ўзгаришларга одамларнинг

онгли муносабатини уйғотиши лозим. Токи ҳар қайси инсон бу масалада ўз фикр ва қарашига эга бўлибгина қолмасдан, барпо этаётган жамиятчимизнинг фаол иштирокчиси ва бунёдқорига айлансин.

Ислом КАРИМОВ

Савол. Мухтарам Президент, Сиз ўз фаолиятингизда миллий ғоя, миллий мафкура масаласига устувор йўналиш сифатида қараб келмоқдасиз. Хусусан, яқинда Оқсарой қароргоҳида зиёлилар билан ўтказган мулоқотингиз чоғида миллий истиқлол мафкурасининг ҳаётимиздаги ўрни, унинг асосий тамойилларини ишлаб чиқиш билан боғлиқ масалалар ғоят жиддий тарзда кун тартибига қўйилди. Бунинг сабаби нимада?

Жавоб. Бу ҳақда фикр юритишдан олдин бир масалага ойдинлик киритиб олиш зарур. Мафкура фақат бутун эмас, балки ҳамма замонларда ҳам энг долзарб сиёсий-иқтисодий масала, ҳар қандай жамиятни соғлом, эзгу мақсадлар сари бирлаштириб, унинг ўз муллаоларига эришиши учун маънавий-руҳий куч-қувват берадиган пойдевор бўлиб келган.

Гап мана шу масаланинг, шу ҳақиқатнинг бутун жамиятимиз, халқимиз учун нақадар долзарб эканини эътироф этишда, моҳиятини чуқур англаб, олдимизда турган улкан вазифаларни амалга оширишда уни енгилмас кучга айлантиришдадир.

Чунки, мафкура — жамиятда яшайдиган одамларнинг ҳаёт мазмунини, уларнинг интилишларини ўзида мужассамлаштиради. Ҳар қандай инсон, табиийки, муқол-мақсадсиз яшай олмайди. Бинобарин, токи ҳаёт мавжуд экан, мамлакатлар, давлатлар ва уларнинг манфаатлари бор экан, улар ўз тараққиёт йўлини, эртанги кун уфқларини ўзининг миллий ғояси, миллий мафкураси орқали белгилаб олишга интилади.

Менинг фикримча, мафкуранинг ҳаётийлиги унинг халқ табиатига, турмуш ва тафаккур тарзига нечоғли мос бўлиши, энг муҳими, жамиятнинг миллий манфаатларини, орзу-интилишларини қай даражада акс эттириши билан ўлчанади. Фақат шундай мафкурагина ҳаёт ва давр синовларига бардош беради, одамлар унга ишониб, ўзининг иймон-этиқоди сифатида қабул қилади. Шундагина у энг замонавий қуролдан ҳам кўра кучли руҳий-маънавий қудрат касб этади.

Бутунги кунда инсоният қўлида мавжуд бўлган қурол-яроғлар ер куррасини бир неча бор яксон қилишга этади. Бунинг ҳаммамиз яхши англаймиз. Лекин ҳозирги замондаги энг катта хавф — инсонларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун узлуксиз давом этаётган мафкуравий курашдир. Эндиликда ядро майдонларида эмас, мафкура майдонларида бўлаётган курашлар кўп нарсани ҳал қилади. Бу аччиқ ҳақиқатни ҳеч қачон унутмаслик лозим.

Агар тарихга назар солсак, илгари кучли давлатлар заиф мамлакатларни очикдан-очик босиб олиб, уларга ўз ҳукмини ўтказган бўлса, XX асрнинг охирига келиб, бундай сиёсат янги бир шакл касб этди. Ҳозирги вақтда қудратли давлатлар ва муайян сиёсий марказлар ўз мақсадларига эришиш учун аввало забт этмокчи, ўз таъсир доирасига олмокчи бўлган мамлакатларнинг аҳолиси онгини ўзига қарам қилишга интилади.

Савол. Бутунги кунда миллий мафкурани ҳаётий эҳтиёж даражасига кўтаришга нима ундамоқда?

Жавоб. Маълумки, биз ўз миллий табиатимиз ва минг йиллик анъаналаримизга, урф-одатларимизга зид бўлган сохта коммунистик ғоялардан воз кечдик. Лекин мафкура дунёсида бўшлиққа йўл қўйиб бўлмаслиги, шундай ҳолат юз берган тақдирда бўш қолган мафкура майдонидан бизга бегона, орзу-интилишларимизга мутлақо ёт ғоялар ўрин эгаллашга уриниши шубҳасиз.

Асосий гап шундаки, агар ён-атрофимиздаги воқеяларга теранроқ назар ташлайдиган бўлсак, табиий захира-ларга бой, геополитик нуқтаи назардан ғоят қулай ҳудуд-

да жойлашган юртимизга кўз олайтирадиган, бизга ҳукмини ўтказишни истайдиган турли кучлар мавжудлигини инкор этолмаймиз. Улар ўз ниятларини амалга ошириш учун ҳеч нарсадан тап тортмаслиги бутунги кунда аён бўлиб қолди.

Бу кучлар катта маблағ ва замонавий қурола-аслаҳаларга эга. Лекин уларнинг энг ёвуз қуроли — миллий қадриятларимизга тўғри келмайдиган, энг ёмони, эртага ўрнимизни эгаллаши лозим бўлган ёш авлоднинг қалби ва тафаккурини заҳарлайдиган бузғунчи мафкурадир.

Ҳозирги пайтда рўй бераётган айрим салбий ҳолатлар, ноҳўя ҳатти-ҳаракатлар, ёвуз ишлар, аввало, мафкуравий бўшлиқ туфайли содир бўлмоқда. Нега деганда, ҳали ҳаётий тажрибага эга бўлмаган, оқ-қорани таниб улгурмаган ёшлар ҳар турли таъсирларга берилувчан бўлади.

Мисол учун, баъзи ёшларни йўлдан чалғитаётган диний экстремизм хавфини олайлик. Бу ҳатарли оқим ўзига хос тарихга эга. Хусусан, 80-йилларнинг охирида мамлакатимизга ўзини “дўст”, “диндош”, “миллатдош” қилиб кўрсатиб, гўё ислом динининг софлиги учун курашга “даъват” этувчи айрим кимсалар кириб келди. Улар муқаддас динимизнинг асл моҳиятини билмайдиган оддий одамларни, ёр ёшларни ўз тузоғига илтириб, бизга бегона бўлган диний ақидаларни ёйишга уринди.

Албатта, бу ҳаракатларнинг олдини олиш учун тегишли чора-тадбирлар кўрилди. Лекин ўша вақтларда соддалик қилиб, уларга хайрихоҳ бўлганлар ҳам йўқ эмас эди. Миллатимиз, айниқса, фарзандларимизнинг кўнгли очиқ, содда, ишонувчан, андишали экани ҳаммага маълум. Уларнинг қалбида каттага ҳурмат, муқаддас динимизга интилиш туйғуси кучли. Чунки мўмин-мусулмон халқимизнинг тарбиясига, дунёқарашига Аллоҳ назари тушган юртимизда ўтган кўплаб азиз-авлиёлар, уларнинг табаррук қадамжолари ҳам ўз таъсирини ўтказиб келади. Одамларимиз диндаги мана шундай эзгу туйғулардан, иймон-этикод сари табиий интилишлардан айрим ғаразли кучлар ўз мақсали йўлида фойдаланишга уринаётгани бежиз эмас.

Аммо ўша пайтларда — коммунистик тузум зулмидан эндигина озод бўлиб, эркин нафас ола бошлаганимизда бу масалани — яъни сунний-ҳанафий мазҳабимиз талабларини чуқур тушунадиган, Қуръони карим оятларини изоҳлаб, одамларга тўғри йўл кўрсатишга қурби етадиган уламолар, афсуски, жуда оз эди.

Шундай бир вазиятда ақидапарастлар жуда “чиройли даъват”лар билан чиқиб, айрим ёшларни ўзига маҳлиё қилишга эришди ҳам. Уларнинг ота-оналари, умуман, жамоатчилигимиз бу ҳаракатнинг ортида қандай мудҳиш мақсад ётганини, таассуфки, дастлаб англаб етмади. Наманган ва Тошкентда содир этилган қонли воқеалардан кейингина бу кучларнинг нияти ҳокимият учун кураш бўлиб, улар дин ниқоби остида ҳаракат қилаётган халқаро террорчилик ҳаракатининг бир тўдаси экани ошкор бўлди. Аммо жамоатчилик бу ҳақиқатнинг тагига етгунча қора кучлар ҳали дунёқарашни шаклланмаган айрим ёшларни жаҳолат ва жиноят ботқоғига тортиб улгурди.

Яна бир масалага алоҳида эътибор беришимиз зарур. Мен ҳозирги вақтда минтақамизга хавф солиб турган диний экстремизм ҳатарини қисқача айтиб ўтдим. Нарко-бизнес, ноқонуний қурол-яроғ савдоси, террорчилик сингари таҳдидлар ҳам шулар жумласидандир. Лекин дунёда бир қарашда беозор, сиёсатдан холи бўлиб туюладиган шундай мафкуравий таъсир воситалари ҳам борки, уларга кўпда етарлича эътибор беравермаймиз.

Масалан, кейинги йилларда кўплаб намоён ёш этилаётган жангарилик фильмларини олайлик. Бу фильмларни кўпчилик, айниқса, ёшлар мароқ билан кўради, чунки одамзот табиатан мана шундай тўполонларни томоша қилишга мойил.

Аслида, менинг назаримда, одамнинг қалбида иккита куч — бунёдкорлик ва вайронкорлик ҳамиша ўзаро курашади. Афсус билан таъкидлашимиз лозим: тарих тажрибаси шундан далолат берадики, инсон табиатидаги инсонийликдан кўра ваҳшийлик, ур-йиқат инстинктлари, яъни хатти-ҳаракатларини қўзғатиб юбориш осонроқ.

Шунинг учун онги шаклланиб улгурмаган аксарият ёш томошабинлар бундай фильмлардан кўпинча турли ёвузлик, йиртқичлик, шафқатсизликларни ўрганади, холос. Натижада уларнинг дийдаси қотади, қалбидан тошбағирлик, зўравонлик, ахлоқсизлик каби иллатлар жой олганини ўзи ҳам сезмай қолади. Ҳатто шундай томоша ва фильмларнинг қаҳрамонларига кўр-кўрона тақлид қилишни истайдиган йигит-қизлар ҳам топилади. Чунки улар бундай уйдирма талқинлар таъсирида қўл ураётган иши қандай аянчли оқибатларга олиб келишини тушуниб етмайди. Афсуски, бизнинг телевидениемизда ҳам шундай фильмларни намоёиш этишга ортиқча ружу қўйилмоқда.

Тарихдан маълумки, бир халқни ўзига тобе қилишни истаган кучлар, аввало, уни ўзлигидан, тарихидан, мала-ниятидан жудо қилишга интилади. Юқорида мен тилга олиб ўтган ва шунга ўхшаш зарарли таъсирлар давом эта-верса, миллат ўзинини йўқотиши, минг йиллик анъаналарини бой бериб, оломонга айланиб қолиши ҳам ҳеч гап эмас.

Табиий савол туғилади: бундай мафкуравий таъсирлар салбий оқибатларга олиб келмаслиги учун нима қилиш керак?

Бунинг йўли — одамларимиз, авваламбор ёшларимизнинг иймон-этикодини мустаҳкамлаш, иродасини бақувват қилиш, уларни ўз мустақил фикрига эга бўлган барқамол инсонлар этиб тарбиялаш. Уларнинг тафаккурида ўзлигини унутмаслик, ота-боболарнинг муқаллас қадриятларини асраб-авайлаш ва ҳурмат қилиш фазилатини қарор топтириш. Уларнинг, мен ўзбек фарзандиман, деб, гўрур ва ифтихор билан яшашига эриштирил.

Маълумки, ҳар қандай касалликнинг олдини олиш учун, аввало, киши организмида унга қарши иммунитет ҳосил қилинади. Биз ҳам фарзандларимиз юрагида она Ватанга, бой тарихимизга, ота-боболаримизнинг муқаддас динига соғлом муносабатни қарор топтиришимиз, таъбир жоиз бўлса, уларнинг мафкуравий иммунитетини кучайтиришимиз зарур.

Токи улар миллий илҳизлари бақувват, дунёни чуқур англайдиган, замон тараққиёти билан баробар қадам ташлайдиган инсонлар бўлиб етишсин. Ана шунда жоҳил ақидапарастнинг “даъвати” ҳам, ахлоқни рад этадиган, биз учун мутлақо бегона ғоялар ҳам уларга ўз таъсирини ўтказа олмайди.

Шу маънода миллий мафкура масаласи биз учун бутунги кунда нечоғли муҳим ва долзарб эканига яна бир бор ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Савол. Мафкуранинг зарурлиги ва унинг бутунги кунда аҳамияти ниҳоятда ўсиб бораётгани ҳақида тасаввур ҳосил қилдик. Энди миллий истиқлол мафкураси қандай хусусиятларга эга бўлиши ва қандай талабларга жавоб бериши кераклиги ҳақида тўхталиб ўтсангиз.

Жавоб. Ижозатингиз билан мен бу саволни бироз бошқача тарзда қўйиб, миллий истиқлол мафкураси концепциясида қандай мақсадлар ва қандай устувор ғояларга алоҳида аҳамият бериш кераклиги ҳақида фикр юритишни ўринли деб билардим.

Чунки жамиятимиз, мамлакатимиз ўз олдига қўйган эзгу мўллао ва вазифаларни аниқ-равшан белгилаб олмасдан туриб миллатимизнинг асрий анъана ва ўрф-одатларини, ўзлигимизнинг асосий хусусиятларини муҳассам этадиган миллий мафкурани шакллантириш мумкин эмас.

Бунинг учун, аввало, биз қандай давлат, қандай жамият, қандай тузум барпо этмоқдамиз, унинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маънавий асослари нималардан иборат, деган саволга жавоб топишимиз керак.

Қисқа қилиб уларни қуйидагича ифода этиш мумкин:

Мамлакатимизда амалга оширилаётган янгилиниш ва тараққиёт сиёсатининг стратегик мақсади — ҳуқуқий демократик давлат ва бозор иқтисодиётига асосланган фуқаролик жамиятини барпо этишдан иборат.

Юртимизда истикомат қилувчи барча инсонлар учун миллати, тили ва динидан қатъи назар, муносиб ҳаёт шароити яратиб бериш, ривожланган демократик мамлакатлардаги қафолатланидиган турмуш даражаси ва эр-

қиндикларни таъминлаш. Ва шун асосда Ўзбекистоннинг ҳаҳон ҳамжамятида муносиб ўрин эгаллашига эришиш.

Мамлакатимизнинг сиёсий ва давлат қурилиши ҳақида сўз юритганда, унинг қуйидаги асосий хусусиятларини айтиб ўтиш лозим. Яъни:

Сиёсий ҳаётнинг барча соҳаларини эркинлаштириш, жамиятда демократия, фикр ва виждон эркинлиги тамойилларини, гуманизм ғоялари ва умуминсоний қадриятларни қарор топтириш.

Демократиянинг зарурий шарти бўлган кўппартиявийлик муҳитини вужудга келтириш. Илгари ҳам таъкидлаганимдек, амалдаги кўппартиявийлик — бу ҳар хил қараш ва ғоялар ўртасидаги баҳс-мунозара, турли партиялар, жумладан, муҳолиф партиялар учун ҳам сиёсий рақобат майдони демакдир.

Миллий демократик давлатчиликни қонун чиқарувчи, ижро ва суд ҳокимиятларига бўлиниш борасидаги конституциявий тамойил асосида барпо этиш.

Маҳаллий ҳокимият ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари вазифаларини кенгайтириш, уларга давлат ваколатларининг бир қисмини босқичма-босқич ўтказиб бориш, нодавлат ва жамоат тузилмалари ҳукуқи ва мавқеини оширишни кўзда тутадиган “Кучли давлатдан — кучли жамият сари” концепциясини амалга ошириш.

Фуқароларнинг ўз турмуши ва бутун жамият ҳаётини бошқариш ва ташкил этиш борасидаги фуқаролик жамияти тамойилларига тўлиқ мос келувчи фаол иштироки учун зарур шарт-шароитларни яратиш, ғарб халқлари учун нотаниш, аммо миллий табиатимизга мос бўлган ўз-ўзини бошқарув усули — маҳаллани ривожлантириш ҳамда унинг мавқеини ошириш.

Барча фуқароларнинг қонун олдидаги ҳукуқий тенглиги ва қонун устуворлигини, жамият манфаатлари ва аҳоли хавфсизлигининг муҳофазасини кафолатловчи ҳукуқий давлатни барпо этиш.

Жамиятнинг асоси бўлган оилани мустаҳкамлаш. Негизида моддий жиҳатдан таъминланган, ахлоқий жиҳат-

дан мустаҳкам оила бўлган адолатли жамиятни шакллантириш.

Фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишнинг таъсирчан воситаси, жамоатчилик назорати вазифасини бажарадиган, халқимизнинг сиёсий, ҳуқуқий ва иқтисодий тафаккурини юксалтиришга қаратилган эркин ва мустақил оммавий ахборот воситаларини ҳар томонлама ривожлантириш.

Ўзбекистонда барпо этилаётган жамиятнинг иқтисодий асоси — ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётидир. Шунинг барчамиз яхши англаб олишимиз керакки, бундай йўл билан бугун дунёда кўп мамлакатлар тараққий топмоқда ва фаровонликка эришишда бошқаларга ўрнак бўлмоқда. Бу йўлнинг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, у, бир томондан, ташаббус ва тадбиркорликни, одамнинг ўз кучи ва салоҳиятига суянишини рағбатлантиради, самарали хўжалик юритишга ўргатади, ишлаб чиқаришни истеъмолчи манфаатларига бўйсундиради. Муқобиллик, рақобат асосида ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларини тинимсиз ривожлантириш, фан ва техниканинг замонавий ютуқларини ишлаб чиқаришга жорий этиш борасида кучли омил вазифасини ўтайди. Пировард натижада ҳаётимизни тез суръатлар билан ўстиришга, унинг сифатини юксалтиришга хизмат қилади. Оддий тил билан айтганда, халқ фаровонлигини, аҳолининг турмуш даражаси узлуксиз ошиб боришини таъминлайди. Бу ҳақиқат тарихда ўз исботини топган. Мамлакатимизда ўтган саккиз-тўққиз йил давомида ўта марказлашган ва яккаҳокимлик асосида қурилган, ўзини оқламаган тизимга барҳам берилди. Бозор иқтисодиётига ўтиш, унинг пойдеворини яратиш йўлида, янги тизимга мос бўлган тегишли ҳуқуқий ва амалий тадбирлар ўтказилди.

Кўп укладли, яъни турли мулк тизимларини ўз ичига оладиган иқтисодиётни барпо этиш йўлида катта қадам қўйилди. Тадбиркорлик фаолиятининг эркинлиги учун конституциявий, ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароит ва

кафолатлар яратилгани, мулкдорлар синфини шакллантириш, уларнинг ҳуқуқини мустаҳкамлаш, нуфузини ошириш ва кафолатлаш борасида сезиларли ишлар қилинганини таъкидлаш лозим.

Ташаббускорлик ва тадбиркорликни рағбатлантириш, одамларда мулкка эгаллик ҳиссиётини тарбиялаш, кичик ва ўрта корхоналарни изчил ривожлантириш аҳоли фаровонлиги ва даромадларининг ортишида, ишсизлик муаммосини ечишда салмоқли манба вазифасини бажармоқда.

Ҳозирги босқичда иқтисодийётни янада эркинлаштириш, унинг ўз-ўзини мувофиқлаштиришида талаб ва таклиф асосидаги бозор механизмларидан кенг фойдаланиш, ҳўжалик юритувчи корхоналарга мустақиллик бериш, рақобат муҳитини яратиш, давлатнинг, турли текширувчи, назорат қилувчи органларнинг корхоналар ҳўжалик фаолиятига тўғридан-тўғри аралашувиغا йўл қўймаслик устувор аҳамият касб этмоқда.

Бунда давлатнинг мувофиқлаштирувчилик вазифаларини қисқартириб, унинг зиммасида фақат иқтисодий таъсир ўтказиш воситалари ва омилларини сақлаб қолиш, тегишли ҳуқуқий майдонни шакллантиришга алоҳида эътибор берилади.

Мамлакатимиз иқтисодийётида чуқур таркибий ўзгаришларни таъминлаш, техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш, бой табиий, минерал-ҳом ашё ва қишлоқ ҳўжалик ресурсларидан, меҳнат ва интеллектуал салоҳиятимиздан тўлиқ фойдаланиб, харидорбоп, рақобатга бардошли маҳсулот ишлаб чиқариш, дунё бозорида ўзимизга хос муносиб ўрин эгаллаш, шунинг ҳисобидан сиёсий ва иқтисодий мустақиллигимизни таъминлайдиган тизимни вужудга келтириш бугунги кунда бизнинг муҳим вазифамиздир.

Бозор инфратузилмалари — фонд ва улгуржи бозорлар, биржалар, маркетинг, инжиниринг, лизинг, консалтинг ва суғурта компаниялари, тадбиркорларга хизмат кўрсатиши лозим бўлган бошқа тузилмаларни вужудга келтириш, ривожланган молия-банк тизимини яратиш, банкларнинг кредитларни қайтара олиш имкониятлари-

ни ошириш ва низом капиталини бўш маблағлар жалб қилиш ҳисобидан кенгайтириш, банк ва бошқа молиявий муассасаларни инвестиция жараёнининг асосий бўғинига айлантириш ҳам иқтисодийётимизнинг ҳозирги босқичидаги вазифадир.

Бу борадаги энг муҳим вазифамиз — мамлакат экспорт салоҳиятини ошириш, унинг халқаро меҳнат тақсимоотида тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли шартлар асосида фаол иштирок этиши, жаҳон ҳўжалик алоқаларига кенг интеграциялашуви ва шу негизда дунё ҳамжамиятидан ўзига муносиб жой эгаллашига эришиш.

Бу эса ўз навбатида бошқарув ва ишлаб чиқариш тизимини билимдон, юқори малакали, бозор шароитларида иш юритишнинг ўзига хос жиҳатларини яхши биладиган кадрлар билан мустаҳкамлашни тақозо этади.

Халқ моддий фаровонлигининг босқичма-босқич ва изчил ўсиб боришини таъминлаш, инсоннинг муносиб ҳаёт кечириши ва камол топиши учун зарур шарт-шароитларни яратиш, аҳолини, энг аввало, унинг ёрдамга муҳтож қатламлари — болалар, қариялар, ногиронлар, ўқувчи ёшларни ижтимоий муҳофазалашнинг аниқ йўналтирилган кучли механизмини жорий этиш — шаклланиб келаётган миллий иқтисодий тизимдан кўзланган пировард мақсаддир.

Биз барпо этаётган янги жамият юксак маънавий ва ахлоқий кадриятларга таянади ва ўларни ривожлантиришга қатъи эътибор қаратади. Бу жараён миллий истиқлол гоёси ва мафкурасига, ўсиб келаётган ёш авлодни ватанпарварлик руҳида тарбиялашга асосланади.

Жамиятни маънавий янгилашдан кўзланган бош мақсад — юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ эркинлиги ва фаровонлигига эришиш, комил инсонни тарбиялаш, ижтимоий ҳамкорлик ва миллатларaro тотувлик, диний бағрикенглик каби кўп-кўп муҳим масалалардан иборат. Ўтган тўққиз йил давомида — мустақил тараққиёт йилларида амалга оширган улуғвор ишларимиз ҳам бу ҳақда муайян тасаввур беради.

Мен нима учун бу тўғрида батафсил фикр юритяпман? Чунки бу масалалар бизнинг ўз олдимизга қўйган эзгу мақсадларимизни ёритиб, жамиятимиз мафкураси, одамлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг маъно-мазмунини белгилаб беради.

Энлиги энг долзарб вазифамиз — бу жараёнларнинг илмий-назарий асосларини, уларнинг янги-янги қирраларини мукамал очиб бериш, ўқувчиларимиз, талабаларимизга, кенг жамоатчиликка содда, дўнда қилиб тушунтириб бериш ва уларни янги ҳаёт, замон талабларига жавоб бералитган жамият қурилишининг фаол ва жўшқин иштирокчиларига айлантиришдан иборат.

Бунинг учун, биринчи галда, тараққиётимизнинг ҳар бир йўналиши — жамиятимиздаги сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, маънавий муносабатларнинг ривожига ҳақида махсус дарсликлар, қўлланмалар, оммабоп адабиётлар яратиш зарур. Чунки, ҳозир мактаб ўқувчиси ёки талабадан мана шу масалалар ҳақида фикр сўрасангиз, изчил, аниқ, атрофлича жавоб беришга, керак бўлса, ўз фикрини исботлаб беришга қийналади. Ўйлайманки, бу — олдимизда турган энг муҳим масалалардан биридир.

Сир эмас, фаолиятимизда кишига жуда ғалати туюладиган бир камчилик бор. Амаллаги давлат ва жамиятимиз қурилишида, иқтисодиётимиз ва маънавиятимизни шакллантиришда мутлақо янги-янги каламлар қўйилмоқда, замон талабларига ҳамоҳанг ўзгаришлар рўй бермоқда, аммо мактаб ва ўқув юртларида болаларимизга, эртага бизнинг ўрнимизни босиши лозим бўлган ўз фарзандларимизга даққиқонусдан қолган дарслик ва китоблар асосида билим ва тарбия бермоқдамиз. Бундай ачинарли ҳолатларга барҳам бериш вақти келди.

Миллий мафкура яратиш ҳақида сўз юритар эканмиз, биринчидан, шунини чуқур англаб олишимиз даркорки, бу вазифа бир йиллик ёки беш-ўн йиллик иш эмас. Халқ, миллат ўз миллий мафкурасини бутун умри давомида такомиллаштириб, бойитиб боради. Чунки мафкура қотиб қолган ақилалар йиғиндиси эмас. Бу — узлуксиз жараён

бўлиб, ҳаёт давом этар экан, унинг шиддатли суръати туфайли мафқуранинг олдига қўйиладиган янги-янги талаблар ҳам пайдо бўлаверади. Яъни миллат манфаатларига жавоб берадиган, тинимсиз ўзгариш ва янгиланишни тақозо этадиган миллий мафқурани яратиш учун мунтазам иш олиб бориш зарур.

Жаҳон тажрибасига назар ташласак, миллатнинг мафқураси бир эмас, балки бир неча авлоднинг умри давомида ишлаб чиқирилиши ва такомилга эришувига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Бутун халқни бирлаштирадиган байроқ бўлмиш мафқурани шакллантириш учун инсоният тарихининг турли давларида Худонинг ўзи ақл-заковат, истеъдод, куч-қувват ато этган, ёрқин тафаккурга эга бўлган буюк шахслар заҳмат чекканини кўрамиз. Мана, Конфуций ва Махатма Гандини, Форобий ва Баҳоуддин Нақшбандни олайлик. Бу зотлар умумбашарий тараққиёт миқёсида танилган, теран инсоний ғоялар, маънавий бойликларнинг қадр-қимматини чуқур англайдиган донишманд одамлар бўлган.

Миллий ғоя, миллий мафқурани ишлаб чиқиш, уни шакллантириш учун ҳар қайси миллатнинг энг илғор вақиллари, керак бўлса, мутафаккирлари, халқ ва Ватан равнақи учун ҳаётини бағишлайдиган фидойи зиёлилари меҳнат қилиши лозим.

Иккинчидан, бир ҳақиқатни ўзимизга яхши англаб олишимиз керакки, миллий мафқурани тепадан туриб яратиш ва ҳаётга жорий этиш бўлмайдди. Бу — ниҳоятда принципиал масала. Албатта, миллий мафқуранинг асосий йўналишларини, унинг ўзига хос хусусиятларини мутахассислар, олимлар ва мутафаккирлар ишлаб чиқади.

Лекин бундай мафқура шу мамлакатда яшайдиган барча аҳолининг, дейлик, ҳар бир деҳқон, ишчи ёки хизматчининг, зиёлининг юрагидаги ғоялар, туйғуларни мужассам этиб, унга бунёдкорлик руҳини бахш этиши лозим. Миллион-миллион одамларнинг қалбидаги эзгу интилишларни, уларнинг ҳаёт мазмунини ифода қилиш эса осон иш эмас. Бунинг учун биз диалектика қонуниятини, яъни

муайян бир шахс билан бутун бир халқ орзу-интилишларини уйғун ҳолда қандай акс эттириш масаласини яхши тушуниб олишимиз зарур. Соқин кабинетларда туғилдиган бир мафкурани ўз-ўзидан ҳаётга, унинг барча қатламларига сингиб кетади, деб ўйлаш — хомхаёлдан бошқа нарса эмас.

Миллий истиклол мафкураси халкимизга хос бўлган энг мукаддас туйғу ва тушунчаларнинг муҳасам ифодаси бўлиши керак.

Мисол учун, Ватан туйғусини олайлик. Ватанга муҳаббат ҳисси одамнинг қалбида табиий равишда туғилади. Яъни, инсон ўзлигини анлагани, насл-насабини билгани сари юрагида Ватанга муҳаббат туйғуси илдири отиб, юксала боради. Бу илдири қанча чуқур бўлса, туғилиб ўсган юртга муҳаббат ҳам шу қадар чексиз бўлади.

Машҳур шоиримизнинг “Мен нечун севаман Ўзбекистонни?” деган чуқур маъноли саволини ўзимизга бериб, унга ҳар биримиз қалбимиздан жавоб излашимиз керак, деб ўйлайман.

Ёки она тилига муҳаббат масаласи. Жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Мен бу масалани алоҳида таъкидлаб айтаётганим бежиз эмас. Она тили — бу миллатнинг руҳидир. Ўз тилини йўқотган ҳар қандай миллат ўзидан жудо бўлиши муқаррар.

Бой ва гўзал она тилимиз билан узвий боғлиқ ҳолда ўлмас миллий қадриятларимиз ҳам мафкуравий тарбиямизнинг муҳим бир қисми бўлмоғи лозим.

Масалан, аёлнинг оиладаги, жамиятдаги мавқеини олиб қарайлик. Тарихимизнинг қайси даврига назар солмайлик, Аёл ва Она мўлҳом эзгулик тимсоли, мураббий ва қомил инсон тарбиячиси бўлиб келганини кўрамиз.

Юртимиздаги ҳар бир инсон учун Ватан тушунчаси, аввало, оилдан бошланади. Шу боис оила ва мафкура тушунчалари чамбарчас боғлиқдир. Оиланинг жамиятдаги ўрни, тарбиявий-ахлоқий аҳамияти, қадр-қиммати-ни англаб етмасдан, оилага миллат манфаати нуқтаи на-

заридан ёндашмасдан туриб, халқчил мафкура ярата олмаимиз.

Ёхуд жамиятимиз ҳаётидаги тотувлик ва инсон тарбиясининг яна бир беқиёс таянчи — маҳаллани олайлик. Тарихнинг гувоҳлик беришича, юртимизда дастлаб дарё бўйларида ҳаёт пайдо бўлган. Табиат қийинчиликларини, ташқи хавф-хатарларни биргаликда енгиш, ерларни ишлашда кучларни бирлаштириш, яхши-ёмон кунларда бири-бирига елкадош бўлишга интилиш туйғуси олис аجدодларимизни жамоа тарзида яшашга ўргатган.

Бағрикентлик, ўзаро меҳр-оқибат сингари ноёб инсоний фазилатлар айнан маҳалла муҳиtida камол топади. Шу маънода, маҳаллани ўзини ўзи бошқариш мактаби, таъбир жоиз бўлса, демократия дарсхонаси, деб аташ мумкин.

Шу ўринда масаланинг яна бир томони — умуминсоний қадриятлар ҳақида алоҳида тўхталиб ўтиш зарур. Бизнинг миллий хусусиятларимиз умуминсоний қадриятлар билан боғланиб кетган. Асрлар давомида халқимиз умумбашарий, умуминсоний қадриятлар тақомилига улкан ҳисса қўшган. Турли миллат вакилларига ҳурмат, улар билан баҳамжihat яшаш, диний бағрикентлик, дунёвий билимларга интилиш, ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маланиятини ўрганиш каби хусусиятлар ҳам халқимизда азалдан мужассам.

Шу билан бирга, миллий табиатимизга хос бўлган меҳр-оқибат, мурувват, андиша, ор-номус, шарму ҳаё, ибтифат каби бетакрор фазилатлар ва халқимизни кўп жиҳатдан ажратиб турадиган бағрикентлик, меҳмондўстлик, оққўнгиллилик хусусиятлари ҳақида ҳам узоқ гапириш мумкин.

Демак, миллий мафкура концепциясини яратишда бу масалаларга ҳам эътибор қаратиш лозим.

Ёки энг нозик, мураккаб бўлган дин масаласини олайлик. Агар мендан, нега миллий қадриятларимиз шунча замонлар оша безавол яшаб келяпти, деб сўрашса, бу — аввало, муқаллас динимиз ҳисобидан, деб жавоб берган

бўлур эдим. Шу заминда ўтган неча-неча авлодлар диний эътиқодни юракда сақламаса, ислом фалсафасини ривожлантириб келмаса, биз бебаҳо ва бетакрор маънавий-руҳий меросдан маҳрум бўлиб қолардик.

Биз ҳаммамиз, “Алҳамдулиллоҳ, мусулмонман”, деб эътиқодимизни эътироф этамиз. Аллоҳ барчамизнинг қалбимизда, юрагимизда. Яратгани доимо ёд этамиз, ундан маал сўраймиз. Бинобарин, ислом дини ҳаётимизнинг туб замирига чуқур сингиб кетган. Бу — инкор этиб бўлмайдиган ҳақиқат. Шундай экан, миллий истиқлол мафкурасида муқаддас динимизнинг моҳияти, унинг инсонпарварлик ғоялари, динга соғлом муносабат масалалари ҳам ўзининг оқилона ифодасини топиши зарур.

Токи, ҳар бир ватандошимиз, айниқса, ёшлар фақат ислом дини тўғрисида эмас, умуман, дунёдаги мавжуд динлар, уларнинг тарихи, моҳияти тўғрисида тўлиқ тасаввурга эга бўлсин. Ижтимоий соҳага оид дарсларда ёшларга дин билан дунёвий ҳаёт масалаларини, бу икки тушунчанинг бир-бирига таъсирини, улар ўртасида муътадил муносабат бўлиши зарурлигини очиб бериш керак.

Шу ўринда таъкидламоқчи эдимки, дунёвийлик, айрим ақидалараст кимсаларнинг даъволаридан фарқли ўлароқ, асло даҳрийлик эмас. Биз бундай нотўғри ва ғаразли талқинларга мутлақо қаршимиз.

Кўп асрлик тарихимиз шуни кўрсатадики, инсон дунёқарашининг шаклланишида маърифатнинг, хусусан, ижтимоий фанларнинг ўрни беқиёс. Бу жамиятшунослик бўладими, тарих, фалсафа, сиёсатшунослик бўладими, психология ёки иқтисод бўладими — уларнинг барчаси одамнинг интеллектуал камолатга эришувида катта таъсир кучига эга.

Лекин бугун ўрта ва олий ўқув даргоҳларидаги таълим-тарбия жараёнларида фойдаланилаётган дарсликлар, дастур-қўлланмалар, китоблар қандай мафкурадан озиқланган? Уларда эски тузум давридан қолган ғоявий қарашлардан тўлиқ воз кечилганига ким кафолат бера олади? Бу ҳақда қайта-қайта гапиришга тўғри келмоқда.

Афсуски, биз мамлакатимизда ижтимоий фанларнинг ривожии замон талабларидан ортда қолаётганини тан олишга мажбурмиз. Бу борадаги хато ва камчиликларни зудлик билан бартараф этиш чораларини кўришимиз лозим.

Миллий мафкурани шакллантиришдаги энг катта манба — бу ҳаққоний ёритилган тарихдир. Тарихни билмай туриб, мафкуранинг фалсафий негизларини англаб бўлмайди. Чунки мафкуранинг фалсафий асослари ўз даврида тарихий ҳақиқат туфайли туғилган.

Бироқ бизда тарих ва фалсафани узвий боғлиқ ҳолда ўрганиш малакаси етарли эмас. Аслида тарих ва фалсафа мантиқий равишда бир-бирини тақозо этадиган, керак бўлса, тўлдирадиган, тараққиёт жараёнлари ҳақида яхлит тасаввур берадиган, оқ-қорани фарқлашда асос бўладиган фанлардир. Бироқ бизда ҳалигача фалсафа бўйича талаб даражасидаги дарсликлар, “Жаҳон фалсафаси”, “Шарқ фалсафаси” каби зарур китоблар яратилмаётганини қандай изоҳлаш мумкин?

Дунё тан олган кўп улугъ файласуфларнинг асарлари ханузгача ўзбек тилида нашр этилмагани туфайли аксарият зиёлилар, хусусан, ёшларимиз уларнинг ғоявий қарашлари билан яхши таниш эмас. Сократ ва Платон, Ницше ва Фрейд каби олимларнинг, ҳозирги замон чет эл файласуфларининг китобларини ҳам тушунарли қилиб, изоҳ ва шарҳлар билан ўзбек тилида чоп этиш наҳотки мумкин бўлмаса? Ахир, бизда бир эмас, иккита файласуфлар жамияти, махсус Фалсафа ва ҳуқуқ институти, олий ўқув юртларидаги фалсафа кафедраларида ишлаётган юзлаб фан номзодлари ва докторлари, профессорлар бор-ку!

Албатта, фалсафа замон ва макон билан боғлиқ мураккаб фан эканини тушунамиз. Шу боис ҳақиқатни топиш учун қарама-қарши фикрларни ўртага ташлайлик, муҳокама қилайлик. Талабалар, зиёли ёшларимизнинг ўзи керакли хулосани чиқариб олсин.

Мана, мисол учун Фрейднинг назарий қарашлари, прагматизм ва экзистенциализм ғоялари, Бердяев ва бошқа-

ларнинг фалсафасидан ўргансак, фойдадан холи бўлмайди.

Мен ғарб фалсафасида ҳам барча муаммолар ечилган, демокчи эмасман. Биз кўп масалаларда ғарб файласуфларининг фикрлари билан, айниқса, индивидуализм, эгоизм қарашларини илоҳийлаштириш билан келишмаслигимиз мумкин. Лекин уларни ҳисобга олишимиз, кераклисини эътироф, кераксизини инкор этишимиз зарур.

Савол. Муҳтарам Ислон Абдуганиевич, мана шу суҳбатимиздан ҳам мавжуд мафкуравий таҳдидларнинг тинчлик ва барқарорликка, эркин ҳаётимизга ниҳоятда жиддий хавф солиб тургани ва уларга қарши жамиятдаги барча соғлом кучлар жиддий кураш олиб бориши зарурлиги яна бир бор ойдин бўлди. Бу таҳдидларни баргараф этишда энг асосий омил, сизнингча, нималардан иборат?

Жавоб. Аслида ҳаётнинг ўзи турли-туман ғоялар курашилан, баҳсу мунозаралардан иборат. Тараққиётнинг маъно-мазмунини, керак бўлса, фалсафаси ҳам шунда. Аммо ҳамма гап ҳар қандай таҳдид ёки таҳлика олдида ваҳимага тушмасдан, ана шу кураш ва синовларга доимо тайёр туришда, оғоҳ ва сергак бўлишда.

Ўз мустақил фикрига эга бўлган, ўз кучига, ўзи танлаган йўлнинг тўғрилигига ишонган инсон доимо келажакка ишонч билан қарайди. У жамиятдаги фикрлар хилма-хиллигидан чўчимаydi, балки замонавий билим ва фалсафий қарашларига, ҳаёт ҳақиқатига суянган ҳолда ҳар қандай ғаразли ният, таҳдид ва интилишларни фош қилишга қодир бўлади.

Албатта, мавжуд хавф-хатарлардан кўз юмиб бўлмайди, лекин менинг бир нарсадан кўнглим тўқ: халқимиз тарихнинг катта-кичик синовларидан ҳамиша мардона ўтиб келган, ғаламис кимсаларнинг макру хийдаларига учмаган.

Чунки халқ — бамисоли улугъ ва шарафли йўлдан илгарилаб бораётган улкан қарвон. Уни йўлдан чалғитишга уринувчилар, пайт пойлаб орқасидан ҳамла қилувчилар ҳамиша бўлган, бундан кейин ҳам бўлиши мумкин. Кар-

вон бехатар бўлмас, деган гап бежиз айтилмаган. Аммо халқ қарвонини ҳеч қандай куч ортига қайтаролмайди.

Тарихга назар ташласак, бунинг кўп-кўп мисолларини кўришимиз мумкин.

Лоақал мустақилликнинг дастлабки йилларини эсланг. Ўша пайтда минбарга чиқиб олиб ҳаммага ақл ўргатмоқчи бўлган “дохий”лар ҳавоий гаплар, қуюқ ваъдалар билан одамларнинг бошини қотиришга ҳўп уриниб кўрган эди. Лекин бундан бирон-бир натижа чиқдими? Бир-икки соддадил кишининг ишониб, қарсак чалганини айтмаса, уларнинг чиранишларидан ҳеч қандай самара бўлгани йўқ. Эҳтимол, уч-тўртта одамни йўлдан оғдириш мумкиндир, аммо бутун бир халқни алдаш мумкин эмас.

Халқ — ўзининг минг йиллик анъана ва тажрибалари, сўнмас хотираси ва буюк тўғғулари билан яшаб келаётган қудратли куч. Ёлғонга, алдовга дуч келган пайтда унинг асрий қадриятлари, доимо уйғоқ виждони тилга киради, ноҳақликка, қабихликка қарши курашга даъват этади.

Ўзингиз ўйланг, ўз тарихининг энг мураккаб даврларида ҳам, истибдод чангалида қолган кунларида ҳам сохта гапларга ишонмаган, оёғида кишан бўлса-да, олға қараб интилган халқимиз энди — эркинлигини кўлга киритган, ўзлигини англаб етган бир замонда аллақандай кимсаларга эргашиб яна жаҳолат ва қуллик тузоғига қайтадими?

Шу жиҳатдан қараганда, мана шундай озод кунларда билиб-билмай йўлдан тойиб, яъни куппа-кундузи йўлини йўқотиб, ёт элларда чалинаётган ногорага ўйнаб юрган айрим ёшларнинг кўзини очишда миллий мафкурамиз муҳим ўрин тутуши шубҳасиз. Чунки, миллий мафкура — бу халқнинг, миллатнинг ўтда ёнмайдиган, сувда чўкмайдиган ўлмас эътиқодидир.

Халқнинг шуурида ҳамиша, ҳар қандай шароитда ҳам буюк орзулар, эзгу ниятлар, келажакка, ёруғ кунларга ишонч яшаб келади. Ана шу ишонч бўлмаса мазлум халқларнинг озодлик ва мустақиллик сари интилиши ва охиروқибатда юксак тараққиётга эришиши мутлақо имконсиз бўларди.

Бизнинг эзгу интилишларимиз замирида ҳам ана шундай буюк ишонч бор. Аниқ мақсад йўлидаги бунёдкорлик ишларимиз амалий натижалар бера бошлаган, кўзлаган режаларимиз босқичма-босқич рўёбга чиқиб, дунё ҳам-жамиятидан ўзимизга муносиб ўрин эгаллаб бораётган бугунги кунда халқимиз, миллатимиз қалбидаги ана шу ишонч ва эътиқод янада мустаҳкамланмоқда.

Шунинг учун мен шонли тарихига садоқат билан, бугунини қадрлаб, келажагига ишонч билан яшаётган халқимизнинг донишмандлиги ва матонатига, унинг мустаҳкам иймон-эътиқоди ва иродасига ишонаман. Бу олижаноб фазилатлар ҳар қандай мураккаб, қаттис синовлардан мардона ва ёруғ юз билан ўтишда биз учун беқиёс куч-қудрат манбаи бўлади.

ЎЗБЕК ВА ТОЖИК — ИККИ ТИЛДА СЎЗЛАЙДИГАН БИР ХАЛҚ

Хурматли Имомали Шарипович!

Азиз тожик биродарлар!

Дўстони бародарони тожик!

Аввало, сизлар билан мана шу гўзал Тожикистон заминида дийдор кўришиб турганимиздан беҳад хурсанд бўлганимни билдириб, сизларга, сиз орқали бутун Тожикистон халқига хурмат-эҳтиромимни изҳор этишга рухсат бергайсиз.

Аввало, иқозат фармояд, ки ман дар ҳамин замини зебои Тоҷикистон ба шумо, тавассути шумо ба тамоми халқи Тоҷикистон баҳрамандии беҳад аз дидори дўстони азиз хурмату эҳтироми худро изҳор кунам.

Азиз дўстлар!

Одатда бирон бир мамлакат раҳбари бошқа давлатга ташриф буюрган чоғида унинг вақти ниҳоят даражада тигиз бўлади. Унинг расмий тадбирлар режасида давлат раҳбарлари, расмий доиралар вакиллари, парламент аъзолари, ишбилармонлар билан бўладиган учрашувлар асосий ўрин тутади. Шунинг учун ҳам бизнинг сиз — Тожикистон жамоатчилиги, илмий ва ижодий интеллигенция вакиллари, маданият намояндалари билан ўтказиладиган бутунги учрашувимизни маълум маънода менинг тажрибамдаги ўзига хос воқеа дейиш мумкин.

Тожикистон раҳбарияти, хусусан, Президент Имомали Раҳмонов ташаббуси билан мана шу учрашув ташкил этилган экан, бу авваламбор мамлакатингиз раҳбарининг сиз — жамиятнинг энг баобрў ва илғор вакиллари, халқнинг орзу-интилишлари ифодачиси бўлган илм ва ижод

аҳлига кўрсатаётган юксак ҳурмат-эътиборидан далолатдир.

Иккинчидан, бу — халқнинг бирдамлигини мустаҳкамлаш, иқтисодиётни тиклаш, маданий ҳаётни юксалтириш, бир сўз билан айтганда, бутун дунёда тан олинган ва ҳурматга сазовор бўладиган, замонавий, келажакка интилган Тожикистонни барпо этишдек улуғвор ишда сизларнинг беқиёс ўрнингиз борлигининг мамлакат раҳбарияти томонидан эътироф этилишидир.

Ўзбек ва тожик халқларининг тарихи муштарак эканини, унинг ибтидосида буюк аجدодларимиз туришини барчамиз яхши биламиз. Ана шу буюк зотларнинг ақл-заковати, меҳнати билан яратилган тарихий илдиэларимиз бу икки халқ тақдирининг узвий боғланиб кетишига беқиёс омил бўлиб хизмат қилиб келган.

Айнан ана шу бобокалонларимизнинг ўлмас даҳоси, бизга қолдирган, фахру ғуруримиз бўлган буюк маданий ва фалсафий мероси бугунги авлодларни ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашга, ҳаётимизни ғоятда теран маъномазмун билан тўлдиришга, керак бўлса, бойитишга даъват этмоқда.

Айнан ана шу мерос бизни дўстлик ва қардошлик ришталарини ҳар томонлама мустаҳкамлашга, халқларимизнинг эркин ва фаровон ҳаётини биргаликда барпо этишга ундамоқда.

Биз ижодкор зиёлилар вакиллари, халқларимизнинг юксак ақл-заковат соҳиблари ўзбеклар ва тожикларнинг маънавий қадриятларини янада бойитиш мақсадида бирга меҳнат қилишлари учун барча зарур шарт-шароитларни яратиб беришимиз лозим. Дўстлик ва биродарлигимизнинг тимсоли бўлган Абдурахмон Жомий ва Алишер Навоий, Садриддин Айний ва Абдулла Қодирий, Мирзо Турсунзода ва Ғафур Ғулум каби улуғ мутафаккир зотларнинг бетакрор ижодини назарда тутадиган бўлсак, бу ишнинг халқларимиз маънавиятини юксалтиришдаги аҳамияти янада ортади.

Мен шуни очиқ айтишим керакки, агар биз шу ҳақиқатни тушунмасак, халқларимиз олдида хиёнат қилган бўламиз.

Бугунги кунда Тожикистонда ва унинг сарҳадлари ташқарисида ўз фаолияти, энг муҳими, одамларнинг қалби ва онгига кўрсатаётган улкан ижобий таъсири билан ижтимоий фикр ривожига туртки берувчи, миллионлаб инсонларни бунёдкорлик меҳнатига рағбатлантирувчи асарлар яратаётган ўнлаб, юзлаб таниқли ёзувчилар, бастакорлар, мусаввирлар, санъат намояндалари, олимлар номини тилга олиш мумкин.

Мана шу фурсатдан фойдаланиб, шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, биз — ўзбекистонликлар кўплаб тожикистонлик илмий ва ижодий интеллигенция вакиллари, санъат арбоблари номини жуда яхши биламиз ва ҳурмат қиламиз.

Улар орасида нафақат Тожикистонда, балки бошқа мамлакатларда ҳам шуҳрат қозонган Мўмин Қаноат, Лоик Шерали, Асқар Ҳаким, Гулрухсор Сафиева, Ўлмас Жамол, Гулназар Келди, Озода Аминзода каби шоирлар, Абдулҳамид Самадов, Саттор Турсун, Караматулло Мирзоев каби адиблар бор.

Ўзбекистонда, шунингдек, Дамир Дўстмуҳаммедов, Толиб Шоҳидий, Шарафуддин Сайфуддинов, Қудратулло Яҳёев, Талабшо Сатторов сингари истеъдодли тожик бастакорларини ҳам жуда яхши биладилар.

Бизнинг халқимиз Жўрабек Муродов, Саидкул Билолов, Жўрабек Набиев, Зафар Нозимов, Далёр Назаров ижро этган қўшиқларни жону дилдан севади ва юксак қадрлайди.

Айниқса, кино ва театр санъатининг улкан намояндалари Ато Муҳаммаджоновнинг номи нафақат Тожикистонда, балки Ўзбекистонда ҳам машҳурдир.

Тожик халқи Гурминч Завқибеков, Фаррух Қосимов, Барзу Абдураззоқов, Саидмурод Мардонов каби таниқли актёрлари билан ҳар қанча фахрланса арзийди.

Мен шу ўринда замонавий тожик санъатининг аксарият ёрқин намояндалари Ўзбекистон Театр институти ва Тошкент Давлат консерваториясида таълим олганини таъкидлаб ўтмоқчиман.

Тожикистонлик Ўлмас Мирсаидов, Рауф Баратов, Собит Нёъматуллаев каби академик олимлар, Аҳмаджон Муҳаммадхўжаев, Фаффор Ашуров, Расул Ходизода, Хуршида Отахонова, Саид Одинаев, Муҳиба Ёкубова, Низом Нуржонов сингари истисноддор ва заҳматкаш тадқиқотчиларнинг асарлари Ўзбекистонда ҳам юксак баҳога сазовор бўлган.

Шуни алоҳида таъкидламоқчиманки, мана шундай кучли интеллектуал салоҳиятга эга бўлган давлат дунёнинг энг ривожланган мамлакатлари қаторидан жой олишга ҳақлидир.

Муҳтарам биродарлар!

Мен бутунги имкониятдан фойдаланиб, мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларга бевосита дахлдор бўлган, ўзаро ҳамкорлик алоқаларимиз истиқболга доир айрим фикрларимни эътиборингизга ҳавола этмоқчиман.

Аввало шуни айтиш керакки, Тожикистоннинг яқин тарихида, яъни собиқ иттифоқ парчаланганидан кейинги 7—8 йил мобайнида тожик халқи нечоғлиқ оғир синовлар, азоб-укубатларни бошдан кечирганини, очигини айтганда, жуда кам одам билади. Афсуски, Тожикистонда рўй берган воқеаларга доир маълумотлар фактларнинг қуруқ таъкидидан иборат бўлиб, дунё аҳлига бу ердаги ҳақиқий аҳвол ҳақида тўлиқ тасаввур беролмас эди.

Бугун Тожикистон шаҳар ва қишлоқларида қарор топаётган тинчлик ва барқарорлик, эртанги ҳаётга бўлган ишонч руҳининг нақадар беқиёс аҳамиятга эга эканини тушуниб етиш учун буларнинг барчасини кўриш, ҳис қилиш, юракдан ўтказиш зарур. Энг муҳими, халқ бошига қандай йўқотишлар, кулфатлар тушганини теран англаш лозим.

Иймоним комилки, Тожикистонда рўй берган қарама-қаршилик ва зиддиятларнинг келиб чиқишига аслида бу

ердаги муаммолар сабаб бўлган эмас. Улар ташқаридан келтирилган эди. Чунки, тожикилардек кўҳна тарихга эга бўлган, дунёга буюк инсонпарвар мутафаккирларни берган халқ уруш оловини ёқишга қодир эмас. Бундай халқ одамларнинг ваҳшийлашаётганига, бир-бирининг ёстиғини қуритаётганига, минглаб бегуноҳ ватандошларининг ўз бошпанасидан маҳрум бўлишига, тинч ҳаётининг бузилишига бефарқ қараб туролмайди.

Менинг фикримча, бундай аянчли воқеаларнинг содир бўлиши, аввало, собиқ иттифоқ тарқаб кетганидан сўнг унинг таркибида бўлган республикаларда бирмунча вақт давомида одамлар тушқунликка тушиб, ишончсизликка учраб, қандай яшашни, фарзандлари ва оилаларининг эртанги куни қандай бўлишини аниқ тасаввур қила олмай қолганлиги билан боғлиқ.

Бундай мураккаб шароитда бутун масъулиятни ўз зиммасига олиб, одамларни тинчлантириб, халқни бирлаштириб, ягона тўғри йўлга бошлай оладиган, жамиятда бошбошдоқликка, қонунбузарликнинг авж олиб кетишига йўл қўймайдиган миллат етакчисининг ўрни беқиёс аҳамият касб этади. Бундай пайтда ўзининг иззат-нафсидан бошқа нарсани кўролмайдиган, фақат ҳокимиятга интилиш дарди билан ёнадиган, ўз манфаатини, ғаразли мақсадларини халқ тақдиридан устун қўядиган турли сафсатабоз ва сохта доҳийларни фож этиш ғоят муҳимдир.

Мен Имомали Раҳмоновни улуғламоқчи эмасман. Лекин ҳақиқатни ҳолисона тан олиб айтиш керакки, Тожикистон ҳаётидаги бугунги ижобий ўзгаришларга замин бўлган миллий ярашув жараёнларининг бошланиши айнан мана шу одамнинг сиёсат майдонига кириб келиши билан боғлиқ. Унинг тўғри йўлни топа олиши, турлича қараш ва эътиқодга эга бўлган кишиларни муросага келтира олиши, бу борадаги сабр-тоқати ва иродаси жафокаш тожик халқининг бугунги тинч ҳаётини таъминлашда муҳим омил бўлганини ҳеч ким инкор этолмайди.

Албатта, мен бу билан Тожикистонда барча муаммолар ҳал этилди, демоқчи эмасман. Бунинг учун ҳали узок,

машаққатли йўлни босиб ўтишга тўғри келади. Мана шу фикрга алоҳида эътибор беришингизни истар эдим.

Ишонаманки, Тожикистон раҳбарияти ва жамоатчилиги мамлакатда қарор топиб бораётган тинчлик ва барқарорликни сақлаб қолиш учун барча зарур чора-тадбирларни кўради. Энг муҳими, бугунги кунда иқтисодиётни тиклаш, унинг барқарор ва изчил ривожланишини таъминлашга қаратилган мақсад ҳамда вазифалар аниқ белгиланган дастур ишлаб чиқилмоқда. У Тожикистондаги барча сиёсий кучлар ва ҳаракатларни бирлаштирадиган, мамлакатнинг барча ҳудудларини, айниқса чекка туманларни ривожлантиришни кўзда тутадиган умумий тараққиёт дастуридир.

Шуни алоҳида таъкидлашни истардимки, Ўзбекистон халқи Тожикистонда бошланган тинчлик, барқарорлик, тикланиш ва ривожланиш сиёсатининг амалга оширилишидан ҳаммадан ҳам кўпроқ манфаатдордир.

Азиз биродарлар!

Бизнинг халқимиз бошингизга кулфат тушган энг оғир кунларда сизларнинг дардингизга шерик бўлиб яшади. Тожикистон халқига биринчилардан бўлиб ёрдам қўлини чўзган ҳам айнан Ўзбекистон бўлганини тарих ҳеч қачон унутмайди.

Шуни эслар эканмиз, беихтиёр буюк Рўдакийнинг

Ҳеч шодӣ нест андар ин ҷаҳон,
Беҳтар аз дидори рӯйи дӯстон,

деган ўлмас сатрлари ёдимизга тушади.

Шарқнинг улуғ мутафаккири битган бу сатрларни изоҳлаб ўтиришга ҳоҷат бўлмаса керак деб ўйлайман.

Фурсатдан фойдаланиб, буюк Камол Хўжандий айтган бошқа бир ҳақиқатни ҳам такрорлашни истардим:

Роҳ паймуд бәсе дар талаби дӯст, Камол,
Дӯст дар хонаву мо гирди ҷаҳон гардидем.

Яъни, шоир, эй Камол, дўст излаб, кўп йўллари босиб ўтдинг, ҳолбуки, дўст ўз уйимизда экан-у, биз уни излаб, беҳудага жаҳонни кезиб юрган эканмиз, демоқда.

Чуқур маъноли бу сўзлари халқимиз тақдирига боғлаб айтадиган бўлсак, Аллоҳ таолонинг ўзи бизларни азалдан дўсту биродар қилиб яратган. “Ён қўшнинг — жон қўшнинг” деган ҳикмат айнан мана шу яқинликни назарда тутиб айтилганига ҳеч қандай шубҳа йўқ.

Икки биродар халқ ўртасидаги дўстлик, иноқлик ҳақида гап кетар экан, буюк боболаримиз — Алишер Навоий ва Абдурахмон Жомийнинг бу борадаги ибратли фаолиятини алоҳида таъкидламасдан ўтолмаймиз. Чунки маслак-муддаоси бир бўлган бу зотларнинг ҳаёти биродар халқларимиз ўртасидаги боқий дўстликнинг ёрқин тимсолидир.

Алишер Навоий Абдурахмон Жомийни замонасининг энг комил сиймоси, яхшиларнинг яхшиси, ҳақиқат сари бошлаб боровчи устоз, ўз қалбининг қибласи деб улуғлаганини барчамиз яхши биламиз.

Ул сафо аҳли пок фаржоми,
Покфаржом пок фар Жомий.
Ул яқин сори дастгир манга,
Қиблаву устоду пир манга.

Азиз дўстлар, бир ўйлаб кўрайлик, буюк ўзбек шоирининг мана шу тўрт қатор шеърида ишлатилган сўзларнинг неча фоизи ўзбекчаю неча фоизи тожикча? Қани, айтинг, икки халқ вақилига ҳам бирдек тушунарли бўлган бу сатрлар маданиятимизнинг муштарақ илдизлари нақадар теранлигидан яна бир бор далолат бермайдими?

Ўз навбатида, ҳазрат Жомий ҳам Алишер Навоийни буюк инсон, буюк дўст сифатида беҳад қадрлаб, унинг беназир истеъдодига тасаннолар айтганига тарих гувоҳ:

Ба туркизабон нақше омад ачаб,
Ки ҷодудамонро бувад мўҳри лаб.

Зи чарх офаринҳо бар он килк бод,
Ки ин нақши матбуъ аз килк зод.

Яъни:

Туркий тилда дори келди ажаб,
Ҳатто сеҳргарлар боғладилар лаб.
Бундай ёқимли нақш туширган қалам
Бошига офарин ёғдирсин олам.

Бизнинг минг-минг йиллар давомида ёнма-ён, бир-галикда кечирган ҳаётимиз халқларимизни, уларнинг урф-одатлари, тили, маданиятини шу қадар яқинлаштириб юборганки, ҳақиқатан ҳам ўзбек билан тожик **ёкки** тилда сўзлайдиган бир халқдир, дейишга ҳамма асосларимиз бор.

Атоқли ўзбек шоири Ғафур Ғулом бу ҳақда шундай ёзган эди:

Яқин куда-кудағай, қадим-қадимдан буён,
Бирининг ўғли — тожик, келини — ўзбек қизи.
Отаси — фарғоналик, онаси — аз Бадахшон,
Она тилиси — тожик, аммо ўзбекдир ўзи.

Бу фикр тожик халқининг машҳур шоири Боқи Раҳимзода мисраларида шундай жаранглайди:

Фарқи ҳама мардумони дигар осон,
Аммо ману ту шуда чунон ҳам наздик.
Бинанда чунин суол орад ба миён,
Эй, чўра, бигў, ту ўзбеки ё тоҷик

Яъни: бошқа одамлар ўртасидаги фарқни ажратиш осон, лекин сен билан мен — ўзбек билан тожик шунчалар бир-биримизга яқинмизки, кўрган киши: “Эй жўра, сен ўзбек-мисан ёки тожикмисан?” деб сўрайди.

Нафақат ўзбек халқининг, балки тожик халқининг ҳам севимли шоирига айланиб кетган Абдўлла Орипов эса,

Дўсту қардошдир азалдан ўзбегим тожик билан,
Иккиси бир байт ғазалдан ўзбегим тожик билан, —

деб бутун халқимиз дилидаги эзгу туйғуларни ифода этади.

Қўриб турганингиздек, ушбу мисоллар донишманд ажодларимизнинг бизни бир-биримиздан асло ажратиб бўлмаслиги ҳақидаги фикрларга ғоят ҳамоҳангдир. Демоқчиманки, Яратганининг ўзи бизга яхши кунда эмас, ёмон кунда ҳам доимо бирга бўлишдек ибратли тақдирни раво кўрган.

Ҳурматли дўстлар!

Кези келганда яна бир масалага тўхталиб ўтмоқчиман.

Биз маданият, адабиёт ва санъатнинг янги жамиятни барпо этиш ва уни тараққий эттириш борасида бутунги кунда тутадиган ўрни ҳамда аҳамиятига ҳамма вақт ҳам етарлича баҳо бераётганимиз йўқ.

Мен бу ўринда маънавий ҳаёт ва маънавий қадриятларнинг беқиёс аҳамияти ҳақида тўхталмоқчиман.

Гоҳида, бутунги ғоятда мураккаб даврда инсон учун моддий бойлик муҳимми ёки маънавий бойлик муҳимми, деган баҳс-мунозаралар туғилиб қолади.

Мен масалани бу тарзда қўйиш ҳамда муҳокама қилиш ўринсиз ва бефойда, деб ўйлайман. Чунки, ишончим комилки, маънавий, маданий бойликларни қадрламайдиган инсон ва жамият маънавий таназзулга маҳкумдир. Бундай халқнинг ва жамиятнинг келажаги йўқ. Мен тараққиётга нисбатан доим мана бундай ўхшатишни қўллашни ўринли деб ҳисоблайман; моддий ва маънавий бойлик — юксак парвозга шайланган қўшнинг қўш қанотидир. Табиийки, битта қанот билан парвоз қилиб бўлмайди.

Тўғри, бутунги кунда айрим қийинчиликларни бошдан кечиряпмиз. Маданият, санъат, таълим-тарбия каби ҳаётий зарур соҳалар эҳтиёжини қондириш, уларнинг ривожини таъминлаш учун баъзан маблағ топилмай қоляпти. Бироқ биз, ўзбекистонликлар, ҳар қандай қийинчиликларга қарамай, маданиятни ривожлантириш, таълим-тарбияни юк-

салтириш, санъатни равнақ топтириш учун зарур маблағ топиш керак, деб ҳисоблаймиз.

Ўйлайманки, Ўзбекистонда бу борада улкан ишлар амалга оширилаётганидан хабарингиз бўлса керак.

Мен айниқса таълим хусусида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман. Биз янги ҳаёт, демократик тамойилларга, бозор иқтисодиётига асосланган мутлақо янги тузумни барпо этмоқдамиз, эркин фуқаролик жамиятини шакллантиряпмиз.

Умр кўз очиб юмгунча ўтиб кетади, афсуски, биз бунини сочимизга оқ оралаб, ортда қолган йиллар энди сира қайтиб келмаслигини ҳис эта бошлагандан сўнггина тушуниб етамиз.

Келинг, биргаликда ўйлаб кўрайлик, 1991 йилда туғилган болалар бугун ўн ёшга тўлиб, аллақачон мактабда ўқимоқда, 1991 йилда биринчи синфга борган болалар эса мактабни тамомлаш, янги, мустақил ҳаётга қадам қўйиш арафасида турибди.

Биз учун уларнинг ана шу ҳаётга нафақат билимми, балки ҳар томонлама мустақил фикрга эга бўлган муносиб инсонлар бўлиб кириб келиши ниҳоятда муҳимдир. Шу маънода, ёшларга қандай тарбия берилмоқда, мактаблар ва олий ўқув юртларида қандай дарсликлар ва китоблардан фойдаланилмоқда, деган масалалар бугунги кунда беқиёс аҳамият касб этади. Уларни доимо диққат-эътиборимизда тутмоғимиз лозим.

Шунинг учун ҳам бизда ҳозирги кунда одамларнинг дилидан чуқур жой олиб, эзгу мақсадга айланиб кетган “Фарзандларимиз биздан кўра кучли, доно, билимли ва албатта бахтли бўлишлари шарт” деган тамойил бор.

Бу вазифани амалга ошириш нафақат давлат раҳбарининг, балки барча ота-оналарнинг, бутун жамоатчиликнинг муқаддас бурчидир.

Ишончим комилки, XXI асрда қайси миллат кучли интеллектуал салоҳият ва бойликка эга бўлса, ўша миллатгина фаровон ҳаётга эриша олади. Дунёдаги энг самарали ва ишончли сармоя — бу таълим-тарбия тизимида сарфланган маблағдир, дейилиши бежиз эмас. Бун-

дай эзгу мақсад йўлида, келажакни кўзлаб қилинган иш сарф-харажатларни қоплабгина қолмай, миллатнинг илм-зиё салоҳиятини юксалтиришда мисли кўрилмаган ижобий натижаларга, бир сўз билан айтганда, илм-фан соҳасида юксак кўтарилиш — “портлаш” эффектига олиб келади.

Шу сабабли Ўзбекистонда 2005 йилгача мўлжалланган Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастурни амалга ошириш жараёни жадал суръатлар билан давом этмоқда. Дастурга кўра, мана шу вақт ичида ёшларга замонавий стандартлар асосида таълим берадиган 1800 га яқин академик лицей ва касб-хунар коллежи қуриб битказилади, кўшлаб мактаблар ва олий ўқув юртилари қайта таъмирланади.

Ўзбекистонда таълим-тарбиянинг энг қуёи босқичи — болалар боғчасидан бошлаб, халқаро андозаларга мувофиқ бакалавр ва магистрлар тайёрлашга бўлган жараёни ўз ичига олган узлуксиз таълим тизими жорий этилган.

Биз ўн бир йиллик таълим-тарбия тизимидан воз кечиб, ўн икки йиллик таълим тизимига ўтганиз. У икки босқичдан иборат. Биринчи босқич тўққиз йиллик умумий таълимни қамраб олади. Иккинчи босқичда эса фарзандларимиз ўзининг билим даражаси, интилиш ва қобилиятига қараб, академик лицей ва касб-хунар коллежларида муайян ихтисослар бўйича уч йил билим олади.

Мамлакатимизда ташкил этилган “Умид” ва “Устоз” жамғармалари грантиларига кўра олий ўқув юртиларимизда ўқиётган юзлаб талаба ва битирувчилар, педагог-олимлар АҚШ, Германия, Франция, Буюк Британия, Япония каби дунёнинг илгор мамлакатларида таҳсил олимоқда.

Биз тожик биродарларимизни бу соҳадаги ўз тажрибамиз билан таништиришга, агарда сизларда қизиқиш уйғотса, бундай дастурни Тожикистонда ҳам амалга оширишда ёрдам беришга тайёримиз.

Азиз биродарлар!

Ижозатингиз билан Ўзбекистон билан Тожикистон ўртасидаги муносабатларнинг ҳозирги аҳволи ва истиқболлари хусусида ҳам тўхталиб ўтсам.

Биз Тоҷикистон Президенти Имомали Раҳмонов билан кеча бўлиб ўтган учрашувимизда бу масалаларни, айтиш мумкинки, ҳар томонлама чуқур муҳокама қилдик.

Биз Афғонистонда 20 йилдан ортиқ давом этаётган биродаркушлик урушининг мамлакатларимизга, бутун минтақамизга салбий таъсири ва таҳдиди тўғрисида атрофлича фикрлашиб олдик.

Токи афғон муаммоси ҳал этилмас экан, минтақамизда кескин вазият кучайиб бораверади, бу эса мамлакатларимиз тараққиётига тўсқинлик қиладиган катта хавф-хатардир. Афғонистон ҳозирги кунда гиёҳванд моддалар ишлаб чиқариладиган улкан ҳудудга, халқаро террорчилик ўчоғига айланиб қолди. Бу борадаги қўпоровчилик ҳаракатлари Марказий Осиё минтақасидан ташқарига ҳам ёйилиб бормоқда.

Афғонистонда кураш олиб бораётган қарама-қарши томонлар ўртасидаги зиддиятнинг кучайишида ўзларининг геополитик манфаатларини кўзлаб ҳаракат қиლაётган айрим давлатларнинг таъсири сезилиб турибди.

Музокаралар ўзбек-тоҷик муносабатларини янги босқичга кўтариш борасида ҳар икки томонда ҳам қатъий интилиш мавжудлигини кўрсатди. Мен бу ўринда халқларимизни янада яқинлаштиришга қаратилган Абадий дўстлик шартномасининг имзоланганини алоҳида қайд этишни истардим.

Қадрли дўстлар!

Ҳаёт бир жойда тўхтаб турмайди. Шу боис, менинг назаримда, бутун биз сизлар билан бир қатор муҳим масалаларни ҳал этишга эътибор қаратишимиз лозим:

Биринчидан, икки томонлама ҳамкорлигимизнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш, уларни халқаро андозалар ва меъёрларга мувофиқ қолга келтириш.

Иккинчидан, давлатларимизнинг хўжалик юритувчи субъектлари ўртасидаги илгари, маълум вақт узилиб қолган алоқаларни тиклаш ва мустаҳкамлаш. Яъни корхоналаримиз ўртасидаги самарали ва оқилона кооперация муносабатларини қайтадан йўлга қўйиш.

Бу вазифани амалга ошириш учун, назаримда, Тожикистон ўз иқтисодий ривожланишининг энг муҳим устувор йўналишларини аниқ белгилаб олиши ҳаёт муҳимдир. Айтмоқчиманки, Тожикистон ўз иқтисодий сиёсатини амалга оширишда айнан қайси тармоқларни, қандай ишлаб чиқариш соҳаларини тез суръатлар билан ривожлантиришга эътибор беради? Шунини аниқ белгилаб олишимиз керак. Агар мана шундай дастур ишлаб чиқилса, уни рўёбга чиқаришда биз ҳар томонлама ёрдам беришга тайёرمىз.

Учинчидан, савдо-иқтисодий муносабатларни ривожлантириш билан бирга, маданий-маърифий алоқаларни йўлга қўйиш ва кенгайтириш.

Халқларимиз тарихидаги янги мустақил ривожланиш жараёнида мамлакатларимиз ҳаётида кўп ўзгаришлар рўй берди. Бу борадаги тажриба ва ютуқлар ҳақида ахборот алмашуви ҳам халқларимиз ўртасидаги ўзаро ишончни мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Шу муносабат билан Тожикистон Республикасига Ўзбекистон телевидениеси ва радиоси дастурларини узатиш, шунингдек, Ўзбекистонда ўзбек, тожик ва рус тилларида нашр этилаётган босма маҳсулотларни эркин тарқатишни йўлга қўйиш мақсадга мувофиқдир. Ва аксинча, бизнинг мамлакатимизда ҳам Тожикистон телевидениеси дастурлари, газета ва журналлари, ахборот материалларининг эркин тарқатилишига эришиш керак.

Ўзбекистон Республикаси Тожикистондаги ўзбек мактабларига ёрдам беришга алоҳида эътибор билан қарамоқда. Шу мақсадда бу мактабларга зарур дарсликлар, ўқув-услубий қўлланмалар юборилмоқда. Шунингдек, тожикистонлик ўқитувчилар мамлакатимизнинг етакчи ўқув марказларида малака оширмоқда.

Ишончим комилки, нафақат юқорида зикр этилган масалаларни, балки кундалик ҳаёт олдимизга қўяётган бошқа турли муаммоларни ўз вақтида ҳал этиб бориш икки томонлама ҳамкорлигимизни янги босқичга кўтаради, дўстлигимизни янада мустаҳкамлайди.

ИСЛОМ КАРИМОВ

Сўзимнинг ниҳоясида, азиз дўстларим, биродарларим, ўзбек халқи номидан сизларнинг барчангизга, бутун қонқардош тожик халқига фаровонлик ва бахт-саодат тилайман. Мамлакатларимиз ва халқларимиз ўртасидаги абадий дўстлик ва ҳамкорлик эса ана шу эзгу интилишларимизнинг, орзу-умидларимизнинг мустаҳкам пойдевори бўлиб қолсин.

Эътиборингиз учун раҳмат.

*Тоҷикистон зиёлилари ва жамоатчилиги
вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ,
2000 йил 16 июнь, Душанба шаҳри*

МУНДАРИЖА

ИРОДА ВА ИЙМОН-ЭЪТИҚОДИМИЗ СИНОВИ. <i>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг йиғилишида сўзланган нутқ, 1999 йил 16 февраль.</i>	3
ҲУШЕРЛИККА ДАЪВАТ. <i>Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги мухбирининг саволларига жавоблар, 1999 йил июнь.</i>	18
ТИНЧЛИК ВА БАРҚАРОРЛИК — МИНТАҚАМИЗ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ БОШ ОМИЛИ. <i>Афғонистон бўйича “6+2” гуруҳи Тошкент учрашуви очилиш маросимида сўзланган нутқ, 1999 йил 19 июль.</i>	32
ТАДБИРКОРЛИК — ЮКСАЛИШ ГАРОВИ. <i>Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил биринчи ярмидаги иқтисодий ислохотлар яқинига бағишланган йиғилишидаги маъруза, 1999 йил 27 июль.</i>	39
БАТАН ОЗОДЛИГИ — ОЛИЙ САОДАТ. <i>Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг XV сессиясидаги маъруза, 1998 йил 19 август.</i>	59
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ САККИЗ ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. <i>1999 йил 31 август.</i>	68
ЖАЛОЛИДДИН МАНГУВЕРДИ ТАВАЛЛУДИНИНГ 800 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. <i>1999 йил 5 ноябрь.</i>	72
“АЛПОМИШ” ДОСТОНИНИНГ 1000 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. <i>1999 йил 6 ноябрь.</i>	78
ЕВРОПАДА ХАВФСИЗЛИК ВА ҲАМКОРЛИК ТАШКИЛОТИНИНГ ИСТАМБУЛ САММИТИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. <i>1999 йил 18 ноябрь.</i>	83
СОҒЛОМ АВЛОД — ХАЛҚИМИЗ КЕЛАЖАГИ. <i>Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кутубига бағишланган тантанали маросимда сўзланган нутқ, 1999 йил 7 декабрь.</i>	87
МЕН ЎЗИМНИ НАФАҚАТ ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ, БАЛКИ ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИНИНГ ҲАМ ФАРЗАНДИ, ДЕВ БИЛАМАН! <i>Қорақалпоғистон Республикаси сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 2 декабрь.</i>	100
ЖИЗЗАХ ХАЛҚИНИНГ ҚАЛБИДА ВА ДИЛИДА. <i>Жиззах вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 9 декабрь.</i>	112

ХАЛҚҚА ХИЗМАТ ҚИЛИШ — ОЛИЙ БАХТ! <i>Сирдарё вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 10 декабрь.</i>	127
МАҚСАДИМИЗ — ВАТАНИМИЗ РАВНАҚИ, ХАЛҚИМИЗ ФАРОВОНЛИГИНИ ЯНАДА ЮКСАЛТИРИШ. <i>Бухоро вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 15 декабрь.</i>	141
САХОВАТЛИ ЗАМИН — ТАРАҚҚИЁТ ЙЎЛИДА. <i>Навоий вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 16 декабрь.</i>	154
ЭЗГУ НИЯТ, ОЛИЖАНОБ МАҚСАД ЙЎЛИДА ИЗЛАНИБ-ИНТИЛИБ ЯШАШ — КИШИНИ УЛУҒЛАЙДИ. <i>Анджсон вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 17 декабрь.</i>	168
ШУ МУҚАДДАС ЮРТГА БРУҒ КУНЛАР КЕЛТИРИШ — ҲАР БИРИМИЗНИНГ ИНСОНИЙ БУРЧИМИЗДИР. <i>Наманган вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 17 декабрь.</i>	181
ИМКОНияТЛАРНИ ТўЛА ИШГА СОЛИШ — ЮКСАЛИШ ГАРОВИДИР. <i>Фарғона вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 18 декабрь.</i>	196
ВАТАН ОЗОДЛИГИ, ХАЛҚИМИНГ ОМОНЛИГИ, ЮРТИМИНГ РАВНАҚИ, ҲАР БИР ОИЛА ФАРОВОНЛИГИ — МЕН УЧУН ОЛИЙ САОДАТ. <i>Қашқадарё вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 21 декабрь.</i>	210
БУЮК АҶДОДЛАРИМИЗ ШАВКАТИНИНГ ТИМСОЛИ БЎЛГАН ЮРТ. <i>Самарқанд вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 22 декабрь.</i>	225
МЕТИН ИРОДАЛИ ИНСОНЛАР ЮРТИГА ЭҲТИРОМ. <i>Хоразм вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 24 декабрь.</i>	241
ҒУРУРИ ТОҒЛАРИДЕК БАЛАНД, ЯРАТУВЧИЛИК САЛОҲИЯТИ ЮКСАК ХАЛҚ. <i>Сурхондарё вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 25 декабрь.</i>	257
ЭНГ КАТТА БОЙЛИГИМИЗ — МАМЛАКАТИМИЗДАГИ ТИНЧЛИК, МИЛЛАТЛАР ВА ҒУҚАРОЛАР ТУТУВЛИГИНИ КўЗ ҚОРАЧИҒИДАЙ АСРАЙЛИК. <i>Тошкент вилояти сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 1999 йил 29 декабрь.</i>	272
ПОЙТАХТИМИЗ — МУҚАДДАС ОСТОНАМИЗ. <i>Тошкент шаҳар сайловчилари вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 2000 йил 6 январь.</i>	292
ХАЛҚ ДАРДИ БИЛАН ЯШАЙЛИК. <i>Иккинчи чақириқ Халқ депутатлари Фарғона вилоят Кенгаши сессиясида сўзланган нутқ, 2000 йил 15 январь.</i>	319

ОЗОД ВА ОБОД ВАТАН, ЭРКИН ВА ФАРОВОН ҲАЁТ — ПИРОВАРД МАҚСАДИМИЗ. Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиясидаги маъруза, 2000 йил 22 январь.	330
ИККИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ ИККИНЧИ ЙИГИЛИШИДА СЎЗЛАНГАН НУТҚ. 2000 йил 11 февраль.	352
ИСЛОҲОТЛАР ВА ИНВЕСТИЦИЯЛАР БЎЙИЧА ИДОРАЛАРАРО МУВОФИҚЛАШТИРУВЧИ КЕНГАШ ЙИГИЛИШИДАГИ МАЪРУЗА. 2000 йил 1 февраль.	362
ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ ВА ИСЛОҲОТЛАРНИ ЧУҚУРЛАШТИРИШ — ЭНГ МУҲИМ ВАЗИФАМИЗ. 1999 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш йўналиши ва 2000 йилда иқтисодий эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маъруза, 2000 йил 11 февраль.	376
ИЗЛАНИШ, ТАШАББУСКОРЛИК ВА ТАДБИРКОРЛИК — ДАВР ТАЛАБИ. Халқ депутатлари Сурдарё вилоят Кенгаши сессиясида сўзланган нутқ, 2000 йил 22 февраль.	405
СОҒЛОМ АВЛОД ТАРБИЯСИ — БАРЧАМИЗНИНГ МУҚАДДАС ИНСОНИЙ БУРЧИМИЗ. Соғлом авлод давлат дастурини тасдиқлашга бағишланган мажлисда сўзланган нутқ, 2000 йил 24 февраль.	424
ХАЛҚ БИЛАН ҲАМНАФАС ЯШАШ ВА ИШЛАШ — ОЛИЙ БУРЧ. Халқ депутатлари Сурхондарё вилоят Кенгаши сессиясида сўзланган нутқ, 2000 йил 23 март.	443
МИБЛИЙ МАФКУРА — ДАВЛАТИМИЗ ВА ЖАМИЯТИМИЗ ҚУРИЛИШИДА БИЗ УЧУН РУҲИЙ-МАЪНАВИЙ КУЧ-ҚУВВАТ МАНБАИ. Миллий истиқлол мафкураси концепциясининг асосий тамойилларига бағишланган илмий ва ижодий жамоатчилик вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 2000 йил 6 апрель.	462
ШАҲИДЛАР ҲОТИРАСИ — МАНГУ БАРҲАЁТ. "Шаҳидлар хотираси" ёдгорлик мажмуининг очилишига бағишланган маросимда сўзланган нутқ, 2000 йил 12 май.	475
ЎЗГАРИШ ВА ЯНГИЛАНИШ — ҲАЁТ ТАЛАБИ. Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг иккинчи сессиясида сўзланган нутқ, 2000 йил 25 май.	479
МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ МАФКУРАСИ — ХАЛҚ ЎЎТИҚОДИ ВА БУЮК КЕЛАЖАККА ИШОНЧДИР. "FIDOKOR" газетаси муҳбири саволларига жавоблар.	489
ЎЗБЕК ВА ТОЖИК — ИККИ ТИЛДА СЎЗЛАЙДИГАН БИР ХАЛҚ. Тожикистон зиёлилари ва жамоатчилиги вакиллари билан учрашувда сўзланган нутқ, 2000 йил 16 июнь.	509

Ислам Абдуганиевич КАРИМОВ

**НАША ВЫСШАЯ ЦЕЛЬ — НЕЗАВИСИМОСТЬ И ПРОЦВЕТАНИЕ
РОДИНЫ, СВОБОДА И БЛАГОПОЛУЧИЕ НАРОДА**

Том 8

На узбекском языке

Нашр учун масъул К. БУРОНОВ

Рассом Т. ҚАНОАТОВ

Техник муҳаррир У. КИМ

Мусаввирлар М. РАҲИМБЕКОВА, Н. УМАРОВА

Компьютерда тайёрловчи Э. КИМ

Теришга берилди 25.02.2000. Босишга рухсат этилди 9.07.2000. Қоғоз
формати 84х108¹/₃₂. Офсет босма усулида босилди. Шартли босма т.
27,72. Нашр босма т. 27,68. Тиражи 10000 . Буюртма №129.

“Ўзбекистон” нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий, 30.
Нашр № 57-2000.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитаси Тошкент китоб-
журнал фабрикасида босилди.
700194. Тошкент, Юнусобод даҳаси, Муродов кўчаси, 1-уй.

Каримов Ислом.

Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт — пировард мақсадимиз. Т. 8. Т.: “Ўзбекистон”, 2000. — 528 б.

ББК 66.3(5У)+65.9(5У)+66.4(5У)

Ушбу томдан Юртбошимиз Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси сессияларида қилган маърузалари, республика Вазирлар Маҳкамаси йиғилишларида, халқ депутатлари вилоятлар кенгашларининг сессияларида, шунингдек турли учрашув ва анжуманларда сўзлаган нутқлари ҳамда суҳбатлари ўрин олган. Бу асарларда Ватанимизнинг озод ва обод бўлишини таъминлашга, эркин ва фаровон ҳаёт қуришга дадил интилаётган халқимиз ҳаётида рўй бераётган улкан ўзгаришлар, республикамиз ички ва ташқи сиёсатининг ўзига хос тамойиллари, ислохотларни чуқурлаштириш, адолатли ва маърифатли демократик жамият барпо этиш борасидаги фаолиятнинг устувор йўналишлари моҳияти ва мазкур йўналишларни рўёбга чиқаришнинг долзарб масалалари теран таҳлил қилиб берилган.

№ 352-2000

**Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Республикасининг
Давлат кутубхонаси**